VIAȚA LUI BEREJKOV

A. BEK

Cartea Rusă

A. BEK

VIAȚA LUI BEREJKOV

ROMAN

Cartea Rusă
1958

АЛЕКСАНДР БЕК
ЖИЗНЬ БЕРЕЖКОВА
«Роман-газета» 11 (131) и 12 (132)
Государственное Издательство
Художественной Литературы
Москва 1956

Traducere de G. MELIDONEANU și N. STĂNESCU
Coperta de P. NAZARIE

ALEXANDR BEK

Alexandr Alfredovici Bek s-a născut în 1903, în familia unui medic militar din orașul Saratov, unde a absolvit și liceul real.

În 1919 a plecat voluntar pe front. A fost simplu soldat, apoi redactor al unui ziar de divizie.

În anul 1922, în timp ce lucra la o fabrică de pielărie din Moscova, a scris o serie de note și reportaje care au fost publicate în „Pravda" și în „Rabociaia Moskva" („Moscova muncitorească").

Mai tîrziu a început să publice articole de critică literară, participînd la redactarea generală a „Istoriei uzinelor" și redactînd capitolul: „Oamenii primelor două cincinale".

În timpul cît a fost la Kuznețk-stroi, a strîns material pentru prima sa nuvelă „Kurako" (1934). Principalele sale lucrări, scrise între anii 1930—1940, sînt strînse în cartea „Furnaliștii" (1946).

Al. Bek a luat parte la Marele Război pentru Apărarea Patriei în calitate de corespondent militar. În 1943 a scris nuvela „Panfiloviștii în prima linie". În 1944 a apărut o altă nuvelă despre lupta eroică a soldaților și ofițerilor glorioasei divizii a generalului Panfilov: „Șoseaua Volokolamskului". Ambele nuvele descriu eroismul și curajul ostașilor sovietici, fiind consacrate eroilor care au luptat pe frontul de apărare a Moscovei, în 1941.

În ultimii ani a publicat cîteva reportaje și nuvele, printre care cele mai importante sînt „Timofei — inimă deschisă" și „Un profil nou" consacrate inovatorilor în producție. Sînt de asemenea de remarcat „Evenimentele unei nopți" și „Însemnările unui meșter furnalist".

Romanul „Oameni tineri" scris în colaborare cu Natalia Loiko se bazează pe studierea temeinică a vieții și muncii metalurgiștilor fruntași.

PARTEA ÎNTÎI

MOTORUL „ADROS"

1

— Imposibil ! — exclamai uimit.

Nimic nu poate însufleți mai mult un povestitor ca această simplă exclamație, plasată la momentul potrivit.

— Îți spun : a fost ceva extraordinar ! — continuă Berejkov. — Îmi venea să strig, dar îmi pierise glasul de emoție. Avionul zbura ! Imaginează-ți numai această clipă — zbura deasupra cîmpului Hodînskoe.

— Imposibil !

— Extraordinar ! Ultrafantastic !

În focul povestirii, Berejkov repeta emoționat expresiile lui preferate. Interesul cu care-l ascultam — poate puțin exagerat din pricina profesiunii mele de atunci — îi făcea o reală plăcere. De altfel, îi plăcea să povestească și povestea frumos. Făcînd o pauză, își întrerupse firul povestirii în momentul cel mai palpitant.

Ochii lui verzi, nu prea mari, se îngustară și parcă rîdeau ; buzele groase, întredeschise într-un zîmbet, palpitau ușor, ca și cînd ar fi savurat clipa de față.

Știam că Berejkov adoră fanteziile științifice precum și romanele în care aventurile se succed vertiginos. La un moment dat, am avut impresia că ceea ce-mi povestea cu atîta pasiune nu e decît

un fragment dintr-un asemenea roman. Oare n-o fi rodul fanteziei? — m-am întrebat.

Probabil că Berejkov îmi ghicise gîndul.

— Vrei să-ţi arăt o fotografie? — întrebă el cu aceeaşi pasiune.

Fără să aştepte răspunsul, se ridică de pe scaun. Ştiam că împlinise de curînd patruzeci de ani; dar aşa cum arăta — uscăţiv, înalt, vioi — părea cu zece ani mai tînăr. Tunsoarea scurtă, aproape strengărească, îi şedea bine.

Trăgînd sertarul biroului scoase un pachet mare din care se risipiră o mulţime de fotografii. Le priveam, aplecat peste umărul lui. Prin faţa ochilor mi se perindară diferite grupuri şi portrete: Berejkov pe motocicletă, lîngă statuia lui Puşkin din Moscova, sau într-un alt colţ cunoscut al capitalei, Berejkov lîngă avion şi multe alte fotografii tot lîngă avion. Una din ele îl făcu să rîdă. Se întoarse spre mine: i-am văzut din nou obrazul ras proaspăt, buzele mari, zîmbitoare şi ochii strînşi, din jurul cărora porneau mici creţuri. Fotografia îl arăta tînăr, lîngă o aerosanie, într-un cîmp acoperit cu zăpadă. Purta o căciulă cu urechi, o scurtă îmblănită încinsă cu o curea, iar pe şoldul drept îi atîrna un revolver.

— Sania cu samovar construită de mine. Cea mai genială invenţie — zise el cu ironie şi amărăciune. — Am să-ţi povestesc cîndva această ciudată întîmplare.

Arunca o fotografie după alta, fără să găsească ceea ce voia să-mi arate. Zîmbii cu neîncredere şi scepticism. Întors cu spatele, Berejkov nu putea să-mi vadă zîmbetul şi, totuşi, urechile i se înroşiră uşor.

— Crezi că Berejkov minte? — întrebă el deodată, întorcîndu-se spre mine.

— Nu, dar este o poveste de necrezut — răspunsei eu în doi peri.

Mărturisesc că obișnuiam să-l tachinez. Îmi făceam socoteala că, afectînd un aer ușor de îndoială, voi provoca un nou torent de amănunte convingătoare, prețioase fragmente din viață, pe care eu, datorită profesiunii mele, le căutam cu ardoare.

— De necrezut? — repetă Berejkov. — Este ultrafantastică! Știi ce idee mi-a venit?

Se uită la ceas și se apropie de fereastra deschisă. Mersul îi era caracteristic: șchiopăta puțin de piciorul stîng, dar umbla atît de repede și călca atît de ușor, încît ai fi zis că nu-și simte infirmitatea.

Era o zi minunată de mai. De la al șaptelea etaj al noii case a industriei aeronautice, se zăreau acoperișurile Moscovei. De pe acoperișurile de tablă, unele vopsite cu miniu de plumb, după vechiul nostru obicei, altele zincate, înnegrite toate de praf și încinse de soare, se înălțau fire de abur fierbinte. Pe cerul strălucitor, în tremurul aerului fierbinte, contururile stîlpilor de schele păreau că plutesc deasupra unei clădiri uriașe ce se construia pe bulevardul Sadovoe Kolțo [1], nu departe de noi. În zidăria nouă de cărămidă, luminată de razele soarelui și încinsă de căldură, toate golurile sclipitoare ale ferestrelor și toate proeminențele arhitectonice, înconjurate cu o dungă ușoară de umbră, făceau să se reliefeze mai puternic mărimea construcției. De pe Sadovoe Kolțo, ascuns privirilor noastre din cauza clădirilor, răzbăteau sunetele claxoanelor de automobile, iar prin apropiere, unde ulicioarele vechii Moscove se împleteau alandala, se zărea străvechiul parc popular și un iaz mare, care strălucea în mii de scînteieri.

— Știi ce idee mi-a venit? — repetă Berejkov. — Vrei să vezi această roată fantastică în realitate?

---

[1] Stradă circulară, care înconjoară ca o centură centrul orașului. (N. red. rom.)

— În realitate ?
— Da !
— Și cum o vom găsi ?
— Asta mă privește. Mergem ?
— Cu ce ?
— Cu motocicleta !

Amintindu-mi de piciorul pe care-l tîra ușor, abia mi-am reținut uimirea. N-am găsit altceva mai bun decît să-l întreb :

— Hm... Dar drumul e bun ?

— Drumul nu are importanță ! Berejkov poate răzbate cu motocicleta, acolo unde omul nu poate trece cu piciorul. Haidem !

2

Pe atunci — după data însemnărilor mele, era în anul 1936 — îmi făceam serviciul la „biroul de memorialistică". Serviciul meu era pasionant și ciudat. În toată țara, doar cîțiva oameni mai aveau aceeași profesie, denumită oficial în statele de salarii prin cuvîntul nepotrivit de „investigator".

Un număr restrîns de „investigatori" lucram sub conducerea lui Gorki, într-una din instituțiile literare create de el, chiar în acel „birou de memorialistică", de care am pomenit. Ni se spusese : căutați oameni interesanți, mici sau importanți, vestiți sau neînsemnați și puneți-i să-și povestească viața. Aduceți însemnări și stenograme ; acestea sînt documente umane, material pentru istorici și scriitori, profesiunea și pîinea voastră.

Unui „investigator" i se cerea, în primul rînd, o calitate : știința sau chiar arta de a asculta. Darul de a asculta cu căldură, cu emoție, cu atenție. Instrucțiuni scrise nu aveam. La una din consfătuirile noastre, cineva ne-a citit o pagină din romanul „Război și pace", pe care ne-am însușit-o în una-

nimitate și am considerat-o drept „memento al investigatorului" :

„Natașa, sprijinită într-un cot, cu chipul schimbîndu-și necontenit expresia, pe măsură ce înainta povestirea, nu scăpa o vorbă ; urmărea cu atenție și se vedea bine că trăia o dată cu el tot ceea ce-l auzea povestind. Dar nu numai privirea ei ci și exclamațiile și întrebările scurte pe care i le punea îi dovedeau lui Pierre că, din ceea ce spunea el, ea înțelegea exact ceea ce voia el să comunice. Era vădit că ea înțelegea nu numai ceea ce spunea el, dar și ceea ce ar fi voit și nu izbutea să exprime prin cuvinte."

Desigur, cu vremea, căpătarăm și noi metodele noastre profesionale. La baza lor sta un viu interes pentru cel ce-și deschidea sufletul față de noi. Fără acest interes plin de emoție, „investigatorul" n-ar fi izbutit să obțină nimic.

Continuu să citez din „Război și pace" :

„Natașa, fără să-și dea seama și ea, era toată numai încordare : nu-i scăpa nici un cuvînt, nici o mlădiere a vocii, nici o privire, nici un zvîcnet al vreunui mușchi de pe fața lui Pierre, nici un gest schițat de el. Prindea din zbor vorbele nerostite încă și le aducea de-a dreptul în inima ei deschisă, ghicind tot sensul tainic al frămîntării lui sufletești."

Fără îndoială, aci este exprimat și dezvăluit secretul profesiunii noastre. Erau peregrinările noastre „printre oameni" [1]. Împreună cu noi, Gorki citea cu aviditate notele pe care le aduceam, ca și cînd, atunci, în amurgul vieții lui, și-ar fi reluat peregrinările „printre oameni".

Și astfel, în calitatea mea de „investigator", m-am prezentat într-o bună zi la Alexei Nikolaevici Berejkov, constructor de motoare de avion,

[1] „Printre oameni" — traducerea literală a volumului „La stăpîn" din trilogia lui M. Gorki. (N. red. rom.)

cunoscut pe atunci de un cerc restrîns de lucrători din industria aeronautică.

Chiar de la prima noastră întîlnire, după ce l-am ascultat povestind o jumătate de oră, fără să-i fi pătruns, bineînțeles, nici firea, nici sufletul, am fost convins, datorită isteţimii mele de „investigator", că am în fața mea un om deosebit de talentat, original, și un foarte bun povestitor.

Am început să-l vizitez mereu și, ca un căutător de aur, m-am silit să adaug tezaurului nostru memoriile unei noi vieți.

3

Coborîrăm în curte. În magazie era o motocicletă îngrijită — vechi tovarăș de drumuri al lui Berejkov. În timp ce coboram scările, am aflat o mulțime de amănunte extraordinare în legătură cu această motocicletă.

Punîndu-și mănușile, Berejkov alimentă repede și cu dibăcie motocicleta cu ulei și benzină. Înșurubînd dopul rezervorului, îmi spuse:

— Cu motocicleta asta am stabilit un record pe care nimeni nu l-a putut doborî pînă astăzi.

— Ce record?

— Fără să pun mîna pe ghidon, am mers cu un pasager pe șaua din spate, pe șina unei linii de tramvai, de la Teatrul Mare pînă la piața Zubovskaia, fără să deraiez de pe șină.

— Și n-ai pus mîna de loc pe ghidon?

— De loc.

— Imposibil!

— Iar nu mă crezi! Vrei să repet figura?

— Nu, te rog, mai bine lasă!

Berejkov mă privi cu coada ochiului și zîmbi unui gînd ascuns. Zîmbetul acesta mi se păru suspect.

Scoase motocicleta din magazie. Motorul perfect reglat porni de la prima apăsare pe pedala demarorului, bătînd lin, fără pocnituri asurzitoare şi neplăcute.

Stînd lîngă motor, Berejkov îi asculta bătăile. Cu privirea stranie, cerceta parcă în adîncul fiinţei sale. Deoarece îl mai vizitasem de două sau de trei ori, această privire îmi devenise familiară. Berejkov cel sigur de el, pasionat, căruia îi plăcea oarecum să se laude, să producă o impresie cît mai strălucită, devenea un alt om : aveai impresia că falsa lui strălucire se destrăma într-o clipă.

— La ce te gîndeşti ? — îl întrebai.

— Ascult motorul. Hai, urcă-te !

Berejkov sări în şa, eu mă instalai la spate ; cuplă viteza şi motocicleta zvîcni uşor din loc.

Şi pe neaşteptate, ca să se răzbune de bună seamă pe atitudinea mea plină de scepticism, Berejkov începu să execute nişte figuri cu adevărat uluitoare în această curte îngustă, printre zidurile de piatră. Fără să pună mîna pe ghidon, descrise cîteva cercuri, mărind viteza din ce în ce mai mult. Mi se părea că dintr-o clipă într-alta vom intra în colţul clădirii, în treptele de la intrare, sau în lada de gunoi. Dar motocicleta înclinată ocolea de fiecare dată toate aceste obstacole.

Mărturisesc că mă agăţasem de umerii lui. Berejkov stătea cu mîinile încrucişate pe piept. Se întoarse din mers să mă privească şi, satisfăcut probabil de halul în care arătam, îmi făcu cu ochiul şi ţîşni afară pe poartă.

Peste cîteva minute, motocicleta noastră gîfîia şi tremura toată în piaţa Maiakovski, aşteptînd în faţa semnalului roşu, printre maşinile care nu-şi opriseră motoarele şi trepidau nerăbdătoare să se scurgă şuvoiul de vehicule de la încrucişare, să se repeadă de îndată ce se va aprinde lumina verde. Pe vremea aceea, în colţul pieţii nu se afla nici clădirea sălii de concerte, nici staţia metrou-

lui. Dincolo de gardul de lemn însemnat cu litera „M", cunoscută tuturor locuitorilor capitalei, nu se găsea decît puțul metroului. Pesemne că se lucra și duminica, căci de după gard ieșiră în fugă cîteva fete, îmbrăcate în bluze și pantaloni din pînză de cort, cu cizme greoaie de cauciuc în picioare, cu pălării mari, umede, de mineri. Erau grăbite, vesele, stropite cu beton proaspăt. Se strecurară repede și cu dibăcie printre mașinile care staționau. Berejkov nu se putu stăpîni să nu le facă un semn cu mîna.

Curînd pornirăm mai departe, oprindu-ne de cîteva ori în fața semnalelor luminoase și, în cele din urmă, părăsirăm periferia și ieșirăm afară din oraș, în cîmpul verde.

Motocicleta gonea, lăsînd în urmă toate automobilele din cale. Se părea că Berejkov nu suporta nici o mașină în față — trebuia neapărat s-o depășească. Urechile îmi țiuiau, săream pe șa la fiecare hop și binecuvîntam clipele cînd șoseaua era liberă, căci mi se părea atunci că viteza e mai puțin turbată.

4

Goneam de mai bine de o oră; trecurăm podul deasupra strălucitoarei Oka, părăsirăm șoseaua, cînd, în sfîrșit, Berejkov opri.

— E pe aici pe undeva — spuse el. — Da, da, uite rampa noastră.

Nu zăream nici o rampă. Ne aflam lîngă linia ferată. Din amîndouă părțile înainta pădurea și nu se vedea nici o clădire.

— Frumos au lucrat! — continuă Berejkov și lovi ceva cu piciorul.

Privind cu atenție, văzui în sfîrșit ciotul unui stîlp gros, înnegrit de vreme, care fusese tăiat cu ferestrăul la nivelul solului. În apropiere mai erau

niște cioturi asemănătoare — resturile unui podium.

— Ăsta e un loc istoric — zise Berejkov, privind în jur. — M-am despărțit de el în 1918.

— Și de-atunci n-ai mai fost niciodată pe aici?

— Nu! Uite, drăcia dracului, toate cărările și drumurile au fost năpădite de vegetație.

Mă uitai de-a lungul terasamentului liniei și văzui doar două masive de pădure care se uneau în depărtare. O anumită suprafață era inundată de soare; acolo, în jocul de umbră și lumină, sticlea cetina de rășinoase și verdele străveziu al mestecenilor.

Cu brațele încrucișate, Berejkov admira priveliștea. Trebuia totuși să ne continuăm drumul. Din fericire, pe o cărăruie, apăru în depărtare o siluetă. Berejkov o zări imediat.

— Să mergem! Probabil că e cineva de prin partea locului.

Era o țărancă bătrînă.

— Bună ziua — spuse Berejkov. — Ești din partea locului?

— Da.

— N-ai auzit cumva, dacă pe vremuri s-a construit vreo mașină pe meleagurile astea?

— N-am auzit. Eu nu prea știu carte, măiculiță.

— Dar n-aveți aici prin pădure vreo dihanie? Vreo minunăție? Nu se află undeva, pe lîngă rîu, o matahală de fier?

— Monstru?

— Cum?

— Noi îi zicem monstru!

Izbucnind în hohote de rîs, Berejkov se întoarse triumfător spre mine și strigă:

— Ce zici? Potrivit cuvînt!

În povestirea extraordinară din ziua aceea, Berejkov numise și el „monstru" construcția ciudată pe care o porecliseră așa niște ostași.

Întrebată, femeia ne explică cum să ajungem acolo.

— Găsim noi drumul! — spuse Berejkov. — Mulţumesc, măicuţă.

— Mulţumesc şi eu pentru vorba bună. Dar dumneata cine ăi fi?

— Berejkov.

— Berejkov? N-am auzit de numele ăsta.

Berejkov stătea în faţa ei — înalt, chipeş, într-o cămaşă subţire de culoare deschisă, bine întinsă pe corp, cu o cravată elegantă la gît. Tocmai în clipa aceea, trecu pe deasupra noastră, în înaltul cerului, un avion argintiu. Zgomotul slab al motorului răzbea pînă la noi. Berejkov privi în sus, îmi făcu semn cu ochiul şi, la rîndul său, întrebă:

— Zici că n-ai auzit?

Pornirăm din nou la drum. Berejkov conducea cu grijă motocicleta pe cărarea abia vizibilă din pădure. După cîteva minute, printre trunchiurile mestecenilor se zări o poiană mare, năpădită de mestecăniş.

— Iată-l! — strigă Berejkov.

— Unde?

Nu vedeam nimic. În atîţia ani de încremenire, „monstrul" se contopise cu natura, cu peisajul, pierduse şi culoarea şi contururile geometrice ale metalului. Îl căutam cu privirea, ca într-o poză ghicitoare.

Rezemîndu-şi motocicleta, Berejkov porni repede prin poiană. Mă ţineam după el şi, deodată, foarte aproape, apărură două roţi uriaşe, ruginite, înfipte în pămînt, amintind oarecum pe cele de la vapoare; ajungeau pînă aproape de vîrfurile copacilor. Într-adevăr, în faţa mea se afla parcă scheletul unui vapor ciudat, fantastic. Am mai distins o provă scurtă, în formă de pană, ca aceea a unui spărgător de gheaţă, şi o pupă rotunjită, masivă.

Încă doi-trei paşi şi am pus mîna pe roată. Stratul de rugină roşcată s-a desprins uşor şi mi s-a

fărîmițat între degete. Zbaturile groase de metal se zăreau numai în partea de sus a roților, cele de jos fiind ascunse de mestecăniș. Roata-tăvălug din spate, intrată aproape în întregime în pămînt, formase o cocoașă tare, acoperită cu mușchi.

Pe „monstru" nu mai rămăsese nici o singură piuliță. Tot ce putuse fi deșurubat, scos sau smuls, fusese deșurubat, scos și luat. Totuși, matahala de oțel rămăsese în picioare.

5

Iată istoria pe care mi-o povestise Berejkov înainte de călătoria noastră cu motocicleta.

Îmi amintesc că a făcut cîțiva pași prin cameră, concentrîndu-se, apoi a ridicat cu înțeles degetul arătător și, reținîndu-și zîmbetul șăgalnic, a început să vorbească.

— Epopeea grandioasă, pe care ți-o voi povesti astăzi, își trage începutul din faptul că într-o frumoasă zi de toamnă a anului 1915, Ganșin a dispărut. Sper că n-ai uitat că Ganșin mi-era văr, preparator la matematică, prieten, iar mai tîrziu... — Deodată, Berejkov își întrerupse vorba la mijlocul frazei, spunînd: — Nu-i bine! Șterge tot! Nu-mi place începutul. Dispariția lui Ganșin va intra în capitolul doi. Primul capitol să-i spunem: „Ladoșnikov". Nu ți-am vorbit nimic data trecută despre el? Cum dracu' am uitat? A fost o scăpare... Dar s-o îndreptăm acum. Eram încă la liceul real (e drept, trecusem în ultima clasă) cînd l-am cunoscut pe Ladoșnikov. După cum știi, vacanța de vară mi-o petreceam ca de obicei la același Serghei Ganșin, sau mai precis mă bucuram de ospitalitatea mătușii mele, mama lui Serghei, învățătoare în gubernia Vladimirskaia, nu departe de

conacul profesorului Nikolai Egorovici Jukovski. Despre acesta ți-am mai vorbit.

— Foarte puțin.

— Oho, despre Nikolai Egorovici se poate vorbi la infinit.

Zîmbind, Berejkov privi o fotografie mare, înrămată, care atîrna pe perete. Fotografia îl reprezenta pe profesorul Nikolai Egorovici Jukovski stînd în picioare: voinic, cu barba căruntă, purtînd o pălărie cu boruri mari pe cap și cizme de cauciuc în picioare. Avea o pușcă de vînătoare cu două țevi pe umăr și cîinele lîngă el. În decretul semnat de V. I. Lenin, Jukovski fusese numit părintele aviației ruse. Pînă și în fotografie ochii lui păreau deosebit de limpezi și de ageri.

— L-am cunoscut pe Nikolai Egorovici — zise Berejkov privindu-i fotografia — cînd avea barba creață și neagră corb. Imaginea aceasta mi s-a întipărit viu în minte încă din primele amintiri ale copilăriei mele. A fost... Dar să nu mă depărtez de subiect, iartă-mă. Notează-ți undeva: „Nikolai Egorovici cu barbă neagră". Să-mi amintești la urmă să-ți povestesc o scenă foarte interesantă. Dar unde am rămas?

— Vorbeai de Ladoșnikov.

6

— Da, da... L-am cunoscut tot acolo, în gubernia Vladimirskaia. Era student, membru al cercului studențesc de aeronautică de la Școala tehnică superioară din Moscova și își petrecea în acel an vacanța de vară la Nikolai Egorovici. Mai tîrziu, am aflat că Ladoșnikov își pregătea încă de pe atunci, la conacul lui Jukovski, proiectul de diplomă care avea ca temă construcția unui avion. Doi ani mai tîrziu, Gașin și cu mine am asistat

la susținerea proiectului, deocamdată însă... Deocamdată nu reușeam să-l zărim decît de departe. Cu cît interes îl cercetam pe acest student, care era oaspetele și, de bună seamă, favoritul lui Nikolai Egorovici!

Umbla singur pe cîmp, întotdeauna încruntat, înalt, adus de spate, purtînd o cămașă rusească brodată, de pînză, și cizme în picioare.

Într-o zi călduroasă de iulie sau august, împreună cu Serghei, demontam pe malul unui lac un motor de barcă de tip suspendat pe care-l cumpărasem amîndoi. Acest mic motor al firmei „Siam" ne slujea pentru tot felul de experiențe. Îmi plăcea mult mai mult să-mi bat capul cu el, decît să mă plimb cu barca pe apă. Inventam zeci de transformări și doar rațiunea rece și spiritul caustic al lui Serghei, și mai ales posibilitățile noastre financiare reduse, mă înfrînau. Totuși, am izbutit nu numai să folosesc prezoanele și șplinturile „tip Berejkov", dar, după o idee proprie, am aranjat aprinderea și, în plus, am introdus un dispozitiv foarte simplu, inventat de mine, pentru aspirarea amestecului carburant.

Barca era trasă pe mal. Piesele demontate ale motorului stăteau împrăștiate în fața noastră, la pupă. Și deodată, închipuiește-ți, răsări ca din pămînt Ladoșnikov, care se apropia de noi de-a lungul malului. Ajuns în dreptul nostru s-a oprit. Fără să scoată o vorbă, a privit motorul demontat. Ne străduiam să arătăm nepăsători, dar îl urmăream, firește, cu coada ochiului. Sprîncenele încruntate îi dădeau un aer posac. Ochii, ce păreau foarte mici, se ascundeau sub arcul proeminent al sprîncenelor. Oare o să plece fără să spună un cuvînt? — mă întrebam. Nu eram în stare să găsesc o vorbă mai potrivită ca să deschid discuția, însă Ladoșnikov a fost acela care rupse tăcerea. Arătînd spre dispozitivul inventat de mine, a întrebat:

— Cine l-a meșterit?

Bineînțeles că n-am răspuns nimic și am zîmbit modest. Serghei îl informă că eu sînt autorul. Din vorbă în vorbă, ne-am dat seama că Ladoșnikov examinase totul: și prezoanele mele speciale și noul sistem de aprindere. După un timp, mă întrebă:

— Cum te cheamă?

— Alexei Berejkov.

— Te pomenești, Alexei, că odată și odată ai să inventezi un motor?

Am răspuns fără cea mai mică ezitare:

— Cum să nu! Cu siguranță!

— Poate că știi de pe acum cum o să arate?

— Știu. Va fi în doi timpi, cu cilindrii scurți, astfel încît cursa pistonului să fie mai mică decît diametrul lui. Și cu niște contragreutăți nemaivăzute.

Mă așteptam ca răspunsul meu să-l uimească. Ideea aceasta, care pusese stăpînire pe imaginația mea încă din clasa a șasea de liceu, mi se părea pur și simplu formidabilă. Dar, pînă la urmă, Ladoșnikov a fost acela care a reușit să ne uimească. Ridicînd din grămada de piese metalice o tijă lungă și o piuliță potrivită, ne-a înfățișat cu ajutorul acestor obiecte simple schema motorului, pe care eu o socoteam cu totul nouă și necunoscută.

— Așa ți-l închipui? — întrebă el.

— Dar dumneavoastră... de unde știți?

— Pesemne că nu ești singurul om pe care îl preocupă problema dezvoltării tehnicii... Și pe alții îi frămîntă uneori treaba asta.

Răsucind tija și piulița, el ne arătă cîteva subtilități pe care, trebuie să mărturisesc, nici nu le bănuiam măcar. Și eu și Serghei îl ascultam cu gurile căscate. Începuse să vorbească cu pasiune și vocea-i răsuna mai puternic. Și știi ce m-a mirat? Ochii lui, ochii aceia albaștri-cenușii, care, privind pe sub sprîncene, păreau mici, în realitate erau mari, limpezi și frumoși.

— Uite, Alexei, să ții seama de tot ce ți-am spus cînd ai să-ți construiești motorul.

— Dar dumneavoastră? De ce nu v-aţi ocupat de un asemenea motor?

— Mie, dragul meu, nu-mi arde de aşa ceva. Nu pot să prididesc.

Aruncînd piesele de oţel, dădu din cap în semn de bun rămas şi se depărtă. Aşa l-am cunoscut pe Ladoşnikov.

Doi ani mai tîrziu am construit într-adevăr un mic motor de barcă, după proiectul meu propriu, pe baza principiului discutat cu Ladoşnikov în ziua aceea de vară, pe malul lacului... Ţi-am vorbit de acest motoraş data trecută. Îţi mai aminteşti?... Dar să nu ne depărtăm de subiect.

7

Ori de cîte ori îmi aduc aminte de Ladoşnikov tînăr, în faţa ochilor îmi apare stăruitor încă o imagine.

Închipuieşte-ţi sala de festivităţi a Şcolii tehnice superioare din Moscova. Era în primăvara anului o mie nouă sute treisprezece. Razele soarelui se revărsau prin ferestre. Pe un postament înalt se afla o machetă de avion, cu aripile îmbrăcate în pînză. Era avionul lui Ladoşnikov, botezat după numele lui de familie „Lad-1".

În vremea aceea, făcea mare vîlvă „Ilia Muromeţ", o navă aeriană cu mai multe motoare, pe care piloţii ruşi stabiliseră o serie de recorduri mondiale, în special în ce priveşte raza de acţiune şi încărcătura utilă. „Lad-1" făgăduia să-l întreacă pe „Muromeţ". Proiectul era din cele mai îndrăzneţe. Avionul cu un singur motor a lui Ladoşnikov, avînd anvergura aripilor de treizeci şi şase metri, era, conform proiectului, mai rapid decît „Muromeţ" şi, în acelaşi timp, putea ridica două tone jumătate de încărcătură, în loc de o tonă jumătate.

Sala era plină de studenți îmbrăcați în tunici negre. Și eu purtam una la fel. Stăteam în rîndul al doilea, alături de Ganșin.

Ladoșnikov se așezase deoparte. Tunica îi era murdară de cretă. Trei ore în șir își susținuse proiectul, răspunzînd la întrebări și obiecțiuni. Acum aștepta hotărîrea comisiei. Avea sprîncenele încruntate; ochii lui, care scînteiaseră atît de viu cînd se lupta în fața tablei să susțină proiectul aparatului său, priveau acum în jos. Mai păstra în mînă bucățica de cretă, pe care, tot strîngînd-o, o strivise între degete; praful alb se împrăștiase, pudrîndu-i cizmele de piele neagră.

În clipa aceea a răsunat și clopoțelul care vestea sfîrșitul pauzei. Toți își reluară locurile, așteptînd hotărîrea comisiei. În jurul mesei acoperite cu postav verde, stăteau înșiruite scaunele goale. Dintr-o clipă într-alta, comisia trebuia să intre în sală.

M-am uitat la Ladoșnikov și mi se păru că îi ghicesc gîndurile. Cu puțin înainte de pauză, unul din membrii comisiei, profesor vestit de mecanică aplicată și consilier permanent al uzinei „Dux" din Moscova, unde se fabricaseră cîteva avioane, luase cuvîntul:

— Nu pretindem oare prea mult tînărului care-și susține astăzi proiectul de diplomă? Firește că un asemenea avion, chiar dacă am presupune că va fi construit, nu va zbura niciodată. Dar să privim în alt fel lucrurile: e un proiect de student, fantezia unui tînăr care devine inginer...

Profesorul continuă să vorbească, dar Ladoșnikov îl întrerupse brusc:

— De ce nu va zbura?

— Despre asta, dacă doriți, vom vorbi altă dată... Vă rog să poftiți; sînt întotdeauna la dispoziția tinerelor talente.

Ladoșnikov asculta posomorît „Nu va zbura niciodată!" Probabil că numai aceste cuvinte îi răsunau acum în urechi.

Iată însă că membrii comisiei au intrat în sală, s-au instalat în fotolii și, de pe locul prezidențial, s-a ridicat Nikolai Egorovici Jukovski. Niciodată nu l-am văzut atît de solemn, de festiv. În fiecare zi venea la curs într-un costum de haine larg, ponosit. Toată lumea știa că nu-i plăcea să se îmbrace în uniformă sau jachetă, chiar atunci cînd se aștepta sosirea unor șefi. În ziua aceea însă, Nikolai Egorovici îmbrăcase jacheta în onoarea elevului său care terminase un proiect ce îi impusese un efort susținut și ca să acorde toată cinstea acestui eveniment. Luminat în plin de razele soarelui, care-i scînteiau în barba albă, deasă, el, creatorul științei zborului, profesor bătrîn cu fruntea boltită, cu ochii negri, pătrunzători, era măreț. Îi auzirăm glasul subțire, dar puternic, pe care-l cunoșteam și-l iubeam cu toții:

— Comisia a hotărît în unanimitate — spuse el — să-i acorde lui Mihail Mihailovici Ladoșnikov diploma de gradul întîi, cu distincție. Iar în ceea ce privește problema dacă va zbura vreodată...

Jukovski nu apucă să-și termine fraza din pricina aplauzelor. Îl aplaudam pe Ladoșnikov, îi aplaudam proiectul, perseverența de care dăduse dovadă și succesul obținut și, în sfîrșit, îl aplaudam pe profesorul nostru Jukovski, care-l îndrumase. Nikolai Egorovici privi spre Ladoșnikov, care rămăsese încruntat, se ridică repede și, cu amîndouă brațele întinse, se apropie de elevul său. Ladoșnikov își înălță fruntea. Nikolai Egorovici îl îmbrățișă și-l sărută. Sărirăm imediat de la locurile noastre și, continuînd să aplaudăm, îi înconjurarăm pe amîndoi. L-am auzit pe Jukovski spunînd:

— O să zboare „Lad"-ul tău, o să zboare!

Ladoșnikov amuțise. În schimb, îi vorbeau ochii: începură să-i strălucească și se făcură iarăși mari.

— Acum avem tot dreptul — spuse în continuare Berejkov — să trecem la capitolul următor al extraordinarei noastre epopei. Să ne deplasăm cu doi ani și jumătate mai tîrziu.

După cum am mai amintit, într-o zi de toamnă a anului 1915, Ganșin a dispărut.

Ne înțelesesem în ajun să treacă dimineața să mă ia, ca să mergem împreună la un concurs de bombe incendiare.

Atunci, în primul și al doilea an de război, erau la modă asemenea concursuri. Acesta era însă un concurs deosebit. Avea să fie probată o mașină infernală a lui Alexei Berejkov. O inventasem peste vară, tot în gubernia Vladimirskaia, unde, ca de obicei, Serghei și cu mine ne petreceam vacanța.

Trebuie să-ți spun că amîndoi eram membrii cercului studențesc de aeronautică creat de Jukovski și ne bucuram de toate drepturile. În societatea noastră de entuziaști ai aviației, Ganșin era considerat un mare matematician. Înghițea tratatele de matematică, de parcă ar fi fost aventurile lui Sherlock Holmes și era în stare să vorbească ore întregi despre integrale. Nikolai Egorovici îi încredința cele mai abracadabrante calcule și la vîrsta de 22 ani, fiind încă student, Garșin conducea biroul de calcule al lui Nikolai Egorovici la laboratorul de aerodinamică. Și, deodată, în momentul cel mai dramatic, în ziua concursului pentru cea mai bună bombă incendiară, a dispărut fără urmă. Bomba inventată de mine a produs o impresie uluitoare. Mi-am sărbătorit succesul, dar grija pentru Serghei nu-mi dădea pace. Unde s-o fi dus? Nu m-aș fi frămîntat, dacă nu l-aș fi cunoscut atît de bine. Acest om sceptic, rece, care supunea întotdeauna unei critici usturătoare fanteziile mele, era un prieten minunat. Ce motive l-au putut determina să

dispară într-un moment atît de important și de solemn pentru mine? Ce se întîmplase?

Ganșin nu apăru nici a doua zi. Ce-o fi oare? A treia zi, cînd am reușit să dau o fugă pînă la el acasă și am aflat că lipsește de trei zile, m-am convins că i s-a întîmplat o nenorocire.

Cine-l văzuse ultimul? Cu cine vorbise înainte de dispariție? Am aflat că-l chemase Jukovski. M-am dus imediat la Nikolai Egorovici.

— Nikolai Egorovici, nu știți unde a dispărut Ganșin?

— A dispărut? Să fie cu putință? Nu știu...

Privea însă în altă parte.

— Ba știți, Nikolai Egorovici!

— Nu, nu știu absolut nimic.

Totuși, Jukovski nu se pricepea să mintă. Avea un aer tulburat și misterios.

— N-avea nici o grijă, dragul meu — spuse el — prietenul tău e în viață.

— Dar unde este?

— Asta nu ți-o pot spune.

Am plecat fără să scot nimic de la dînsul. Dar răspunsurile lui enigmatice mă nelinișteau parcă și mai mult. Ce drăcovenie o mai fi și asta? Ce mister?

9

Abia peste două săptămîni am aflat unde dispăruse Serghei. M-am trezit cu el acasă la mine.

— Haidem.

— Unde?

— La inginerul Podraiski.

— Cine-i Podraiski?

— Ai să afli.

— Dar tu unde-ai fost?

— Ai să afli tot.

Dar nici chipul lui uscățiv cu nasul lui puțin cîrn,

nici privirea ochilor ascunşi în dosul ochelarilor nu trădau nimic.

Peste o jumătate de ceas am ajuns la locul destinaţiei. O casă mică de pe Malaia Nikitskaia, pe care n-am s-o uit niciodată. Ferestrele mari ce dădeau în stradă străluceau ca oglinda; m-a surprins faptul că, deşi afară încă nu înserase, geamurile erau bine camuflate pe dinăuntru cu nişte draperii de catifea roşie. Ganşin sună la poartă. Intrarăm în curte, apoi, prin intrarea de serviciu, în casă. În vestibul cineva mă întrebă cum mă numesc şi plecă să mă anunţe. Invitat să intru numai eu, fără Serghei, am fost condus într-un cabinet uriaş, inundat de lumină electrică, cu două case de fier, solide, ignifuge, aşezate lîngă perete. La ferestre, acoperind în întregime geamurile, atîrnau în cute grele draperiile pe care le zărisem din stradă.

De la masa de lucru se ridică încet să mă întîmpine un om de statură mijlocie, îmbrăcat într-un costum bleumarin foarte elegant. Mustăţile lui negre erau aranjate cu atîta grijă, încît păreau de catifea.

— Bună ziua. Dumneavoastră sînteţi Berejkov?

— Da.

— Alexei Nikolaevici?

— Da.

— Dumneavoastră aţi inventat bomba incendiară?

— Eu...

Omul se duse la uşă şi întoarse cheia. Ce-o fi asta? Unde-am nimerit?

Apoi se apropie de mine şi, privindu-mă ţintă, mă puse să mă jur că n-am să suflu nimănui nici o vorbă din tot ce-mi va comunica.

— Dacă veţi scăpa un singur cuvînt, vă aşteaptă curtea marţială şi împuşcarea în douăzeci şi patru de ore.

— Împuşcarea?

— Da, în caz de grațiere, pedeapsa poate fi înlocuită prin muncă silnică pe viață. Semnați.

Îmi puse în față o foaie de hîrtie în care erau enumerate toate pedepsele ce mă așteptau. Deoarece muream de curiozitate, am semnat imediat.

După ce împături cu grijă foaia de hîrtie, o închise în casa de bani. În liniștea deplină care domnea în cameră, broasca țăcăni de două ori. Apoi cu o încetineală și gravitate solemnă, îmi declară :

— În această casă se află un laborator militar secret.

L-am privit în tăcere, așteptînd ca de sub mustățile de catifea să mai iasă cîteva taine uluitoare. El continuă :

— Vă invit să lucrați la noi. Ați putea construi un vizor pentru lansarea bombelor ?

Această întrebare m-a dezamăgit. Un dispozitiv de lansare a bombelor ? Atîta tot ? I-am răspuns cum răspundeam întotdeauna în tinerețe :

— Dacă nu voi putea eu, înseamnă că nu va putea nimeni altul în lume !

Podraiski îmi aruncă o privire.

— Nimeni nu trebuie să știe unde lucrați — declară el. — Pentru întregul univers dumneavoastră trebuie să fiți dispărut.

Așa s-a desfășurat prima mea întîlnire cu inginerul Podraiski. În aceeași zi, am fost angajat în laboratorul lui secret într-un post de constructor inferior, cu un salariu de optzeci de ruble pe lună.

10

— Ți-a ordonat să dispari ? — m-a întrebat Ganșin.

— Da.

— Nu-i da nici o importanță și stai liniștit acasă. Astea-s figurile lui. Și pe mine m-au impresionat la început.

Rătăceam pe bulevardul Nikitski. Toată ziua, cum se întîmplă uneori în zilele de toamnă la Moscova, fusese o vreme călduroasă cu un cer uimitor de senin şi însorit. Era spre seară; pe alee mai pătrundeau încă razele soarelui; băteau lumini de aur din asfinţit şi totul părea înveşmîntat feeric. Am privit în jurul meu şi mi-am spus că totul este de bun augur.

După ce ne-am depărtat de vila misterioasă, i-am reprodus, firește, lui Gansin toată conversaţia pe care o avusesem cu Podraiski, imitîndu-i vocea şi gesturile.

— Care-i dedesubtul dispozitivului de lansare a bombelor? Ce nevoie are de aşa ceva?

— Nu ţi-a explicat el? E pentru avionul lui Ladoşnikov.

M-am oprit din mers, uluit.

— Pentru Ladoşnikov? Podraiski construieşte avionul lui Ladoşnikov?

Gansin m-a tras spre el.

— Nu striga aşa, să audă tot bulevardul. Da, închipuieşte-ţi, Podraiski a pus mîna şi pe afacerea asta. Eu recalculez totul, întocmesc calculul aerodinamic definitiv. Locuiesc la Ladoşnikov. Să mergem acolo să luăm un ceai.

Firește, n-a fost nevoie să mă roage prea mult. În cîteva minute am ajuns la Ladoşnikov. Locuia într-una din fundăturile din Ostojenka. Ulterior, am vizitat deseori acest mic corp de casă cu etaj, construit din bîrne, în care constructorul avionului „Lad-1" ocupa o cameră.

Din tindă, urcarăm la etaj pe nişte trepte de lemn care scîrţîiau. Serghei bătu la uşă şi auzind drept răspuns un „îhî", o deschise.

Se înserase, dar în camera, care la prima vedere mi se păru foarte spaţioasă, Ladoşnikov nu aprinsese încă lumina. Prin cele două ferestre se vedea cerul colorat de asfinţitul soarelui şi răzbătea o lumină slabă. Pe fondul uneia din ferestre se profila

silueta voalată a lui Ladoșnikov. Era într-o cămașă brodată, cu mînecile suflecate.

— Așteptați ! — strigă el și-și ridică palma cu o mișcare energică, care ne oprea să înaintăm.

Rămăsesem pe loc.

— La dracu, iar se ocupă de muște — bombăni Ganșin. — Spre ghinionul meu s-a încălzit afară și lighioanele astea au prins iarăși viață.

La început n-am înțeles nimic. Ce voia să spună ? De care muște vorbea ? Într-adevăr, în cameră se auzea bîzîit de muscă. Privind mai atent, am zărit o muscă foarte ciudată, care se rotea deasupra unei mese mari. Tot pe masă am văzut cîteva butelii de Leyda și un aparat curios la înfățișare, cu un mîner, cu cameră fotografică și obiectiv.

Aplecat peste măsură, Ladoșnikov întinse mîna, atinse ceva și... în cameră începură să scînteieze fulgere, descărcările buteliilor de Leyda, contopite într-o singură strălucire orbitoare.

Luminată de aceste fulgere, mi-a rămas întipărită în minte mîna lui Ladoșnikov sprijinită de masă. O mînă mare, cu cîteva cicatrice mărunte, formate, probabil, în urma tăieturilor și juliturilor, cu pielea degetului mare aspră ca a unui muncitor și înnegrită din pricina pulberii metalice intrate în pori, cu unghiile lucioase, late, tăiate scurt, pesemne foarte tari.

— Ajunge ! — strigă Ganșin, cînd cascada de scîntei electrice s-a stins.

Ferestrele erau încă albăstrii, dar după descărcările acelea orbitoare, odaia se cufundase parcă în beznă. Ganșin răsuci întrerupătorul și becul din tavan se aprinse.

Musca zbura mai departe după itinerarul ei circular, ciudat de regulat. Ladoșnikov o prinse și o puse în palmă. Se înțelege că m-am apropiat imediat să privesc acest mister al naturii. Zîmbind, Ladoșnikov mi-a explicat că atît muștele cît și alte

gîngănii mici cu aripi, şi pînă şi ţînţarii, îi servesc pentru studierea legilor zborului.

— Alexei, desigur că nici nu bănuieşti — îmi spuse el — că o muscă de cîmp atinge o viteză de şaptezeci verste pe oră. Iar dumneaiei aproape că atinge această viteză.

Am văzut că aripa muştei era lipită de corp cu două firişoare de păpădie, într-o anumită poziţie, fapt care provoca uimitorul ei zbor în formă de cerc. Aparatul acela ciudat era un aparat de filmat, proiectat şi construit chiar de Ladoşnikov, care izbutea să facă douăzeci şi patru de instantanee în intervalul infim de timp cînd scînteiau fulgerele artificiale.

Cu nişte forficele, Ladoşnikov tăie firişoarele de păpădie, redînd prizonierei sale firescul mişcărilor. Mîinile lui puţin grosolane, cu degete butucănoase, pot spune că săvîrşeau această operaţie cu gingăşie. Alt cuvînt mai potrivit nici n-aş putea găsi.

— Omoar-o! — strigă Ganşin. — Este întărîtată şi-i rea a dracului. Înţeapă...

— Nu-i nimic — spuse Ladoşnikov. — A muncit, las-o să trăiască.

Deschise uşa şi o lăsă să zboare pe coridor, urmărind-o cu privirea. Apoi se întoarse la noi.

În cîteva minute, pe masa unde mai înainte se făcuseră experienţe atît de neobişnuite, apăru un samovar care fierbea. Ladoşnikov aşeză paharele ca o adevărată gazdă şi prepară esenţa. Ganşin îl informă asupra vizitei mele la Podraiski şi asupra noii mele slujbe. Desigur că n-am ezitat să împodobesc cu cîteva amănunte pitoreşti cele spuse de Ganşin.

— Cred că într-o bună zi am să-i fac de petrecanie lui Podraiski ăsta — mormăi deodată Ladoşnikov.

— De ce? — întrebă Serghei. — Iarăşi s-a legat de tine?

— Mi-a declarat că încetează construirea avionului.

— Minte — spuse Ganșin. — De ce mai comandă atunci dispozitivul pentru lansarea bombelor? De altfel și motorul e pe drum, sosește de peste ocean.

— De peste ocean? — repetai eu mirat.

— Da, din America. Marca „Hermes", de două sute cincizeci cai putere, — îmi explică Ganșin.

Nu reușii să-mi stăpînesc admirația:

— Oho!

Pe vremea aceea, motorul american de avion al firmei „Hermes", de două sute cincizeci cai putere, era considerat ultima expresie a tehnicii.

— Dracul să-l pieptene, nu știu cînd minte și cînd spune adevărul — urmă Ladoșnikov. — Azi m-a chemat și mi-a spus că dă cărțile pe față. N-are, chipurile, bani. Îl strîng nevoile de beregată, și de aceea se vede silit... Și așa mai depare... Pe scurt, totul s-a redus la faptul că iar mi-a cerut idei... Idei noi! Idei nemaiauzite!

— Dar proiectul aerosaniei? Nu-i ajunge?

— E prea puțin. Îi trebuie ceva ce...

— Cu mintea nu poate concepe? — am completat eu.

— Întocmai... Ceva care să-i aducă imediat bani. Te pomenești că într-adevăr dă faliment. Dracu să-l i-a!

— Am o idee — declarai eu modest.

— Ce idee?

— Să suprimăm cutia de viteze la automobil. După părerea mea, problema asta merită puțină bătaie de cap.

— Patronul nostru n-o să accepte — spuse Ganșin. — Cutia ta nu impresionează.

Am mai propus cîteva idei personale, dornic de-a fi util. Dar în condițiile date nici una n-a fost recunoscută ca potrivită pentru Podraiski. Prinzînd un

moment prielnic, am pus o întrebare, care, mărturisesc, mă preocupa de mult:

— În definitiv cum plăteşte el pentru idei? Scuză-mi indiscreţia, Mihail Mihailovici, cît ţi-a plătit, de pildă, dumitale, pentru avion?

Ladoşnikov izbucni în hohote de rîs:

— Alexei, tu habar n-ai ce fel de om este Podraiski. Dar în curînd vei auzi şi tu formula: „veniturile aparţin viitorului". Deocamdată însă... tot el trage de la mine. Eu îl plătesc prin invenţii... Numai şi numai să-mi construiască...

II

Firește că foarte curînd am ajuns să-l cunosc mai bine pe Podraiski. Printre cei care lucrau la laborator, circulau tot felul de zvonuri despre persoana lui misterioasă. Părea să fie atotputernic: era primit în aşa-zisele case bune din Moscova, fiind un invitat obişnuit al saloanelor generalului-guvernator din Moscova; se spunea că are legături formidabile la Petersburg, că are acces la ministrul de Război şi altele şi altele. Ştiam că era în vizită cu cîţiva dintre cei mai mari afacerişti ai lumii industriale — Riabuşinski, care construia o uzină de automobile la Moscova, Meşcerski, proprietarul uzinelor Sormovo şi Kolomna şi alţii.

Podraiski se îmbrăca întotdeauna în bleumarin şi părea ca scos din cutie; folosea cel mai scump parfum străin, bărbătesc; îşi tundea în mod uimitor mustăţile; era întotdeauna impecabil bărbierit şi pieptănat frumos cu cărare. Vorbea, plescăind cu poftă din buze, şi părea el însuşi bun de mîncat, apetisant. L-am poreclit cu toţii „motanul de catifea".

După cum vei vedea mai departe, acest „motan de catifea" atît de plăcut era dotat cu o extraordi-

nară isteţime. Pe strada Malaia Nikitskaia închiriase o vilă şi instalase acolo, după cum ţi-am spus, un laborator ştiinţific de cercetări, militar, secret. Personalul laboratorului fusese recrutat într-un chip foarte ciudat. Podraiski avea un nas foarte fin cînd era vorba să descopere inventatori talentaţi. Nu ştiu unde îi găsea ! Îi angaja şi ei lucrau la lobarator pentru realizarea invenţiilor lor. Celui care venea cu o idee interesantă, îi oferea să semneze următorul contract : zece la sută din dividendele viitoare pentru idee, iar restul îi aparţinea lui. Dacă nu aduceai o idee, ci o realizare — o realizare în toată puterea cuvîntului, construită sub formă de machetă, schiţată, calculată şi, în sfîrşit, studiată în toate amănuntele, atunci dividendele probabile erau împărţite prin contract în mod egal între autor şi Podraiski : juma-juma.

Serghei Gansin, căruia îi plăceau definiţiile exacte, născocise o minunată deviză pentru firma lui Podraiski : „Ideile altora sînt specialitatea noastră". Patronul nostru nu cunoştea, firește, aceste glume răutăcioase ; personalul laboratorului se purta întotdeauna respectuos cu el, căci îi plăcea extraordinar de mult să fie înconjurat de respect.

Dintre personalul angajat să lucreze în laboratorul nostru, ne stîrnea curiozitatea un coleg cu o barbă uriaşă în formă de lopată, licenţiat al universităţii din Cambridge ; îl porecliserăm cu toţii „barbă". Cînd laboratorul era vizitat de generali sau de industriaşi de vază, Podraiski le prezenta de obicei pe licenţiatul nostru, pronunţîndu-i titlul cu emfază, într-un mod foarte plăcut. În treacăt fie spus, chipeşul licenţiat se numea pur şi simplu Ovcinnikov şi se trăgea dintr-o familie de negustori de pe Volga. Lui îi aparţinea ideea dispozitivului pentru lansarea bombelor (pentru care încheiase un contract de categorie inferioară — zece la sută pentru idee).

Două din încăperile vilei erau destinate atelierului mecanic, unde trebăluiau niște meșteri foarte pricepuți, adevărați academicieni în arta lăcătușeriei, de felul acelora care la timpul lor potcoveau puricele la Tula. Celelalte camere erau ocupate de biroul constructorilor, de laboratorul chimic și administrație. Tot acest personal lucra la cele mai secrete invenții militare.

O atare invenție era și „lizit"-ul — substanță explozivă, denumită astfel după numele Elizavetei Pavlovna, soția lui Podraiski. Adevăratul inventator era chimistul Mamontov, un bătrîn nenorocit, în veșnică pană de bani și de felul lui cam ciudat.

Era unul din cei puțini, care nu avusese numai idei, ci o realizare. A adus substanța inventată de el și a pus-o pe masă. În laborator substanța era păzită nu numai de ochi străini, dar și de cei ai colaboratorilor. Doar mult mai tîrziu, în urma unor evenimente despre care îți voi vorbi altă dată, am văzut într-o bună zi această misterioasă compoziție — era complet albă, ca pudra de zahăr sau ca cel mai fin praf de dinți. Puterea ei explozivă era, pentru vremurile acelea, cu adevărat uriașă, mult mai mare decît aceea pe care o avea pulberea de piroxilină.

La început, compoziția s-a numit „moscvit", iar mai tîrziu s-a transformat pe neobservate în „lizit". Cred că chimistul a acceptat acest lucru din pricina greutăților ivite pe neașteptate sau, poate, pur și simplu, de dragul disprețuitului metal sunător.

Greutățile constau în faptul că stabilitatea acestei compoziții nu era suficientă. Dacă stătea un un timp, compoziția exploda de la sine. Se presupunea că acest neajuns va putea fi îndepărtat în curînd. Pe atunci, în hangarul-atelier de pe cîmpul Hodînskoe, construirea avionului de tip greu, cu un singur motor, „Lad-1", calculat să zboare douăzeci și cinci de ore fără escală, se apropia de sfîrșit. Iar apoi...

Apoi, într-o bună zi, o escadrilă de avioane de acest tip avea să fie încărcată cu bombe de avion marca „lizit" ; avioanele aveau să plece pe front şi... Şi atunci „lizitul" îşi va fi arătat puterea.

Lipsea însă, după cîte se pare, un lucru fără importanţă — vizorul pentru lansarea bombelor.

Ideea unui vizor pentru bombardament din avion îi aparţinea, cum am mai spus, lui Ovcinnikov, licenţiatul nostru, poreclit „barbă". Principiul era interesant, nimic de zis, dar foarte dificil de rezolvat. Soluţia n-o găsea nici inventatorul, nici cei doi-trei ingineri constructori, angajaţi ai tainicului laborator.

Într-o zi, Podraiski, înciudat şi nerăbdător, i-a spus lui Ganşin :

— Nu cunoaşteţi cumva vreun proiectant-inventator talentat ?

— Cum să nu ! La cercul de aeronautică există o adevărată minune a naturii — Berejkov.

— Cu ce se ocupă ?

— E student.

— Student ? Şi ce-a făcut ?

Ganşin îi vorbi de mine. Îi spuse că după terminarea liceului real din Nijni-Novgorod, cînd am venit la Moscova, aveam la activul meu o invenţie — motorul cu benzină pentru barcă, pe care eu îl proiectasem şi despre care ţi-am mai vorbit.

În toamna anului 1915 mă puteam lăuda şi cu două premii, obţinute la două concursuri. Unul — pentru cel mai bun acumulator portativ, celălalt — pentru cea mai reuşită bombă incendiară.

Ganşin îi relatase amănunţit toate aceste lucruri lui Podraiski, gîndindu-se, bineînţeles, şi la faptul că întotdeauna aveam o nevoie teribilă de bani.

— Să mi-l aduci aici pe Berejkov ! — dispuse Podraiski.

Acestea au fost împrejurările care l-au adus pe umilul dumitale servitor la Podraiski.

Tot povestind, Berejkov desena ceva pe-o foaie de hîrtie. La un moment dat o ridică, îşi admiră desenul şi, zîmbind, mi-l arătă. La o masă, ţinînd lingura deasupra farfuriei fumegînde, şedea un motan bine hrănit, zîmbitor. În jurul gîtului avea un şervet, ale cărui capete legate la spate stăteau înfoiate, într-o parte şi alta a capului.

— Asta-i „motanul nostru de catifea" — îmi explică Berejkov. — La masă îşi lega întotdeauna şervetul în felul acesta şi torcea deosebit de satisfăcut. Dacă i-ai vedea portretele, făcute în penel şi în creion de soră-mea! Le am pe undeva. Maşa îl zugrăvea într-un chip extraordinar!

Pe sora eroului meu, Maria Nikolaevna, o cunoşteam. Ca pictoriţă (pe vremea la care se referea Berejkov era studentă la şcoala de desen tehnic „Stroganovski" din Moscova), desigur că reuşea într-adevăr să redea mai exact chipul creatorului acelui laborator secret, dar m-am mulţumit cu desenul expresiv al lui Berejkov. Cu permisiunea lui, schiţa a fost anexată la însemnările mele. Apoi Berejkov m-a întrebat pe neaşteptate:

— Ai citit cumva romanul „Tona-Benghe"?

— Nu.

— Păcat. E un roman interesant. Un american se hotărăşte să inventeze ceva extraordinar, ceva care să facă vîlvă în întreaga Americă. El rătăceşte prin oraş, purtat de gînduri şi, undeva, la periferie, zăreşte pe-un gard, în mijlocul unor terenuri virane, o inscripţie pe jumătate ştearsă. Unele litere nici nu mai puteau fi citite, iar cele vizibile formau un cuvînt frumos şi bizar „Tona-Benghe". Acest cuvînt suna ca o melodie. Americanul se întoarce acasă, comandă zece mii de etichete pe care sta scris „Tona-Benghe", le lipeşte pe tot atîtea flacoane elegante şi toarnă înăuntru... apă colorată. Şi „Tona-Benghe" a cucerit America. Acest cuvînt

sclipea noaptea pe zgîrie-nori, era cîntat prin toate cîrciumile. Peste tot, strălucea și răsuna „Tona-Benghe".

Și în laboratorul lui Podraiski cînta în triluri „Tona-Benghe". Cîte nu se inventau și nu se construiau în acest laborator? Pînă și căciula care te face nevăzut! Și banii curgeau în buzunarele lui Podraiski; la laborator veneau, cum ți-am mai spus, oameni cu greutate în lumea comercială și militară; în cabinetul tehnic se purtau convorbiri secrete, dar după un oarecare timp se ajungea inevitabil la concluzia că invenția avea ceva care nu merge.

De pildă eu am meșterit dispozitivul de lansare al bombelor foarte repede, în decurs de-o lună și jumătate, conducîndu-mă după calculele lui Ganșin. Toate au ieșit așa cum scrie la carte. Pilotul ochea obiectivul prin tubul de vizare, iar toate calculele, toate corecțiunile pentru derivă le executa aparatul. La un moment dat, un bec roșu se aprindea automat, pilotul apăsa maneta și bomba zbura în jos. Ar fi fost o realizare minunată, dacă n-ar fi avut un mic defect: din ce motive, nu se știe, bombele noastre nu nimereau obiectivul.

Și multe alte invenții, tot atît de ispititoare, trecuseră prin laboratorul lui Podraiski. Nu reușea una, a doua, apărea a treia.

Din primele luni ale războiului, Podraiski se agățase de proiectul avionului „Lad-1". Și de ce să n-o fi făcut? „Motanul de catifea" putea invoca numele celebru al lui Jukovski, care binecuvîntase proiectul. Proiectul celui mai puternic avion din lume! Un avion care va putea ridica două tone și jumătate de încărcătură, menținîndu-se în aer douăzeci și cinci ore, adică va putea efectua un zbor record fără escală, de la Varșovia sau Viena, pînă la Berlin și înapoi!

Și pentru toate acestea se puteau obține subvenții. Și bineînțeles că Podraiski le obținea. Avionul

era construit fără nici o bază tehnică serioasă, nu la uzină, ci într-un biet atelier meşteşugăresc, instalat la repezeală într-un hangar gol, în care te sufla vîntul.

Numai energia lui Ladoşnikov făcea să înainteze montarea avionului.

13

Laboratorul lui Podraiski îşi ducea existenţa din „te miri ce şi nimica toată", cum se spune. La fiecare două-trei luni era ameninţat de o criză de bani îngrozitoare. Se părea că Podraiski e gata-gata să dea faliment.

De pildă cu „lizitul" lucrurile mergeau prost. „Motanul de catifea" nu descuraja, spunînd că mai trebuie pus la punct, încercat, dar zilele treceau şi totul stătea pe loc.

În atare împrejurări, Podraiski se întuneca la faţă un timp, nu-şi plătea furnizorii, nu plătea lemnele, leafa portarului şi a vizitiului. În cele din urmă, dispărea. Soţia lui, Elisaveta Pavlovna, al cărui diminutiv urma să fie imortalizat de către iubitorul ei soţ, telefona de cîteva ori pe zi întrebînd îngrijorată dacă ştim unde se află. Nimeni nu ştia nimic.

Şi într-o bună zi, Podraiski reapărea — vesel, torcînd mulţumit. Plătea pe toată lumea. Noi ştiam ce înseamnă asta: ultimul eşec fusese uitat; se găsise sau se născocise iarăşi ceva uimitor, se încasaseră de undeva noi avansuri. Şi „Tona-Benghe" răsuna din nou, scînteind în mii de culori.

La începutul iernii anului 1915 o cumplită criză bănească îl strînse în gheare pe „motanul de catifea". Între timp, se apropia o dată solemnă, cunoscută tuturor colaboratorilor. În fiecare an, la 28 noiembrie, Podraiski îşi sărbătorea ziua naşterii. Conform tradiţiei, laboratorul nu lucra în această

zi. Personalul trebuia să facă o vizită patronului, care era, cum am mai spus, extrem de sensibil față de respectul ce i se arăta. De data aceasta însă, cu două săptămîni înainte de ziua sa, Podraiski dispăruse, de parcă l-ar fi înghițit pămîntul.

Totuși, în ziua de 28 noiembrie, am pornit împreună cu Ganșin să-i facem o vizită, după cum cerea buna-cuviință. Ladoșnikov nu ne însoțea. „Aș prefera ca asemenea indivizi să apară cît mai rar pe lume" — mormăi el. Și se duse, ca de obicei, la hangar, unde montarea avionului se apropia de sfîrșit.

Podraiski locuia în Zamoskvorecie, unde ocupa o vilă cu opt încăperi. Fiind informați că de cîteva zile „motanul de catifea" nu primea pe nimeni, aveam de gînd să ne depunem semnătura în registrul vizitatorilor și să ne retragem demni. Dar lucrurile luară altă întorsătură.

— Sînteți așteptați — ne-a anunțat fata din casă, după ce ne-am spus numele.

Ne-a condus apoi prin cîteva camere, care dădeau dintr-una într-alta.

— În sfîrșit, iată-vă! — exclamă Podraiski, de îndată ce intrarăm în camera lui de lucru.

Pe vremea aceea, Podraiski era pe deplin convins de talentul nostru. Eram, ca să spun așa, stîlpii laboratorului său: Ganșin fusese numit șeful biroului de calcule, iar eu fusesem înaintat la gradul de constructor principal.

Ridicînd de pe masă un clopoțel de argint, Podraiski sună:

— Este al treilea semnal! Trenul pornește — anunță el cu un aer grav și plin de mister.

Apăru aceeași fată care ne întîmpinase.

— Nu sînt acasă — rosti poruncitor Podraiski. — Nu primești pe nimeni.

După ce conduse servitoarea cu privirea, mi se adresă:

— Alexei Nikolaevici, închide te rog ușa.

M-am executat.

Podraiski a privit în jur şi, deodată, cu o vioiciune neaşteptată, a făcut un salt spre uşă, dînd-o cu piciorul de perete. Convingîndu-se că nu ne spionează nimeni, a învîrtit cheia în broască şi s-a întors la noi.

Bineînţeles că şi eu şi Ganşin am uitat că venisem să-l felicităm pe „noul născut" şi aşteptam plini de curiozitate să vedem ce urmează. Coborîndu-şi misterios glasul, Podraiski întrebă:

— Ce-aţi spune de-o roată cu diametrul de zece metri?

Ganşin şi cu mine ne uitarăm unul la altul. Zece metri însemna o casă cu două etaje.

— O roată cam mare — răspunsei eu.

„Motanul de catifea" zîmbea.

— La ce poate servi o asemenea roată? — întrebă Ganşin.

— Această roată va răsturna istoria. Această roată ne va deschide toate uşile. Va fi o maşină de război autopropulsată, tout-terrain[1] — spuse Podraiski privind încă o dată în jurul său.

Aflarăm în felul acesta că Podraiski izbutise să pescuiască undeva o invenţie uluitoare. Închipuieşte-ţi că înaintează spre dumneata două roţi uriaşe de fier — de şase-şapte ori mai înalte decît un om — care strivesc totul în calea lor. Pentru comparaţie imaginează-ţi o roabă de mînă. În mod obişnuit, ea este împinsă pe o scîndură. Încearcă s-o duci pe un caldarîm. E îndoielnic că vei reuşi, pentru că roata mică nu poate sări peste bolovani. În schimb, trăsura se deplasează uşor pe caldarîm. Roata trăsurii are un diametru de şapte sute milimetri şi sare cu uşurinţă peste pietroaie şi peste gropile nu prea mari. O roată de zece metri ar învinge uşor tranşeele, gardurile de sîrmă, gardurile

[1] Termenul uzual pentru maşinile militare capabile de a circula pe orice teren accidentat. (N. red. rom.)

obișnuite și chiar casele țărănești. Într-o cabină blindată vor fi instalate mitralierele și tunurile.

— Ei, ce părere aveți ? — exclamă Podraiski.

Vocea lui se frînse. Am văzut cum acest mare maestru al magiei negre aștepta cu emoție verdictul nostru, niște băiețandri. În fața lui se aflau doi antipozi : un constructor și un spirit analitic, fantezia și calculul, entuziasmul și scepticismul, supusul dumitale servitor și Serghei Ganșin.

— Ce să spun ? Strașnică idee ! — am exclamat eu.

Îți dau cuvîntul că ideea roții acesteia m-a cucerit dintr-o dată. Eu mă aprind ușor. Imaginația mea stabilise și locul unde trebuia montat motorul, modalitatea așezării mecanismelor de transmisie și a coborîrii cît mai jos a centrului de greutate cu ajutorul unei roți-tăvălug masive, montate la spate. Vedeam cu ochii minții această mașină extraordinară, tout-terrain, îi auzeam zăngănitul, simțeam cum se cutremură pămîntul sub ea.

Podraiski se înseninâ auzindu-mi răspunsul.

— Trebuie să aveți în vedere — continuă el — că o asemenea roată va putea trece și peste rîurile ce nu au o adîncime mai mare de cinci metri.

— De ce numai cinci ? — ripostai eu. — Putem să-i dăm o rezervă de plutire. S-o facem goală pe dinăuntru. Iar pe margini să fixăm niște palete. Vom avea astfel o amfibie.

— O amfibie ?

Podraiski repetă atît de fericit cuvintele mele, încît aș fi putut să-i cer pe loc zece la sută pentru idee.

— Firește, o amfibie !

Vedeam mașina plutind. Roata-tăvălug montată la spate, cufundîndu-se în apă sub carcasele ermetic închise a două roți uriașe, ar fi asigurat stabilitatea întregii construcții. Nici un val, cît de mare, n-ar fi putut-o răsturna. Dînd frîu liber fanteziei, i-am expus totul lui Podraiski.

— Așa, așa... — repeta el, încurajîndu-mă. — Pe asemenea amfibii vom putea, așadar, să forțăm pînă și Vistula.

— Vistula? De ce nu Dardanelele?! — strigai eu. — Asemenea amfibii vor traversa într-o noapte Marea Neagră, vor ieși pe țărmul turcesc și vor ocupa Dardanelele.

Din cît îmi dau seama, „înotanul de catifea" deveni din clipa aceea un adept definitiv al amfibiei. Se repezi spre mine, mă prinse de mînă și șuieră aproape imperceptibil:

— Nu vorbi despre asta! Ssst... Pentru Dumnezeu, nu vorbi!

Bineînțeles, i-am jurat că voi tăcea.

— S-o botezăm delfinul! — am propus eu. — Sau morsa... Garșin, ce părere ai?

— Mai bine i-am zice rața — răspunse cu indiferență causticul meu prieten. — Îmi permiteți să vă întreb, de pildă: de unde veți face rost de motor pentru o asemenea amfibie?

Chiar așa, de unde să luăm motorul? S-ar putea inventa o roată și de o sută de metri diametru, dar care motor ar putea-o urni din loc? Pentru o construcție atît de grandioasă ca amfibia noastră, era nevoie de un motor foarte puternic, neobișnuit pentru vremea aceea și, în același timp, foarte ușor.

— Motor avem!... — spuse Podraiski.

— De unde? Ce fel de motor?

Cu gest de scamator, Podraiski scoase din buzunar o telegramă.

— Alexei Nikolaevici, fii bun și citește-o cu glas tare.

Am dat citire telegramei. Se spunea că patru motoare americane „Hermes" de două sute cincizeci cai putere au sosit la Vladivostok și au și fost expediate spre Moscova cu un tren de călători.

— Sînt motoarele așteptate — am întrebat. — Pentru avionul „Lad-1"?

— Întocmai — îmi răspunse Podraiski. — Puteți să-i transmiteți lui Mihail Mihailovici să ridice două motoare direct din gară... Celelalte... Și la amfibie vom monta tot un motor „Hermes".

Privindu-ne triumfător, Podraiski ordonă:

— Chiar mîine începeți proiectarea. — Și adăugă, de data aceasta, cu mai puțină siguranță în glas: — Despre dividende o să mai vorbim și-o să ne înțelegem noi...

14

Peste un timp ieșirăm de la Podraiski. Îmi ardeau urechile, ca întotdeauna cînd mă înfierbînt.

Al dracului să fiu dacă istoria a mai cunoscut o astfel de mașină! — îmi ziceam. De mic copil visam să creez, să construiesc lucruri nemaivăzute, visam la înfăptuiri mărețe pe care să le realizez eu, și, prin ele, să proslăvesc Rusia. Iat-o, această înfăptuire nemaivăzută!

Eram cuprins de febra inspirației. Gîndindu-mă la amfibie, la minunăția aceasta de mașină autopropulsată cu roți de zece metri — asemenea roți nu mai călcaseră încă pămîntul — am întrezărit imediat numărul foarte mare de dificultăți pur constructive. Dar, concomitent, îmi apăreau în minte și soluțiile, pasionant de ingenioase, formidabil de interesante, așa cum se întîmplă întotdeauna în focul inspirației.

— Extraordinar! — am strigat deodată, entuziasmat desigur de vreo nouă soluție ingenioasă de construcție pe care o găsisem.

Ganșin mă privi prin sticlele ochelarilor. Figura lui cu nasul cîrn era, ca întotdeauna, sceptică.

— Ce-i cu tine? — l-am întrebat neliniștit. — Ce părere ai?

— Despre tine?

— Nu, despre treaba asta.

— Un joc al minții, o fantezie, o aiureală.

— Cum aiureală ?. De ce ?

În drum spre casă, Gansin a luat în derîdere roata nemaivăzută, nemaiauzită. A trecut vremea, mi-a spus el, cînd oamenii luptau cu ajutorul carelor. În războiul actual, această amfibie uriașă s-ar dovedi, fără îndoială, o absurditate. Roțile extrem de înalte vor fi zărite de departe și pe apă și în cîmp ; cu o asemenea matahală nu te poți apropia neobservat de inamic ; o țintă care va fi zdrobită cu ușurință de artilerie ; cu siguranță că pentru tunuri va fi „bucățica" preferată.

Totuși nu m-am descurajat, știind perfect că n-a existat încă invenție pe care Gansin s-o accepte de la bun început.

— Stai puțin ! — i-am strigat. — Ai uitat viteza.

Gansin mă întrebă cu același aer batjocoritor :

— Ce viteză propui tu ?

Tocmai acest punct prezenta principala dificultate de construcție și tocmai aici mă aștepta triumful, credeam eu, asupra lui Gansin, pe care-l poreclisem, pe bună dreptate, cel mai mare sceptic din întreaga Rusie. De cînd plecasem de la locuința lui Podraiski, în mintea mea se și înfiripase o soluție absolut originală și, după cum mi se părea, minunată, pe care am expus-o cu căldură lui Gansin.

Lîngă căsuța cunoscută ne-am oprit. În jurul nostru totul era acoperit cu zăpadă afînată. În curte, pe frînghie, atîrnau niște rufe spălate, care înghețaseră. De la rufe, sau poate de la zăpada imaculată, pufoasă, răzbea un miros proaspăt, specific anotimpului de iarnă, care te înviora, te îndemna parcă la acte de bravură. Mărturisesc că-mi place acest miros. Într-un cuvînt... Într-un cuvînt, îți poți imagina starea în care mă aflam.

Zărind un băț, l-am ridicat și m-am apucat să desenez pe zăpadă. Dar Gansin nu se arăta de loc încîntat. Îmi puse, din nou, aceeași întrebare :

— Ce viteză propui totuși ?

— Ce viteză? Cu soluția care ți-am dat-o, poți alege orice viteză vrei. Cincizeci, optzeci, o sută kilometri pe oră! Închipuie-ți că o matahală ca asta, zăngănind îngrozitor, gonește spre tine cu o viteză de o sută pe oră...

— Pesemne că pe tine te încălzește imaginația — spuse Ganșin. — Eu însă am înghețat. Hai să bem un ceai. Am să-ți citesc, cu această ocazie, cîte ceva din cursul de fizică despre legile rezistenței.

În casă, Ganșin s-a apucat mai întîi să pregătească pe îndelete ceaiul. Mă țineam coadă după el, prin odaie, pe coridor, la bucătărie și înapoi, susținîndu-mi punctul de vedere, turbînd de furie și, în același timp, dornic să-i aud criticile.

Apoi Ganșin a scos din raftul de cărți un volum de cursuri de fizică, a extras cîteva formule și mi-a dovedit cu aerul cel mai senin că proporțiile neobișnuite ale mașinii îi reduc simțitor rezistența, că o roată atît de imensă nu va rezista în nici un caz la o viteză mare și se va fărîma la prima ciocnire cu un profil accidentat.

Ganșin mi-a expus limpede și cu mult bun-simț verdictul său zdrobitor. Dar nu m-am dat bătut și l-am contrazis. Flerul înnăscut al proiectantului, care adeseori face din mine cel mai nesuferit încăpățînat, îmi șoptea și de data aceasta: amfibia va merge!

Trebuie să recunosc că nu o dată flerul acesta înnăscut m-a înșelat, mai ales în tinerețe; se întîmpla să proiectez cu îndărătnicie lucruri pe care mintea omenească nu le poate concepe și pe care pînă la urmă să le părăsesc ca simple rătăciri tehnice. Numai după mulți ani de experiență, cînd m-am călit ca constructor, am învățat să-mi frînez acest fler.

Mașina aceasta extraordinară, apărută în imaginație, începuse să-mi fie dragă și concepția ei constructivă, care abia mi se înfiripase în minte, mă pasiona. Nici nu-ți închipui cu cîtă forță, cu

cîtă pasiune dorești să auzi în asemenea cazuri zăngănitul acela domol, primul zgomot produs de piesele care s-au pus în mișcare și care se freacă una de alta. Pentru noi, creatorii de mașini, acest moment reprezintă cea mai mare satisfacție, clipa cea mai sublimă.

Și încă ceva curios. Nu se poate spune că eu am inventat grandioasa noastră amfibie, dar m-a pasionat atît de mult această născocire, de parcă o avusesem în minte de cînd lumea.

Ce să-i faci, asta-i firea pătimașă a constructorului. Eu, de pildă, cînd vorbesc serios, aproape niciodată nu-mi zic inventator, ci totdeauna constructor. Să studiez o idee din punct de vedere al construcției, să-i găsesc expresia în metal, să fac din idee o realizare, s-o duc pînă la capăt, s-o pun în mișcare — iată în ce constă pentru mine farmecul vieții, farmecul creației.

Discutam în contradictoriu. Am consumat multă hîrtie, desenînd în toate secțiunile posibile schema amfibiei „tout-terrain", reprezentînd graficul noilor idei ce-mi treceau prin minte. Dar Serghei Ganșin, prietenul meu și adversarul cel mai înversunat de totdeauna, care-mi făcea calculele și fără de care eu, ca proiectant, aș fi fost sortit să orbecăi, să lucrez dibuind prin întuneric, rămînea neclintit pe poziție.

Luptam din răsputeri să-l conving. În cursul prieteniei noastre se întîmplase adeseori ca Ganșin, după ce-și bătuse joc de vreo invenție, să se lase totuși, pînă la urmă, influențat de elanul meu, de înflăcărarea mea. Reușeam în felul acesta să-l determin pe acerbul meu critic să reexamineze cu mai multă pasiune problema. I-am spus că pe măsură ce vom lucra la proiect mintea va fi incitată în luptă cu mii și mii de dificultăți, și atunci vom găsi neapărat soluții pentru problema rezistenței, care acum ne scapă.

— Imaginează-ţi — încercam eu să-l conving pe Ganşin — comunicatele din ziare: „O strălucită victorie. Amfibiile noastre blindate au ocupat, pe neaşteptate, Dardanelele".

Dar Ganşin făcu un gest nepăsător cu mîna. Mi-am dat seama că am pornit-o prost şi am schimbat imediat placa:

— Ascultă şi tu cum sună asta: „O minune a tehnicii! Invenţia a doi studenţi ruşi..."

— N-ai nici o grijă! Nimeni nu-şi va aminti de noi! Peste tot va figura numai numele lui Podraiski.

— Foarte bine! Totuşi, maşina o vom crea noi! Adică ce, nu sîntem în stare?

I-am propus să ne apucăm de lucru chiar de-a doua zi. Ganşin trebuia să facă mai întîi un calcul general — să calculeze grosimea zbaturilor, a bandajului, a osiei, să determine greutatea aproximativă a întregii maşini.

— De ce să n-o facem? — îi spuneam. — Hai să ne apucăm şi să-i dăm drumul.

— Nu — răspundea Ganşin. — E o fantezie, o aiureală, o aventură. Cea mai fantastică aventură.

— Foarte bine! — i-am strigat. — Să-l aşteptăm atunci pe Ladoşnikov. Să-l întrebăm şi pe el ce părere are!

— Să-l întrebăm — zîmbi Ganşin cu ironie.

15

Ladoşnikov apăru seara. Probabil că-şi petrecuse toată ziua cu montarea avionului. Intrînd îmbujorat de ger, aduse cu el în încăpere diferite mirosuri — miros de clei, de ulei de maşină, de petrol lampant, de esenţă de pere, de acetonă. Era de ajuns să tragi în piept acest buchet ca să-ţi dai imediat seama că în hangar se vopsea avionul, că pînza aripilor se lăcuia cu o soluţie de celuloid.

Ladoșnikov ne privi pe sub sprîncene, dădu din cap, mormăind aproape nedesluşit:

— A, Berejkov! Îmi pare bine că ai venit.

Nu prea era vorbăreț. Poate că tocmai din această cauză mă bucura fiecare cuvînt de salut sau privire caldă ce-mi adresa.

Am strigat drept răspuns:

— Mihail Mihailovici, au sosit motoarele „Hermes"!

Această noutate l-a tulburat. Ladoșnikov o aştepta nerăbdător, de multă vreme. Se făcu deodată palid. Se apropiase momentul cel mai grav, mai emoționant, mai îmbucurător, mai înfricoşător, momentul primei încercări a aparatului.

Cu toții ne aminteam, firește, de prorocirea sinistră rostită cu doi ani şi jumătate în urmă în sala de festivități: „Nu va zbura niciodată". Probabil că aceste cuvinte îl mai urmăreau şi azi pe Ladoșnikov, arzîndu-i inima. În orice caz, el nu împărtăşea nimănui temerile sale.

Ladoșnikov rămase tăcut vreme de un minut. Se apropie de patul său şi scoase prosopul din cui. Apoi rosti:

— Au sosit? La Moscova?

— Nu, la Vladivostok — răspunsei eu. — Dar au fost expediate la Moscova cu trenul de călători. Podraiski ne-a rugat să-ți transmitem că două din motoare le poți ridica direct de la gară.

Ladoșnikov începu să-şi şteargă mîinile cu prosopul, uitînd că încă nu le spălase. Ai fi putut crede că trebuia să plece imediat la gară.

— Să le iau direct? — repetă el. — Ia te uită ce amabil e... Ce l-o fi apucat? Iar a pescuit ceva?

— Da — confirmai eu. — Ceva extraordinar... După părerea mea, este...

— Ai face mai bine să aştepți — mă întrerupse Ganşin — lasă omul să se spele...

Ladoșnikov aruncă o privire spre prosopul pe care-l murdărise. Izbucnind în hohote de rîs se duse

la bucătărie. Se întoarse într-o cămașă rusească brodată, curată, cu părul ud, lins peste cap și, după cum mi-am dat seama imediat, foarte bine dispus. Buna dispoziție i se putea întotdeauna citi în ochi. De obicei, ascunși parcă sub sprîncene, acum erau larg deschiși. Cînd se bucura sau se pasiona de ceva îmi plăcea și culoarea lor ; uneori cenușiu închis, alteori — albastru deschis.

— Ei, Berejkov — spuse el — cu ce te-a epatat astăzi „motanul de catifea" ?

I-am răspuns :

— Mihail Mihailovici, Serghei și cu mine era cît pe ce să ne batem. Toată ziua ne-am certat în legătură cu o invenție ultrafantastică...

— O prostie — intervені cu sînge rece Ganșin.

— Ai răbdare ! Vom auzi imediat părerea lui ! M-am apropiat de Ladoșnikov și, împrumutînd aerul misterios al lui Podraiski, l-am întrebat : — Mihail Mihailovici, ce-ai spune despre o roată...

Ladoșnikov nu mă lăsă să continui :

— ...Despre o roată ? Cu diametrul de zece metri ?

— Mihail Mihailovici, dumneata ești la curent ? Ți-a vorbit despre asta ?

— Ideea cu „rotița" eu i-am sugerat-o.

— Tu ? — exclamă Ganșin. — Și de ce nu mi-ai spus nimic ?

— I-am sugerat atîtea idei de felul acesta încît... Va să zică s-a agățat de „rotiță" ? Bine... Acum, în sfîrșit, am scăpat de el.

— Și în plus — am adăugat eu — vei primi de la el zece la sută din viitoarele dividende, pentru idee.

— Mulțumesc. Pentru procentele astea o să-mi scoată sufletul. O să mă pună să fac proiectul. Iar eu n-am nici un chef să mă ocup de așa ceva. Îmi ajunge treaba pe care o am. Ducă-se dracului cu

procentele lui cu tot ! Un constructor trebuie să fie liber !

Bineînțeles că trebuie să fie liber ! Altă dată n-aș fi întîrziat să susțin cu toată energia aceste zguduitoare cuvinte, dar în clipele acelea nu vedeam în fața ochilor decît roata.

— Mihail Mihailovici, o să meargă ?

— De ce să nu meargă ? O să meargă foarte bine... Trebuie numai să avem în vedere...

Fără să recurgă la creion și hîrtie, Ladoșnikov ne-a reprodus prin gesturi, cu ajutorul celor zece degete, schema construcției, surprinzător de concret.

— Mihail Mihailovici, ce-ar fi dacă... — vocea-mi răgușise pur și simplu de emoție. — Ce-ar fi dacă am transforma-o în amfibie ? Înțelegi, în acest scop am face roțile goale pe dinăuntru, iar roata-tăvălug din spate se va cufunda liber în apă. Ce părere ai, este posibil așa ceva ?

— Foarte posibil, Alioșa. Bravo ! Dacă mașina va fi prea grea, vei fixa flotoare auxiliare.

— Minunat ! — am exclamat eu. — Poate că le vom folosi ca tancuri de balast.

— Oho ! Vrei acum ca amfibia ta să meargă și pe sub apă ?

— Da ! Vom lua balast de apă pentru imersiune.

— Mai așteaptă cu asta, Alioșa... Nu te ambala !

Și astfel, punînd anumite limite fanteziei mele dezlănțuite, Ladoșnikov a aprobat ideea amfibiei. Eram triumfător ! Ganșin, care se făcuse de rușine, îmi promise să se apuce de calcule.

În aceeași seară, întorcîndu-mă acasă, am deschis caietul în care-mi însemnam maximele și gîndurile intime și am scris : „Un constructor trebuie să fie liber" (Ladoșnikov). Am pus data : 28 noiembrie 1915.

A mai trecut încă o săptămînă şi jumătate, două. În vagonul de bagaje al expresului transsiberian motoarele „Hermes" sosiseră la Moscova; două din ele fuseseră transportate pe cîmpul Hodînskoe în hangarul-atelier al lui Ladoşnikov... Şi, în sfîrşit, iată şi ziua memorabilă a primei rulări a avionului.

Închipuieşte-ţi următorul tablou. Un soare uriaş se înalţa în zori pe cerul roşu deasupra aerodromului neîmprejmuit, acoperit de chiciură, ca de-o pîclă. „Lad-1", aşezat pe schiuri, fusese scos din hangar în cîmp. Aripile sale uşoare, de culoare verde închis, neobişnuit de lungi şi din ce în ce mai înguste spre capete, erau legate cu odgoane de nişte crampoane înfipte în pămînt. Motorul duduia, lucrînd în gol la diferite regimuri.

Cu doi ani şi mai bine în urmă, văzusem macheta acestui avion în colţul sălii de festivităţi în care Ladoşnikov îşi susţinea proiectul. Totuşi, aşa cum era acum în mărime naturală, aparatul m-a uimit din nou.

Aici, pe cîmpul nemărginit de zăpadă, unde ai fi crezut că orice construcţie trebuie să se piardă, avionul lui Ladoşnikov producea totuşi o impresie puternică. Trenul de aterizare solid şi stabil al avionului era mai înalt decît omul. Pe sub corpul sau, cum îl numim noi, fuselajul său, oamenii puteau trece nestingheriţi. Pe vremea aceea, era greu de crezut că avionul acesta uriaş, puternic, va fi în stare să se ridice în văzduh cu un singur motor. Dar liniile lui erau atît de rotunjite, de line, sau, folosind expresia de astăzi, atît de aerodinamice, încît uneori ţi se părea că a fost creat de însăşi natura.

Pentru prima dată în istoria aviaţiei, Ladoşnikov a dat atenţie formei aerodinamice a tuturor profilurilor avionului, lucru pe care alţi constructori au început să-l facă cu zece ani mai tîrziu. Fără să

întru în alte amănunte, am să-ți spun pe scurt: „Lad-1" semăna cu monoplanele rapide contemporane. Probabil că astăzi n-ai vedea nimic deosebit la el. Și tocmai asta îl făcea atît de neobișnuit.

Pe aerodrom se afla, bineînțeles, și Podraiski. Venise împreună cu mister While, un inginer american care însoțise motoarele „Hermes" pînă la Moscova. Era un om voinic, predispus la obezitate, foarte sociabil și expansiv. Podraiski ne-a prezentat, pe Gansin și pe mine, inginerului. Zîmbind fericit, mister While și-a ridicat pălăria de fetru, descoperind un păr de culoare roșie aprinsă, destul de ciufulit. Cu toate că era iarnă, pistruii nu-i dispăruseră de pe fața rotundă, dîndu-i un aer naiv. Fără nici o jenă, compunea fraze întregi într-o rusească stricată. Cu Podraiski reușise să se împrietenească repede și acum se plimbau la braț.

Dădură să se îndrepte spre Ladoșnikov, care stătea lîngă avion cu mîinile la spate, îmbrăcat într-o scurtă, cu cizmele în picioare și cu căciula trasă peste sprîncene. Văzîndu-i că se apropiau, Ladoșnikov se încruntă și mai tare. Atunci Podraiski se opri, îl trase pe american de braț, privi în jur, chibzui și se întoarse. Firește, în asemenea momente, era greu să te aștepți la amabilități din partea lui Ladoșnikov.

Pregătirile luaseră sfîrșit... Motorul ambalat începu să urle. „Lad-1" se urni lin din loc și prinse să alunece tot mai repede pe zăpadă... Iată că pilotul de încercare, experimentat și prudent, micșoră viteza și execută un viraj: avionul, înclinîndu-se ușor, descrise pe zăpadă o curbă frumoasă, regulată. Și deodată se lăsă greoi pe unul din schiuri care preluase sarcina principală în timpul virajului. Pilotul încercă să redreseze avionul, apoi opri aparatul. Ne-am dus cu toții într-acolo. Am constatat că plesnise unul dintre arcurile amortizorului. Astfel s-a terminat prima rulare festivă.

Şi de-atunci să te ţii... Astăzi n-a rezistat amortizorul ; a doua zi s-au rupt hobanele care au trebuit înlocuite şi întărite ; apoi s-a dus dracului un angrenaj ; într-altă zi, după ce fusese reparat, s-a văzut că trebuiesc transformate şi mufele de cuplaj. Într-un cuvînt, acum se făcea aşa-numita „punere la punct" a avionului. Fiecare rulare se termina cu defectări. De fiecare dată soldaţii din detaşamentul aerodromului trăgeau, tîrînd peste cîmp, în hangar, aparatul mult încercat.

Ladoşnikov devenea din ce în ce mai posac. Atelierul primitiv, sărăcăcios, instalat în acest hangar, nu putea desigur să servească drept bază tehnică pentru „punerea la punct" a avionului. Noile piese trebuiau comandate în afară, la una din uzinele Moscovei. Constructorul „Lad"-ului se ducea acolo, urmărea comenzile, supraveghea turnarea, strunjirea, ridica personal piesele, monta din nou un anumit ansamblu al avionului, apoi însoţea din nou aparatul pe cîmpul de decolare. Şi în timpul rulării pe cîmp iarăşi se strica ceva.

Mă uimea răbdarea lui Ladoşnikov. Repara fără sfîrşit avariile şi „punea construcţia la punct" cu o stăruinţă extraordinară. Totuşi, ea continua să se strice.

Mai tîrziu, în viaţa mea de constructor, mi s-a întîmplat de multe ori să mă zbat şi eu la fel cu vreun aparat. „Punerea la punct" este ceva foarte chinuitor, o adevărată şcoală a răbdării, a stăpînirii de sine. Primele lecţii le-am luat atunci, urmărind stăruinţa lui Ladoşnikov.

Devenise atît de tăcut, că nu mai scotea nici o vorbă. Un zvon alarmant ajunsese pînă la noi : se spunea că în timpul unei rulări, pilotul încercase, în sfîrşit, să ridice avionul în aer şi că nu reuşise : „Lad-l" nu se desprinsese de pămînt. Era oare adevărat ? Nici eu, nici Ganşin nu ne-am putut hotărî

să-l întrebăm pe Ladoșnikov. El nu ne spunea nimic și continua să muncească: transformă deriva, schimbă elicea.

17

Pe zi ce trecea, Podraiski devenea tot mai nepăsător față de avion. Acum, calul lui de bătaie era amfibia, extraordinara mașină de război blindată, de uscat și de apă, cu roțile de zece metri în diametru.

Gânșin făcuse calculele preliminare. Eu pregătisem schițele.

După puțin timp, în laborator a fost construită o machetă a amfibiei, la o zecime din mărimea naturală. Vopsită în kaki, amfibia prevăzută cu un mic motor se deplasa pufnind și huruind prin odăile în care Podraiski nu lăsa să intre decît cîțiva aleși. Din volumele groase și solide ale dicționarului enciclopedic făcuserăm garduri, case, tranșee. Mașina învingea ușor toate aceste obstacole. Din ordinul lui Podraiski, într-una din odăile laboratorului secret a fost fixată în podea o albie adîncă de zinc, pe care am umplut-o cu apă. Îi dădeam drumul amfibiei pe apă; linia de plutire trecea puțin mai sus de osie, etanșeitatea era perfectă, mașina plutea ușor și ieșea singură la suprafață.

Apoi opera noastră a fost ambalată într-o ladă splendidă de mahon, și „motanul de catifea", atotputernic, atoatefăcător, care pătrundea oriunde și avea acces probabil și în infern, plecă la Petersburg ca să prezinte invenția țarului. În treacăt fie zis, pe partea interioară a capacului lăzii era fixată o plăcuță de bronz cu inscripția: „Amfibia lui Podraiski".

Podraiski a fost într-adevăr primit de țarul Nicolae. Timp de două ore autocratul întregii Rusii s-a jucat în biroul său, ca un copil, cu carul nostru autopropulsat. Nicolae și-a răscolit aproape toată biblioteca, așezînd pe covor codurile de legi, drept

obstacole de tot felul ; apoi a trecut la experiențele pe apă, în bazinul de marmură din interiorul palatului, rîzînd și amuzîndu-se nespus.

După această vizită, s-a alocat pentru construirea amfibiei, sau, așa cum se exprima Podraiski, „s-a donat de majestatea sa" un milion de ruble. Un milion ! Dac-ai fi auzit cu cîtă gingășie pronunța „motanul de catifea" aceste cuvinte.

Totul era calculat, desenat ! Se putea începe construirea. Dar unde ? În primul rînd, trebuia asigurată păstrarea secretului. Dacă în jurul unei probleme nu există mister, nu există nici efect, nici aureolă. Aceasta era, după cum știi, deviza lui Podraiski.

Și iată-l din nou dispărut pe neașteptate. Bani erau, facturile se plăteau, furnizorii erau amabili, însă pe Podraiski — ia-l de unde nu-i. A trecut o zi, două, trei, patru — Podraiski nicăieri. În cele din urmă, după șase zile, a apărut la fel de pieptănat, de trandafiriu, cu aceleași mustăți negre de catifea.

— Ce s-a întîmplat ? — l-am întrebat eu.

— Ssst... Nici o vorbă... Să mergem în biroul meu !

În birou am văzut un tablou ciudat. Un colț al încăperii era pur și simplu ticsit de coli de hîrtie răsucite în suluri. Unele erau desfășurate pe masă și pe cele două case de bani. Am văzut că erau foile unei hărți topografice la scara de 1 : 84000, editată de Statul Major.

Încuind ușa, Podraiski declară :

— Am găsit !

— Ce ?

— Am găsit un loc pentru „Kasatka"...

— „Kasatka" ?

Așa se numea acum în mod alegoric amfibia noastră, din ordinul lui Podraiski. După cum, probabil, știi, „Kasatka" este denumirea unei subspecii de balene.

— Da ! — întări Podraiski. — O vom construi în mijlocul unui codru des.

Aflarăm că el, care de mult nu-şi mai găsea timp să-l viziteze pe Ladoşnikov în hangarul său, călătorise o săptămînă întreagă pe malurile rîurilor din apropierea Moscovei, în căutarea unui loc absolut inaccesibil oricăror priviri străine. A doua zi, ne-a dus pe mine şi pe Ganşin la locul pe care-l alesese. La început am mers cu automobilul, apoi, într-un sat, ne-am suit în sanie. Cu multe greutăţi am ajuns într-o poieniţă, în mijlocul unei păduri dese şi virgine, de pe malul rîului Oka.

— Aci vom construi ! — declară Podraiski.

Peste cîtva timp, în poieniţă începu să lucreze o companie de pionieri. Ei au tăiat sute de arbori, lărgind poiana, au săpat bordeie îngrozitor de umede şi au construit căsuţe din bîrne ude de pin, din care picura răşina, pentru geniştii care trebuiau să construiască amfibia.

Locul a fost împrejmuit cu sîrmă ghimpată, la fiecare o sută-două de paşi fiind postate santinele.

— Cîndva, aici va fi un oraş. Oraşul Podraisk — spuse într-o zi „motanul de catifea" plescăind cu poftă din buze.

Noi însă am numit locul acela „Poiana". Aveam la dispoziţie o locomotivă şi două vagoane pentru transportul dintre „Poiana" şi Moscova. Lîngă calea ferată, în punctul cel mai apropiat de „Poiana", am construit o rampă pentru descărcatul materialelor. În staţiile vecine, ostaşii făceau de gardă. Ei intrau în toate trenurile de persoane şi obligau călătorii să stea cu spatele la geamuri, ca să nu vadă nimeni lăzile de pe rampă.

Pe scurt, totul fusese regizat în aşa fel, încît toţi cei care n-ar fi trebuit să ştie nimic de extraordinara, de misterioasa „Kasatka", să afle totul. În schimb, în jurul „Poienii" strălucea pînă departe aureola misterului, iar „Tona-Benghe" cînta pe mii de glasuri, sclipind în lumini strălucitoare.

În acest timp, Ladoșnikov...

De altfel cred că e mai bine să-ți povestesc mai întîi, cu permisiunea matale, ce s-a petrecut într-o seară de februarie a anului una mie nouă sute șaisprezece.

Eram acasă. Ușa s-a deschis, dată puternic de perete.

— Mașenka, tu ești?

Așa cum era îmbrăcată, cu șoșonii și paltonul pe ea, soră-mea a dat buzna în cameră. Nu mă așteptam s-o văd în seara aceea. Se măritase de curînd cu pictorul Stanislav Galițki, coleg cu ea la institutul „Stroganovski", și încetase să mă mai răsfețe cu vizitele ei. Din respect față de tinerii căsătoriți, urma să le vizitez noul lor cămin și să înghit „dejunuri hrănitoare pregătite în casă".

Mașa se așează pe pat, respirînd din greu. Se făcea oare ca o femeie măritată să se comporte atît de neserios?

— Ce-i cu tine? Ce s-a întîmplat?

— L-am întîlnit adineauri pe Ladoșnikov. Era beat turtă.

— Ladoșnikov? Nu te-ai înșelat cumva, Mașenka?

— A bătut pe cineva în stradă.

— A bătut? Atunci cu siguranță că nu era el.

— Cum să nu fie el? A vorbit doar cu mine... Alioșa, trebuie să te duci imediat să-l cauți.

Liniștindu-se puțin, îmi povesti mai mult sau mai puțin coerent împrejurările în care l-a întîlnit pe Ladoșnikov. Trecînd pe strada Neglinnaia, a văzut o mulțime de oameni adunați pe trotuar. Voind să traverseze, a observat deodată, ieșit deasupra tuturor, capul lui Ladoșnikov, într-o căciulă trasă bine pe urechi. Striga ceva și părea să fie în centrul scandalului. Fără să stea pe gînduri, s-a dus la el. Ladoșnikov ținea de guler un domn cu mustăcioară neagră, îmbrăcat într-o șubă scumpă.

— Știi, Alioșa — mi-a spus Maşa — în primul moment mi s-a părut că omul acela era Podraiski. Semăna grozav cu el ! Tot atît de rotofei, de îngrijit. Dar nu, nu era el. Ladoșnikov striga : „Am să-l bag în pămînt ! S-a procopsit, ticălosul, de pe urma războiului !" N-am înțeles din ce s-au luat, dar publicul era vădit de partea lui Ladoșnikov. În clipa aceea, s-au auzit fluierăturile poliţaiului. L-am luat de braţ şi l-am dus cît mai repede de-acolo.

— Unde ?

— Dacă aș şti unde... Mă urma supus, înțelegi ? Şi-i tot dădea zor că ce soră minunată ai tu, Alioșa...

— Era atît de limbut ?

— Da, mergea şi nu mai termina cu vorbăria... Am înțeles dintr-o dată că este beat mort. L-am dus la noi, dar s-a smucit şi a şters-o...

— Cum de ţi-a scăpat ?

— Știi că eşti bine... Încearcă de ţine cu forţa un mititel ca el.

Am început să mă îmbrac în grabă. Desigur, trebuia să-l caut. Dacă a luat-o cu beţia, înseamnă că... Cu siguranţă că trecea prin momente foarte grele.

— Alioșa, cred... — pronunţă Maşa nehotărîtă. — Cred că zvonul acela era adevărat.

Am dat din cap. Maşa şi cu mine ne înțelegeam dintr-o privire. N-aveam secrete faţă de ea. Oare Ladoșnikov se lăsase cuprins de desperare, capitulase ? Şi unde s-o fi dus ? Unde să-l caut ?

Fără să mai pierd vremea, am pornit spre Serghei.

19

Din fericire Serghei era acasă. Vestea că Ladoșnikov era beat nu i-a făcut nici o impresie deosebită.

— În primul rînd, noi nu sîntem dădacele lui — spuse Ganșin. — În al doilea rînd, n-o să i se în-

tîmple nimic. Se îmbăta el din cînd în cînd şi înainte... Şi n-avea nici pe dracu...

— Cum se îmbăta ? Cînd ?

— Ce, tu nu ştii ? Are patima asta aproape de la vîrsta de şaisprezece ani... Aici, frate, i-o poveste întreagă.

Răspunzînd întrebărilor mele pline de nerăbdare, Ganşin mi-a destăinuit următoarele : Ladoşnikov fusese un copil bolnăvicios, şubred. Maică-sa, o femeie cam zăludă, îl tînguia mereu, băgîndu-i în cap că este un „prăpădit", un „nenorocit". Tatăl lui vitreg — croitor într-o mahala din Moscova — nu-l iubea. Aşa a crescut Mihail Ladoşnikov, posac, sălbatic şi, deşi foarte talentat, torturat de-o veşnică îndoială în forţele sale. Într-o bună zi, pare-se chiar în ziua cînd a absolvit liceul real, a fost îmbătat cu votcă. Şi deodată a început să strige la tată-su vitreg. A ridicat pumnul să-l lovească şi, fără să-şi creadă ochilor, l-a văzut pe acesta cum s-a tras speriat, pălind.

Apoi a urmat o trezire penibilă. Ladoşnikov s-a închis şi mai mult în el, s-a acrit şi mai tare. De-atunci a început să bea din cînd în cînd votcă. Nu bea des, dar cînd bea, se îmbăta cumplit.

După ani şi ani de zile de muncă alături de Nikolai Egorovici Jukovski, cum şi la proiectul „Lad-1", pare-se că aproape se vindecase. Şi iată-l acum alunecat din nou pe aceeaşi pantă.

— Trebuie să-l găsim — i-am spus lui Serghei. — Ar fi o ticăloşie să-l lăsăm singur în asemenea clipe.

Am făcut o serie de presupuneri şi i-am spus părerea mea privitoare la tot ce se întîmplase cu Ladoşnikov. Ganşin mă asculta trăgînd din pipă. Apoi îmi spuse :

— Zilele trecute i-am recalculat din nou proiectul. Calculul este bun. Avionul trebuie să zboare. Nu văd decît o singură cauză a eşecului...

— Hai, spune, nu mă chinui... Care-i cauza ?
— Motorul...
— Ce-i cu motorul ?
— Presupun că motorul nu are puterea indicată în catalogul firmei.
— Aici, Ganşin, te-ai cam întrecut cu gluma... Cum poţi vorbi aşa ! Doar e America !
— Şi ce dacă e America ? Crezi că acolo nu sînt destui „motani de catifea" ?

Am căzut pe gînduri. Azi nu-ţi vine să crezi, dar pe-atunci, în 1916, motoarele americane „Hermes" erau într-adevăr recepţionate fără să li se verifice puterea : se primeau pe încredere. Socoteala era simplă : dacă în catalogul firmei se indica „două sute cincizeci cai putere", însemna că e sfînt. Se înţelege că noi am încercat motorul „Hermes" ; cu propria mea mînă am demontat şi am montat la loc unul din exemplare, am migălit la el ca să-mi satisfac curiozitatea de constructor. N-am avut însă timp să-l studiez mai amănunţit pe bancul de probă ce exista în laboratorul lui Nikolai Egorovici Jukovski. Am amînat treaba asta pentru mai tîrziu. Pe atunci, după cum bine ştii, eram complet absorbit de roată.

— Drăcia dracului — am exclamat — oare într-adevăr asta-i cauza ?...

— Sînt convins — mi-a răspuns Ganşin. — Sînt convins că „Hermes"-ul nu trage suficient. Aici e buba. Chiar mîine trebuie să-i verificăm puterea.

— Să mergem ! Haide să-l căutăm cît mai repede pe Ladoşnikov.

Bombănindu-mă, Ganşin se îmbrăcă totuşi şi ieşirăm.

20

Nu voi înşira toate locurile pe unde am colindat, căutîndu-l pe Ladoşnikov. Urmele i le-am descoperit la locuinţa lui Panteleimon Gusin, inventato-

rul aerosaniei și prieten cu el. După întîlnirea cu Maşa, trecuse pe la Gusin şi negăsindu-l acasă, se topise iarăşi, în Moscova învăluită în haina nopţii.

În cele din urmă, pe la două sau trei din noapte, peste măsură de istoviţi, l-am descoperit totuşi într-o ceainărie frecventată de birjari, undeva pe una din străduţele Tverskie-Iamskie, lîngă gara Brest.

Îmi amintesc de ceaţa care plutea acolo. De fiecare dată cînd se deschidea uşa ceainăriei, răzbeau înăuntru valuri reci de abur. Becurile luminau localul prin ceaţă, ca nişte pete mari, difuze.

Înghеţaţi, obosiţi, Ganşin şi cu mine ne-am prăbuşit pur şi simplu pe scaune, la măsuţa lui Ladoşnikov. El nu s-a mirat, n-a spus nimic, ca şi cum părea firesc ca după ora două noaptea, aproape în zori de zi, să dăm buzna acolo.

Pe chipul lui, uimitor de palid, nu se vedea nici urmă de supărare, de mohoreală. Părea chiar vesel. Lîngă el se aşezaseră doi birjari în podiovci sinilii. Venirea noastră întrerupsese fără îndoială o discuţie aprinsă.

În ceainărie plutea un miros apetisant de cîrnaţi prăjiţi în untură. Eram înfometat şi adulmecam mirosurile. Mirosea şi a votcă. Pe atunci, în timp de război, vînzarea votcii era interzisă. Aici, ca şi în alte localuri similare, votca se camufla în ceainice albe de porţelan, în care se servea de obicei apă fiartă pentru ceai. În ceainicile mici, ce se aduceau totdeauna numai de formă, o dată cu cele mari, era esenţa.

Ladoşnikov aruncă o privire în ceainicul mare şi strigă prin ceaţa din ceainărie să ni se aducă pahare.

Ganşin îşi ştergea ochelarii de zor. Ardea de nerăbdare să înceapă discuţia. Uitase cît m-a bombănit şi a oftat, cînd îl trăgeam ca de căpăstru să iasă afară în ger, să-l căutăm pe Ladoşnikov. Se antrenase în aventura aceasta încetul cu încetul.

Nu ajunseserăm încă la ceainărie şi, pe drum, îmi mărturisi că savurează cu nespusă plăcere clipa cînd îl va uimi pe Ladoşnikov şi-l va bucura. Acum Ganşin zîmbea, strîngînd din ochii-i miopi. Ladoşnikov împinse ceainicul spre el. Ganşin spuse :

— Ascultă ! Mi se pare că am descoperit cauza care face ca avionul tău...

Ladoşnikov îşi înălţă fruntea, încruntîndu-se. Îi făcu semn să se oprească. Întinse mîna, sau mai bine zis palma — grosolană, cu încheietură noduroasă, cu buricele degetelor înnegrite de pulberea metalică şi de unsoare — o palmă de constructor şi lucrător, care mă uimise altădată.

— Încetează ! — strigă el.

— Stai puţin ! Te-ai gîndit că nimeni n-a verificat puterea motorului ?

Ladoşnikov însă nu pătrunse sensul cuvintelor. Lovi cu palma în muşamaua udă de pe masă, curmînd orice discuţii despre avion. Ganşin însă nu se dădu bătut dintr-o dată. Am fost nevoit să-i potolesc ardoarea.

Ladoşnikov turnă votcă la toată lumea. Dădurăm pahărelele pe gît. Apoi băurăm iar, gustînd din cîrnatul fierbinte de pe tigaie. Mi se făcuse cald şi somn. Acum îmi plăcea şi ceaţa care plutea prin ceainărie, şi lumina becurilor ce-mi apărea complet difuză. Sărmanul Ganşin se muiase şi el îndeajuns, dar nu se lăsa de loc : repeta mereu acelaşi lucru... Prin toropeala plăcută care mă cuprinsese, auzeam : „motorul Hermes", „catalogul de produse", „puterea indicată...". Apoi începu să i se împleticească limba.

Această întîlnire de la ceainărie avu un sfîrşit neaşteptat. Ori de cîte ori Ladoşnikov îşi amintea de noaptea aceea, rîdea în hohote. Ne spunea că se trezise din beţie tocmai cînd noi ne muiaserăm de tot. Înţelegînd în sfîrşit cele ce-i tot explica Gan-

şin, nu mai izbuti să obţină nimic logic de la noi. Cei doi prieteni, veniţi în goana mare să-l salveze, erau beţi turtă.

A fost nevoie să ne ducă cu trăsura la el acasă.

21

Presupunerile lui Ganşin se dovediră a fi juste. Firma „Hermes" exagerase cu adevărat în prospecte, drept reclamă, puterea motorului său. Exprimîndu-mă în limba meseriei noastre, „Hermes" avea o putere cu 10—12% mai redusă decît cea indicată.

Acest lucru l-am clarificat în laboratorul de aerodinamică al Şcolii superioare tehnice din Moscova. Tot laboratorul ocupa, după cum mi se pare că am mai spus, o cameră mare, amenajată de conducerea şcolii.

Membrii cercului studenţesc de aeronautică meşteriseră singuri toate aparatele. Într-un colţ se înălţa aşa-numita maşină rotativă, care semăna ca aspect într-o oarecare măsură cu „pasul uriaşului" — un aparat de gimnastică. Maşina servea pentru studiul elicelor. Această maşină fusese inventată şi construită de Savin, unul din elevii lui Jukovski. Acest remarcabil constructor de avioane murise din păcate de tînăr. În aceeaşi cameră se aflau două tunele aerodinamice ; unul rotund, cu diametrul de un metru, altul dreptunghiular sau, cum mai era numit, plat, amîndouă construite din scînduri obişnuite. La timpul său, Ladoşnikov (fireşte sub conducerea lui Nikolai Egorovici) proiectase aceste tunele, iar mai tîrziu, înarmîndu-se cu unelte de lăcătuş şi dulgher, le construise ajutat de doi-trei colegi.

Mi se pare că ţi-am mai spus că trăsătura caracteristică a lui Ladoşnikov era pasiunea pentru experienţe, pentru probe. De pildă el se ocupa an de

an, cu o stăruință uimitoare, de studierea zborului muștelor și al libelulelor, creînd în acest scop un aparataj propriu în miniatură.

La început, aceste experiențe provocaseră o serie de glume. Unul din colegi îl poreclise „stăpînul muștelor", totuși... Dacă ți-l închipui pe Ladoșnikov așa cum era, îți poți da ușor seama că el nu permitea nimănui să-l ia peste picior.

Era foarte serios în tot ce întreprindea. În tunelele aerodinamice supusese de nenumărate ori încercărilor macheta „Lad"-ului său.

Lipit de geamul fixat în peretele tunelului, Ladoșnikov urmărea ore întregi cum se comportă macheta scăldată de curentul de aer. Totuși, asemenea observații nu-l mulțumeau. El, un remarcabil constructor, născocise ceva care se aplică pînă azi în toate laboratoarele de aerodinamică din lume. Începuse să lipească pe aripile, fuselajul și ampenajul machetei studiate fire extrem de fine de mătase nerăsucită, care făceau vizibili curenții de aer, tot felul de turbioane, dezlipiri de fileuri, care arătau cum se produce scurgerea aerului.

Astfel, conturul aerodinamic al tuturor formelor avionului, prin care Ladoșnikov anticipase parcă viitorul aviației, nu era numai o descoperire uimitoare a constructorului, dar și... Nu, să spunem mai bine așa : era o descoperire uimitoare, născută în urma unor străduințe îndîrjite, stăruitoare, îndelungate.

Dar ne-am cam abătut de la subiect. În încăperea mare și în același timp foarte înghesuită, în care se afla laboratorul lui Jukovski, se aciuise și un banc pentru încercarea motoarelor de avion. Și acest banc fusese meșterit de noi, în atelierele școlii. Aparatajul modest, ieftin, amenajat în colțul nostru rezervat motoarelor, departe de a fi perfect, era totuși suficient de precis. Pe vremea aceea, în laborator luase ființă o întreagă școală a artei încercărilor și măsurătorilor. Trei studenți — acum

oameni cu renume în știința aviației — se dedicaseră (după cum s-a văzut, pe viață) unei probleme care nouă ni se părea de mică importanță și lipsită de interes — aparatajul de laborator, aparatele de încercare și măsurat.

Aceste aparate ne demonstrară că „Hermes"-ul nu trage suficient.

Ganșin nu-și putea ierta faptul că se încrezuse în catalogul firmei. El, care nu se încredea în nimic, să se păcălească în halul ăsta! Ladoșnikov tăcea. Ce putea spune? De înjurai ori nu, puterea motorului rămînea aceeași... Dar dacă? Întotdeauna și în toate împrejurările grele, eu nădăjduiesc, pînă în ultimul moment, că se mai poate ivi un „dar dacă"...

— Dar dacă născocim ceva — le spusei. — Să zicem o anumită compoziție a carburantului... Sau vreo metodă de a forța motorul... Să-l chemăm pe reprezentantul firmei. Americanul trebuie să-și cunoască motorul mai bine decît noi... Și dacă!... Doar e o firmă americană cunoscută...

— Da, acum o cunoaștem și noi — spuse răutăcios Ganșin.

— Dar n-am putea oare să silim firma să-și respecte contractul? Să-l convingem și pe Podraiski... De altfel, trebuie să-i spunem totul și cît mai repede.

Eram gata să mă reped la biroul nostru, la vila cea misterioasă de pe Malaia Nikitskaia, dar am auzit hohotele de rîs ale lui Ladoșnikov. Rîsul îi era caracteristic. Arareori lua parte la discuțiile noastre, dar știa să izbucnească pe neașteptate în rîs și să plaseze un cuvînt tare, care se potrivea de minune.

— Du-te de-ți varsă focul, Berejkov — spuse el. — Dar nu uita că „motanul de catifea" n-a înșelat niciodată pe nimeni. Și nici măcar nu-și poate imagina așa ceva. Nu știu dacă inima lui gingașă va rezista!

Inima gingaşă a lui Podraiski a rezistat. Totuşi, la început s-a alarmat.

— Dar „Kasatka" ? Pe „Kasatka" o s-o poată urni din loc ?

Da' puteai găsi drum spre inima lui Podraiski numai cu ajutorul fantasticei maşini de apă şi de uscat. Totul era mizat pe această carte...

— O s-o urnească, desigur — se linişti el singur. — În cel mai rău caz, am ceva în vedere... Dar deocamdată, ssst...

Şi nu mi-a mai spus nici un cuvînt despre acel misterios „ceva". Deodată, ochişorii lui se îngustară şi pe figura-i rotundă şi trandafirie apăru o expresie de vădită satisfacţie. Urmăream plin de uimire această metamorfoză.

— În general, e chiar foarte bine ! — continuă el.

— Ce este foarte bine ?

Podraiski se plecă spre mine şi îmi şopti de parcă mi-ar fi încredinţat o mare taină :

— Faptul că încă nu i-am plătit firmei „Hermes".

Trăgîndu-se înapoi, mă privi cu aerul unui om care s-a convins definitiv de propriul său geniu. Totuşi, am îndrăznit să-i amintesc.

— Cum rămîne cu „Lad-l" ?

„Motanul de catifea" părea că nu aude.

— Am să te rog, Alexei Nikolaevici, să încerci mîine motorul „Hermes". Am să-l aduc pe mister While.

— Aduceţi-l negreşit. Poate că o să ne mai indice cîte ceva. Vreun secret sau capriciu al motorului pe care noi încă nu l-am dibuit.

— Se poate, tot ce se poate — rosti mieros Podraiski.

Americanul, cel puțin în aparență, arăta cît se poate de bine dispus. Pesemne că această reclamație privind un produs al firmei „Hermes" nu-l tulburase de fel. Intrînd în laborator — cu părul roșu aprins, cu pistrui pe nasul lățăreț, cu haina descheiată de sub care i se contura burtica — privi în jur cu o curiozitate fățișă și ne salută printr-o exclamație prietenoasă și zgomotoasă.

Îmbufnat, Ladoșnikov abia dădu din cap. Ganșin și cu mine îl salutarăm de asemenea destul de reținuți.

Fără să-i pese de această primire, mister While începu să examineze laboratorul cu dezinvoltură, fără nici un pic de sfială și, apropriindu-se de mașina rotativă, își exprimă aprobarea, bătu cu un gest protector în învelișul de lemn al tunelului rotund aerodinamic, se îndreptă spre bancul de încercare, lîngă care se aflau cele patru motoare de avion marca „Hermes", privi atent tabloul aparatelor de măsurat și își dădu din nou verdictul:

— O, aparat rus! Bun. Foarte bun!

Urmărindu-l pe While, Podraiski îi dădu amabil unele explicații, deși nu avea nici un fel de împuternicire. Noi priveam în tăcere. Dacă i-ar fi văzut un străin, ar fi zis că în fața noastră se aflau doi oameni blajini și extrem de amabili. Probabil că și eu aș fi luat drept bune zîmbetele lor plăcute, dacă n-aș fi știut toate dedesubturile.

Fixînd motorul pe banc, am trecut la încercarea lui. Toți indicii se dovediră, ca și înainte, inferiori celor trecuți de firmă în catalogul său. Acest catalog, tipărit pe hîrtie groasă, lucioasă, apăru pe neașteptate în mîinile lui Podraiski. Întotdeauna am avut impresia că Podraiski, asemenea unui scamator, știe să scoată din mînecă sau să prindă pur

și simplu din aer diferite obiecte. Pe chipul său plutea un zîmbet fermecător.

— Iată — rosti el, întinzînd catalogul. — Aici e altceva...

Americanul cel roșcovan începu să rîdă. După cît se pare, avea pregătit dinainte un răspuns infailibil. Întinzînd mîna spre tabloul unde erau așezate aparatele de măsură, rosti :

— Aparat rus !

Și dădu din cap, vrînd să arate că el, reprezentantul tehnicii americane, nu poate avea încredere în instalația noastră. Poate că în acel moment am înțeles de ce felul lui de a fi trezea în mine o vagă animozitate. În atitudinea lui degajată se simțea un vădit dispreț.

Americanul continuă :

— O, aparat ăsta nu pentru discuție serios !

Zîmbetul lui Podraiski deveni cam artificial. Oare și pe el îl jignise tonul americanului ? Nu, Podraiski rămăsese tot Podraiski. Era alarmat numai de încercarea lui While de a-i dejuca manevrele.

„Motanul de catifea" nu apucă însă să scoată nici o vorbă. Ladoșnikov făcu un pas spre american și privindu-l țintă îl întrebă clar în englezește :

— Nu mai aveți nimic de spus ?

Înalt, cu un cap mai înalt decît americanul rotofei, puternic, ciolănos, Ladoșnikov era de-a dreptul înfricoșător. Ca constructor al avionului, el cerea un răspuns de la firma, care, în ciuda angajamentelor luate, nu oferise un motor de putere corespunzătoare. While rămase uluit în fața acestui atac. Poate că s-a speriat ca nu cumva să-l lovească găliganul ăsta de rus. Fără să mai rostească nici un cuvînt, Ladoșnikov făcu stînga împrejur și ieși din laborator.

While se repezi după el. Americanul pricepuse imediat că era în interesul firmei să aranjeze cît

mai repede lucrurile în mod pașnic. O ceartă cu clienții ? Un scandal ? Pentru nimic în lume !

Îl văzurăm pe While gesticulînd agitat și nemaiștiind cum să se scuze, îl trăgea pe Ladoșnikov înapoi în laborator. Americanul aproape că-l îmbrățișa, iar Ladoșnikov îl evita, trăgîndu-se energic în lături.

Amestecînd cuvintele rusești și englezești, While spunea :

— Mister Ladoșnikov, te rog stai jos... Eu te înțeleg... Te înțeleg ca constructor... Voi face totul pentu dumneata, mister Ladoșnikov... Firește că mici devieri, cu cîteva procente într-o parte sau alta, sînt foarte posibile.

— Din păcate nu aveți devieri decît într-o singură parte — bombăni Ladoșnikov.

— Vom alege pentru dumneata... Vă dau cuvîntul, mister Ladoșnikov... Dacă vreți, chiar azi vom scrie firmei noastre...

Aici interveni Podraiski ; firește, el nu lăsă să-i scape prilejul :

— Da, da, să-i scriem... Să-i scriem neapărat...

Profitînd de propunerea lui While, înfigîndu-și gheruțele în promisiunea care-i scăpase atît de nesocotit americanului, Podraiski înflori într-o clipă. Torcînd ca un motan, aproape fredonînd, îl apucă pe While de braț și, luîndu-și prietenos rămas bun de la noi, ne făcu cu ochiul și-l scoase pe american din laborator.

Rămăsesem în trei. Ce-am izbutit să obținem ? Americanul nu ne-a arătat nici un secret, nu ne-a dezvăluit nici o taină. Pe banc sta motorul „Hermes", nou-nouț, cu aluminiul și oțelul strălucitor. Nici o șuviță de ulei nu răzbătea din supape, nu se scurgea pe corpul argintiu al motorului. Incontestabil, trebuie recunoscut că era un lucru desăvîrșit. Numai o industrie ajunsă la o înaltă treaptă de dezvoltare putea produce asemenea mașini. Motorul american nu conținea nici o idee originală,

uimitoare. Constructorul folosise şi combinase ceea ce fusese realizat de mult de industria constructoare de motoare din diferite ţări. Atuul firmei consta, fără îndoială, în tehnologia producţiei în masă.

Aşadar, americanii se lăudaseră. Dar de unde să luăm un alt motor? Unde să găsim un motor mai puternic? La noi, în Rusia, nu se fabricau motoare de avion... Deci, speranţa noastră era tot la firma „Hermes". While va scrie firmei, scrisoarea va trece oceanul şi ni se vor trimite motoare noi, care vor pluti pe mare spre Rusia, pe marea pe care mişună submarinele germane. Să presupunem că vor sosi motoare mai puternice (fapt destul de îndoielnic). Dar cînd le vom primi? Peste o jumătate de an, mai devreme nu cred. Să aşteptăm? Oare nu-i nimic altceva de făcut?

Îmi dădeam seama că nu se mai poate conta pe nici un „dar dacă". Şi totuşi... Totuşi îmi spuneam: dar dacă?

24

— Să-ţi mai povestesc despre o întîlnire cu Ladoşnikov. Pe vremea aceea Ganşin nu mai locuia cu el, îşi închiriase separat o cameră.

Trebuie să-ţi spun că în fiecare dimineaţă, în drum spre slujbă, intram la Ganşin să-mi beau cafeaua. Erau dimineţile noastre de cafea, cum le numeam. De cînd lucram în laborator, ne consideram „boţătaşi" şi ne lipseam deseori de cantina ieftină studenţească. Ganşin se pricepea să facă o cafea foarte bună. Mîncam franzeluţe excelente, aduse chiar atunci de la brutărie, calde, cu coaja prăjită, crocantă. Ne beam cafeaua, vorbeam despre matematică, mecanică, aerodinamică. Ca de obicei, în capul meu roiau zeci de fantezii tehnice, pe care le expuneam cu însufleţire lui Ganşin, iar el le

analiza liniştit, în lumina necruţătoarelor legi ale fizicii.

În acelaşi timp, nu aveam nimic împotrivă să ne şi distrăm. Într-o zi, am luat cu mine din vila misterioasă o ţeavă de sticlă lungă de un metru şi cu diametrul aproximativ cît degetul cel mic. Această ţeavă a devenit arma noastră de vînătoare. Din hîrtie făceam o pîlnie mică, lipită cu salivă. În vîrf îi fixam o peniţă obişnuită de oţel. Această pîlnie era apoi introdusă în ţeavă şi unul din noi — constructorul principal sau şeful biroului de calcule — sufla cu toată puterea. Pîlnia se desfăcea, aluneca, lipindu-se bine de pereţii ţevii şi, conform legilor aerodinamicei, zbura apoi afară, sub forma unei săgeţi înfricoşătoare, ucigătoare. Ciorile erau ţinta noastră preferată ; cîte n-au căzut sub ferestrele lui Ganşin ! Voiam să omorîm o vrabie. Ocheam pe rînd şi lansam săgeţile, fără să reuşim să nimerim nici una. Jocul acesta se numea vînătoarea de dimineaţă.

Într-o astfel de dimineaţă, cineva bătu la uşa lui Ganşin. Preocupaţi cu vînătoarea, n-am auzit bătaia în uşă. Îmi amintesc că eram suit pe un scăunel, lîngă ferestruica deschisă, şi ocheam cu ţeava. Ganşin mă trase de picior : în prag era Ladoşnikov. Căutînd să nu-mi trădez stînjeneala, am bravat, făcîndu-i o demonstraţie cu ţeava noastră de vînătoare. I-am arătat pîlnia din hîrtie şi l-am rugat să admire precizia cu care trăgeam. Şi, deodată, i-am întîlnit privirea ciudată de sub sprîncenele zburlite, rece, plină de răutate, ca a unui străin. Privirea aceasta m-a străpuns, m-a ars ca fierul roşu. Într-adevăr, undeva, în hangarul îngheţat, umed, de pe cîmpul Hodînskoe zăcea sub lacăt avionul lui Ladoşnikov. Zăcea părăsit de toţi, aproape uitat. Nimeni nu-l mai scotea pe pista de decolare, nimeni nu mai încerca să-l ridice deasupra pămîntului. Iată că venise la noi creatorul, constructorul său, care suferise o mare durere, şi

eu... Şi azi mă urmăreşte această privire duşmănoasă, pătrunzătoare.

Ladoşnikov ne spuse că, la invitaţia lui Nikolai Egorovici Jukovski, trebuia să înceapă peste cîteva zile un curs de aerodinamică pentru piloţii militari. Venise la Ganşin după unele materiale pentru lecţia „Calculul avionului". Bineînţeles, Ganşin se apucă să caute imediat materialul. Îşi ţinea dosarele într-o ordine desăvîrşită şi găsea repede tot ce avea nevoie. Cu toate acestea, luînd în mînă un caiet cu coperţile de muşama neagră, se opri nehotărît. Am înţeles imediat : era caietul cu calculul aerodinamic complet al avionului „Lad-1". Desigur că acest caiet avea să-i pricinuiască lui Ladoşnikov o nouă durere. După ce şovăi o clipă, Ganşin îl aşeză totuşi în teancul de materiale puse deoparte pentru Ladoşnikov.

Despre „Lad-1" nici unul din noi n-a suflat un cuvînt. Doream din toată inima să spulber într-un fel acest complot nepremeditat şi penibil al tăcerii, şi aş fi vrut să deschid vorba despre avion, dar nu găseam cuvintele corespunzătoare.

Mă chinuia neputinţa. „Nu va zbura niciodată !" Această prorocire sinistră îmi răsuna din nou în urechi.

Ladoşnikov n-a rămas multă vreme la noi. Luîndu-şi dosarele, a plecat.

25

Mai departe, evenimentele s-au desfăşurat astfel: Într-o bună zi, norocul nu l-a mai favorizat pe „motanul de catifea". Dacă-ţi aminteşti, după ce a aflat că „Hermes"-ul nu trage suficient, Podraiski se linişti singur în ce priveşte soarta amfibiei. „O să născocim noi ceva !" — exclamase el fără să precizeze ce anume. Am aflat că pentru orice eventualitate urmărea un alt motor — motorul german

„Maybach" de două sute șaizeci-două sute șaptezeci cai putere, trofeu provenind de la un „Zeppelin" prăbușit și capturat dincoace de linia frontului nostru. Podraiski era convins că va izbuti să-l obțină pentru „Kasatka". Dar și-a greșit socotelile. „Maybach"-ul și-a luat zborul, fiind destinat unui nou dirijabil rusesc. Alt „Maybach" nu se mai putea obține, cîtă vreme dura războiul.

Tot în zilele acelea a urmat încă o lovitură neașteptată. Ministerul marinei, care urma să dea aprobarea proiectului nostru, a stabilit grosimea tablei de blindaj mult mai mare decît cea proiectată de noi. Din această cauză greutatea mașinii noastre creștea cu încă două mii de puduri. Ganșin recalculă în amănunt totul.

Și într-o bună dimineață mi-a comunicat rezultatul: calculele arătaseră că motorul „Hermes" nu va putea urni amfibia îngreunată de un blindaj atît de gros. N-o vom urni nici în cazul cînd firma „Hermes" ne va oferi un motor care să corespundă în întregime datelor din catalog. Urma să reducem diametrul roții la șapte metri sau...

— Sau ce? — am strigat eu.

Ganșin dădu din umeri.

— Sau să punem un motor de trei sute cai putere.

Trei sute cai putere? În vremea aceea, din cîte știam, nimeni, nici la noi, nici în străinătate, nu construise un motor cu benzină atît de puternic.

Podraiski nici nu voia să audă de reducerea dimensiunilor roții.

— Zece metri! Nici un milimetru mai puțin! — striga el. — Zece metri sau totul s-a dus pe copcă!

De ce „s-a dus pe copcă", în ce fel, nu ne-a dat nici o explicație. Sincer vorbind, n-am înțeles nici pînă azi acest lucru. Și niște roți de șapte metri ar fi fost înfricoșătoare, monstruoase. Însă exclamațiile, desperarea, șoaptele lui Podraiski parcă mă hipnotizaseră. Umblam prin Moscova, vrăjit de cu-

vintele lui: „Zece metri sau totul s-a dus pe copcă!"

Dimineţile, Ganşin şi cu mine analizam situaţia pe toate feţele. Podraiski se posomora din ce în ce mai rău.

Într-o zi, pe cînd beam cafeaua cu Serghei, discutînd în jurul aceluiaşi ghinion, mi se aprinseră deodată urechile.

— Am o idee! — am strigat. — „Kasatka" va merge.

Ganşin mă privi uluit.

— Presupui totuşi că „Hermes"-ul?...

— Dă-l încolo de „Hermes"! Am o idee! „Kasatka" va porni şi „Lad-1" va zbura! Vom avea un motor!

— Ce motor? Ce ţi s-a năzărit?

— Un motor nou! Un motor rusesc! Un motor de trei sute cai putere!

26

Berejkov tăcu un minut. Urechile lui, care se aprinseseră în ziua aceea îndepărtată, se înroşiră şi acum uşor. Zîmbind, ridică cu înţeles degetul arătător.

— Aici apare pe scenă — continuă el — motorul meu de barcă, din tinereţe. Îţi aminteşti? Ţi-am mai vorbit de el. Primăvară, un rîu, pe mal erau cîţiva prieteni, printre care şi dragostea mea. Pornesc motorul, se aude cel mai minunat zgomot din lume, mă aşez la volan, motorul meu duce barca în larg, de pe mal mi se fac semne cu mîna, aud strigăte.

— Da, Alexei Nikolaevici, am notat toate acestea.

În însemnările convorbirilor anterioare avute cu Berejkov, pe care le dusesem triumfător la „biroul de memorialistică" al lui Gorki, erau notate multe din aventurile tînărului constructor.

— Totul este notat — am repetat eu.

— Te interesează ?

— Foarte mult. Vreau să aud cît mai repede urmarea. Dumneata ai strigat : „Vom avea un motor !" Iar Ganşin ?

— Serghei ? — a întrebat la rîndu-i Berejkov. — Desigur, cum de altfel poţi uşor presupune, figura lui ironică n-a schiţat nici un semn de însufleţire.

Ştiind din experienţă că acum avea să asculte una din fanteziile mele, expusă cu o înflăcărare drăcească, Ganşin s-a întins cît mai comod în fotoliu şi m-a examinat printre pleoape, cu aerul că are în faţă o fiinţă amuzantă. Desigur, chiar foarte amuzantă. Era doar vorba de un motor de trei sute cai putere, în timp ce nemţii nu reuşiseră să atingă decît două sute şaizeci cai putere cu cel mai nou motor pentru „Zeppelin", iar „Hermes"-ul american nu scotea, după cum am văzut, nici două sute cincizeci.

În faţa ochilor, într-o clipită — asta-i una din caracteristicile mele, care s-a păstrat pînă azi — a apărut limpede construcţia noului motor. Îl vedeam cu ochii minţii. În atari împrejurări, sînt gata să-mi apăr părerea pînă la capătul puterilor.

— Stai ! — am zis — şi am sărit de pe scaun. — Mă întorc peste o jumătate de ceas.

Am ieşit în goană din casă, m-am aruncat în prima trăsură care trecea şi peste o jumătate de ceas am intrat în cameră cărînd în spate micul meu motor de barcă.

În cele din urmă, examinînd motorul, Ganşin începu să arate un interes din ce în ce mai mare.

Totuşi mai avea o mulţime de îndoieli. Şi nu numai de ordin tehnic... Aşa, din senin, începu să filozofeze.

— Ei, bine, o să construim motorul. Dar pentru ce ?

— Cum pentru ce ? Tu nu ştii ?

— Adică oamenii o să fie mai fericiţi cu motorul tău ?

— Lasă la o parte melancolia.

El repetă însă cu încăpăţînare :

— Oamenii o să fie mai fericiţi cu motorul tău ? Pentru ce îl construim ?

Gansin avea din cînd în cînd asemenea stări sufleteşti. După el, nu merita nici să munceşti, nici să trăieşti.

I-am răspuns :

— În primul rînd, vom construi un motor pentru avionul lui Ladoşnikov. Cu alte cuvinte, vom dovedi că „Lad-1" poate zbura. Îţi imaginezi ce vîlvă va face treaba asta ? Tinerii constructori ruşi au construit cel mai bun avion şi cel mai bun motor din lume...

— Ei şi ? Care-i scopul ?

— Cucerirea aerului ! Dezvoltarea aviaţiei ! Pentru Rusia !

— Vorbe ! Cît priveşte Rusia... Cui îi predai tu invenţia ? Motorul tău va fi prada „motanului de catifea".

Desigur că dacă Ladoşnikov ar fi fost în locul meu ar fi mormăit : „Doar n-o să joace mereu un rol principal în ţara noastră canalia asta !" Dar eu eram foarte departe de preocupările de ordin politic, de revoluţie. Socoteam că sfera mea de activitate este exclusiv tehnica, creaţia tehnică. În discuţiile noastre filozofice, dacă se iveau, Gansin îmi închidea întotdeauna gura cu silogismele lui pline de scepticism. După logica lui, rezulta că viitorul meu motor n-ar face decît să întărească despotismul ţarist. Dar dacă o fi chiar aşa ? — mă întrebai. Pînă la urmă, ca să scap de toate întrebările sîcîitoare, fugeam pur şi simplu, retrăgîndu-mă ca un melc în căsuţa lui.

— Dă-o dracului de filozofie ! — i-am strigat enervat lui Gansin. — Nu vreau să mai ştiu nimic. Vreau să construiesc motorul pe care l-am inventat.

Un altul ca el nu mai există pe tot globul pămîntesc.

După ce Gansin filozofă pe săturate şi hotărî că într-adevăr viaţa n-are nici un sens, binevoi să-şi arunce din nou privirea asupra motorului meu de barcă.

— Principiul e interesant — spuse el — dar noi doi n-o s-o putem scoate la capăt...

— De ce ? Doar am făcut un motor mic.

— Aici toate le potriveai pe loc, acolo va trebui să calculăm... Totul e nelămurit... Totul e complet nou...

— Curios om mai eşti ! Păi tocmai asta-i partea interesantă ! Rezolvînd-o, vom putea depăşi toate motoarele din lume.

— Da' de unde ! Îţi faci iluzii ! Probabil că ne vom face de rîs.

Îmi înşiră o mulţime de confuzii de ordin tehnic, tot soiul de dificultăţi care se vor ivi la proiectarea unui asemenea motor de avion. Presupunea că calculele vor fi îngrozitor de complicate. Nu, nu se putea apuca de analiza matematică a acestei construcţii. Nimeni nu s-ar apuca. Poate numai Jukovski ar putea-o face.

— Jukovski ? Am să mă duc la el...

— Ştii, ar trebui să mai ai şi puţin obraz. Nu-l putem deranja cu asemenea fleacuri.

— Fleacuri ? ! — am urlat eu.

Gansin n-a rămas totuşi mult timp pe poziţia aceasta sceptică.

În cele din urmă, înflăcărarea mea, care atinsese două mii de grade, l-a încălzit şi pe el. După o oră, cînd ne-am dat seama, pe neaşteptate, că e timpul să aprindem lumina, că ziua s-a sfîrşit şi că misteriosul laborator fusese dispensat în ziua aceea de prezenţa noastră, desenam la masa lui Gansin şi discutam împreună diferite amănunte de construcţie ale motorului de avion de trei sute cai putere. Am rămas să dorm la prietenul meu, dar n-am putut

închide ochii toată noaptea. L-am trezit de cîteva ori ca să-i expun, deşi era somnoros şi mă tot bombănea, tot soiul de noi consideraţiuni ce-mi treceau prin minte. Spre dimineaţă, o denumire sugestivă mi-a trecut prin minte şi mi-a sugerat marca motorului. L-am trezit imediat pe Serghei.

— Ganşin! Ganşin! Trezeşte-te, hai! Am găsit denumirea motorului nostru!

— Lasă-mă...

— Ascultă cum sună... Hai, ascultă!

Ganşin se prefăcu că-şi astupă urechile, dar am continuat:

— „Adros". Motorul de avion „Rusia" [1]. Nu ţi se pare potrivit?

— Potoleşte-te! Nu există încă nici un „Adros" şi desigur că nici nu va exista.

— Ba va exista! Şi tu ai fost pînă la urmă de acord că trebuie mers la Nikolai Egorovici.

— Du-te, du-te... Numai, te rog, lasă-mă să dorm.

— Nu te las! Spune-mi, îţi place marca avionului?!

27

În focul povestirii, Berejkov dădu din picior ca şi cînd în faţa lui nu m-aş fi aflat eu, ci nesuferitul de Ganşin.

Berejkov stătea în picioare sub portretul dascălului său — un bărbat cam greoi, cu barba căruntă, cu cizme de cauciuc în picioare şi cu o pălărie cu boruri mari. Doream să aflu mai multe amănunte despre Jukovski. Auzindu-i din nou numele am spus:

— Am făcut o însemnare: „Jukovski cu barba neagră". M-ai rugat să-ţi amintesc.

[1] În limba rusă cuvintele „motorul de avion Rusia", au iniţialele „Adros".

— Da, da! — exclamă Berejkov.

Părea bucuros că i-am amintit. Ca povestitor, Berejkov avea o trăsătură caracteristică: nu-i plăcea naraţiunea lină, curgătoare, ci sărea uneori, dintr-o dată, de la un subiect la altul.

— Da, da! — începu el. — Trebuie să-ţi povestesc! La urmă ai să aranjezi dumneata totul în ordine succesivă. După cum ţi-am mai spus, tata mă trimitea în fiecare vară împreună cu soră-mea — care îmi ţinea de timpuriu loc de mamă — la ţară, la familia Gansin. Alături era conacul părintesc al lui Jukovski. La conacul acesta, deschis pentru toţi copilaşii din împrejurimi, Nikolai Egorovici Jukovski îşi petrecea întotdeauna vara. Şi prima mea amintire despre el este legată de conacul Orehovo, de iazul de acolo. În imaginea vie care mi s-a întipărit în minte la vîrsta de patru-cinci ani, cît aveam atunci, îl văd pe Jukovski cu barba neagră. Mi-amintesc că era soare, apa cam tulbure şi caldă, cu fundul lunecos, care-ţi trezea o oarecare spaimă. Noi, cei mărunţei, ne bălăceăream lîngă mal. Deodată, pe zăgaz, a apărut un bărbat îmbrăcat într-o tunică largă, în pantaloni de pînză; era înalt, cu burtică, purta o barbă neagră şi creaţă ca de ţigan lăieţ. Ne-a strigat:

— Ei, copii, văd că nu ştiţi de loc să vă scăldaţi.

S-a dezbrăcat repede şi, luîndu-şi avînt, a făcut un salt uriaş în apă, cu picioarele înainte. Ieşind la suprafaţă, a sforăit pe nas, a ridicat mîinile în sus şi, stînd parcă în picioare, a traversat iazul gîlgîind zgomotos, sforăind şi scoţînd apă pe gură ca o fîntînă arteziană. Îl priveam vrăjit, socotindu-l o minune a tehnicii, o minune a naturii.

Acest tablou — ziua însorită, luciul apei de culoare verde închis, sălciile plîngătoare de pe mal, cu rădăcini groase, dezgolite pe alocuri, pe unde apa a spălat malul şi, ceva mai departe, un uim uriaş pe care de-abia l-ar fi cuprins cîţiva oameni în braţe — tot acest tablou îl văd şi azi; l-am pă-

strat ca pe un ciob de oglindă pe care s-a întipărit un moment din copilărie.

Ani la rînd mi-am petrecut în preajma lui Jukovski vacanțele : copil, adolescent, tînăr. Viața lui era excepțional de măsurată. La țară se trezea regulat la ora nouă dimineața și după o jumătate de oră își lua ceaiul. Apoi pleca în grădinița de flori, unde ședea ore întregi „sub ceas", cum se spunea. Avea într-adevăr un ceas solar făcut de el, iar lîngă ceas era o bancă. Jukovski se așeza pe ea. De cîte ori nu l-am urmărit pe furiș, să văd ce făcea acolo „sub ceas". Nu făcea nimic ! Cu mîinile rezemate de bancă, privea în depărtare. Aproape întotdeauna, culcată la picioare, stătea cățelușa lui, Izorka. Uneori, legănîndu-și involuntar piciorul, o atingea și bombănea :

— Izorka, Izorka, cîine păcătos...

Izorka da înviorată din coadă, dar Nikolai Egorovici rămînea mai departe cu ochii pierduți în gol.

Acum înțeleg că Jukovski, cînd stătea „sub ceas", își lăsa gîndurile să-i zboare în voie.

După vreo oră sau o oră jumătate, Nikolai Egorovici venea în casă și-și lua pelerina. Avea o pelerină caucaziană neagră, foarte veche, cu umeri extrem de lați, care stăteau țepeni. Lua cu el un teanc de hîrtie albă și un borcănel pătrat, obișnuit, din acelea de doi bani, cu gîtul foarte îngust, astupat cu un dop simplu și care ținea loc de călimară. Timp de douăzeci de ani și mai bine, cît am fost în preajma lui Jukovski, nu-mi amintesc să-l fi văzut cu altă călimară. Cu borcănelul acesta pătrat și cu un toc subțire, rotund, ca de școlar, pleca în grădină cu pelerina pe umeri, însoțit de aceeași Izorka. Era o grădină de tei nemaiîntîlnită, peste care trecuseră mulți ani, ce se întindea pe o suprafață de trei deseatine. Nikolai Egorovici avea în grădină un mesteacăn preferat, sub care își așternea pelerina pe iarbă, se instala cît mai comod și, culcat pe

burtă sau într-o rînă, scria şi scria mereu formule. Acestei ocupaţii a lui Jukovski chiar aşa i se şi spunea : „Nikolai Egorovici scrie formule".

Am avut ocazia să văd colile de hîrtie pe care le umplea de sus şi pînă jos cu scrisul său. Text aproape că nu exista — rar de tot se nimereau cîte o frază-două ; restul — numai formule. Avea un scris mare, neglijent, şi deseori rîndurile o luau în jos.

La ora şase Nikolai Egorovici îşi lua prînzul, iar după masă se culca regulat. Dormea întotdeauna două ore, apoi îşi bea ceaiul şi iar se aşeza să scrie formule.

A doua zi o lua de la capăt. Dar Jukovski era totodată un om plin de viaţă, care se pasiona uşor.

Era de ajuns, de pildă, să vină un cioban şi să anunţe că în district a apărut un lup, care a omorît şi a furat un ied, ca imediat, sub comanda lui Nikolai Egorovici, să se organizeze o expediţie pentru prinderea lupului. Nikolai Egorovici era un pasionat vînător. Avea în odaia sa de lucru o sabie, denumită „sabia maiorului". Care maior, de ce maior — nimeni nu ştia nimic. Această sabie, împreună cu pelerina caucaziană fuseseră moştenite de Nikolai Egorovici de la cineva. Cînd pleca la vînătoare, lua cu sine nu numai puşca, dar neapărat şi sabia. În asemenea ocazii, îmbrăca şi un costum de vînătoare imposibil, în care totuşi se simţea foarte bine : o tunică păstrată din tinereţe, care se strîmtase rău de tot, o pălărie de fetru roşcată — probabil, pe vremuri, neagră, acum complet decolorată — nişte cizme de cauciuc care-i treceau de ghenunchi şi vestita pelerină caucaziană.

Nikolai Egorovici vîna cu pasiune, cu frenezie. De înnoptat nu înnopta decît rareori la vînătoare. Întotdeauna căuta să doarmă acasă, pentru ca a doua zi să se scoale, după obicei, la nouă, să-şi ia ceaiul şi să se retragă în grădină, „ sub ceas".

La Moscova, Nikolai Egorovici locuia pe liniştita stradelă Mîlnikov, într-o casă nu prea mare şi foarte călduroasă. Casa era veşnic plină de oaspeţi. Aşezarea şi împărţirea camerelor, mobilierul, regimul de viaţă, totul era ciudat, demodat. Gospodăria îi era condusă de bătrîna Petrovna, care împlinise venerabila vîrstă de nouăzeci de ani şi-şi amintea pînă şi de străbunica lui Nikolai Egorovici. Fiica lui, Lenocika, în perioada de care vorbesc, adică în studenţia noastră, avea vreo 16—17 ani.

Serile se adunau tineri studenţi, elevi de-ai lui Nikolai Egorovici cu fraţii şi surorile lor. Noi, studenţii, care nu eram nici prea sătui, nici prea răsfăţaţi, ne încălzeam în casa lui confortabilă şi primitoare. În odăile mici şi joase se jucau fel de fel de jocuri, se dansa, se făcea muzică. În sunetele muzicii, în toată larma, Nikolai Egorovici lucra la el în birou.

Din birou apărea la cină — gras, cu barba albă, blajin. Îi făcea o nespusă plăcere să-şi ospăteze musafirii. Uneori, după masă, juca gajuri cu noi, şi cînd se antrena la joc era în stare să stea pînă tîrziu. De cele mai multe ori însă, distrat, preocupat de problemele lui, se retrăgea imediat după masă în birou.

În fiecare zi, la zece dimineaţa, cu aceeaşi pălărie cu boruri largi, în paltonul cu pelerină pe care altădată îl purtau profesorii, dar pe care astăzi nu-l mai poartă nimeni, Jukovski ieşea din casă şi se urca în trăsură. Toţi birjarii din vecinătate îl cunoşteau şi-i ştiau traseul, acelaşi de cînd lumea — de-acasă la Şcoala superioară tehnică din Moscova. Acolo îşi ţinea cursurile, acolo făcea experienţe în laboratorul de aerodinamică. Către ora prînzului se întorcea acasă; după masă dormea negreşit două ore. Apoi se aşeza la masa de lucru.

Cînd mergea la teatru, era un eveniment atît de mare, încît cei din casă se pregăteau trei zile, iar alte trei zile retrăiau evenimentul. Îi plăcea din cînd în cînd să mănînce blinele la birtul lui Testov, dar și asta se întîmpla foarte rar, cînd îl invita vreunul din profesori care îi era prieten.

Sînt convins că „formulele" — adică munca și creația — erau singura lui pasiune.

Într-o zi l-am întrebat:

— Nikolai Egorovici, cum de puteți scrie într-una? Eu, de pildă, nu pot s-o fac nici măcar un ceas.

El zîmbi:

— Fiecare face ceea ce-i place.

Și asta îi plăcea lui. I-am surîs, arătînd că-l înțeleg, dar ochii lui ageri și parcă fără culoare deveniră aspri. Nikolai Egorovici adăugă:

— Și, în primul rînd, asta-i datoria mea.

29

Expunerea descoperirilor științifice ale lui Jukovski o vei găsi în cărți. Mă voi opri numai asupra unei singure particularități a lui — ca om de știință.

Drumul lui științific a fost, de la început, plin de zig-zag-uri, cu abateri inexplicabile, întîmplătoare parcă, fără sens pentru cei care nu-l înțelegeau.

Dizertația lui de magistru a dedicat-o temei „Cinematica lichidelor". Următoarea lui lucrare științifică este intitulată: „Asupra mișcării unui corp solid cu cavități umplute prin picurare cu lichid omogen". S-ar fi părut că lui Jukovski îi era predestinat drumul omului de știință rupt de viață.

Dar trebuie să ținem seama de firea lui, de temperamentul lui vioi, de facultatea lui excepțională de a se interesa de diferite probleme, care se cereau parcă să fie cercetate numai de el și, în sfîrșit, tre-

buie să avem în vedere marea lui calitate de a se dărui trup și suflet problemei care-l pasiona.

De pildă, în tinerețea lui Jukovski, bicicletele erau încă ceva nou. Bicicleta pe care se plimba Nikolai Egorovici prin Orehovo l-a pasionat ca o problemă de macanică teoretică. Era, cum se spune, „prins". Zi de zi calcula pe foi de hîrtie cum funcționează spițele și janta roților de bicicletă, scria mereu formule, elaborînd o adevărată teorie matematică a bicicletei. Rezultatul a fost apariția unui scurt articol „Despre rezistența roții de bicicletă". Calculul roții de bicicletă făcut de el este primul și unicul în lume. Jukovski a rezolvat în toate amănuntele această problemă.

Un alt exemplu.

Tînărului Jukovski, profesor de mecanică teoretică, autor al lucrărilor despre cinematica lichidelor și despre corpul solid cu cavități umplute cu lichid, lucrări în care predomină teoria pură, i s-a adresat cineva cu o problemă legată de o conductă de apă, cea mai abișnuită conductă de apă din Moscova. De-abia fusese trasă, de-abia fusese pusă în funcțiune, și din prima zi se produseseră niște accidente stranii : țevile se spărgeau în mod inexplicabil. Și teoreticianul nostru, savantul nostru de cabinet, adîncit în formulele sale, se apucă să dezlege problema acestei conducte de apă — fără dispreț, fără plictiseală, cu toată vioiciunea sa caracteristică. Ba, mai mult, se pasionează, se frămîntă, se lasă furat. Ca întotdeauna, Nikolai Egorovici antrenează toate forțele sale vitale. Construiește o conductă specială la suprafața pămîntului, pentru a studia enigma spargerii țevilor la închiderea bruscă a vanei. Scrie mereu, scrie necontenit formule, umple sute, chiar mii de pagini. Și, pînă la urmă, publică celebra sa lucrare prin care rezolvă problema în legătură cu lovitura de berbec și care i-a creat un renume mondial încă înainte de a se fi ocupat de aeromecanică.

Şi ştii cum s-a pasionat Jukovski după aviaţie? Niciodată nu i-a plăcut să zboare. O singură dată, la începutul secolului douăzeci, la expoziţia internaţională din Paris, s-a ridicat cu balonul în aer şi s-a simţit foarte rău. La aceeaşi expoziţie a văzut o machetă de planor. Pe atunci se efectuaseră primele zboruri, dar nu exista nici teoria aeronauticei, nici teoria aparatului de zbor.

Ce este zborul? Care-i sînt legile? Care sînt bazele teoretice ale avionului? Jukovski şi-a pus aceste întrebări şi iarăşi s-a „prins". S-a „prins" pînă la sfîrşitul vieţii. Şi din nou s-a apucat să scrie formule în stradela Mîlnikov şi la Orehovo, elaborînd o adevărată teorie matematică a avionului. Peste cîtăva vreme dă o rezolvare clasică problemei în legătură cu portanta aripii. Numai datorită lui Jukovski a devenit posibilă dezvoltarea aviaţiei. El a fost primul care a tălmăcit fenomenele atît de misterioase, pînă atunci, legate de noţiunea de „zbor". A apărut o ştiinţă nouă — aerodinamica. Jukovski a fost întemeietorul şi reprezentantul ei cel mai de seamă, cel mai proeminent, fruntea şcolii ruse.

30

A doua seară după discuţia cu Ganşin, am intrat în camera de lucru a lui Nikolai Egorovici, cu un mic desen sub braţ.

— Nikolai Egorovici — i-am spus — nu vă deranjez? Vreau să vă arăt ceva.

— Da, da. Un moment. Ia loc.

Jukovski, ca de obicei, „scria formule".

Foile de hîrtie umplute pînă jos cu scrisul lui mare, erau risipite pe masă, pe scrumieră, pe un teanc de cărţi, pe pervazul ferestrei. Ceasul demodat, care stătea întotdeauna pe masa de lucru, era şi el acoperit de foi. Două-trei hîrtii zăceau pe jos,

pe covoraşul ros de la picioarele lui Nikolai Egorovici.

Profesorul era în papuci, îmbrăcat cu o haină veche de casă. Soba încinsă răspîndea o căldură plăcută.

Un timp a continuat să scrie. Tocul subţire din mîna mare, zbîrcită, alerga repede pe hîrtie. Prezenţa mea nu-l stingherea de loc. Buzele mari se mişcau abia vizibil sub mustăţile cărunte. Contenind o clipă din scris, s-a uitat pe jos, şi-a aplecat corpul greoi peste braţul fotoliului şi, icnind uşor, a ridicat o foaie. Peniţa a început din nou să alerge. Am avut impresia că pe faţa lui a tresărit un zîmbet de mulţumire.

— Nikolai Egorovici — am spus eu din nou.

— Stai, Alioşa, aşteaptă puţin...

Apoi, fără să-şi ia ochii de la pagina neterminată, Nikolai Egorovici s-a lăsat pe speteaza fotoliului, a oftat şi s-a întors spre mine. Ochii lui blajini, fără culoare, mă priveau acum distrat.

— Ce ai acolo ? — m-a întrebat el cu blîndeţe. — Ai născocit ceva ?

— Da — am răspuns eu, răguşind brusc de emoţie. — Am să vă arăt imediat. Dar, pentru dumnezeu, vă rog să nu spuneţi nimănui nici un cuvînt.

— Bine, bine, nu mă mai speria. Şi aşa sînt intrat pînă peste urechi în secrete.

În vremea aceea, Jukovski era mereu consultat în probleme de aviaţie militară, iar laboratorul de aerodinamică pe care-l crease primea sarcini cu caracter militar. În treacăt fie zis, aşa reuşise Podraiski să ajungă la el. Tot acestei perioade, după cum se poate lesne stabili, examinînd lista operelor lui Jukovski, îi aparţin şi lucrările lui în legătură cu zborul proiectilelor şi al bombelor.

Am desfăşurat desenul. Pe masa de lucru a lui Jukovski s-a aşternut prima schiţă a motorului „Adros".

De pe vremea cînd eram încă un băieţandru, mă obişnuisem, cunoscîndu-i bunătatea, să-i împărtăşesc toate născocirile mele de proiectant. La Orehovo, dacă se-ntîmpla să schiţez ceva pe hîrtie — fuga la el. Jukovski şi-a păstrat pînă la sfîrşitul vieţii curiozitatea. Examinînd proiectele mele copilăreşti, plescăia, de obicei, mirat, din limbă. Apoi spunea : „Ştii, Alioşa, că-i interesant. Foarte interesant". Sau : „E cam îndoielnic. Cred că n-o să meargă." Apoi începeau discuţiile extrem de pasionante pentru mine.

Explicîndu-i ideea motorului, aşteptam cu emoţie ce va spune : „interesant" sau... „n-o să meargă" ?

— Interesant, foarte interesant ! — rosti, în sfîrşit, Nikolai Egorovici. — Las-o la mine pînă mîine să mă mai gîndesc.

După privirea ochilor lui, mi-am dat seama că nu prinsese nici o umbră de interes pentru motor. Se uita la mine blînd, dar distrat, cu o privire absentă, preocupat în mod vădit de altceva.

— Las-o aici pînă mîine — repetă el.

În vocea lui se simţea o rugăminte. Parcă mă ruga, jenîndu-se să mi-o spună direct : „Fii bun, te rog, şi nu mă deranja acum".

Dar pasiunea, după cum se ştie, este neîndurătoare şi pasiunea de constructor, aşijderea. Sezisînd rugămintea delicată a lui Jukovski, l-am atacat totuşi, din nou, fără nici o ezitare.

— Nikolai Egorovici, asta nu-i o născocire oarecare ! Există un om de afaceri care va investi bani în acest motor. Îl va lua Podraiski pentru amfibie.

— Cum ? Pentru ce ?

Această întrebare îi scăpase fără voie de pe buze. Privirea însă îi rămăsese ca şi înainte rugătoare şi părea că repetă necontenit : „Scuteşte-mă, te rog !" Nu, Nikolai Egorovici, nu pot să vă scutesc !

— Dumneavoastră nu ştiţi ? Numai că, Nikolai Egorovici, totul este absolut secret. Voi fi trimis la

muncă silnică pe viață, dacă... Vedeți, Nikolai Egorovici, s-a inventat un aparat...

Și pe o foaie de hîrtie i-am desenat amfibia cu roțile de zece metri și am încercat să înfățișez în culori cît mai înfricoșătoare cum va acționa acest monstru pe front.

— Interesant — rosti fără convingere Jukovski.

— Pentru această matahală nu avem motor. „Hermes"-ul e cam slab... Iar eu, Nikolai Egorovici, voi construi motorul în așa fel, încît gabaritele lui să se potrivească și la avionul lui Ladoșnikov...

— Ladoșnikov ?

Privindu-mă țintă, Jukovski luă schița de pe masă și începu s-o examineze, îndepărtînd-o de ochi, deoarece era puțin presbit. M-am grăbit să-i explic noua schemă concepută de mine. Și iată că, în sfîrșit, Jukovski a plescăit de cîteva ori mirat din limbă. Apoi m-a privit atent, iar și-a mutat ochii pe schiță și iar a plescăit din limbă.

— Știi, Alioșka, este... — spuse el și se opri.

După privire, după ton mi-am dat seama că nu mai era absent, că se uita atent la desen.

— Este interesant ! Foarte interesant ! — continuă el cu aceeași expresie.

Repeta aceste cuvinte pentru a treia oară, dar de data aceasta erau rostite în așa fel, încît am simțit că parcă mă curentează ceva. Înecîndu-mă de emoție i-am expus dificultățile.

— Gansin a refuzat să facă calculul — i-am spus. — Nu este sigur pe puterile sale. Iar eu fără calcule nu pot face nimic.

— Lasă, astea-s crizele lui de melancolie — spuse Nikolai Egorovici. — Va face perfect față... Deși...

Întinzînd iarăși la distanță mîna în care ținea desenul, Jukovski privi din nou, cu multă atenție. Apoi începu deodată să rîdă.

— Măi, măi, măi, ce-ai născocit ! — exclamă el. — Da, aici sînt unele complicații. Interesant ! Nici tu

singur nu-ţi dai seama cît de interesantă este problema asta...

I se aprinseră ochii. Jukovski era prins, pasionat.

Privi spre masa de lucru, se uită la foile care zăceau la picioarele lui, bombăni înciudat ceva nedesluşit, făcu loc în faţa sa, pe masă, aşeză o foaie curată şi zise:

— Lui Ladoşnikov nu i-ai spus încă nimic? Deocamdată, nici să nu-i spui. Lasă-mi asta pînă mîine. Am să mă ocup puţin de ea.

Ieşind din biroul lui, abia m-am stăpînit să nu sar într-un picior.

31

Povestindu-ţi despre aceste vremuri, de mult apuse, depănînd întîmplări din tinereţe, mă minunez uneori, singur, cum de mi-au rămas în minte tot soiul de amănunte...

De pildă, ţin perfect de bine minte că a doua zi era duminică. Duminicile, Nikolai Egorovici nu pleca nicăieri de acasă. De dimineaţă m-am înfiinţat în stradela Mîlnikov şi am pătruns în bucătărie prin uşa de serviciu. Bătrîna Petrovna prăjea în untdelemn sfîrîitor nişte pateuri care-i plăceau lui Nikolai Egorovici la gustarea de dimineaţă.

— Bună ziua — am spus. — Nikolai Egorovici nu s-a sculat?

Bătrîna era întotdeauna informată de tot ce se întîmpla în casă. Văzîndu-mă, a sărit tulburată:

— Cum de nu ţi-e ruşine, Alexei Nikolaevici? Ce i-ai făcut? Ce i-ai dat lui Nikolai Egorovici?

— Dar ce s-a întîmplat?

— I-ai adus ceva aseară şi n-a dormit pînă azi-dimineaţă la cinci. Noi toţi îl ferim de oboseală, iar dumneata... Pleacă, te rog, din bucătărie...

Plecînd de la Petrovna cea înfuriată, am trecut în sufragerie pe un divan. Aici tocmai se punea

masa, infernal de încet. Apăru un samovăr clocotitor, apoi se ivi Lenocika ; îi răspundeam anapoda, auzind de dincolo de perete cum umblă Nikolai Egorovici prin cameră, cum se spală. În sfîrşit, a venit şi el să-şi ia gustarea. L-am întîmpinat cu o privire întrebătoare, aproape implorătoare :

— Nu-i gata, Alioşa, nu-i gata — mi s-a adresat, zîmbind. — Trebuie să mai lucrez şi astăzi.

Văzînd pateurile, şi-a frecat mulţumit mîinile.

Toată ziua de duminică a lucrat la rezolvarea calculelor. Eu am stat de gardă în casa din stradela Mîlnikov. Spre seară el însuşi m-a găsit într-una din camere.

— Haidem, Alioşa. Am terminat !

I-am văzut zîmbetul satisfăcut. Avea ochii blînzi, blînzi de tot. În birou mi-a întins un teanc de hîrtii, umplute cu scrisul lui mare de sus şi pînă jos. Era calculul complet al motorului meu. M-am uitat imediat la ultimele pagini, sau cum spun şcolarii : „la răspuns", şi am rămas înmărmurit. Rezulta că contragreutăţile descriau prin rotaţie o curbă complicată. Nici nu bănuiam existenţa acestei curbe, deşi construisem, după cum ştii, cu propria mea mînă, un motor de barcă, după aceeaşi schemă. Dar una era un motor mic, unde toate le potriveam pe loc, şi cu totul altceva un motor puternic, cel mai puternic motor de avion de pe vremea aceea. Dacă Nikolai Egorovici n-ar fi găsit această curbă, toată construcţia n-ar fi funcţionat... Pe foile acelea de hîrtie el calculase dimensiunile tuturor organelor principale ale motorului, calculase vitezele de rotaţie, pornind de la o putere de trei sute cai putere, pe scurt, binecuvîntase planul meu cutezător. Mi-am descărcat tot sufletul faţă de Nikolai Egorovici, exprimîndu-mi recunoştinţa şi entuziasmul.

— Ei, lasă, lasă — spuse el zîmbind. — Acum poţi să te duci la Ladoşnikov.

— Sigur că mă duc ! — am strigat eu. — În sfîrşit, „Lad—1" va zbura... Şi „Kasatka" va merge.

— „Kasatka" ? A, amfibia...

— Fiindcă veni vorba, Nikolai Egorovici, ce părere aveți? Această amfibie va putea sau nu acționa în război ?

— Nu știu... Mașina va merge, dar cum va acționa în război, la asta nu mă pricep. — Și, întunecîndu-se la față, se încruntă și repetă, bombănind tăios, ca și cînd ar fi vrut să curme discuția despre război : — Nu mă pricep !

Am simțit parcă o strîngere de inimă. Pînă atunci nu-mi dădeam seama că Jukovski suferea cu adevărat, dar în exclamația lui scurtă răzbătuse multă durere.

Dacă auzise sau nu pe atunci de lozincile bolșevicilor nu știu, dar se vedea clar că era frămîntat de gînduri legate de soarta patriei sale.

Și colac peste pupăză, nu știu ce m-a îndemnat să-i spun :

— Nikolai Egorovici, Podraiski trebuie să vă plătească neapărat pentru aceasta...

Am luat de pe masă prețioasele foi de hîrtie. Jukovski m-a privit nemulțumit.

— Fleacuri, nu-i nevoie... Nu vreau să am de-a face cu pungașul ăsta.

— Nu, Nikolai Egorovici, trebuie să-i cereți cel puțin o mie de ruble ! Sau știți ce ? Poate mai bine zece la sută din dividende...

— Lasă. La ce bun ? Procente, dividende...

— Cum „la ce bun" ? V-ați plîns adeseori că nu vi se dau bani pentru laborator !

— Ei și ? Bacșișuri nu primesc.

32

Am alergat la Gansin cu foile lui Jukovski în mînă și le-am încredințat prietenului meu să le studieze cu cea mai mare atenție. Ne-am înțeles ca

toate tratativele cu Podraiski, referitoare la motor, să le duc eu.

— Unde ați dispărut? — mă întrebă nervos Podraiski, descoperindu-mă în laborator.

După cum știi, toată lumea credea atunci că nu avem motor pentru amfibie; „motanul de catifea" nu mai torcea și nu-și mai freca lăbuțele. I-am explicat liniștit:

— Păi, ieri a fost duminică...

— Dar în celelalte zile? Unde ați fost?

— Am fost la Ganșin... Am discutat despre neplăcerile noastre.

— Sst... Aici nici o vorbă. Să mergem la mine în birou.

Acolo era Ganșin.

Podraiski mirosise, datorită flerului său, că n-am lipsit de florile mărului din laborator și, aruncîndu-și privirea cînd la unul, cînd la celălalt, aștepta să-i expunem planul salvator.

Ganșin însă tăcea ca mutul. Doar eu am surprins în ochii lui, ascunși după sticlele ochelarilor, o fină ironie. Mă prefăcui că sînt abătut, posomorît.

— Nu știu. Nu găsesc soluția! Să mă mai gîndesc. Poate că va fi nevoie să terminăm cu „Poiana" — răspundeam eu la întrebările nerăbdătoare ale lui Podraiski.

Să terminăm cu „Poiana"! Nu, la asta nici nu se putea gîndi. Și cîteva zile l-am perpelit tot așa: simțea ceva, dar nu știa nimic. Între timp, îl presam pe Ganșin, cerîndu-i să-mi dea cît mai repede calculele de detaliu, iar eu lucram cu înfrigurare la desenele principale.

În sfîrșit, într-o bună zi, sau mai precis într-o noapte ploioasă de primăvară, pe la orele trei, cînd toți oamenii așezați dormeau, am sunat cu furie la ușa lui Podraiski.

În casă s-a aprins lumina și cineva mă tot interogă fără să deschidă ușa. Am insistat repetînd că

trebuie să-l văd imediat pe Podraiski. Pînă la urmă am fost lăsat să intru.

Stăpînul casei a ieşit în halat şi papuci.

— Ce s-a întîmplat ?

— Îmbrăcaţi-vă numaidecît ! Ne aşteaptă o birjă.

— Unde mergem ? Pentru ce ?

— Ssst... Aici nici un cuvînt.

Aceste vorbe l-au impresionat într-atît pe Podraiski, încît peste zece minute ne aflam în birjă.

— Ce s-a întîmplat ? — căuta să afle în şoaptă Podraiski.

Arătînd cu degetul spatele birjarului, am şuierat din nou :

— Sst...

Aşa am dus-o pînă în clipa cînd am intrat la Ganşin în cameră.

Grozav aş fi avut poftă să-i spun lui Podraiski : „Închideţi uşa", dar ar fi fost prea de tot. Cu aerul cel mai grav, păstrîndu-mi seriozitatea, am controlat dacă nu se ascund niscaiva spioni în dosul uşii şi am întors cheia în broască.

Pe masă se înălţa solemn motorul meu de barcă. Alături stătea Ganşin, tăcut, cu mîinile în buzunare, pufăind din lulea.

Podraiski ajunsese la capătul răbdărilor.

— Ei, spuneţi, despre ce este vorba ?

— Dezbrăcaţi-vă — i-am răspuns eu.

Apoi m-am apropiat de motor, am pus mîna pe capacul de sus şi, deodată, m-am repezit la fereastră, făcînd un semn care-i punea în gardă. Bineînţeles că alarma fusese falsă, cum cred că ţi-ai imaginat : la fereastră nu era nimeni.

Am ridicat capacul de sus.

— Vedeţi ?

— Văd.

— Ce-i asta ?

— Un motor de barcă.

— Acest motor va răsturna istoria. Acest motor va deschide toate uşile în faţa noastră.

Podraiski îşi aţinti nedumerit privirea asupra mea, apoi se uită la Ganşin.

Am rotit arborele, au început exploziile şi motorul a prins să pufăie. Ganşin a apropiat de motor o lampă electrică de masă şi toţi trei ne-am fixat privirile asupra invenţiei mele din vremea cînd nu eram decît un băieţandru. Peste un minut, proprietăreasa, trezită în toiul nopţii, a început să bată indignată cu pumnul în perete. M-am oprit din învîrtit şi am şoptit din nou :

— Sst...

Cînd în camera alăturată s-a făcut linişte, am întrebat :

— Ce părere aveţi ?

— Despre ce ?

— Despre motor.

— Care ?

— Acela care poate urni roţile de zece metri.

— Ai inventat ceva ?

— Da. L-aţi văzut doar !

Podraiski nu pricepea nimic. În faţa lui se afla un motor mic de barcă, pentru plimbări de agrement.

— După acelaşi principiu — am decretat eu, împrumutînd tonul corespunzător şi aerul solemn cuvenit — vom construi amîndoi un motor de trei sute cai putere.

Cu aceasta, comedia a luat sfîrşit. S-a legat o discuţie serioasă. I-am arătat lui Podraiski schiţa viitorului motor, i-am explicat principiul de acţionare, i-am pus în faţă manuscrisul lui Nikolai Egorovici Jukovski, calculele de detaliu întocmite de Ganşin şi desenele mele.

În cele din urmă, am declarat cu asprime :

— În faţa dumneavoastră se află o Realizare cu „r" mare. Contractul va fi juma-juma.

Ganşin povestea mai tîrziu că în momentul acela glasul meu căpătase inflexiuni metalice. Pare-se că numai după aceste cuvinte Podraiski a început să creadă în motorul meu. A acceptat ultimatumul

şi, plecînd subjugat, fericit, mai-mai că nu ne-a sărutat.

Totuşi, la despărţire, m-a întrebat :

— De ce m-ai sculat în toiul nopţii ?

I-am răspuns cu aerul cel mai serios :

— Despre asemenea lucruri este mai bine să vorbeşti noaptea.

— Noaptea ? — Şi Podraiski a rămas o clipă pe gînduri. — Poate că ai dreptate — a continuat el. — Cred că ai perfectă dreptate !

Şi petrecîndu-l pînă la uşă, nu m-am putut abţine să nu-i şoptesc încă o dată :

— Numai, sst... Pentru dumnezeu, sst...

33

A doua zi, Podraiski a încheiat contractul cu clauza împărţirii cîştigului în părţi egale ; ne-a dat un avans şi, pe deasupra, ca semn de recunoştinţă şi simpatie, ne-a făcut cadou la fiecare cîte o motocicletă splendidă.

Comanda pentru construirea motorului „Adros" s-a dat uzinei „Dinamo" din Moscova. Podraiski plătea o sumă considerabilă pentru urgenţa executării.

Mă duceam zilnic la uzină, făceam scandal pentru cea mai mică întîrziere, dădeam indicaţii meşterilor şi muncitorilor.

La „Poiana" lucrul îşi urma cursul.

Diferitele agregate ale uriaşului car de luptă erau comandate la cele mai mari uzine — Kolomna, Sormovo, Putilov. Sub aparenţă de chesoane se fabricau bandajele roţilor de zece metri, iar sub aparenţa pieselor necesare unui spărgător de gheaţă — prova şi pupa amfibiei.

La Moscova ocupasem un manej uriaş ce ne servea de atelier pentru recepţionarea şi montarea de

probă a agregatelor sosite de la uzine. De aici piesele de metal erau expediate la „Poiana".

Acolo, în plină iarnă, sub cerul descoperit, se nituiau uriașele roți de oțel. Pe malul împădurit al rîului fusese construită o forjă și un atelier mecanic, unde erau strunjite și răzuite diferite piese. Oamenii locuiau în cocioabe umede, munceau în plin ger, în fumul focurilor care nu încălzeau pe nimeni. Cei ce nimeriseră în acest iad porecliseră matahala noastră „monstru". La „Poiana" lucrau trei companii de geniu sau, cu alte cuvinte, cîteva sute de muncitori mobilizați, îmbrăcați în uniformă de soldați. Oamenii erau trimiși acolo ca pe front, sau, mai precis, ca în batalionul disciplinar. Nu aveau dreptul la concediu, nici măcar douăzeci și patru de ore; santinelele nu lăsau pe nimeni să treacă dincolo de împrejmuirea de sîrmă.

Din primele zile de existență a „Poianei", oamenii au fost năpădiți și pișcați de niște purici, numiți „de pădure", de o mărime neobișnuită. Dar și mai nesuferiți decît puricii erau comandanții. Pentru „Poiana" fuseseră aleși niște ofițeri de o cruzime neobișnuită. Oamenii erau siliți să lucreze cîte șaisprezece ore pe zi, erau pălmuiți și bătuți cu patul puștii. Din acest motiv, Gansin și cu mine i-am făcut de două ori scandal lui Podraiski și am declarat categoric că nu vom mai merge la „Poiana", dacă nu vor înceta cu bătăile. În orice caz, după scena aceasta, pe cît am putut noi controla, comandanții nu și-au mai dat frîu liber pumnilor.

Roțile creșteau, îmbrăcate în schele de scînduri, ca o casă în construcție. Se plănuia ca de îndată ce prototipul va fi fabricat și experimentat, uzinele Putilov, Obuhovo și Sormovo să treacă neîntîrziat la fabricarea cîtorva zeci de mașini care, sub formă de piese demontate, învelite în foi de cort, să fie expediate spre Marea Neagră, în platforme de cale ferată. Acolo vor fi montate în două săptămîni și vor intra imediat în funcțiune.

La uzină se şi trecuse la montarea motorului. În cursul montării multe piese au fost turnate şi strunjite din nou, ajustate manual. Îmi petreceam tot timpul la uzină. Refăceam desenele şi, plin de nerăbdare, puneam mîna pe ciocan şi pilă. Cu cît se apropia data experimentării, cu atît eram mai desperat, mai neliniştit. O fi just principiul care stă la baza construcţiei? Va funcţiona motorul? Va fi de trei sute de cai putere?

34

Trecuse un an din clipa cînd Podraiski ne întrebase misterios: „Ce-aţi spune de-o roată cu diametrul de zece metri"?

Construirea „Kasatkăi" se apropia de sfîrşit şi motorul „Adros" era gata. La proba de pornire motorul s-a comportat excelent şi „Adros"-ul intră instantaneu în regim de lucru. Totuşi, cei prezenţi nu-l putură admira decît trei minute — şi motorul se strică.

Reparînd avaria în cîteva zile, am pornit din nou motorul. De data aceasta a funcţionat şase minute şi iar s-a defectat.

Au început chinurile aşa-zisei „puneri la punct". Pe atunci aveam o noţiune destul de confuză despre ceea ce este punerea la punct, iar problema producţiei în serie a motoarelor de avion era pentru noi o carte închisă cu şapte lacăte şi şapte peceţi. Totul părea foarte simplu: motorul fusese creat, trebuia instalat pe bordul avionului, fabricate cît mai repede sute de motoare identice şi, bineînţeles, montate... Dar ţi-ai găsit! Noi modificam, porneam motorul, „Adros"-ul funcţiona şi se defecta din nou. După o lună de muncă şi cumplită încordare am izbutit să facem motorul să funcţioneze douăzeci de minute. În minutul douăzeci şi unu s-a defectat iarăşi.

Pierdusem răbdarea. De l-am încerca mai repede sub sarcină de regim ! De l-am încerca în zbor ! Să-l înhămăm la avionul lui Ladoșnikov ! Să încercăm să ridicăm spre cer pe „Lad—1" !

Dar dacă motorul se va defecta în timpul zborului ? Care pilot va consimți să experimenteze avionul cu un motor nepus la punct ? Eram convins totuși că pilotul va risca.

Dar Podraiski ? El ce va spune ? După legile atunci în vigoare — ale Impreriului Rus, Podraiski era stăpînul, proprietarul motorului meu. Printre deosebit de numeroasele dificultăți cu care trebuia să lupt, era și aceasta : cum să-l iau pe Podraiski ca să permită montarea motorului pe avion ? Nu ar fi admis-o pentru nimic în lume. Doar nu există decît un singur motor, care trebuie să urnească din loc amfibia, de îndată ce va fi gata. Nu, nici nu mai merita să deschid vorba ; Podraiski nu ar fi fost de acord ! Ne întrebam ce-i de făcut ? Gîndin și cu mine nu găseam răspunsul.

Pe neașteptate, ne-a venit în ajutor un concurs de împrejurări.

35

S-a întîmplat așa : la sfîrșitul anului 1916 s-a afișat peste tot ordinul privind înrolarea studenților în armată. Toate amînările fuseseră anulate. L-am înștiințat pe Podraiski că voi fi luat în armată, că trebuie să-mi obțină o dispensă.

— Da, da, neapărat — mi-a răspuns el. — Aranjăm noi treaba asta.

Zilele treceau și Podraiski nu lua nici o măsură. Amintindu-i din nou, el mi-a spus mieros :

— Fleacuri, voi aranja eu.

În sfîrșit, a sosit și ziua cînd am primit ordinul de chemare : a doua zi la ora zece dimineața trebuia să mă prezint cu bagajul la școala de ofițeri de rezervă, pentru a fi expediat din Moscova. Să

părăsesc „Adros"-ul? „Kasatka? „Lad-1"? Am fugit la Podraiski cu ordinul în buzunar.

— Este la masă — m-a informat fata din casă.

La masă? Perfect. Era un moment potrivit pentru discuție, mi-am spus! Mă așteptam să-l văd pe „motanul de catifea" fericit, plescăind din buze, cu un șervet orbitor de alb în jurul gîtului. Spre surprinderea mea, mînca fără nici o poftă. Pe farfuria dată deoparte, se sleia friptura pe care de-abia o atinsese cu furculița. Șervetul era băgat neglijent pe după gulerul cămășii. Ce se întîmplase cu patronul nostru? Ce l-o fi supărat?

Am pus nehotărît ordinul meu pe fața de masă.

— Asta-i fleac — rosti Podraiski. — Azi o să se lămurească și chestiunea asta. Astăzi se hotărăște totul.

— Totul? S-a întîmplat ceva?

„Motanul de catifea" a privit, ca de obicei, în jur — să vadă dacă nu cumva e crăpată ușa — și mi-a încredințat:

— Azi primesc vizita unei persoane foarte importante. De întîlnirea asta depind foarte multe pentru noi.

— Foarte multe? Pentru noi?

Podraiski se aplecă și mai mult spre mine și-mi șopti aproape imperceptibil:

— Totul depinde de această persoană... Sau ne semnează o nouă alocație, sau... Cred că înțelegi... Nu mai am cu ce construi mai departe... Dar sst... Pentru dumnezeu, sst...

— Cum n-aveți cu ce? Dar milionul?...

Podraiski fluieră încetișor și spuse:

— Cheltuieli... Cheltuieli colosale...

— În acest caz... De ce n-ar semna?

— Pentru că... Pentru că au avut grijă unele persoane să-l monteze împotriva mea... Ar putea numi o comisie pentru o revizie generală. Or asta ar însemna...

Nu l-am lăsat pe Podraiski să-şi termine fraza. „Acum ori niciodată" ! — mă gîndii eu.

— Dar aveţi un atu uluitor !

Podraiski îmi aruncă repede o privire.

— La ce te referi ?

— Fireşte, poate că e doar un joc al minţii...

— Te rog, te rog... Dumneata, Alexei Nikolaevici, ai o inteligenţă foarte ageră...

— Vă mulţumesc... De pildă, la toate întrebările neplăcute în legătură cu amfibia, există un răspuns admirabil...

— Care ? Care ?

— Aveţi — gata de zbor — cel mai puternic avion şi un motor...

Pe chipul lui Podraiski am citit atenţie. Desigur, cîntărea în sinea sa ideea. M-am grăbit să-l conving.

— Chiar aşa, de ce să nu probăm „Lad-1" pînă ce va fi gata „Kasatka" ? Va fi un eveniment extraordinar ! Noul avion rusesc, cel mai puternic din lume, şi-a luat zborul ! Şi l-a ridicat un motor rusesc !

— Hm... hm... Şi crezi că „Lad" se va ridica ?

— Fără nici o îndoială. Sînt ferm convins...

— Da, merită să ne gîndim...

„Oho, l-am prins pe Podraiski !" mi-am spus.

— Uite ce este, dragul meu ! Cînd crezi că s-ar putea face asta ? — mă întrebă.

— În cîteva zile...

— Bine... Te rog, Alexei Nikolaevici, să stai astăzi acasă. Am să-ţi trimit un comisionar.

36

Lăsînd ordinul de chemare la Podraiski, m-am întors acasă. Aşteptam cu nerăbdare să fiu chemat. Ziua lua sfîrşit, se înnoptase şi nu fusesem căutat de nimeni... În cele din urmă, pe la zece seara, apăru

un comisionar care îmi înmînă un bileţel foarte enigmatic de la Podraiski.

Bileţelul glăsuia : „Alexei Nikolaevici, urcă-te imediat pe motocicletă şi vino la manej. Fii foarte atent să-ţi meargă bine farul."

Curios, de ce farul ? Dar nu era timp de gîndire. Am ieşit imediat, mi-am pus farul la punct şi-am plecat în viteză la manej.

Apropiindu-mă, am zărit încă de la distanţă un tablou neobişnuit : o santinelă, a doua, a treia — o înlănţuire misterioasă. Tot aici am observat şi un „Rolls-Royce" superb, cum nu mai văzusem la Moscova.

Una din santinele mi-a barat drumul.

— Permisul dumitale.

Mi-am scos permisul, dar imediat s-a apropiat în fugă un ofiţer strălucitor de elegant.

— Sînteţi Berejkov ?

— Da.

— Poftiţi, treceţi pe poartă.

Plin de curiozitate, am pătruns în manejul cufundat în beznă. Astăzi mi se pare foarte bizar : de ce n-am instalat lumină electrică la manej şi de ce, fiind aşa de grăbiţi, n-am lucrat în două schimburi ? Ce diletantism era în toată această mare întreprindere a lui Podraiski !

Farul meu smulse întunericului profilurile neclare ale construcţiilor metalice. Nu vedeam pe nimeni, dar am simţit deodată un miros de tutun fin...

Întorcînd capul în direcţia aceea, am zărit în întuneric două puncte roşii de foc : erau două ţigări de foi.

În acest moment, răsună vocea lui Podraiski :

— Stop ! Vino încoace.

M-am apropiat şi, în lumina foarte slabă a farului meu îndreptat în altă parte, am distins un militar cu mustăţi cărunte.

Podraiski m-a prezentat :

— Acesta-i Berejkov, proiectantul meu principal, care a construit motorul „Adros".

— A, îmi pare bine — spuse cam rece militarul.

— Cu ajutorul motorului construit de el avionul despre care am vorbit excelenței voastre va putea zbura.

— Cînd va fi asta ?

— Cît se poate de curînd... Aveam de gînd să vă înștiințăm după obținerea succesului... Voiam să vă facem o mică surpriză...

— Bine, dacă totul va merge cum trebuie...

— Nu ne îndoim de reușită. Vă veți convinge, excelență, în viitorul cel mai apropiat — a continuat, sigur de el, Podraiski. — Avem totul pregătit. Cheltuielile, firește, nu m-au oprit de loc. Nu-i de glumit ; avem un motor propriu desăvîrșit, care s-a comportat excelent la încercările făcute în uzină. Numai că, excelență... tînărul acesta, principalul meu inventator, este vorba să fie luat la școala de subofițeri.

— Ei, astă-i un fleac...

Militarul a scos o hîrtiuță albă din buzunarul de la piept, al mantalei — în care timp am putut vedea căptușeala roșie a reverelor de general — și a întrebat :

— Unde aș putea să scriu ?

Podraiski m-a rugat să trag motocicleta mai aproape. Apoi a întins bătrînului un stilou — „motanul de catifea" avea totdeauna în buzunar acest ultim cuvînt al tehnicii — și generalul, după ce a scris cîteva cuvinte la lumina farului meu, mi-a înmînat hîrtia, spunîndu-mi :

— Transmiteți această carte de vizită comandantului școlii de subofițeri.

După aceea au început să vorbească despre amfibie. Eu răsuceam ghidonul motocicletei și luminam diferite piese metalice ce se aflau pe manej. După un timp, depărtîndu-se puțin, au mai discutat ceva, retrași în semiobscuritatea creată de răs-

frîngerea difuză a luminii farului şi s-au îndreptat apoi spre poartă.

Auzind zgomotul „Rolls-Royce"-ului care demara, am sărit pe motocicletă, pornind spre casă. Nu cred că m-am depărtat cincizeci de metri şi mi-am amintit de biletelul ce-mi fusese înmînat. Am oprit, m-am dat jos de pe motocicletă şi am apropiat cartea de vizită de far. Lumina căzu pe un rînd tipărit cu litere mărunte. M-am aplecat şi am citit: „Mihail Vasilievici Alexeev". Oho, pe cine izbutise Podraiski să atragă de partea lui ! Pe şeful statului-major de pe lîngă Comandantul Suprem al Armatei. Pe partea cealaltă a cărţii de vizită am descifrat: „Studentul Berejkov să nu fie înscris la şcoala de ofiţer de rezervă. Veţi primi în ceea ce-l priveşte o dispoziţie specială".

A doua zi m-am prezentat la şcoală. M-au lăsat să plec, plini de respect: comandantul m-a salutat, ducîndu-şi mîna la chipiu. Cu toate acestea, nu mi s-a înmînat nici un ordin, iar dispoziţia specială, în ceea ce mă priveşte, nu s-a mai primit nici pînă azi.

37

...Din nou cîmpul de zăpadă nemărginit, neîmprejmuit — aerodromul de la Moscova. Era o dimineaţă de ianuarie a anului 1917. Cer albastru, soare — timp rar întîlnit în această lună. Pe zăpadă păreau risipite cristale mărunte de diamant, răspîndite inegal, cînd mai darnic, cu pumnul, de-ţi închideau fără voie ochii, cînd mai zgîrcit, doar ici-colo cîteva. Văd şi acum această întindere vastă, sclipitoare, şi discul de aur alb, aliat cu argint, de pe cer. În clipele acelea, aproape nici o impresie nu mai ajungea pînă la mine. Nimic nu percepeam dacă nu era în legătură cu avionul şi motorul. Totuşi am văzut soarele şi m-am gîndit: semn bun...

Se apropia clipa cînd „Lad-1", cu motorul meu, urma să fie scos pe pista de decolare, curățată de zăpadă. Se va ridica oare? Va zbura? Nimeni nu pronunța aceste cuvinte; absorbit de multiplele amănunte ale pregătirilor pentru încercarea de zbor, mă lăsasem prins de muncă, uitînd ce ne așteaptă.

Noaptea o petrecuserăm cu toții în hangar — brigada de montaj și soldații detașamentului de la aerodrom, veniți special să ne ajute. Lăcătușii-montori mai verificară încă o dată fiecare ansamblu, fiecare articulație a avionului, înlocuind sau consolidînd cîte ceva. Toate dispozițiile porneau de la un singur om — Mihail Mihailovici Ladoșnikov.

Mihail Mihailovici avea o caracteristică despre care mi se pare că nu ți-am vorbit. Cînd era la lucru, înfățișarea lui posacă și fața lui încruntată dispăreau ca prin farmec. Părea mai frumos și era mai liber în mișcări, mai degajat. În hangarul înghețat, în care fărașele cu jăratic abia izbuteau să întrețină o temperatură de cîteva grade, lîngă avionul neobișnuit de mare ce-și întindea aripile ușoare, de culoare verde închis, de la un zid la altul, Ladoșnikov dădea ordine la vreo zece lăcătuși și se simțea cu desăvîrșire în elementul său. Îmbrăcat într-o șubă scurtă, cu o căciulă călduroasă pe cap, cu pîslari în picioare, ținînd în mîini un compas de exterior, o cheie de piuliță, cerceta neobosit avionul și verifica cu strictețe tot ce se făcuse; era precis, măsurat, concis în fiecare indicație pe care o da și nu părea de loc nervos.

Doar în ultimul moment, cînd am pus mîna pe niște odgoane subțiri speciale, pentru a scoate avionul afară, Ladoșnikov „a izbucnit".

Fără să observ aproape nimic în jurul meu, concentrat exclusiv asupra motorului, l-am auzit, deodată, strigînd:

— Nu admit! Să iasă afară toată lumea care ne încurcă. Toți, fără excepție!

Ce crezi că era? În timp ce noi lucram în hangar, Podraiski, sosit și el de dimineață la aerodrom, remarcase o scăpare îngrozitoare în desfășurarea ceremonialului; nimeni nu se gîndise la sfeștanie! Nu se cădea să se facă proba fără binecuvîntarea domnului. Deci, un preot! Trebuia găsit imediat un preot! Dar de unde să-l iei? Să pleci în oraș, să aduci un preot mai pretențios ar fi fost complicat, costisitor, și ar fi durat prea mult. Podraiski își făcu o socoteală simplă: la o oră atît de matinală, este mai ușor să găsești în apropierea cîmpului Hodînskoe un preot modest de țară, pe care să-l chemi să slujească.

În clipa cînd scoteam avionul, în hangar apăru un preot cărunt, slăbuț, cu o scufie neagră pe cap și cu patrafirul pus peste șubă. Ladoșnikov nu se putu stăpîni și, înfuriat, începu să urle de răsuna tot hangarul:

— Nu admit! Să iasă afară toată lumea care ne încurcă!

Bietul preot se intimidă. Podraiski se opri și el, însă spuse:

— Cum se poate? Preotul e în odăjdii!... Mihail Mihailovici, te rog nu te împotrivi...

Ladoșnikov izbucni deodată în hohote de rîs. Privind spre bătrînul speriat, cu patrafirul său sărăcăcios, ros, făcu un gest din mînă:

— Bine, slujește părinte!... Dar mai repede...

După sfeștanie am tras din nou avionul spre porțile deschise ale hangarului, așezînd niște tăvălugi sub schiurile uriașe.

38

În sfîrșit, avionul se afla sub cerul liber. Ne-a întîmpinat soarele, gerul și zăpada orbitoare, scînteietoare, brăzdată ici-colo de pîrtii, unele proas-

pete, altele aproape șterse. Desigur că nu lipseau nici urmele „Lad"-ului. Ca și în anul trecut, fusese rulat de mai multe ori pe acest cîmp, pentru a verifica aparatul pe sol. În acest scop s-a folosit motorul „Hermes". Iar „Adros"-ul nostru de trei sute de cai putere l-am păstrat pentru decolare. Știam că „Adros"-ul se va defecta negreșit. Dar cînd? În al cîtelea minut? Ultima oară „Adros"-ul funcționase pe bancul uzinei treizeci și patru de minute și se oprise din pricina ruperii arborelui cu came. Înlocuind această piesă, examinînd cu grijă motorul, încercînd dacă pornește bine, l-am adus în hangar și l-am instalat pe bord, în locul motorului „Hermes". Dacă „Adros"-ul ar rezista măcar un sfert de oră, acest interval de timp ar fi suficient pentru decolare și aterizare.

Dar dacă nu va rezista? Dacă se va defecta în momentul cînd avionul de-abia își accelerează viteza? Asta ar însemna distrugerea aparatului și, după toate probabilitățile, moartea pilotului.

Cu toate acestea, căpitanul Odințov — pilotul de încercare cavaler al ordinului Sf. Gheorghe, erou al războiului, mergea la un asemenea risc.

Mi-amintesc de clipa cînd, după ce a urcat scărița mobilă de la carlinga avionului, s-a întors spre noi, înainte de a închide ușița. Spătos, cu mișcări încete, puțin stîngaci chiar în șuba de ren și în cizmele îmblănite, s-a uitat la Ladoșnikov care stătea lîngă avion și i-a zîmbit. Căpitanul Odințov, care consimțise să ridice noul avion rusesc în aer, cu un motor încă nepus la punct, din care cauză n-ar fi trebuit să fie încă folosit pentru nici un fel de zbor, acest pilot de încercare era mai calm decît noi toți.

Așa mi s-a și întipărit figura lui în minte: cu capul scos pe ușița deschisă a avionului, cu zîmbetu-i caracteristic pe fața largă, cu pometii obrajilor puțin ieșiți.

Încă o clipă şi uşiţa a fost trîntită. Acum nu mai rămînea decît să pornim motorul. Chiar eu am învîrtit din toate puterile elicea. Motorul n-a răspuns : a rămas mut. Încă o dată ! Nici o explozie ! Şi încă o dată ! Iar n-a pornit... Doamne, mă întrebam, dacă nu vom reuşi să pornim motorul ? Stătuse în frig atîtea ore şi nu-mi trecuse prin cap să-l încălzesc cu lampa de benzină...

Eram gata să mă blestem, cînd, pe neaşteptate, motorul începu să urle, să duduie de răsuna tot cîmpul.

Şi deodată se auzi o bătaie neregulată, încă una — cîteva pocnete asurzitoare în ţeava de eşapament. Pentru o clipă nu m-am mai putut mişca, nu mai puteam nici respira, iar în coşul pieptului simţeam o durere puternică. În sfîrşit, „Adros"-ul începu să duduie regulat.

Acum totul era în mîinile pilotului. De mine nu mai depindea nimic. M-am apropiat de Ladoşnikov. Stătea cu buzele strînse, fără să mai dea vreo dispoziţie. După ce mă privi cu coada ochiului, întoarse capul. Era clar că nu voia nici să-i vorbească, nici să-l privească nimeni.

Timp de cîteva minute pilotul încălzi motorul. Apoi „Lad-1" se urni din loc, alunecînd pe zăpadă. Aparatul se depărta de noi din ce în ce mai repede. Silueta întunecată a avionului pe covorul alb, strălucitor, se făcea din ce în ce mai mică. M-am aplecat ca să nu scap momentul cînd schiurile care brăzdau cîmpul imaculat vor pluti pe deasupra lui. M-am aplecat şi... Schiurile se legănau, cu adevărat, pe deasupra zăpezii, pluteau în aer. Îmi venea să strig dar îmi pierise glasul de emoţie. „Lad-1" zbura. Imaginează-ţi numai această clipă — zbura deasupra cîmpului Hodînskoe. Motorul „Adros" îşi cînta cîntecul în înaltul cerului.

M-am repezit spre Ladoşnikov, i-am privit ochii de un albastru aprins, zîmbitori, mari. Îmi dădu prietenește un ghiont în burtă. Acest pumn, care

de bucurie i se păruse lui Ladoşnikov uşor, m-a doborît pur şi simplu. N-am mai văzut în faţa ochilor, am icnit şi, cîteva clipe, mi-a încetat respiraţia. Ladoşnikov s-a aruncat spre mine, dar l-am implorat:

— Dă-te la o parte !... Te rog, dă-te la o parte !...

Uitînd de durere, am descoperit îndată pe cer „Lad"-ul, care tocmai descria un cerc deasupra aerodromului, şi am tras cu urechea, plin de încîntare, la vuietul motorului. Da, aceste clipe nu le voi uita niciodată, şi orice s-ar fi petrecut ulterior, un lucru era cert: avionul lui Ladoşnikov se ridicase în văzduh ! Şi se ridicase cu motorul construit de mine !

Dar ce s-a întîmplat ? De ce a amuţit motorul ? S-a defectat ceva ? Da, probabil că s-a defectat. Va izbuti pilotul să aterizeze ? Are destulă înălţime ?

Toţi urmăream cu încordare avionul. Departe, la marginea cîmpului, schiurile au atins pămîntul, avionul gonea ridicînd vîrtejuri de pulbere de zăpadă, s-a împiedicat parcă de ceva, şi-a ridicat coada, s-a lăsat greoi pe-o rînă şi a încremenit.

Am dat fuga într-acolo. Avionul capotase într-un şanţ. Pilotul erou Odinţov era viu şi nevătămat.

39

Toate aceste întîmplări le-am notat încă de pe cînd eram la Moscova, la Berejkov. Acum ne aflam amîndoi în pădure, în mijlocul unui teren uriaş, de pe care copacii fuseseră tăiaţi şi unde se înălţa uriaşa amfibie, camuflată pînă aproape de butucul roţii de mestecănişul tînăr.

— Ei — rosti Berejkov zîmbind viclean. — Pe „Lad-1" nu ţi l-am putut arăta, şi sper că nu mi-o iei în nume de rău. Pe „Kasatocika" însă, uite-o... Poftim, admiră...

— Dar s-a urnit vreodată mașina asta din loc?

— O, trebuie să-ți povestesc neapărat! Și atunci am trecut prin niște emoții extraordinare... Amfibia am încercat-o în aceeași iarnă. Am transportat aici „Adros"-ul, care fusese verificat din nou și montat în pîntecele „Kasatkăi". Pe toată lățimea rîului a fost spartă gheața pentru a încerca mașina și pe apă. Înainte de a o pune în mișcare i-am verificat toate îmbinările. Eram teribil de emoționat. Se apropia clipa hotărîtoare. Se va vedea dacă mașina a fost bine construită, dacă va merge, dacă nu se va desface în bucăți la primele rotații.

Multă vreme motorul nu porni. În sfîrșit, începu să duduie în interiorul cutiei blindate. Toată mașina aceea greoaie, care se înțepenise în pămîntul înghețat, prinse să tremure. M-am așezat la volan, cu Podraiski alături de mine.

Am schimbat manșa de la mersul în gol la viteza întîia și, cu grijă, ținîndu-mi răsuflarea, simțind cu toți nervii și pînă în măduva șirei spinării cum crește solicitarea motorului, am debreiat. Dintr-o dată s-a auzit un trosnet. Am încremenit. Dar în aceeași secundă mi-am dat seama că acest zgomot a însemnat desprinderea metalului înghețat de pămînt, că roțile s-au învîrtit și au pornit.

Lumea a fugit în lături, eliberînd drumul. Oamenii care construiseră acest monstru, care se chinuiseră, strigau „ura" aruncîndu-și căciulile în sus. Nu auzeam și nu simțeam decît un singur lucru: bătăile motorului și eforturile metalului în ansamblurile principale. Motorul, care suportase o solicitare uriașă în momentul pornirii, lucra acum uniform și ușor. Am accelerat, roțile mă ascultau. Zăngănind și huruind, am depășit pe toți cei care alergau prin zăpadă. Nu departe se afla un mesteacăn străvechi. Am îndreptat mașina drept spre el. Podraiski mi-a strîns umărul, i-am văzut privirea îngrijorată, dar eram cuprins de beția victoriei. Mesteacănul se apropia... O izbitură abia simțită și...

arborele s-a frînt ca un chibrit. Stai că-l găsesc acuma, să ţi-l arăt.

Şchiopătînd uşor, Berejkov fugi cu agilitate spre pădure.

— Vino încoace! — îmi strigă el.

Am grăbit pasul. Berejkov îmi arătă cu un aer triumfător ciotul rupt al unui mesteacăn gros, gălbenos acum, care se fărîma la fiecare lovitură de picior.

— Ei, ce zici? — rosti Berejkov, cu un zîmbet viclean pe buze, — Ce părere ai de roata cu diametrul de zece metri?

— Într-adevăr... Dar ce s-a mai întîmplat?

— Vrei să ştii mai departe?

— Cum să nu? Mesteacănul s-a rupt şi apoi?

— Apoi s-a dovedit că, cu toate emoţiile mele infernale, cu toată mărirea vitezei, cu tot mesteacănul doborît, nu parcursesem mai mult de şaizeci de metri. Maşina se afla în mişcare numai de un minut şi jumătate sau, mai precis, de optzeci şi opt de secunde. Ganşin înregistase timpul cu cronometrul. În secunda optzeci şi nouă ne-am oprit. Motorul lucra, roţile uriaşe patinau, zvîrlind bucăţi de pămînt îngheţat, dar maşina nu se mai urnea din loc. Apoi motorul s-a stricat cu un trosnet înfiorător. Am sărit jos, am privit în jur. Roata-tăvălug din spatele maşinii se îngropase aproape în întregime în pămînt, după ce trăsese o brazdă adîncă, neagră. Monstrul nostru de uscat şi de apă n-a ajuns pînă la rîu. Am hotărît imediat să mărim diametrul roţii-tăvălug din spate.

Motorul urnise totuşi roţile! Şi ridicase în văzduh şi avionul lui Ladoşnikov! Fusese deci creat şi exista motorul rusesc „Adros", cel mai puternic motor cu explozie de avion din vremea aceea, de construcţie nouă, absolut originală. Trebuia doar să reparăm cît mai degrabă avaria şi să construim o serie de motoare „Adros".

Din păcate, pe atunci nu înțelegeam de fel ce înseamnă aceste cuvinte simple: „motorul a fost creat". N-am să-ți dezvolt această temă, dar am să-ți rezum totul în două cuvinte: fără industrie — și încă fără o industrie de prim rang — cea mai minunată, cea mai talentată construcție de motor nu poate deveni un mecanism de serie, care să funcționeze fără greș.

Multe nu înțelegeam atunci. Foarte curînd s-a dovedit că istoria n-a fost răsturnată nici de roata cu diametrul de zece metri, nici de motorul de trei sute cai putere, ci de forțe de cu totul alt ordin, despre care, pe atunci, n-aveam habar.

Eram la începutul anului 1917... Mi-e rușine să-ți spun, dar nici măcar n-am încercat să înțeleg evenimentele care se petreceau în jurul meu. În zilele revoluției din februarie am hoinărit pe străzi, am căscat gura... Nimic nu mă îngrijora mai mult ca soarta motorului meu.

De altfel, de el au început să se intereseze americanii.

40

Asta s-a întîmplat în primăvara anului 1917, înaintea instaurării Puterii Sovietice, cînd în Rusia înflorea capitalul particular și se făceau tot felul de tranzacții copitaliste. Într-o zi Gansin și cu mine am primit un bilețel de la Podraiski. Ne comunica în chip misterios că va veni a doua zi la Gansin acasă, în stradela Trubnikovski, pentru a discuta ceva extrem de important.

La ora stabilită a sosit, dar, imaginează-ți, nu singur, ci însoțit de mister While, americanul pe care-l cunoșteam, reprezentantul firmei „Hermes". While se comporta ca și înainte, făcînd pe băiatul bun, gata să rîdă cînd trebuie și cînd nu trebuie. Figura lui mobilă era tot atît de garnisită cu pis-

trui ; acum, primăvara, numărul lor crescuse. Podraiski ni-l prezentă pe american (deşi o mai făcuse şi altă dată), stătu cîteva minute şi se retrase. La despărţire îşi duse degetul la buze, de parcă ar fi mimat obişnuitul său : sst...

Am rămas cu musafirul nostru. Ganşin care cunoştea limba engleză la perfecţie şi-a luat rolul de translator. While aduse vorba despre noutăţile tehnicii americane. Vorbind despre tehnică, spuse că a auzit de „Adros"-ul nostru.

— Aş vrea să cunosc motorul acesta — spuse el. — America ştie să preţuiască lucrurile bune.

Apoi ne-a copleşit cu complimente şi ne-a rugat să-l vizităm chiar a doua zi.

— M-ar interesa să ştiu cu cît intenţionează Podraiski să ne vîndă ? — spuse Ganşin, după ce l-am condus pe american. — Numai că niciodată n-o să vadă America „Adros"-ul nostru.

Ganşin îmi declară categoric că nici nu se gîndeşte să meargă la american. Eu am început să mă agit. I-am cerut să analizeze problema din toate punctele de vedere. Am ţinut o consfătuire cu uşile închise şi am hotărît : să nu scoatem desenele din Rusia. Dar să construim la noi, cu participarea capitalului american, o mare uzină pentru motoare de construcţie rusească — asta mi se părea pe atunci cu totul altceva.

Lăsîndu-mă furat de visuri mă şi vedeam cînd constructor principal al acestei uzine, cînd directorul administrativ al firmei viitoare şi afirmam categoric că voi lua toată afacerea în mîinile mele. Ganşin îşi bătea joc de mine.

— Ia vezi să nu devii un Podraiski — m-a prevenit el.

Dar nimic nu mă mai putea reţine. A doua zi m-am dus în vizită la mister While, la hotelul „National".

Îți amintești cum arăta Moscova de altă dată, înainte de reconstrucție? Mai ții minte cartierul unde se afla hotelul „Național", centrul capitalei, constelația vestitelor piețe din Moscova — Krasnaia, Teatralnaia, Dzerjinski, care pe atunci se numea Lubianskaia, piața Revoluției (închipuiește-ți c-am și uitat cum îi spunea înainte) și Manejnaia (care de altfel nici nu exista în vechea Moscovă)? Îți amintești de strada Tverskaia, îngustă și strîmbă, pavată cu pietroaie? Și de piața aceea Ohotnîi Riad, în care se îmbulzeau tărăbele și unde, pînă cobora noaptea, domnea larma negoțului ambulant? Se aciuiase pe-acolo și-o bisericuță — da, da, Sf. Paraschiva de Vineri; erau și dughenele bătrînilor anticari de lîngă universitate și niște ulicioare, făinării, prăvălioare, diverse cîrciumi, toate înghesuite pe locul unde astăzi se desfășoară întinderea vastă de asfalt a pieții Manejnaia, care deschide privirilor zidurile Kremlinului?

În primăvara anului 1917, pe timpul despre care vorbim, lîngă grilajul de fontă al universității, unde anticarii își exercitau comerțul, era o fierbere continuă, se iscau mitinguri, discuții furtunoase. La discuții participau cumpărătorii de cărți, studenții care se adunau la universitate, trecătorii întîmplători, care uitau unde se duc, soldații.

Pe o stradă ca asta agitată, am izbutit — strecurîndu-mă pe lîngă universitate — să ajung la hotelul în care se instalase mister While. Îmi amintesc ca acum de această vizită. Cînd am intrat, While se spăla. Fără să se jeneze, gol pînă la brîu, a apărut din camera de baie, s-a scuzat și, zîmbind blajin, a continuat să-și fricționeze puternic, cu un prosop plușat, corpul trandafiriu, acoperit cu un strat bun de grăsime. Îmbrăcîndu-se, a pus pe masă o sticlă de coniac rusesc, una de wisky și un sifon. Apoi a comandat gustarea.

După două sau trei păhărele mi-a propus să-i spun simplu, Bob, ca de la constructor la constructor. Ştiam puţin englezeşte, atît cît ştia şi While ruseşte. Ne înţelegeam prin fraze stîlcite, prin gesturi şi chiar prin desene. Aprinzîndu-şi o ţigară, While îşi urcă picioarele pe masă. Simţeam că mă cuprinde furia. Drăcia dracului, ce însemnam eu pentru el? Un indigen, cum spun ei în romanele lor? Cum îşi permite să se poarte aşa cu mine? N-aveam încotro! Mi-am ridicat şi eu picioarele pe masă. While păru foarte încîntat. Sărind în sus, mă bătu pe umăr şi cu ajutorul unei mici schiţe îmi demonstră că poziţia aceasta corespunde cel mai bine construcţiei organismului omenesc. Adăugînd la schiţă mutra mea (cel puţin cred că asta i-a fost intenţia) While a strigat:

— Mister Berejkov în America!

Şi a arătat prin gesturi că mă invită acolo.

— Cum să nu — i-am ripostat — cu America o să ne mai măsurăm noi!

While nu m-a înţeles, oricît am încercat să-i explic. Atunci, mai mult în glumă, totuşi în unele momente dînd frîu liber furiei, am început să-l boxez şi, îndreptînd loviturile spre burtica lui proeminentă, îi strigam:

— Ca de la constructor la constructor. Înţelegi?

L-am înghesuit spre divan şi l-am trîntit pe perne. Predîndu-se, Bob a ridicat lăbuţele ca un căţeluş. Fricţionîndu-şi grăsimile acolo unde nimeriseră pumnii, a rîs mult, pricepînd, în sfîrşit, sensul cuvintelor ruseşti „o să ne mai măsurăm noi". Probabil că acest lucru i s-a părut cu adevărat hazliu.

Trecînd la discuţii serioase, mi-am dezvoltat ideea construirii unei uzine uriaşe în Rusia, pentru fabricarea motoarelor noastre. De ce nu s-ar putea construi o astfel de uzină, de pildă, la Moscova? Am şi scris cu litere de tipar denumirea viitoarei întreprinderi: «Uzina „Adros" din Moscova». Pricepînd, While a dat negativ din cap.

— De ce ? — l-am strigat.

M-a luat de braţ, s-a apropiat cu mine de fereastră şi mi-a arătat strada, unde, în grupurile de oameni ce se formau spontan, se ţineau mitinguri, discutau soldaţi, femei cu sacoşe, domni cu meloane sau cu simple şepci.

— Nu se poate ! — spuse While. — Dezordine rusească ! — Întorcîndu-se spre mine a continuat : — Mister Berejkov e un mare talent. Un mare talent are nevoie de o mare... — Intercalînd un cuvînt englezesc, mi-a arătat prin gesturi ce vroia să spună : „amploare". — Şi o tehnică mare... America !... Rusia nu merge...

Mi-am zis în sinea mea : „Ba pe dracu ! O să vă arătăm noi ce înseamnă Rusia !" Mă mîncau iar pumnii, doream să-mi măsor puterile, dar m-am abţinut, m-am stăpînit.

După cum îţi dai seama, nu ne-am înţeles. Firma „Hermes" n-a oferit constructorului motorului „Adros" capitalul necesar pe care, din naivitate, el scontase că-l poate obţine. Pe mister Robert While nu l-am mai întîlnit.

42

Dar să termin cu povestea roţii fantastice.

După revoluţia din februarie „motanul de catifea" nu şi-a pierdut cumpătul. Pentru un timp, parcă înflorise şi mai mult. Mutrişoara lui rotundă strălucea fericită. Zîmbea şi plescăia din buze, savurînd cu anticipaţie nişte dividende extraordinare. Reuşise să obţină o nouă alocaţie de la Guvernul Provizoriu. Dar în curînd a început să se enerveze. Muncitorii îmbrăcaţi în mantale soldăţeşti, care locuiau în barăcile din „Poiana", şi-au ales un comitet de deputaţi ai soldaţilor şi au cerut condiţii

omenești. Unii ofițeri, care treziseră o ură deosebită, au fost bătuți crunt și azvîrliți dincolo de împrejmuirea de sîrmă. Podraiski își făcu apariția în „Poiana", cu o panglică roșie de mătase la reverul hainei, convocă un miting și, urcîndu-se pe roata-tăvălug din spatele amfibiei, începu să vorbească despre război, pînă la victoria finală. A fost azvîrlit de pe „monstru" și scos afară cu roaba...

Comitetul de soldați m-a ales conducător tehnic al lucrărilor și m-a cooptat în sînul său. Mai păstrez și acum legitimația de membru în Comitetul executiv al Sovietului de deputați ai soldaților. Cu toate acestea, în vîrtejul evenimentelor, mașina cea fantastică a fost repede dată uitării și părăsită. Antrenat de noi idei, am încercat să mai merg la „Poiana". O vreme, am mai pus motorul la punct, împreună cu Ganșin. Dar acestea sînt alte întîmplări, o nouă epopee.

— Iată de fapt, toată povestea — spuse Berejkov în încheiere. — Totuși...

Amintindu-și încă ceva, zîmbi și ridică cu înțeles degetul. Era semn că va mai urma ceva interesant.

— Totuși, soarta „monstrului" a avut o oarecare urmare. Într-o bună zi, în timpurile cele mai grele, cînd în țară se dezlănțuise războiul civil, am primit la biroul de invenții din Moscova — lucram acolo fiind cumulard — o citație: să mă prezint la ora fixată în piața Dzerjinski (pe atunci încă Lubianskaia), la Ceka, și anume la secția de combatere a contrarevoluției în domeniul economic. Deși nu mă știam vinovat cu nimic, eram totuși neliniștit în timp ce mă îndreptam spre adresa indicată. Mi s-a eliberat un bon și am intrat. Am așteptat cîteva minute pe coridor. Apoi am fost invitat în cabinetul judecătorului de instrucție, care m-a întîmpinat extrem de amabil.

— Luaţi loc. Sînteţi acelaşi Berejkov care a construit amfibia din pădure?

— Da, acelaşi.

— Sînt foarte bucuros să vă cunosc. Ştiţi că maşina aceea se află şi azi în pădure?

— Din păcate, n-am mai fost de mult pe acolo. Dar îmi închipui cît e de complicat s-o urneşti.

— Totuşi este ameninţată cu distrugerea. Am fost înştiinţaţi că populaţia a început să care piesă cu piesă. Ce să facem cu ea? Socotiţi că ideea acestei maşini are o justificare tehnică?

Am răspuns că astăzi ea nu reprezintă decît un interes istoric. O maşină amfibie tout-terrain, cu roţi goale pe dinăuntru, este o curiozitate. Interesant era numai motorul pe care, de altfel, continuam să-l pun la punct.

— Totuşi ce să facem cu această amfibie? — întrebă judecătorul de instrucţie.

— După părerea mea — am răspuns — ar fi bine s-o instalăm undeva pe un teren viran. Sau, să zicem, lîngă rîul Moscova, pe Colinele Vorobiovî. S-o privească toată lumea. Această matahală va sluji drept emblemă a regimului ţarist, care a încercat să apere ţara cu ajutorul unor asemenea monştri.

Judecătorul mi-a mulţumit pentru sfat şi m-a lăsat să plec.

Mergeam prin poiană îndreptîndu-ne spre motocicletă. Sub picioarele noastre muşchiul se afunda moale. Mestecenii tineri foşneau uşor. Peste tot jucau petele de soare; mirosea a frunze putrede, a frunze fragede, a scoarţă de copac umedă, încinsă. Berejkov trăgea în piept cu o vădită satisfacţie miresmele pădurii. Lîngă motocicletă a exclamat:

— Ajunge pentru astăzi! Să mergem! Te duc acasă!

— Alexei Nikolaevici, cînd ne mai vedem ?
— Vrei continuarea ?
— Țin foarte mult.
— Bine, vino tot într-o duminică. Vei auzi atunci și continuarea.

PARTEA A DOUA

NOAPTEA POVESTIRILOR

În ziua făgăduită, întîlnirea mea cu Berejkov n-a avut loc. „Investigatorul" s-a prezentat la ora fixată, dar i s-a spus :

— Alexei Nikolaevici este plecat din Moscova.

— Unde ?

— Unde a fost trimis. Nouă nu obișnuiește să ne spună.

— Cînd se întoarce ?

— Zicea că nici el nu știe cînd se întoarce.

Nu mi-a rămas decît să-mi iau ziua bună. Ce puteam să fac ? Trebuia să mă înarmez cu răbdare. Așa încît, în prima zi nu l-am găsit, a doua zi la fel, a treia zi... În sfîrșit, a treia zi am dat de el la telefan.

— Alexei Nikolaevici ? Dumneata ești ? Bună ziua ! În lipsa dumitale m-am plictisit peste măsură. Sînt nerăbdător să aud continuarea.

— Din păcate, pînă la douăzeci și cinci ale lunii n-o să se poată. După aceea am să fiu mult mai liber.

— Alexei Nikolaevici, nu s-ar putea să te faci liber mai devreme ?

— Îți mărturisesc că asta este și dorința mea.

— Atunci cînd pot veni la dumneata ?

— Te rog să poftești în prima duminică după douăzeci și cinci.

De data aceasta, adică în „prima duminică după douăzeci și cinci", experimentatul „investigator" s-a prezentat mai devreme, ca să fie sigur că-l va găsi pe Berejkov. Mi s-a spus că doarme. Era semn bun.

— Foarte bine. Vă rog să nu-l deranjați. Aștept pînă se trezește.

Am fost condus în camera sa de lucru.

Ce spunea această cameră despre Berejkov? Parcă-l vedeam așa cum îmi apărea uneori: fără falsă strălucire. Nimic de prisos, nici un lucrușor inutil. Pe biroul lui era atîta loc liber de lucru, încît fără să vrei îți venea în minte expresia: frontul muncii. De-a lungul pereților era instalată o bibliotecă de foarte mult bun-gust și extrem de spațioasă, a cărei construcție fusese, probabil, concepută de însuși stăpînul casei. Deasupra biroului atîrna un tablou mare al lui Nikolai Egorovici Jukovski, de care am mai vorbit. Bătrînul profesor era fotografiat în picioare, cu o pălărie cu boruri mari pe cap, cu cizme de cauciuc în picioare și cu pușca de vînătoare pe umăr.

Din camera alăturată, unde era dormitorul lui Berejkov, s-a auzit sunînd telefonul. Am distins imediat vocea bine cunoscută:

— Alo... Jocuri? În care cilindru? Dar cum merge alimentarea cu ulei?

Berejkov a mai pus cîteva întrebări, utilizînd termeni tehnici greu de înțeles pentru mine, apoi a declarat:

— Mă scol, mă scol... Peste o oră voi fi la aerodrom

M-am întristat. După aproximativ zece minute, a apărut — proaspăt ras, îmbrăcat, zîmbitor.

— Te-am auzit cum fredonai pe-aici — îmi spuse el, întinzînd mîna.

M-am arătat foarte surprins.

— Oare? După cîte-mi amintesc, am fost foarte cuminte — i-am răspuns.

Berejkov începu să fredoneze:

„Te-am prins păsărică, haț,
Stai, că nu-mi mai scapi din laț".

Privindu-mă cu ochii lui verzi, zîmbitori, a schițat un gest de scuză cu mîinile. — Din păcate, păsărica trebuie să-și ia zborul.

— Dumneata te ții de glume, iar eu sînt pur și simplu amărît.

— Lasă, că după data de cinci voi fi mult mai liber.

— Păi, mi-ai făgăduit că după douăzeci și cinci...

— Ce să-i faci, n-am reușit. S-a întîmplat o mică avarie.

— Și eu sînt puțin „avariat". Nu vezi cît sînt de amărît? Dumitale îți arde să cînți.

Berejkov izbucni în rîs.

— Desigur, nu-i prea plăcut cînd ți se strică aparatul la încercări, dar în asemenea împrejurări eu spun întotdeauna: „Dacă n-ar fi apărut plesnitura astăzi, s-ar fi avariat mîine în timpul zborului. Acum barem putem vedea unde-i buba." Trebuie să plec imediat! O să vedem noi despre ce este vorba.

— Eu n-aș putea veni cu dumneata, Alexei Nikolaevici?

— Nu.

— E ceva secret?

Berejkov dădu din cap și-și ridică prevenitor degetul arătător.

— Sst... Nici o vorbă!

Ochii iarăși îi rîdeau. Aventurile din tinerețe trecuseră de mult, acum era un mare constructor; totuși, Berejkov cel de altădată trăia încă în omul de azi.

— Nu se poate — repetă cu aerul cel mai grav. — Dar după data de cinci...

— Ce-o să fie după data de cinci ?

— Atunci, dacă nu mă vor împiedica forțele supranaturale, îți voi povesti totul.

M-a poftit apoi în sufragerie.

— Ia o gustare cu mine...

De la bucătărie au fost aduse, în tigaia încinsă care sfîrîia, felii de șuncă cu mazăre verde. Într-o farfurie adîncă i se servi varză crudă tocată.

— Elixirul tinereții ! — exclamă Berejkov privind varza. — Porția mea de fiecare dimineață.

Cu toate acestea, era clar că nu varza reprezenta pentru el „elixirul tinereții". Fără nici o îndoială că numai beția creației și, îndeosebi, vreo chestiune importantă, pe care încă n-o cunoșteam și la care făcuse o vagă aluzie cînd spusese adineauri : „nici o vorbă", îl făcea să fie atît de scînteietor, de tînăr, la cei patruzeci de ani pe care-i împlinise de curînd.

I-am spus :

— Alexei Nikolaevici, poate că-mi povestești ceva acum ? Să folosim aceste cîteva clipe de răgaz, ce zici ?

— Bine ! Vrei să auzi un episod uluitor din anul 1919 ?

2

— După povestea cu motorul „Adros" — începu Berejkov — pe care o cunoști, în viața mea a urmat o perioadă cînd mă apucam ba de una, ba de alta, iar după aceea s-a desfășurat cea mai grandioasă epopee care s-ar putea denumi cu titlul general de „Compas". Amănuntele am să ți le povestesc altă dată. Acum mă voi rezuma să-ți spun doar strictul necesar despre „Compas". Într-o zi, în primăvara anului 1919, Ganșin a năvălit la mine în cameră.

— Berejkov, e nevoie de tine. Ia-ți motocicleta și haidem.

— Unde ? Pentru ce ?

— La Nikolai Egorovici Jukovski. A primit o scrisoare de la Consiliul Comisarilor Poporului. I se cere să dea o mînă de ajutor la construirea unei escadrile de aerosanii pentru Armata Roşie. Astăzi se întruneşte la el pentru prima oară „Compas"-ul.

— „Compas"-ul ? Ce-i asta ?

— Comisia pentru construirea aerosaniilor.[1] Denumire abreviată. Ai fost cooptat membru în această comisie. Iar eu, după cum vezi, am fost trimis să te aduc.

— Poftim, sînt gata... Deşi aş avea un mic „însă"...

— Numai unul ? Care ?

— Nu m-am ocupat niciodată de aerosanii.

— Păi cine s-a ocupat de ele ? Numai Gusin şi Ladoşnikov. Iar acum, pentru prima dată în lume, vom începe construirea aerosaniilor pe scară industrială. În război nu s-a folosit pînă azi o asemenea armă. Va fi o cavalerie mecanizată pe schiuri.

— Ei drăcie, straşnică idee !

— Dar dacă n-o să reuşim să facem nimic, ce-ai să mai spui atunci ? Şi după toate probabilităţile, aşa o să fie !

— Lasă, lasă, nu mai cobi... Să mergem !

Şi ne-am dus la Nikolai Egorovici.

Jukovski era fondatorul, ca să zic aşa, părintele spiritual al „Compas"-ului, iar conducătorul de fapt, preşedintele comisiei, fusese numit Avgust Ivanovici Şelest, un alt remarcabil profesor de la Şcoala superioară tehnică din Moscova, şeful catedrei de motoare cu ardere internă, specialist în motoare de avion.

Şi iată că la cîteva luni după ce ne-am apucat de construirea aerosaniilor (prea supusul dumitale servitor îţi va povesti data viitoare peripeţiile ex-

---

[1] Iniţialele acestor cuvinte dau, în limba rusă, denumirea abreviată „Compas". (N. trad.)

trem de interesante din aceste luni), într-o noapte, în timpul unei consfătuiri a „Compas"-ului — si trebuie să-ţi spun că ne întruneam extrem de des, în special nopţile — a sunat telefonul. Şelest a ridicat receptorul. După primele fraze s-a întors spre noi făcîndu-ne semne desperate cu mîna să facem linişte deplină. Am tăcut chitic. Se auzea numai vocea lui Şelest :

— Lîngă turnul Kutafia ? La ora şase dimineaţa ?

Am remarcat că Avgust Ivanovici făcea eforturi ca să-şi păstreze calmul cînd vorbea.

— Da, carburant avem... Cine ? Da, da, am înţeles. — După ce aşează receptorul în furcă, Şelest se întoarse spre noi şi zise : — S-a isprăvit...

Din cîte mi-l amintesc pe Şelest, nu era omul care să se descurajeze cu una cu două. Pe atunci, preşedintele nostru, deşi trecuse de patruzeci de ani, îşi păstra totuşi aceeaşi vioiciune, rămăsese favoritul femeilor, îi plăcea sportul şi era un admirator pasionat al motocicletei. Pînă şi firele sale de păr cărunt, cu reflexe de culoarea aluminiului, nu-l îmbătrîneau de fel. Dispunea de o energie nemăsurată, era plin de viaţă şi umor. În treacăt fie zis, numai asemenea oameni puteau construi în vremea aceea aerosanii.

Totuşi, după ce primi telefonul, Şelest îşi pierdu cumpătul.

— S-a isprăvit — repetă el.

— Ce s-a isprăvit ? Ce s-a întîmplat ? — întrebarăm noi, uluiţi.

Şelest răspunse :

— La ora şase dimineaţa, trebuie să trimitem o aerosanie la Kremlin, lîngă turnul Kutafia.

— Pentru ce ?

— Misiune urgentă. O cursă de o sută — o sută cincizeci de verste. Destinaţie necunoscută.

— Dar pe cine ducem ?

— Pe un membru al Consiliului militar revoluţionar al armatei a paisprezecea. Mi s-a spus că a

venit de pe front numai pentru cîteva ore. Una din treburile sale la Moscova este să cunoască aerosania.

3

După o pauză, Berejkov a continuat:

— Trebuie să-ţi spun că aerosania creată de „Compas" se găsea în perioada aşa-numitei puneri la punct. Odată şi odată am să-ţi descriu ce treabă diabolică, chinuitoare, este punerea la punct! Această punere la punct se prelungise peste măsură de mult. Şi totuşi, aerosaniile trebuiau livrate armatei chiar în iarna aceea.

De cum a căzut zăpada, încercările se făceau aproape zilnic; de fiecare dată schimbam cîte ceva în construcţie, dar sania noastră continua cu îndîrjire să facă mofturi: cînd mergea, cînd nu mergea.

Dacă dădea peste o piatră sau peste linia tramvaiului, scrîşnea din rărunchi şi se oprea. Atunci toţi călătorii, inclusiv conducătorul, trebuiau să se aplece dintr-o parte în alta, să-i facă vînt saniei, al cărei motor urla şi a cărei elice se învîrtea cu furie. În cele din urmă, se auzea din nou un scrîşnet înfiorător şi sania se urnea din loc. Adeseori se întîmpla ca motorul să amuţească pe parcurs, şi atunci nu-l mai puteai porni cu nici un chip; alteori se rupea elicea, şi atunci erau aduşi caii ca să tragă sania în atelier cu ajutorul odgoanelor.

În schimb, dacă-şi lua avînt, n-o mai opreai pentru nimic în lume, mai ales cînd o pornea la vale. Sania nu avea frîne, mai bine zis ele existau sub forma unor gheare sau tălpice de frînare, care ieşeau de sub schiuri, dar de frînat, nu frînau aproape de loc.

După cum vezi, situaţia era destul de critică. Şi ce ar fi putut răspunde Şelest cînd i se ceruse să trimită sania? Să raporteze că nu avem sanie, ar

fi însemnat să recunoască situaţia falimentară în care ne găseam. Să raporteze că avem sanie, însemna s-o trimită la ora şase la locul indicat pentru a merge unde trebuie, adică să execute ordinul întocmai.

Toţi tăceam îngînduraţi. În sfîrşit, Şelest înalţă fruntea.

— Prieteni! — strigă el. — Am uitat că îl avem pe Berejcov. Propun ca misiunea s-o îndeplinească el. Aceasta să fie hotărîrea noastră.

Am sărit în sus ca ars:

— Ce v-a venit? În nici un caz! Sania trebuie împinsă, elicea are bătaie, motorul se opreşte, frîne nu avem. Trebuie să fii curat nebun ca s-o prezinţi cuiva în starea în care se găseşte, şi să mai şi porneşti cu ea în cursă lungă...

— Tocmai de aceea ne adresăm dumitale — răspunse Şelest.

Membrii „Compas"-ului, în frunte cu Şelest, începură să mă convingă. De mers, trebuia să meargă cineva. Şi alegerea s-a oprit asupra mea, nu întîmplător, ci pentru că la nevoie puteam născoci ceva. Totuşi, am refuzat categoric. În cele din urmă, Şelest, care mă cunoştea, îmi spuse:

— Pînă acum am avut o altă părere despre dumneata. Nu cumva ţi-e frică? Nu cumva, într-adevăr, n-ai să poţi conduce sania?

Am izbucnit fără voia mea:

— Ba am să pot!

Imediat mi-am dat seama că Şelest manevrase abil, dar era mult prea tîrziu pentru orice meditaţie: cuvîntul îmi zburase de pe buze şi, implicit, consimţisem.

Totuşi, deşi consimţisem să conduc sania, l-am cerut pe Gansin să meargă cu mine, ca ajutor. Am mai pretins să fim însoţiţi de o motocicletă de legătură, bună pe orice teren. Inventasem o asemenea motocicletă cu schiuri mobile tot la „Compas". Defectul ei consta în aceea că pe zăpadă

mare, afînată, nebătătorită, nu suporta greutatea unui om matur. De condus o putea conduce — sau mai bine zis — o „stăpînea" un singur lucrător, un tînăr foarte capabil şi isteţ, care, de altfel, participase oarecum la proiectarea ei. Am cerut ca tînărul să fie trezit şi să se prezinte imediat în faţa mea.

Este inutil să mai arăt că toate condiţiile mi-au fost acceptate fără rezervă.

Trecuse de ora unu noaptea ! Toţi membrii comisiei s-au deplasat în grabă la atelierele din şoseaua Leningrad, instalate în remizele fostului restaurant „Iar". În drum, trecînd pe la locuinţele mecanicilor noştri îi luam cu noi, trăgîndu-i direct din pat.

Pînă dimineaţa, fără să închidem ochii o clipă, am lucrat la aerosanie, verificîndu-i toate ansamblurile şi reglînd funcţionarea motopropulsorului cu elice.

După ora cinci dimineaţa, Ganşin şi cu mine ne-am urcat în sanie şi am pornit uşor pe poartă, petrecuţi de toată comisia.

Chiar aici s-a produs şi prima nenorocire. Cineva s-a grăbit să închidă porţile după noi şi a atins elicea, care la aerosanie era montată la spate. Bineînţeles, elicea s-a rupt în două. Era o prevestire de rău augur.

Am fost nevoiţi să scoatem elicea de rezervă, fixată pe bordul saniei, şi s-o înlocuim pe cea ruptă. Toţi urmăream cu figurile posomorîte această operaţie care ne-a luat aproape o jumătate de oră.

În cele din urmă, fiind în mare întîrziere, am pornit spre Kremlin — sania în faţă, motocicleta în spate. Încă nu se făcuse ziuă. Luna ne lumina calea.

Turnul Kutafia se află, după cum bine ştii, lîngă Manej. Spre el duce un mic pod de piatră, aruncat peste grădina Alexandrovski. Aici ne-am oprit. Deasupra crenelurilor zidului Kremlinului, se înalţa cetul de sus al unei clădiri de piatră, cu ferestrele

mici și înguste. Dacă nu mă înșel, odinioară, acesta fusese foișorul locuit de fiicele țarilor, iar acum, sub ferestrele lui, zguduia pământul sania noastră cu motorul în plină funcțiune ; de acolo, din această clădire, prin aceste porți deschise care abia se zăreau, urma să apară, dintr-o clipă în alta, unul din comisarii Armatei Roșii, a acelei armate care, de-abia cu trei-patru săptămîni în urmă, stăvilise înaintarea trupelor albe.

Era inutil să mai raportăm că am sosit, deoarece motorul vuia de răsunau toate împrejurimile. Nu-l oprisem de teamă să nu înghețe din cauza gerului de treizeci de grade.

Pe cine va trebui să duc ? Cum o fi arătînd acest membru al Consiliului militar revoluționar al armatei a paisprezecea ? — mă întrebam. N-am avut mult de așteptat. Prin norul de pulbere albă, mărunță, pe care-o stîrnea elicea, am văzut cum pe porțile Kremlinului a ieșit un bărbat îmbrăcat într-o șubă de oaie, lungă — aproape că mătura pămîntul — și s-a îndreptat spre sanie. S-a apropiat, i-a dat repede un ocol, examinînd-o cu ochiul unui bun gospodar. Și-a fixat și asupra mea ochii săi negri, strălucitori, ca vișina putredă. Să tot fi avut treizeci și doi, treizeci și trei de ani. Cu toată îmbrăcămintea greoaie, avea un mers ușor, avîntat. În lumina slabă a razelor de lună i-am distins pe cap o budionovka [1], desfăcută larg sub bărbie. Gulerul șubei nu era ridicat.

Stătea în vîrtejul pulberii de zăpadă împrăștiată de elicea ce se rotea, fără să se ascundă pe după gulerul său de blană de oaie, neînfofolit, ci dimpotrivă, zîmbind imperceptibil, lăsînd în bătaia fulgilor înțepători fața oacheșă, ce caracterizează pe caucazieni, cu sprîncenele negre, dese, și cu mustățile

[1] Șapcă militară de formă tuguiată, pe care o purtau ostașii Armatei Roșii în timpul războiului civil, denumită astfel după numele mareșalului S. M. Budionnîi, pe atunci comandantul Armatei I-a de cavalerie. (N. red. rom.)

tot atît de negre, ale căror capete mi s-au părut ușor întoarse și ascuțite.

După ce examină sania, se apropie de cabina noastră și întrebă cît carburant avem.

— Pentru vreo patru ore — i-am răspuns eu.

— Foarte bine. Ieși te rog în șoseaua Serpuhovskoe.

Pasagerul nostru a luat loc în cabina saniei ; am accelerat și, prevăzînd că-mi voi aminti toată viața de această călătorie, că trăiesc un moment istoric, m-am uitat la ceas. Era...

Oho, dar e timpul să plec. Despre ceea ce s-a întîmplat în cursul călătoriei, îți voi povesti altă dată.

— Alexei Nikolaevici, trebuie să aștept neapărat pînă la data de cinci ? E un adevărat chin !

— E interesant ?

— Foarte.

— În acest caz... știi ce ? Poate că în curînd voi avea o noapte în care nu voi putea să dorm. Vrei să-ți telefonez atunci ?

— Mai e vorbă ?

— Ne-am înțeles ! Așteaptă-mi telefonul !

4

Data făgăduită de cinci a trecut. A trecut apoi și zece, și cincisprezece ale lunii. De telefonat nici vorbă !

Trebuie să recunosc că „investigatorul" n-a crezut nici un moment că Berejkov va telefona vreodată din proprie inițiativă și socotea drept o datorie să-i mai amintească din cînd în cînd de existența sa.

Dar Berejkov nu era de găsit. Lipsea iarăși cu zilele de acasă și de la birou ; a fost din nou plecat din Moscova. Doar o singură dată sau de două ori am reușit să-l prind la telefon.

— Nu-mi pot face liber nici măcar o oră — îmi răspundea. — Sînt zile hotărîtoare.

— Și nopțile de insomnie ?

— Înțeleg apropoul și te rog să mă crezi că n-am uitat. Vom organiza totuși — și sper că foarte curînd — o noapte a povestirilor. Dacă voi izbuti, îți telefonez.

Secretul muncii încordate, pe care Berejkov o depunea în ultimul timp, mi s-a dezvăluit pe neașteptate. Într-o dimineață, cînd mi-am aruncat ochii pe un ziar proaspăt ieșit, am citit (de altfel toate ziarele din Moscova reproduceau această știre) că în zorii zilei un avion sovietic, cu motor „D-41", decolase într-un raid în circuit închis, pe o distanță de douăsprezece-treisprezece mii de kilometri. Totul era limpede. Acestea erau nopțile de insomnie ale lui Berejkov. „D-41" era motorul lui.

De curînd fusese realizat de către Valeri Cikalov și prietenii săi un strălucit raid înscris cu litere de aur în istoria Uniunii Sovietice. Acum, aviația noastră era pusă la o nouă încercare. Desigur un raid în circuit închis, nu are aceeași forță de atracție, același caracter romantic, ca un puternic salt dintr-un punct al globului pămîntesc în altul, accesibil avionului. Totuși, douăsprezece-treisprezece mii de kilometri în circuit închis reprezentau un record mondial. De-abia se acoperise de glorie „ȚAGI-25", aparatul cu aripile roșii, și iată că într-un nou zbor, un alt motor de avion sovietic, construit de Berejkov, avea să-și arate calitățile.

Mi-am imaginat cum își verificase Berejkov motorul, cum îl pregătise pentru zbor, stînd și ascultîndu-i bătaia puternică — cincizeci, optzeci, o sută de ore. Probabil, mi-am zis eu, tocmai la aceste ore nesfîrșite s-a gîndit el, cînd mi-a făgăduit să-mi telefoneze noaptea. Dar se vede treaba că n-a reușit s-o facă.

A doua zi, ziarele publicau alte știri despre zbor. Avionul era de două zile în aer. Seara, la ora nouă,

de pe bordul avionului se transmisese prin radio următorul comunicat: „Am parcurs nouă mii cinci sute de kilometri... Pămîntul este acoperit de ceaţă. Totul este în ordine. Continuăm zborul".

M-am gîndit la Berejkov. Poate că ar fi fost bine să-i dau un telefon. Cît de îngrijorat trebuie să fie în aşteptarea comunicatelor! Nu, acum nu era momentul să-l plictisesc.

Şi deodată, după zece seara, a sunat telefonul. Am ridicat receptorul. Nu mi-a venit să-mi cred urechilor. Era el.

— Vino! — mi-a spus. — Astăzi îţi stau la dispoziţie pînă dimineaţa.

Pregătirile n-au durat mult. După douăzeci de minute eram la Berejkov acasă.

5

Acolo am găsit cîţiva oaspeţi. Îmi voi permite să nu-i numesc pe toţi. Totuşi nu pot să nu vorbesc despre Maria Nikolaevna, sora lui Berejkov.

Reţinută, calmă, se deosebea foarte mult de fratele său. Totuşi, privindu-i cu atenţie, cînd pe unul, cînd pe celălalt, am putut observa cu uşurinţă trăsăturile comune ale familiei, trăsăturile „berejkoviene". Natura le hărăzise amîndurora acelaşi zîmbet prietenos, deschis. Ţi-ar fi trebuit într-adevăr un efort al imaginaţiei ca să-ţi închipui pe fraţii Berejkov descurajaţi, văicărindu-se, sau, cum se mai spune — într-o proastă dispoziţie sufletească.

Pe soţia lui Berejkov nu o văzusem decît o singură dată, în treacăt. Îmi amintesc că intrase în cameră cu pasul ferm, cu un sul de desene şi o servietă voluminoasă în mînă, gravă şi, cum mi s-a părut atunci, obosită. Berejkov îmi spusese o dată că pe vremuri se lăsase de învăţătură ca să ajute la crearea, la punerea la punct a unui motor de avion propriu. Acum recupera ceea ce pierduse şi

își termina cursurile la Institutul de aviație. Astăzi nu mai era nici atît de gravă, nici atît de severă cum mi se păruse atunci. Această studentă blondă și subțirică — soția unui renumit constructor — era modestă, neafectată, veselă și, în același timp, foarte serioasă.

Într-un colț ședea un bărbat cu aproximativ zece ani mai tînăr decît Berejkov. Avea ochii albaștri și purta un costum de haine gri, de vară. Cînd m-am prezentat, s-a ridicat în picioare, mi-a zîmbit rezervat și mi-a întins mîna. I-am remarcat linia imprecisă a buzelor vag conturate, care ar fi putut trăda o fire moale, dar cînd i-am strîns mîna, am simțit o palmă puternică, lată, dură, care m-a surprins. Am înregistrat inconștient acest contrast dintre mînă și figură, contrast de care mi-am amintit mai tîrziu.

Din tabloul de pe perete ne priveau ochii buni ai bătrînului profesor Nikolai Egorovici Jukovski, fotografiat în sala de studii, lîngă tablă.

După ce am dat mîna cu toată lumea, într-un colț pe canapea am zărit o siluetă strînsă ghem. Se auzea doar respirația regulată a celui care dormea.

— Acesta este cunoscutul Ganșin — spuse Berejcov, arătînd cu capul în direcția canapelei. — Deocamdată nu ți-l pot prezenta decît în postura aceasta.

Apoi Berejkov și-a reluat ocupația întreruptă de sosirea mea.

Prăjea boabe de cafea pe un reșou electric.

Cele trei sticle de șampanie cu dopuri groase, care își înălțau gîturile îmbrăcate în gulere strălucitoare de poleială, dădeau un caracter festiv mesei.

— Bateria pentru salut! — mă lămuri Berejkov.

— Vom trage o salvă cînd vor bate recordul. Deocamdată... am să vă ofer o cafea minunat pregătită.

Scuturînd cu abilitate tigaia, ne-a explicat că boabele trebuiesc prăjite cu cîteva minute înainte

de a prepara cafeaua şi că nici tigăile de aluminiu, nici cele emailate nu sînt bune pentru o treabă ca asta. Tigaia trebuie să fie neapărat de tuci.

— Numai de tuci — a subliniat el. — Şi boabele să trosnească bine pe jar.

Aplecîndu-se spre tigaie, ascultă un timp cu atenţie şi, deodată, spuse:

— Vă rog să mă credeţi că şi eu mă perpelesc acum ca-ntr-o tigaie de tuci.

Cei din familie făceau haz de glumele lui şi îi răspundeau pe acelaşi ton plin de veselie, dar nimeni nu pierdea din vedere, nici măcar o clipă, că undeva, în înaltul cerului, deasupra întinderilor vaste ale Rusiei Centrale zboară un avion cu motorul construit de el.

După cîteva minute ni s-a servit cîte o ceaşcă de cafea şi cîteva gustări. L-am rugat pe Alexei Nikolaevici:

— Povesteşte-ne ceva despre acest raid...

— Altă dată!... Pînă nu aterizează nu vă pot spune nimic. Astăzi vă voi povesti altceva.

S-a aşezat pe canapea la picioarele celui care dormea şi s-a rezemat comod de colţul peretelui.

— Începe noaptea cafelelor şi a povestirilor — a declarat el.

Toţi am amuţit în aşteptare, dar Berejkov a sărit brusc. Din camera vecină a adus telefonul şi, băgînd şnurul lung în priză, a aşezat aparatul alături de el, pe un scaun. După aceea a întins mîna spre receptor şi, ezitînd să-l ridice, a oftat cu resemnare.

— M-au dat afară...

— De unde?

— De la statul-major al raidului. M-au dat afară, cum de altfel se şi cuvenea. Mi s-a poruncit să dorm. S-au dat dispoziţii că dacă telefonez să nu mi se răspundă.

Oftînd din nou, şi-a rotit privirea prin cameră, s-a apropiat de scaunul pe care era atîrnat un batic

subţire şi colorat — probabil proprietatea uneia din femei — l-a luat şi l-a aruncat peste telefon. Apoi s-a aşezat din nou :

— Aşa-a... Să începem acum, ca în romanele vechi, ca în romanele bune : dă-mi mîna, cititorule.

Toate privirile erau aţintite asupra lui. Dar Berejkov n-avea astîmpăr. Sări din nou în picioare. Se apropie de uşa întredeschisă şi o închise bine.

— De ce ai închis uşa ? — l-am întrebat.

— Se evaporă inspiraţia — mi-a explicat Berejkov.

Şi din nou s-a trîntit pe canapea, s-a rezemat de-o pernă şi a rămas o clipă cu ochii pierduţi în gol. I-am spus :

— Alexei Nikolaevici, data trecută n-ai terminat de povestit călătoria cu aerosania. Ce s-a întîmplat după ce ai pornit ? Istoriseşte-ne la toţi povestea asta.

— La toţi ? — zîmbi Berejkov. — Întîmplarea este de mult cunoscută tuturor. Numai dumneata n-o cunoşti. Îmi cer iertare dacă unii din dumneavoastră vor fi nevoiţi să audă lucruri cunoscute.

Drept răspuns au răsunat cîteva rugăminţi :

— Povesteşte-ne despre borcănelul cu vopsea de email.

— Şi despre biroul de invenţii...

— Nu, despre Kronstadt.

— Am să vă povestesc despre toate — ne promise Berejkov. — Toate întîmplările extraordinare din viaţa supusului dumneavoastră servitor vă vor fi aduse la cunoştinţă astăzi. Dar, cu permisiunea dumneavoastră, să le punem în ordine cronologică.

„Investigatorul" şi-a tras mai aproape carneţelul şi, bineînţeles, şi-a luat creionul în mînă.

— O să ajungem şi la călătorie — mi se adresă Berejkov.

6

— Aşadar, să le luăm pe rînd — continuă el. — Se apropia anul 1918. Pe atunci înţelegeam prea puţin din evenimentele ce se desfăşurau. După cum ştiţi, eram pasionat nebuneşte după tehnică, iar bolşevicii mi se păreau nişte oameni lipsiţi de orice interes faţă de această disciplină. Socoteam că a te ocupa de politică este o pierdere zadarnică de timp. Ce legătură au bolşevicii şi politica, mă întrebam, cu acele construcţii extraordinare pe care visam să le creez ?

De altfel, nu filozofam prea mult. La douăzeci şi doi de ani ai mei, ţîşneau, ca sub o presiune de o mie de atmosfere, tot soiul de proiecte, idei şi fantezii : eram gata să mă apuc cu lăcomie de muncă, numai să născocesc, să creez ceva.

Apăruse în ziare un apel al guvernului sovietic care chema pe toţi inginerii şi tehnicienii să lucreze în specialitate.

După ce am citit apelul, am ieşit din casă şi am început să mă gîndesc : cu ce să mă ocup, încotro să-mi îndrept paşii ?

În apel se spunea : în specialitate. Dar care era specialitatea mea ?

Constructor-fantezist. Mi-ar fi plăcut să am un birou propriu cu o firmă modestă : „Primesc comenzi. Elaborez, din punct de vedere constructiv, orice fantezie." Hotărît că nu mă puteam prezenta nicăieri cu o ofertă de felul acesta : cu o asemenea specialitate voi fi dat pe uşă afară. Totuşi, ce slujbă să-mi caut ? De fapt, cel mai mult mă interesau motoarele. Care instituţie se ocupa de motoare ?

Tot reflectînd astfel, rătăceam pe străzile Moscovei, acoperite cu zăpadă. În drum priveam distrat placardele, citeam afişele şi ordonanţele lipite peste tot.

Deodată am zărit o firmă la uşa unei clădiri : „Secţie centrală de auto a R.S.F.S.R.".

Oho, auto... Asta cred că mi-ar plăcea. Şi am intrat.

Instituţia avea cîteva odăi goale şi reci, în care şedeau doi sau trei tovarăşi înhăiburaţi în mantale.

M-am prezentat ca student în ultimul an al Şcolii tehnice superioare din Moscova, le-am arătat actele, le-am povestit cîte ceva despre mine şi am fost primit imediat în slujbă, ca responsabil al serviciului organizatoric. Am făcut rost de o foaie de hîrtie şi am caligrafiat frumos : „Serviciul organizatoric al secţiei centrale auto a R.S.F.S.R.". Am prins această foaie de hîrtie pe uşa uneia din camere, în care m-am şi instalat.

Secţia de auto avea un garaj de douăsprezece pînă la cincisprezece automobile. Noi eliberam bonuri pentru folosirea lor. Totuşi, era neînchipuit de greu să obţii un automobil de la noi, chiar dacă veneai cu o recomandaţie de la Consiliul Comisarilor Poporului, deoarece maşinile noastre erau veşnic pe drum sau veşnic în reparaţie.

Ca responsabil al serviciului organizatoric eram nevoit să mă ocup numai de hîrtii, să desfăşor o activitate de birou făcînd tot felul de planuri şi alcătuind tot felul de dări de seamă. Totuşi, peste cîteva luni, după ce m-am obişnuit, am avut prilejul să mă desfăşor în toată strălucirea şi am prezentat cel mai grandios proiect de amenajare la Moscova a unui garaj central de repartizare cu o mie de maşini. Era o lucrare admirabilă, groasă cel puţin de un ţol. Aici erau prevăzute pînă în cele mai mici amănunte funcţiile personalului de serviciu, de la director pînă la măturător, şi erau anexate zeci de desene şi scheme. Proiectul prevedea amenajarea unei clădiri circulare cu un etaj, utilată cu ascensoare şi avînd un sistem de semnalizare automată. Dacă maşina ieşea — în camera de semnalizare, pe tabloul de distribuţie, se aprindea un bec roşu ; dacă maşina intra — se aprindea un bec verde. La instituţia care avea nevoie de automobil,

cineva apăsa pe un buton, și în camera de semnalizare, pe tabloul nostru de distribuție, apărea numărul aferent instituției respective. Desenul acestei camere de semnalizare îl executasem în culori. Am desenat o fată care stătea pe un scaun turnant și dirija tot parcul de automobile al orașului Moscova.

Bineînțeles, tot acest proiect putea avea o reală importanță numai în viitor. Dar era atît de plăcut să privești în viitor! Scriam și desenam cu un entuziasm sincer, desprinzîndu-mă cu totul de pămînt.

Iar pe pămînt... pe pămînt, lîngă gara Alexandrovski, se întindea un cimitir de automobile. Acolo mașinile zăceau aruncate cu roțile în sus, pe-o rînă, sau una peste alta, la nimereală. Sub cerul descoperit — cîteva mii de mașini distruse și stricate. Fuseseră cumpărate de la aliați și aduse la Moscova de pe frontul de vest, unde ajunseseră în timpul războiului. Nu aveai unde să le repari și nici cu ce. Piesele de rezervă dispăruseră sau nici nu sosiseră încă, și oricine voia jefuia mașinile fără nici o jenă.

Benzină aproape că nu exista. Se folosea petrolul, gazolina, alcoolul și uneori coniacul. Mașinile erau alimentate cu alcool la fabrica de spirt din Lefort. Se deschideau porțile, mașina intra în curte pînă în dreptul robinetului, care fusese scos afară ca să nu se elibereze permise de intrare în clădire. Din robinet curgea alcool curat. Era cea mai grozavă risipă, provocată de mizerie.

Motocicleta mea circula cu petrol. Înainte de a porni la drum, trebuia să încing la roșu carburatorul cu lampa de benzină și după aceea motocicleta demara de-ți era mai mare dragul. Pe drum motorul se mai oprea. Din nou foloseam lampa de benzină ca să încing la roșu carburatorul și o porneam iarăși la drum.

Adeseori, însă, nu se găsea nici alcool, nici petrol, nici benzină. Uzinele nu lucrau, clădirile erau neîncălzite, lumina electrică nu funcționa, automobile în bună stare aproape că nu existau.

Berejkov tăcu puțin, zîmbi și spuse pe neașteptate:

— Și ei zboară! Zboară fir-ar să fie!

„Investigatorul" a înțeles și ce simțea, și la ce se gîndea Berejkov. Da, într-adevăr, ce mică era în realitate și, în același timp, ce mare părea că este distanța de la anii aceia de ruină, pînă la această noapte, cînd, descriind cercuri uriașe, avionul sovietic cu motorul lui Alexei Berejkov zbura a treia zi fără escală, stabilind un nou record mondial.

Cum a fost străbătută această cale? Va reuși oare Berejkov să ne povestească cîte ceva din grandioasa epopee?

Berejkov întinse mîna spre telefon, dar se stăpîni și nu sună nici de data aceasta.

7

— Epoca aceea poartă, după cum știți — continuă Berejkov — denumirea curentă de comunism de război. Îmi amintesc de lozinca acelor timpuri, care se repeta în ziare, pe placarde, în discursuri: „Patria socialistă este în pericol!"

Oamenii se scurgeau spre front. La Moscova era lipsă de pîine, de combustibil; multe uzine își închiseseră porțile; tramvaiele aproape că nu mergeau. Totuși, zilele acestea mi s-au întipărit în minte ca o perioadă de avînt clocotitor, de construcție. Cîte lucruri noi nu s-au născut atunci! Se făurea o lume nouă! În acești ani a fost creat, de pildă, Institutul Central aero și hidrodinamic „Jukovski". Uimitoare timpuri! Flămînzeam, dar nu ne pierdeam cu firea. Fruntea nu ne era întunecată de „durerea lumii". Dimpotrivă, niciodată n-am rîs ca atunci. Și acum îmi amintesc de multe întîmplări pline de haz.

De pildă, dac-ați fi văzut cum ne duceam iarna la slujbă, cu motocicletele. Picioarele le foloseam

drept schiuri şi manevram cu iscusinţă printre nămeţi. Doamne, şi ce nămeţi mai erau! Pînă şi centrul Moscovei — Tverskaia şi podul Kuznetki — era acoperit de troiene.

Şi, închipuiţi-vă, nu-mi amintesc să fi îngheţat pe motocicletă. Eram tineri şi nu ne zgribuleam de frig nici pe cele mai cumplite geruri. Frig îţi este numai cînd ai îmbătrînit. Or, toată lumea noastră nouă era o lume a tinereţii. Pe atunci umblam iarna într-un cojocel scurt de oaie, încins cu o curea lată militară, cu cizme şi cu căciula pe care mi-o dăruise Ladoşnikov. Motocicleta era prietenul meu nedespărţit. Ea lua parte şi mă ajuta în toate aventurile şi epopeile mele. În serile cînd eram liber, mă suiam pe motocicletă şi zburam, zburam cu vîntul în faţă — fericit, tînăr, convins că mă aşteaptă ceva măreţ.

Curînd am căpătat o altă muncă interesantă. Într-o bună zi, a apărut Ganşin...

— Ascultă Ganşin, ai de gînd să dormi pînă mîine dimineaţa? — întrebă Berejkov, întrerupîndu-şi povestirea. Şi fără multe fasoane, îl apucă de picior pe prietenul său adormit.

Acesta începu să se foiască. „Investigatorul" văzu un chip somnoros, uimitor de blajin, cu nasul într-adevăr cîrn, aşa cum îl descrisese Berejkov. Ridicat într-un cot, Ganşin privi în jur cu ochii săi miopi:

— Ce vrei? — bombăni el.

— Astăzi e noaptea povestirilor. Fă cunoştinţă cu dînsul — Berejkov mă prezentă. — Dacă spun vreo minciună, să ridici un picior!

— Îl ridic de pe acum!

Şi prin aer începu să se bălăbănească un picior îmbrăcat într-un pantalon maro. Berejkov îl prinse şi-l îndesă în canapea; piciorul se ridică însă din nou, aruncat ca de-un resort. Toţi începură să rîdă. Lui Ganşin îi pierise somnul. Adunînd picioarele sub el, îşi găsi în buzunar ochelarii şi începu să-i

șteargă. Cîteva mîini se întinseră să-i ofere pahare de vin și cafea, tartine și pateuri. Probabil că era iubit în casa asta.

8

— Așadar — continuă Berejkov — într-o bună zi, omul ăsta a venit la mine și mi-a spus ca de obicei:

— Berejkov, este nevoie de tine.

— Bucuros să vă slujesc. Dar despre ce e vorba, unde și cînd?

— Avem nevoie de un președinte al consiliului tehnic de pe lîngă Biroul de invenții. Trebuie să organizăm un consiliu care să analizeze invențiile, să le dea calificarea corespunzătoare, să le experimenteze — pe scurt, avem nevoie de tine.

Mă plictisisem așa de rău de hîrțologia de la serviciul organizatoric al secției auto, că am consimțit imediat să lucrez și aici prin cumul de servicii.

S-ar putea ca generațiile viitoare să nu înțeleagă acest cuvînt magic. În anii comunismului de război puteai cumula chiar și zece servicii. Cine avea mai puțin de trei-patru era socotit pur și simplu un trîntor.

Biroul de investiții se afla în Zamoskvorecie, pe Ordînka, într-o clădire nouă, foarte înaltă și extrem de friguroasă. Acolo, la etajul patru, am ocupat cîteva încăperi, unde s-au instalat dactilografele, secretarii, consilierii — totul după cum se cuvine.

Eu primeam cererile, examinam invențiile; am organizat un atelier de experimentare și căutam să apreciez cît se poate de conștiincios invențiile prezentate și care meritau o cît de mică atenție. Le experimentam cu toată seriozitatea și făceam recomandările de rigoare.

O treabă foarte utilă — ștanțarea strășinilor și farfuriilor de tablă era cea de-a treia ocupație a

mea, al treilea cumul al prea supusului dumitale servitor. Oferta de ştanţare a străchinilor metalice trecuse tot prin Biroul de invenţii; ea fusese analizată şi primită. „Inventatorul" (în cazul de faţă e greu să pronunţi acest cuvînt fără să-l pui între ghilimele) primise un brevet şi o mică fabrică semimeşteşugărească, la Moscova, pentru executarea străcninilor sale.

Totuşi, nu ştiu de ce, treaba asta nu mergea. De sub presă ieşeau aproape numai rebuturi. De ce? Nimeni nu putea înţelege. M-am apucat cu mult curaj să îndrept nenorocirea şi am cumulat în felul acesta o nouă funcţie la fabrica de străchini.

În primul rînd, am recondiţionat presa. Am obţinut o maşină puternică şi elegantă. Dar oricum puneam metalul, tot se spărgea. Şi iar mi-am bătut capul cu presa. Dar nu, buba nu era aci! Presa era bine calculată.

Am început să examinez, să sucesc pe toate părţile străchinile rupte. Am observat că metalul părea acoperit cu o pulbere de şmirghel, care, după cum se ştie, provoacă o frecare extraordinar de puternică. Mi s-a părut ciudat. De unde provenea această pulbere? Am început să curăţim presa cu petrol, dar străchinile continuau să se spargă şi să fie presărate de aceeaşi pulbere de şmirghel.

N-o fi oare vreo mînă răufăcătoare? — m-am întrebat. Nu aruncă vreun ticălos pulbere sub presă? Deodată mi-a venit o idee. Mi-am amintit că la uzina metalurgică, cînd se laminau foile de tablă încinse, ele se acopereau cu o scorie foarte fină. În momentul cînd începeam să tragem metalul sub presă, această scorie extrem de fină se desprindea şi se transforma în ceva asemănător cu pulberea de şmirghel.

Iată deci unde se ascundea tot răul! În lipsa de experienţă, în ignoranţă, în necunoaşterea unor lucruri elementare.

Totuşi, ce era de făcut? Cum să scăpăm de pulbere? Am instalat imediat o baie de acid clorhidric şi muiam în ea fiecare foaie de tablă înainte de a o vîrî sub presă. Rezultatul a fost uluitor. Am început să obţinem străchini minunate, deoarece acidul dizolva complet scoria.

Aceste străchini de tablă ştanţate se bucurau pe atunci de un mare succes.

Nu-mi mai pot da seama exact pe ce temeiuri juridice funcţiona această fabrică de străchini, ca şi alte făbricuţe similare, care se adăpostiseră sub aripioara Biroului de invenţii. Nu erau întreprinderi particulare, dar nu erau socotite pe de-a-ntregul nici de stat. Se bucurau de protecţia legii toţi brevetanţii, putînd exercita dreptul de autor al inventatorului. Acum mi se pare ceva de necrezut, dar pe atunci „inventatorul" străchinilor primea legal, în mîinile sale, o cotă-parte din producţie, în natură, pe care apoi o vindea în piaţa Suhariov.

Din fericire, eu nu eram plătit de fabrică cu străchini, ci cu „bilete de bancă", cum se spunea pe atunci, şi uneori îmi permiteam luxul de a mă ospăta fie de unul singur, fie invitîndu-mi prietenii în aceeaşi piaţă Suhariov, unde cea mai gustoasă mîncare erau cîrnaţii prăjiţi în untură clocotită.

Azi îmi dau perfect de bine seama că o dată cu străchinile şi terebentina, cu cîrnaţii prăjiţi din piaţa Suhariov se înfiltra pe nesimţite capitalismul interzis şi izgonit, dar al naibii de tenace şi viabil.

Ştiţi ce-mi trece uneori prin minte, cînd mă gîndesc la tot ce-am trăit? Dacă în Rusia ar fi triumfat, totuşi, în acei ani, capitalismul, aş fi devenit ori un fantezist nenorocos, ori, în cel mai fericit caz, ceva de genul acelui fabricant de străchini. Din cele ce-ţi voi povesti mai departe, vei înţelege mai bine acest lucru.

Aşadar, Rusia gonea cu paşi gigantici tot înainte, spre viitor, trecînd peste viroage, peste nămeţi, aşa cum zboară aerosania peste un cîmp de zăpadă.

Acum voi trece, cu permisiunea dumneavoastră, la grandioasa epopee a aerosaniilor.

După cum spuneam, într-o zi, acelaşi Gansin a intrat la mine în cameră, strigînd:

— Berejkov, haidem!

Am plecat imediat cu motocicleta la Nikolai Egorovici Jukovski. Lucrurile se petreceau în primăvara anului 1919 — la începutul sau mijlocul lunii mai. Mi se pare că tocmai în zilele acelea ziarele anunţaseră ofensiva lui Iudenici asupra Petrogradului. Partidul comunist s-a adresat din nou armatei, muncitorilor, ţăranilor, tuturor cetăţenilor din Rusia, chemîndu-i să-şi încordeze forţele pe front şi în spatele frontului, pentru a-l respinge pe Iudenici.

În perioada aceea, Jukovski primise o scrisoare de la Consiliul Comisarilor Poporului cu rugămintea de a da o mînă de ajutor la crearea unei noi arme pentru Armata Roşie — aerosania.

Am sosit în căsuţa lui din stradela Mîlnikov, pe înserat. Nikolai Egorovici stătea în cerdacul vilei. Pe balustrada lată îşi aşezase călimara, foile de hîrtie şi, fără să vadă nimic în jur, scria de zor. Căuta să profite de ultimele clipe ale zilei, ale cărei lumini pîlpîiau în amurg, deoarece curentul electric se întrerupea mereu, iar la gazorniţă nu putea lucra. Împlinise şaptezeci şi doi de ani, vederea îi slăbise şi purta ochelari cînd scria. Tot pe cerdac era deschisă umbrela lui uriaşă — pusă probabil la uscat după ploaia care trecuse.

Dimineţile, oricît ar fi fost vremea de rea, nu stătea în casă. În anii 1918—1919 tramvaiele aproape că nu circulau, birjele rămăseseră doar o amintire. Totuşi Jukovski pleca pe jos în fiecare zi la Korovii Brod, la Şcoala tehnică superioară din Mos-

cova, unde, ca și înainte, preda cursurile de mecanică și aerodinamică. Iarna îmbrăca o șubă de urs și o căciulă de biber. Primăvara ieșea în vechiul său palton de profesor cu pelerină, cu pălăria lui cenușie cu boruri largi, iar cînd ploua — își lua umbrela și încălța niște șoșoni mari.

Cu toată vîrsta lui înaintată, muncea mult, făcea noi descoperiri. În al optulea deceniu al vieții, după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, munca sa de creație trecu printr-o nouă înflorire. După propunerea și proiectul lui Jukovski, guvernul sovietic confirmase în decembrie 1918 hotărîrea cu privire la construirea ȚAGI-ului (Institutul central de aero și hidrodinamică). La început, una din încăperile institutului era fosta sufragerie din locuința lui Nikolai Egorovici — denumită și sală de ședințe. Tot acolo, în stradela Mîlnikov, pe biroul lui Nikolai Egorovici, au fost întocmite primele programe de studii ale viitoarei Academii a Flotei Aeriene a Armatei Roșii, care acum poartă numele lui Jukovski.

Foarte activ, multilateral — „aproape o universitate", cum spunea unul din elevii săi — Jukovski se ocupa în acești ani cu o mulțime de alte probleme. Cu sprijinul lui a fost organizat Institutul de experimentare al Comisariatului poporului pentru căile de comunicație. La rugămintea feroviarilor, Jukovski a scris o serie de lucrări admirabile, ca de pildă : „Despre înzăpeziri", unde a cercetat traiectoria descrisă de fulgul dus de vînt și a lămurit caracterul troienelor de zăpadă ce se depun în fața și în spatele unui obstacol. De atunci și pînă astăzi lupta împotriva înzăpezirilor se duce peste tot după „teoria lui Jukovski".

Așa înțelegea bătrînul Jukovski să-și slujească patria, Rusia revoluționară, cu o nouă pasiune, cu entuziasm.

Acum îl vedeam, ca de obicei, la lucru. Ședea pe cerdac și umplea foaie după foaie. În jur, în grădi-

niţa din faţa casei, totul înverzea şi răzbătea un parfum proaspăt : înmuguriseră primele crenguţe de liliac. Rezemîndu-ne motocicletele, ne-am îndreptat spre casă, sărind peste numeroasele bălţoace.

10

Acum, prieteni, atenţie. Trebuie să vă povestesc o întîmplare care în analele noastre aviatice figurează sub titlul „Nikolai Egorovici şi fetiţa cea severă".

Ultimele cuvinte ale lui Berejkov au provocat o animaţie foarte vie în rîndurile oaspeţilor, inexplicabilă pentru mine, însă povestitorul a continuat imperturbabil :

— Pe cărarea care ducea spre cerdac, era o cîtămai bălţoacă. Lucrul acesta pusese în mare dilemă doi mici prieteni, un băieţel şi o fetiţă, care stăteau în faţa ei, chibzuind cum să ocolească obstacolul. Copiii să tot fi avut doisprezece-treisprezece ani. Amîndoi erau îmbrăcaţi în jacheţele cenuşii şi încălţaţi cu cizmuliţe.

Jukovski continua să scrie, fără să-i observe pe micuţi. Fetiţa îl privea din cînd în cînd cu asprime. În general, după cum s-a văzut mai tîrziu, era o fetiţă foarte severă.

Zgomotul motocicletelor noastre îl vestise de mult pe Nikolai Egorovici că sosiserăm. Auzind că ne apropiem de casă, ni se adresă, fără să-şi întrerupă însă lucrul :

— Acuşi sînt gata, acuşi... Poftiţi... Tot tabloul alunecării aerosaniei mi-este foarte clar... O să vi-l arăt imediat.

— Dar ce, există aerosanii ? — întrebă deodată fetiţa.

Nikolai Egorovici privi stingherit în jur.

— Aţi venit la mine, copii ?

— Noi nu sîntem copii, tovarăşe Jukovski — îl corectă fetiţa. — Am venit la dumneavoastră.

— Intrați, intrați... tovarăși...

În clipa aceea, supusul dumneavoastră servitor a săvîrșit o greșeală de neiertat. Văzînd că băiatul a călcat în baltă, îndreptîndu-se direct spre intrare, am îndrăznit s-o ridic în brațe pe fetița cea severă și s-o transport pe trepte. Doamne, cu ce privire dojenitoare am fost răsplătit.

Apoi copiii i-au explicat lui Nikolai Egorovici că sînt reprezentanții căminului de copii din apropiere, reprezentanții tinerilor comuniști. Băiatul vorbea cu sfială, se vedea bine că era emoționat de întîlnirea cu renumitul om de știință. Din cînd în cînd, se uita la însoțitoarea lui, căutînd parcă să împrumute de la ea tăria care-i lipsea.

— A tinerilor comuniști? — repetă Jukovski. — Interesant... Foarte interesant... Cu ce vă pot fi de folos?

— Vă rugăm să ne țineți o conferință despre originea vieții pe Pămînt.

— Despre originea vieții? Trebuie să recunosc că nu sînt prea tare în...

— Nu se poate — îl întrerupse fetița. — Doar sînteți un profesor celebru.

— Drăguță... Adică, iartați-mă, tovarășe... Am să vă țin o conferință despre dezvoltarea aviației. Acest subiect îmi este mai cunoscut.

— Nu trebuie să vă gîndiți numai la dumneavoastră... Vă rog, atunci, să insistați asupra problemei: aviația împotriva religiei.

— Am să vin la voi să vă povestesc cum zboară omul și cum va zbura. Și dacă lumina electrică nu ne va face vreo poznă, vom organiza o conferință cu proiecții.

— Neapărat cu proiecții — exclamă bucuroasă fetița, dar, revenindu-și parcă, își recăpătă imediat expresia severă. — Vă rugăm însă să nu intrați prea mult în tehnică. Acum oamenii de știință trebuie să acorde atenție unor probleme de ordin general, ca de pildă, concepția despre lume.

Jukovski o privea smerit și numai ochii îi zîmbeau.

— Am să încerc — spuse el.

Apoi tinerii delegați se înțeleseră cu Nikolai Egorovici asupra zilei și orei cînd le va ține conferința.

Salutînd la plecare, copiii își avîntară în sus brațul drept. E interesant că mai tîrziu, un salut asemănător a fost adoptat de pionieri.

Figura lui Jukovski exprimă curiozitate.

— Asta ce înseamnă? — întrebă el.

— Ăsta-i salutul nostru — răspunse băiatul.

— Ridicăm mîna deasupra capului — explică fetița. Și privind grav pe Jukovski, adăugă: — În felul acesta nu uităm că interesele obștești sînt mai presus de cele personale.

— Așa! — se minună Jukovski și, după exemplul copiilor, ridică și el mîna, îndoind-o din cot. — La revedere, tovarăși.

Întorcîndu-se brusc, copiii începură să coboare treptele. Pentru o clipă, se opriră din nou în fața băltoacei buclucașe, dar fetița, după ce-mi aruncă o privire și se înroși, porni cu hotărîre drept înainte prin băltoacă trăgîndu-și prietenul după ea. Fără să-și mai întoarcă de data aceasta capul, amîndoi se îndreptară spre portiță, însă se opriră lîngă motocicletele noastre, încremeniți. Deși considerau că nu merită să fii prea pasionat de tehnică, totuși le-a fost greu să treacă indiferenți pe lîngă niște mașini atît de atrăgătoare, atît de minunate.

I-am făcut cu ochiul lui Ganșin. Văzînd că Jukovski s-a aplecat din nou deasupra lucrării sale am fugit și într-o clipă am și fost lîngă motociclete. Sergei îi porunci băiatului:

— Așează-te... O să-mi arăți drumul spre căminul de copii.

Puștiul se cocoță iute pe șaua din spate.

Intimidat de-a binelea, i-am oferit și eu fetiței care mă disprețuia locul de pe șaua din spatele motocicletei mele. Imaginați-vă că l-a acceptat...

Auditoriul a făcut mult haz de această întîmplare, privind, nu știu de ce, nu atît la povestitor, cît la soția lui.

II

Berejkov a continuat :

— Ia ghiciți cu ce a început ședința noastră? Bineînțeles, Serghei Ganșin și-a expus unele îndoieli.

Oare nu vom rata sarcina dată de Consiliul Comisarilor Poporului? — începu el. Face oare să ne apucăm de o treabă care nu-i de specialitatea noastră — producția în serie a unor mașini, în cazul de față a unor aerosanii? Care din noi are experiență în domeniul producției industriale? Nici unul. Deci, dacă stăm să judecăm bine, prin ce se poate exprima ajutorul nostru? Noi putem elabora construcția, teoria, putem întocmi desenele, calculele, putem produce chiar și un model experimental al aerosaniei, dar cu producția de uzină, cu producția în serie n-are decît să se ocupe o uzină oarecare. N-ar fi mai cuminte așa? Ba, mai mult decît atît, spunea Ganșin, noi toți sîntem aglomerați pînă peste cap de alte treburi foarte importante, în primul rînd crearea „ȚAGI"-ului, construirea unor noi avioane, organizarea sectorului de motoare și așa mai departe.

Consfătuirea avea loc în bucătăria spațioasă și încălzită; Lenocika, fiica lui Nikolai Egorovici reușise s-o facă cea mai atrăgătoare și mai plăcută cameră din toată hurdubaia aceea de casă, în care iarna aproape că nu se făcea focul. Îl încredințam cu toții pe Jukovski că nici o cameră nu ne predispune atît la lucru, la discuții prietenești, ca această „mică sală de conferințe".

Masa ovală, acoperită cu o față de masă croșetată, sofaua de pluș, ceasul mare, vechi, din lemn

de mahon — totul era învăluit în umbrele înserării. Toate străzile din apropiere nu primiseră curent electric în seara aceea. Focul din plită ne lumina pe fiecare. Un alt izvor de lumină era o lumînare pusă pe o farfurie, așezată pe masă lîngă Lenocika. Ea întocmea procesul-verbal pe niște sferturi de file pătrate, rupte din caiete vechi.

Ne-am instalat lîngă plita pe care clocotea apa din ceainicul ce ne făgăduia în curînd cîte un pahar de ceai fierbinte. Ar fi fost prea cald, dacă prin fereastra deschisă n-ar fi năvălit aerul răcoros, proaspăt, care aducea, după ploaie, miros de pămînt reavăn, de grădină.

Nikolai Egorovici, care ședea pe sofa, s-a întors piezîș spre Ganșin în timp ce acesta continua să-și expună necontestabilele sale argumente, și-a scos batista și, ținînd-o în mîna lăsată în jos, a început s-o fluture cu un gest mecanic. Era un semn vădit că nu-i plăceau cele auzite. În lumina slabă nu-i puteam distinge chipul, dar mișcarea mîinii în care ținea batista albă fu remarcată de toți.

Chiar lîngă ușița plitei, pe podea, se instalase Ladoșnikov. Părea absorbit de datoria sa de fochist. Din cînd în cînd, arunca în plită ba surcele umede de mesteacăn, ba bucățele de placaj și scînduri. O făcea cu îndemînare, cu pricepere. Îl vedeam mestecînd cu vătraiul în sobă, jupuind puțină coajă de pe un lemn de mesteacăn, pe care o arunca apoi în foc. Coaja se aprindea de îndată, se răsucea, și umbrele flăcărilor începeau să-i joace mai viu pe față și pe mîinile brăzdate, ca de obicei, cu zgîrieturi și cicatrici mărunte. Nu știu cum se întîmplase că din toți elevii lui Jukovski, Ladoșnikov a fost acel care a luat asupră-și grija de a-l ajuta pe Nikolai Egorovici, ori de cîte ori avea nevoie, în anii aceia cumpliți de ruină. El însuși foarte modest, necăutînd nici un privilegiu pentru sine, obținuse pentru Jukovski o rație de alimente mărită, îi aducea lemnele, pe care le tăia cu ferăstrăul în curte, le

spărgea şi le aşeza. Uneori căra pe umeri cîte o legătură de surcele din atelierele „ŢAGI"-ului.

Acum Ladoşnikov privea focul fără să-şi ridice ochii. Chipul lui luminat de flăcări părea ciudat, altfel ca de obicei. Curios, de ce-o fi zîmbind oare? — mă întrebam. Hotărît lucru, pe faţă-i apare mereu cîte un zîmbet uşor, aproape imperceptibil. Sau poate era numai o iluzie creată de jocul flăcărilor?

Ganşin continua să vorbească, găsind noi argumente. Gusin — neobositul şi bunul nostru „Gusea" — care se fălea teribil cu un pulovăr de lînă grosolană şi cu nişte ghete uriaşe, aşa numite „austriace", nu mai putea răbda şi sărea în sus încercînd să-l întrerupă pe Guşin. Însă profesorul Avgust Ivanovici Şelest, care la rugămintea lui Nikolai Egorovici conducea şedinţa, oprea cu regularitate orice tentativă a lui „Gusea", ocrotind în felul acesta drepturile oratorului.

Cînd Ganşin a terminat de vorbit, Şelest ne-a rugat pe toţi să-l ascultăm liniştit şi a luat cuvîntul. Spiritual ca întotdeauna, uşor încărunţit, totuşi plin de tinereţe, şi-a început discursul cu o fină ironie:

— Vreau să vă prezic — declară el — ce se va întîmpla dacă, urmînd sfatul stimabilului nostru Serghei Borisovici Ganşin, vom preda comanda aerosaniei unei uzine. Acolo se va găsi neapărat un Ganşin al lor. Şi ştiţi ce ne va spune? „Eu, tovarăşi, am îndoieli serioase. N-o să ratăm noi sarcina încredinţată de Consiliul Comisarilor Poporului? Ne putem noi oare apuca de o treabă care nu-i de specialitatea noastră? De ce să construim ceva proiectat de alţii?"

În rîsetele tuturor, Şelest îşi urmă discursul sarcastic. El ne demonstră admirabil că presupusul Ganşin de la uzină va propune, exclusiv în interesul lucrării, să se transmită comanda guvernului din nou lui Nikolai Egorovici Jukovski şi elevilor săi, care proiectaseră aerosania.

— Drept rezultat — spuse Șelest — armata va rămîne fără aerosanii. Nu mai avem multă vreme în fața noastră, ci numai atîta, cît a rămas pînă la prima zăpadă. De aceea propun ca îndoielile stimabilului Serghei Borisovici să fie puse la dosar și să trecem imediat la producția aerosaniilor cu propriile noastre forțe... Și să le predăm în termen...

În modul acesta spiritual și convingător, Șelest zdrobi toată argumentația lui Gansin. De altfel, scepticul nostru prieten, care se făcuse de rușine, n-a suferit prea mult de pe urma înfrîngerii sale. Pînă la urmă a dat din mînă în semn de renunțare și a rîs împreună cu noi toți.

12

Nikolai Egorovici era mulțumit.

Numai Ladoșnikov... Foarte curios ! Cu cîteva minute înainte zîmbise. Iar acum, cînd toată lumea rîdea bucuroasă, era singurul care fără nici o umbră de zîmbet ședea retras, aruncînd în foc bucățele de placaj și coji de mesteacăn, privindu-le îngîndurat cum se răsuceau în căldura jarului.

Jukovski i se adresă :

— Mihail Mihailovici, ce părere ai dumneata ?

Ladoșnikov întoarse capul spre Nikolai Egorovici, îl privi un timp în tăcere, apoi se sculă repede în picioare.

— Iertați-mă, Nikolai Egorovici... N-am auzit nimic din ce s-a vorbit. Mă gîndeam la altceva.

— Am putea ști [illegible] noi la ce ?

— Nikolai Egorovici, nu vă supărați... Îmi bat de mult capul, iar acum am înțeles... Am înțeles cum trebuie făcută o construcție trainică din placaj. O construcție tubulară — iată soluția ! Tuburi ușoare, goale, din placaj... Ca oasele tubulare ale păsărilor...

Lui Nikolai Egorovici îi venea foarte greu să se supere pe elevul său favorit, mai ales într-un moment ca acesta cînd, în bogata lui imaginație, se profilase o nouă construcție. Ca funcție, Ladoșnikov era pe vremea aceea profesor la școala de pilotaj a Aviației Roșii. Cursurile de pilotaj, primele din Republică, luaseră ființă în anul 1918 cu participarea și ajutorul lui Jukovski. Dar principalul țel în viața lui Ladoșnikov era altul. Îl pasiona crearea „ȚAGI"-ului. Împreună cu alți elevi ai lui Nikolai Egorovici elabora proiectul acestui institut de cercetări al aviației. După ce guvernul aprobase proiectul, Ladoșnikov venea în fiecare dimineață, o dată cu ivirea zorilor, și iarna în plin întuneric, în localul destinat institutului, unde fusese utilată o secție de construcție experimentală a avioanelor.

Acum nu mai avea nevoie să se vîndă unui negustor, să depindă de pomeni mizerabile. Și nu mai era nevoit să-și construiască noul tip de avion într-un hangar înghețat, cu un atelier meșteșugăresc vîrît într-un colț, ci la institutul științific central al aviației, căruia tînăra Republică, în ciuda distrugerilor îngrozitoare, îi procura materiale, fonduri și combustibil. Acomodîndu-se la posibilitățile existente, el lucra la construcția unui avion de luptă ușor, rapid, simplu de fabricat din materialele cele mai accesibile. În același timp, făcea diverse cercetări în vechiul nostru laborator de aerodinamică.

— Interesant — rosti Jukovski. În glasul lui nu se mai simțea nemulțumirea. — Foarte interesant... Despre asta o să mai vorbim. Deocamdată vreau să-ți aduc la cunoștință că toți cei de față au hotărît în unanimitate — și Jukovski aruncă o privire spre Ganșin, care corfirmă, clătinînd jenat din cap — să treacă la construirea aerosaniilor pentru Armata Roșie.

— Foarte just. Mă alătur acestei hotărîri. Eu însă, Nikolai Egorovici, mă voi ocupa de avion...

— Fireşte ! Dar acum hotărîm problema aerosaniilor. Ne interesează un lucru : participarea ta la treaba aceasta.

— Eu n-am să pot, Nikolai Egorovici... N-am să mă pot distrage...

Jukovski nu răspunse nimic. În semiobscuritatea camerei, nu-i distingeam decît silueta greoaie, barba căruntă de patriarh, fruntea uriaşă, bombată. Batista pe care o ţinea de-un colţ în mîna lăsată în jos începu din nou să fluture.

De data aceasta nimeni nu l-a mai reţinut pe Gusea. Sări în sus strigînd :

— Atunci de ce ai venit ? Doar noi doi sîntem inventatorii aerosaniei !... Sîntem primii din ţară şi din lume care am mers cu aerosania... Dacă tu te lepezi de ea, atunci cine va mai crede în treaba asta ? Spune-mi, te rog, de ce-ai mai venit ?...

— Consideraţi-mă absent.

Ladoşnikov s-a apropiat de masă, a citit lista celor prezenţi, întocmită cu grijă de secretarul nostru, a luat creionul din mîna Lenocikăi, complet năucită, şi a tras o linie peste numele său.

— Cîte n-am inventat — bombăni el. — Şi maşina aceea tout-terrain... Şi pînă la urmă ce de timp am mai pierdut cu ea !...

În clipa aceea a intervenit Nikolai Egorovici. A început să vorbească în falset, cu glasul foarte subţire, cu vocea foarte ascuţită, cum i se întîmpla ori de cîte ori era revoltat pînă-n adîncul sufletului. Adresîndu-i-se cu dumneata lui Ladoşnikov, îi spuse ritos :

— Dumneata îţi permiţi să socoteşti că într-o perioadă grea pentru ţară ai dreptul să fii absent ?

— Nikolai Egorovici, pentru prima oară în viaţă am şi eu posibilitatea deplină să fac ce vreau...

— A ?!... Eşti convins că evenimentele mari din istoria patriei noastre s-au săvîrşit numai pentru a-ţi da dumitale posibilitatea de a construi ce vrei... Pe ce bază ? Pentru simplul fapt, că ai talent ? Dar

talentul; stimate domn, este o îndatorire !... O îndatorire față de popor !

Întrerupîndu-și riposta severă, Jukovski tăcu o clipă și adăugă cu blîndețe :

— Ajută-ți tovarășii. Ai să ai timp și pentru avion...

Ladoșnikov izbucni pe neașteptate în rîs. Luă din nou nefericitul creion și își scrise citeț numele. Apoi adăugă două litere în paranteză : S.D. Lenocika îl întrebă ce înseamnă aceste litere :

— Înseamnă „stimate domn" — spuse Ladoșnikov și se porni din nou pe rîs.

— Știi, Mișa — continuă Nikolai Egorovici cu tonul cel mai pașnic — de ce n-ai face o sanie cu construcție tubulară ? Să considerăm aerosania ca un fuzelaj de avion, fără aripi. Să vedem ce treabă o să facă aici tuburile tale din placaj ?... Lenocika, ce-ar fi să ne servești ceaiul ?...

Lenocika începu să toarne ceaiul în pahare. Nikolai Fgorovici privi pe fereastra deschisă, trase cu plăcere în piept miresmele de primăvară ce răzbăteau din grădină și spuse zîmbind :

— Grozavi au fost copilașii aceia de la căminul de copii ! Fetița era foarte serioasă. Cum a spus ? Interesele obștești sînt mai presus de cele personale.

Și Jukovski înălță puțin deasupra capului mîna sa de bătrîn.

În aceeași seară am scris în caietul în care îmi notam diferite aforisme care-mi plăceau, maxima lui Nikolai Egorovici : „Talentul este o îndatorire".

13

Așa a luat naștere comisia noastră. Se numea „Compas" — comisia pentru construirea aerosaniilor.

Am fost şi eu cooptat în această comisie, în care calitate luam parte la discutarea multor probleme organizatorice şi tehnice, făceam diferite propuneri; uneori, absorbit de alte ocupaţii, mai lipseam de la cîte o şedinţă, cu alte cuvinte dădeam o mînă de ajutor, pe ici, pe colo.

La vreo două luni după înfiinţarea „Compas"-ului, Ganşin a apărut din nou la mine. Şi iar mi-a strigat:

— Berejkov, e nevoie de tine! Altfel, sîntem pierduţi!

Trebuie să vă spun că, încetul cu încetul, Ganşin devenise un entuziast al „Compas"-ului. Dacă nu mă înşel, dumneata cunoşti această particularitate a prietenului meu: la început e cuprins de îndoieli, se descurajează, bombăne, după aceea consimte, iar mai tîrziu se lasă prins de treabă şi munceşte cu ardoare.

Ne-am dus la şedinţa aceasta extraordinară a „Compas"-ului. Toţi s-au certat între ei, pentru că treaba mergea şchiopătînd, iar în asemenea ocazii oamenii se ceartă neapărat. Care era situaţia? După cum aţi văzut, aerosania fusese inventată de doi prieteni, doi constructori ruşi — Ladoşnikov şi Panteleimon Stepanovici Gusin. Acesta din urmă era unul din cei mai capabili elevi ai lui Jukovski, un om extrem de bun şi extrem de dezinteresat. Aşadar, el era inventatorul, dar unul din aceia care nu trebuie lăsaţi să se apropie nici la un kilometru de ateliere. Înainte de a se executa ceva, în capul lui Gusin se năşteau idei noi. El venea în goană la atelier, rupea desenele şi le înlocuia cu altele. În felul acesta, se construia, se construia mereu dar pînă la urmă nu ieşea nimic.

La şedinţă s-a hotărît numirea unui constructor-şef, care să organizeze producţia. Acest post mi-a fost oferit mie. Am declarat că voi examina foarte atent situaţia şi voi da răspunsul a doua zi.

A doua zi m-am dus la ateliere unde mai fusesem de multe ori.

Acolo domnea un frig cumplit și un haos deplin. Am dat de Gusin care umbla printre bancurile de ajustare. Smulgea sculele din mîinile lucrătorilor și începea singur să taie cu ferăstrăul, să gelùiască.

La prima vedere, părea că totul este pierdut. Dar eu am fost întotdeauna un optimist incorijibil și întotdeauna convins că orice greutate poate fi biruită.

Seara, la ședința „Compas"-ului, am declarat că dacă mi se va acorda toată încrederea, dacă mi se va da o putere deplină, de netăgăduit, în ateliere, îmi iau angajamentul să organizez producția aerosaniilor. În ciuda protestelor lui Gusin, propunerea mi-a fost primită.

Comisia a decis să-l îndepărteze pe Gusin de la producție și mi-a acordat dreptul de a lua singur toate măsurile atît tehnice cît și organizatorice în ateliere. Am fost numit director al administrației uzinei „Compas".

Pentru prima oară în viață răspundeam în întregime de o problemă. Și aici, răspunzînd cu capul, greșind și îndreptîndu-mi greșelile, am trecut printr-o adevărată școală a vieții și a tehnicii : „Compas"-ul era pentru noi o școală. Și nu numai o școală...

Ce semnificativ este cuvîntul „Compas", nu-i așa ? Pentru mine, acest cuvînt și, implicit, însărcinarea pe care o primisem a fost cu adevărat un compas : ca un ac de busolă mi-a indicat, mie — care încă nu mă cunoșteam suficient pe mine însumi și nu știam bine nici ce vreau, nici ce pot — mi-a indicat clar : iată-ți drumul !

De altfel, acest lucru l-am priceput mult mai tîrziu, după multe evenimente pe care vi le voi povesti la timpul lor.

Acum vreau să vă spun altceva. Din tinereţe şi pînă azi, n-am fost numai un inventator, n-am plutit numai în lumea fanteziilor, ci am fost, în acelaşi timp, şi un om practic.

Încă înainte de „Poiana" trecusem prin şcoala extrem de grea a lui Jukovski. Noi — cîţiva studenţi, care făceam parte din cercul aviatic — construisem cu mîinile noastre, împreună cu Jukovski, laboratorul lui de aerodinamică. Pileam, strunjeam, făceam lucrări de lăcătuşerie, meşteream din lemn şi din fier. În felul acesta, tot utilajul a fost confecţionat de noi.

Astăzi, cînd mi se întîmplă uneori să vizitez clădirea unde a luat fiinţă laboratorul „Jukovski", acum atît de mare, mă simt pur şi simplu extrem de emoţionat pentru că, privind la vreo instalaţie, îmi amintesc că odinioară am făcut-o cu mîinile mele. În laboratorul acesta, unde dădeam scîndurile la rindea şi băteam cuiele, au învăţat şi au urmat mai tîrziu cursurile sute şi mii de studenţi, care astăzi sînt piloţi şi ingineri de aviaţie.

A urmat apoi epopeea motorului „Adros" de trei sute cai putere, pe care o cunoaşteţi cu toţii. De altfel, trebuie să vă spun că după naufragiul lui Podraiski şi prăbuşirea „Poieniţ", părăsită de toată lumea, motorul n-a fost de loc înmormîntat. Timp de doi ani, Ganşin şi cu mine l-am tot învîrtit din cînd în cînd cu mîna, în magazia Şcolii tehnice superioare. Scăldaţi în sudoare, sleiţi de oboseală, îl porneam, pentru ca după cîteva sute sau mii de explozii să amuţească sau să se strice în cîteva minute, scoţînd un fum de nu se mai putea respira.

Îl reparam şi, ca nişte mucenici, îl porneam din nou. Cu treaba asta ne dezvoltasem muşchii atît de mult, încît aproape că ne plesneau mînecile din cauza bicepşilor.

Iată ce înseamnă şcoala constructorului! Trebuie să-ţi dai seama ce este tehnica nu numai în laboratoare, în manuale, în desene ci şi pe propria spinare, pe propriii bicepşi.

La rîndul lor, străchinile, oricît ar fi fost ele de dispreţuit, m-au învăţat destule lucruri. Şi asta a fost o şcoală bună — prima mea şcoală de producţie în masă. Ştanţînd străchinile, am înţeles că nu se poate glumi cu producţia în masă. Dacă-ţi faci de cap, dacă te enervezi, greşeşti — tot lotul de cîteva mii de bucăţi va trece la rebut.

Dar aerosaniile nu erau străchini. Mi se încredinţase o sarcină de război, de mare răspundere, o nouă producţie de uzină. Aici mi s-au dezvoltat şi consolidat calităţile şi deprinderile practice. Aici am înţeles perfect adevărul elementar că sarcina constructorului nu este numai desenul, concepţia constructivă, dar şi fabricaţia întruchipată în metal, cu toată soarta ei ulterioară. Veţi vedea mai departe ce rol uriaş a jucat acest lucru într-o altă etapă hotărîtoare a vieţii mele.

Astfel, datorită unor împrejurări fericite în dezvoltarea mea, am fost pregătit pentru a înţelege că ţara noastră va fi transformată într-o mare putere industrială, nu numai datorită invenţiilor, dar, în special, datorită uzinelor în număr mare, datorită producţiei în masă, în serie, a maşinilor. În sfîrşit, am fost pregătit pentru a înţelege că avem nevoie de fantezie, de visuri, că trebuie să biruim imposibilul, să-l biruim în serie — şi neapărat — în proporţii de masă.

15

În ateliere, prima mea dispoziţie a fost următoarea: nici un fel de ameliorări, de perfecţionări, de modificări a desenelor, pînă ce nu va ieşi din atelier primul lot de aerosanii.

Poate că cea mai grea, cea mai chinuitoare încercare pentru un constructor este să nu cedeze ispitei de a aduce îmbunătăţiri, cînd construcţia a trecut la producţia în serie.

Bunul Gusin continua să aducă aproape zilnic diverse perfecţionări, uneori al naibii de ispititoare. Şi din mine ţîşneau pur şi simplu idei strălucitoare ; vedeam, percepeam în imaginaţie tipuri noi, uluitoare, de aerosanii. Mă surprindeam uneori schiţîndu-le pe hîrtie, dar ori le rupeam, ori ascundeam desenele ; „îmi înăbuşeam propriul meu cîntec", nu-mi permiteam nici mie, nici altcuiva să aducă vreo modificare pînă ce primele zece maşini, pe care le construiam pentru Armata Roşie, nu vor fi fost terminate.

Era perioada cînd se călea în mine spiritul de constructor. Uneori mă gîndesc să scriu o carte cu titlul : „Cum s-a călit spiritul unui constructor".

Şi închipuiţi-vă că, exact peste o lună, la căderea primei zăpezi, am scos zece aerosanii, zece maşini cu totul imperfecte, fără frîne, cu motoare Holl-Scott destul de proaste, totuşi, maşini pe care se putea merge, deşi erau foarte greu de oprit.

Abia acum înţeleg cîtă dreptate am avut atunci. Abia acum, în calitatea mea de constructor-şef al unei uzine care produce motoare de avion, îmi dau seama că cea mai mică ezitare, sau cedare în faţa greutăţilor este fatală. Dacă eşti ispitit de ideea să înlocuieşti motorul aproape terminat cu altul nou — „să te arunci", cum spun eu, la un nou tip de motor — înseamnă că ţi-ai pierdut motorul şi, o dată cu el, renumele de constructor, ducînd totodată de rîpă şi uzina.

În fostele remize ale luxosului restaurant lucram pînă la ora douăsprezece-unu noaptea cînd, obosit dar fericit, mă suiam pe motocicletă şi plecam acasă. În scurt timp, m-am mutat cu totul la „Compas", mi-am ales o odăiţă la subsol, lîngă sala cazanelor unde era mai cald, şi n-am mai dat pe-acasă

aproape o jumătate de an. Îmi amintesc că am compus chiar un poem cu titlul de „Compas", dar din păcate el nu s-a păstrat.

16

După cum v-am făgăduit, voi respecta ordinea cronologică a evenimentelor — continuă Berejkov. — Primul lot de aerosanii, scos la căderea primei zăpezi a anului 1919, n-am îndrăznit să-l predăm Armatei Roşii — ar fi fost o crimă. Băgînd în producţie lotul al doilea, ceva mai perfecţionat, noi, membrii „Compas"-ului, am probat aerosaniile cu tot riscul şi cu toată pasiunea, făcînd curse în toate direcţiile, îndepărtînd tot soiul de defecţiuni, suferind adeseori cîte-o pană. După cît mi se pare că v-am mai spus, uneori eram nevoiţi să facem rost de cai şi, în mod ruşinos, să tragem aerosania în ateliere cu odgoanele.

Pe o asemenea sanie l-am dus pe membrul Consiliului militar revoluţionar. Cu permisiunea dumneavoastră, vă voi reaminti prologul acestei întîmplări.

Şi Berejkov povesti pe scurt cele ce-mi erau deja cunoscute : că profesorul Şelest, preşedintele „Compas"-ului, se schimbase deodată la faţă luînd receptorul telefonului în mînă ; că toţi cei prezenţi la şedinţă deveniseră abătuţi, că Şelest strigase, în timp ce ochii îi scînteiau plini de humor : „Am uitat că-l avem pe Berejkov", că membrii „Compas"-ului îşi bătuseră capul toată noaptea cu aerosania destinată călătoriei ; că la ieşirea pe poartă elicea se rupsese.

— De la Kutafia — continuă povestitorul — am pornit în jurul orei şapte dimineaţa. Trecînd de piaţa Serpuhovskaia şi de Danilovka, lunecînd cu grijă prin pasajul îngust de sub podul liniei ferate de centură a Moscovei, am scos sania aşa cum ni

se spusese, pe şoseaua Serpuhovsk. Era un ger straşnic, cu cer senin. În întîmpinarea noastră apăru un soare roşiatic, care însă nu te orbea. Sania luneca uşor pe drumul larg, pustiu. Am lăsat în urmă cîteva fabrici şi uzine, situate pe Nijnie şi Verhnie Kotlî. Rar, foarte rar vedeai cîte un fum ieşind pe coşul unei fabrici. Deasupra celorlalte nu se zărea nimic ; în anii aceia domnea ruina, şi din cauza lipsei de combustibil o mulţime de întreprinderi erau imobilizate.

Sania luneca uşor pe drumul larg, pustiu. Dincolo de Verhnie Kotlî, după cum ştiu bine automobiliştii din Moscova, urmează o pantă foarte abruptă.

Avîntîndu-mă pe creastă, am văzut un convoi foarte lung care urca dealul în întîmpinarea noastră. Cînd m-am apropiat de convoi, m-am lăsat liniştit pe volan, ca să-l ocolesc prin dreapta, dar în clipa aceea, calul din faţă şi-a ieşit din minţi văzînd acest monstru care venea spre el cu elicea ce se învîrtea cu iuţeala fulgerului, sclipind în soare (aerosania avea, după cum v-am mai spus, elicea la spate, dar aripile ei lungi, îmbrăcate în tablă de aramă şi care în rotire se contopeau formînd un disc străveziu, strălucitor, erau vizibile şi din faţă). Calul înnebunit s-a aruncat în direcţia spre care îmi îndreptam lîn sania şi mi-a barat drumul.

Frînele nu făceau două parale, deci nu puteam frîna. Am virat brusc şi — în asemenea momente gîndeşti fulgerător de repede — am accelerat din plin. Motorul porni să urle şi viteza crescu într-o clipă. Am încercat să ocolesc calul înnebunit, făcînd un viraj brusc. Tălpicea dreaptă a saniei se ridică deasupra şanţului. Ca să recapăt echilibrul, m-am azvîrlit cu tot corpul în stînga ; Ganşin s-a lăsat deodată peste mine, înţelegînd toată grozăvia momentului. Sania s-a înclinat şi, în viraj, tălpicea ei dreaptă a rămas suspendată cîteva clipe în aer.

Toată această întîmplare a durat, ce e drept, doar două-trei secunde, foarte distincte, ca întotdeauna cînd treci printr-un mare pericol, după care am început să lunecăm iarăşi liniştiţi pe şosea. Deodată am simţit o bătaie pe umăr. Întorcînd capul, am zărit ochii negri, plini de veselie ai călătorului nostru. S-a aplecat spre mine şi mi-a strigat în ureche, ca să aud cu tot zgomotul motorului :

— Bravo ! Astăzi am zburat pentru prima oară.

Şi dintr-o dată parcă am condus sania cu mai multă voie bună.

Am trecut de cîteva sate şi din nou am început să coborîm la vale. Pe dealuri ne pîndea întotdeauna pacostea. Cum dam de un deal, iar mi se întîmpla ceva.

Am pornit încetişor la vale, frînînd într-un fel original : cu o tălpice a saniei mergeam pe făgaşul croit de alte sănii, cu alta prin zăpada afînată de pe marginea drumului. Coborînd, am luat-o înaintea unui căluţ brun-bălţat, înhămat la o sanie ţărănească, în care şedea un bărbos care se uita cu multă atenţie la vehiculul nostru.

Alunecam încet. La poalele dealului se zărea un sat. Deasupra caselor, acoperite cu un strat uşor de zăpadă, se încolăceau fire lungi şi subţiri de fum. Cerul era minunat de albastru. Şi deodată...

Am auzit : trosc ! Un pocnet neplăcut, sec. Maşina s-a cutremurat şi, în aceeaşi clipă, în spate a răsunat un urlet sălbatic.

Oprind motorul, am apăsat pe toate frînele, am trecut şi cu cealaltă tălpice a saniei pe marginea drumului, deoarece pe zăpada afînată, dacă viteza era mică, frînele funcţionau cît de cît, şi parcurgînd aproximativ o sută de metri, au reuşit în sfîrşit să ne oprim.

Privind îndărăt am văzut un tablou de neînţeles : strigînd cît putea de tare, agitîndu-şi braţele, vizi-

tiul se învîrtea în jurul calului ce zăcea pe zăpadă. În același timp, am observat că una din aripile elicei avea un aspect neobișnuit: lipsea cam o treime din ea; în locul capătului frumos rotunjit se vedea lemnul rupt și căptușeala smulsă.

Ce drăcovenie o mai fi și asta? — m-am întrebat mirat. Mersesem destul de încet, nu atinsesem nici un corp contondent și poftim — n-avem elice.

M-am dat jos din sanie, am privit în jur și, nu departe de cal, am zărit în drum un obiect lucios: era o bucată din elicea noastră. Dar am văzut și altceva. Fluturîndu-și biciul și strigînd, vizitiul venea în fugă spre noi.

Din urletele și înjurăturile lui am înțeles că elicea noastră îi ucisese calul. Ce se întîmplase? Pe cînd coboram încetișor la vale, vizitiul aprins de curiozitate a vrut să cerceteze mai de aproape minunăția care trecuse pe lîngă el și, dînd bice calului, ne ajunse din urmă. Elicea, fixată la spatele aerosaniei, forma în rotirea-i vertiginoasă un cerc străveziu și strălucitor și un ochi neîncercat aproape că nu-l putea observa. Mai ales cu soarele în față. Mînat de bici, bietul căluț, gonind la vale, izbutise să ne ajungă, nimerind cu capul sub elice.

Am tras cu coada ochiului spre pasagerul meu. Ședea cu ușița din spate a cabinei întredeschisă, pe jumătate întors spre bărbos. Ca răspuns la privirea mea îi scăpă reflecția:

— Uite ce ghinion!

Vizitiul se văicărea că avea un singur căluț, că-l primise de la comitetul sărăcimii, cînd s-a împărțit moșia boierului, că acum fără cal mai bine n-ar trăi pe lume, ci s-ar duce cu hățurile în pădure, să se spînzure.

La urletele lui începură să se adune oamenii ieșiți din izbele cele mai apropiate. Mi-am dat ime-

diat seama că toată afacerea ia o întorsătură urîtă.

I-am strîns mîna lui Gansin şi i-am şoptit:

— Plecăm imediat!

De spus, am spus-o, dar m-am gîndit: cum o să pornim motorul, cînd o bucată de elice zace undeva pe drum? Toată lumea ştie că dezechilibrul elicei provoacă bătăi puternice în grupul motopropulsor şi că, în asemenea condiţii, motorul poate fi pur şi simplu smuls din locul său. Totuşi am poruncit:

— Gansin, dă-i drumul!

— Ce ţi-a venit? Cum să-i dau drumul?

— Dă-i drumul! Nu vezi ce se petrece?

Fără să încep cearta, fără să răspund la strigătele şi întrebările care veneau din mulţime, m-am îndreptat hotărît spre locul meu, însă pasagerul nostru m-a oprit:

— Încotro?

I-am răspuns grăbit:

— Nădăjduiesc că voi reuşi să urnesc maşina la vale. Să parcurgem vreo trei verste şi apoi vedem ce-i de făcut.

Membrul Consiliului militar revoluţionar m-a privit ţintă, părînd foarte surprins. Şi, deodată, faţa lui închisă, rumenită de ger, s-a înroşit şi mai mult. Îl cuprinsese brusc furia. Totuşi, nu mi-am putut da seama de acest lucru, deoarece s-a mai întîmplat ceva: au izbucnit nişte plînsete şi ţipete de copii.

După cum am aflat mai tîrziu, Gansin observase că de sub sanie ieşeau două perechi de pîslari care se agitau de zor prin aer. Imediat a tras afară de picioare doi băieţandri, care profitaseră de un moment de neatenţie şi se băgaseră sub ciudata maşină de unde puteau să privească, să pună mîna şi să sucească în voie tot felul de piuliţe şi roţi dinţate din cele mai interesante şi mai atrăgătoare.

Băieții începură să urle și vuietul mulțimii deveni mai ostil; se făcea auzit glasul cuiva care repeta stăruitor că pentru calul ucis ar trebui să fim dezbrăcați de șube. Mi-am dat seama că pentru cei de față această idee era o propunere foarte practică. Și am strigat din nou:

— Gansin, pornește motorul!

— Dar cum rămîne cu calul? Și cu omul ăsta?

— Pornește!

Membrul Consiliului militar revoluționar, lepădîndu-și repede șuba de oaie, a sărit jos din sanie. Stătea în fața mea într-o manta lungă de cavalerist, pe care o purta sub șubă, cu budionovka pe cap, dezlegată sub bărbie. Nu știu dacă cunoașteți o expresie: „Ochii lui aruncau fulgere". Cred că în momentul acela am văzut și am simțit pentru prima oară, pe pielea mea, ce înseamnă aceasta. Scînteierea mînioasă, plină de indignare, a ochilor lui negri, mari cum rar întîlnești, m-a silit să-mi întorc privirea în altă parte.

— Cum îndrăznești? — strigă el. — Vrei să te faci de rușine fugind? Să fugi? Ce soi de om ești, fir-ar a naibii de treabă? De unde ai asemenea apucături?

Era revoltat și întreaga lui fizionomie și atitudine — capul puțin dat spre spate, linia buzelor devenită dintr-o dată rece, ostilă și parcă și nările nervoase ale nasului acvilin — totul, absolut totul, exprima acest sentiment.

— De unde ai asemenea apucături? — repetă el. — Atîta lipsă de omenie și o totală nepăsare față de om?

Îl ascultam cu capul plecat... Gansin interveni să mă apere.

— Tovarășe comisar, trebuie să luați în considerație...

— Ce să iau în considerație? — întrebă tăios membrul Consiliului militar revoluționar.

— Faptul că el răspunde de rezultatul fericit şi de securitatea acestei călătorii. De asemenea şi de securitatea dumneavoastră, tovarăşe comisar.

— Nu căuta să justifici o fugă ruşinoasă !...

Punînd capăt oricărei discuţii, membrul Consiliului militar revoluţionar s-a întors spre ţăranii care se adunaseră în jurul nostru.

Între timp, atmosfera se schimbase. Mulţimea auzise cum mă apostrofase acest militar pe care nimeni nu-l cunoştea. Acest lucru a fost suficient. Vuietul ameninţător se stinsese. Bărbosul, care rămăsese fără cal, încetă să-şi mai agite biciul şi, liniştit, se apropie de călătorul nostru.

Eu stăteam posomorît lîngă sanie. Cum îmi voi duce pasagerul mai departe ? Oare o să ne putem urni ? Am examinat elicea. Nu, nu ne puteam mişca din loc, dacă nu născoceam imposibilul.

17

În scurt timp, sosi motocicleta noastră de legătură. În şa, ţinînd sub braţ bucata de elice ruptă, culeasă din zăpadă, şedea un flăcăiaş îngheţat, Fedea Nedolea, pe care-l luasem să mă însoţească în călătorie.

— Iată-l ! — exclamă pe neaşteptate Berejkov şi arătă spre unul din oaspeţii săi.

Era acelaşi bărbat în costum gri de vară, cu ochii albaştri, cu părul blond deschis, cu un obraz foarte gingaş, aproape ca de fată, ce părea să tot aibă treizeci, treizeci şi doi de ani. Acelaşi bărbat la care descoperisem, în timp ce i-am strîns palma, o mînă puternică, ce contrasta grozav cu faţa lui gingaşă, o mînă cu oase mari, vînjoasă.

— Mi se pare că am uitat să vi-l prezint — urmă Berejkov. — Feodor Ivanovici Nedolea, prietenul meu, iar acum şi primul meu locţiitor la biroul de construcţii.

Tînărul nu spuse nimic, dar fața i se înroși ușor.

— Ai roșit! — rîse Berejkov. — Dacă ați ști cum se înroșea cînd era băiețandru. Pe vremea „Compas"-ului, am construit împreună un automobil cu trei roți, cu motor de motocicletă și caroserie de placaj. Închipuiți-vă că drăcia asta mergea. Am poreclit-o „caracatița borțoasă". Dar Fedea nu i-a spus niciodată așa și se înroșea ca racul, ori de cîte ori pronunțam porecla ciudatei noastre mașini. Atunci avea cincisprezece ani, lucra ca ucenic lăcătuș și era un flăcăiaș neobișnuit de doritor de a ști și foarte isteț din fire. Îmi transportasem în atelier „Adros"-ul și din cînd în cînd încercam să-l pornesc. Acest motor de trei sute cai putere l-a atras mult pe Fedea. Multe seri, după terminarea lucrului, demonta și monta „Adros"-ul cînd cu mine, cînd cu Ganșin, iar după aceea singur. În afara orelor de lucru, strunjea pentru motor diferite piese. Uneori, lîngă sala de cazane a „Compas"-ului, unde-mi făcusem un adăpost, stătea la mine pînă după miezul nopții, îmi asculta toate fanteziile și uneori îmi arăta — înroșindu-se pînă peste urechi — propriile lui desene. Proiectase pe atunci o extraordinară... Bine, Feodor Ivanovici, nu mai spun nimic, uite, am tăcut!... Știi cum arătai în ziua cînd te-ai dat jos de pe motocicletă, ținînd sub braț bucata de elice ruptă?

Dați-mi voie, prieteni, să vi-l descriu. Purta niște moletiere negre, din care cauză picioarele îi păreau subțiri, și niște ghete uriașe soldățești, mult prea mari pentru el, legate cu o curelușă de piele neargăsită. Erau bune pe ger cînd trebuia să-ți înfășori picioarele în ziare și cîrpe și să te încalți cu ciorapi călduroși de lînă. Fedea era totuși înghețat. Mănătăluța soldățească transformată cu grijă nu-i prea ținea de cald. Deasupra năsucului său cîrn, înroșit de vîntul ce-i biciuise fața și de ger, și pe care Fedea îl ștergea într-una — iartă-mă, Fedenka — cu mănușa sa groasă, se ițea triumfător cozoro-

cul de la cascheta-budionovkă vătuită, mult prea largă pentru capul lui.

Așa arăta pe atunci Feodor Ivanovici ! Dîndu-se jos de pe motocicletă, s-a uitat la aripa mutilată a elicei, după aceea la mine și a venit fuga să-mi dea bucata ruptă, de parcă aș fi putut s-o prind cu nituri sau s-o cos. Închipuiți-vă — și lucrul acesta se putea vedea clar în ochii lui — era convins că voi combina, voi născoci, voi găsi imediat ceva.

Nu, nu puteam născoci nimic ! Drept răspuns la întrebările lui Fedea, am înjurat printre dinți. Am învelit motorul cu păturile pe care le luasem cu noi, ca să-și păstreze căldura. Făceam acest lucru cu un aer sumbru, deoarece nu era nici o speranță în continuarea călătoriei.

Pasagerul nostru, apropiindu-se din nou de sanie, discuta însuflețit ceva cu oamenii care-l înconjuraseră — probabil le răspundea la întrebări. N-am îndrăznit nici măcar să trag cu urechea. Mă ardea gîndul: ce-i de făcut, oare n-o să putem porni ?

Fedea aștepta ordinele mele. Tropăind din picioare de frig sau de nerăbdare, se uita la mine cu o privire plină de încredere, tot nădăjduind că îi voi spune dintr-o clipă în alta: „Hai, să faci cutare și cutare lucru".

Nu, nu era nimic de făcut ! Îl voi trimite oare la Moscova cu motocicleta, să raporteze întîmplarea aceasta nefericită ? Nu puteam nici măcar articula un asemenea ordin ! Oare aveam să compromit în fața membrului Consiliului militar revoluționar toată munca noastră, sania noastră, întregul „Compas" ? Dar poporul, țăranii aceștia care se strînseseră aici, ce vor zice ? Pentru ei această sanie nemaivăzută era, firește, într-o oarecare măsură, simbolul orașului revoluționar, al Moscovei, al lumii noi ! Ei, drăcie, afurisită treabă !...

Deodată, mi-a trecut prin minte o idee. Ce-ar fi dacă aș mutila și cealaltă aripă a elicei, tăind cu

ferestrăul o bucată egală cu cea ruptă ? N-aş putea reda în felul acesta echilibrul necesar elicei ? Nu, puţin probabil. Din cîte ştiam, asemenea cazuri, asemenea operaţii nu se mai întîlniseră niciodată. Ei şi, în definitiv, de ce să nu încerc ?

Peste o clipă eram absolut convins, cu tot elanul de care sînt în stare, că am găsit soluţia justă ; eram convins de reuşită.

— Fedea — am strigat — caută să găseşti, cît poţi de repede, un ferăstrău !

— Pentru ce, Alexei Nikolaevici ?

— Mai repede, hai mai repede... Îţi explic pe urmă...

Dar Fedea pricepuse.

— Să le facem la fel ? — spuse el.

— Da, da... Dă fuga...

Fedea o luă la goană. Pasagerul nostru se întoarse spre mine. M-am apropiat de el. Mă simţeam încă jenat după cuvintele acelea tăioase spuse cu atîta furie, pe care mi le adresase.

— Tovarăşe comisar, o să reparăm într-un fel elicea. Sper că peste vreo cincisprezece minute vom putea porni.

— Porni ? Din cîte mă pricep, cu o asemenea elice nu se poate merge.

Mi-am ridicat fruntea :

— Vom porni ! Vom porni şi vom ajunge unde trebuie.

Călătorul nostru mă privi din nou ţintă de parcă m-ar fi văzut atunci pentru prima oară. Pe chipul său, care trăda atît de uimitor orice sentiment, se ivi o expresie de interes.

— Să vedem — spuse el — cum vei reuşi să faci asta.

Aşteptîndu-l cu nerăbdare pe Fedea, m-am apropiat de motor şi, băgînd mîna sub pătură, am controlat neliniştit dacă nu cumva s-a răcit.

Eram nervos : se va întoarce repede Fedea ? În fine, iată-l apărînd în goană cu un ferăstrău în mînă.

M-am urcat pe motor, Fedea s-a postat jos şi am început să scurtăm aripa cea bună ca să tăiem o bucată la fel cu cea care lipsea la capătul opus. Trebuia să tragem cu ferăstrăul peste învelişul de aramă şi la un moment dat mi-am prins degetele sub ferăstrău. A început să-mi curgă sînge, dar în focul muncii nici n-am simţit durerea. După eforturi diabolice arama a cedat şi ambele aripi ale elicei erau la fel de mutilate.

— Vă rog luaţi loc — m-am adresat eu membrului Consiliului militar revoluţionar.

El s-a uitat la elice şi a clătinat neîncrezător din cap. Atunci am repetat hotărît :

— Vă rog luaţi loc. Pornim imediat.

În sinea mea mi-am zis : „Dar dacă nu pornim ?" Totuşi, gestul de invitaţie îl făcusem plin de curaj.

Păturile şi cojocul au fost scoase de pe motor. Călătorul nostru îl împinse pe ţăranul bărbos în sanie şi se aşează alături de el, vrînd parcă să spună cu aerul său vesel : totul va merge perfect.

Mi-am ocupat şi eu locul. Ganşin s-a postat lîngă elice. Ei, acum, fie ce-o fi. Am strigat :

— Dă-i drumul !

De obicei porneam motorul în felul următor : Ganşin sărea, se prindea cu mîinile de aripa de sus şi, trăgînd elicea în jos cu greutatea corpului său, făcea un sfert de turaţie, apoi, îndreptîndu-se — al doilea sfert şi striga : „Contact" ! Eu răspundeam : „Contact" ! — şi demaram. Motorul pornea sau nu pornea. Ca să vorbim cinstit, aproape la o sută de cazuri dintr-o sută, nu pornea. Atunci o luam iarăşi de la capăt ; strigam : „Contact", „contact", pînă ce, în sfîrşit, se auzea prima explozie.

De data aceasta însă am avut un noroc formidabil. Motorul era cald încă şi a început să duduie imediat, parcă mai energic şi mai vesel ca altă dată.

Toate împrejurimile începură să răsune de exploziile dese, asurzitoare, ale motorului şi lumea se trase în primul moment înapoi, ca în faţa unei rafale de mitralieră. Am mai accelerat puţin şi am urnit uşor maşina, deoarece ne aflam în pantă.

Sania îşi accelera mersul lin. Băieţii începură să alerge încîntaţi în urma noastră. Gansin ne ajunse din mers şi, aruncîndu-se peste bord, se aşeză alături de mine. I-am arătat lui Gansin degetul mare, ridicat în sus. La noi, mecanicii, acest lucru înseamnă „în regulă", „perfect". Elicea fusese echilibrată. Acceleram viteza din ce în ce mai mult. La un moment dat, am privit înapoi. Toţi se uitau după noi. În fruntea mulţimii, cu o mînă sprijinită pe ghidonul motocicletei, stătea Nedolea în mănăluţa lui veche, transformată. Budionovka, prea largă pentru capul lui, o dăduse pe ceafă, ca să nu-l stînjenească cozorocul lat de postav, şi privea încîntat cum se învîrteau aripile scurtate ale elicei, contopite într-un cerc aproape străveziu, pe măsură ce sania se îndepărta.

În ochii pasagerului nostru n-am mai întrezărit nici o ostilitate. Probabil că-i trecuse supărarea. Îmi făcu un semn aprobator din cap şi, răsfrîngîndu-şi puţin gulerul de la şubă, zîmbind, îmi strigă ceva. După mişcarea buzelor mi-am putut da seama că pronunţase un singur cuvînt, pe care însă nu l-am putut desluşi din cauza vuietului motorului. Deşi n-aş mai putea jura că acesta a fost cuvîntul, totuşi, atunci mi s-a părut că a strigat:

— Contact!

Şi întorcîndu-mă din nou spre parbriz, privind la drumul de zăpadă care ne fugea repede în întîmpinare, am urlat cît am putut mai tare:

— Contact !

Gansin s-a uitat cu coada ochiului la mine, bănuitor, dar a tăcut chitic.

19

Oprindu-se din povestit, Berejkov s-a ridicat, s-a apropiat de fereastră și un timp a privit atent cum, în Moscova învăluită în catifeaua nopții, licăreau luminile, care abia începuseră să se aprindă la ora aceea. Apoi s-a întors deodată către noi, spunînd :

— Să încerc să reînviu atmosfera acelor clipe.

...Înaintea noastră, dincolo de parbriz — zăpadă și numai zăpadă. Din pricina nesfîrșitei străluciri albe îmi lăcrămau ochii. Bărbosul nostru se dăduse jos de mult, într-un sat mare. Membrul Consiliului militar revoluționar îl însoțise pînă la comitetul executiv și se întorsese la sanie.

Goneam într-una pe șoseaua Serpuhovsk, pe făgașul bătătorit. Privirea mi se odihnea cînd și cînd pe izbele care apăreau și dispăreau, pe șuvițele de fum sau pe fîșia întunecată a pădurii din depărtare, care, cît ai clipi, răsări lîngă marginea drumului, întinzînd labele de cetină sau cioturile-i goale spre sania noastră ce luneca ușor, înaintînd cu repeziciune. Apoi, din nou întinderea nemărginită a obișnuitului nostru peisaj de iarnă rusesc, cu estompările vagi pe locul rîpelor înzăpezite și al rîuleților, sau cu umbrele abia conturate ale cîte unui sat, orînduit ceva mai departe de drum.

Privind atent înainte, conduceam sania, ascultam motorul, simțeam bătaia elicei, apreciam din ochi viteza și numai arareori, aruncîndu-mi privirea în depărtare, îmi dam seama : asta e Rusia.

Iată coșurile de fabrică din Serpuhovo — prin urmare parcursesem peste o sută de kilometri de la Moscova. Bravo, săniuță ! Nu m-ai făcut de rîs !

De o parte şi de alta apărură căsuţe. Am redus viteza. Sania porni încet de-a lungul unei străzi largi, în care dăduse şoseaua. Paralel se întindea linia ferată, pe care staţionau garniturile vagoanelor roşii de marfă. Iată şi inscripţiile: „Intrarea pe peron", „Apă fiartă", rămase încă dinainte de revoluţie, scrise după vechea ortografie a limbii ruse cu semnul tare. Clădirea masivă de piatră a gării era împodobită cu ghirlande de cetină. Pe fîşiile de pînză roşie stăteau scrise saluturi în cinstea celei de-a doua aniversări a Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie, care se împlinise de curînd, şi apelul de a-l zdrobi pe Denikin. Lenin privea dintr-un portret uriaş.

La ora cînd treceam, probabil că se îmbarca în tren o unitate militară. În piaţa gării se înşirau căruţele, chesoanele, tunurile, bucătăriile de campanie... Un ostaş tînăr, instalat pe nişte saci cu fîn presat, cînta cu foc din armonică. Alţii jucau, însă nu se putea vedea nimic din pricina spinărilor, căciulilor şi budionovcilor lor.

Toate feţele se întorceau spre noi auzind huruitul motorului. Pînă şi ostaşului care cînta din armonică i-a încremenit parcă privirea pe sania asta nemaivăzută, care trecea huruind. Într-o clipă, Ganşin şi cu mine ne-am luat o înfăţişare demnă. Era cazul să zburăm ca vîntul, lăsînd în urmă doar pulberea de zăpadă stîrnită! Cînd colo am fost nevoiţi să apăsăm pe frînă cu toată puterea. Ce dracu, te pomeneşti că n-o să putem trece?

Din fericire, membrul Consiliului militar revoluţionar, atingîndu-mi umărul cu mîna, mi-a indicat o stradă laterală. Urmîndu-i indicaţiile, am scos sania aproape la marginea oraşului şi, cînd mi-a făcut semn, am frînat lîngă o vilă albă de piatră, care ne izbi privirea.

Dincolo de gard erau legaţi cîţiva cai înşeuaţi. Poruncindu-ne să aşteptăm, călătorul nostru a intrat în casă.

Elicea mutilată, care ne slujise cinstit, continua să se învîrtească. Simţeam cum tremură maşina, dar simţeam şi un alt fel de tremur: fiorul bucuriei, al emoţiei. Ce bine ieşiseră toate! Nu făcusem de rîs „Compas"-ul. Într-o situaţie neînchipuit de grea, găsisem totuşi o soluţie, reuşisem să-l aduc pe membrul Consiliului militar revoluţionar pînă aici, la statul-major. Nu simţeam nici un pic de oboseală; doream să primesc încă o misiune, să gonesc mai departe.

Ni se ordonase însă să aşteptăm. Deschizînd puţin uşiţa cabinei, am privit în jur. În spate, la oarecare distanţă de noi, traversînd strada pe care ne oprisem, înaintau şiruri de ostaşi roşii. Mergeau aliniaţi. Pe umerii lor străluceau armele, iar pe deasupra capetelor plutea mătasea de foc a drapelului. Se vedea că înaintau cîntînd, dar în vuietul motorului nu puteam desluşi cîntecul.

Deodată Gansin mă apucă de braţ.

Călătorul nostru se apropiase de noi, prietenos, zîmbitor.

— Tovarăşi, ce ziceţi — întrebă el — nu s-ar putea prelungi călătoria noastră pînă la Tula?

— Pînă la Tula? Chiar şi acum!

— Perfect... Mai întîi prindeţi forţe noi, prînziţi... Peste două ore să fiţi gata...

Însoţiţi de un ostaş de legătură trimis să ne arate drumul, ne-am oprit în faţa unei alte case. Am băgat sania în curte, unde am lăsat, în sfîrşit, motorul să se odihnească. Aici ne-a ajuns şi Fedea pe motocicletă. Învelind motorul cu pături şi tot soiul de vechituri, am intrat în casă să mîncăm ceva. Ni s-a servit un prînz grandios: ciorbă de varză cu carne şi nişte porţii uriaşe de caşă de hrişcă, minunat de gustoasă. Ca desert — ceai veritabil cu zahăr adevărat.

Trecuţi prin atîtea emoţii, nedormiţi în noaptea precedentă, ne-am urcat după masă toţi trei pe

uriașul cuptor rusesc și am adormit într-o clipă. La ora fixată am fost treziți și ni s-a comandat: „Pe cai!"

Veseli și plini de energie, ne-am apucat să pornim motorul, dar ți-ai găsit. Ca un dovleac scobit pe dinăuntru, pe care oricît l-ai învîrti nu poate produce o singură explozie, așa și motorul nostru. L-am învîrtit, l-am sucit, rămînea mort. Am deschis carburatorul și am văzut că nu ajungea aci carburantul. Pentru pornirea motorului aveam adaptat un rezervor aparte cu eter. Am deschis acest rezervor, deșurubînd piulițele, țevile, cu mîinile goale în ger. Din rezervor nu curgea nimic. Am văzut că eterul (care după cum se știe absoarbe avid umiditatea) se îmbibase cu apa depusă pe fundul rezervorului unde și înghețase, astupînd complet teava.

Deoarece eterul nu poate fi încălzit la foc, am fiert apă și am început să încălzim rezervorul cu cîrpe muiate în apă fiartă. Dar apa se răcea numaidecît, iar noi înghețaserăm aproape cu desăvîrșire; gerul ne încleștase mîinile.

Membrul Consiliului militar revoluționar s-a apropiat de cîteva ori de sanie, privind în tăcere cum roboteam în jurul motorului. În cele din urmă, pierzîndu-și răbdarea, ne-a spus că va pleca la Tula pe o locomotivă. Pentru noi asta a însemnat o rușine teribilă. Totuși și-a luat rămas bun prietenește, fără să facă vreo aluzie la greșeala mea, din pricina căreia se înfuriase pe drum.

După ce a plecat, ne-am mai pierdut încă multă vreme cu cîrpele și cu apa clocotită, nutrind fericita speranță că motorul va prinde în cele din urmă viață. Dar totul a fost zadarnic. Cînd s-a întunecat, am pornit motocicleta. Fedea s-a urcat pe șaua din spate și am plecat în goană spre Moscova, ca să trimitem altă sanie în ajutor.

Peste cîtva timp am scos un al doilea lot de aerosănii perfecționate (de data aceasta cu frîne care funcționau) și, triumfători, am predat zece bucăți Armatei Roșii.

Echipajele acestei prime escadrile de luptă, alcătuită din aerosanii, erau formate din detașamentele de care blindate. Erau oameni care știau ce este frontul. După părerea noastră, ei toți căutau pur și simplu nod în papură săniilor noastre. Comandantul acestui grup, un tînăr muncitor ucrainean, fusese anume poreclit „Moarte lui Berejkov". Noii stăpîni se învîrteau în jurul mașinilor, porneau motoarele, controlau mecanismele, probau săniile în mers, uneori se împotmoleau în troiene sau se răsturnau la cîte un vîrtej brusc și atunci ne înjurau de toți sfinții pentru lipsurile construcției.

În scurtă vreme, am condus acest detașament care pleca pe front, la gara Perovo din suburbia Moscovei, și am ajutat la încărcarea săniilor în vagoanele-platformă, atașate la trenul blindat. Comandantul, poreclit „Moarte lui Berejkov", m-a sărutat la plecare.

— Mulțumesc — mi-a spus. — Vă vom scrie. Odată și odată o să ne mai întîlnim noi.

Un asemenea „mulțumesc" te răsplătește pentru tot ce ai făcut. Într-adevăr, zi de zi s-au depus atîtea eforturi, atîta muncă ! Atîtea defecțiuni mărunte care se ivesc pe parcurs și a căror îndreptare te istovește, atîtea discuții, ședințe, certuri, ciudățenii, neplăceri — tot ceea ce formează de la o zi la alta viața unui constructor, care se ocupă de punerea la punct a unui motor, această nesfîrșită și chinuitoare punere la punct, pe care uneori ai vrea să o blestemi, și totuși, iată...

Iată-ne pe peron, expediind săniile noastre. Sirena locomotivei dădu semnalul. Trenul blindat a pornit încet, îndreptîndu-se spre front ; vagoanele-

platformă blindate, fabricate la uzina „Secera şi ciocanul" din Moscova, treceau greoaie ; din ambrazuri ieşeau ţevile de tun, apoi trecură lin platformele cu aerosaniile noastre, pe care fuseseră fixate mitralierele, acoperite acum cu pînză de cort ; învelişul de aramă al elicelor lucea slab în lumina soarelui de iarnă. Lucea şi oţelul brumat al baionetelor de pe armele santinelelor care însoţeau vagoanele. Santinelele erau îmbrăcate în şube de oaie, pîslari şi căciuli călduroase.

Trenul prinse viteză. Trecu şi ultimul vagon de marfă din coada trenului, amenajat pentru călători. De pe platforma de frînă, ne priveşte tînărul comandant al detaşamentului. El îşi scoate căciula cu clape şi ne face semne de bun rămas. Încă puţin i se mai zăreşte părul negru, creţ, zîmbetul, bărbia cam greoaie, apoi totul se contopeşte, înghiţit de depărtare.

— Odată şi odată o să ne mai întîlnim noi — mi-a spus el.

Şi, ştiţi, chiar aşa a şi fost. Sînt coincidenţe din astea minunate în viaţă, întîlniri minunate. Ne-am revăzut din nou peste şase — ba, nu, greşesc ! — peste şapte ani, în condiţii neobişnuite, cînd eu... Despre asta însă vom vorbi la locul cuvenit.

21

La ferestre se iviră zorile.

— Al treilea răsărit — spuse Berejkov.

În cameră toţi au înţeles însemnătatea acestor cuvinte : „al treilea răsărit". Motorul lui Berejkov lucra de două zile şi două nopţi, ducînd fără nici o oprire avionul sovietic pe un uriaş circuit închis.

„Investigatorul" aştepta ca Berejkov să mai spună ceva despre zbor — voia atît de mult să audă ceva despre acest subiect ! Şi pe Berejkov îl trăgea mereu aţa să vorbească, dar şi de data aceasta făcu

un gest de renunțare cu mîna, „întrerupse curentul", după propria lui expresie.

— Unde ne-am oprit ? — întrebă el.

— N-ați terminat despre „Compas".

— Aha ! „Compas"-ul n-a lucrat degeaba. V-am spus cum am petrecut din gara Perovo primul detașament de aerosanii. Acest detașament s-a distins în mai multe rînduri în lupte. Trupele noastre goneau armata albă zdrobită, tot mai departe, spre sud, spre Marea Neagră. Echipajele aerosaniilor au trecut din nou pe automobile blindate, iar primul lot al celebrelor noastre aerosanii a sosit la Moscova pentru a fi reparate. Unele erau distruse, străpunse de schije și gloanțe.

În anul 1920, am mai scos două loturi de cîte treizeci de bucăți. Dar în luptele din anul acela, aerosaniile n-au mai participat. Războiul cu Polonia, ocuparea Kievului de către armata albă poloneză, apoi contraofensiva noastră, zilele emoționante ale marșului asupra Varșoviei, toate s-au petrecut vara. Mai tîrziu, tot înainte de începerea iernii, a urmat străpungerea eroică a fortificațiilor Perekopului, la adăpostul cărora rezistase Vranghel. După cum știți, o dată cu distrugerea lui s-a terminat și războiul civil.

Totuși, peste cîteva luni, în martie 1921, a izbucnit rebeliunea contrarevoluționară de la Kronstadt. În asaltul istoric asupra Kronstadtului a luat parte o coloană de aerosanii fabricate de „Compas". În arhiva centrală a Armatei Roșii veți găsi ordinul comandamentului militar care relevă rolul aerosaniilor în operațiunile de la Kronstadt. Pe gheața golfului Finic am fost și noi, grupul de la „Compas". Cu permisiunea dumneavoastră, vă voi povesti acest episod.

Îmi amintesc ca și acum ziua aceea de martie, cînd Fedea a venit în goană la mine în curtea atelierelor „Compas"-ului și, gîfîind de emoție, mi-a spus :

— Alexei Nikolaevici, plecăm!

— Unde?

— La Petrograd. La asaltul Kronstadtului.

— De unde ai scos-o?

— Veniți. Comisarul forțelor blindate ale Republicii se află la noi. Vă caută pe dumneavoastră.

— Bine... Dar de ce te-ai gîndit la Kronstadt?

— Pentru că m-a întrebat dacă aerosaniile vor putea merge pe o zăpadă ca asta pînă la Petrograd. Și am înțeles de îndată.

— Pînă la Petrograd?

La Moscova începuse dezghețul. Zăpada încă înaltă se tasase pretutindeni. Pe corpul aerosaniilor, cojite și zgîriate, aflate în curte sub un șopron, fără motoare și elice, așteptînd să fie reparate, străluceau picăturile de apă... Rumegușul strîns în grămezi lîngă ferăstrăul circular se umezise, închizîndu-se la culoare. Cerul era acoperit în întregime de nori care se lăsaseră destul de jos. Asemenea zile își au farmecul lor. Îmi place mirosul acesta de zăpadă topită, de primăvară, dar cum să pleci în cursă pînă la Petrograd pe un asemenea dezgheț? Dacă în drum, pe colina Valdai, pe crestele ei, zăpada s-a topit complet?

Fedea aștepta cu nerăbdare să-mi audă părerea. Nu mai era flăcăiașul de cincisprezece ani, cu ghete uriașe, mult prea mari pentru el, de fason soldățesc și cu budionovka aceea vătuită, mare și ea, așa cum a apărut pentru prima oară în fața ascultătorilor în această „O mie și una de nopți" a noastră. Năsucul îi era, bineînțeles, mic ca și înainte. Aceasta nu-l împiedica totuși pe tînărul nostru... Uite, tac, Fedea. Jur că n-am să spun nici o vorbă despre tainele inimii! Pot continua? Pe picioare, ca și atunci, avea moletiere. Moletiere negre militare, dar nu aceleași, altele, noi. Dacă nu mă înșel, întregul echipament îl primise în mare parte la cursurile învățămîntului general militar, unde se ducea în fiecare seară împreună cu un grup de

tineri de la „Compas" şi unde, fiindcă veni vorba, s-a distins ca mitralior. Ghetele, cascheta, bluza, totul îi venea turnat. Şi acum ieşise repede în curte în această bluză de culoare kaki, decolorată de atîta spălat, direct de la lucru, fără să-şi încheie gulerul. Vorbind cu mine, luase în mînă nişte zăpadă şi rumeguş umed şi, curat cum îi plăcea să fie întotdeauna, începuse să-şi frece degetele pătate de ulei. Mă uitam cum îi cădea din mîini zăpada înmuiată, care se închisese dintr-o dată la culoare.

— Pe o zăpadă ca asta? — i-am spus. — Mi-e teamă că nu vom răzbi.

— Cum aşa, Alexei Nikolaevici?

— Putem încerca.

— Să mergem atunci! — strigă Fedea. — Să mergem la comisar.

Dar comisarul apăruse în uşă, îndreptîndu-se spre noi. M-am grăbit să-l întîmpin.

22

Ştiţi cine era? Rodionov, Dmitri Ivanovici Rodionov, pe care mai tîrziu îl ştim cu toţii comandantul aviaţiei, şeful Forţelor Militare Aeriene ale ţării. În anul 1921, era comisarul politic al forţelor blindate ale Republicii.

În ziua aceea l-am văzut pentru prima oară. Îmi amintesc că de cum l-am văzut m-a frapat ceva la omul acesta. Ce anume? Să încerc să-mi dau seama. Figura? Da, poate şi figura — complet rasă, cu o expresie deosebită de concentrare, de rezervă în linia buzelor, cu pielea egal bronzată într-o nuanţă roşietică. Abia mai tîrziu am aflat că petrecuse iarna sub soarele Asiei Centrale şi ca membru al Consiliului militar revoluţionar al frontului din Turkestan, luptase acolo cu basamacii [1]. Părea să

[1] Bandiţi, participanţi la mişcarea contrarevoluţionară din Asia Centrală, între anii 1918—1924. (N. red. rom.)

aibă vreo treizeci de ani. De altfel, încă înainte de a-i fi examinat figura în amănunt, mi-a atras atenţia întreaga lui înfăţişare ; ţinuta uimitor de dreaptă a corpului, în care, totuşi, nu se simţea nimic forţat, nimic încordat, mersul hotărît şi linia sobră şi perfect reglementară a uniformei. Steaua de postav roşu se detaşa clar pe budianovka lui, care nu era împinsă cîtuşi de puţin nici pe ceafă, nici pe ureche. Pe piept, pe mantaua cenuşie, strînsă în talie cu o curea, se încrucişau, trecînd de pe un rever pe celălalt, trei galoane late, de culoare închisă, care serveau şi de încheietori. Vă amintiţi de această uniformă ? O puteţi vedea pe unele portrete cunoscute ale lui Mihail Vasilievici Frunze, care purta şi el o manta asemănătoare cu galoane oblice. Prin întreaga sa înfăţişare, Dmitri Ivanovici părea că vrea să sublinieze : datoria militară este datorie militară, disciplina este disciplină.

Alături de el păşeau doi-trei oameni din atelierele noastre.

— Bună ziua — mă întîmpină el. — Dumneata eşti tovarăşul Berejkov ?

— Da, eu.

Dmitri Ivanovici scoase din buzunarul de la piept al mantalei un portvizit, din care trase un carneţel cu scoarţe tari — legitimaţia — pe care mi-o întinse. Pe carneţelul unde îi era lipită fotografia, legalizată pentru conformitate printr-o ştampilă rotundă, şi în care arăta încă şi mai tînăr, i-am citit pentru prima oară numele. Să mai pomenesc un amănunt. În portvizitul pe care-l ţinea deschis, am observat un bilet roşu şi fără să vreau am descifrat un rînd scris cu litere groase : „Vot deliberativ". În clipa aceea nu m-am gîndit la nimic. Abia mai tîrziu, poate chiar sub zidurile Kronstadtului, unde l-am întîlnit din nou, mi-am dat seama că biletul pe care-l văzusem era de delegat la congresul al zecelea al partidului, care se ţinea atunci la Moscova.

Înapoindu-i legitimația, am spus :

— Vă ascult, tovarășe Rodionov.

Fără nici o introducere a intrat direct în subiect.

— Cîte aerosanii aveți în clipa de față ?

— În funcțiune ?

— Da. Ei bine...

— Puține, tovarășe Rodionov. În total șase sau șapte.

— De ce „sau" ?

— Pentru că „în funcțiune" este o noțiune destul de relativă, tovarășe Rodionov. Optsprezece bucăți sînt în reparație.

— Așa... Puteți ajunge pînă la Piter pe o zăpadă ca asta ?

— Mă îndoiesc... Dar putem încerca. Mă tem să nu ne împotmolim la fiecare colină dezgolită, la fiecare deal pleșuv.

— În cazul acesta... Iată despre ce e vorba, tovarășe Berejkov. La Piter avem o coloană de aerosanii, dar ele sînt uzate și, în parte, avariate. În afară de aceasta, se răstoarnă ușor pe gheața mării. Avem nevoie prin urmare de mecanici care să cunoască bine aceste mașini și de conducători de sanie foarte iscusiți. Aveți asemenea oameni ?

— Desigur, tovarășe Rodionov. Vă mărturisesc, fără falsă modestie, că și eu însumi...

— Mecanici și conducători iscusiți — m-a întrerupt el — care să poată repara repede saniile și să le ducă în luptă. Ei bine ?

În vorbirea lui apărea din cînd în cînd acest „ei bine", căruia îi dădea însă cele mai diferite nuanțe. Drept să spun, aș fi vrut să-i vorbesc despre unele merite personale, să spun că aveam toate motivele să mă consider un campion pe întreaga Rusie în materie de aerosanii, dar, în loc de toate acestea, am răspuns scurt la acel interogativ „ei bine", care te îmboldea :

— Am înțeles, tovarășe Rodionov... Voi fi în stare.

El mi-a primit răspunsul tot atît de reținut cum a purtat de altfel toată discuția. Părea că nici nu se așteptase din parte-mi la alt răspuns.

— Așa. Și mai trebuiesc încă vreo zece oameni. Fermi, curajoși, iscusiți în treaba asta.

Fermi... M-am uitat cu coada ochiului la Avdoșin, secretarul celulei noastre de partid, care ieșise în curte cu Rodionov. De meserie țesător, nu era în armată din pricina vîrstei și mi se pare că din motive de boală. Înalt, adus de spate, cu omoplații ascuțiți care se conturau sub palton, cu fața gălbuie și trasă, Avdoșin fusese trimis la noi dintr-o fabrică de țesătorie — ce-și închisese porțile — din Moscova. Lucra la „Compas" de aproape o jumătate de an. De curînd avusese cu mine o discuție aprinsă: mă învinuise cu asprime că sînt rupt de organizațiile de masă și mă numise „lipsit de fermitate politică". Ce-o să spună acum? — mă întrebam. Poate o să-mi trîntească ceva de o să mă treacă toate nădușelile...

— Și cît mai mulți comuniști, comsomoliști — continuă Rodionov.

Nedolea, care stătea lîngă noi, se muta de pe un picior pe celălalt, sau, exprimîndu-mă la figurat, îi ardeau călcîiele. Se înroșise și voia să strige ceva; doar spiritul de disciplină și delicatețea lui înnăscută îl opreau să ne întrerupă discuția.

Avdoșin scoase un creion și un carnețel uzat.

— Berejkov — spuse el — ajută-ne. Cum crezi, cine o să se mai ofere singur?

23

Rodionov interveni:

— Da, să întocmim lista chiar acum. Plecarea este hotărîtă pentru astă seară. Tovarășii trebuie să aibă timp să treacă pe acasă, să petreacă o oră în familie. Grupul va fi condus de...

S-a uitat la mine şi m-a întrebat pe neaşteptate :

— Cunoşti lozincile lor ?

— Ale cui ?

— Ale celor din Kronstadt. Îţi este clar scopul rebeliunii ?

Mărturisesc că am simţit cum mă roşesc şi era gata-gata să-i trîntesc că n-am avut timp să citesc ziarele zilele acestea. Dracu să-i ştie ce lozinci aveau. Mi se pare : „jos comuniştii" şi „comerţul liber", sau ceva în genul ăsta. Nu mă pricepeam să deslușesc „fineţurile" contrarevoluţiei, dar ştiam una şi bună : unde-i contrarevoluţie, acolo se amestecă o mînă străină.

— Scopul ? — am repetat eu. — Şi-au băgat englezii coada !

Rodionov izbucni în rîs.

— Ca o introducere în filozofie, poate că este just ce spui. Deci, tovarăşe Berejkov, dumneata vei conduce grupul.

Avdoşin şi cu mine am început să întocmim lista. În timpul acesta, Rodionov a deschis uşiţa de la cabina unei sănii, s-a aşezat pe locul puşcaşului, a atins suportul mitralierei, s-a aplecat, a închis un ochi.

— N-am mers niciodată pe o drăcie ca asta — spuse el.

Şi ni s-a adresat :

— Ei bine...

Lista fusese întocmită în ciornă. Totuşi, de îndată ce Avdoşin începu să citească numele, Fedea care nu se depărtase de noi se înroşi din nou. Întinzîndu-şi fără să vrea gîtul, ceea ce făcu ca silueta lui cu picioare subţiri să pară şi mai lungă, spuse :

— Vă rog să mă înscrieţi şi pe mine.

Rodionov îl privi.

— Dumneata conduci bine aerosania ?

— Nu, nu prea bine... Mă voi ocupa însă de reparaţii. Şi apoi... pot să fiu şi mitralior.

— Cunoşti mitraliera ?

— Da.
— Ce tip ?
— „Maxim" şi „Kolt".
— Tragi bine ?
— Ultima dată la poligonul de tragere am lovit cu zece gloanţe trei ţinte de centură.
— De la ce distanţă ?
— De la cinci sute de metri.
— Fedea, iartă-mă, poate că am încurcat ceva, dar atunci aţi discutat în limba voastră despre ţinte de centură şi de înălţime, despre panouri, despre distanţe şi altele ca nişte adevăraţi mitraliori. Peste o clipă l-ai şi întrebat :
— Tovarăşe Rodionov, sînteţi mitralior ?
— Da. Am învăţat la şcoala de mitraliori, dar n-am apucat s-o termin.
— De ce ? — continuă Fedea, neputîndu-se stăpîni să-l întrebe.
— În anul 1916 am fost arestat. Aşa că n-am putut să-mi termin studiile.
— Aţi fost soldat ?
— Soldat. Şi niciodată nu m-am fălit cu nasturii descheiaţi.
Ridicîndu-se în picioare, Rodionov încheie repede şi îndemînatic doi nasturi la gulerul bluzei lui Fedea. După cum vă puteţi închipui, Fedea se făcu roşu ca macul. Privindu-l cu duioşie, Rodionov îl întrebă :
— Ei bine... Numele ?
— Nedolea.
— Comsomolist ?
— Da.
— Ei tovarăşi, aveţi ceva împotrivă ? Îl înscriem ?
Luînd din mîna lui Avdoşin creionul şi carnetul, Rodionov scrise numele lui Nedolea. Apoi se hotărî imediat problema primirii actelor, locul adunării şi alte amănunte de felul acesta. Totul se discuta cu atîta preocupare şi calm, încît nu-mi pu-

team da seama că ne pregăteam pentru luptă ; nu simţeam nici un fel de friguri sau emoţie înaintea acestei lupte, friguri pe care le-am cunoscut mai tîrziu

Terminînd cu treaba, Rodionov bătu darabana în învelişul saniei şi repetă :

— N-am mers niciodată cu o asemenea maşină. Nu ştiu cum, dar n-am avut ocazia. Ce să-i faci, acolo, pe loc, mă voi lămuri definitiv. Ne vom întîlni, tovarăşi.

Îşi duse mîna la cozorocul budionovcei, în semn de salut, pregătindu-se de plecare. Eu însă i-am spus :

— Tovarăşe Rodionov, nu vreţi să încercaţi acum ? Avem în garaj o aerosanie gata de drum. Permiteţi-mi s-o conduc chiar eu.

— Nu, nu... Pînă deseară n-ai chiar atît de mult timp. Şi mai trebuie să te pregăteşti, să-ţi vezi familia.

Am tăcut. Familia... Asta nu... Sorei mele am să-i trimit printr-un prieten cel mai inofensiv bilețel, că plec urgent într-o delegaţie pentru cîteva zile... Doar nu pot, fără nici o pregătire, să-i spun Maşei că plec la asaltul Kronstadtului. Nu de mult, în noiembrie, îl pierduse pe Stanislav al ei, căzut în preajma Perekopului. Îi voi povesti totul după ce mă voi întoarce.

Rodionov începu să-şi ia rămas bun de la noi.

— Eşti liber pînă deseară, tovarăşe Berejkov.

— Bine... Un singur om aş dori să văd înainte de plecare, tovarăşe Rodionov.

— Pe cine ?

— Pe Nikolai Egorovici Jukovski.

— Pe profesorul Jukovski ? Îl cunoşti bine ? Cum o duce ?

— Rău... A avut un al doilea atac. Mai încearcă să lucreze, dar...

— Cum este tratat ? Cine-l îngrijeşte ? Unde este acum ?

— La sanatoriul „Usovo". Este îngrijit și de doctori și de infirmiere... Și nici elevii lui nu-l uită...

Dar spunînd aceasta, am tăcut... Nu-l mai vizitasem cam de mult pe profesorul bolnav.

— Tovarășe Rodionov, n-aș vrea să plec fără să-mi iau rămas bun de la el... Mai ales că pentru aerosanie drumul este bun pînă acolo. Într-un sfert de oră voi fi la sanatoriu.

— Cu aerosania?

— Da... Vreți să faceți și dumneavoastră o călătorie de probă, tovarășe Rodionov? Firește, nu va fi chiar ca pe gheața mării, totuși o să vă puteți da seama și așa ce gen de armă este.

Trăgînd în sus manșeta mantalei, Rodionov se uită la ceas.

— Ei bine... Să mergem.

24

Nu vă voi descrie această călătorie cu aerosania.

Medicul-șef al sanatoriului mi-a permis să intru la Nikolai Egorovici și să stau un sfert de ceas la el. Rodionov a rămas cu medicul.

Ușa salonului lui Jukovski era pe jumătate deschisă. De altfel, această ușă nu ducea direct în camera mare și luminoasă — dormitorul lui Nikolai Egorovici — ci într-un mic antreu. Apropiindu-mă, am vrut să bat la ușă, dar l-am zărit pe Ladoșnikov.

Instalat mai spre lumină, monta ceva format din stinghii și bare noi, lăcuite proaspăt și lucioase, pe care le înșuruba energic. Lucra uimitor de liniștit, fără să facă zgomot. Ce-o fi meșterind? Nu cumva și aici, lîngă bolnav, își bătea capul cu vreo machetă? — m-am întrebat. L-am strigat încetișor. Ladoșnikov și-a întrerupt lucrul, m-a salutat prietenos și mi-a făcut semn să intru înăuntru.

— Uite, drăcia asta mi-a mîncat sufletul — mi-a spus el. — Privește-o !... Ce mă sfătuiești să fac ?

Am examinat construcția foarte ingenioasă a unei măsuțe înclinate rotative, pe care o făcuse pentru Nikolai Egorovici ca să-i fie mai comod să citească pe jumătate întins în pat. Ceva însă șchiopăta, deoarece măsuța se dădea greu la o parte și Ladoșnikov era nevoit să o pună la punct chiar aici.

— Iertați-mă, Mihail Mihailovici, dar n-am timp... Nikolai Egorovici doarme ?

— Mi se pare că stă așa... Se odihnește. Astăzi a dictat mult.

— Lucrează în fiecare zi ?

— Da.... De cele mai multe ori eu îi scriu. — Ladoșnikov adăugă trist : — Se grăbește să termine.

Am tăcut amîndoi cîteva clipe.

— Am venit să-mi iau rămas bun... Plec astăzi.

— Unde ?

— La Kronstadt... Este nevoie de săniile noastre. Și pe lîngă ele, bineînțeles, de conducătorii săniilor. Probabil că vom intra în luptă...

— Cine mai pleacă ?

I-am enumerat pe membrii „Compas"-ului, pe care-i trecusem pe listă.

— De ce nu m-ați trecut și pe mine ?

— Mihail Mihailovici, dumneavoastră... Nu vă putem lăsa.

— Fleacuri... Tu cu ce-ai venit aici ?

— Cu aerosania... L-am luat și pe comisarul forțelor blindate ale Republicii. I-am făcut o demonstrație a mașinii noastre... Mi se parcă că vom fi comandați de el.

— Unde este ?

— Pe-aici pe undeva... Vorbea cu medicul...

Fără să mai spună o vorbă, Ladoșnikov a pus șurubelnița deoparte și a ieșit.

Am bătut la Jukovski. Mi-a deschis o infirmieră. De cum am păşit pragul, m-a răzbit un miros de mere, aroma minunată a merelor coapte „Antonovka". Lui Nikolai Egorovici îi plăcea soiul acesta de mere. Probabil că i se trimisese o ladă întreagă. Aceasta mi-a reamintit deodată de căsuţa din stradela Mîlnikov, unde plutise întotdeauna aceeaşi aromă plăcută, îmbietoare, a merelor „Antonovka", aduse de la Orehovo. Soba albă de teracotă m-a învăluit deodată în căldura ei. Şi aceasta de asemenea mi-a amintit de cabinetul lui Nikolai Egorovici din casa lui bătrînească, acum pustie. Da, pustie! Nu de mult murise Lenocika, singurul lui copil, în vîrstă numai de douăzeci de ani. Nenorocirea asta l-a doborît. A urmat un atac de apoplexie, apoi al doilea; a făcut o congestie cerebrală. Nikolai Egorovici căuta să lupte, continuînd să muncească. Dicta o lucrare pe care voia s-o termine, dar acasă, unde, la tot pasul, răsunase glasul fiicei sale, nu mai putea lucra.

Cînd am intrat, şedea cu faţa spre fereastră într-un fotoliu înalt şi adînc, aşezat pe patru rotiţe. Auzindu-mi probabil paşii, a început să mişte capul. Îi era greu să-l întoarcă, aşa că într-o clipă am fost în faţa lui.

— A, Alioşa! Bună ziua — spuse el. — În sfîrşit... ai venit să mă vezi.

Cu durere în suflet am observat cît de greu vorbea. Mi-a zîmbit bucuros şi am văzut cum i se strîmbase chipul cu barba albă, care-mi era atît de drag; partea paralizată stătea înţepenită. Numai ochii îi mai trăiau ca înainte. Aveau privirea limpede, netulburată. Genunchii îi erau acoperiţi cu un pled cafeniu în carouri. Pe stofa închisă la culoare îi zăcea mîna mare şi zbîrcită, de bătrîn, galbenă ca ceara şi paralizată.

Mi s-a făcut ruşine că nu-l vizitasem de-atîta timp. Ultima dată fusesem împreună cu cîţiva elevi şi intimi de-ai lui Nikolai Egorovici, cînd împlinise cincizeci de ani de activitate ştiinţifică. Îi citisem solemn decretul semnat de Vladimir Ilici Lenin, în care fusese numit părintele aviaţiei ruse, şi-l aclamasem cu căldură. Stătea înţepenit în acelaşi fotoliu ; a încercat să se ridice, să ne răspundă la aclamaţii, dar nu a izbutit şi a început să plîngă.

— Bună ziua, Nikolai Egorovici ! — i-am spus acum vesel. — Cum vă simţiţi ?

— Ia loc... Spune-mi ce mai e nou la tine...

Am repetat însă :

— Cum vă simţiţi ?

Cu mîna sănătoasă mi-a arătat spre masa unde se aflau cărţile şi mai ales topuri voluminoase de hîrtie de manuscris.

— Uite... Dictez cursul de mecanică... Vreau neapărat să-l termin. Nu mă obosesc prea mult... Privesc pe fereastră. Vezi ce devreme au venit ciorile de cîmp anul acesta... Pesemne că se plimbă şi pe la Orehovo.

A închis ochii, apoi i-a deschis iar, limpezi, vioi.

— Dar tu, cum o duci ? Ce-i cu motorul tău ?

— L-am lăsat în părăsire, Nikolai Egorovici.

— Păcat... L-ai conceput minunat. Mai lucrează, mai lucrează la el. Îmi promiţi ?

— Vă promit.

— Dar acum cu ce te ocupi ? Ce-ai mai născocit ?

I-am spus că în seara aceea plecam la Petrograd, unde coloana de aerosanii va lua parte la asaltul Kronstadtului.

— Şi tu ?

— Încă nu ştiu — am răspuns ca să-l liniştesc. — La început voi fi ocupat cu reparaţiile.

Jukovski a înţeles însă ce mă aşteaptă — se vedea clar după privirea ochilor lui — şi-a dat seama că am venit să-mi iau rămas bun. A tăcut iar, căzînd pe gînduri. Apoi a întrebat :

— Dar acolo cum e timpul ? Mai ţine gheaţa ?

— Da... Probabil însă că-i lunecuş mare. Umezeală. Mi s-a spus că aerosaniile se răstoarnă uşor.

— Fireşte că se răstoarnă ! — a exclamat vioi Jukovski. Pentru o clipă vorbi fără nici o greutate. — Pe oglinda lunecoasă a gheţii virajul nu se va produce aşa cum ar cere condiţiile de cinematică. Înţelegi ?

Am dat afirmativ din cap. Totuşi, Nikolai Egorovici nu s-a mulţumit cu aceasta. A încercat să se întoarcă spre manuscrisele care stăteau pe masă. N-a izbutit însă, şi pe faţa lui puţin crispată s-a reflectat suferinţa. Infirmiera s-a apropiat, gata să-l ajute.

— Nu, nu dumneata... Cheamă-l...

Era vădit că obosise. Îi venea greu să vorbească.

— Nikolai Egorovici, nu-i nevoie — am intervenit eu.

Infirmiera i-a înţeles dorinţa.

— Pe Mihail Mihailovici ?

Jukovski a înclinat din cap.

Într-o clipă a apărut Ladoşnikov. Nikolai Egorovici s-a bucurat, văzîndu-l.

— Aşa, aşa... Scoate, te rog... raportul meu... „Despre dinamica automobilului"... Acolo vei găsi, Alioşa... teoria... derapării pe polei... la viraje... Ia-l... O să-ţi prindă bine.

Obosise din nou şi tăcu. Apoi, după ce se odihni puţin, se adresă lui Ladoşnikov :

— Mişa... Ştii unde pleacă ?

— Nikolai Egorovici — spuse Ladoşnikov — plec şi eu...

— Tu unde pleci ?

— Tot la Kronstadt. S-a hotărît. Am vorbit cu comisarul...

— Cum aşa ? Dar avionul tău ? Nu-l termini pentru a putea fi prezentat la încercări ?

— Îl pun la punct cînd mă întorc, Nikolai Egorovici... Şi să ştiţi că „stimatul domn" n-a uitat cele ce i-aţi spus cîndva... Şi nu va... lipsi!

În uşă se auzi o bătaie uşoară. Călcînd încet, a intrat Rodionov. Era fără manta, în bluza de uniformă militară. Nikolai Egorovici i-a aruncat o privire neliniştită.

— Dumneata... Şi dumneata pleci la Kronstadt?

— Da — răspunse Rodionov.

— Ei, să vă deie domnul...

Mîna paralizată nu s-a mişcat. Pe cealaltă însă, Jukovski a ridicat-o, de parcă ne-ar fi blagoslovit. Apoi mîna i-a căzut greu în jos. Jukovski a închis ochii. Infirmiera ne-a făcut semn să-l părăsim. Stîngaci, repezit, Ladoşnikov şi-a salutat profesorul iubit şi, întorcîndu-se brusc, s-a îndreptat spre uşă.

Infirmiera a spus:

— Nikolai Egorovici, poate să vă citesc ceva?

— Nu, nu trebuie... Am să mai stau aşa, să mă gîndesc la satul meu, unde, în curînd, or să înceapă să susure apele sub zăpadă şi vor porni pîrîiaşele spre iaz. Îţi aminteşti de iazul nostru, Alioşa?

...Şi mi-am amintit de Nikolai Egorovici, aşa cum îl văzusem cu douăzeci de ani în urmă, cu barba neagră, creaţă, ca de ţigan; cum ne-a strigat nouă, copiilor, de pe digul de la Orehovo: „Voi, copii, văd că nu ştiţi de loc să vă scăldaţi!" Cum şi-a lepădat, într-o clipă, costumul larg de doc, cum a sărit în apă şi a trecut înot iazul, cu mîinile ridicate pe deasupra capului, sforăind şi dînd apa pe gură, ca o fîntînă arteziană. Acum, acest trup vînjos, puternic, frînt de ani, de durere, de paralizie, se stinge inevitabil. N-am răspuns nimic, nu mai puteam vorbi.

Am ieşit în vîrful picioarelor. De atunci nu l-am mai văzut pe Jukovski. S-a stins încet peste cîteva zile, în zorii zilei de şaptesprezece martie 1921, fără să-şi piardă cunoştinţa aproape pînă la ultima suflare.

S-a întîmplat așa că, în aceeași zi de șaptesprezece martie și la aceeași oră, adică înainte de ivirea zorilor — în ceasul morții marelui om de știință rus, îndrumătorului nostru — a început și asaltul Kronstadtului.

Micul nostru detașament alcătuit din șaisprezece aerosanii, pus la dispoziția statului-major al Armatei a șaptea, care se concentrase în fața Kronstadtului, se găsea pe malul mării, la Oranienbaum.

Am fost numit conducătorul saniei Nr. 2, precum și ajutorul comandantului în ce privește partea tehnică. Locul următor în coloana de luptă a detașamentului îl ocupa Ladoșnikov, conducătorul mașinii Nr. 3. Numărul patru era condus de Gusin. Alte cîteva sănii fuseseră încredințate altor tovarăși de la „Compas".

Ne adăposteam pe după grădinile și vilele distruse în parte de proiectile. Ziua, pe timp frumos, drept în fața noastră, se profila la orizont fîșia întunecată a clădirilor de piatră din Kronstadt, de care ne despărțeau opt sau zece kilometri de gheață. Se puteau distinge cu binoclul masivele cenușii de beton ale forturilor, cazarmele, catedrala, cheiurile și siluetele cuirasatelor pe care puseseră mîna contrarevoluționarii. Erau „Petropavlovsk", „Sevastopol" și alte cîteva nave, ale căror nume îmi scapă. Gheața le încătușase. De jur împrejur însă, se topea totul. Pe malul jos, ce cobora în pantă dulce, ieșiseră la iveală petice-petice de nisip. Bătea un vînt cald și umed. Gheața de pe mare se înnegrise, își pierduse luciul. Pe această cîmpie mată, pe această întindere plumburie, străluceau doar ochiurile mari de apă de mare, puțin verzui, pe locurile unde căzuseră proiectilele trase din Kronstadt. Liziera de apă, de altă culoare, mustind tot timpul tulbure, amestecată cu zăpadă, începuse să se reverse peste gheață și pe mal. Asaltul nu mai putea fi

amînat. Golful putea să se dezgheţe de la o zi la alta.

Cu cîteva zile înainte de venirea noastră, fusese întreprins primul atac împotriva Kronstadtului. Ostaşii roşii nu ajunseseră la fortăreaţă. Sub focul navelor şi al forturilor, sub grindina proiectilelor care spărgeau şi sfărîmau stratul fragil de gheaţă ce se topea, ostaşii se retrăseseră. Atunci, în aceste regimente au fost vărsaţi muncitorii comunişti din Petrograd şi, în afară de aceasta, după cum cred că ştiţi, au sosit de la Moscova, de la congresul partidului, trei sute de congresişti, care au intrat în rîndurile regimentului cu arma în mînă, ca simpli ostaşi. Printre delegaţii congresului, veniţi să participe la asaltul Kronstadtului, se afla şi Rodionov.

Seara, în ajunul asaltului, el a apărut pentru puţin timp în detaşamentul nostru. Cu toţii făceam de serviciu pe lîngă sănii. De cîteva nopţi dormeam chiar în cabine. Poate că, prin pîcla care se lăsase, nu l-aş fi recunoscut. Dar l-am auzit rostind încet acel „ei bine", care-i era atît de caracteristic.

— Ei bine... Unde-i comandantul detaşamentului ? — întrebă el.

De la Kronstadt se trăgea din cînd în cînd asupra malului nostru. Cu puţin înainte de a se înserа, artileria rebelilor izbutise să incendieze două case din Oranienbaum, şi acum flăcările incendiilor, care pîlpîiau în vînt, le serveau drept punct de reper. Fiind nu numai conducătorul aerosaniei Nr. 2, dar, după cum v-am spus, şi ajutorul comandantului, însărcinat cu partea tehnică, am răspuns la apel. În lumina roşietică, confuză, cînd mai vie, cînd gata să se stingă, l-am zărit pe Rodionov. Pe spate purta, ca oricare ostaş, arma cu baioneta înşurubată.

Da, aici devenise un ostaş oarecare, unul din acei la care te referi cînd spui că batalionul sau compania cutare are un număr sau altul de baionete. Regimentul din rîndurile căruia făcea parte ocupase poziţiile de pornire tot aici, la Oranienbaum, în

apropierea detașamentului nostru. Rodionov, simplu ostaș al acestui regiment și, în același timp, comisarul politic al forțelor blindate ale Republicii, venise pentru o oră în detașamentul nostru, singura unitate militară mecanizată care putea lua parte împreună cu infanteria la asalt, care mai putea încă opera pe această gheață fragilă, afînată, ce în unele locuri nu mai suporta nici greutatea unui cal, fără să mai vorbim de care blindate sau de tunuri.

M-am apropiat. Rodionov m-a recunoscut.

— A, tovarășul Berejkov ?

— Întocmai, tovarășe Rodionov.

— Ei bine, cum a mers treaba ? Cum stați cu mașinile ? În ordine ?

Am ridicat degetul mare, gest pe care, prin pîcla aceea roșietică, probabil că nu l-a zărit.

— În ordine, tovarășe Rodionov.

Tot atît de reținut, laconic, mi-a mai pus cîteva întrebări în legătură cu pregătirea de luptă a detașamentului și mi-a ascultat răspunsurile. Apoi m-a întrebat :

— Drapele ați primit ? Au fost împărțite ?

— Ce fel de drapele ? Nu, tovarășe Rodionov.

— Așa... Unde-i statul vostru major ? Unde-i comandantul ?

I-am arătat clădirea statului-major — o magazie, spre care se întindeau firele electrice. Rodionov se îndreptă într-acolo. Peste cîtva timp, toți conducătorii — comandanții de sănii — fură convocați la statul-major.

Magazia era luminată de un mic bec electric, alimentat de acumulator. Pe masă era întinsă o hartă mare topografică — ca o față de masă — a malului nostru și a fortăreței Kronstadt, hartă pe care se revărsase parcă culoarea albastră a mării, cînd mai închisă, cînd mai pală, cu indicațiunile diverselor adîncimi. Dacă ar fi fost să nimerim sub gheață, toate aceste indicații n-ar mai fi prezentat, desigur,

absolut nici un fel de interes pentru noi, după cum vă puteţi da singuri seama. Tot aici, pe masă, se înălţa un teanc de bucăţi de mătase purpurie, aproape ca flacăra, împăturite în patru. Erau şaisprezece fanioane lungi, roşii, pregătite pentru noi, după numărul sănilor.

Comandantul detaşamentului nostru era marinarul Melnikov din Kronstadt, comunist, fost mecanic pe torpilorul „Novik". Încă de mult, aproape de la începutul războiului civil, acest uriaş chipeş, curajos şi calm, luptase pe uscat, conducînd care blindate şi aerosanii. De cîteva zile îşi îmbrăcase în mod demonstrativ vechea lui uniformă de marinar — o scurtă neagră în locul mantalei şi bereta cu panglici.

Noi, voluntarii din Moscova, eram echipaţi în uniforma Armatei Roşii. Ladoşnikov stătea alături de mine. Purta o căciulă caucaziană soldăţească pe care era prinsă o stea roşie de tablă, era îmbrăcat cu o manta cenuşie, strînsă cu o curea. Aci, în detaşament, el îşi însuşise înaintea noastră, a tuturor, ţinuta şi disciplina militară. Lîngă masă, pe bănci, pe butuci, se instalaseră ceilalţi conducători de sănii. Cînd s-au adunat cu toţii, Melnikov a privit spre Rodionov, venit şi el în mijlocul nostru, de parcă i-ar fi cerut voie să deschidă această consfătuire din ajunul marii bătălii.

— Poftim — i s-a adresat Rodionov, invitîndu-l cu un gest din cap.

Melnikov i-a răspuns :

— Tovarăşe comisar politic, permiteţi-mi să vă rog ca misiunea ce ne revine să ne-o comunicaţi dumneavoastră.

— Bine.

Rodionov s-a sculat în picioare şi, după cum avea obiceiul, a intrat în subiect fără nici o introducere.

— Tovarăşi, la orele trei noaptea începem asaltul. Nu s-a mai întîmplat în istorie, ca o asemenea fortăreaţă maritimă de prim rang, dispunînd din

belșug de tot felul de muniții, să fie cucerită de către infanterie, dinspre mare, pe gheață. Dar noi o vom cuceri... Ce ne îndreptățește să presupunem acest lucru ?

Tot discursul lui, pe care voi încerca acum să vi-l redau, a durat, probabil, cel mult patru sau cinci minute. În orice caz, mi s-a părut uimitor de scurt. Și, totuși, uimitor de clar. Bineînțeles, nu pot reconstitui cuvînt cu cuvînt frazele sale concise, uneori foarte cizelate, ce-i zburau atît de firesc, de ușor, de pe buze, ci vă voi reda din memorie numai esențialul. El a analizat raportul de forțe. Capacitatea de tragere a fortăreței Kronstadt era foarte mare. Noi pe mal n-aveam nici pe departe atîtea tunuri de calibru mare, cu bătaia lungă, ca cei din Kronstadt. În momentul critic, cînd rebelii vor observa obiectivele înaintînd, s-ar putea să avem la îndemînă numai armele cu care luptăm împotriva a sute de tunuri și mitraliere.

— Și, bineînțeles — adăugă Rodionov — și inimile noastre, dîrzenia noastră.

Și tot atît de clar, de convingător, ne-a spus că armele noastre nu sînt numai puștile, cartușele și baionetele, ci o idee măreață și sfîntă, pe care a formulat-o tot atît de precis, desigur mai precis decît vă voi spune eu acum — ideea eliberării omului de exploatare, de orice fel de înrobire, idee ce însuflețește poporul la vitejii fără seamăn. Pentru această idee, cei mai aleși oameni de pe globul pămîntesc, ne-a spus el, au înfruntat fără teamă închisoarea, tortura, moartea. Această idee este mai puternică decît orice pe lume, este invincibilă. Rebelii au trădat-o și prin aceasta și-au pierdut toată puterea, puterea aceea deosebită pe care o au toți cei care luptă sub steagul nostru roșu. De dragul comerțului liber (spunînd aceste cuvinte el zîmbi ușor) nu prea fac vitejii.

Apoi, deodată, fără frazeologie de tranziție, a început să ne vorbească despre misiunea de luptă a detașamentului.

— Veți putea acționa numai pe lumină. În clipa de față, traseul incursiunii voastre n-a fost încă stabilit de comandamentul armatei. S-ar putea ca o anumită unitate a infanteriei să fie nevoită să se culce undeva pe gheață, în bătaia gloanțelor. Atunci, coloana voastră, sub drapelele acestea...

Cu un gest discret a ridicat prima bucată de mătase roșie, care s-a desfășurat ușor și, după ce s-a revărsat parcă în unde de-a lungul mantalei sale, a pus-o la loc.

— Coloana voastră, sub drapelele desfășurate, trăgînd în inamic cu toate mitralierele, va ocupa punctul acesta, va atrage focul asupra sa, ajutînd astfel infanteria să se ridice, să facă ultimul salt... Fiți pregătiți, tovarăși, pentru asta. Amănuntele le veți discuta acum cu comandantul vostru. La revedere. Trebuie să plec.

Și-a întrerupt vorba brusc, fără obișnuitul apel și fără exclamații, fără să-și rotunjească — cum se spune — discursul. Ne-a salutat ducînd mîna apăsat la cozoroc, și-a luat arma rezemată de perete, și-a aruncat cu un gest îndemînatic și probabil obișnuit cureaua armei peste umăr și a ieșit de la statul-major, aplecîndu-se puțin, ca să nu lovească cu baioneta de pervazul ușii.

27

După această întrunire a comandanților, am confecționat chiar aici, în atelierele noastre de campanie, prăjini noi, lungi, pentru drapele, și le-am fixat solid, ca pe niște catarge subțiri, pe toate aerosaniile. Spre vîrful fiecărei prăjini de pavilion, pe care Melnikov îl numea stăruitor mărul

catargului, mergeau niște șnururi rezistente, trecute, în lipsa unor scripeți, prin inele de fier, pe care le făcusem la moment din cuie obișnuite ; era suficient să tragi cu mîna de șnur pentru ca, deasupra săniilor, să se înalțe fluturînd mătasea roșie ca focul.

Apoi, fără zgomot, cu motoarele stinse, am împins săniile, mașină după mașină, spre mare și, trecînd peste băltoacele de la țărm, scoțînd uneori apa cu carîmbii cizmelor, ne-am aliniat coloana pe gheața relativ tare.

În timpul acesta, infanteria se încolona pe țărm. Incendiile se stinseseră. Pe locul lor mocnea doar jarul, ațîțat de vîntul cald și umed, și se înălțau limbi mici albăstrii, care nu mai aveau însă puterea să ne lumineze. De altfel, orice lumină, chiar raza vreunui reflector care ar fi ajuns pînă la noi, n-ar fi putut trăda aproape nimic. Toată lumea primise halate albe cu glugă pentru camuflaj. Chiar și de la cîțiva pași era greu să distingi siluetele albe ale ostașilor roșii, pe fondul gheții și al zăpezii. Aerosaniile noastre fuseseră și ele vopsite din nou cu alb de zinc. Detașamentul nostru, asemenea tuturor ostașilor, purta halate albe peste mantale și căciuli. Deasupra mării pluteau bezna și liniștea. Pe cer nu se zărea nici o stea. Numai într-un punct se profilase un disc mare, tulbure, într-o lumină confuză. Acolo se ghicea luna și puteam întrezări niște nori goniți de vînt.

Gheața care-și pierduse compoziția cristalină pe stratul superior, poroasă, afînată, nu mai reflecta lumina. Abia se vedea cum se tîrau tentaculele reflectoarelor din fortăreață, iar reflexe, sclipiri tulburi, apăreau doar atunci cînd raza reflectorului atingea apa revărsată în jurul vreunei spărturi. În ceasul acesta mort, din preajma zorilor, artileria rebelilor amuțise. Nici din partea noastră nu răsuna nici o împușcătură. În rîndurile infanteriei se auzeau strigăte, comenzi domoale, de parcă oa-

menii s-ar fi temut ca vocile lor să nu ajungă dincolo, peste cîmpia de gheață.

Iată, în fine, încă o comandă și regimentul a pornit. N-am putut distinge cum erau încolonați ostașii. Am auzit numai sute sau mii de pași plescăind prin zăpada topită, prin apă, prin gheața ce se fărîmița sub tocurile cizmelor. Stăteam rezemat de partea din față a saniei mele și deodată l-am văzut, mai bine zis, l-am simțit alături pe Ladoșnikov. Ce mare trebuie să-i fi fost emoția, dacă el, întotdeauna rezervat, zgîrcit în toate manifestările de prietenie, s-a apropiat de mine și m-a îmbrățișat. Așa, îmbrățișați, probabil nevăzuți de nimeni în halatele noastre albe, urmăream în tăcere cele ce se petreceau. Am văzut cîteva umbre albe cu armele în mînă trecînd pe lîngă aerosaniile noastre. Pe o săniuță era trasă o mitralieră. Ceva mai departe, pe alta, se transporta o bobină de fire, care se și desfășurase, așternîndu-se ca un șarpe subțire, negru, pe gheață. Apoi... Apoi n-a mai trecut nimeni. Un timp s-au mai auzit, îndepărtîndu-se, pașii care plescăiau prin apă, devenind din ce în ce mai greu de deslușit. După aceea, zgomotul pașilor s-a pierdut, distingîndu-se doar un foșnet neclar, din ce în ce mai îndepărtat. Pînă la urmă și foșnetul s-a stins... Bezna și liniștea s-au lăsat din nou deasupra mării.

A trecut un ceas, un ceas și jumătate. Ladoșnikov se întorsese de mult la sania lui. Din cînd în cînd, ne mai plimbam, sau, pentru a mia oară, ne verificam mașinile. Fedea ba se ridica, ba se așeza lîngă mitralieră. Nu se auzea încă nici o împușcătură, nici un sunet, nici o mișcare sau semnal de alarmă de pe malul celălalt. Priveam înainte, în bezna în care dispăruseră ostașii porniți la asalt. Părea că dintr-o clipă într-alta, fascicolele îndepărtate de lumină ale reflectoarelor, care lunecau în toate direcțiile, se vor opri ; se vor opri asupra unui punct unde vor fi descoperite șirurile noastre

în mișcare și deodată, șesul acesta alb va fi luminat de strălucirea albă a rachetelor, vor sclipi fulgerele loviturilor de tun și tot văzduhul împînzit va începe să răsune de bubuituri. Dar reflectoarele căutau ca și înainte, fără să afle nimic ; ca și înainte, proiectau din cînd în cînd raze lungi, dintr-un capăt în celălalt, descriind pe cer arcuri de lumină. La un moment dat, vîntul a sfîșiat norii și s-a ivit luna, revărsînd o lumină pală asupra gheții. Eram cuprinși de friguri : acum, acum va începe. Dar liniștea a rămas netulburată. Fereastra de pe cer și-a tras lin storurile, luna s-a ascuns și întunericul s-a făcut parcă și mai dens. Așa se întîmplă, dacă ați observat, înainte de a miji zorile. Deodată însă, raza unui reflector a încremenit într-adevăr într-un punct și, imediat, o a doua s-a oprit pe aceeași linie ; probabil că tot atunci în cuibul rebelilor a răsunat desperat primul strigăt de alarmă și, ca niște lumini puternice de magneziu, au sclipit primele fulgere îndepărtate ale împușcăturilor și loviturile au prins să bubuie, una după alta, contopindu-se într-un singur vuiet, din a cărui pricină pînă și sub noi gheața a prins să tremure ușor.

Mi-a rămas întipărită în minte încă o imagine. Pe neașteptate, s-au ridicat în văzduh rachetele, lansate, după cum am aflat mai tîrziu, de unitățile noastre la comanda : „Luminați Kronștadtul !" Și, într-o fracțiune de secundă, am văzut dunga îndepărtată, crenelată, a clădirilor, căciula catedralei, contururile neclare, mai curînd bănuite, ale fortu-rilor unde se aprindeau și se stingeau exploziile. Rachetele s-au stins, dar parcă lăsaseră o urmă. Îmi amintesc cît am fost de uimit că întunericul nu s-a mai întors. În jur mocnea o lumină tulbure. Am înțeles că noaptea luase sfîrșit și se iveau zorile. Se apropia clipa noastră.

S-a dat comanda : „Porniți, încălziți motoarele !" Pornind motorul saniei mele, am făcut un tur prin coloană, să verific încă o dată starea motoarelor.

În zgomotul exploziilor de motor nu mai auzeam bubuitul tunurilor şi, bineînţeles, nu ne-am mai temut, la rîndu-ne, că vom fi auziţi de inamic. Apoi motoarele au fost oprite. Vuietul luptei ne-a năvălit din nou în urechi. A început iarăşi aşteptarea.

Lîngă sania Nr. 1, unde pe locul de conducător stătea Melnikov, comandantul detaşamentului, era instalat un telefon de campanie. Ordinul de luptă avea să ajungă la noi prin telefon. M-am întors la mine, la volanul saniei Nr. 2, m-am aşezat şi, ridicînd parbrizul, priveam în direcţia Kronstadtului.

„Veţi atrage focul asupra voastră!" — ne spusese Rodionov. Înţelegeţi întregul conţinut al acestor cuvinte? Viitoarea curbă a drumului nostru nu ne era cunoscută încă, urmînd să ne fie indicată prin telefonul de campanie, dar, în orice caz, ea avea să treacă prin punctul cel mai greu. „Veţi ajuta ostaşilor să se ridice într-un ultim salt." Şi acest lucru era de înţeles.

Cu o claritate puţin obişnuită, mi se conturau în ochii minţii fragmente disparate din drumul ce ne aştepta, explozii de proiectile, găuri, spărturi în gheaţă pe locurile unde trebuia să manevrăm cu viteza redusă.

Îmi amintesc de o senzaţie extraordinară, pe care n-am încercat-o încă niciodată atît de intens. În orele acelea de dinaintea luptei, lumea înconjurătoare căpătase pentru mine un colorit de o expresivitate neobişnuită, pe care-l întrezăream cu o extraordinară claritate. Bezna nopţii, străfulgerările îndepărtate, bubuitul loviturilor de tun, luna care se ivise dintre nori, tremurul gheţii, conturul dantelat al clădirilor din Kronstadt, luminat pentru cîteva clipe, totul mi s-a întipărit atît de viu în minte, încît şi acum, dacă închid ochii, văd acest tablou în faţa mea. Pînă şi ceaţa tremurătoare, tulbure, cenuşie, care s-a ridicat o dată cu ivirea zorilor de părea că a învăluit totul în jur, îmi apărea pitorească, neasemuită, cum nu mai văzusem nici-

odată în viață. Îi distingeam șuvițele desprinse, îi vedeam pletele risipite în vînt.

Această ciudată și acută percepere a luminii nu se întindea numai asupra celor ce auzeam sau vedeam aievea, dar tentaculele ei se întindeau pînă undeva, departe, mult mai departe de această bucată de pămînt, de această gheață, de această mare. Niciodată n-am simțit cu atîta limpezime zguduitoare rotunjimea globului pămîntesc, convexitatea mării și a uscatului, alcătuiri ce nu pot fi, în mod obișnuit, percepute cu organele simțurilor.

Au fost clipe cînd întrebîndu-mă „cine trage din beznă ?" mi se părea că văd îndreptate asupra noastră nu numai țevile tunurilor din Kronstadt, dar și altele, îndreptate de departe, de foarte departe, de dincolo de hotarele țării noastre. Și mi se părea că tocmai proiectilele acestor tunuri fărîmițează acum gheața Balticei.

28

Ceața se rărea. Și deodată, pe vîrful sau, după cum spunea comandantul nostru folosind o expresie marinărească, pe mărul catargelor noastre, proaspăt date la rindea, a căzut o rază de soare. Am ridicat capul. Parcă nici nu fuseseră nori. Cerul era încă albicios, nu albastru, dar sclipea, radia, răspîndea lumină. Dinspre răsărit, din direcția Petrogradului, s-a înălțat soarele, uimitor de strălucitor pentru o oră atît de matinală.

Sau poate mi s-a părut mie foarte strălucitor. Acest cer scînteietor de lumină și raza de soare erau parcă o prevestire a victoriei. Abia în clipa aceea mi-am crezut în sfîrșit urechilor : canonada din față nu mai era aceeași. În stînga, bubuitul tunurilor slăbise în mod vădit, în centru era de asemenea liniște, două zone, în care, probabil, răz-

biseră ai noştri. Dar în dreapta băteau tunurile, băteau într-una.

Soarele ajunsese la caroseriile albe ale săniilor noastre, care începuseră să scînteieze din pricina picăturilor mărunte de apă ca roua, depuse pe ele, cînd Melnikov a fost chemat la telefon. Era îmbrăcat ca noi toţi într-un halat alb cu glugă, care-i ascundea bereta. L-am văzut — cu silueta lui uriaşă aplecat deasupra telefonului de campanie. După figură mi-am dat seama că asculta cu atenţie încordată tot ce i se spunea. A răspuns ceva deschizînd o gură mare, largă. Apoi, punînd receptorul la loc, s-a îndreptat din spate şi a strigat:

— Comandanţi, la mine! Luaţi şi hărţile cu voi!

Ne-am apropiat în fugă. Melnikov ne-a comunicat că în unele puncte unităţile de asalt pătrunseseră în oraş şi duceau lupte de stradă; în alte locuri, rebelii izbutiseră să ne oprească ofensiva şi îi siliseră pe ostaşii roşii să se culce pe gheaţă, la cîteva sute de metri de Kronstadt.

S-a primit ordinul ca toată coloana să asalteze unul din sectoarele fortificate şi, din mers, în viraj, să tragă de la o distanţă cît mai apropiată asupra bateriilor şi cuiburilor de mitraliere, care susţineau focul.

O pîclă uşoară, străpunsă de razele soarelui, mai acoperea încă Kronstadtul, dar Melnikov, întors cu faţa într-acolo, ne indica punctele de reper, ca şi cînd vedea limpede în faţa sa conturul cunoscut al oraşului. Vorbea calm şi sigur de el, intrînd în toate amănuntele necesare, dar focul lui lăuntric îi brăzdase faţa cu pete roşii, apărute pe obraji. Arătîndu-ne cu mîna arcul incursiunii noastre, ni l-a schiţat apoi pe hartă, pe culoarea albastră a mării. După aceea, unul din punctele acestui arc, aproximativ la un kilometru şi jumătate de fortăreaţă, l-a însemnat cu roşu. Acolo trebuia să facem vizibilă coloana noastră albă, fantomatică, neobservată pe gheaţă, înălţînd fanioanele roşii. Am

trasat pe hărţile noastre linia corespunzătoare şi ne-am fixat punctul respectiv.

— Pe locuri! Porniţi motoarele! Mişcaţi-vă în ordinea numerelor. Nu vă îngrămădiţi. Urmaţi prima sanie.

Apoi şi-a legat fără grabă şnurul de la gulerul halatului şi s-a aşezat pe locul său — locul de conducător al saniei Nr. 1. Ici-colo au început să duduie motoarele. Ajutorul meu, mecanicul saniei Nr. 2 şi, în acelaşi timp, puşcaş-mitralior în partea din faţă a maşinei, era Nedolea. În cabina din spate, o altă echipă deservea două mitraliere. Am pornit repede motorul. Melnikov s-a întors, a examinat coloana prin cercul elicei care se învîrtea, a aşteptat pînă ce deasupra unei sănii întîrziate a început să iasă fumul pe ţeava de eşapament, apoi a ridicat mîna, a făcut un semn şi şi-a urnit lin sania din loc.

Lăsîndu-l pe Melnikov să se îndepărteze aproximativ cu cincizeci de metri, trăgînd cu coada ochiului spre Ladoşnikov, care trebuia să pornească în urma mea, i-am făcut un semn cu mîna, am apăsat pedala şi am simţit că tălpicile saniei au prins să lunece.

Pînă la cîmpul de luptă spre care pornisem, aveam de mers patru-cinci minute. Mi s-a părut însă că s-a scurs doar o clipită şi în faţa noastră, aproape de tot, s-a ivit malul negru, cheiul abrupt, un vas blindat acostat, fortul cenuşiu, scund, şi am văzut cum din cîmpia aceea de gheaţă ţîşneau nişte coloane albe — adevărate fîntîni arteziene de apă înspumată şi de gheaţă sfărîmată de exploziile obuzelor. Încă nici nu apucasem să văd bine unde se opriseră ostaşii noştri, cînd deasupra saniei lui Melnikov s-a înălţat şi a început să fîlfîie, desfăşurîndu-se în bătaia vîntului, drapelul roşu ca focul. Fedea ţinea mîna pe şnur. S-a uitat la mine, eu am dat afirmativ din cap, fără să-mi iau ochii de la gheaţa peste care treceam cu o viteză nebună şi,

deasupra saniei noastre, s-a înălţat de asemenea steagul de mătase roşie aprinsă. Trebuia să traversăm zona exploziilor, s-o depăşim. Distingeam doar cum apăreau pe gheaţă mai întîi scîntei mari, care, risipindu-se, se transformau într-un mic snop de flăcări, şi cum imediat, din fiecare flacără, ţîşnea o coloană de apă şi gheaţă. Pretutindeni, reflectînd soarele, băltoacele şi lăculeţele formate în jurul găurilor făcute de proiectile scînteiau orbitor. Apa ne împiedica să distingem aceste spărturi. Fedea se lipise de mitralieră şi trăgea ; din gura smucită a mitralierei ieşeau limbi de flăcări, abia vizibile. Melnikov gonea înainte, stropind în dreapta şi stînga prin băltoace, lăsînd în urmă, sub tălpicile saniei, o dîră de apă înspumată. Îşi trăsese în jos gluga albă şi se ridicase puţin, strîngînd volanul. Vîntul îi flutura panglicile de la bereta marinărească. În beţia luptei striga ceva, apropiindu-se tot mai mult, în goana saniei, de fortificaţiile trădătorilor de la Kronstadt.

Rebelii îşi schimbară, probabil, înălţătoarele mitralierelor după noi, căci începuseră să bată în coloană. Din cauza zgomotului asurzitor al motorului era imposibil să auzi vreun sunet, dar vedeam clocotind ici-colo, prin băltoace, linii punctate de băşicuţe şi mici coloane de apă. Acest lucru mi-a sustras pentru o clipă atenţia şi cînd am privit din nou înainte, n-am mai zărit sania lui Melnikov. Doar suprafaţa unui lăculeţ era încă tulburată. Unde era Melnikov ? Sub gheaţă ? Dar n-aveam timp să mă gîndesc la aşa ceva. Acum conduceam eu coloana. Virînd uşor, am ocolit ochiul de apă. Iată şi ambrazurile fortăreţei !

— Arată-le, Fedea ! Trage !

În vîrtejul atacului, m-am ridicat şi eu niţeluş la volan şi am început să strig, aşa cum făcuse puţin mai înainte comandantul nostru. Încă puţin, puţin mai aproape de ambrazuri — şi era momentul să virez cu prudenţă, cu foarte multă prudenţă,

ţinînd seama de sfaturile şi de articolul lui Jukovski. M-am uitat cu coada ochiului în oglinda fixată în faţa locului de conducere, care îmi permitea să văd ce se petrece în spate. Pe tot cerul se desfăşuraseră parcă, fluturînd, drapelele roşii. Nu erau prea multe, opt sau nouă cu totul, dar reuşiserăm să trecem prin perdeaua de foc a artileriei. Iată şi infanteria noastră ; în sfîrşit, am văzut lanţul de ostaşi în halate albe cu dungile negre, foarte subţiri, ale armelor, atacînd, gonind tot înainte.

Dar unde este Ladoşnikov ? — m-am întrebat. Am căutat imediat să deosebesc prin oglindă sania care mă urma... Nu cumva ?... Ba nu, uite-l... Izbutesc chiar să disting pînă şi chipul furios, însufleţit, al prietenului meu, care, în noaptea din ajunul atacului, mă îmbrăţişase fără să scoată o vorbă. Dar atenţie, atenţie Berejkov ! Nişte tunuri trag în coloana noastră. În faţa mea, dintr-o parte, s-a aprins o scînteie, s-au înălţat flăcări şi apă. Sania mi-a fost împinsă de suflu. N-aveţi decît să trageţi, trageţi, că nu mai aveţi mult de trăit ! Infanteria va ajunge acum la ţintă ! Iar noi... Peste o clipă vom trece, vom ieşi din zona de foc. Am întors iarăşi puţin volanul, descriind un arc pe gheaţă. Încă o scînteie... Şi nu mai ştiu nimic.

A doua zi mi-am venit în fire la spital.

29

Cum mi-am venit în fire am şi întrebat-o pe îngrijitoarea din salon, care se aplecase spre mine :

— Mătuşică, Kronstadtul a fost cucerit ?

— Da, drăguţă, da...

Pe patul alăturat şedea Fedea cu capul pansat. Mi-a venit să mă ridic să strig : „Fedenka, ura !" — dar abia m-am putut mişca. La fiecare încercare de a mă întoarce, de a-mi schimba poziţia, simţeam o durere cumplită în picior. Era umflat, uriaş, ne-

mișcat ca un butuc. În suflet mi se cuibăriseră două sentimente : pe de o parte — bucuria victoriei, pe de alta — neliniștea. Ce-o fi cu piciorul meu ? Nu cumva pentru mine, competitor la toate cursele și campion la aerosanie și motocicletă, iar în calitate de constructor, turnător și strungar de piese pentru motorul meu, pe care-l porneam singur asudînd din greu — nu cumva pentru mine totul se sfîrșise?

Am cerut să vină doctorul, sora. Am ascultat posomorît asigurările lor vagi, consolatoare. Apoi, cu chiu cu vai, am reușit să mă întorc, ațintindu-mi privirea pe zidul alb al spitalului.

Așa m-a găsit Ladoșnikov. El, un cogeamitea bărbatul, în cizme grosolane, soldățești, fusese îmbrăcat cu un halat alb de spital, scurt și strîmt în umeri. Fedea și cu mine nu ne-am putut reține zîmbetul. Pînă și eu am părăsit, pentru un timp, tonul sumbru. Ladoșnikov era entuziasmat, emoționat. S-a apucat îndată să-mi povestească cum, devenind cap de coloană, o condusese prin zona de foc, cum se întorsese cu bine la Oranienbaum, cu toate săniile rămase întregi. După gîndurile triste care ne-au năpădit amintindu-ne de Melnikov și de alți tovarăși căzuți, a venit rîndul planurilor de viitor.

— Dumneavoastră, Mihail Mihailovici — l-am întrebat eu — ce planuri aveți? Cînd plecați acasă?

— Ia te rog, să te lași de „dumneavoastră" — mi-a răspuns Ladoșnikov. — Acum sîntem camarazi de regiment. Pe gheață nu m-ai onorat cu „dumneavoastră".

— Bine... Cînd ai de gînd să pleci la Moscova ?

— Așa, vezi... Probabil, mîine seară... Am sfîrșit lupta cu armele... Abia acum o să înceapă adevărata muncă.

Între pereții spitalului vocea lui bubuia, părea răsunătoare. În ziua aceea, noi nu știam încă vestea pe care-o știa toată Moscova, și anume că murise profesorul nostru, Jukovski al nostru.

...Am fost nevoit să stau trei luni în pat. Noroc că un timp a stat și Fedea alături de mine. Despre ce n-am pălăvrăgit atunci, cîte invenții măreţe n-am proiectat ! În orice caz, acolo am inventat un automobil de tip cu desăvîrșire nou, fără cutie de viteze și cu un motor extraordinar, ce funcționa fără carburator.

Surioara mea, care venise în goană la Petrograd, a izbutit să ne facă rost de un rulou de hîrtie Watman, necesară desenelor noastre.

Apoi Fedea a fost lăsat să plece acasă, iar eu am fost mutat într-un spital din Moscova. Știam că medicii nu sînt atotputernici : piciorului meu nu-i mai puteau face nimic. Îmi amintesc că într-o dimineață însorită de iunie mă apropiam de Moscova. Priveam atent la suburbiile ei, la contururile îndepărtate și neclare ale orașului. Ce-mi rezerva viitorul ? Ce mă aștepta ? Nimeni nu-mi putea răspunde. Bucuria și îndoiala îmi sălășluiau în suflet.

Uf, prieteni, dați-mi voie să fac aici o pauză.

PARTEA A TREIA

FĂRĂ COMPAS

1

Pe tavanul camerei în care ascultasem toată noaptea istorisirea lui Berejkov, s-a așternut o dungă de soare. Mi-am amintit de raza de soare ce luminase vîrfurile catargelor ca vestitoare a victoriei la asaltul Kronstadtului.

Era în jurul orei patru dimineața. După ce a băut o ceașcă de cafea neagră, fierbinte, Berejkov s-a lăsat pe pernele divanului să se odihnească, cu ochii pe jumătate închiși. Acum se vedea bine cît era de obosit. Pe obraji îi apăruse, din pricina stării de nervi, o rumeneală ce nu-i era proprie. Și pleoapele îi erau roșii.

N-am să redau conversațiile ce au urmat, în șoaptă, între noi. Oaspeții începură să se împrăștie. Primul plecă Nedolea. Se ducea la uzină, la biroul de construcții al lui Berejkov, unde tot tineretul veghease și, firește, nu dormise toată noaptea, așteptînd veștî despre zbor. Am înțeles că e timpul să plec și eu, mai ales că mîna în care ținusem atîta vreme creionul îmi amorțise aproape complet și refuza pur și simplu să se mai miște. Adunîndu-mi caietele, o pradă atît de prețioasă realizată într-o singură noapte, am salutat toată lumea și, căutînd să nu-l tulbur pe Berejkov, m-am îndreptat încet spre ușă.

Dar n-am apucat să plec, că Berejkov a şi deschis ochii, s-a ridicat repede, plin de energie şi, săltîndu-se de pe perne, întrebă :

— Încotro ?

Privirea i-a căzut pe portretul din perete al lui Jukovski. Ochii mici, verzui, se înviorară, căpătînd o nouă strălucire. Berejkov strigă :

— Ei, copii, văd că nu ştiţi de loc să munciţi ! — Apoi s-a ridicat, s-a întins, şi-a suflecat mînecile cămăşii şi ne-a spus : — La treabă ! Dacă-i vorba de scris, apoi scris să fie ! Prieteni, trebuie să alung toropeala ! Urmează să vă povestesc un nou capitol din viaţa supusului dumneavoastră servitor cea mai grandioasă epopee pe care aş putea-o denumi „Artistul liber". Sau nu, să-i spunem mai bine : „Fără compas".

Fără să aştepte să mă instalez din nou la masă şi să-mi pregătesc caietele, el şi-a început povestirea cu însufleţire, cu pasiune, de parcă n-ar fi petrecut o noapte întreagă de trezie. Poate că abia atunci am înţeles ce rezervă de energie se ascunde în el, în Berejkov al meu, cu ce dîrzenie îşi conduce, probabil, munca în biroul de construcţii. Am uitat că-mi amorţise mîna şi m-am grăbit să scriu. Creionul a prins să alerge din nou.

2

— Cu permisiunea dumneavoastră — a început Berejkov — vom ridica acum cortina asupra unei zile de toamnă a anului 1921.

Imaginaţi-vă o dimineaţă mohorîtă şi o cameră rece, unde locuia subsemnatul. Închipuiţi-mă zgribulit, sub plapuma de sub care nu-mi venea să mai ies. Şi, în fine, iat-o şi pe neobosita Maria Nikolaevna. Înainte de a pleca la slujbă, ea se îngrijea de frăţiorul ei abătut, îi pregătea o gustare, îi vor-

bea, turnînd balsam peste sufletul lui sfîşiat. Maşenka lucra atunci ca pictor la Gubsovnarhoz, sau cu alte cuvinte, vorbind mai lămurit, la Consiliul gubernial al economiei naţionale. Desena tot soiul de diagrame, scria lozinci, aranja fotomontaje, fiind foarte cunoscută ca decorator de expoziţii. La toate expoziţiile mari ce au avut loc la Moscova, de pildă, cu ocazia congreselor Sovietelor sau a sindicatelor, participarea ei era nelipsită.

Astfel, devotată fratelui său, buna, drăgăstoasa Maşa se apropie de pat :

— Scoală-te, Alioşa !...

— Pentru ce ?

La o asemenea întrebare, Maşa nu ştia ce să mai răspundă. Într-adevăr, nu putea timp de trei luni să-mi repete zilnic acelaşi lucru : „Ca să te apuci de treabă !" Despre asta îmi vorbise Ladoşnikov la spital : „Găseşte-ţi o ocupaţie după placul inimii" îmi spusese el. Eu însă nu mi-o găsisem. Aş fi putut ca, după ieşirea din spital, să plec la Viatka, mai spre nord, unde se mutase producţia de aerosanii, dar n-am vrut să părăsesc Moscova. Şi toate funcţiile pe care le deţinusem prin cumul se duseseră pe copcă.

În ţară se petreceau mari schimbări — trecerea de la comunismul de război la noua politică economică, la aşa-numitul nep. Acest fapt producea mare senzaţie : bolşevicii au permis existenţa capitalului privat. Vă mărturisesc că pe vremea aceea nu mă gîndeam de loc la sensul politic al nepului. Habar n-aveam că prin noua politică se rezolvau probleme istorice uriaşe. În mintea mea, întregul nep, repet, se rezuma la un singur lucru : se dăduse libertate comerţului şi capitalului privat. Atît !

Ziare nu citeam. Surorii mele îi declaram cu un aer sumbru că nu mai vreau să trăiesc şi preferam să zac în pat, demonstrînd prin întreaga mea atitudine că mi-am îndeplinit misiunea şi că nimeni

nu mai are nevoie de mine. Şi cum puteam fi altfel ? Doar îmi primeam raţia de invalid ! Adio viaţă furtunoasă ! Adio, vechea mea prietenă, motocicleta! Recunosc că în fundul sufletului gîndeam, totuşi, altfel. În ori ce caz, cînd Maşa mi-a propus, timidă, într-un moment greu, să vindem motocicleta, am mormăit că vreau s-o păstrez ca amintire.

Maşa mă compătimea. Ea credea că am fost părăsit cu desăvîrşire de prieteni, fără nici un menajament. Era adevărat că Ladoşnikov, ocupat, probabil, cu experienţele noului său avion „Lad-2", nu mai venise de multă vreme pe la mine. Ganşin se apucase de o lucrare ştiinţifică, de o dizertaţie, iar Fedea, îndrăgostit de uzina lui, se răcise de mine ca faţă de un om care căzuse pradă unei filozofii atît de sumbre. Da, Berejkov, fuseseşi uitat! Dar nici n-ai vrut să ţii seama că prietenii tăi nu numai că nu te-au părăsit dintr-o dată, ci dimpotrivă, şi-au pierdut cu tine mult timp şi elan oratoric ! De altfel, nimic nu mă mai putea întoarce la viaţă. Doar dacă mi-ar fi străfulgerat prin cap vreo idee extraordinară, vreo născocire uluitoare, cu care să-i uimesc pe toţi. În fundul sufletului meu eram convins că asta se va întîmpla negreşit, dar n-o spuneam cu glas tare.

Privind-o dojenitor pe Maşa, am scos un oftat teribil. Maşa oftă şi ea. N-avea timp de discuţii, îmi făcea ordine în cameră, mătura pe jos, ştergea cu grijă praful de pe un urs, o gaie şi de pe alte figurine sculptate în lemn de mîna lui Stanislav. Nu se împlinise încă anul de cînd îi murise bărbatul în preajma Perekopului, şi eu o chinuiam în modul cel mai nerușinat.

În cele din urmă, lăsîndu-şi mîinile în jos, Maşa se întoarse spre mine şi-mi spuse :

— Poate n-ar fi rău să mai treci pe la Avgust Ivanovici.

— Pentru ce ?

Trecusem totuşi pe la Şelest, fostul nostru şef de la „Compas", preşedintele nostru, om cu cap, bun sportiv, care lua parte la toate cursele noastre, profesor de motoare cu ardere internă la Şcoala tehnică superioară din Moscova. Acum, Avgust Ivanovici proiectase să creeze pe lîngă şcoală o staţiune ştiinţifică de experimentare a motoarelor de avion şi aştepta aprobarea proiectului şi devizul acestei staţiuni. El îmi spusese : «Te voi invita cu plăcere să lucrezi aci. Dar acum nu mai sînt timpurile „Compas"-ului. Te voi băga cu nasul în cărţi, la teorie. Vei experimenta motoarele după indicaţiile mele.» L-am întrebat precaut : „Dar dacă voi inventa ceva eu singur?" Şelest mi-a răspuns bucuros : „Nu te grăbi... În primul rînd, e recomandabil să studiem ce au inventat alţii înaintea noastră. După aceea... Crede-mă, Berejkov, vei avea o mulţime de ocazii să arăţi tot ce poţi." Acesta a fost tonul convorbirii noastre. Mărturisesc că perspectiva de a lucra la Şelest mă atrăgea şi mă speria în acelaşi timp. Să lucrez după indicaţiile lui? Firește, nu-mi strica să trec printr-o asemenea şcoală... Dar n-o să mă subordoneze personalităţii sale creatoare? N-o să devin un şurub neînsemnat în slujba lui? Îmi revenea mereu în minte o expresie care îmi plăcuse atît de mult : „Constructorul trebuie să fie liber". Care este drumul pentru realizarea acestui ţel?

Maşa încercă oarecum să mă consoleze din nou, să-mi dea un sfat. Voia să mă convingă să trec pe la Sovnarhoz.

— Vino la expoziţia noastră. Vino să vezi ce se lucrează în fabrici. Unele încă nu produc nimic, dar peste tot sînt grupuri de ingineri şi muncitori plini de iniţiativă... Uite, eu cred că şi tu ai putea... Alege ce vrei. Vei fi primit oriunde. Doar eşti atît de talentat...

— Cine mai are acum nevoie de mine? — am întrebat.

— Cum cine ? Oricine ! La orice slujbă...
— Slujbă ?

Privind trist în tavan, mi-am tras şi mai bine plapuma peste cap. Nu, nu mă atrăgea nici o slujbă. A fi în slujbă — înseamnă a te supune cuiva. E adevărat că altădată fusesem cumulard, alergasem încoace şi încolo prin Moscova, mă dedicasem apoi în întregime „Compas"-ului, unde aproape o jumătate de an am şi locuit într-unul din atelierele lui, şi totuşi m-am simţit întotdeauna liber, acţionînd conform voinţei şi pasiunii mele. După părerea mea, aceasta nici nu fusese o slujbă, ci mai mult un joc al tuturor forţelor mele vitale ! Şi acum, tot văicărindu-mă, zăcînd în pat, trezind compătimirea iubitei mele surori, mi-am zis : La dracu, atîta vitalitate în mine, atîta energie, atîta dorinţă şi dispoziţie de a săvîrşi ceva neobişnuit ! Ce ar fi să sar din pat şi... Şi ce ? Încotro să mă îndrept ? Nu ştiu... Şi din nou am bombănit :

— Parcă ce înţelegi tu ! Îţi închipui poate că a fi în slujba omenirii înseamnă a sluji la o instituţie ? Nu, draga mea, inventatorul este un artist. un artist liber. Crezi că Repin, Serov mergeau la slujbă ? Crezi că la o masă de birou au creat ei tablourile lor ?

Maşa nu ştia ce să mai răspundă şi nici cum să-mi spună că o să întîrzie la Sovnarhoz.

— Ce avem de mîncare acum, de dimineaţă ? — mă interesai eu îmbufnat.
— Caşa de secară.
— Iarăşi ?

Maşenka mi-a adus de la bucătărie o farfurie cu caşa fierbinte, din boabe de secară. Amîndoi primeam ca raţie secară nemăcinată.

Am dus eu lingura la gură, am mestecat boabele umflate, fierte înăbuşit, şi am scuipat coaja. N-avea nici un gust.

— Ce bine ar fi fost, Maşa, să fi măcinat secara asta...

— N-avem unde — spuse soră-mea.

— Cum n-avem unde? Adică nu există în toată Moscova o moară? — întrebai eu. — Ai face și tu niște uscătele, niște clătite...

— Și eu aș fi bucuroasă să le prepar... Dar la Moscova nu se poate măcina nicăieri. Morile existente nu primesc să macine de la particulari.

— Dar ce fac alții cu boabele astea?

— Le fierb, ca și noi. Mănîncă, Alioșa, și scoală-te!

După ce m-a sărutat pe obraz, soră-mea a ieșit din cameră.

Am continuat să zac în pat în cea mai sumbră dispoziție, privind din cînd în cînd la casa care se răcea.

3

Deodată răsună soneria... Am tras cu urechea. În vestibul Maşa vorbea cu cineva. Am recunoscut glasul puțin cam stins, repezit și parcă veșnic supărat, al lui Ladoșnikov. Își adusese, totuși, aminte de mine.

— De ce? — aud mormăitul cunoscut. — De ce să mă dezbrac?

Sar imediat în sus și-mi trag pantalonii. Mă uit la patul mototolit, răvășit, și caut la repezeală să fac puțină ordine.

Apoi mă grăbesc să ies în vestibul. Acolo, desi întuneric, strălucea parcă soarele. Ladoșnikov adusese un braț de frunze aurii, de toamnă. Îl salut și-mi trag musafirul în cameră. El se opune, se întoarce stingherit spre Maşa și îi întinde frunzele.

— La fiecare colț de stradă, îți bagă cineva sub nas frunzișul ăsta — caută el să se justifice. — Nu te lasă pînă nu cumperi.

Maşa mulțumește și ia buchetul.

— Iertați-mă, v-am lăsat — spune ea. — E timpul să plec la lucru.

— Foarte bine — bombăne Ladoșnikov.

Asta nu sună prea potrivit ; Maşa zîmbeşte. Ladoșnikov repetă însă cu încăpățînare :

— Foarte bine... Iar astea — şi arată frunzele — să le desenaţi. Apoi le veţi oferi elevului dumneavoastră.

A fost un timp cînd Ladoșnikov o convinsese pe Maşa să-i dea lecţii de desen. El decretase că un constructor trebuie să cunoască nu numai desenul linear, dar şi cel artistic. Aceste lecţii îi împrieteniseră. Cînd Maşa a rămas văduvă, Ladoșnikov născocea ca din întîmplare tot felul de teme pentru desenele ei. Era convins că atunci cînd un om trece printr-un impas, îl poate vindeca munca, pasiunea pentru o anumită preocupare.

Maşa mulţumeşte pentru buchet şi îşi ia rămas bun. Nu mai poate întîrzia nici un minut.

Ladoșnikov şi cu mine intrăm în cameră. Ochii i s-au ascuns sub sprîncenele încruntate. Aveai impresia că nu dă atenţie la nimic, că nu observă nimic în jur. În realitate însă — şi ştiu perfect de bine acest lucru — el observă totul. Bineînţeles că a văzut şi patul răvăşit şi mutra mea nerasă. Te pomeneşti că o să izbucnească în rîs, că o să-şi bată joc de mine, îmi spun eu. Dar el tace. Nu părea prea dispus.

Oaspetele meu se aşază la masă, aşa cum venise din stradă — îmbrăcat într-o haină scurtă de piele, cu o şapcă mare de stofă pe cap. Haina de piele o purta aproape în toate anotimpurile anului. O cunosc de-a fir-a-păr : manşetele decolorate, ponosite, coatele roase aproape pînă la alb şi pata mare de ulei de pe reverul stîng. Îmi sînt cunoscute şi mirosurile de esenţă de pară, de ulei de tîmplărie şi de eter pe care le-a adus cu el.

— Lucrezi cu acetonă ? — îl întreb eu cu invidie.

Acetona, un solvent al celuloidului, intră în compoziţia lacurilor de avion şi nu întîmplător haina de lucru a unui constructor de avioane răspîndeşte

acest miros dulceag de eter. Ladoșnikov îmi răspunde, făcînd un semn deprimat cu mîna. Ciudat... Ce-o fi cu el?

— Îmi dai un pahar de ceai? — întreabă el. — Am vrut să intru într-o ceainărie, sînt cîte vrei... Dar am intrat la tine.

Mi-am amintit de ceainăria aceea nocturnă cu birjari, cu nori de abur înghețat, cu luminile difuze — ca niște pete — ale becurilor, de ceainicul alb plin cu votcă și de gestul lui Ladoșnikov, care, cu palma întinsă, ne-a interzis categoric să vorbim despre avionul său.

— Mihail, de ce nu ești la lucru astăzi?

— Sînt liber — îmi răspunde el vag.

Mă hotărăsc să nu-l mai descos. Dacă o vrea, îmi spune el totul. Plec la bucătărie să pun ceainicul pe lampa de petrol și m-am reîntors.

Ladoșnikov se plimbă prin cameră, mestecînd zgomotos un măr. Îmi întinde și mie unul.

— Astăzi plec — îmi comunică el în sfîrșit.

— Unde?

— La Piter... La noua slujbă...

— Cum așa? Dar „Lad-2"?

— S-a terminat cu el! N-a fost acceptat pentru producția în serie.

— N-a fost acceptat? Bine, dar la proba...

— N-are importanță! În general, comisia a decis că timpul avioanelor de lemn a trecut și că pentru înarmarea Armatei Roșii n-are nici un sens să se adopte o construcție de placaj. Este nevoie de avioane de metal... Într-un cuvînt, am recunoscut că această hotărîre este justă...

Ladoșnikov pornește din nou să se plimbe dintr-un capăt în altul al camerei. Mă uit la cizmele lui mari, solide, din piele prost argăsită. Calcă apăsat, cu putere. Nu-i ușor să frîngi, să îngenunchezi un om ca ăsta, îmi spun. Iată-l că se oprește, mă privește și spune:

— Cînd am aflat că „Lad-2" este inutil, am cerut să mi se dea posibilitatea de a construi un avion mare. Aproximativ ca „Lad-1"... Am fost refuzat... Nu-i momentul. Nu există motoare mari...

— Cum nu există? Dar „Adros"-ul, de pildă? De ce nu este perfecționat? — intervin eu.

— Dacă Berejkov trîndăvește în pat, cine să lucreze?

— Hm... Și dacă mă pun pe lucru, crezi că comisia își va revizui părerea?

— Nu cred...

— Nici eu... Dar de ce te-au trimis la Piter?

— La mica uzină „Aero". Ai auzit de ea? Am fost numit proiectant-șef. Acum totul este devastat. Dar o vom reface. În prima etapă nu vom putea produce avioane, ci tot felul de mărunțișuri din colciugaluminiu.

— Din ce?

— Din colciugaluminiu. Nu știi? E un aliaj ușor. Îl fabrică uzina din Kolciughino... Pînă una alta, o să ne familiarizăm cu acest material.

— Și ce-o să faceți? Tigăi? Primuse? — întreb eu ironic.

Ladoșnikov se simte, probabil, jignit.

— Fie și tigăi! — răspunde el provocător. — N-o să disprețuim nici munca asta, ca să refacem uzina... Apoi treaba o să pornească, o să meargă...

Constat cu surprindere că Ladoșnikov e captivat de noua sa sarcină. Sau, mai bine zis, în ziua aceea, în sufletul lui se dă o luptă între două sentimente: îi pare rău de copilul său — „Lad-2" și, în același timp, e preocupat de noua lui funcție; începe să-i fie dragă mica uzină devastată din Petrograd, unde trebuie să plece.

Ladoșnikov nu ține multă vreme supărarea.

— O să încercăm — îmi explică el — să subzistăm pe bază de gospodărie chibzuită... Vom pregăti producția avioanelor de metal. Dacă le vom construi și le vom încerca cu succes, atunci...

Atunci vom avea nevoie numai de întăriri şi de un simplu ordin : înainte ! Iată, Alioşa, care sînt perspectivele ! Păcat numai...

— De „Lad-2" ?

— Nu, „Lad-2" n-are să se piardă. Dar ştii, încep să mă gîndesc la o construcţie metalică tubulară... Păcat numai că iarăşi va trebui să construiesc un aparat mic, pentru un motor de o sută cai putere. Motoraşe vom cumpăra, probabil, de la nemţi. Şi mi se pare că la uzina „Motorul" vom încerca să producem „Gnome-Rhon"-ul de o sută cai putere. Ladoşnikov priveşte pe fereastră, apoi se întoarce spre mine şi-mi spune : — Fireşte că nu este ce aş vrea eu... Aş vrea, Alioşa, să construiesc aparate mari. Pricepi ?

Răspund dînd afirmativ din cap. Cum să nu înţeleg aşa ceva ?! Un avion mare, un motor puternic — şi eu doresc acelaşi lucru. Ladoşnikov mi-aruncă din nou o privire pe sub sprîncene şi deodată izbucneşte în rîs.

— Dar dacă ai să continui să zaci în pat — îmi spune el — cred că n-o să am atît de curînd un motor pentru un aparat mare.

În clipa aceea, mi-a săgetat prin minte o idee minunată, cel puţin aşa mi s-a părut atunci. Am strigat :

— Ascultă ! Hai să-i dăm dracului pe toţi şefii ! Să construim singuri un avion mare de metal, după proiectul tău !

— Cum aşa, singuri ?

— Foarte simplu !... Constructori liberi ! O să ne deschidem un birou de proiectare, ateliere proprii... Chiar tu ai spus că un constructor trebuie să fie liber !

— Nerodule ! Liber de Podraiski...

— Ba nu... Complet liber...

— Bine !... Dar, din ce fonduri va subzista biroul tău ?

— Pe bază de gospodărie chibzuită... Tu doar ai de gînd să te ocupi la început de tigăi la uzina „Aero" ! În orice caz, noi o să născocim ceva mai dihai decît tigăile şi o să ne curgă imediat bănişorii în buzunare...

— Alioşa, ai luat-o razna...

— De ce razna ? Vom înfiinţa un birou de invenţii, o uzină proprie de experimentare.

— Vrei să devii capitalist ?

— Nu capitalist, ci inginer liber. Poet liber ! Şi vom cuteza să facem lucruri, pe care cei de la serviciu nu-ţi vor permite niciodată să le faci !

— Nu, frate, eu plec la Piter.

— Iar eu am să-ţi dovedesc... Voi porni singur pe drumul unui constructor liber... Dă-mi doi-trei ani şi vei vedea...

— Văd că vorbeşti prostii, Alioşa ! Astea sînt idei ca ale celor de la Kronstadt, care cereau „capitalism liber"... Noi însă am stat de vorbă cu ei pe calea armelor. — Apoi, cu aerul mai blînd, Ladoşnikov adăugă : — Nici tu nu ştii ce vrei...

— Dar tu ştii ?

Tot atît de neprevăzut, Ladoşnikov izbucni din nou în rîs.

— Ştiu... Mi-e o foame de lup !

Ca o gazdă primitoare, am fost nevoit să mă duc la bucătărie şi să-i aduc caşă de secară.

4

— Aici începe (zîmbind viclean, Berejkov ridică degetul arătător) noul capitol al povestirii noastre veridice. La capitolul acesta s-ar potrivi epigraful : „Clipa fatală se apropia. Puşkin".

Oferindu-i lui Ladoşnikov caşa de secară, am socotit de cuviinţă să mă scuz pentru o trataţie atît de lipsită de pretenţie.

— Să știi că n-am absolut nimic altceva. Este rația mea și a Mașei. Afară de asta, încă de pe vremea „Compas"-ului mi-a mai rămas un sac de secară. Cu asta mă hrănesc. Ce părere ai, se poate mînca? E destul de fiartă?

— Merge...

Ladoșnikov mesteca fără să crîcnească boabele răsfierte de secară, scuipînd coaja tare.

— Dar de ce n-ai măcinat boabele astea? — întrebă el.

— N-am unde... În toată Moscova nu există nici o moară unde oameni ca noi să poată să-și dea boabele la măcinat... Nu se primește de la cetățenii particulari.

— Păi ce fel de inventator ești tu?... Oftezi, te vaieți... Mai bine ai face o moară.

În aceeași clipă, am sărit în sus, împins parcă de un resort. Mi-a trecut prin minte o idee formidabilă. În sfîrșit, iată invenția uimitoare, prima din seria născocirilor care-mi vor aduce mie — inventator liber! — o sumă impresionantă de bani, capitalul fix și cel circulant pentru viitorul meu atelier experimental liber.

Priveam casa de parcă eram vrăjit. Știam că în toate instituțiile și întreprinderile se dădeau rații de secară nemăcinată și că mii de oameni sînt nevoiți s-o pregătească în această stare, scuipînd coaja din gură și mîncînd boabe fierte, fiindcă nu au unde să le macine. Prin urmare, trebuia într-adevăr să amenajez o moară! Era doar un lucru permis. Aș fi putut jura că și statul are nevoie de ea!

Ei, dragă Ladoșnikov, să vedem ce-ai să spui despre prietenul tău, constructor liber, peste un an-doi?

Nu-mi amintesc cum mi-am luat rămas bun de la musafirul meu. După ce l-am condus, m-am îmbrăcat repede și am ieșit glonț din casă. Am ieșit să caut o clădire pentru moară.

Frunzele cădeau din copaci. Soarele de toamnă încălzea cu zgîrcenie. Unde să mă duc? În definitiv, ce să mai stau mult pe gînduri? — îmi spuneam. Să merg în întîmpinarea soarelui! Fredonînd, copleşit de entuziasm, păşeam pe bulevardul Sadovoekolţo. Urechile îmi ardeau ca jarul, trotuarul se ridica şi se lăsa sub mine ca pe arc.

Lîngă Samotioka am observat o vilă mică, gălbuie, cu mezanin. Căsuţa era aşezată în bătaia vînturilor, la colţul unei străduţe liniştite. Dintr-o singură privire mi-am dat seama că vila era părăsită, nelocuită. Din gardul, furat probabil pentru a servi ca lemne de foc, rămăseseră doar cioturile stîlpilor; geamurile ferestrelor erau pline de praf şi pe alocuri crăpate; la intrare atîrna un lacăt uriaş, ruginit.

Am pipăit lacătul şi m-am uitat pe fereastră. Pe podele zăceau bucăţi de hîrtie călcată în picioare, cum se poate vedea adesea în casele nelocuite. Tot privind înăuntru, am reuşit să disting ceva curios: nişte maşini-unelte (oho, asta mi-ar prinde bine! mi-am zis) nişte băi sau albii şi o canapea ruptă, trîntită lîngă uşă.

Am găsit imediat administraţia imobilului.

— A cui este casa? — am întrebat.

Preşedintele administraţiei imobilului, care, judecînd după haina ce atîrna pe el, fusese cîndva gras, m-a examinat, şi apoi, plin de respect, s-a ridicat în picioare, şi-a dres glasul şi mi-a comunicat amabil că înainte de revoluţie în casa aceea funcţionase un atelier de zincat şi nichelat obiectele de metal şi că stăpînii ei s-au mutat undeva. Acum atelierul depindea de secţia auto a Sovietului din Moscova. Smeritul preşedinte n-a ştiut niciodată că în minutul acela era cît p-aci să-l îmbrăţişez. Dar pe vremea aceea învăţasem să-mi

stăpînesc temperamentul diabolic și puteam discuta echilibrat, chiar dacă totul clocotea în mine.

Parcă-mi făcuse baba descîntec. La secția auto eram primit întotdeauna cu prietenie și simpatie, ca unul din fondatorii ei, ca un demn asociat al frăției automobiliștilor.

De la Samotioka am fugit la secția auto, l-am găsit pe președinte, un bun cunoscut al meu, și i-am spus :

— Dă-mi cheia vilei de pe Samotioka.

— Care cheie ? Care vilă ? Habar n-am de nici o vilă.

— Casa ține de voi, ușa e închisă cu un lacăt.

— Ei și ?

— Aș avea nevoie de vilă ca să experimentez o invenție.

— Dar ce-ai mai inventat ?

— Am să-ți explic pe urmă. Dă-mi voie mai întîi s-o examinez.

— Poftim. Deocamdată n-am nevoie de casa aceea.

— Trimite pe cineva cu mine ca s-o deschid și să întocmesc un inventar.

Însoțit de un funcționar al secției auto m-am întors pe bulevard și dintr-o lovitură de rangă am doborît lacătul ruginit. În fața noastră a apărut un atelier de galvanizat și nichelat, care fusese părăsit în fugă.

Am găsit cîteva băi, în care se făcuse cîndva zincarea și nichelarea. Într-una din camere erau resturi de mobilă : un fotoliu șchiop, un scrin scorojit și o canapea cu arcurile rupte.

Am întocmit inventarul într-un sfert de oră. După această operație, am luat casa în primire, obligîndu-mă ca în cîteva zile să mă prezint din nou la secția auto, pentru a încheia contractul de închiriere.

Nu-mi găseam astîmpăr. Stăteam ca pe jar.

Nici Maşa n-avea linişte. Această specialistă de mare calitate în organizarea expoziţiilor a mînuit o noapte întreagă cîrpele şi peria, a măturat, a spălat, a răzuit şi totuşi n-a reuşit să biruie praful de mai mulţi ani care se cuibărise în vilă.

În acest timp, eu am pus la punct instalaţia electrică, am verificat firele, am curăţat contactele şi, fără să simt nici un pic de oboseală, am cărat de acasă o sumedenie de lucruri necesare, printre care şi cîteva becuri, şi am luminat vila.

Maşa strînsese un morman de gunoi.

— Alioşa, gunoiul ăsta trebuie scos... Aruncat la canal.

— Aruncat? Ai înnebunit? Aici sînt lucruri foarte preţioase.

M-am apucat să scotocesc cu grijă în mormanul de gunoaie. Căldări găurite — o să-mi prindă bine; o gheată scîlciată — asta-i piele, înţelegi, Maşa, piele pentru tot felul de garnituri; ciururi rupte, oho, ce nevoie o să am; resturi de tablă — îmi trebuiesc, îmi trebuiesc; arcuri rupte de la canapea — şi astea vor fi folosite; bucăţi de hîrtie — am putea să le sacrificăm. Şi nu să le aruncăm, ci să facem focul în sobă, să mai uscăm puţin aerul. Cu atît mai mult că au rămas şi nişte lemnişoare.

După ce am sortat gunoiul, m-am ocupat de sobă. i-am verificat fumurile, am curăţat grătarul de cenuşă, am aprins nişte hîrtie în cenuşar, am făcut fum în odaie — ceea ce a stîrnit protestele Maşei şi am fost extraordinar de fericit cînd, în sfîrşit, soba a început să tragă.

Minunată casă!

— Maşenka, tu crezi că mă voi limita la moară? În nici un caz... Ăsta-i numai începutul. Un cap de pod...

— Pentru realizări măreţe? — completă Maşa.

Surprind o notă de ironie. Toată ziua Maşa a tăcut. Nu voia să-mi strice buna dispoziţie, mă ajuta, dar, din cînd în cînd, ofta adînc.

Ideea uluitoare de a avea o moară nu prea o entuziasma. Dar tocmai ea fusese aceea care m-a îndemnat să mă ocup de ceva, numai să nu mai zac în pat, pradă ipohondriei.

Ce să mai zac în pat! De azi înainte voi dormi pe canapeaua asta din care ies capetele arcurilor, mă voi scula în zori şi voi munci la invenţia mea.

— Cum? Ai de gînd să dormi aici?

Lăsîndu-şi sfiala la o parte, Maşa a început să critice clădirea asta îngrozitoare şi umedă. Ţi-ajunge o singură noapte să capeţi tuberculoză sau, în cel mai fericit caz, un reumatism. Eu rîdeam. Am mai dat o fugă pînă acasă şi mi-am adus perna, cearşafurile şi plapuma.

Noapte bună, Maşa! Îmi sărut sora indignată, o scot pe uşă afară, mă încui, îmi fac patul pe canapea, sting lumina şi mă culc. Mă cufund în meditaţie. Cum să fac moara?

Trebuie să vă spun că n-aveam nici cea mai mică idee despre mori. O singură dată în viaţa mea fusesem la o moară de apă unde am văzut stăvilarul, roata de lemn şi pietrele uriaşe de moară. N-aveam nici o carte despre utilarea morilor.

Mi-am amintit însă că printre lucrurile pe care le-am cărat de-acasă, există şi un îndreptar foarte gros, universal, pentru ingineri.

Am sărit din pat, am aprins lumina, am luat îndreptarul şi la litera „M" am găsit cuvîntul „Mori". Am citit cu multă atenţie. Apoi am deschis la litera „P", am găsit „pietre de moară" şi am aflat că ele se fac în modul următor: se ia o piatră dintr-o rocă tare, se fărîmiţează mărunt, se cerne, se pune într-o formă şi se toarnă deasupra acid clorhidric, care leagă pulberea de piatră într-un monolit. Toate relaţiile referitoare la pietrele de

moară erau expuse într-o coloană de litere de tipar îndesate. Întorcîndu-mă în pat, am continuat să meditez.

O piatră dintr-o rocă tare... Stai ! Mi-am pus paltonul pe umeri, am ieşit în stradă cu papucii în picioare şi, sub vălul întunericului, am scos cîţiva bolovani din caldarîm.

Aducîndu-mi prada în casă, am fărîmiţat pietrele toată noaptea. De cîteva ori am nimerit cu ciocanul peste degete, dar spre dimineaţă contemplam cu satisfacţie piatra spartă, risipită peste tot, şi ciurul plin pînă la refuz cu pulbere de piatră, sub care aşezasem o foaie de tablă.

Acum îmi trebuia acid clorhidric. De unde să fac rost ? Bani, după cum ştiţi, n-aveam de loc. Mă aventurasem pe făgaşul unui inventator liber fără nici un chior în buzunar. De unde să iau acid clorhidric pe credit ? Şi-mi trebuia o cantitate destul de mare...

Chibzuind, mi-am adus aminte de Podraiski. Bineînţeles, el avea acid clorhidric cît vrei. Iată cine o să mi-l dea pe datorie !

— Cum ? Oare nu v-am povestit nimic despre felul cum se aranjase Podraiski sub noua putere ? Bine, atunci să completăm acum această lipsă.

7

Iată ce se petrecuse cu Podraiski.

De altfel, cu permisiunea dumneavoastră, vă voi zugrăvi mai bine o mică scenă întîmplată în primăvara anului 1919. Închipuiţi-vă o zi însorită de aprilie sau de martie.

Şedeam în clădirea mare, îngheţată, de pe Ordînka, în care toată iarna nu se făcuse focul. Acolo îşi avea sediul pe atunci Comitetul pentru invenţii şi în calitatea mea de preşedinte al con-

siliului tehnic, bineînțeles prin cumul de serviciu, primeam vizitele inventatorilor.

Îmi amintesc cum a intrat un om uscățiv, ras, cu o „finka" pe cap — o căciulă rotundă de piele bordată cu blană, care se purta foarte mult pe vremea aceea — îmbrăcat cu o scurtă de mînz neagră, roasă. Mănușile uriașe de șofer, lungi pînă la cot, le ținea sub braț.

M-a frapat un miros ciudat — de fum sau de catran — pe care-l răspîndea vizitatorul.

— Luați loc — i-am spus amabil. — Cu ce vă pot fi de folos?

Și deodată a răsunat o voce grozav de cunoscută:

— Alexei Nikolaevici, nu mă mai recunoașteți?

Doamne dumnezeule! De uimire era cît p-aci să cad din fotoliu. În fața mea era Podraiski, fostul nostru „motan de catifea"... Unde dispăruseră mustăcioara lui neagră, zîmbetul fermecător, obrăjorii rumeni și rotunzi? Nu-l mai văzusem din 1917, de pe vremea cînd soldații, constructorii amfibiei, îl scoseseră cu roaba afară. Unde fusese în anii aceștia? Ce transformări suferise? Și ce-l adusese aici?

Mi-a întins mîna, la fel de ciudată — aspră, galbenă, vopsită parcă. I-am oferit din nou un scaun.

— Vă rog, Anatoli Vikentievici... Ați venit cu o treabă la mine?

Totuși, Podraiski nu s-a așezat... Privind în jur, după un vechi obicei, mi-a spus aproape în șoaptă:

— Da... Am o invenție grozavă...

— Interesant... Ce anume?

— Alexei Nikolaevici, n-ați putea coborî acum cu mine în stradă?... Vreau să vă arăt totul în natură.

Peste un minut am ieșit din clădire. În fața intrării staționa un „Fiat" mic, cu vopseaua jupuită și foarte uzat. Podraiski a deschis portiera din față

și cu un gest larg, care mi-a amintit, în fine, de manierele sale impecabile, m-a poftit în mașină.

— Unde mergem ? — l-am întrebat.

Podraiski mi-a răspuns misterios :

— Să examinăm invenția.

Așezîndu-se la volan, a dat drumul la motor. Cîteva minute am mers în tăcere, turtind pe alocuri zăpada înnegrită, presată, și împroșcînd apa din bălțoace și pîrîiașe.

— Nu observați nimic deosebit ? — m-a întrebat Podraiski.

— Nu, nimic...

Podraiski a zîmbit și mi-a spus :

— Dacă ați încerca să conduceți dumneavoastră ?

— Da, cum să nu, cu plăcere.

Ne-am schimbat locurile. Punînd mîna pe volan, am accelerat, apoi am ținut puțin mașina în frîu, după care am început din nou să gonesc ; automobilul scîrțîia, așa cum se cuvine unui moș, dar, în genere, mă asculta.

— Ei ? — m-a întrebat din nou Podraiski. — Nu observați nimic deosebit ?

— Nu observ... Poate doar...

— Ce anume, Alexei Nikolaevici ?

— Miroase cam ciudat...

Părea că Podraiski așteptase tocmai aceste cuvinte. A început să rîdă mulțumit și m-a întrebat :

— Știți a ce miroase ?

— A ce ?

— Miroase a eră nouă în domeniul automobilismului. De azi înainte autotransportul sovietic nu va mai avea de suferit din pricina lipsei de carburant.

— Oho ! Dacă-i așa, apoi este o realizare cu adevărat măreață !

— Da — confirmă Podraiski. — Frînați, Alexei Nikolaevici.

Am oprit mașina. Podraiski a coborît, a deșurubat piulița carburatorului, a turnat de acolo, direct în

palmă, puțin lichid de culoare gălbuie și l-a apropiat de nasul meu. Era terebentină. Iată de unde venea mirosul de catran... Nu știu dacă lui Podraiski i-a venit personal ideea de a folosi terebentină drept carburant sau a luat de undeva această „invenție", în orice caz, propunerea lui a făcut senzație.

Avînd în vedere lipsa desperată de benzină, „invenția" a fost primită imediat, deși s-a văzut în curînd că din pricina terebentinei segmenții se îmbîcseau, fapt care provoca tot felul de neajunsuri șoferilor.

La dispoziția lui Podraiski a fost pusă o mică fabrică lîngă Moscova, pentru distilarea terebentinei.

Precis că voi găsi la Podraiski o damigeană de acid clorhidric. Și nici nu va refuza să mi-o împrumute. Deci, cît mai repede la el!

8

Ce înseamnă douăzeci de kilometri? Pe vremuri aș fi răspuns: „Douăzeci de minute cu motocicleta!"

Dar acum, trecînd pe acasă să-mi iau repede gustarea de dimineață, am oftat privindu-mi motocicleta, care stătea în vestiar. Dacă mi-aș lua totuși inima-n dinți? m-am întrebat. O scot în stradă și încerc... M-am resemnat însă; talpa piciorului stîng nu-mi ajungea la pedală.

În situația mea, douăzeci de kilometri nu erau un drum ușor. Cu tramvaiul nu puteam ajunge decît pînă la barieră. Dar mai departe? Poate că voi găsi vreo ocazie. Există, după cum bine știți, și-un asemenea mijloc de transport. Privești înapoi, vezi o căruță care merge în aceeași direcție, o aștepți, te rogi de vizitiu: „Hai prietene, ia-mă și pe mine!" Vizitiul se uită urît la tine și dă bici calului; nici

următorul nu se oprește, în schimb al treilea te duce. Nu-i prea plăcut, dar ce n-ai fi în stare să faci, cînd în fața ta se profilează o damigeană uriașă, strălucitoare, cu un lichid minunat, străveziu ca apa, cu ajutorul căruia vei transforma un bolovan obișnuit într-o splendidă piatră de moară ?

Dar dacă cumva Podraiski va refuza să mă crediteze ? Dacă nu mai este de mult la fabrica de terebentină ? Îmi venea să dau bice calului. Mai repede, mai repede !

Podraiski locuia undeva pe lîngă minuscula fabrică, în micul apartament directorial, la ferestrele căruia nu mai străluceau faldurile unor draperii cardinal, ci atîrnau niște modeste perdele de pînză.

Ușa mi-a deschis-o chiar el.

— A, Alexei Nikolaevici ! Ce vînt v-aduce ? Ați venit cu vreo treabă ? Foarte bine... Îmi plac oamenii de afaceri.

Podraiski m-a condus în sufragerie. Mobila era nou-nouță, lucrată probabil chiar în atelierul de tîmplărie al fabricii, și bine lustruită.

— Da, totul e nou ! — exclamă Podraiski, observînd că mi-am rotit privirea prin cameră. — N-am luat nimic cu mine din vechea mea viață... Totul s-a dus. Nici în suflet n-am mai păstrat nimic vechi.

Ochișorii lui negri, vioi, se opriră asupra portretelor de pe perete, orînduite în chip de evantai. Alături de Marx, se puteau vedea portretele cunoscutelor luptătoare ale mișcării comuniste : Klara Zetkin, Roza Luxemburg și, mi se pare, Kolontay...

Am repetat :

— Am o treabă urgentă cu dumneavoastră, Anatoli Vikentievici !

— Avem tot timpul să discutăm și despre treburi... Liolecika ! Alexei Nikolaevici, îmi permiteți să vă prezint pe soția mea ?

Bineînțeles că nu mi-am manifestat prin nimic uimirea cînd în locul Elizavetei Pavlovna, o doamnă respectabilă, al cărei nume l-a purtat la timpul său misteriosul „lizit", m-a salutat o femeie destul de tînără. Ea mi s-a adresat în glumă :

— Strîngerile de mînă se desființează !

Acesta era textul unei placarde foarte răspîndite pe atunci. Am salutat, făcînd o plecăciune. Soția lui Podraiski și-a aruncat de pe frunte părul scurt, bogat. Avea un aer victorios. Bronzată, îmbrăcată cu o fustă puțin cam grosolană, confecționată dintr-un postav militar, cu cizmulițe moi, gen bărbătesc, în picioare, avea un aer foarte modern !

Atunci însă nu mă interesa de loc stăpîna casei.

— Anatoli Vikentievici, am nevoie numai de o stic....

— O sticluță găsim întotdeauna în casă.

Soția lui sezisă imediat apropoul. Ușile bufetului se deschiseră. Pe masă apărură votcă, slănină, pîine, castraveciori murați.

— Iertați-ne : tratație proletară — spuse femeia modernă.

Stăpînul casei îmi puse cu mîna lui în farfurie niște rîșcove marinate. Mîinile pe care ultima oară i le văzusem aspre, gălbejite, arătau acum mai grăsuțe, mai trandafirii.

Din bucătărie apăru o tigaie cu cartofi prăjiți, grozav de rumeni. Începurăm să vorbim de una, de alta. Liolecika nu mai fusese de cîteva zile la Moscova și își exprima nemulțumirea. Cum, de nu știu cîte magazine au mai apărut pe Petrovka ? E adevărat că pe Stoleșnikov s-a deschis o nouă cofetărie ?

Pe mine mă chinuiau grozav alte gînduri. Voi reuși sau nu să obțin de la Podraiski ceea ce îmi trebuia neapărat ? „Motanul de catifea" nu-mi răspunsese încă dacă are sau nu acid clorhidric. Totodată mă mai frămînta ceva : o să-mi mai ofere cartofi prăjiți ? Afurisită poftă de mîncare !...

Dar ce puteam să fac, dacă de dimineaţă nu mîncasem nimic, în afară de cîteva linguri de caşa, de care — drept să spun — mi se acrise ?!

Podraiski mă trata cu amabilitate :

— Daţi-mi voie să vă umplu păhărelul, Alexei Nikolaevici. Să bem pentru dumneavoastră, pentru energia, pentru viitorul dumneavoastră !

Soţia lui Podraiski adăugă semnificativ :

— Viaţa favorizează astăzi pe oamenii energici.

Prinzînd puteri, am şi simţit cum mă năpădeşte parcă un val de energie.

— Anatoli Vikentievici, am inventat un lucru extraordinar. Am nevoie de ajutorul dumneavoastră.

— Cu plăcere, cu plăcere — îmi răspunse torcînd Podraiski.

Am recunoscut cu uimire intonaţiile de altădată din glasul „motanului de catifea". Privindu-mă cu bunăvoinţă, el căută să sublinieze cele spuse mai înainte de nevastă-sa :

— Liolecika are dreptate. Statul a deschis din nou drum oamenilor energici.

— Da, da — am întărit eu. — Şi iată — aduc iarăşi vorba — am nevoie de o damigeană de acid clorhidric.

— La dispoziţia dumneavoastră... Şi încă fără nici un fel de profit. Cu alte cuvinte, v-o dau la preţul de cost.

Drace, cum să-i spun acum — mi-am zis — că am venit după damigeană fără o leţcaie în buzunar ? Începui să mormăi în bărbie :

— Eu însă... Mie... Credeţi-mă, Anatoli Vikentievici, daţi-mi pe datorie, pentru o săptămînă... Pornesc moara şi vă achit !

— Moara ?

— Da, o invenţie minunată — mă grăbesc eu să-i explic. — Foarte originală...

„Motanul de catifea" se aplecă spre mine cu interes, să ceară explicaţii.

— Am înțeles totul — spuse el în sfîrșit. — Să mergem !

— Unde ?

— Vă las la poarta vilei... Vă livrez damigeana, cum se spune, chiar la domiciliu... Vă conduc cu mașina.

— Nu cu mașina ! — protestează Liolecika.

Nările ei largi trag foarte expresiv aerul, amintindu-mi de mirosul greu de terebentină, cu care este îmbibat „Fiat"-ul jupuit al lui Podraiski.

— Ai să mergi pe Eruslan — hotărăște ea. — Voi ordona chiar acum să fie tras la scară echipajul nostru.

M-a cam speriat serviabilitatea neașteptată a lui Podraiski, dar propunerea venise, totuși, la timp. Cum aș reuși altfel să mă tîrăsc cu prețioasa mea povară atîta drum ?

În cîteva minute, Podraiski și cu mine ne suiam în trăsurica fabricii ; la picioarele noastre, într-un coș cu paie, se odihnea damigeana mult dorită. Binefăcătorul meu, arătînd spre spatele lat al vizitiului, își duse degetul la gură și-mi șopti :

— Ssst... Nici o vorbă !

9

Podraiski m-a ajutat să duc damigeana în casă.

— Cînd mai viu la Moscova, am să trec și pe-aici.

— Bineînțeles, firește...

S-a învîrtit puțin, mi-a dorit succes și a dispărut.

„Succes, succes"... — fredonam eu. Imediat am confecționat o tavă rudimentară dintr-o foaie de tablă, pe care am așezat ciurul plin cu piatră pisată și am turnat acidul. Apoi, foarte bine dispus, am plecat la Mașa. Ea m-a tratat cu aceeași cașă — asta, bineînțeles, după ce mă ospătasem la familia Podraiski !

Ajunge, m-am săturat de boabe răsfierte!

Am convins-o pe sărmana mea surioară să vîndă în piață toată secara; banii obținuți vor acoperi, după cum spuneam eu, cheltuielile capitale.

— Deocamdată, Maşa, o s-o ducem noi tîrîş-grăpiş, dar peste cîteva zile... O, peste cîteva zile moara îşi va răsplăti creatorul şi banii vor curge gîrlă. Moara îi va asigura iubitului tău frăţior independenţa, libertatea de a crea. Şi se va putea ocupa atunci de inveţii mari, serioase, de motoare de automobil şi avion! Şi poate că va avea — dă-mi voie, Maşa, să visez — o uzină proprie, experimentală, de motoare. Cum îţi place — uzina de experimentare a unui inventator liber?!

Maşa dădea din cap, încercînd să riposteze. Dar n-aveam timp să mă pierd în discuţii; viitoarea moară mă chema la ea. Fredonînd, m-am îndreptat spre vilă, unde am dormit şi în noaptea aceea.

Dimineaţa, arzînd de nerăbdare, m-am repezit în primul rînd la ciur. Ura! În ciur am văzut un monolit închegat; l-am atins cu mîna, degetele mi s-au afundat în ceva gelatinos; am scos un urlet: acidul îmi arsese pielea.

Dracu să-l ia! Înseamnă că nu era gata! Nu-i nimic, să mai aşteptăm. A doua zi dimineaţa, masa de piatră se întărise. Obţinusem o piatră de moară mică, dar minunată.

10

Pietre de moară aveam, dar cum să le instalez? Cum să le învîrtesc?

Trebuie să vă spun că la toate morile de pe globul pămîntesc pietrele de moară stau orizontal şi, rotindu-se în jurul unui ax vertical, macină bobul cu suprafeţele de piatră şlefuite. La dispoziţia mea — în maşinile-unelte pe care le moştenisem o dată cu casa — n-aveam decît axuri orizontale.

Invenţia s-a născut într-o clipită. Pentru prima dată în istoria lumii am aşezat pietrele de moară vertical, în felul tocilelor. Desigur, nu-i mare scofală să pui două pietre rotunde pe un ax orizontal, dar toţi specialiştii vor spune că nu se poate măcina cu asemenea pietre de moară. Cu toate acestea, farmecul creaţiei tocmai în asta constă: să treci peste ceea ce „nu se poate".

Am născocit o dinţare specială pentru piatra de moară, după principiul spiralei lui Arhimede. Săpînd cu răbdare în piatră desenul unei spirale complicate, mă închipuiam un grăunte, nimerit într-un şănţuleţ. Mă simţeam cu desfătare prins, strivit, măcinat de pietrele de moară şi satisfăcut, mă revărsam sub forma unui firicel de făină de prima calitate. Mai aveam multe de născocit şi meşterit ca să pun moara în funcţiune. Toate le făceam fulgerător de repede, deoarece ideile mă copleşeau.

De pildă, cureaua. Din ce să fac cureaua de transmisie? La o curea veritabilă nici nu puteam visa pe vremea aceea. În anii războiului civil, cînd totul era ruinat, un număr uriaş de curele fuseseră tăiate din uzine şi transformate în pingele. În atari împrejurări, a trebuit să-mi bat mult capul cu problema curelei.

Gîndindu-mă la tot soiul de combinaţii, mi-am amintit de comandantul de pompieri al oraşului Moscova, cu care petrecusem cîndva, pe vremea cînd lucram la secţia auto, o zi minunată, demonstrîndu-i, într-o călătorie de o sută de kilometri, calităţile admirabile ale unei maşini transformate dintr-un autocamion obişnuit într-o maşină de pompieri.

O să mă întrebaţi poate: bine, bine, dar ce legătură are comandantul de pompieri cu problema curelei de transmisie? Dar furtunul de incendiu? Prezentîndu-mă la comandant, am obţinut două

bucăți dintr-un furtun de incendiu rupt. Lipindu-le, vulcanizîndu-le, am devenit posesorul unei admirabile curele.

II

Acum mai rămînea motorul.

Trebuia să fac rost de undeva de un electromotor și pietrele se vor învîrti, moara va porni.

Știam că în atelierele „Compas"-ului existau cîndva două-trei electromotoare de rezervă, cu putere mică, exact ceea ce îmi trebuia mie.

După ce „Compas"-ul își încheiase cu cinste misiunea, o comisie de lichidare s-a ocupat de moștenirea lui. M-am repezit într-acolo. Am fost întîmpinat cu exclamații pline de bucurie :

— Bine ai venit, Alexei Nikolaevici ! Ce mai faci ?

— Prieteni, vindeți-mi un motor electric !

— Pentru ce ?

— Deocamdată e secret. O invenție genială.

Mi s-a răspuns, totuși, că numita comisie nu are dreptul, din păcate, să vîndă nimic.

— Atunci dați-mi-l în folosință temporară. Am să semnez un angajament prin care mă oblig ca la prima cerere să înapoiez motorul în perfectă stare.

După avizul competent al contabilului-șef, această propunere a fost recunoscută ca posibilă. Am redactat un înscris, conform căruia primeam în folosință temporară un electromotor cu scopul de a experimenta o invenție, cum scria în act.

De îndată ce am fost în posesia acestei hîrtii, mă pregăteam să strîng cu putere mîinile tuturor și să alerg după motor, dar mi s-a spus că mai era necesară o formalitate : semnătura profesorului Șelest. În semn de respect și încredere, fostul președinte al „Compas"-ului era socotit președinte al comisiei de lichidare.

M-am îndreptat neîntîrziat spre Şcoala superioară tehnică, la Şelest, cu preţioasa hîrtie în buzunar.

Aici, de cum am văzut clădirea cunoscută, de cum am păşit în curte, din toate colţurile m-au asaltat amintirile.

Iată clădirea de cărămidă netencuită, cu două etaje, din curte, aşa-numita „clădire roşie". Acolo, Nikolai Egorovici Jukovski îşi amenajase cîndva, cu ajutorul a şapte-opt studenţi, toţi elevi de-ai lui, laboratorul de aerodinamică, instalîndu-l într-o singură cameră. Făcusem şi eu parte dintre cei şapte-opt elevi ; acolo am dat la rindea, am lipit, am meşterit împreună cu Arhanghelski, Ladoşnikov, Tupoliov, Mikulin, Vetcinkin. Probabil că şi astăzi mai lucrează vreunul dintre ei în laborator. Poate să trec pe acolo !

Dar nu, că or să înceapă să-mi pună tot felul de întrebări... Or să-şi rîdă poate de „inventatorul liber"... Sau, şi mai rău, or să-l compătimească. Am să-i vizitez mai tîrziu, cînd n-am să mai pot fi socotit caraghios sau vrednic de milă.

Iată şi magazia în care a stat odată motorul nostru, „Adros"-ul nostru. Acum cinci ani, Ganşin şi cu mine l-am proiectat şi l-am construit ca cel mai puternic motor cu benzină din lume. Înainte de moartea lui Nikolai Egorovici, i-am făgăduit să mai lucrez la acest motor. Şi voi lucra ! Să-mi creez numai, la început, un cap de pod.

După cum v-am spus, n-aveam chef să intru în „clădirea roşie", dar am aflat că Şelest se găseşte acolo. Am traversat cu hotărîre curtea, am împins uşa şi, fără să privesc în dreapta sau în stînga, fără să mă las furat de nici o amintire, am urcat la etajul întîi, după cum mi se indicase.

Şelest stătea în picioare în mijlocul unei camere mari, înconjurat de cîţiva studenţi şi muncitori care tăiau cu ferăstrăul şi dădeau la rindea : meştereau nişte planşee. S-a întors repede spre mine şi,

ca întotdeauna, am simțit energia care radia din ochii lui limpezi, cenușii. Într-adevăr, nu era de mirare că la vîrsta de cincizeci de ani, acest profesor cu părul cărunt, frumos, de culoarea argintului înnegrit, dascălul tuturor inginerilor ruși specialiști în motoare, mai conducea motocicleta și aerosania.

— A, Berejkov ! — a exclamat bucuros Șelest. — Iată-te, în sfîrșit ! Noi, după cum vezi — și a arătat în jur — ne înzestrăm noua corabie. Îmi țin făgăduiala. Echipajul nu-i mare, dar am păstrat un loc și pentru dumneata.

Și Șelest mi-a povestit că consiliul institutului desemnase un local — pentru început numai această cameră — și afectase unele fonduri pentru organizarea unui centru de cercetări științifice a motoarelor de automobil și avion.

— Vom proba, vom studia mărcile străine de motoare, iar apoi — și Șelest se apropie de mine și-mi vorbi în șoaptă ademenitoare — vom construi propriile noastre motoare de avion. Ei ? Ce părere ai ? — Retrăgîndu-se puțin, m-a privit. Apoi, aplecîndu-se din nou spre mine, a continuat : — Mai întîi am să te pun cu nasul în manuale, ca pe un student... Probabil că s-au uitat multe în acești ani ! O să muncim, o să mai creștem, o să transformăm centrul nostru într-un institut și vom crea o școală rusă de construcții de motoare de avion. Deocamdată, pornim însă de la zero, de la cîteva perechi de mîini harnice, de la cîteva suflete entuziaste. Știu că astea ți se potrivesc de minune.

Da, era exact ce mi se potrivea. Întotdeauna mi-a plăcut foarte mult să fiu prezent unde lua naștere ceva nou, să fiu chiar eu printre pionieri. Mi-am amintit din nou cum, în aceeași clădire, cu un etaj mai jos, am amenajat în felul acesta laboratorul lui Nikolai Egorovici Jukovski... Poate că ar fi bine să părăsesc totul și să rămîn aici, la Șelest, mi-am spus. Să profit oare de propunerea lui, să profit de

acest prilej și să mă întorc la ce începusem cîndva, eu, care de cincisprezece ani eram un neobosit inventator? Să mă întorc la ceea ce mi s-a întipărit pentru totdeauna în suflet — ca și prima dragoste — la construcția de motoare? Nu, în momentul acela nu mă interesa decît un singur motor... Oare îl voi obține? Nu știu cum ați fi judecat dumneavoastră, dar eu nu mă mai puteam opri.

— Parcă pe tine te poate opri cineva? — răsună vocea lui Ganșin.

Cei din jur izbucniră în rîs. Probabil că înțeleseseră cu toții tîlcul intervenției lui Ganșin. Dar Berejkov s-a apărat cu un gest plin de înțeles: nu voia să-și sustragă atenția de la povestire.

12

— Cum aș fi putut oare să mă opresc? — repetă el. — Puteam să sting flacăra care mă mistuia? Nu, nu, nu mai aveam puterea să mă despart de vilișoara mea, de micile mele pietre de moară, de spirala lui Arhimede. Doar eu fusesem cel care nimerisem în șanțul spiralei, pe mine mă înghițise cu măruntaie cu tot! Mai aveam un pas, o convorbine, o iscălitură și...

Și mîine — îmi spuneam — voi auzi primul scrîșnet al pieselor care se freacă, mîine va porni, va prinde viață uimitoarea mea moară. Mă voi reîntoarce negreșit și la motoare. Dar mai tîrziu. Ce, parcă puține lucruri frumoase mă așteaptă?

Tremurînd de nerăbdare, l-am aprobat pe Șelest cu însuflețire.

— Da, da... E nemaipomenit de interesant, este extraordinar! Acum însă, Avgust Ivanovici, sînt pasionat de o mică invenție și am o rugăminte la dumneavoastră.

— Ce anume?

— Un fleac... Toate formalitățile sînt îndeplinite. Îmi trebuie doar semnătura dumneavoastră. Am nevoie pentru cîteva zile de un electromotor.

Și i-am întins hotărît hîrtia.

— Pentru cîteva zile?

— Da.

Am răspuns fără să clipesc, atît de puternică mi-era convingerea că peste cîteva zile voi putea cumpăra și zece electromotoare.

— Și pentru ce îți trebuie motorul?

— Mai întîi semnați, Avgust Ivanovici, pe urmă am să vă explic.

— Poftim... Sînt întotdeauna gata să te ajut cu cea mai mare plăcere și cu tot ce-mi stă în putință în intențiile dumitale.

Și scoțîndu-și stiloul, dintr-o trăsătură de condei mi-a dat aprobarea. Am băgat repede hîrtia adînc, în buzunar.

— Ei, pentru ce îți trebuie motorul? — întrebă Șelest.

— Deocamdată e secret. Deschid o moară.

— O moară? Ce fel de moară?

— Una obișnuită, care macină grăunțe. Va fi prima și unica moară din Moscova pentru măcinatul liber.

— Cum ai spus? Pentru...

— Pentru măcinatul liber. De pildă, dumneavoastră aveți probabil acasă rația de secară.

— Ei și ce-i cu asta?

— Păi, să vedeți! Aduceți secara la mine la moară și... una, două — iese făina. Asta-i tot! Cea mai veche și mai genială scamatorie.

— Berejkov, vorbești serios?

— Foarte serios...

— Nu pricep... La ce-ți trebuie moara asta?

— Ca să mă îmbogățesc. Vreau să devin un inventator-constructor liber.

— Dă-mi înapoi hîrtia pe care ți-am semnat-o!

— Nu, Avgust Ivanovici, nu v-o dau.

Șelest mă privi cîteva secunde în tăcere. I-am suportat privirea aspră cu tot calmul.

— Bine... la urma urmei ești un om în toată firea — mi-a spus el. — Nu-mi rămîne decît să regret că am fost unul din profesorii dumitale. Fă cum crezi de cuviință. Dar să știi că n-am să-ți iert niciodată acest lucru!

Cuvintele profesorului nu mă pătrunseră. Parcă eram purtat de un vîrtej.

— Avgust Ivanovici, veți vedea ce am să izbutesc să fac. Nu vă ascund nimic. Nutresc un vis îndrăzneț: vă voi invita cîndva, să fiți principalul consilier al firmei mele.

— De făină?

— Nu, făina e numai începutul. Puțină răbdare și o să vedeți ce urmează!

— Pleacă de aici! — spuse mînios Șelest. — Pleacă și să nu îndrăznești cumva să vii la mine să te plîngi de soartă, cînd te va pedepsi viața.

Și-mi întoarse spatele. Am ieșit.

13

Restul de bani, obținuți din vînzarea boabelor de secară și destinați cheltuielilor capitale, au fost înghițiți de transportul motorului la vilă. Instalînd motorul, am executat singur toate lucrările de montaj electric.

În cele din urmă, a sosit clipa solemnă cînd am conectat întrerupătorul. A apărut o scînteie albăstruie. Însemna că motorul primise curent. În liniștea deplină se auzea zumzetul tot mai puternic al motorului. Mutînd apoi cureaua de transmisie, am trecut de la mersul în gol, la mersul în sarcină. Mica piatră de moară s-a urnit din loc, a început să cînte, să zumzăie ușor în mers. Iată primul freamăt al pietrei și al metalului care au prins viață, primul freamăt al construcției care s-a ză-

mislit în imaginație. Cealaltă piatră de moară, așezată alături de prima, era bine fixată pe un ax de lemn. Am început să le apropii cu grijă, micșorînd distanța dintre ele. S-a auzit un scrîșnet, au sărit scîntei ; imediat am distanțat puțin pietrele.

Ungîndu-mă la inimă, moara se învîrtea perfect ; totuși, proba hotărîtoare nu o făcusem încă. Invenția consta în faptul că, așezînd vertical pietrele de moară, concepusem, pentru prima dată în lume, o dințare în forma spiralei lui Arhimede. Vor măcina oare pietrele mele ? Era just principiul ?

Boabe, boabe, o jumătate de împărăție pentru un bob !

Nu-mi rămăsese nici un pumn de boabe. Tot sacul de secară fusese vîndut, așa că m-am pomenit fără nici un grăunte, tocmai în momentul cînd aveam nevoie pentru experimentare, cînd constructorul era dispus să-și amaneteze pînă și sufletul, numai să-și încerce invenția.

Era seară. Nu mai aveam unde să fug, să fac rost de boabe. Fie ce-o fi — mi-am spus — am să deschid moara și așa. O deschid mîine dimineață. Și voi face prima experiență cu grăunțele primului client. Așa a rezolvat preasupusul dumitale servitor această dificultate.

Așadar, totul era hotărît : a doua zi dimineața urma să deschid moara, să încep măcinatul. Dar încă nu era construit podețul pe care, ca un adevărat morar, mă voi plimba și privi cum merge măcinatul. Și nici firma nu era gata. Trebuie să-i comand imediat Mașei firma. Mai repede, mai repede acasă !

Și iată că s-a ivit ocazia să pot aprecia și eu talentul surioarei mele. De undeva, poate chiar de pe acoperiș, am adus o veche foaie de tablă ; Maşa și-a scos, ascultătoare, toate rezervele de culori în ulei pe care le avea, le-a pus pe masă și lucrul a pornit din plin.

— Maşenka, să nu-ţi pară rău de culori. În curînd am să-ţi aduc o ladă întreagă.

Maşa nu făcea decît să zîmbească pe sub mustaţă. Cîte nu-i promisesem în aceste zile, eu, viitorul bogătaş!

— Să nu-ţi pară rău de culori! — i-am repetat. — Scrie ceva inspirat, plin de strălucire. Să-i lovească damblaua pe trecători.

Întocmind textul firmei, m-am dus în curte, am găsit cîteva scînduri în magazie şi, punîndu-le pe umăr, m-am tîrît cu ele noaptea, pe străzi, pînă la vilă, ca să termin ultimele lucrări de dulgherie, să ridic podeţul.

Toată noaptea n-am închis ochii o clipă, iar cînd s-a luminat de ziuă — şi toamna se luminează tîrziu — totul era complet terminat.

Grăbindu-mă ca un nebun, am dat fuga după firmă.

Mă aştepta o capodoperă. Pe un fond albastru închis, scria cu litere frumoase, de aur, următoarele: „Prima moară mecanică din Moscova construită de inginerul Berejkov".

Totuşi, mi-am dat seama dintr-o privire că poţi trece nepăsător pe lîngă firmă, lunecînd cu ochii peste ea. Inspirat, am pictat jos cu litere mari, în ciuda protestelor surioarei mele: „Măcinatul liber".

Apoi, luîndu-mi în grabă gustarea de dimineaţă, i-am cerut Maşei să mă ajute, în drum spre birou, să instalez firma. Mergeam insuportabil de încet, deoarece vopseaua de pe firmă era încă umedă şi trebuia să fim extrem de precauţi.

Chiar în apropierea vilei era un bulumac gros, rămas întreg din fostul gard. Îl ochisem de mult pentru firmă. Scară n-aveam, din care cauză am pierdut o mulţime de timp cu fixarea firmei pe care pînă la urmă am prins-o solid de o ramă de lemn, lucrată primitiv. În sfîrşit, totul era gata.

M-am repezit pe trotuarul opus. Cuvintele magice „măcinatul liber" se vedeau clar și de acolo.

Așadar, moara își deschisese porțile !

Lăsînd-o pe soră-mea să plece la serviciu, am rămas singur la moară. Am intrat în vilă, m-am urcat pe podeț și m-am postat acolo în așteptarea clienților.

14

Am stat așa multă vreme, mistuit de focul așteptării. Dar clienții nu veneau.

Am ieșit de cîteva ori afară, pironindu-mi privirea de-a lungul străzii, cînd într-o direcție, cînd într-alta, să văd dacă nu se apropie cineva cu un sac de grăunțe în spinare.

Dar oamenii treceau mereu pe lîngă casă. Simțeam o dorință arzătoare să opresc pe unul din ei — pe primul venit — să-l scutur de umeri, să-i arăt firma și să strig : „O vezi ? Dă fuga acasă și adă-ți grăunțele !" Pe cîțiva am căutat să-i hipnotizez, dar vai, totul a fost zadarnic.

Consolîndu-mă cu tot soiul de raționamente și fără să pierd credința în genialitatea invenției mele, mă întorceam în casă, mă suiam din nou pe podeț și așteptam, sprijinit de parapet. Clienții însă nu apăreau. Nimeni nu bătea la ușă, nimeni nu venea.

Cîte vise și gînduri nu mi s-au perindat prin minte în aceste ceasuri de grea așteptare ! Mă gîndeam la bogăția care mă așteaptă, la mărețele invenții viitoare.

Mi-am amintit, firește, și de profesorul Șelest. Îmi întorsese el spatele, dar, mă gîndeam eu, odată și odată, să nu mi se spună mie pe nume, — dacă nu se va înclina în fața talentului și succesului meu !

Totuşi, toate aceste gînduri şi vise pîlpîiau slab în mine, ca nişte luminiţe timide, care de-abia apucau să se aprindă şi se stingeau din nou. Ele erau înăbuşite de emoţia de care eram cuprins, familiară, de altfel, oricărui constructor. Nici un vis de bogăţie, glorie sau dragoste nu se poate compara în intensitate, în zbuciumi, cu această emoţie care punea stăpînire pe mine ori de cîte ori ideea unei invenţii prindea viaţă, mai ales înainte de prima ei încercare.

Şi la moara mea prima încercare nu fusese încă făcută. De aceea problema cea mai palpitantă, infernal de chinuitoare, afurisit de interesantă — mult mai interesantă decît toate binefacerile pe care le aşteptam de pe urma morii — era pentru mine, în clipele acelea, întrebarea : este oare justă concepţia constructivă, va măcina sau nu va măcina moara mea ?

Afară începuse să se întunece. Dezamăgit, zdrobit, mă pregăteam să închid moara, cînd, deodată, cineva a bătut nesigur în uşă.

Am strigat cît am putut de tare :

— Intră !

În aşteptarea clienţilor, uşa nu fusese încuiată ; totuşi n-a intrat nimeni ; poate că n-am auzit bine ; sau am halucinaţii ?

Am sărit de pe podeţ ca un tigru şi m-am repezit să deschid uşa. În prag era preşedintele comitetului de administraţie, acelaşi care, cu cîteva zile înainte, îmi răspunsese atît de amabil la întrebările puse în legătură cu casa. Şi acum îmi amintesc de figura sa pe jumătate speriată, pe jumătate mirată, care zîmbea cu un aer vinovat.

Mă privea, aplecat sub greutatea unui sac voluminos. Înţelegeţi — un sac !

— Iertaţi-mă, tovarăşe Berejkov — începu el — chiar acum am venit de la slujbă şi am văzut firma dumneavoastră. Deci în curtea noastră va funcţiona o moară ?

— Da.
— Şi se poate măcina secara?
— Poftim. Cît doriţi.
— Şi cetăţenii particulari au dreptul?
Firește. Aţi văzut doar ce scrie: „Măcinatul liber".
— Dar este legal? — continuă să se intereseze primul meu client.
— Desigur. Nep.
Am afirmat cu hotărîre acest lucru, deşi n-aveam nici autorizaţia legală de exercitare a comerţului, nici vreo altă aprobare.
— Cum am venit acasă — spuse preşedintele lăsînd jos sacul — şi v-am văzut firma, m-am hotărît să-mi macin secara. Am o cantitate mare nemăcinată.
Fără multă discuţie, am ridicat sacul şi l-am pus pe cîntar, de parcă toată viaţa nu făcusem altceva. Nu vă mai spun că şi cu procurarea cîntarului a fost o întreagă poveste, dar nu le pot povesti pe toate că prea ar fi ca într-o mie şi una de nopţi.
După ce am cîntărit sacul, l-am aruncat cu îndemînare pe podeţ, am sărit şi eu acolo şi am turnat boabele în coş. Clientul meu mă urmărea cu multă curiozitate. Manipulam şi eu totul cu o curiozitate extraordinară: ce va ieşi din toate astea? — mă întrebam în sinea mea.
Am apăsat pe întrerupător. A săgetat o scînteie albăstruie. Motorul a început să bîzîie şi piatra de moară s-a urnit din loc. Deschizînd puţin închizătorul gurii pentru boabe, am început să apropii pietrele de moară una de alta. Deodată, au început să ţiuie, să scrîşnească, să urle, şi în lada în care trebuia să curgă făina, a început să picure — însoţită de scîntei — o substanţă de culoare pămîntie, ca un terci, şi care mirosea foarte urît, ca un galoş ars.
Am văzut chipul speriat al preşedintelui şi m-am speriat şi eu. Totuşi, cu aerul cel mai imperturba-

bil, de parcă totul decurgea normal, am depărtat repede pietrele. Boabele au început să curgă în ladă nemăcinate. Am prins din nou să apropii pietrele cu cea mai mare grijă și, la un moment dat, a răsunat același scrîșnet al pietrelor care s-au atins. Și din nou s-a răspîndit mirosul de galoș ars.

Am simțit că mă trec sudori reci. Ce s-o fi întîmplat ? Moara nu funcționa !

În aceeași clipă, mi-am dat seama că trebuie să acționez cu mai mult curaj, că trebuie să măresc avansul, adică să apropii și mai mult pietrele, pentru ca făina să poată forma între ele o pojghiță. Am mărit avansul fără teamă, zgomotul a încetat ca prin farmec, scînteile n-au mai apărut și în ladă a început să curgă făină. Uf ! În sfîrșit !

E drept că făina nu era prea bine măcinată, scîrțîia între dinți, dar, totuși, era făină !

L-am silit pe primul meu client să admire, să-și exprime entuziasmul față de ingenioasa instalație a morii, apoi am confecționat împreună, din două ziare, o pungă uriașă, din care mi-a vărsat cu generozitate cîteva funturi de făină, drept uium.

Peste un minut răsuceam cheia în broasca ușii. Strîngînd la piept punga de făină, am făcut o piruetă pe treptele de la intrare.

Deodată, ca din senin, în stradă a răsunat o voce subțire, de femeie.

— Faceți loc regelui făinii !

Ce mai era și asta ? Lîngă bulumacul pe care era bătută firma, se oprise trăsurica lui Podraiski. Liolecika sări sprintenă pe trotuar, refuzînd ajutorul amabil al soțului său. Se apropie de mine cu pași mărunți, repezi :

— Mă recunoașteți ? Am trecut întîmplător prin cartierul dumneavoastră. Am dat o raită prin magazine.

Mînuța puternică, bronzată, a început să scuture făina de pe haina mea. Tii, drace, eram murdar din cap pînă-n picioare ! Într-adevăr, regele făinii !

— Nici nu m-am îndoit că veți avea succes! — M-a examinat cu un aer aprobator și a adăugat cuvintele sale preferate: — Viața aparține oamenilor energici!

Chipul trandafiriu al lui Podraiski radia bunătate.

— Sînt fericit să vă pot felicita, Alexei Nikolaevici!

Mă învîrteam în jurul musafirilor. Oare trebuie să-i poftesc în vilă? mă întrebam... Acasă mă aștepta Mașa. Plănuisem niște clătite grozave. Și cînd colo — poftim, ce întîlnire neașteptată... Cum să scap de ei? Dar „motanul de catifea" dădu dovadă de bun-simț.

— Nu vă deranjați — spuse el salutînd. — Sîntem numai în trecere... Altă dată o să vă facem o vizită...

— Poftiți, poftiți...

— Deci totul merge bine?

— Cum să nu! — Văzînd că musafirii mei își iau rămas bun, am repetat fericit: — Cum să nu, am un succes extraordinar, ca-n basme!

S-au urcat în trăsură. Le-am făcut semn cu mîna, mi-am strîns din nou prețioasa pungă la piept și am fugit acasă într-un suflet.

15

Zîmbind, Mașa frămînta aluatul. Îi făcea plăcere să primească, să-și trateze prietenii.

Dar pe cine să invităm? Pe Ganșin, ocupat cu lucrarea lui științifică, este zadarnic să-l chemăm. Mai am o speranță cu Fedea. Să-mi zici cuțu, dacă nu-l aduc astăzi la clătite. Nu știu dacă v-am spus că Nedolea intrase ca lăcătuș-montor la uzina „Krasnîi metallist" [1] din Zamoskvorecie. Cum să ajung însă mai repede la căminul unde locuia? Cu tram-

[1] „Metalurgistul roșu". (N. trad.)

vaiul ? Of, e cam greu... Mai ales la ora asta, cînd moscoviții se întorc de la lucru. Și prea durează mult ! Nu, ăsta-i un mijloc de transport primitiv, învechit. Dar altfel cum ?

Nici eu nu-mi dau seama cum m-am pomenit lîngă motocicleta care stătea, ca și înainte, în vestibul. Ce-ar fi totuși să încerc ? — mi-am zis. Piciorul nu mă împiedica să alerg, să gonesc pe străzi. Dar oricum mi-aș fi făcut eu socoteala, talpa piciorului stîng nu ajungea la pedală, n-aveam sprijin. Dar, dacă ?... Dacă înalț puțin pedala ? Dacă pun deasupra o bucată de riglă ? Drace, de ce nu m-am gîndit mai de mult la asta ? Era atît de simplu !...

Mîinile au și început să manevreze cheia de piulițe, șurubelnița, ciocanul. Iată și reazemul înălțat. M-am așezat în șa, să văd cum vine... Perfect ! Amîndouă picioarele se sprijineau acum bine pe pedale. În rezervor plescăia carburantul. Trebuia doar să scot motocicleta afară, în curte, să pornesc motorul și... Ei, fie ce-o fi — înainte !

Și, în felul acesta, supusul dumitale inventator, care voia să sărbătorească inaugurarea unei extraordinare mori, a zburat afară pe poartă cu motocicleta. Ce ar fi să privesc înapoi, s-o văd pe Mașa la fereastră, probabil veselă și îngrijorată în același timp ? — mi-am propus. Dar m-am stăpînit, fiindu-mi teamă să-mi ridic privirea de la caldarîm.

Pe măsură ce înaintam, măream viteza. Vîntul șuiera. Vai ce bine !... Vă amintiți ce spune Gogol : „Care rus nu iubește viteza ?"

Am trecut în goană prin centru... Pe lîngă Kremlin, deasupra căruia de aproape patru ani fîlfîia drapelul roșu !... Iată și Precistenka, Sadovaia, podul Krîmski, Piața Kalujskaia. Începe periferia orașului. Se întinde gardul compact, nesfîrșit de lung al uzinei „Krasnîi metallist". Dintr-o privire se vede paragina : geamurile lucarnelor de pe acoperișuri sînt sparte, iar cele rămase întregi — murdare, opace ; ici-colo, sub cornișe, păsările și-au făcut cuiburi.

Dintre numeroasele coşuri ale uzinei, doar cîteva scot fum ; în sfîrşit, iată o secţie în funcţiune ; geamurile spălate strălucesc ; lucesc şi coloanele de fier smolite ale corpului de clădire.

Oho, iată şi o firmă nouă ! Deasupra porţilor principale se poate citi o cîtămai inscripţie «R.S.F.S.R. Uzina de stat „Krasnîi metallist".» Alături de firmă — o pînză roşie şi pe ea o lozincă pentru construirea industriei grele — baza socialismului.

Dar unde o fi căminul ? Fedea îmi spusese : „O casă cu etaj în faţa porţilor uzinei". Probabil că-i acesta... Stop !

Peste un minut intram în camera unde locuia Nedolea. O cameră modestă. Pe unele paturi — plapumi cenuşii, soldăţeşti, pe altele — ţărăneşti, făcute din petice.

La masă şedeau cîţiva muncitori tineri. Ascultau un articol de ziar, citit de cineva cu glas tare. Zărindu-l pe Fedea, i-am făcut semn cu mîna. Lectura s-a întrerupt. Priviri întrebătoare s-au întors către mine.

— Bună ziua, Alexei Nikolaevici ! — spuse Nedolea. Şi explică tuturor : — Este tovarăşul Berejkov... Fostul meu comandant sub zidurile Kronstadtului...

Aceste cuvinte i-au făcut pe toţi cei de faţă să zîmbească. Am fost invitat să iau loc, să ascult articolul lui Lenin. Eu însă l-am tras pe Fedea pe coridor.

— Fedea, îmbracă-te, mergem !

— Unde ?

— La mine, Fedea ! La clătite !

— Ce clătite, Alexei Nikolaevici ?

— Clătitele mele ! Din făina mea !

— Firește că nu din făina altuia...

— Nu înţelegi nimic ! Eu singur am măcinat-o. La moara mea.

— Cum „la moara dumneavoastră" ?

— Da, Fedea, la propria mea moară. Astăzi am deschis o moară.

— Alexei Nikolaevici, cred că vă exprimați greșit.

— Ba nu, chiar așa ! Pot s-o numesc a mea, dacă eu am inventat-o ?

— Firește că puteți.

— O să-ți placă grozav, Fedenka.

Desenînd cu degetul pe perete, i-am descris epopeea extraordinarelor mele pietre de moară așezate vertical și fabricate din bolovani obișnuiți de caldarîm. În sfîrșit, Fedea m-a crezut. M-a crezut și s-a arătat plin de admirație.

— Strașnic ! Și macină de-a binelea ?

— Dacă-ți spun ! Haidem să mîncăm clătite ! Este prima făină pe care am obținut-o. Și tot astăzi, Fedea, m-am hotărît să mă sui și pe motocicletă. Este aici, jos...

— Motocicleta ?

— Să mergem ! Te așezi pe portbagaj și o pornim. Acasă o să stăm mai mult de vorbă. Moara, frate, e doar așa... un joc al minții. Baza de plecare pentru viitor ! Ehei, ce atelier visez eu ! Sau, mai bine zis, un adevărat depou al născocirilor.

— Strașnic ! Dar cel mai bine ar fi să intrați la noi la uzină. Tocmai ne lipsesc oameni... Oameni ca dumneavoastră.

— Nu, Fedea, pe mine nu mă poți ademeni cu nici o slujbă. De ce te uiți așa la mine ? Fiecare își are drumul său. Eu trebuie să-mi fiu propriul meu stăpîn. Un inventator liber ! Ai auzit expresia : artist liber ? Acela care prețuiește libertatea mai presus de orice. Fedea, mai bine ai veni să lucrezi la mine. În depoul născocirilor ! Vom construi automobilul acela uluitor, pe care l-am proiectat împreună...

Fedea a lăsat ochii în jos și a răspuns negativ, dînd din cap.

— Ce este ? Nu ești de acord ?... Mai bine du-te și îmbracă-te ! O să stăm altfel de vorbă, la clătite.

— N-am chef de clătite...

— De ce faci mutre?

— Nu-mi plac clătitele — mi-a răspuns el îndîrjit.

N-a încercat să-mi dea nici o explicaţie şi nici n-a vrut să-mi facă morală. Fedea cel timid şi delicat rămăsese pe loc, schimbîndu-şi doar poziţia de pe un picior pe altul. Cînd am dat să reintru în cameră, mi-a barat hotărît intrarea. Nu voia ca tovarăşii săi de cămin să mai dea ochi cu fostul lui comandant.

Am fost nevoit să mă întorc singur acasă.

16

A doua zi, au venit la moară trei sau patru femei. Primeam cu un aer preocupat sacii de grăunţe, îi cîntăream, măcinam boabele şi dădeam făină. Drept plată primeam cîte patru funturi de făină la un pud. În ziua aceea am obţinut aproape douăzeci de funturi. M-am dus să dorm acasă. Înghiţind clătitele, am asigurat-o pe Maşa că nu-i departe ziua cînd în jurul mesei noastre se vor strînge prietenii şi toţi se vor minuna, felicitîndu-mă pentru succesul obţinut.

A doua zi de dimineaţă, pornind spre vilă — era a treia zi de funcţionare a morii mele — am văzut încă de departe un spectacol uluitor. Un şir nesfîrşit de oameni aştepta rîndul la moară. Lîngă casă, oamenii se strînseseră buluc. Se auzeau ţipete. Miliţia călare împingea mulţimea şi făcea ordine. (Deodată, deasupra canapelei s-a ridicat ca un semnal piciorul în pantalon cafeniu al lui Ganşin. — Miliţia călare? — repetă el ironic. — Ei, fie şi pedestră — cedă Berejkov.) Ridicînd cheia de la moară deasupra capului, am început să-mi fac loc prin mulţime, strigînd din răsputeri să mă lase să trec, că eu sînt morarul.

Reprezentanții miliției au intrat în vilă o dată cu mine. Am fost somat să prezint actele care să dovedească drepturile mele asupra morii. Ce puteam prezenta? Miliția a trecut la întocmirea procesului-verbal. Mi se imputa faptul că făceam comerț fără autorizație și că tulburam liniștea și ordinea publică.

— Cetățene Berejkov, semnează procesul-verbal!

— Și ce o să urmeze? — am întrebat eu.

— Vom sigila moara și vom ridica sigiliul numai după ce veți plăti amenda și veți îndeplini toate formalitățile legale.

— Cît reprezintă amenda?

Suma numită depășea toate posibilitățile mele. Dacă mi s-ar fi permis măcar să macin mai departe, să pot cîștiga... Dar miliția nici nu voia să audă de așa ceva. În primul rînd, cetățene Berejkov, mi s-a spus, plătești amenda, și după aceea mai stăm de vorbă. Oftînd din greu, am semnat procesul-verbal.

În aceeași clipă, ușa vilei s-a dat de perete. Din senin, din iarbă verde, a apărut Podraiski. Nu pricep nici pînă azi cum a știut acest mare maestru al magiei negre să aleagă o clipă atît de potrivită pentru a-și face apariția și cum de-a izbutit să-și facă loc prin mulțimea care asedia casa și să se strecoare printre milițieni, care nu lăsau pe nimeni să intre în moară. Cam „șifonat" din pricina înghesuielii, cu doi-trei nasturi lipsă la palton, probabil proaspăt smulși, dar totuși impunător, trandafiriu, zîmbitor, mi-a amintit de Podraiski de altădată, de patronul misteriosului laborator. Te pomenești, gîndeam eu, că o să-și lase și mustăcioara.

— Ce s-a întîmplat? — m-a întrebat „motanul de catifea", plescăind cu poftă din buze.

M-am repezit spre el ca spre un salvator și i-am arătat nefericitul proces-verbal. Podraiski nu s-a mirat de loc.

— Ce să-i faci, amenda trebuie plătită ! — a spus el împăciuitor. Cu aerul unui om umblat prin lume s-a informat de sumă. Apoi, fără cuvinte de prisos, a scos portvizitul, a numărat un teanc de bancnote şi le-a pus pe masă. Eram atît de uluit, încît abia am putut îngîna :

— Anatoli Vikentievici, în cel mai scurt timp, am să...

Podraiski nu m-a lăsat să sfîrşesc :

— Fleacuri... Ne socotim noi...

După aceea a prezentat autorităţilor diverse acte care îi atestau personalitatea : autor al cîtorva remarcabile invenţii brevetate cu toate formele legale, căruia i se pusese la dispoziţie o fabrică în preajma Moscovei.

Cu un ton foarte serios, s-a oferit să dea o garanţie în scris că în decurs de o săptămînă voi îndeplini toate formalităţile pentru obţinerea autorizaţiei legale de funcţionare.

Nelăsîndu-i pe reprezentanţii miliţiei să-şi vină în fire, Podraiski m-a împins din spate :

— Alexei Nikolaevici, arată tovarăşilor invenţia!

M-am străduit să nu mă fac de ruşine. Am făcut o demonstraţie a construcţiei mele, le-am povestit cum s-a născut ideea, cum s-a făcut proba, i-am făcut să rîdă, le-am trezit interesul. Podraiski s-a obligat să plece imediat la autorităţile respective, să obţină toate autorizaţiile. Am semnat tot felul de cereri, de angajamente, de procuri, am schiţat un mic desen care trebuia brevetat şi am înmînat totul lui Podraiski.

În încheiere, binefăcătorul meu a mai avut încă o idee strălucită. La propunerea lui, chiar aici, în prezenţa miliţiei, am tăiat o sumedenie de taloane şi le-am numerotat. Pe fiecare talon Podraiski a pus o ştampilă — ştampila sa personală de constructor-inventator. Cu această ocazie „motanul de catifea" a prezentat o autorizaţie care-i permitea să folosească o asemenea ştampilă.

Între timp, Liolecika apăruse și ea — nu știu cum — în vilă. Nici ea nu s-a dat în lături să-mi dea o mînă de ajutor. Plină de energie, s-a apucat să facă ordine în rînd, adică să împartă mulțimii taloanele numerotate. Înainte de a vă povesti cele ce au urmat, trebuie să vă spun că în aceeași dimineață taloanele au fost distribuite pe cîteva zile înainte.

Deocamdată, miliția s-a mulțumit cu cele întreprinse de noi și a părăsit moara. Podraiski a plecat să îndeplinească formalitățile necesare; Liolecika striga veselă, distribuind taloanele pe treptele de la intrare, iar eu, sub presiunea clienților, măcinam într-una, plin de făină din cap pînă-n picioare. Am luat masa stînd pe podeț, fără să opresc măcinatul. Cîștigul din ziua aceea a însumat aproximativ zece puduri de făină, ceea ce, pe atunci, reprezenta o valoare nemaipomenită.

17

Mi se părea că înțeleg foarte bine jocul lui Podraiski.

Mîine sau poimîine va veni, desigur, și-mi va aduce actele, viclean, trandafiriu, torcînd. Am să-i spun: „Anatoli Vikentievici, vă sînt foarte recunoscător. Spuneți-mi cum să vă mulțumesc?" El îmi va răspunde: „Luați-mă ca asociat".

„Motanul de catifea" își făcuse, cu siguranță, toate socotelile. Știa că nu voi putea refuza: se putea spune că mă copleșise cu binefacerile, salvîndu-mi moara. Interesant era să văd cît de mare este participația pe care o are în vedere ca asociat. Bănuiam că vreo douăzeci și cinci la sută, poate chiar treizeci...

Dar n-aveam de gînd să mă tocmesc. Poftim, Anatoli Vikentievici, juma-juma! Numai, fiți bun, preluați afacerea în mîinile dumneavoastră și con-

duceți singur moara. Treaba mea este să inventez, să creez! Îmi și închipuiam cum o să învîrtească asociatul meu toate treburile. Oho, aci o să înceapă să cînte, să strălucească „Tona-Benghe"! O să se înalțe un nou corp de clădire, o să apară noi dispozitive mecanice... Un elevator va ridica grăunțele la etaj. Făina va curge în sacii care vor fi cîntăriți și legați în mod automat.

Supusul dumitale servitor avea să construiască cu plăcere toate aceste instalații. Podraiski n-are decît să se ocupe de partea comercială. Să-mi dea cincizeci la sută din cîștig și basta! Drace, n-o să fie puțin! îmi spuneam. O bază frumoasă pentru viitoarele mele căutări de proiectant!

Numai de nu s-ar plictisi „motanul de catifea", de n-ar bate în retragere!

Dar nici gînd de așa ceva. Îmi aducea mereu aminte de existența sa. A doua zi de dimineață, la ușa morii m-a întîmpinat Liolecika. Cu aceeași rîvnă ca și în ziua precedentă, a început să facă ordine în rîndul clienților. Această tînără și energică persoană mi-a comunicat că soțul ei și-a dedicat toată ziua trecută morii și că astăzi continuă să se agite. Apoi, cu un aer foarte preocupat, mi-a transmis sfatul lui Podraiski: să amenajez și să pun imediat în funcțiune o altă pereche de pietre de moară. S-ar putea ca Podraiski să-mi trimită chiar astăzi două pietre de moară de prima calitate, de producție industrială, pe care le-a găsit ocazional. Plecase chiar să le aducă.

Într-adevăr, nu mult timp după această comunicare, a sosit din partea lui Podraiski o căruță încărcată cu două pietre de moară, nu prea mari, cu scînduri, cu placaj și cu tot felul de materiale, însoțită de un vlăjgan taciturn. Imediat s-a amenajat o masă de lucru. Vlăjganul a început să instaleze a doua pereche de pietre de moară, după indicațiile mele, în timp ce eu continuam să macin.

Liolecika exercita o tutelă activă asupra mea. Crezul meu de inventator liber îi plăcea nespus. Repeta că trebuie să ne îngrijim de renumele întreprinderii, „să-i păstrăm renumele", în așa fel, încît noi, inventatorii, să nu fim, doamne-ferește, confundați cu niște simpli particulari, cu niște nepmani. Dar întocmirea formelor pentru păstrarea unui asemenea „renume" nu era un lucru ușor, cum îmi explica ea. Serviabilul nostru motan, care apărea din cînd în cînd la moară, promitea să aranjeze totul.

Încă vreo cîteva zile am măcinat singur. După aceea, m-a înlocuit un meșter-morar, angajat în mod special. Moara îmi aducea, ca și înainte, cîte zece puduri de făină pe zi drept uium. N-aveam ce să mai fac cu făina și am decretat plata în bani. Atunci am năvălit seara la Mașa — unde nu mă mai arătasem de două-trei zile — ținînd în mîini un teanc uriaș de bani și strigînd: „O comoară, Mașa! O comoară! O mină de aur!"

Ideea mea, moara mea, se dovedise într-adevăr o adevărată vînă de aur. Mi-am plătit toate datoriile: și pentru acidul clorhidric, și pentru casă, și pentru tot ce obținusem pe credit. Electromotorul l-am înapoiat „Compas"-ului, așa cum am promis, peste o săptămînă. Între timp, cumpărasem din altă parte, cu bani peșin, nu unul, ci două electromotoare.

Podraiski cînd trecea pe la mine pentru un minut, cînd nu se arăta zile întregi.

Într-o bună zi, Liolecika mi-a comunicat:

— Anatoli Vikentievici o să treacă mîine dimineață pe aici. Toate formalitățile în legătură cu moara sînt terminate. O să-ți spună el totul...

Și iată că a sosit și această dimineață — a douăsprezecea dimineață de funcționare a morii mele. Apropiindu-mă de vilă, era să cad jos. Pe stîlp era arborată o nouă firmă: «Moara „Progresul" a inventatorului Podraiski».

Cum ? Se poate să mă fi jefuit ? — m-am întrebat uluit. Să-mi fi furat moara ? Da, închipuiţi-vă, chiar aşa se şi întîmplase. „Motanul de catifea" mă înghiţise pur şi simplu cum ar fi înghiţit un hap. Am aflat că toate actele erau pe numele lui : şi brevetul de invenţie şi contractul de închiriere şi aşa mai departe.

Chiar el mi-a prezentat toate aceste acte — mai bine zis, copiile legalizate la notar. Îmi venea să-i dau cu ceva în cap, dar lîngă mine se postase cu un aer provocator de bătăuş vlăjganul taciturn, pe care-l trimisese Podraiski cu cîteva zile mai înainte...

De altfel, cu permisiunea dumneavoastră, vă voi reproduce această scenă pitorească...

18

Înalt, uscăţiv, de o vioiciune uimitoare, Berejkov sărise de mai multe ori în picioare în mijlocul povestirii şi, cînd prăpădindu-se de rîs, cînd luînd un aer tragic, ne mimase aproape toate personajele aventurilor sale.

Dincolo de fereastra deschisă, soarele lumina străzile. Moscova se trezise, tramvaiele circulau.

Deodată a sunat telefonul. Oprindu-se din povestit, pălind dintr-o dată, Berejkov a apucat receptorul. Am ascultat cîtva timp exclamaţiile sale.

— Cum, cum ? În ceaţă ? Cum ? Dar echipajul ?

Probabil că se petrecuse ceva extrem de important, dar după tonul lui Berejkov n-am putut înţelege dacă vestea este fericită sau alarmantă. În cele din urmă, a strigat :

— Da, da... Plec imediat !

Şi a lăsat receptorul. Pentru prima dată în întîlnirile noastre am văzut că-i tremurau mîinile.

— Au aterizat — rosti el răspicat.

Aşteptam amănunte, Berejkov îşi încălţa însă grăbit şi fără să scoată o vorbă pantofii în locul papucilor. Toţi îl asaltau cu întrebările:

— Au aterizat — a repetat el. — Mi se pare că totul e în ordine. Echipajul este nevătămat. Motorul a funcţionat perfect pînă în ultima clipă...

Cineva nu s-a putut stăpîni:

— Dar recordul?

Berejkov a dat emoţionat din cap. Am înţeles: recordul fusese bătut. Era limpede că în clipa aceea ar fi vrut să rămînă singur: să retrăiască totul în tăcere, netulburat de întrebările noastre. Şi totuşi, a găsit destulă stăpînire de sine: ne-a zîmbit tuturor în timp ce ieşea, făcîndu-ne, din uşă, drept rămas bun, semne cu mîna.

Curînd am şi auzit în curte zumzetul motorului de motocicletă. În clipa următoare, exploziile motorului răsunau sub ferestrele care dădeau în stradă.

L-am zărit prin geam. Îşi uitase şapca acasă. Era cu capul descoperit, tuns scurt, şi, aplecat cu totul peste ghidon, gonea. Caldarîmul străzii — pustie încă la ora aceea — îl sălta în sus; vîntul îi umflase cămaşa albastră.

19

La cîtva timp după „noaptea povestirilor", într-o zi însorită de toamnă, circulam cu Berejkov prin Moscova într-un automobil. Această călătorie fusese întreprinsă la rugămintea mea. Voiam să vizitez locurile pe care le cunoşteam numai din auzite: căsuţa lui Jukovski din stradela Mîlnikov, Şcoala tehnică superioară din Moscova unde învăţase Berejkov, laboratorul secret al lui Podraiski, atelierele comisiei pentru construirea aerosăniilor şi moara lui Berejkov.

Din moară nu mai rămăsese nici urmă. Nu departe de Samotioka, pe colț, unde Berejkov își bătuse odinioară firma, se construia acum o casă de piatră cu mai multe etaje. Vechile așezări fuseseră dărîmate. De-a lungul străzii se zăreau și alte clădiri mari în construcție. Pe cerul albastru se profila ici și colo cîte un pop înalt la șarpanta unui turn și brațele macaralelor — un fel de stemă a planurilor cincinale.

Berejkov opri mașina și-mi arătă locul unde fusese moara. Am examinat în tăcere zidăria de cărămidă netencuită care se pierdea în înălțime, cu golurile dreptunghiulare ale ferestrelor.

Am spus în glumă :

— Aș putea să descriu cum îm place moara dumitale. Aș putea născoci niște turnuri, niște căi suspendate, mă rog, ceva în stilul dumitale.

Berejkov prinsese interes pentru cartea pe care o scriam după povestirile sale.

— Nu, nu — spuse el. — Îți voi șterge totul ! Trebuie să respectăm adevărul.

Am exclamat fără voie :

— Alexei Nikolaevici, sînt convins că și dumneata pui destulă fantezie în cele povestite.

Berejkov se întoarse spre mine. Purta un palton de toamnă din postav cafeniu, descheiat, o șapcă din același postav, o cravată frumoasă, de loc țipătoare, cu un nod larg, făcut cu îndemînare, deși părea legat cu o oarecare neglijență. Exclamația mea l-a făcut să zîmbească. De altfel, conformația feței sale și mai ales a buzelor îi da un aer veșnic surîzător. Deși trecuse de patruzeci de ani, viața nu-i trăsese în jos colțurile buzelor mari, uimitor de proaspete. Dimpotrivă, ele erau ușor ridicate, formînd un zîmbet senin, înnăscut.

— Dacă nu crezi, n-am să-ți mai povestesc — îmi răspunse.

A trebuit să-l îmbunez. În cele din urmă, a cedat.

— Cîndva, aici pe Saldovaia — începu el — cum şi pe alte străzi, puteai întîlni adesea furgoane imense, cu inscripţia: „Făină Podraiski". Poate ţi le aminteşti! Dacă ai fi privit mai de aproape, ai fi putut descifra pe aceste furgoane cîteva cuvinte scrise cu litere mici... În totul, suna cam aşa: „Făină produsă la moară, după sistemul inventatorului Podraiski". Ei? Ce zici? Cum îţi place? După ce m-a furat, căuta să-şi „păstreze renumele", cum spunea Liolecika.

— Dar dumneata ai cedat? Nu te-ai luptat cu el?

— Pentru moară? Nu... Mi-a propus împăciuitor zece la sută pentru idee. I-am strigat: „N-ai decît să te speli pe cap cu moara mea cu tot! Am să mai născocesc o sută de lucruri asemănătoare!" I-am întors spatele şi am plecat. Dar la Maşa m-am dus cuprins de desperare: „Ce tragedie! Ce catastrofă! Mi-au furat moara!"

— Cum s-a terminat povestea asta?

— Sfîrşitul a fost zgulduitor... Într-o zi, în timp ce-mi luam gustarea de dimineaţă — asta se întîmpla în anul 1922 sau 1923 — citeam, ca de obicei, ziarul. Mi-am aruncat ochii şi era cît pe-aci să cad de pe scaun. Pe locul cel mai vizibil, cu litere mari, era înserat un anunţ privind deschiderea a două mori cu aburi, de stat. Am citit cu cel mai mare interes că începînd din ziua aceea oricare cetăţean putea să-şi macine grăunţele la aceste mori, plătind cîte o rublă de fiecare pud. Ştiam că Podraiski, ca şi ceilalţi morari particulari, luau cîte cinci ruble. Era ruinat într-o clipită, adică strivit cu desăvîrşire, ca o gîză. Anunţul însemna falimentul imediat şi definitiv al tuturor morarilor particulari. Uitînd de propriile mele peregrinări — despre care vom mai vorbi — m-am bucurat. O bucurie răutăcioasă, după cum îţi poţi da singur seama.

— Dar Podraiski ce-a făcut? A fost strivit pentru totdeauna?

— Da' de unde ! Peste cîțiva ani a ieșit din nou la suprafață. Și încă în locul cel mai neverosimil !

— Unde ?

— Ai să afli. Nu te grăbi. Să respectăm ordinea cronologică a evenimentelor.

Berejkov mai voia să adauge ceva, dar atenția i-a fost atrasă în altă parte. Privirea îi aluneca de-a lungul străzii, pe care treceam, și pe chip i se răsfrînse subit un zîmbet plin de viclenie. Mi se păru că și ochii-i mici, verzui, prinseră să lucească, să rîdă. Mă întrebă pe neașteptate :

— Dar despre borcan ai scris în cartea dumitale ?

Arătai surprins.

— Despre care borcan ?

— Cum „despre care" ? Despre borcanul cu vopsea de email.

— E prima dată cînd te aud. N-ai povestit nimic despre așa ceva.

Berejkov comandă energic :

— Stop !

Ne-am oprit în mijlocul bulevardului Sadovoe Kolțo, în piața Smolensk. De altfel, toate aceste denumiri de străzi au devenit astăzi anacronisme. Printre clădirile Moscovei era tăiată parcă o șosea circulară foarte largă, care se pierdea printre zidurile de piatră, în pîcla orașului, ce estompează întotdeauna Moscova, îndepărtatele ei contururi, perspectiva sa. În anii 1930—1940 puține locuri din Moscova ofereau mașinilor atîta spațiu, ca bulevardul Sadovoe Kolțo. Piața Smolensk nu mai exista de mult : era greu să-ți închipui că aici forfotiseră cîndva, sub cerul descoperit, mulțimi de oameni într-o hală de vechituri. Acum totul era curățat pentru șuvoiul de mașini, totul nu era decît o fișie de asfalt — împărțit în două printr-o linie albă de mijloc — și pe care puteau goni, în fiecare direcție, cîte șase-șapte mașini alăturate.

— Fără borcan n-o să poţi scrie romanul — decretă Berejkov cu un ton de parcă ar fi scris cel puţin douăzeci de romane. — Bine că mi-am amintit — reluă el. — S-a întîmplat chiar aici. Uite, am ieşit prin ulicioara de colo.

Şi arătîndu-mi repede toate coordonatele, a început să-mi depene următoarea povestire.

20

Într-o zi, curînd după ce Podraiski şi-a însuşit moara, treceam pe lîngă piaţa Smolensk. Perspectivele de viitor ale inventatorului cel liber erau foarte vagi.

Fără să ştiu singur de ce, am cotit spre talcioc. Am hoinărit pe-acolo, întrebînd uneori preţul diferitelor obiecte de vînzare. Nu aveam intenţia să cumpăr nimic, deoarece dispuneam numai de o hîrtie de trei ruble. E drept că pe atunci nu fusese introdusă încă valuta forte, circulau milioanele, care se „dezumflau" ca „baloanele", cum se spunea în popor. Echivalînd şi „milioanele" mele cu rublele obişnuite, toată suma de bani pe care o aveam în buzunar era egală cu aproximativ trei ruble. Deodată am observat că cineva are de vînzare un borcan cu vopsea de email, de nuanţă cafeniu deschis.

— De fapt — se corijă Berejkov — acestei nuanţe i se spune cafeniu cald. Nu era o nuanţă banală de cafea cu lapte, ci un ton cu totul aparte. Dacă ştii — pe laptele fiert înăbuşit se formează o crustă uşor rumenită, de nuanţă cafenie. Cam aşa era şi nuanţa vopselei de care îţi vorbesc : foarte caldă şi vie. După cum am mai spus, pe cînd eram internaţi la un spital din Petrograd, adică aproximativ cu un an în urmă, Fedea şi cu mine proiectasem un automobil cu totul neobişnuit, fără carburator şi fără cutie de viteze. În visele mele, automobilul

îmi apărea vopsit tocmai în această minunată nuanță caldă.

Întors spre mine, Berejkov povestea, sprijinindu-se comod cu pieptul de spatarul scaunului. Pe lîngă noi treceau necontenit automobile — aproape exclusiv mărci sovietice: „Zis"-uri — autoturisme și camioane — și mașini negre, lucioase „Emociki"[1], cum le dezmierdam pe-atunci. În automobilul nostru, o căsuță mică pe roți, răzbeau zgomotele Moscovei — foșnetul șuierător al anvelopelor de automobil, sunetele variate ale claxoanelor, pufăitul motoarelor, muzica megafoanelor, sirenele locomotivelor dintr-o gară apropiată, dar toată larma nu-l deranja pe Berejkov, fiu adevărat al acestei lumi. Pe firul șoselei, în centrul agitației și vuietului, în caroseria metalică, subțire, a automobilului, se simțea tot atît de degajat ca și acasă.

Berejkov își continuă povestirea: — În sfîrșit, pînă la urmă, l-am întrebat pe vînzător:

— Cît costă borcanul?

Vînzătorul mi-a spus prețul. S-a nimerit tocmai pe țanc: cîți bani aveam, atît mi-a și cerut, nici mai mult, nici mai puțin. Fără să mai stau pe gînduri, am scos banii, am plătit și am luat borcanul.

Cu borcanul în brațe m-am înființat la soră-mea.

— Ce-ai adus? Ceva pentru masă?

— Nu. E un borcan cu vopsea de email. Cea mai frumoasă nuanță. Caimacul cafeniu de pe laptele fiert înăbușit.

Acest lucru i-a provocat nedumerire. În casă nu erau bani nici pentru lapte, darmite pentru nu știu ce caimac extraordinar. Totuși, am declarat triumfător:

— Cu vopseaua asta am să-mi vopsesc noul automobil. Mașenka, îți jur că în scurt timp vom avea mașina noastră.

---

[1] Diminutivul de la automobilele marca „Moskva" (emka) (N. trad.)

Maria Nikolaevna mă privea, zîmbind cu neîncredere. Puțin jignit, adăugai și mai solemn :

— Va fi cel mai frumos, cel mai minunat automobil din Moscova. Toată lumea se va opri să-l privească. Deocamdată... Deocamdată însă pune-mi borcanul pe etajeră !

21

Mai tîrziu, în convorbirile noastre ulterioare, Berejkov mi-a povestit că ori de cîte ori îi venea în minte o nouă invenție, o descria cu însuflețire acasă, apoi își ducea sora pînă la etajeră, în fața borcanului neatins cu vopsea de email și o întreba viclean :

— Ei, ce părere ai acum de acest borcănel ? Tu nu ai o cît de vagă presimțire că foarte curînd am să găsesc și caimacului ăstuia o întrebuințare ?

Și într-un fel aparte, ca și cînd ar fi fost acompaniat de o muzică, Berejkov își legăna mîna prin aer. Părea că ține o pensulă, și vopsește ceva cu multă delicatețe.

Una din aceste născociri a fost întrerupătorul. Da, da, un mic întrerupător electric de cameră. Posibil ca undeva, în arhivele anului 1923, să mai existe și azi cererea lui pentru brevetarea acestei invenții sub denumirea de „întrerupătorul lui Berejkov".

El însuși mi-a povestit acest episod în felul următor :

... — Iată de unde a pornit : Într-o seară m-am întors acasă. Dibui cu mîna întrerupătorul. Ce dracu ? Nu e lumină — mi-am zis. În realitate nu funcționa întrerupătorul. În ultimele zile îl reparasem de două ori și iată că s-a defectat din nou.

Poftim, te întorci și tu, ca omul, acasă, poate după o discuție hotărîtoare, repetînd cu melancolie în gînd că femeilor nu le plac ghinioniștii. Te întorci cu visurile distruse, visuri care-au plutit de-a-

tîtea ori în jurul tău şi... De altfel, nu contează de ce eram indispus în seara aceea (în cartea noastră nu ne ocupăm de tainele mele sufleteşti), dar n-am mai avut chef să-l mai repar. Mă săturasem. L-am smuls pur şi simplu din perete şi l-am aruncat. Şi, bineînţeles, m-am culcat.

Dimineaţa m-am trezit în cu totul altă dispoziţie. Odinioară, în anii studenţiei, Ganşin mă trezea uneori, spunîndu-mi: „Sculaţi, că vă aşteaptă treburi măreţe!" Se jura că vestitul utopist contele Saint-Simon ordonase servitorului său să-l scoale în fiecare dimineaţă cu aceste cuvinte. De data aceasta, trezindu-mă, am repetat şi eu acelaşi îndemn, după care am hotărît: „Mă duc să hoinăresc, să-mi caut fericirea prin Moscova şi cu această ocazie îmi voi cumpăra şi un întrerupător".

În Moscova se deschiseseră o mulţime de magazine de stat admirabile. În vitrine erau expuse costume bărbăteşti şi de damă, paltoane, modele diferite de încălţăminte, abajururi de mătase, cravate, mănuşi, blănuri. Tot soiul de ţesături frumoase se revărsau în cascade: industria textilă începuse să se refacă după anii de cumpănă. Întrerupătoare n-am găsit însă nicăieri.

Fără să mă grăbesc — de altfel nici n-aveam unde — am ajuns la magazinul de articole electrotehnice de pe Miasniţkaia, acum strada Kirov, magazin cunoscut de toţi moscoviţii.

Închipuieşte-ţi că nici aici n-am găsit întrerupătoare. Am cerut să fie chemat responsabilul. A apărut un bătrîn mic, simpatic.

— Spuneţi-mi, vă rog, de ce nu există întrerupătoare în toată Moscova?

— Deocamdată fabricile noastre nu scot acest produs. Este lipsă de metal.

— Ce fel de metal?

— Pentru corpul întrerupătorului. Se fabrică din aramă, din tablă. Acum aceste materiale lipsesc.

— Dar vor fi în curînd?

— Nu se știe nimic. Personal presupun că nu prea curînd.

— Hm... Dar dacă — am spus eu — s-ar fabrica întrerupătoare din alt material?

Interlocutorul meu a zîmbit.

— Trebuie inventat.

— Inventat? — am repetat eu.

Și în aceeași clipă — crede-mă, dacă vrei — am și născocit, am și inventat cum și din ce material să fie făcute întrerupătoarele.

La etajul întîi al aceleiași clădiri, se afla direcția „Electrotrustului". Am urcat imediat acolo. L-am găsit pe responsabilul secției de producție. I-am declarat că am colindat prin toată Moscova și n-am izbutit să cumpăr un întrerupător. Am aflat tot ceea ce mi se spusese și în magazin: că fabricile n-aveau în clipa de față metal pentru întrerupătoare.

— Poate că pregătiți — am întrebat eu — o producție de întrerupătoare de alt tip? Din alte materiale?

— Nu, deocamdată nu s-a planificat nimic. Sperăm să avem metal. Așteptăm.

Salutînd, am plecat fără să-mi divulg proiectele.

22

Am ieșit în stradă tulburat. Ideea mea era foarte simplă: inventasem un întrerupător din sticlă. Să fac o scurtă remarcă: ideea îmi apare întotdeauna sub forma unei imagini, a unui desen al obiectului respectiv. În clipa cînd mi-a venit ideea în magazin, am și văzut cu ochii minții întrerupătorul gata fabricat — forma lui elegantă, proprie materialului dat, culoarea lui, nu știu de ce, albastră, toate scobiturile dinăuntru, așezarea șuruburilor, butonul comod, frumos. Dar lucrul cel mai important este că mi-am imaginat imediat și presa de construcție

proprie, complet originală, pentru ştanţarea întrerupătoarelor mele.

Acompaniat parcă de-o muzică uşoară, păşeam îndrăgostit de noua mea invenţie — „întrerupătorul lui Berejkov". Firește, suna oarecum caraghios: „întrerupătorul lui Berejkov", dar fantezia înaripată, plină de inspiraţie, îşi are legile ei, ca întotdeauna cînd inventez ceva, fie un motor, fie o moară, fie doar un simplu întrerupător.

Şi, în acelaşi timp, mă gîndeam la soarta mea. Da, trebuie să inventez, să inventez mereu.

Ah, oare cînd am să întemeiez o firmă de construcţii proprie, biroul meu propriu de desene tehnice? — mă întrebam. Deasupra intrării plănuiam să pun o mică firmă: „Berejkov, birou de invenţii". Din obrăznicie, din strengărie de băieţandru, îmi venea să mai adaug dedesubt încă un rînd: „Inventez orice". Ce senzaţie ar fi produs! Dar cel mai bine — mă gîndeam — ar fi o placă elegantă, sub sticlă, cu un singur cuvînt: „Berejkov". Şi orice trecător să ştie că această inscripţie, această uşă, indică în realitate un vestit birou de invenţii geniale.

Totuşi, unii trecători mă examinau şi aşa, cu multă curiozitate. Ciudat — îmi ziceam — de ce mă privesc aşa? Deocamdată, n-am devenit celebru. Poate pentru că gesticulez şi vorbesc singur ca un scrîntit? Asta mi se întîmpla, într-adevăr, fir-ar să fie, ori de cîte ori eram absorbit de ceva.

În realitate, mă lăsam prea mult prins de visuri. Era prea devreme să mă gîndesc la un birou de invenţii. Aveam nevoie de o bază, de un renume, de un fond pentru cheltuieli capitale. Mai pe scurt, aveam nevoie de reuşită!

Deodată mi-a fulgerat un gînd, care m-a oprit în mijlocul trotuarului. Prin Moscova hoinăresc o mulţime de inventatori. Oare nimeni n-a văzut înaintea mea, n-a întins mîna, să prindă ideea acestei preţioase descoperiri? Dacă la comitetul pentru invenţii

s-a declarat și s-o și fi brevetat pînă la ora asta noul întrerupător ? Și poate chiar mai multe.

Deci m-am îndreptat repede într-acolo. Grăbeam pasul, tocmai pentru ca să așez eu primul pilon, dacă nu fusese încă pus. Am sărit din mers în tramvai, cum săreau din goană eroii lui Jack London în săniile trase de cîini, grăbindu-se să bată țăruși în pămîntul liber, neocupat încă de nimeni, unde fusese găsit un filon de aur.

Ar fi prea multe de povestit, dacă ți-aș expune toate peripețiile invenției mele. În rezumat, nu mi-o luase nimeni înainte cu cererea. Construindu-mi matrițe în atelierele Școlii superioare tehnice, am petrecut apoi cîteva luni la o uzină de sticlă de lîngă Moscova, unde am fost adăpostit și răsfățat, hrănit și adăpat, numai să „pun la punct" invenția întru slava industriei de sticlărie. După multe experiențe, am obținut cele mai frumoase întrerupătoare în culori minunate: ca rubinul, ca topazul, ca ametistul. Am fost însă învinși de masa plastică (sau, după expresia curentă din vremea aceea, de „carbolit"). Comisia de stat, care hotăra problema producției întrerupătoarelor, a acordat preferință fabricii de mase plastice, ce-și prezentase mostrele.

După cum vedeți, n-am avut noroc... Întrerupătoarele mele de sticlă nici n-au apărut în magazine. Și borcănelul meu de vopsea de email a rămas intact pe etajeră.

23

— Au mai urmat multe invenții de tot felul — urmă Berejkov. — Una peste alta. Nu le voi înșira pe toate. Dar nu se poate să nu pomenim nimic în cartea noastră despre povestea reparării generatoarelor de gaze. A început așa: mi s-a propus să repar motoarele fabricii „Șerst-sukno" [1]. În anii grei,

[1] Lînă — postav. (N. trad.)

fabrica nu funcționase sau fusese, cum se spunea pe-atunci, „înghețată". În cazul nostru, această expresie trebuia înțeleasă la propriu.

Era iarnă. Pentru restaurarea fabricii trebuia reînviată — în primul rînd — instalația de forță, adică trebuiau puse în funcțiune două generatoare de gaze, care se găseau la subsol. Îmi amintesc cum, însoțit de inginerul-șef, care abia fusese numit, mă îndreptam spre subsol. Se aduceau cărbunii și lemnele. Muncitorii, probabil veteranii fabricii, pe care nici anii de foamete, nici ruina — nimic nu-i despărțise de locul lor de muncă, așezau o stivă lungă de lemne. Unii au venit cu noi.

Pe niște balamale forjate, uriașe, ruginite, atîrna o ușă grea. Pragul era acoperit de zăpadă. Forțată de cîteva perechi de mîini, ușa a cedat și s-a deschis, măturînd stratul de zăpadă. În loc de trepte care să ducă în jos, am văzut numai gheață, un monolit de gheață. Tot subsolul fusese inundat de apă, ca o mină, și apa înghețase pe toată adîncimea. Acest monolit de gheață mi-a rămas în minte ca un simbol al industriei încremenite, înghețate, imobilizate. În vremea aceea, toată industria noastră începuse să se trezească la viață.

În acest masiv de gheață erau îngropate generatoarele de gaze. Unul din bătrînii muncitori mă întrebă:

— Oare vor mai porni motoarele astea?

— Bineînțeles că vor porni! — am strigat eu convins, deși nu vedeam încă nimic decît gheață. Și am rostit în gînd, cum spuneam în tinerețe: „Dacă n-o să pot eu, n-o să poată face nici dracu".

Ca să ajung însă la mașini și să pot face reparația, care deocamdată nu se știa în ce anume constă, trebuia spartă gheața.

Am luat în antrepriză toată lucrarea; mi-am alcătuit repede un artel din cinci oameni, în fruntea cărora am început să mînuiesc ranga. Zile în șir am spart numai gheața. În sfîrșit, în fața ochilor

mi-a apărut primul generator de gaze. Era ruginit tot, mantaua de oțel plesnită, căptușeala de cărămidă fărîmițată, iar piesele de aramă — furate. I-am făcut o curățire generală și o reparație capitală, l-am demontat piesă cu piesă, l-am frecat cu perii metalice, l-am spălat cu petrol, i-am nituit carcasele plesnite, l-am căptușit cu cărămidă refractară. Piesele lipsă, pentru care făcusem desenele tehnice, au fost executate la comanda noastră într-un atelier dinafară. Le-am montat și, în sfîrșit, a sosit ceasul cînd generatorul nostru, dezgropat din gheață, a produs prima explozie, însoțită de strigăte de „ura". Volantul de mai multe puduri s-a urnit și mașina cea grea — puternicul generator — a început să duduie, să tremure, să meargă. A fost o sărbătoare pentru întreaga fabrică. Întreprinderea căpătase forță motrice pentru mașinile-unelte. În toate corpurile de clădiri ale fabricii se executau lucrări de zidărie, de acoperire, de tîmplărie ; mașinile se reparau, se curățau. Totul prindea viață văzînd cu ochii. Țesătorii — veterani ai fabricii — făceau muncă de salahor, numai ca să grăbească punerea în funcțiune. Munca de reînviere a generatoarelor de gaze era extraordinar de grea, grozav de obositoare, dar, antrenați de elanul general, noi — artelul meu și cu mine — am executat-o cu entuziasm. Succesul obținut pe tărîmul cel mai drag mie — motoarele, primul zgomot al mecanismelor care prindeau viață, bucuria celor din fabrică — toate îmi creaseră o minunată stare de spirit.

Totuși mă înfuria un lucru. La administrația fabricii „Șerst-sukno" era foarte greu să capeți un ban. E drept că în timpul executării lucrărilor, cînd începeam să mă înfurii, contabilitatea mai plătea ceva. Dar aproape tot ce obținusem, apucasem să dau oamenilor mei, ca să meargă lucrul mai cu spor.

Mai tîrziu, mi-am amintit de o discuție ce a avut loc la biroul administrației într-o zi călduroasă de vară. Tocmai venisem, ca de obicei, să cer bani. Cineva de la contabilitate mi-a dat să înțeleg că aș putea fi plătit imediat în materiale de reparații și construcții, care aveau mare căutare pe piață.

Piață ?! S-avem iertare, nici un fel de piață. Eu nu sînt negustor sau speculant. Sînt un ostaș liber al tehnicii. Un inventator. Un meșter bun la toate.

Și iată că direcția mi-a mai oferit încă o antrepriză grandioasă — electrificarea în întregime a tuturor corpurilor de clădiri ale fabricii. Era ceva pe gustul meu ; aveam o pasiune pentru electrotehnică.

Luînd această antrepriză, înainte de a trece la montaj, mi-am bătut capul, am dat frîu liber fanteziei, iar după aceea am realizat o minune — artelul meu a terminat lucrarea într-un termen uluitor de scurt. Comisia de recepție, deși excesiv de pretențioasă, a recunoscut executarea perfectă a lucrărilor. Observațiile comisiei erau neînsemnate. După lista observațiilor, artelul s-a apucat să pună absolut totul la punct, în mod desăvîrșit. Apoi au venit zile de trîndăvie, în așteptarea banilor.

Conform contractului, supusul dumitale servitor trebuia să se îmbogățească teribil. Urma să încasez o sumă foarte mare, căci mai aveam de primit și pentru repararea generatoarelor de gaze, în total, una peste alta, aproape douăzeci și cinci de mii ruble. Erau galbeni, rubla noastră fiind egală cu rubla-aur. La rîndul meu trebuia să plătesc oamenilor și să-mi achit impozitele. Calculînd în minte, scădeam pentru toate aceste plăți viitoare cam jumătate din sumă, restul rămînîndu-mi mie. La direcția fabricii mi se și emisese un cec pentru suma întreagă. Îl văzusem cu ochii mei la contabilitate. Mai rămîneau de împlinit doar ultimele formalități. Trebuia să mai rabd cîteva zile. Mă uitam tot mai des la etajeră, la borcănelul cu vopsea de email.

Știind că în cel mai apropiat timp aveam să primesc o avere uriașă, hoinăream prin Moscova visînd.

Într-o seară, m-am dus la o expoziție, la aranjarea căreia, în treacăt fie zis, luase parte scumpa mea surioară. Era „Prima expoziție agricolă și industrială-meșteșugărească", ce se deschisese în fosta grădină Neskucinîi. Mărturisesc că nu mă prea pricepeam în problemele mecanizării agriculturii, deși fusesem un timp morar. Trioarele, uimitoarele mașini de curățat cereale, care, după cîte știam din spusele Mașei, erau expuse pentru a fi vizionate, și chiar uriașa pereche de pietre de moară a fabricii „Krasnîi putiloveț" [1] nu mă atrăgeau prea mult. Dă-le încolo de pietre! Voiam să văd și alte exponate — de care auzisem cîte ceva.

Ziua de lucru se terminase. Pe viaductul aruncat peste Krîmski Val era înghesuială. O mulțime de oameni intra pe porțile expoziției. Se zăreau baticurile roșii ale fetelor, nenumărate șepci și caschete. Hainele mele se uzaseră atît de mult în ultimul an, încît pînă și în această mulțime modest îmbrăcată nu păream de loc elegant. În schimb, în imaginație mă și vedeam gătit cu un costum nou, cu un pardesiu frumos, scos ca din cutie.

M-am îndreptat îndată spre pavilionul „Metal și electricitate". Știam că este clădirea cea mai mare, singura din beton armat. În formă de hexagon, cu șase portice grațioase, pavilionul era foarte frumos. Dar, mai ales, în fața unuia din portice, lîngă coloanele pătrate subțiri, se distingea silueta minunată a aerosaniei din noua producție, din colciugaluminiu. Același material de care-mi vorbise cîndva Ladoșnikov. Probabil că nici nu mai voia să-și mai amintească de mine, acolo în Petrogradul lui. Dar nu-i nimic, se apropia ziua cînd va auzi de mine!

[1] „Putilovistul Roșu". (N. trad.)

Aerosania era împrejmuită de cîţiva ţăruşi metalici uniţi printr-o frînghie. Am ajuns totuşi cu mîna pînă la elice, i-am pipăit învelişul. Mi-am amintit de călătoria la Serpuhovo, de Kronstadt... Trecuseră de-atunci doi ani şi jumătate, şi ce făcusem în răstimp ? Ehei, Berejkov ! Dar nu-i nimic, mult a fost, puţin a rămas...

De partea cealaltă a saniei discutau două persoane. O tînără foarte perseverentă îl plictisea cu întrebările pe ghid ; acesta de-abia prididea să răspundă.

— Fără frîne ? — exclamă glasul fetei. — Nu se poate fără frîne ! Doar sînt aerosanii.

Mai auzisem undeva acest glăscior... Da, da. Şi atunci răsunase foarte sever. Exact cu acelaşi ton îl iscodea fetiţa cea serioasă pe Nikolai Egorovici : „Parcă există aerosanii ?"

M-am apropiat. Interesant, o să mă recunoască oare această tînără, m-am întrebat, o să-şi amintească de acela care, într-un îndepărtat amurg de primăvară, a dus-o în goană cu motocicleta pînă la poarta căminului de copii ?

Închipuieşte-ţi că m-a recunoscut imediat : „Dumneavoastră sînteţi elevul lui Jukovski !" Spre bucuria ghidului, care, în sfîrşit, răsufla liber, am fost asaltat într-o clipă de întrebări :

— Ce-i cu kolciugaluminiul ăsta ?

Mulţumindu-i în gînd lui Ladoşnikov că m-a informat la timpul său, am descris acest metal, de parcă l-aş fi inventat chiar eu.

În timpul convorbirii, am examinat-o cu plăcere pe interlocutoarea mea şi pe loc am ajuns la concluzia că în fizionomia unei femei nu poate fi ceva mai încîntător decît combinaţia unor ochi căprui strălucitori cu un păr bălai. Cozile erau socotite pe atunci ca ceva demodat şi părul auriu al acestei fiinţe fermecătoare, în unele locuri decolorat pînă la alb, era tuns rotund. Pe silueta subţire se mula un costum uşor, în carouri mărunte. Astfel de cos-

tume, cum mi-a explicat ulterior Valentina (fetița cea severă se numea Valea) fuseseră confecționate pentru toți cei care absolviseră școala și părăseau căminul de copii.

— Ați păşit în viață ? — am întrebat eu.

— Da. Şi mi se pare că voi lucra în aviație.

— Perfect !

— Nu știu... E greu să alegi. Prea sînt multe lucruri interesante în jur.

— În viață un singur lucru e interesant — am declarat eu categoric — să inventezi. Iată un domeniu nemărginit ! — I-am arătat pavilionul „Metal și electricitate". Apoi, cu modestia care mă caracteriza, am rostit sentențios : — Vă invit la expoziția anului viitor, în sala cu exponatele lui Berejkov. Vor fi lucruri uluitoare !

— Cred ! — ripostă Valea. — Doar sînteți elevul lui Jukovski !

Ochii căprui nu mă priveau de loc sever. De mult nu mai crezuse nimeni în mine. Ea însă credea!

Se spune că ideile geniale apar dintr-o străfulgerare, într-o clipită. Mi-a trecut și mie prin minte : uite cu cine trebuie să mă însor ! Să mor eu, dacă nu mă-nsor... Bineînțeles, nu m-am grăbit să-mi exprim cu glas tare gîndurile. Mergeam alături de viitoarea mea soție și ascultam cum, plîngîndu-se din nou de faptul că în viață sînt prea multe lucruri interesante, vorbea despre sine. Lichidarea analfabetismului, cercul tinerilor naturaliști, Ajutorul Roșu, lupta împotriva rămășițelor cercetășiei... Închipuieşte-ți cum o discuție care n-avea nici o legătură cu problemele tehnice m-a putut pasiona într-atît, încît eram cît pe-aci să mă întind pe jos, împiedicîndu-mă de un motor de automobil care fusese expus. Simțeam o dorință nebună să-mi iau însoțitoarea de braț, dar avusesem ocazia să mă conving că tineretul părăsise acest obicei. Mergeam mai departe, tot mai departe. Alături de mine, păşeau două picioare subțirele, înnegrite de soare, în

șosete și pantofiori de pînză, probabil de fabricație proprie.

În curînd m-am convins că Valentina mea este nestatornică. Am intrat în pavilionul silviculturii. Mărturisesc că pavilionul era superb. La intrare — două inscripții : „Forța țării", „Pădurea este puterea și bogăția noastră". Valea mă trage de la un stand la altul. S-a însuflețit și-mi povestește cum și-a petrecut vara la țară. Acolo, în comuna agricolă „Alianța", au lucrat mulți de la căminul de copii.

— Așa... — spun eu. — De-aici și frumoasa dumitale piele bronzată și șuvițele de păr decolorate...

Drept răspuns sînt gratulat cu o privire severă și-o declarație neașteptată :

— Poate că mă fac pădurar.

— Cum ?

— Pădurar. Șef de ocol silvic.

Nu... Trebuie s-o scot cît mai repede din acest pavilion. Doar n-o să mă ocup toată viața de invenții în inima unui codru des !

Înainte de a ieși am întîrziat intenționat.

Mi-am condus „doamna" spre un panou ornamentat cu iscusință. Deasupra standurilor, o mînă cunoscută pictase ciorchini de scorușe, ramuri de arțar și salbă. Aceste frunze de toamnă mi-au amintit buchetul de adio al lui Ladoșnikov.

Valea privea încîntată.

— Dac-aș desena bine... m-aș face pictoriță...

I-am mărturisit :

— E opera sorei mele !

Am produs impresie. Dar era mai prudent să plecăm de-aici. Cine știe, poate apare de undeva Mașenka și-mi spune : „În sfîrșit, te-ai îndurat să vizitezi locul unde-mi fac serviciul".

Respectul Valentinei creștea din ce în ce mai mult. A aflat că fusesem rănit sub zidurile Kronstadtului (mă întrebase ce am la picior), că mîinile mi se înăspriseră la restaurarea fabricii „Șerst-su-

kno". Dacă o să meargă tot așa — îmi ziceam — îi fac chiar astăzi cererea în căsătorie!

Se întuneca. Am hotărît să creez atmosfera cuvenită și m-am întors spre pavilionul „Metal și electricitate". Părea că cerul îl lumina! În realitate, în interiorul hexagonului era o curte, în centrul căreia o fîntînă arteziană, acționată de o pompă mare centrifugă, zvîrlea fire lungi de apă. Acum fîntîna arteziană strălucea în mii de culori. Tot așa luceau și ochii viitoarei mele soții.

Am luat-o de braț și am așteptat să văd dacă nu va spune ceva despre obiceiurile burgheze. N-a spus însă nimic. Nu i-am propus să ne logodim, dar ne-am apropiat de un chioșc și i-am oferit ceva în amintirea întîlnirii noastre.

În chioșc se vindeau, printre altele, cîteva piese de bicicletă și, în special, niște piulițe minunate, strălucitoare, nichelate. Piulița hexagonală reproducea întocmai forma pavilionului „Metal și electricitate". Am cumpărat două și una am lăsat-o să cadă în buzunarul costumului în carouri al Valei.

— Păstreaz-o toată viața — i-am șoptit.

Din mărunțișul care îmi mai rămăsese i-am oferit logodnicii mele un pateu. Mă gîndeam fericit că în curînd îi voi putea oferi o duzină de pateuri.

— Valecika — i-am spus — trebuie să începi mai repede să înveți. Vom lucra împreună. Vom uimi lumea întreagă cu invențiile noastre... — Valea avea gura plină. Eu adăugai: — În fața noastră se deschid perspective extraordinare... Mai sînt cîteva zile și voi fi un bogătaș...

Era gata să se înece.

— De ce bogătaș? — mă întrebă.

Trebuia să pun frîu elocinței mele. Era momentul potrivit. Dar nu toți oamenii au calitatea de-a se putea opri cînd sînt în plin elan.

Astfel, începui să-i vorbesc despre viitoarea firmă „Constructorul liber" și despre „Biroul de inven-

ții". Am dezvoltat și unele idei despre slujbă, care împiedică libertatea creației.

— Atunci unde ai cîștigat o sumă atît de mare de bani? — a șoptit Valea.

— La fabrică.

— De ce?

— Fiindcă m-am priceput.

Și i-am povestit despre antrepriză. M-am lăudat că numai eu sînt în stare să cîștig bani cu atîta abilitate îndrăcită.

Chipul ei bronzat s-a înălbit. Căpătase o paloare uimitoare. Mi-a vîrît în mînă restul de pateu rămas și a plecat. Am zărit ceafa, spatele drept, silueta severă a viitoarei mele soții. Mă părăsea grăbită, de parcă ar fi fugit de mine pentru totdeauna!

La prima cotitură s-a oprit și a ridicat mîna. În lumina felinarului a sclipit și s-a rostogolit ceva. Aruncase darul pe care i-l oferisem. Apoi s-a făcut nevăzută. Am vrut s-o ajung, am căutat-o peste tot, dar nu i-am mai dat de urmă. Nici cadoul pe care-l azvîrlise nu l-am mai găsit.

M-a mîngîiat doar faptul că cel puțin a doua piuliță o aveam în buzunar.

25

În sfîrșit, a sosit și dimineața plății. O dimineață extrem de plăcută. Mașenka o aștepta aproape cu aceeași nerăbdare ca și mine. Trebuia plătită o datorie urgentă pe care o făcuse, firește, de dragul frățiorului ei. Îmi amintesc că dăduse primul ger și că ici-colo se așternuse bruma.

După cum știi, nefiind încă posesorul unui palton bun (căci totul era o chestiune de viitor!) am fost nevoit să mă îmbrac cu unica mea scurtă ponosită, pătată pentru totdeauna cu rugină și ulei. Nici șapca nu era din cele mai noi. Mașa m-a examinat

cu un aer critic, a dat din cap şi m-a luat de braţ. Am pornit.

Mergeam fluierînd nepăsător. Fredona şi Maşa. Cînd ne apropiarăm de porţile fabricii întîlnirăm cîţiva lucrători din echipa mea, care ne-au comunicat o veste uluitoare : în noaptea aceea fuseseră arestaţi cîţiva oameni din conducerea fabricii, printre care şi contabilul-şef. Alarmat de soarta ceculuí meu, am grăbit pasul. Am fost nevoit să mă răţoiesc la Maşa. Începuse să bombăne că ea a fost întotdeauna împotriva acestor antreprize prosteşti. Am asigurat-o că sînt absolut liniştit. Ce legătură am eu cu aceste arestări ? Banii i-am cîştigat cinstit, legal. Am asupra mea şi contractele şi procesele-verbale de predare-primire, deci am toate drepturile şi cecul meu nu se poate pierde.

Intrînd în biroul contabilităţii, m-am uitat repede în jur. Serviciul contabilităţii lucra în plin. Toţi colaboratorii erau la locurile lor. Apropiindu-mă de bara de lemn, în dosul căreia erau orînduite birourile, am întrebat :

— Spuneţi-mi, vă rog, cui să mă adresez ? Contabilul-şef mi-a spus să vin astăzi după cec.

Funcţionarul în faţa căruia mă aflam a dat să-mi răspundă ceva. Însă de undeva, din altă parte, a răsunat limpede o voce :

— Dumneata cine eşti ?

M-am întors. Stăteam în faţa unui necunoscut. După anumite trăsături disting întotdeauna, într-o clipită, pe oamenii care au rapiditate în gîndire şi spirit viu de orientare. Necunoscutul era unul dintr-aceştia. Nu prea înalt, oacheş, îmbrăcat într-o haină şi-o cămaşe obişnuită, stătea în apropierea mea, aşteptîndu-mi răspunsul. Cine-o fi ? Noul director ?

— Dar dumneata cine eşti ? — răspund eu, tot printr-o întrebare.

Apropiindu-se, mi-a spus scurt :

— Anchetatorul sectorului de luptă împotriva contrarevoluției în domeniul economic.

A urmat o tăcere penibilă, încordată. Am observat cu coada ochiului că toți funcționarii își încetaseră lucrul și mă priveau cu multă curiozitate. Am bombănit stînjenit:

— Berejkov.

— Antreprenorul Alexei Nikolaevici Berejkov?

— Da...

— Bine. — A tăcut o clipă, privindu-mă cu răceală. — Foarte bine că te-ai prezentat singur. Dosarul dumitale este la mine.

Maşa îl privea tăcută. Eu încremenisem. Cum trebuiau oare înterpretate cuvintele: „Te-ai prezentat singur". Ce însemna: „Dosarul dumitale?" Anchetatorii dau un anumit sens acestui cuvînt. Nu, nu, în definitiv, ce dosar puteam avea eu? Negăsind nimic de spus, am tăcut prosteşte.

Dar ceea ce a urmat a fost şi mai îngrozitor, şi mai de necrezut. Anchetatorul a continuat:

— Va trebui să aştepţi un timp. Acum interoghez pe alţii. Dumitale îţi voi lua interogatoriul mai tîrziu. Deocamdată eşti reţinut.

Pentru o clipă am surprins o nouă expresie în ochii lui: privirea îi devenise foarte atentă, pătrunzătoare. Cu toată zăpăceala, mi-am dat seama că acum, după prima impresie care nu degeaba se spune că-i cea mai puternică, îşi forma părerea despre mine. Poate că era clipa hotărîtoare. Dar ce puteam întreprinde? L-am fixat. Poftim, mi-am zis, uită-te cît vrei în ochii mei, priveşte-mi figura simpatică, deschisă; în faţa ta stă un om complet nevinovat, care şi-a cîştigat în mod cinstit banii. Cu toate acestea, mi se părea că el trăsese altă concluzie.

Într-adevăr, deschizînd uşa spre coridor, a strigat pe cineva. Şi-a făcut apariţia un militar cu pistolul prins în centură. Anchetatorul i-a ordonat:

— Reţine-l pe cetăţeanul Berejkov!

Maşa a intervenit, strigînd:

— Dar este o eroare ! Nu este vinovat cu nimic !

Anchetatorul, privind-o lung, i-a spus :

— Nu te neliniști, cetățeană. Deocamdată acuzația n-a fost formulată. — După o scurtă tăcere, a ordonat : — Condu-l pe cetățeanul Berejkov.

— Unde, tovarășe comandant ?

— La mine. La lotul de care mă ocup.

Militarul salută cu mîna la chipiu.

— Să mergem, cetățene !

Maşa rămăsese încremenită, ținîndu-se cu mîinile de bară. În sală, lumea începu să șușotească. Auzii atît : „L-au luat". Într-adevăr, am fost condus afară din încăpere.

26

Locul detenţiunii mele provizorii a fost anticamera directorului adjunct, unde am mai întîlnit cîțiva antreprenori ai acestei fabrici — probabil tot în aşteptarea interogatoriului. Nu avusesem aproape nici un fel de relaţii cu ei. Majoritatea lor erau niște oameni grosolani, care izbutiseră într-un fel oarecare să facă bani : nu prezentau nici un interes pentru mine. Dar acum, în această împrejurare, m-am repezit spre ei :

— Ce s-a întîmplat ? De ce a fost arestat contabilul-şef ? De ce am fost aduşi aici ? — i-am întrebat. Mă priveau acriți, mormăind ceva nedesluşit. Eu însă continuai tulburat, adresîndu-mă tuturor : — Anchetatorul mi-a spus că este de la sectorul de luptă împotriva contrarevoluției în domeniul economic. Dar ce s-a întîmplat ? Ce fel de contrarevoluție a fost aici ? Şi ce legătură avem noi cu treaba asta ? De ce sîntem învinuiți ?

Drept răspuns, careva dintre ei a izbucnit :

— Mai du-te...

Şi a urmat o înjurătură la adresa mea. Un altul m-a întrebat enervat :

— Eşti prost sau faci pe prostul ?

— Nu, nu sînt prost.

— Atunci de ce ne baţi capul ? Sau ai fost trimis special aici ?

— Adică cum „trimis special" ? Nu înţeleg...

— Dacă nu înţelegi, dracu să te ia. Lasă-ne în pace şi nu te mai lega de oameni !

Nimeni nu mi-a luat apărarea. Am privit chipurile posomorîte şi m-am aşezat tăcut într-un colţ. Fireşte, ce să-i mai sîcîi cu întrebările ! Aici, fiecare este îngrijorat ; fiecare făcuse diverse învîrteli în cea mai mare taină ; în general, să faci bani în felul acesta e o afacere misterioasă. Mi-am amintit cum mi se dăduse să înţeleg că pot fi plătit în materiale care lipsesc pe piaţă. Aha, mi-am zis, iată unde se ascunde, probabil, fărădelegea. Bine că nici n-am stat să ascult asemenea propuneri, am dat dracului toate aceste combinaţii.

Anchetatorul nostru a trecut repede prin odaie, cu hîrtiile, fără să privească pe nimeni. După el — doi militari. Peste un minut unul din antreprenori a fost chemat la anchetator. S-a ridicat un bărbat înalt, greoi, cu mîini mari, cu picioare mari, în cizme. A pălit. Barba nerasă de două sau trei zile s-a făcut deodată şi mai vizibilă. Din mers şi-a dres glasul răguşit. Uşa s-a închis după el.

Toţi aşteptau cu încordare.

Într-o tăcere deplină s-a scurs o oră. Apoi, cam după încă o jumătate de ceas, antreprenorul cel voinic a ieşit. N-a apărut singur : era însoţit, la distanţă de doi paşi, de un militar.

Cineva a întrebat repede :

— Ei, ce-i acolo ? Cum merge ?

Toţi întrebau acelaşi lucru din privire. S-a petrecut un scurt episod, care mi-a rămas întipărit în minte pînă astăzi. Antreprenorul s-a înroşit brusc, s-a oprit în mijlocul camerei şi a strigat scos din fire, scuturîndu-şi pumnii mari.

— Asta nu-i viaţă ! Nu te lasă să trăieşti !

Omul care-l escorta a comandat tăios :

— Încetează ! Înainte marș ! Nu provoca discuții.

Pumnii antreprenorului se prăbușiră neputincioși. Dînd a lehamite din mînă, rosti :

— M-au ridicat ! Nu mă lasă să trăiesc !

Și porni călcînd greoi.

Următorul antreprenor a fost și el chemat la interogatoriu. A stat mai bine de o oră dincolo de ușa cabinetului și a ieșit tot sub escortă. Anchetatorul l-a trimis și pe el la închisoare, dîndu-l pe mîna justiției. Orele treceau și rămîneam din ce în ce mai puțini.

Au fost chemați unul după altul la anchetator și fiecare ieșea sub escortă. De la cantină ni s-a adus prînzul, dar nu m-am atins de mîncare. Îmi repetam că, slavă domnului, sînt absolut nevinovat, complet curat, dar, în ciuda argumentelor rațiunii, presimțiri sumbre puneau stăpînire pe sufletul meu. Se făcuse seară, se aprinsese lumina. Anchetatorul continua însă cu interogatoriile. În sfîrșit, am rămas singur. Au mai trecut cîteva minute chinuitoare. Apoi ușa s-a deschis și am fost chemat.

27

Anchetatorul ședea la biroul masiv al directorului adjunct. I-am întîlnit din nou privirea tot așa de rece, ca și în camera serviciului contabilității. Nu sta cu fața ascunsă în penumbră, așa cum — judecînd după ceea ce știam din spusele unora sau altora — s-ar cade să stea anchetatorii cînd instruiesc pe cineva. După o zi întreagă de interogatorii, era fără îndoială obosit. În lumina vie a lămpii electrice erau mai vizibile tonurile palide, răsfrînte pe fața sa oacheșă. Lăsîndu-se ușor pe spetează fotoliului, privea nepăsător, fără interes vizibil, cum mă apropii de biroul lui, dar la un moment dat, înaintînd pe covorul cabinetului, am descifrat parcă în

privirea lui ceva îngrozitor pentru mine. Privirea îi era, cum mi-am dat bine seama, nu numai rece, dar și necruțătoare. Surescitat peste măsură, am ghicit că își formase deja convingerea intimă în ceea ce mă privește.

— Ia loc — mi-a spus el.

M-am așezat. Teancul de dosare verzi, aranjate foarte ordonat, era tras spre marginea biroului. Erau probabil dosarele celor pe care îi trimisese la închisoare. Un dosar asemănător era în fața lui. A mai rămas o clipă, așa, nemișcat. Apoi, oftînd ușor, și-a părăsit poziția comodă și, aplecîndu-se spre birou, a deschis coperta. M-am uitat pieziș și, deasupra altor hîrtii, mi-am văzut cecul. Anchetatorul a scos din servieta, care se afla tot pe birou, un formular curat, cu un titlu mare „Procesul-verbal al interogatoriului", l-a pus în dosar și m-a prevenit laconic că depozițiile mincinoase sînt pedepsite de lege. Mă așteptam, după cîte auzisem din povestirile altora, să-mi ofere mai întîi o țigară sau un ceai, sau să înceapă pur și simplu vreo discuție prealabilă chipurile personală, cum se obișnuiește pentru ca să se împrăștie atenția, încordarea delicventului, după care-l prinzi mai ușor. În cazul de față însă, omul care ședea în fața mea a început interogatoriul fără cuvinte de prisos, fără ocoluri, și fără tratații:

— Numele?

— Berejkov.

L-a notat. Primele întrebări formale se succedau cu repeziciune:

— Pronumele, numele patronimic? Locul nașterii? Vîrsta?

Eu răspundeam, el nota.

— Profesiunea?

Adeseori — în alte împrejurări — răspundeam cu bravură la această întrebare: „De profesiune — fantezist". Dar nu, aici nu mergea să răspunzi așa.

Încurcat, am îngînat:

— Vedeți, n-am terminat încă Școala tehnică superioară și ca specialitate, de fapt...

Anchetatorul nu m-a lăsat să sfîrșesc.

— N-ai terminat?

— Nu. Mai aveam cîteva examene.

— Cu toate acestea, te dădeai drept inginer?

Am strigat fără să vreau:

— Cum „mă dădeam"? Cînd?

Din suportul pentru creioane, înalt, lăcuit, anchetatorul a scos unul și l-a pus pe masă. N-am înțeles sensul acestui gest, dar mi-am dat seama că își conduce interogatoriul după un plan bine gîndit și foarte limpede pentru el.

— Deci nu te-ai numit inginer? — m-a întrebat calm.

— Poate că m-oi fi numit vreodată, dar nu în serios. În treburile serioase lucrul ăsta nu s-a întîmplat.

— Dar moara n-ai deschis-o în serios?

— Moara?

În aceeași clipă mi-am amintit: da, într-adevăr, cîndva, pe firma morii scrisesem în chip ușuratic cu ajutorul surorii mele: „Inginer Berejkov". O fi știind oare anchetatorul amănuntul acesta?

— Vedeți — am început eu grăbit — a fost într-adevăr și un asemenea caz. Odată, pe o firmă, mi-am dat titlul de inginer. Dar n-am făcut-o cu rea intenție, ci... Nu știu cum să vă explic. Moara am deschis-o din inspirație... Parcă mă împingeau niște forțe inexplicabile...

El și-a strîns ușor pleoapele.

— Forțe inexplicabile?

— Da, da... Puteți să nu mă credeți, dar moara m-a pasionat ca un joc. Și pentru ca totul să fie și mai vesel, și mai amuzant...

El m-a întrerupt din nou:

— Cu cît ți-ai vîndut moara?

— N-am vîndut-o. Mi s-a furat.

— Furat? Și nu ți s-a plătit nimic?

— Nimic ! Un aventurier, un oarecare Podraiski, şi-a trecut-o pe numele său...

— Te-ai plîns ?

— Nu. N-am vrut să mă încurc.

— Aşa — rosti anchetatorul.

Şi scoţînd un al doilea creion din suport, l-a pus din nou pe masă. Priveam nedumerit. Ce nevoie are de aceste creioane ? — mă întrebam. De ce şi le pune în faţă ?

28

A mai aşteptat puţin, dîndu-mi parcă răgaz să mai adaug ceva. Apoi a rostit răspicat :

— Aşadar, ţi-ai dăruit moara ? Aşa trebuie să înţeleg ?

Pentru prima dată, lipsa de milă pe care i-am surprins-o în privire s-a simţit şi în voce. M-a cuprins desperarea. În cîteva minute am apărut de două ori mincinos în ochii lui. Ce era de făcut ? Cum şi prin ce cuvinte să-l conving de contrariu, să-i frîng hotărîrea cumplită, pe care i-am citit-o din nou în ochi ? Şi, îngrozit, dîndu-mi seama că asemenea cuvinte nu mai există, că vorbele sînt neputincioase, am spus :

— Nu, nu, nu v-aţi format o părere dreaptă despre mine. Nu vreau să ascund nimic. Vă dau cuvîntul meu : n-am vîndut moara.

Anchetatorul a dat numai din umeri. Vedeam bine că nu crede nici un cuvînt din ce spun.

— Să definim, totuşi, profesiunea dumitale — spuse el.

Muind peniţa în cerneală, s-a apucat din nou să scrie, pronunţînd cu glas tare :

— Lucrează pe cont propriu, negustor...

Am strigat :

— Nu, nu sînt negustor !

— Poftim, să scriem altfel : lucrează pe cont propriu, antreprenor.

Am tăcut deprimat. Punînd tocul la o parte, mi-a spus :

— Eu știu totul despre dumneata. N-ai decît o singură cale pentru a-ți ușura soarta : povestește singur, absolut sincer, totul.

— Ce anume ?

— Despre fărădelegile la care ai fost părtaș aici.

Am sărit de pe scaun.

— Cum ? Nu cunosc nici un fel de fărădelege pe seama mea. Fiecare copeică, pe care am cîștigat-o aici, a fost obținută în mod cinstit. Pentru fiecare copeică am documente. Nu înțeleg despre care fărădelegi îmi vorbiți.

Anchetatorul a pus pe birou, la rînd, un al treilea creion. Și deodată i-am înțeles gestul. Era absolut convins că mint și de data aceasta. Creioanele, ca niște semne, marcau minciunile mele. Trei minciuni — trei creioane. Blestem ! Oare nu exista vreun mijloc să-i schimb convingerea ?!

Am scos portvizitul din buzunar de la piept.

— Iată ! — am strigat. — Am aici toate actele, toate contractele.

El m-a oprit cu o mișcare a mîinii.

— Nu te obosi. Am aceste acte. Liniștește-te, stai jos ! Gîndește-te, eu voi aștepta. Bea apă.

— N-am chef să beau apă !

M-am așezat posomorît. El a răsfoit dosarul, s-a oprit cu privirea asupra unei foi, a ridicat ochii și a spus din nou :

— Ei... Nu vrei să povestești totul singur ?

Cu toată sinceritatea am răspuns :

— Vă jur că nu știu la ce vă referiți.

Această declarație nu i-a produs nici o impresie. Anchetatorul a rostit cu asprime :

— În cazul acesta îți voi povesti eu.

Limpede și concis, absolut logic, a expus delictul pe care-l săvîrșisem. Ascultam abătut. Anchetato-

rul n-a încurcat nici o cifră, nici o dată : fiecare amănunt, pe care-l aducea pentru justificarea îngrozitoarei învinuiri, era exact. Spre sfîrşit, cînd mi-a apărut în faţă toată construcţia lui logică, îl ascultam în unele momente ca o terţă persoană şi atunci simţeam cu emoţie cum eu însumi, Berejkov al dumitale, începeam să cred că sînt fără doar şi poate un delicvent.

Iată care era aproximativ înlănţuirea argumentelor sale. La început a povestit cum am primit prima antrepriză.

— A fost o perioadă — spunea el — cînd grupul de persoane din sînul direcţiei, arestat acum, nu întrase pe făgaşul fărădelegilor. Ei au încheiat cu dumneata un contract, fără să intraţi însă în cîrdăşie. Bineînţeles că şi atunci, executînd acest contract, te îmbogăţeai în contul statului, dar fără a săvîrşi un delict.

Foarte precis mi-a indicat suma care mi se cuvenea pentru repararea generatoarelor de gaze, scăzîndu-mi toate cheltuielile — ceva în jurul a douăzeci şi cinci de mii de ruble pentru opt luni de muncă grea, adică aproximativ cîte trei mii de ruble pe lună.

— Inginerul-şef al oricărei întreprinderi de stat din cele mai mari — continuă el — primeşte cinci sute de ruble pe lună. Dumneata băgai în buzunar de cîteva ori mai mult, dar, din păcate, nu ţi-a fost de ajuns. Din păcate, încă de mult timp erai atras de banii uşor cîştigaţi. Şi, în sfîrşit, drumul ţi s-a deschis : un grup de persoane din conducerea fabricii a căzut pradă descompunerii. Era un moment potrivit ca să înceapă din nou să acţioneze forţele dumitale inexplicabile...

Aceste cuvinte au fost rostite cu dispreţ. Asta era maniera lui de a vorbi în general : la început dezvăluia rece şi impasibil parcă faptele şi, deodată, brusc, dînd frîu liber — doar pentru o clipă — sim-

ţămintelor vii, te ardea, ca un şfichiu de bici, cu o intonaţie de dispreţ.

Tresărind, am înghiţit şi asta, fără să ripostez. Ce rost avea să mă revolt, să ţip? Era nevoie de dezminţiri. Şi vedeam că nu există: pricepeam înlănţuirea logică a raţionamentelor pînă la capăt — unde era şi pieirea mea.

După ce m-a biciuit arzător cu o frază-două, anchetatorul a trecut din nou la fapte pe un ton de aparentă nepăsare.

— Fărădelegile de la fabrică — continuă el — au început acum cîteva luni. Delapidarea fondurilor statului a fost săvîrşită sub diferite forme şi aspecte. Unele persoane din fabrică au început să ia mită. În schimbul mitei primite, o serie de materiale care lipseau pe piaţă mergeau de-aici pe piaţa particulară; în schimbul mitei se recepţionau şi se plăteau reparaţiile prost executate; în schimbul mitei se încheiau contracte, cu ajutorul cărora antreprenorii particulari jefuiau în mod criminal statul. Acum, toate aceste fărădelegi au fost descoperite.

Cu o mişcare a capului, a arătat spre teancul de dosare, aranjat în ordine şi tras spre marginea biroului.

— Vinovaţii au fost prinşi şi au făcut mărturisiri — continuă anchetatorul. — Dumneata ai procedat după acelaşi sistem ca şi ceilalţi. După a doua antrepriză, pe care ai terminat-o zilele acestea dumitale personal, scăzînd bineînţeles toate cheltuielile făcute, ţi s-ar fi cuvenit din nou o sumă uriaşă. Dumitale, un atreprenor, ţi s-a vărsat în buzunar, pentru trei săptămîni de lucru, o sumă mult mai mare decît ar fi primit orice inginer cinstit în slujba statului, executînd lucrarea în acelaşi termen. Aceasta este fărădelegea săvîrşită în ceea ce te priveşte de către direcţia fabricii „Şerst-sukno". Oare dumneata nu cunoşteai toate acestea? De ce faci pe nevinovatul, căutînd să înşeli instrucţia? Îţi dau, pentru ultima oară, posibilitatea de a-ţi uşura soarta,

făcînd o mărturisire sinceră. Cu cine erai în cîrdășie? Prin cine ai transmis mita?

— N-am transmis nici un fel de mită.

— Îți negi vina?

— Da, o neg.

— Poți atunci să-mi explici de ce ți s-a permis să scoți din tezaurul statului aproape de-o sută de ori mai mult, decît s-ar fi cuvenit oricărui inginer cu experiență cu cel mai mare salariu? Toți ceilalți au obținut asta prin mituire. Dar dumneata? Din simplă amabilitate? Sau iarăși au acționat așa-zisele dumitale forțe inexplicabile?

De două ori repetase această expresie care-mi aparținea — „forțe inexplicabile" — și de amîndouă dățile cu ironie.

— Da — am răspuns provocator. — Forțele mele inexplicabile.

— Altceva mai poți spune în apărarea dumitale?

El a tăcut, dar am tăcut și eu simțind tremurul inspirației.

— În acest caz — a spus el cu asprime — să terminăm. Nădăjduiesc că înțelegi că ancheta nu poate recunoaște existența unor forțe inexplicabile.

— Dar talentul? — i-am strigat — nu-i o forță?

29

Anchetatorul privea printre gene. Probabil că acest argument îl uimise oarecum. Am continuat să vorbesc. Există pe lume cuvinte pe care omul nu le pronunță atunci cînd vorbește despre sine — îl oprește un simțămînt lăuntric. Dar cel care simte că piere sparge toate zăgazurile. Și eu simțeam că pier.

— Dar dacă în fața dumneavoastră nu se află un om mediocru? — am izbucnit eu. — Dacă în

fața dumneavoastră se află un om neobișnuit de talentat ?

Buzele lui, foarte precis conturate, trăsătură caracteristică pe care avusesem adeseori ocazia s-o constat la persoanele dotate cu o inteligență în special analitică, tresări într-un zîmbet ironic.

— Și ce-i cu asta ? — spuse el. — Noi n-avem supra oameni. Delictul rămîne delict, oricine l-ar fi săvîrșit.

— Ce-i cu asta ? — am repetat eu, simțind ca și înainte tremurul și fiorul inspirației. — Dați-mi o foaie albă de hîrtie.

Pentru prima dată îi luci în ochi o scînteie de interes pentru mine.

— Poftim — rosti el.

Și-mi întinse foaia cu titlul : „Procesul-verbal al interogatoriului", care, aproape necompletat, zăcea în fața lui. Am văzut cuvintele : „Lucrează pe cont propriu, antreprenor". Prin minte mi-a fulgerat un gînd josnic de răzbunare : „Lasă, c-ai să vezi tu acum cine sînt eu !" Am întors foaia de hîrtie pe partea curată. Printre cele trei creioane, folosite pentru ca să-mi numeroteze minciunile, remarcai de la început un creion „Negro" de cărbune, foarte ascuțit. Un asemenea creion dă desenului un profil mai distinct, îl face mai viu.

Mișcîndu-mi degetele ca să le mai dezmorțesc, am apucat creionul, mi-am proptit bine cotul și dintr-o mișcare a mîinii am desenat o circomferință perfectă, exactă din punct de vedere geometric. Pentru mine lucrul acesta nu era o scamatorie. Din copilărie îmi plăcea desenul și știam să desenez. Tata mă învățase desenul liniar, dezvoltîndu-mi însușirile pe care mi le-a hărăzit natura. În ultimele clase ale liceului real desenam fără riglă și fără compas. Cercul, semicercul, arcul le executam întotdeauna elegant și precis, fără eforturi și fără greș.

Ridicînd foaia de hîrtie, am spus triumfător :

— Iată o circumferință de precizie ideală. Verificați, vă rog. Spuneți să vi se aducă un compas. Dacă vreți, uite, am să notez și centrul printr-un punct.

Și, așezînd din nou foaia pe masă, am însemnat centrul printr-un punct, dintr-o singură mișcare a mîinii. Și deodată am tresărit : cercul nu era perfect. N-aș fi crezut niciodată că mi se poate întîmpla așa ceva, dar ochiul de constructor nu mă înșelase : talentul, mîna mă trădaseră. Era îngrozitor să fii dezonorat, să te trezești aruncat într-o închisoare, dar poate și mai îngrozitoare pentru mine era pierderea talentului. În clipa aceea am văzut pentru prima dată că-l pierd. Mi s-a părut că prin hîrtie pătrunseseră cuvintele : „lucrează pe cont propriu, antreprenor". Priveam cu groază și creionul, ca pe-un simbol al celei mai scîrbavnice minciuni a vieții mele, o viață falsă, o cale greșită. Prin ce clipe am trecut atunci !

Din fericire anchetatorul nu se uita la mine. Interesat, se ridicase puțin și privea desenul. Mi-am revenit, am înțeles că nu pot pierde nici o secundă. Trebuia să continui jocul, să-l uimesc, să desenez într-una.

— Este o circumferință exactă din punct de vedere geometric — am repetat convins. — Iată centrul.

Și am arătat punctul pe care-l însemnasem cu creionul și care îmi dezvăluise într-o clipită, ca o lovitură peste ochi, linia falsă.

— Verificați... spuneți să vi se aducă un compas. Iată încă o circumferință.

Și desfăcînd foaia de hîrtie, am desenat pe partea interioară încă o circumferință. Blestem ! Mîna nu m-a ascultat nici de data aceasta. Pe o porțiune curba iarăși nu era exactă. Acest lucru îl putea stabili ușor ochiul unui profesionist sau compasul. În desperare eram gata să arunc creionul, dar am spus liniștit :

— Iată acum şi cîteva cercuri concentrice.

Ăsta-i poate lucrul cel mai greu în desenul linear: să repeţi în mod concentric o circumferinţă inexactă, deformată, să-i reproduci defectul, abaterea de la cercul regulat, pe altă scară. Este greu de executat chiar cu instrumente speciale. Cea mai mică nouă greşeală va fi strigător de vizibilă, cînd cercurile sînt aşezate concentric. În schimb, în caz de reuşită, în care de altfel nu mai puteam spera, aş fi putut obţine iluzia unor cercuri absolut regulate. În sfîrşit, încercai: O dată! Într-o trăsătură am desenat un cerc concentric care repeta întocmai devierea. Şi, fără să-mi cred ochilor, am oftat. Reuşisem! (Ruşinea mea, de care deocamdată numai eu ştiam, fusese, în sfîrşit, spălată). Iluzia îşi lua drepturile: defectul curbei devenise invizibil. A ieşit bine, minunat, al naibii de reuşit! Probabil că-mi ardeau ochii, urechile, şi faţa mi se aprinsese; anchetatorul meu, omul raţionamentului logic, al minţii ascuţite, mă privea într-un fel cu totul aparte, uimit. Eu continuam să-l minunez.

— Iată o linie dreaptă. Iată o paralelă. Încă o paralelă. Iată şi o perpendiculară.

Liniile se aşterneau fără greş. Le făceam de mînă, apăsat şi curat, de parcă le trăgeam cu linia. Creionul lăsa o dîră de cărbune distinctă. Totul producea un efect drăcesc. Rezervasem încă un număr uluitor. Am scos din buzunar o riglă de calcul, pe care o purtam mereu cu mine, şi un briceag.

Luînd un alt creion, l-am ascuţit repede pentru ca vîrful să înţepe puţin. Apoi am tras o dreaptă foarte subţire.

— Acum am să marchez dimensiuni — am spus eu. — Vă rog să vă convingeţi: o fac din ochi cu aceeaşi precizie ca şi cînd aş lucra cu acest instrument.

Cu un gest repezit i-am întins anchetatorului rigla. Şi, prin liniuţe foarte subţiri, am început să marchez dimensiuni, anunţîndu-l cu voce tare :

— Doi milimetri... Şase milimetri. Opt. Doisprezece. Am notat şi cifrele. Vă rog foarte mult să le controlaţi.

I-am întins şi hîrtia. A luat rigla, a dat din cap, mirîndu-se parcă de ce-o face, a zîmbit şi a început să măsoare. N-aveam nici un dubiu că dimensiunile erau exacte.

Aptitudinea de a aprecia fără greş dimensiunile o posedam tot din tinereţe ; acest talent fusese dezvoltat la timp prin exerciţii perseverente la desenul linear, prin munca de proiectant şi, deşi în ultimii ani nici nu mai proiectasem nici nu mai desenasem nimic de valoare, lucrările efectuate de curînd la montajul electric, care cer precizie în desen şi în execuţie, îmi exersaseră ochiul.

Anchetatorul puse rigla pe hîrtie, mai clătină o dată din cap şi, pe neaşteptate, zîmbind, mă rugă cu o intonaţie de curiozitate :

— Măsoară douăzeci şi doi milimetri !

— Douăzeci şi doi ? Poftim.

Sculîndu-mă puţin de pe scaun, am marcat imediat pe aceeaşi dreaptă încă un segment. Zîmbind într-una, anchetatorul controlă cu rigla, vădind aceeaşi curiozitate. Semnul meu coincidea perfect cu gradaţia corespunzătoare de pe riglă.

— Da, un foarte rar talent — spuse el.

De data aceasta am zîmbit şi eu, mi s-a luminat faţa de zîmbet, simţind uşor o-mbujorare în obraji, din pricina aprecierii pe care o făcuse.

30

Totuşi, amintindu-mi de aprecierea făcută, presupun că anchetatorul, deşi era uimit fără îndoială, rostise aceste cuvinte nu fără o intenţie ascunsă.

Aptitudinea de a desena cu mîna liberă, de a marca dimensiunile din ochi, nu înseamnă încă talent. Omul care, de pildă, face calcule peste măsură de grele în minte mai repede decît o maşină de calculat, sau compune într-o clipă versuri, nu poate fi numit talentat.

Tulburat cum eram în clipele acelea de frămîntare, era scuzabil să nu înţeleg toate acestea, dar anchetatorul meu pricepuse probabil perfect. Şi totuşi a spus :

— Un talent rar...

— O forţă inexplicabilă — am rostit eu triumfător.

El a ripostat imediat :

— Da ? Aşa determini dumneata talentul ?

Vorbea cu mine, de parcă am fi participat la o discuţie liberă şi nu la o anchetă. O discuţie liberă între doi oameni frămîntaţi de unele enigme ale naturii.

— Există un proverb : „Cum cade ceaţa peste cîmp, i-a căzut şi lui norocul să aibă har". Asta este definiţia dată de popor. O forţă a naturii: „cum cade ceaţa peste cîmp".

Vorbeam, sigur de mine, dar am simţit, totuşi, ceva inexact, am simţit că definiţia nu este completă. Mi-am amintit de clipa cînd repetasem, în sinea mea : „Îmi pierd talentul, îmi pierd talentul". Mi-am amintit de circumferinţa care nu-mi reuşise, deşi acest lucru nu era vizibil pentru un ochi neversat, şi căreia îi executasem o curbură incorectă, neprecisă. Cu talentul meu se petrecea ceva rău, inexplicabil.

— Da, o forţă inexplicabilă — am repetat cu încăpăţînare. — Invitaţi aici orice inginer, daţi-i o riglă şi un compas. Va pierde un minut pentru a face ceea ce am reuşit eu într-o secundă. Diferenţa, după cum vedeţi, este de şaizeci de ori mai mare. Poate chiar şi mai mult. Am eu dreptul atunci, ocupîndu-mă, să zicem, cu desenul linear, să cîştig

cinstit de șaizeci sau de-o sută de ori mai mult decît un asemenea inginer ?

— Da, în mod formal, așa este. Dar dacă judecăm în esență, am să-ți spun nu, în cazul de față nu ai dreptul.

— De ce ?

— Nu ești cinstit — spuse el blînd — ești otrăvit de goana după bani. În primul rînd nu ești cinstit față de dumneata însuți, față de talentul dumitale. În loc să te dedici cu abnegație unui plan măreț, unei idei măreațe, cum au făcut-o marii inventatori și marii artiști, ți-ai transformat talentul într-un mijloc de cîștig mărunt.

Ascultam cu capul plecat. Acest om, care, fără îndoială, nu observase cum mă trădase mîna chiar sub privirile lui, cum mă copleșise groaza și rușinea, își dăduse perfect de bine seama de sensul adînc al lucrurilor, sau, cu alte cuvinte, mă înțelesese.

El a continuat cu aceeași blîndețe :

— Dar dumneata, dracu știe cu ce te ocupi... În goana după bani, nu poți să nu te mînjești cu noroi. Pentru ce îți bălăcești talentul în mocirlă ? Căci, totuși, dumneata ai dat aici mită. La ce îți trebuia asta ?

Era ultima cursă pe care mi-o întindea. Poate se aștepta că voi tăcea, fără să ridic capul, sau că mă va prinde, în sfîrșit, într-un fel oarecare. M-a cuprins indignarea. Am sărit de pe scaun.

— Uitați-vă, fir-ar să fie, la mine. Doar n-am îmbrăcat haina asta special pentru dumneavoastră ! ! Nici ghetele ! Uitați-vă la ele. N-am primit mai nimic din banii despre care mi-ați vorbit atîta. Și dacă-i așa, de unde aș fi putut să dau mită ?

Anchetatorul tăcu pentru moment.

— Bine, Berejkov — spuse el cam brutal.

Și apăsă pe butonul soneriei. Apăru un militar. Anchetatorul i se adresă :

— De dimineaţă am dat dispoziţie ca muncitorii antreprenorului Berejkov să fie chemaţi. Sînt aici?

— Da. Aşteaptă, tovarăşe comandant.

— Poftește-i pe toţi la mine. Iar dumneata, Berejkov, poţi să pleci deocamdată. Aşteaptă în anticameră. După aceea am să te mai chem.

31

Am ieşit şi m-am pregătit să aştept. Afară se întunecase. În tavan ardea slab un bec singuratic. Ce-o fi făcînd acum sărmana Maşa? m-am gîndit. Probabil că nici nu mănîncă. Oftînd, am scotocit prin buzunarele goale. Ce-i asta? Piuliţa cumpărată la expoziţie. M-a fulgerat gîndul: „Dacă mă percheziţionează mi-o ia". Să mă vadă acum aceea care a zvîrlit celălalt exemplar de piuliţă!

Analizam în minte amănuntele discuţiei purtate cu anchetatorul. Oi fi reuşit să-l conving? Dar dacă n-am reuşit? Ce vor gîndi despre mine Ladoşnikov, Ganşin, Fedea? Minutele se scurgeau, meditînd la soarta mea.

Spre cabinetul anchetatorului, au trecut lucrătorii — toată echipa mea — însoţiţi de escortă. Neliniştea mă prindea din ce în ce mai mult, deşi nu mă îndoiam că oamenii vor confirma spusele mele.

Cam peste o jumătate de ceas, au trecut înapoi.

Mai departe s-a întîmplat ceva de necrezut. În anticameră au intrat deodată Ladoşnikov şi Ganşin. Un militar îi conducea la anchetator. În frunte mergea Ladoşnikov, cu capul uşor plecat, de parcă şi-ar fi privit picioarele, cizmele înalte, din piele rudimentar argăsită. Nu pot pricepe nici pînă astăzi cum de m-a observat.

— Alioşka!

N-am reuşit decît să pronunţ:

— Cum ai... Cum ai nimerit aici?

— Cu avionul... Cu „Lad-3". Am primit dimineața telegrama Maşei şi...

Însoțitorul a întrerupt cu hotărîre discuția noastră. A trebuit să ne supunem şi să tăcem. Gansin, care ajunsese aproape profesor, m-a încurajat cu un zîmbet. De altfel, ca întotdeauna, zîmbetul îmi părea ironic.

Peste cîteva secunde am rămas din nou singur: amîndoi prietenii mei intraseră la anchetator. Timpul se scurgea parcă şi mai încet, aşteptarea devenise şi mai apăsătoare. În urechi îmi răsunară deodată cuvintele lui Mihail Mihailovici: „cu avionul... cu „Lad-3". Avionul din metal, din colciug-aluminiu. Oare să fi fost terminat? Repede a mai reuşit să-l facă Ladoşnikov.

Dar, de fapt, de ce repede? Ultima dată ne-am văzut acum doi ani. Atunci i-am aruncat eu provocarea: „O să ne mai întîlnim noi peste doi-trei ani! Ai să vezi ce va realiza constructorul liber Berejkov!" Iată că ne întîlnisem!

Nu ştiu cît timp am stat aşa, aşteptînd să fiu chemat. Prietenii mei au trecut înapoi. Nici unul, nici celălalt n-au încercat să schimbe nici un cuvîntel cu mine. N-o fi vreun semn rău? Totuşi, nu aveau aerul de a fi deprimați.

Totul s-a clarificat cînd am fost introdus la anchetator.

— Ei, Alexei Nikolaevici (pentru prima oară îmi spunea aşa), îți comunic hotărîrea pe care am luat-o. Dintre cei pe care i-am interogat astăzi, eşti singurul antreprenor care a participat personal la lucrări, a executat lucrări de bună calitate şi nu s-a folosit de materialele din depozitele statului, pentru a face speculă. E drept că ai cîştigat sume exorbitante, dar, de fapt, banii nu i-ai încasat şi de aceea ancheta nu-ți aduce nici o învinuire.

Mă aşteptam la o asemenea hotărîre şi, totuşi,

un val fierbinte mi-a năpădit inima, iar faţa mi s-a înroşit de bucurie. Anchetatorul a continuat:

— Am avut o discuţie îndelungată cu prietenii dumitale... — şi, pe neaşteptate, în ochii lui, pe care cu o oră sau o oră şi jumătate mai înainte i-am văzut necruţători, a apărut un zîmbet. — Îţi doresc să nu uiţi convorbirea noastră. Poţi să pleci, eşti liber.

L-am întrebat cu naivitate:

— Dar banii mei? Cecul meu?

Anchetatorul mi-a răspuns cu răceală:

— Pe cec pun sechestru. Rămîne la dosar.

— Da... da... — nu ştiu de ce am început să mă bîlbîi — daţi-mi voie! Banii aceştia îmi aparţin după contract, după lege. Nici nu am cu ce să plătesc oamenilor mei din artel.

— Nu cred ca legea să te ocrotească în cazul de faţă. Este o lipsă de spirit gospodăresc criminală a direcţiei.

— Cum aşa? Chiar dumneavoastră aţi spus că am un talent rar!

— Oare talentul este un privilegiu al antreprenorului particular? Parcă noi, în industria de stat, nu avem oameni talentaţi, nu avem loc pentru talent? Iartă-mă, dar nu pot accepta o asemenea concepţie. De altfel, n-ai decît să te adresezi justiţiei. Eu, dinspre partea mea, îmi voi da avizul: să ţi se plătească, pornind de la timpul efectiv consumat, după salariul plătit de stat.

Am vrut să-l fac atent că aceşti bani n-o să-mi ajungă nici măcar pentru a plăti oamenilor care mi-au lucrat nu după criteriul salariilor plătite de stat, dar anchetatorul a încheiat cu răceală:

— Încă o dată la revedere. Nu te mai reţin.

Am ieşit în stradă. Cernea o ploaie măruntă. Din ferestrele fabricii, cădeau fîşii piezişe de lumină, se auzea trepidaţia motorului cu gaze. Se executau ultimele lucrări înaintea punerii în funcţiune. M-am oprit. Îmi amintesc ce-am simţit atunci. Mi se pă-

rea că sînt singur, undeva într-o haltă neştiută de nimeni, şi privesc un tren strălucitor, care va dispare peste un minut. Ce se va întîmpla cu mine? Voi rămîne din nou singur. Simţeam nevoia să-i văd pe-ai mei — pe Ladoşnikov, pe Ganşin — să le mulţumesc. Dar nu, nu vreau să apar acum în faţa lor! — îmi spuneam. Nu vreau să mă înfăţişez vrednic de milă, după ce-am suferit un nou eşec. Aşteptaţi! Mai daţi-mi timp! Ne vom întîlni curînd, dar în alte împrejurări. Să nu-mi mai spuneţi pe nume, dacă nu voi crea ceva uimitor, nemaivăzut, uluitor! Va veni totuşi ziua cînd mă voi duce da Ladoşnikov cu o realizare adevărată — o realizare cu „R" mare. Va veni ziua cînd îi voi prezenta noul meu proiect — un motor admirabil, atît de puternic, de neobişnuit, că Ladoşnikov va putea, în sfîrşit, să construiască acel mare avion de viteză, la care visează de atîta vreme. Pînă atunci, nu mă duc la prietenii mei.

Oboseala se făcea tot mai tare simţită. Mergeam sub cerul de seară, acoperit de nori, al Moscovei. Spre cerul acesta atît de întunecat în anii de cumpănă, îşi trimiteau acum lumina miile de felinare ale oraşului, firmele strălucitoare, ferestrele aprinse ale caselor, şi părea că clipeşte, că palpită uşor, din pricina scînteierilor neîntrerupte, apropiate sau depărtate, ale troliurilor de tramvai. O să-mi aflu oare curînd locul în această lume zgomotoasă, care pulsează? Voi minuna oare curînd universul?

32

Mai departe, povestirea lui Berejkov a continuat aşa:

Într-o seară, cam la o lună din ziua de cînd fusese la anchetator, a intrat într-o farmacie şi s-a îndreptat spre cabina telefonului. Era de ajuns să arunce o privire fugară asupra aceleiaşi scurte

uzate, asupra ghetelor lui scîlciate, cu două-trei cîrpeli, așa-zise „neobservate", ca să te lămurești că borcănelul cu vopsea de email nu fusese încă folosit în scopul pentru care fusese destinat. Înainte de a telefona, Berejkov s-a plimbat de cîteva ori prin fața cabinei, deși era liberă. Apoi a deschis totuși ușa de sticlă, a pășit înăuntru și a închis-o bine. A scos o monedă de zece copeici și iar a stat la îndoială. A aruncat ușor moneda în sus. Pajura sau capul? Pajura! Era de bun augur. Berejkov a vîrît cu hotărîre moneda în aparat, a ridicat receptorul și a format un număr — numărul profesorului Avgust Ivanovici Șelest.

— Alo — a răsunat în aparat.

Cu un ton voios, nefiresc, Berejkov a întrebat:

— Avgust Ivanovici?

— Da. Cine vorbește?

— Avgust Ivonovici, sînt eu, Berejkov.

Se aștepta la o exclamație oarecare, la un cuvînt, dar Șelest tăcea. În cele din urmă, s-a auzit în receptor:

— Berejkov? Care Berejkov?

— Avgust Ivanovici, nu se poate să mă fi uitat... Nu vă amintiți? Am construit împreună aerosaniile. Iar apoi... Sînt eu, Berejkov, elevul dumneavoastră.

— A... Îmi pare bine! (Cuvinte de circumstanță, care au sunat foarte sec.) Ce dorești?

— Avgust Ivanovici, am o invenție. Aș vrea să v-o arăt, dacă-mi permiteți.

— Te rog să mă scuzi, dar, din păcate, nu pot să-ți acord timp pentru asta.

Berejkov a întrebat cu naivitate:

— De ce?

— După cîte îmi amintesc, mi se pare că am stabilit, o dată pentru totdeauna, că invențiile dumitale nu sînt de specialitatea mea.

— Nu, Avgust Ivanovici, acum am cu totul altceva... Am construit un lucru extraordinar...

Mai tîrziu, Berejkov şi-a amintit că, ajuns aici, s-a poticnit în modul cel mai jalnic. Expresia lui favorită mirosea de la o poştă a lăudăroşenie, cu toate că ar fi vrut cu tot dinadinsul să fie smerit şi modest. Îl luase gura pe dinainte — natura nu l-a iertat. Ea îşi ia întotdeauna drepturile. Şi Berejkov dăduse drumul cuvintelor, uitînd de bunele sale intenţii.

— ...un lucru extraordinar. Nimeni de pe pămînt n-a născocit aşa ceva... Este... Mă ascultaţi, Avgust Ivanovici ?

— Da...

Privind pieziş prin geamul cabinei, Berejkov a continuat cu glas scăzut :

— Este un motor de tip complet nou. Prin telefon nu vă pot da amănunte, mă înţelegeţi. Daţi-mi voie, Avgust Ivanovici, să vă arăt desenele.

Iar s-a lăsat o tăcere. Apoi Berejkov a auzit :

— Bine... Poţi veni la mine acasă mîine la ora şase seara.

Şi în seara următoare, foarte emoţionat, Berejkov se apropia de locuinţa profesorului Şelest. Ducea cîteva desene făcute sul — construcţia sa, care deocamdată exista numai pe hîrtie. Era frămîntat şi, în acelaşi timp, credea. Era frămîntat de aspectul său exterior, puţin atrăgător, şi credea, nu contenea să creadă nici o clipă, că foile de hîrtie Watman rulate în formă de sul, pe care le ţinea cu grijă, vor răsturna industria motoarelor din lumea întreagă.

33

Povestindu-şi viaţa în care se împleteau, ca un fir roşu, tot felul de născociri tehnice, tot felul de proiecte ale unui constructor-inventator înnăscut, Berejkov căuta să le redea în aşa fel, încît să fie cît mai pe înţeles şi limpezi ca cristalele, cum îi plăcea să spună.

La rugămintea mea, mi-a reprodus pe hîrtie, fără nici o dificultate şi exact într-o clipă, proiectul motorului extraordinar cu care se dusese la Şelest.

— Închipuieşte-ţi un primus — mi-a explicat Berejkov. — Cel mai banal primus. Mai închipuieşte-ţi că am închis flacăra într-o ţeavă orizontală. Să începem apoi să suflăm aer prin această ţeavă. Vom crea un curent de aer. În acest scop să instalăm la un capăt al ţevii un ventilator de pompare cu un mic motor pentru pornire. Aerul încălzindu-se la flacără şi, prin urmare, mărindu-şi de mai multe ori volumul, va ţîşni ca un jet prin orificiul opus, cu o forţă colosală. Vei întreba: cum să opreşti răspîndirea aerului încălzit şi în direcţia opusă? Prin îndoirea arzătorului. Vezi cum? Ei bine, acuma, şuvoiul de flacără, sub presiunea uriaşă, se va avînta spre gura ţevii. Iată că am creat un jet. Să aşezăm sub acest jet paletele unei turbine cu aburi (bineînţeles modificate întrucîtva). Pe urmă, putem să stăm liniştiţi şi să privim. Obiectul nostru se va învîrti singur, atîta timp cît va fi carburant în rezervor.

Aşa arăta acest motor simplu şi, după cum credea Berejkov, genial, cu care s-a prezentat la Şelest.

— Poftim — l-a invitat Avgust Ivanovici.

Parchetul perfect lustruit strălucea în spaţiosul său birou. În ziua aceea, se dezgheţase parcă într-adins şi Berejkov nu avea galoşi. În vestibul şi-a frecat bine ghetele ude, de preş. Ajuns în pragul biroului, şi-a imaginat foarte limpede cum se vor întipări pe parchet urmele umede ale tălpilor lui şi s-a înroşit pînă-n vîrful urechilor.

Şelest şedea la birou într-un fotoliu de piele. Ridicîndu-şi ochii de pe hîrtii, şi-a privit cu răceală oaspetele, fără să se ridice, să-i iasă în întîmpinare. Totuşi, cînd a văzut obrajii înroşiţi ai lui Berejkov, expresia ochilor cenuşii, severi, s-a schimbat. În ei au apărut sclipiri de umor.

— Poftim — a repetat mai blînd Șelest.

Apropiindu-se, Berejkov s-a așezat și și-a depus sulul de desene pe birou, lîngă el. De emoție nu putea începe discuția.

— Asta-i invenția dumitale extraordinară?

— Da.

— Ei, s-o vedem...

Berejkov a dezlegat febril sforicica și a desfăcut ziarul. Șelest s-a ridicat, a luat desenele și s-a lăsat pe marginea biroului, picior peste picior, cu fața spre plafonieră. Profilul lui puțin negricios s-a aplecat deasupra foii desfășurate. Părul, mult încărunțit, de culoarea argintului înnegrit, nu-și pierduse de loc luciul viu, tineresc.

— Înțelegeți, Avgust Ivanovici, șuvoiul de flăcări... — a dat să explice Berejkov.

— Înțeleg. Înțeleg totul. E într-adevăr o descoperire extraordinară.

— Da? — a exclamat Berejkov. Dar tonul lui Șelest i s-a părut ironic.

— Da. Pînă acum se considera că turbinele cu gaze sînt irealizabile din cauza valorii mici a randamentului lor. Dar dumneata ai răsturnat, probabil, această părere greșită. Numai că nu-ți văd calculele.

— Eu... Eu nu le-am făcut încă. Asta nu-i decît prima fază. Numai ideea. Vedeți, șuvoiul de flacără sui presiune uriașă...

— Hm... Uriașă? Dar în ce se va transforma atunci carburantul dumitale?

— Adică cum „în ce"?

— Dumneata nu cunoști acest lucru? Se va transforma în așa-numitul „lichid al lui Zelenski", care nu poate arde.

— Dar... Dar presiunea în acest caz...

— În acest caz — l-a întrerupt Șelest cu asprime — dă-mi voie să-ți arăt o lucrare.

De-a lungul pereților cabinetului, pe niște rafturi masive, se înghesuiau mii de cărți. Păstrînd colec-

țiile multor reviste tehnice ruseşti şi străine, Selest le lega singur, cu drag, cu ajutorul unei tejghele rudimentare de legătorie. El a găsit repede ce căuta şi i-a întins lui Berejkov un volum gros. Era o nouă ediţie a cursului său capital „Motoare cu ardere internă".

— Ai citit asta?

Berejkov a dat nesigur din cap. În anii studenţiei audiase cursurile lui Şelest şi prinsese uşor acest obiect. Îşi dăduse cu uşurinţă examenele, aproape fără să se uite în manuale. Noua ediţie a cărţii lui Şelest nu o deschisese însă niciodată.

— Vei găsi aici — a continuat Şelest neîndurător — descrierea uimitoarei dumitale idei. Şi la noi şi în alte ţări ea a fost studiată, ca să ştii, atît practic cît şi teoretic. Dă-ţi osteneala cel puţin să afli mai întîi tot ce s-a făcut în acest domeniu înaintea dumitale. Deocamdată însă... Deocamdată iată sfatul meu: leagă-ţi desenele din nou cu sforicică şi nu le mai arăta niciodată la nimeni. Cu ce-ţi mai pot fi de folos?

Berejkov n-a răspuns nimic. Şelest s-a uitat din nou la desene, apoi la nenorocosul lor autor, care-şi plecase capul abătut, şi a spus:

— Am liber la institut un loc de desenator. Dacă vrei pot să te angajez în acest post.

— Desenator?

— Da. Dacă doreşti îţi scriu un bilețel şi mîine poţi să te prezinţi la slujbă.

— La slujbă? — a repetat Berejkov. — Nu, Avgust Ivanovici, niciodată!

— Din păcate, nu-ţi pot oferi nimic altceva.

— Mulţumesc.

Berejkov şi-a rulat desenele sul, a salutat cu un aer sumbru şi s-a îndreptat spre uşă. Pe parchet şi-a zărit urmele lăsate de tălpile ghetelor cîrpite de atîtea ori. În prag s-a oprit. S-a întors şi a rostit încet:

— Scrieţi-mi bilețelul!

Într-un tîrziu, a ajuns acasă. A aruncat pe cufărul din vestibul sulul boțit cu desene. Maşa care l-a întîmpinat nerăbdătoare nu l-a mai întrebat nimic: înțelesese totul.

— Alioşa, du-te la tine în cameră şi culcă-te. Am să-ți aduc îndată ceva de mîncare.

— Nu-mi trebuie! N-am nevoie de nimic.

— Culcă-te neapărat. Încălzeşte-te. Am făcut focul la tine.

— Nu-mi mai trebuie nimic! Lasă-mă! Sînt pierdut!

— Alioşa, trebuie neapărat să dormi bine. Mîine dimineață, cînd ai să te scoli, te vei simți din nou acelaşi, ca întotdeauna.

— Mîine dimineață mă duc la slujbă.

— La slujbă?

— Da, nu mă mai chinui. Lasă-mă singur!

Maşa i-a pregătit ceva de mîncare, a fiert ceaiul, l-a silit să se descalțe, să îmbrace niște ciorapi uscați, încălziți la foc. Iar el, idolul şi răsfățatul ei, se văicărea şi repeta într-una:

— Lasă-mă! Du-te! Nu-mi mai trebuie nimic!

— Vezi să nu se stingă focul că pierzi căldura sobei.

— Căldura sobei? Am pierdut... totul!

Rămînînd singur, a stat mult timp întins, fără să se dezbrace. Pe etajeră, pe raftul de sus, putea fi admirat borcanul intact cu vopseaua de email. Înainte de a pleca la Şelest, agitînd desenele rulate către borcanul sacru, exclamase victorios: „Acum, ori niciodată!"

Da, niciodată... S-a ridicat de pe pat, a luat borcanul şi, forțînd cu briceagul capacul bine fixat, l-a deschis. Vopseaua se uscase, se îngroşase, şi pe suprafața ei mată, cafenie, se vedeau crăpăturile. Berejkov a atins-o cu degetul. Oare nu-i va fi dat să vadă niciodată cum se întinde pe metal, sub

pensula elastică, această încîntătoare culoare de vopsea pe care o botezase cu drag caimac, crustă rumenită de lapte? Nu-i va fi dat s-o vadă, ca de atîtea ori în vis, pe propriul său automobil? Pentru această ocazie, care nu venise, păstrase o pensulă specială şi o damigeană cu ulei de nucă limpede ca apa. Le-a scos pe toate în linişte, a adus din bucătărie o cratiţă curată, a tăiat cu cuţitul cîteva bucăţi de vopsea îngroşată, vîscoasă, şi le-a frecat cu grijă în ulei.

Umblînd în ciorapi şi în vîrful picioarelor, deschizînd uşile cu băgare de seamă şi căutînd să nu facă podeaua să scîrţîie, a trecut din nou la bucătărie cu pensula şi cratiţa. În cămară a găsit o pîlnie veche. Desfăcînd grijuliu pe masa din bucătărie un ziar, a pus pîlnia jos, a muiat pensula şi, scuturînd vopseaua de prisos, a întins prima tuşă. Pensula a început să foşnească moale. Nu, totuşi nu era acelaşi lucru: în primul rînd nu avea spaţiu suficient pentru mişcarea mîinii. S-a oprit, s-a tras înapoi şi şi-a examinat lucrul. Nu, nu-i ceea ce trebuie! Vopseaua veche nu fusese curăţată de pe pîlnie; sub stratul proaspăt se vedeau locurile unde se cojise; ieşeau în relief nişte bobiţe, asperităţi vechi, uscate. Nu, automobilul lui n-ar fi arătat aşa! Pojghiţa gingaşă se va putea aşterne cu efect numai pe un metal curat, neted ca oglinda. Ce să vopsească? Se uită împrejur şi deodată îşi zise: a, iată ce!

Pe perete sta agăţată o albie de metal, zincată. Berejkov şi-a trecut palma peste metal. Da, era exact suprafaţa de care avea nevoie. A aşezat albia pe-un scăunel, a rezemat-o de perete într-o poziţie comodă, a muiat din nou pensula şi a început să vopsească. Ce frumos! Minunat! Splendid! Ce culoare fermecătoare, încîntătoare! Punctul strălucitor al becului electric se reflecta viu pe vopseaua proaspătă. Berejkov a făcut un salt uşor în sus, agitînd firul de lampă. Punctul luminos

a început să se legene pe metalul vopsit, aruncînd snopi mici de raze. Iată, așa se va reflecta și soarele în pete strălucitoare pe caroseria lucioasă, lăcuită, cînd automobilul va sălta din mers pe arcuri.

Dumnezeule, dar nu era decît o albie! Albia, albia spartă a vieții lui. Nu putea s-o mai privească. Adio, adio pentru totdeauna, borcănaș cu vopsea de email!

S-a întors la el în cameră. Borcanul început l-a atras din nou. L-a prins cu amîndouă mîinile, cu duioșie, ca pe-un copil. L-a ținut așa un timp. Apoi s-a lăsat jos în fața sobei. Focul nu mai ardea. Pe deasupra bulgărilor de jeratic rătăceau limbi albăstrii. Jos, lîngă sobă, erau cîteva surcele. A rupt o surcea, a scobit puțină vopsea și a aruncat-o pe cărbunii aprinși. Vopseaua a început îndată să fumege, să facă bășici, și s-a aprins ca un foc de artificii. Berejkov a tras cu nasul să vadă dacă nu miroase a vopsea arsă? Nu, soba scotea mirosul.

Cîte nu i-au trecut prin față, în timp ce privea la foc. Și-a văzut întrerupătorul arzînd, luminîndu-i camera cu reflexele unei flăcări vii și... Și pe jarul aprins — doar un strat ușor de cenușă... Iată-i și biroul de invenții cu renume mondial... Iată moara, iată motorul nemaivăzut, iată întreaga lui soartă de artist liber, de constructor liber, stăpîn pe el însuși. De mîine se va duce la slujbă, va renunța la libertate, va trage mîța de coadă. Ce să-i faci: viața l-a înfrînt.

35

Totuși, dimineața s-a trezit alt om.

— Se întîmplă uneori — mi-a spus Berejkov — ca, trezindu-te dimineața, să nu-ți aduci îndată aminte ce s-a petrecut în ajun. Există un moment de semiconștiență, prima senzație după somn, care rămîne apoi întipărită undeva în memorie.

În dimineața aceea, prima senzație pe care a avut-o, a fost că el va face ceva nou, neobișnuit. Și Berejkov și-a amintit imediat: astăzi va merge la slujbă ca desenator. Pe neașteptate a răsunat o voce lăuntrică cunoscută: „Scoală-te, te așteaptă lucruri măreție!" Fiind încă în pat, Berejkov a izbucnit în rîs. Ce treburi măreție mai avea acum de făcut? Dar gîndurile deprimante din ajun nu s-au mai întors. A sărit din pat plin de energie, înviorat, și s-a întins atît de tare că i-au trosnit încheieturile.

S-a îmbrăcat cu emoție. Senzația că-l așteaptă ceva neobișnuit nu l-a părăsit. Maşa îl pregăti de parcă l-ar fi trimis pentru prima dată la școală. Înainte de a ieși pe ușă, Berejkov a fost examinat din toate părțile. Dunga proaspătă de la pantaloni, gulerul alb scrobit, cravata frumoasă, în culori vii, îi dădeau o notă de eleganță și poate chiar de ferchezuială.

— Un fante cam ponosit — a glumit el, privindu-și întristat ghetele peticite, care străluceau aproape ca oglinda.

Figura însă nu arăta oboseală. Ochii îi luceau tinerește. Berejkov s-a răsucit în fața oglinzii, și-a îndreptat cravata și a zîmbit. Scurta, care trecuse prin atîtea transformări, îi pricinuia cele mai crude suferințe sufletești, după cum se exprima el. Mînecile roase fuseseră tăiate și cusute din nou; din această cauză mînecile erau scurte și Berejkov avea impresia că e un băiețandru căruia i-a rămas mică haina. Ei, dar nu-i nimic, la slujbă o va scoate.

Cu două tartine și cu treizeci de copeici în buzunar, pentru tramvai, Berejkov a ieșit din casă, făcînd bezele Maşei. Aşa a păşit în a doua sa viață.

PARTEA A PATRA

„ADVI-100"

1

Şi astfel Berejkov a intrat ca desenator la institutul de cercetări ştiinţifice pentru motoare de avion, care se numea prescurtat ADVI.

Institutul ocupa pe atunci doar o singură încăpere. Am avut prilejul s-o văd ; Berejkov m-a dus într-o bună zi şi mi-a arătat primul loc al ADVI-ului. Era o cameră nu prea mare — să tot fi avut treizeci-treizeci şi cinci metri pătraţi — cu două ferestre. Creat de profesorul Şelest, institutul nu avea pe vremea aceea alte încăperi ; pentru contabil şi secretar se amenajase un colţişor în clădirea vecină.

Prezentîndu-se la serviciu, lui Berejkov i se oferi o masă de desen, hîrtie Watman şi o trusă de compas. Se apucă să-şi ascută creioanele, aşteptînd să i se dea ceva de lucru. Dar fiind nou venit, a fost lăsat în prima zi să se familiarizeze.

În cameră era mare înghesuială. La mesele înclinate lucrau zece-doisprezece desenatori şi ingineri proiectanţi. Berejkov asculta discuţiile purtate cu glas domolit ; din cînd în cînd se ridica, trecea cu grijă printre mese, oprindu-se ici şi colo, şi, străduindu-se să nu deranjeze pe nimeni, privea în tăcere la desene. La toate mesele se executau schiţele şi se făceau calculele construcţiei lui Şelest — un motor de avion de două sute cai putere. Pe perete, într-o ramă de lemn, era atîrnată planşa cu

vederea generală a construcției. Berejkov a examinat-o un timp. Motorul ce se proiecta fusese numit „AIȘ" (Avgust Ivanovici Șelest).

Spre sfîrșitul zilei de lucru, a apărut și autorul proiectului, profesorul Șelest, în vîrstă de cincizeci de ani, șeful institutului — om vioi, autoritar, energic. Salutînd din cap pe cei prezenți, s-a apropiat de masa inginerului Lukin, proiectantul principal. Acesta — un blondin molîu, blajin — s-a ridicat zîmbind, ușor stingherit, și i-a cedat locul lui Șelest. Discutînd aproape în șoaptă, ei au început să analizeze schița de pe masa lui Lukin.

Fără să stea prea mult la gînduri, Berejkov s-a ridicat de la locul lui, a traversat camera și s-a oprit în spatele lui Șelest. Profesorul s-a uitat chiorîș, nemulțumit; privirea lui parcă spunea: „Mi se pare, domnule, că nu te-a chemat nimeni". Totuși, Berejkov nu s-a clintit din loc; în asemenea împrejurări nu dădea dovadă de prea multă sensibilitate.

Fără să-i spună nimic, Șelest a continuat discuția. Berejkov a stat așa cîteva minute, examinînd schița dintr-o parte și din alta, îndepărtîndu-se imperturbabil, ca și cînd ar fi făcut o simplă plimbare prin cameră. Nu trebuie însă uitată însușirea lui de a sezisa, de a pătrunde lucrurile cu o rapiditate excepțională. Uneori aproape lipsit de sensibilitate, aproape surd la anumite apeluri, poseda în schimb în lumea lui, în sfera propriului său talent, un auz și un văz uimitor. Din schița pe care o examinase și din cele cîteva observații și întrebări ale lui Șelest, prinsese toată esența discuției.

Situația motorului la proiectul căruia se lucra la toate mesele era — după cît a înțeles Berejkov — următoarea: proiectarea se apropia de sfîrșit; desenele pentru secțiunile și ansamblele principale fuseseră executate; construcția, în ansamblu, era deci, mai mult sau mai puțin, soluționată; dar una din piesele esențiale, chiulasa cilindrului, nu reu-

şise cum trebuie : era greoaie, grosolană, nu se înscria în locul ce-i fusese destinat ; proiectantul nu găsea o poziţie comodă pentru supape ; comanda lor era nereuşită. Eşecul chiulasei de cilindru însemna eşecul întregului proiect, sau, în cel mai bun caz, impunea revizuirea construcţiei.

2

Schiţa acestei chiulase din cilindru se afla pe masa lui Lukin, care se uita la Şelest cu un aer vinovat. Discutaseră de multe ori la planşeta de lucru această problemă. Lukin schiţase în toate chipurile, dar nefasta chiulasă de cilindru se încăpăţîna să rămînă greoaie, mult prea mare, nesoluţionată. Ziua de muncă se terminase. Colaboratorii „ADVI"-ului se ridicară să plece pe la casele lor. Ieşind, ei îşi salutau directorul. Şelest răspundea dînd din cap, fără să scoată un cuvînt. Nu avea de gînd să plece. În afară de Lukin, invitase la masa de desen pe inginerul Niland, care conducea lucrările de calcule ale construcţiei, şi încă un proiectant. Se sfătuiau cu toţii să vadă ce era de făcut cu piesa. Berejkov a fost din nou tentat să se apropie, dar a renunţat la această intenţie.

A ieşit afară, în stradă, s-a îndreptat spre tramvai, dar, distrat, a trecut de staţie. Pînă acasă era departe, totuşi simţea nevoia să umble, să facă o plimbare de unul singur. Era surescitat, tulburat de prima sa zi de slujbă. Tot mergînd de-a lungul străzilor, gîndul îi fugea mereu la camera cu mesele înclinate şi nevopsite ; prin faţa ochilor i se perindau mese, figuri, oameni discutînd, schiţele ; vedea motorul la care lucrau viitorii lui colegi ; vedea profilul negricios al lui Şelest, aplecat deasupra piesei care nu se lăsa soluţionată.

Şi deodată — la început mai vag, apoi din ce în ce mai precis şi, în sfîrşit, în toate amănuntele şi dimensiunile — i-a apărut o chiulasă de cilindru foarte elegantă, foarte simplă. Pe ea s-au potrivit aidoma, foarte reuşit, „graţios" (după expresia lui Berejkov) supapele, care, cu atîta îndărătnicie, nu voiau să-şi afle locul în schiţele lui Lukin.

Berejkov rătăcea pe străzi cu un zîmbet ciudat pe faţă, care în umbra înserării trecea neobservat. Nu mai vedea nimic înaintea sa, afară de chiulasa cilindrului. Ajuns acasă, a mîncat repede răspunzînd anapoda la întrebările Maşei, privind mereu înainte, hipnotizat parcă, la piesa imaginată. Apoi s-a aşezat s-o schiţeze. În povestirea sa, Berejkov a urmărit îndeosebi să-mi împărtăşească, să-mi dezvăluie tot procesul psihic al creaţiei constructive.

— Trebuie să-ţi mărturisesc — spunea el — că niciodată nu mă apuc să desenez, pînă nu văd obiectul în faţă. Orice construcţie aş crea, închid ochii, văd clar schiţa, şi numai atunci pun mîna pe creion sau trăgător. Cînd folosesc expresia „văd obiectul", înseamnă că văd schiţa. La noi, la proiectanţii profesionişti — îmi explica Berejkov — schiţa se identifică cu obiectul.

Dacă, de pildă, se producea o defecţiune la o piesă şi i se arăta lui Berejkov: „Uitaţi-vă cum s-a rupt", el cerea întotdeauna: „Daţi-mi schiţa, nu pricep nimic pe viu". Dacă era întrebat: „Uitaţi-vă, piesa aceasta e bine făcută?", el răspundea: „Daţi-mi schiţa!" Berejkov nu identifica obiectul cu proiectul: privind obiectul, schiţa nu-i apărea în faţă. Examinînd însă schiţa, îşi imagina fizic obiectul, ca şi cînd l-ar fi avut în mînă, l-ar fi simţit aievea; obiectul îi apărea ponderabil, în relief, în toate dimensiunile.

Astfel a ajuns acasă cu schiţa gata făcută în imaginaţie. Nu-i rămînea decît s-o treacă pe hîrtie, ca şi cînd ar fi scos o fotocopie de pe un clişeu. Be-

rejkov s-a încuiat în cameră și fără să audă nimic, fără să răspundă la repetatele invitații la masă ale Mariei Nikolaevna, foarte necăjită din această pricină, dar fără să mai aibă nici un dubiu că fratele ei nu va rezista la slujbă — a desenat pînă la orele trei din noapte. Îi plăcuse dintotdeauna să facă așazisele desene în relief, cu unele linii mai subțiri, altele mai groase, mai pronunțate. În asemenea cazuri — spunea Berejkov — desenul parcă vorbește, cîntă.

Și deși în ultimul timp, în anii săi de nesăbuință, Berejkov se aplecase rar asupra foilor albe ale hîrtiei Watman, acum, cînd luase din nou creionul în mînă, trăgînd coordonatele, înscriind principalele dimensiuni și trasînd prima linie de contur, și-a dat seama că mîna i-a rămas ușoară, că desenul se așternea parcă singur pe hîrtie. Era fericit! Bineînțeles că efortul pe care-l depusese la întocmirea proiectului turbinei, respins de Șelest, își spunea acum cuvîntul. Cu lucrarea aceasta își exersase mîna.

În jurul orei trei din noapte, creația lui Berejkov — executată nu în creion, ci în tuș — era finisată pînă la ultima liniuță. Chiulasa cilindrului ieșise foarte compactă, supapele se plasaseră bine; problema fusese elegant rezolvată.

— Splendid! Ce lucru minunat! — exclama Berejkov de unul singur, admirîndu-și desenul.

Trebuie să facem aici o remarcă. Începutul slujbei a însemnat, probabil, un eveniment foarte important pentru Berejkov. Toate întîmplările legate de acest eveniment le povestea cu o plăcere deosebită, foarte suculent și, aș putea spune, chiar teatral. Și, bineînțeles, nu pregeta să le zugrăvească în culori cît mai frumoase, să producă impresie. Am căutat și de data aceasta să păstrez nealterat coloritul povestirii sale.

Cu schița rulată, Berejkov s-a îndreptat spre serviciu aproape de ora zece dimineața. Vorbindu-mi de frămîntările sale, spunea:

— Închipuiește-ți un tînăr pictor care-și duce la expoziție o lucrare abia terminată spre a fi judecată de cei competenți. Și, deși nu demult o alta i-a fost respinsă în mod rușinos, totuși încearcă din nou. Imaginează-ți prin ce emoții trecea. În dimineața aceea mă simțeam aidoma acestui pictor fără renume, neapreciat, dar îndrăgostit de opera sa, tremurînd totuși de emoție și nesiguranță.

A intrat în încăperea ADVI-ului, s-a așezat modest pe locul său, ascunzînd sulul în sertarul mesei. Peste cîteva minute a fost chemat la șeful său direct, inginerul Niland, care conducea biroul de proiectări și calcule, un om nesociabil, cu o cută aspră în jurul gurii, de vreo patruzeci și cinci de ani.

— Desenați această piuliță și acest bulon — spuse el, întinzîndu-i o schiță în creion. — Toate dimensiunile sînt indicate.

— Pentru motorul „AIȘ"? — se interesă Berejkov.

— Da, pentru motor.

Examinînd schița cu un ochi critic, întrebă:

— Dar cine a făcut-o?

Această întrebare avu darul să-l enerveze pe șef.

— Eu am făcut-o. Începeți lucrul!

— Scuzați — răspunse smerit Berejkov.

3

Desenatorul nostru s-a întors la locul său cu schița piuliței și a bulonului în mînă, să execute această primă sarcină elementară pe care o primise. În timp ce se ocupa de piuliță, privea într-una spre ușă, așteptîndu-l pe Șelest. În cele din urmă, apăru și profesorul. Ca și în ajun, el făcu un semn din

cap tuturor şi se uită la Lukin. Acesta zîmbi din nou jenat, de parcă şi-ar fi recunoscut vina. Pe chipul negricios al lui Şelest, pe care se putea citi o enervare, apăru o expresie de ciudă. Fără să vorbească nimănui, se îndreptă spre masa lui de lucru, spre fotoliul său şi rămase cîteva minute nemişcat, tăcut. Apoi i se adresă lui Lukin :

— Hai !

Tonul era îndîrjit, gestul de invitaţie — energic. Au pornit din nou să lucreze la rezolvarea problemei chiulasei. Aşteptînd puţin, Berejkov şi-a scos opera făcută sul din sertarul mesei, s-a ridicat de pe scaun şi s-a apropiat de ei. Şelest a întrerupt discuţia :

— Ce doreşti ? — a întrebat tăios.

— Vedeţi, Avgust Ivanovici, ieri mi-au venit nişte consideraţiuni în minte...

— Dar după cum se vede, consideraţiunile dumitale nu ţin seama de faptul că ar trebui să aştepţi pînă mă fac liber.

— Nu — răspunse Berejkov — ele se referă la chiulasa cilindrului ! Dar, firește, voi aştepta. Vă cer iertare.

Salutînd corect, s-a întors să plece.

— Ce consideraţiuni ? — a întrebat repede Şelest.

Berejkov a tăcut pentru un moment.

— Mi s-a părut, Avgust Ivanovici, că este posibilă aici o combinaţie. Şi poate că supapele se vor aranja, în felul acesta, mai comod. Am încercat să schiţez acasă un mic desen.

— Unde este ?

— Poftim. E drept că nu sînt prea sigur...

Berejkov nu făcea pe modestul. Era într-adevăr emoţionat. Dacă Şelest — se întreba Berejkov — va sezisa dintr-o privire o greşeală pe care el, în grabă, poate n-a văzut-o ?

Tremurînd şi zîmbind, a desfăcut ruloul de hîrtie aspră.

— Oho ! — a exclamat Șelest fără voie.

Înroșindu-se de plăcere, el a luat foaia. Erudit și-un bun cunoscător al motoarelor, și-a dat seama, într-o clipă că ținea în mîini soluția, pe care aproape pierduse speranța s-o mai găsească.

4

— M-a uimit atunci — spuse mai departe Berejkov — atitudinea lui Lukin față de mine.

Eram convins că-mi voi face din el un dușman. Dar realitatea a fost alta. Ochii lui Lukin s-au luminat de o sinceră plăcere, examinîndu-mi desenul.

— Ingenios, foarte ingenios ! — a spus el. — Vă felicit ! O justă soluționare a problemei.

Totuși, Berejkov și-a făcut cîțiva dușmani.

În a treia zi de serviciu el a izbutit să se certe cu inginerul Niland.

În discuțiile noastre, Berejkov l-a caracterizat în felul următor : inginerul Niland, om posac și irascibil, posesorul unui titlu științific, își pregătise disertația încă înainte de revoluție și, datorită cunoștințelor sale, era foarte potrivit pentru lucrările în care se cereau calcule științifice. Inginerul-calculator este un personaj foarte important în orice birou de proiectare. El este antipodul proiectantului, un critic oficial, obligat să pună la îndoială orice schiță, orice proiect, obligat să rebuteze fără îngăduință concepția proiectantului, dacă aceasta se frînge pe undeva sub loviturile analizei. Niland era considerat un infailibil maestru al calculului, toți proiectanții ADVI-ului recunoscîndu-i autoritatea. Totuși, el nu se împăca cu rolul de calculator, fie chiar și șef, ci, mînat de o tainică pasiune inveterată, persevera cu încăpățînare să deseneze, să proiecteze, să creeze mașini, deși natura nu-l înzestrase cu un asemenea talent.

Ciocnirea s-a produs din pricina piuliței. Executîndu-și sarcina, Berejkov s-a străduit să deseneze cît mai frumos filetul bulonului și apoi a desenat o piuliță rotundă, ușoară. Desenul, așa cum se și cuvenea, a ajuns la Niland. A doua zi de dimineață, de cum s-a așezat la masă, Berejkov i-a auzit glasul :

— Berejkov, poftiți încoace !

Pe masa șefului era desenul lui. Niland a luat în tăcere un creion roșu și a tras o linie peste lucrare.

— Fiți bun și schimbați desenul după schița mea, și altă dată să nu mai dați frîu liber fanteziei.

— Dar de ce ? Am căutat ca piulița să fie cît mai ușoară.

— Inutil. N-are rost să facem pe înțelepții, cînd există dimensiuni standard. Refaceți, vă rog, lucrarea.

Niland și-a întors privirea în altă parte, dînd să se înțeleagă că discuția a luat sfîrșit. Berejkov a privit schița în creion, care era alături de lucrarea lui ștearsă, și a riscat din nou o întrebare :

— Dar n-o să fie cam greoaie piulița dumneavoastră ?

— Nu-i duceți grija. Ocupați-vă de ceea ce vi s-a indicat.

— Totuși, am impresia...

— Ce impresie, tinere ? — l-a întrerupt Niland, ridicînd tonul.

Cîțiva colegi întoarseră capul.

— Am impresia — continuă Berejkov fără să se intimideze — că piulița dumneavoastră nu se armonizează cu formele elegante, proprii aviației de azi.

— Nu știu ce considerați elegant. Eu nu folosesc asemenea cuvinte.

— Nu îndrăznesc să mă îndoiesc. Dacă doriți însă, aș putea...

Niland sări ca ars, în picioare, înroşindu-se.

— Te rog, fără ironii ! — răcni el. — Dumneata, tinere, n-ai fost invitat aici să-mi dai mie lecţii.

De obicei, discuţiile se purtau cu glas scăzut. Acum toată lumea îşi îndreptase privirile spre locul de unde pornise strigătul. Niland a apucat un manual voluminos şi uzat, de construcţii de maşini, care se găsea la îndemînă, şi l-a izbit cu zgomot de masă.

— Am indicat dimensiunile pe baza acestei lucrări. Ia-o. Dă-ţi osteneala să te convingi că este o piuliţă adoptată de toată lumea.

— Tocmai de aceea nu merge — a răspuns Berejkov. — În construcţiile de aviaţie se folosesc alt fel de piuliţe.

— Ce vorbeşti ?! Poate că vrei să mi le şi arăţi ?

— Cum să nu ! Le veţi vedea imediat...

Berejkov ştia că, încă de pe vremea cînd trăia Jukovski, lîngă laboratorul de aerodinamică exista un mic muzeu sau, mai bine zis, embrionul viitorului muzeu de istorie a aviaţiei. Printre altele se păstrau acolo cîteva motoare de avion de diferite mărci. Şi, deşi se învechiseră, totuşi, pînă şi la aceste motoare fuseseră întrebuinţate — Berejkov ţinea bine minte lucrul acesta — piuliţe uşoare.

S-a îndreptat deci într-acolo şi, prinzînd un moment prielnic, a deşurubat pe furiş cîteva piuliţe, le-a băgat în buzunar şi le-a adus în încăperea ADVI-ului. Piuliţele au fost depuse pe masa inginerului Niland, alături de desenul lui Berejkov, tăiat cu creionul roşu. Discuţia nu mai avea nici un rost. Asemănarea dintre piuliţa desenată cu fiecare dintre piuliţele diverselor motoare de avion era evidentă. Sub pretextul unor treburi imaginare, doi-trei colaboratori s-au apropiat de masa şefului trăgînd cu ochii spre desen. Niland, îmbufnat, tăcea. Din ziua aceea a prins pică pe Berejkov.

În felul acesta a debutat Berejkov la slujbă. După un an nu mai era desenator, ci proiectant, cu drepturi depline la ADVI.

În istorisirea sa, nu şi-a mai putut aminti, în amănunt, toate treburile de care s-a ocupat în anul acela. Dar, spunea el, „ideile ţîşneau pur şi simplu din mine!". Era de ajuns să audă că institutului i s-a trasat sarcina să elaboreze ceva greu, important, care necesita un termen mai mare de executare, pentru ca în trei-patru zile să propună soluţia sa, schiţa sa. Izbutind să ajungă, după cîţiva ani de nesocotinţă, din nou la planşeta de desen, apoi la crearea — fie deocamdată şi pe hîrtie Watman — a motoarelor de avion, simţea, în sfîrşit, că s-a regăsit; simţea că din el a ţîşnit ca dintr-un puţ artezian, săpat pînă la adîncimea unui strat acvifer, bogatul izvor al creaţiei constructive.

Se întîmpla ca în schiţele pe care le aducea la institut, să se descopere greşeli, erori de calcul, secţiuni defectuoase. Adeseori, în discuţiile purtate, se vedea silit să cedeze în faţa unor demonstraţii de matematică superioară sau a referinţelor la o serie de cercetări pe care nu le cunoştea. Pentru a merge în pas cu inginerii, cu proiectanţii de la ADVI, pentru a nu fi mai prejos din punct de vedere al cunoştinţelor şi, mai ales, pentru a se înarma în vederea creaţiei, Berejkov a fost nevoit să muncească cu perseverenţă. Nopţi întregi stătea aplecat deasupra operelor clasice de mecanică şi termotehnică. Învăţa şi limbi străine. Cursul „Motoare cu ardere internă" al lui Şelest îl învăţase ca pe apă, putînd să reproducă citate pe de rost.

Am mai remarcat faptul că lui Berejkov nu-i plăcea să se plîngă de greutăţile vieţii. Am aflat de la prieteni, de la sora sa şi de la colegii săi de

birou, cît a trebuit să recupereze, să studieze, ce capacitate de muncă „infernală" avea, cum uneori nu dormea cîte două-trei nopți în șir, păstrîndu-și însă buna dispoziție, energia și, bineînțeles, „forma" și stilul de muncă. El însă n-a pomenit nimic despre așa ceva.

În decurs de un an a trecut prin următoarele grade de serviciu : desenator, desenator-proiectant, inginer-proiectant.

Aproximativ în vremea aceea, institutul primise o comandă de la Flota Militară Aeriană : să proiecteze un motor Diesel pentru aviație.

Desenul acestei construcții a fost executat tot de Berejkov. Și deși nu primise o sarcină directă, el l-a terminat înaintea colegilor săi. De altfel, nici o sarcină grea, nici o muncă de calitate, care se proiecta în anii aceia în institut sau în legătură cu institutul, nu-l lăsa indiferent. Lacom, voia să cuprindă totul, să participe la toate.

Cu binecuvîntarea lui Șelest, construirea motorului de avion cu combustibil greu „Aurora" s-a început după desenele lui Berejkov.

Motorul „AIȘ" se construia la fosta uzină „Ikar" ; „Aurora" — la uzina „Prometeu", care pe vremea aceea era un atelier semimeșteșugăresc pentru repararea automobilelor. Berejkov mergea zilnic acolo, scotea singur piesele turnate, calde, din amestecul de formare, le supraveghea prelucrarea la mașinile-unelte, ducea piesele gata, ca pe niște trofee, la magazie, unde le ascundea sub lacăt, glumea, se înfuria, fascina și grăbea, îi grăbea pe toți.

Povestind toate acestea, Berejkov își căuta din nou cuvintele pentru a zugrăvi cît mai sugestiv nerăbdarea și pasiunea cu care constructorul aștepta — grăbind-o totodată — apropierea clipei extraordinare cînd va vedea, în sfîrșit, cum desenul lui a prins viață în materie, cum s-a transformat într-un motor fără egal pe pămînt.

Sosise şi această clipă mult aşteptată, maşina era gata. Şi ce să vezi ? Avariile l-au înnebunit pe autor şi au înnebunit întreaga uzină. Berejkov s-a zbătut luni de zile dar n-a izbutit totuşi să pună motorul la punct. „Aurora" lui, în care părea că şi-a pus la contribuţie tot talentul şi temperamentul, a intrat înregistrată sub un număr oarecare pe trista listă a motoarelor nereuşite, născute moarte. Aceeaşi soartă a avut-o şi motorul lui Şelest. Motorul n-a putut fi pornit mult timp, iar după ce a fost pus în funcţiune, au urmat nenumărate avarii. Lupta aceasta fără succes a durat aproape un an, după care motorul a fost depus în magazia uzinei, ca într-un cimitir.

Toate celelalte încercări sfîrşeau la fel. Nici un constructor, nici o uzină din ţara noastră n-a putut da aviaţiei un motor sovietic de serie.

— Dar de ce ? — l-am descusut eu pe Berejkov.

— Punerea la punct ! — a exclamat el drept răspuns. — Acest cuvînt este cunoscut de orice uzină care fabrică motoare. În ţara noastră se construiau de mult locomotive, locomobile, vapoare, se fabricau tunuri de artilerie admirabile şi fiecare construcţie nouă cerea să fie pusă la punct. Dar nu ştiam încă ce înseamnă punerea la punct a unui motor de avion. Încă nu înţelegeam că constructorul trebuie să fie nu numai perseverent, ci ultraperseverent, ultrarăbdător, ca să pună la punct un motor de avion. Punerea la punct — iată ce ne omora.

6

Pentru crearea unui motor de avion sovietic se cereau noi şi noi eforturi. O atare muncă susţinută se desfăşura în birourile de proiectări ale cîtorva uzine şi în institutele de cercetări ştiinţifice.

În anul 1925, Direcţia Forţelor Militare Aeriene a trasat din nou ADVI-ului sarcina de a mai con-

strui încă un motor de o sută de cai putere. Institutul a primit o alocaţie pentru proiectare precum şi pentru o sporire oarecare a cadrelor.

Lucrările de proiectare au durat o jumătate de an. Între timp, institutul a căpătat un local propriu: un mic corp de clădire la periferia Moscovei. Acolo au fost transportate aproximativ cincisprezece maşini-unelte. Era iarnă. Clădirea era în reparaţie. Proiectanţii şi desenatorii se instalară atunci într-o cocioabă de bîrne din mijlocul terenului rezervat ADVI-ului, pe care o porecliseră „izbuşka" [1]. În două odăi mici se înghesuiseră douăzeci şi cinci-treizeci de persoane. De sub duşumele trăgea. A fost aşezată o sobă de tuci, pe care o încingeau de se făcea roşie. Din cînd în cînd, mesele de desen trosneau — lemnul se usca şi crăpa.

În cocioaba aceasta a fost proiectat motorul care a căpătat denumirea „ADVI-100". Autorii proiectului erau trei oameni, care, după multe certuri şi împăcări, au reuşit să fie uniţi: Berejkov, Mizenţev şi Niland. Pentru a evita un nou eşec, din ordinul lui Şelest, compoziţia nu conţinea nici o idee originală. Din cîteva modele cunoscute au fost luate ansamblurile soluţionate în modul cel mai reuşit şi combinate laolaltă.

În total, proiectul „ADVI-100", se compunea din cinci coli mari de ozalid, cu vederea generală, şi şaizeci-şaptezeci coli de hîrtie Watman, pe care erau desenate cel puţin o mie de piese. Urma să aibă loc aprobarea proiectului la Comitetul tehnico-ştiinţific de pe lîngă Direcţia Forţelor Militare Aeriene.

7

Berejkov avea emoţii înainte de şedinţă. În ziua aceea, intra pentru prima dată în sala Comitetului

[1] Forma diminutivală a cuvîntului „izba".

tehnico-ştiinţific. Cei mai vestiţi ingineri şi profesori vor judeca proiectul sub care figura iscălitura lui.

Era în luna mai a anului 1926. Veniseră zile călduroase, însorite, şi Berejkov se îmbrăcase de primăvară: pantaloni albi, cămaşă de culoarea fisticului şi o cravată lată, viu colorată. Deasupra purta o haină bleumarin, descheiată. Pe străzi se vindeau flori. Gătit cum era, emoţionat, şi-a prins la butonieră un buchetel minuscul. Aşa a apărut în faţa lui Şelest în ziua şedinţei.

— Dragul meu — i-a spus Şelest — mă duci la pierzanie.

— Dar ce s-a întîmplat? De ce?

Cu obrajii înroşiţi din pricina tulburării, Berejkov era sincer nedumerit. Nu-i ardea să zîmbească, însă colţurile buzelor sale proaspete erau întoarse uşor în sus, şi lucrul acesta părea şi mai vizibil ca de obicei. Linia buzelor întinse într-un zîmbet înnăscut era deosebit de limpede.

— Ce rost au aceste flori? Te-ai pregătit pentru o întîlnire? Scoate-le şi lasă-le aici!...

Berejkov se supuse smerit. După aceea, Şelest trase bănuitor aer pe nas.

— Mi se pare că ai binevoit să te şi parfumezi? Nu, n-am să te iau cu mine...

— Avgust Ivanovici, asta după bărbierit, la frizerie. Daţi-mi voie să mă spăl...

— Dracu ştie ce-o mai fi însemnînd şi asta! Dumneata nici nu-ţi dai seama unde mergem! N-ai putut să-ţi pui nişte pantaloni potriviţi la haina asta?

— Dar eu... eu — mărturisi Berejkov — n-am pantaloni potriviţi. Mai am unii cafenii.

— Şi mai rău. N-am să am linişte cît timp ai să stai în sală.

— Dar de ce? Ce sînt eu, o bombă?

— Întocmai. Poate că-ţi trăsneşte prin cap să iei şi cuvîntul.

— Ei și ? Sînt gata să apăr proiectul nostru.

— Pentru dumnezeu, nu-l apăra. Lasă-mă pe mine. Dumneata ai să trînteşti neapărat una boacănă.

— Avgust Ivanovici, vă dau cuvîntul meu...

— La şedinţă vor fi oameni de stat, politicieni. Şi dumitale îţi vin uneori în cap... Dragul meu, înţelegi că pentru proiect e mai bine să taci ?

— Poate — consimţi laconic Berejkov.

— De aceea te rog, pentru numele lui dumnezeu, să nu te repezi.

— Avgust Ivanovici, vă jur : n-am să trîntesc nimic. N-am să deschid gura.

— Bine. Şi te rog să te aşezi lîngă mine. Deşi...

Şelest l-a examinat din nou pe Berejkov şi n-a mai adăugat nimic. Lui Berejkov nu i-a rămas decît să-şi repete jurămintele.

Şi totuşi, trei ore mai tîrziu, în ciuda intenţiilor sale, în ciuda promisiunilor făcute, a sărit în sus la şedinţă şi... Preşedintele a bătut în carafa de pe masă, chemîndu-l în zadar la ordine. Şelest îl trăgea de mînecă în jos ; Dmitri Ivanovici Rodionov, comandantul Forţelor Militare Aeriene, s-a întors spre el şi l-a privit cu atenţie. Berejkov arunca o frază după alta fără să observe nimic.

Iată cum s-a întîmplat :

8

Şelest a expus pe scurt concepţia proiectului. În timp ce vorbea, părăsea din cînd în cînd pupitrul, se apropia de desenele motorului, atîrnate pe pereţi, şi mînuia cu gesturi line şi sigure bagheta neagră lăcuită şi uşoară. Pe chipul lui negricios, de loc îmbătrînit, cu nasul puţin acvilin, ieşeau limpede în evidenţă ochii cenuşii ; păreau că împrăştie raze. Era absolut stăpîn pe sine, ştia să plaseze cîte o glumă în mijlocul raportului şi totuşi se simţea

cum el, un remarcabil om de știință rus, care activa pe tărîm obștesc și științific, manifestă o oarecare emoție pentru soarta motorului proiectat în institutul său.

După raport au urmat discuțiile.

— Aprecierile referitoare la proiect — îmi povestea Berejkov — erau foarte vagi. Ascultam cu emoție fiecare expunere, fiecare observație, deși știam că nimeni din cei prezenți în sală n-ar fi putut spune despre sine: „Am construit și am pus la punct un motor de avion". Majoritatea celor prezenți erau oameni de știință de cabinet, care nu construiseră niciodată nimic și nici nu se gîndiseră măcar la vreo aplicare practică a cunoștințelor lor. Ei puteau doar să ghicească, să presupună: asta merge, asta însă o să se defecteze, nu merge. Noi toți, care ne apucaserăm de făurirea primului motor de avion fabricat în țară, bîjbîiam în noianul incertitudinilor.

Majoritatea părerilor foarte vagi — după expresia lui Berejkov — a participanților de la ședință erau favorabile proiectului. Ocupînd un loc în rîndul al doilea, alături de Șelest și de colegii săi de la ADVI, urmărind discuțiile, Berejkov privea într-una, fără să vrea, la un bărbat așezat lîngă fereastră, într-un fotoliu împletit, întors din profil spre adunare, puțin mai retras de comisie, mai departe de președinte. Era Dmitri Ivanovici Rodionov, comandantul Direcției Forțelor Militare Aeriene, același Rodionov pe care cu cîțiva ani în urmă, în zilele cînd se pregătea asaltul Kronstadtului, Berejkov îl văzuse atît de aproape cu arma la umăr. O să-l recunoască oare Rodionov? — se întreba. Puțin probabil... Trecuse atîta timp!

Îmbrăcat într-o bluză militară de vară, de culoare kaki, Rodionov stătea în fotoliu fără să se rezeme, poate chiar prea țeapăn. Fața lui uscățivă, cu un neg vizibil în vîrful nasului, era bronzată, sănătoasă, arsă de soare. Numai partea de sus a

frunții — pe care se putea vedea urma chipiului — rămăsese mult mai albă. Rodionov își petrecea majoritatea timpului pe aerodromuri la instrucție, la manevre, la escadrilele de zbor, risipite prin toate colțurile țării. Fără să noteze nimic, fără să pună întrebări, asculta și privea atent pe cei care luau cuvîntul. Berejkov și-l amintea pe Rodionov în budionovkă, cu steaua roșie brodată cu negru, și nu avusese ocazia pînă acum să-l vadă cu capul descoperit. Pieptănătura lui l-a uimit. Rodionov avea o cărare dreaptă de parc-ar fi fost trasă cu linia. Părul închis, cu reflexe roșcate, era pieptănat lins, cu peria ; nici un firicel nu se zburlea deasupra liniei albe a cărării.

În zilele acelea, Rodionov — și parcă numai el ? — era îngrijorat că întreprinderile de construcții și industria nu puteau da aviației un motor de avion de fabricație proprie. Mărturisind că încă nu-i este clară cauza acestor eșecuri, Rodionov alesese calea pe care o urma totdeauna : să studieze el însuși problema, să asculte și să cunoască oamenii.

După multe expuneri, președintele a dat cuvîntul unuia dintre participanți, al cărui nume Berejkov nu l-a deslușit bine. A remarcat însă că Rodionov s-a aplecat ușor înainte în fotoliul său și a început pare-se să asculte cu deosebită atenție. Berejkov l-a întrebat pe Șelest :

— Cine este ?

Șelest i-a șoptit :

— Novițki. Șeful nostru. Anul acesta și-a terminat studiile. S-a ridicat foarte repede. A fost numit aici, în Comitet, șeful secției motoare. De el depind foarte multe.

— Foarte multe ?

— Da. Aproape totul.

— Așadar, el este cel ce ne-a-nghesuit ca pe niște scrumbii în cocioabă ?

— Cum să-ți spun? Desigur că ar putea să grăbească totul. Cu el ar trebui să...

— Ce-ar trebui? — întrebă Berejkov plin de curiozitate.

— Mai taci, dragul meu... Să ascultăm ce va spune despre noi.

9

De la primele fraze s-a văzut că luase cuvîntul un om deștept și foarte capabil. Posedînd pe de-a-ntregul teoria motoarelor, așa cum se preda în vremea aceea, a înlăturat cu ușurință unele considerațiuni neesențiale sau prezumtive, expuse la ședință. Nu prea înalt, îndesat, greoi, cu ochi căprui foarte vii, se întorcea mereu în timpul perorației spre Rodionov, de parcă lui i-ar fi dat raportul. Noviţki vorbea despre proiect destul de favorabil. Faptul că construcția nu conținea nici o idee originală nu constituia, după părerea lui, o parte negativă a proiectului.

— La început — spunea el calm și cu autoritate — nici nu trebuie să tindem spre lucruri noi, neverificate...

Tot așa de liniștit a înșirat calitățile motorului precum și punctele lui slabe. Și, în sfîrșit, făcînd o apreciere finală, a spus că ideea trebuie considerată corespunzătoare scopului, iar soluția reușită.

— O trăncăneală superficială — bombăni Berejkov.

Noviţki nu-i plăcuse. Șelest îl privi cu mirare.

— De ce nu-ți place? A vorbit foarte rațional.

Glasul lui Noviţki răsuna clar în sală.

— Este primul proiect de acest fel la noi — formula el limpede. — Lucrarea dovedește o treaptă mai înaltă a proiectării, care s-a atins sub conducerea unuia din cei mai mari specialiști care colaborează cinstit cu noi.

Șelest se înclină oarecum ironic, fără să se ridice în picioare.

— Noi avem — continuă Noviţki întorcînd o privire de profil spre Rodionov, de parcă i s-ar fi adresat din nou — cadre tinere, a căror soartă este în întregime legată de soarta regimului nostru. Cu toate acestea, sînt nevoit să spun că ele încă nu sînt capabile să ne dea un asemenea proiect.

Încruntat, Berejkov privea în jos. „Dar noi ce-om fi?" se întrebă el înciudat în gînd, şi se simţi jignit. „Am lucrat în dracu ştie ce condiţii, îşi vorbea sieşi, iar el? Ce-a făcut el pentru motorul sovietic? Cu ce ne-a ajutat? Unde-i sînt realizările? Pe ce bază ne vorbeşte aşa, de sus?"

Berejkov arunca pe tăcute aceste întrebări. Îl împingea dorinţa să sară în sus şi să strige ceva, să riposteze, să-l întrerupă pe acest om bine clădit, sigur de sine, care-şi pronunţa cuvintele foarte răspicat.

Între timp, Noviţki ajunsese să tragă concluziile. Spunea că, după părerea lui, motorul trebuie construit, deşi proiectul n-a făcut decît să reproducă ceea ce s-a realizat acum cîţiva ani de constructorii străini.

— Astfel, acest motor — continuă el — va rămîne totuşi în urma nivelului actual mondial. Şi noi avem nevoie de motoare care să fie la acelaşi nivel.

— Şi să-l depăşească — completă încet Rodionov.

— Foarte just, Dmitri Ivanovici. Pentru îndeplinirea acestei sarcini va trebui să mai lucrăm mult. Şi sîntem obligaţi s-o spunem răspicat că lipsa acestor motoare este incompatibilă cu perspectiva dezvoltării Flotei Militare Aeriene, cu sarcinile apărării patriei.

Era un adevăr elementar, indiscutabil. Dar Berejkov nu s-a mai putut stăpîni; a sărit în sus și a strigat de la locul său:

— Dar „izbuşka" este compatibilă cu apărarea?

Noviţki întrebă:

— Care „izbuşka"?

Şelest a prins mîna lui Berejkov și l-a tras în jos. Berejkov însă s-a grăbit să continue:

— Cocioaba în care s-au înghesuit toată iarna treizeci de desenatori și proiectanţi! Dar reparaţia clădirii care aproape că a stagnat? Dar maşinile-unelte, care n-au fost despachetate pînă acum? Toate acestea sînt compatibile cu apărarea? Avem pentru toţi constructorii un singur exemplar, uzat, al manualului Hütte. De asta v-aţi îngrijit, tovarăşe Noviţki? Este acest lucru compatibil cu apărarea?

Preşedintele l-a întrerupt pe Berejkov:

— Tovarăşe — a strigat el — bătînd cu creionul în carafă. — Tovarăşe, te-ai depărtat de subiect.

Aici a răsunat din nou vocea lui Rodionov.

— De ce s-a depărtat?

În sală se făcu linişte. Rodionov vorbea de la locul lui, încet, de parcă s-ar fi aflat într-o cameră mică.

— Aţi lucrat la acest proiect?

— Am lucrat.

— Cum vă numiţi?

Punînd această întrebare, Rodionov și-a strîns puţin pleoapele, amintindu-și parcă de ceva. Berejkov și-a dat seama că a fost recunoscut și și-a pronunţat bucuros numele.

Comandantul Direcţiei Forţelor Militare Aeriene a zîmbit numai din ochi și a spus:

— Continuaţi, tovarăşe Berejkov. Să se dea cuvîntul celui care a muncit. Ei bine...

După cum s-a mai arătat, acest „ei bine", care afecta o nuanță de nerăbdare, era o expresie caracteristică a lui Rodionov. Ea nu se transformase la el într-un tic de vorbire, într-un apendice fără viață, inexpresiv, ci parcă trăia în graiul lui. Acestui „ei bine" al său Rodionov știa să-i imprime cele mai felurite nuanțe — de la mîngîiere la furie.

După tonul lui Rodionov, după poziția pe care o luase, după privirea vie, Berejkov își dădu seama nu numai că-l recunoscuse, dar că-l va asculta cu interes și încredere. Tocmai acest lucru — bunăvoința, încrederea pe care a citit-o în ochii atenți, inteligenți ai lui Rodionov — l-au influențat în mod deosebit. Deodată s-a simțit bine în această sală; sîngele care-i năvălise la început în obraz începuse să se retragă; linia zîmbetului său caracteristic i-a luminat din nou chipul. El a zugrăvit colorat, în toate amănuntele „izbuška" în care se înghesuise institutul în timpul iernii, soba de tuci încinsă, mesele de desen care trosneau, imitase pînă și diverse personaje. Povestirea lui trezea uneori rîsete; rîdea și el împreună cu ceilalți.

— Cu toate acestea, tovarăși, situația nu este numai de rîs — continuă el. — Are și aspectul ei tragic. Inadmisibil! Să mă scuze tovarășul Rodionov, dar voi spune: e rușinos pentru noi, pentru Flota Militară Aeriană. S-au rostit aci cuvinte plăcute despre o treaptă mai înaltă a nivelului proiectării. Nu, să nu ne-mbătăm cu vorbe, s-o spunem cinstit: noi constructorii de la ADVI simțim o îngrozitoare, o chinuitoare îngrijorare, din cauza întîrzierii creșterii, dezvoltării noastre.

Pentru o clipă lui Berejkov îi apăru foarte clar figura lui Novițki, care stătea într-unul din fotoliile de la masa prezidențială, ca și cînd s-ar fi interpus între ei un obiectiv de mărit, invizibil. Sprijinindu-se comod de fotoliu, asculta cu un zîm-

bet calm şi plin de indulgenţă. Berejkov însă simţea că are dreptul să vorbească tare şi cu exigenţă în această sală. Şi continuă :

— Sînt ferm convins că vom putea construi cele mai minunate lucruri, motoare admirabile, care vor ocupa primele locuri în întrecerea mondială. Însă trebuie să ni se creeze nouă, proiectanţilor, posibilitatea de a lucra din plin. Nu avem bancuri de încercare moderne, ne lipsesc multe aparate de măsurat ; continuăm să nu ştim, de pildă, ce se petrece înăuntrul unui cilindru. Din păcate nu-mi este dat să dispun de fondurile statului.

Lumea din sală începu să rîdă.

— Da — confirmă energic Berejkov — aş fi dispus de ele cu largheţe.

Şelest asculta şi-l privea pe Berejkov — care vorbea în picioare, alături de el — cu un aer aprobator şi cu oarecare uimire. Avgust Ivanovici dorise de mai multe ori să vorbească la fel de dîrz despre nevoile institutului, dar tot amînase : probabil că în firea lui lipsea ceva, de n-a putut-o face.

— Toate acestea, din păcate, nu sînt de loc hazlii — continuă Berejkov. — Nu se poate, tovarăşi, ca în statul nostru motoarele de avion să fie proiectate în asemenea condiţii şi, cu atît mai mult, este inadmisibil să numim această situaţie „o treaptă mai înaltă a nivelului de proiectare".

Berejkov se aşeză. În sală răsună din nou glasul lui Rodionov :

— Este adevărat, tovarăşe Noviţki, că institutul se găseşte într-o stare atît de revoltătoare, cum s-a arătat aici ?

Noviţki ascultase în picioare.

— Dmitri Ivanovici, vedeţi dumneavoastră, institutul nu ţine de noi.

— Ei bine... Şi ce-i cu asta ?

Noviţki n-a răspuns nimic. Rodionov s-a sculat în tăcerea care domnea să închidă şedinţa. Pen-

tru a doua oară în viața sa, Berejkov l-a auzit vorbind: limpede, concis, fără să ridice glasul, fără să se grăbească. Se simțea că va fi așa precum va vorbi.

— Și ce-i cu asta! — a repetat Rodionov. — Să-l facem să țină. Dacă noi, cei din Flota Aeriană, nu ne vom îngriji de institutul care proiectează motoare de avion, atunci cine să se îngrijească? Am făcut cunoștință cu proiectul, i-am cunoscut puțin și pe proiectanți. După cum au arătat discuțiile, ei doresc și știu să muncească. Știu de asemenea — și Rodionov aruncă o privire spre Berejkov — să-și apere interesele. Trebuie să ajutăm institutul, să-l înzestrăm cu cele mai bune și mai moderne aparate, să procurăm proiectanților toate tratatele de specialitate de care au nevoie și să facem să progreseze de-a binelea reparația clădirii.

El s-a oprit, s-a gîndit puțin, a pronunțat acel „ei bine" al său, grăbind parcă pe cineva din spate, și a continuat:

— Aceste cheltuieli le vom include în bugetul Flotei Militare Aeriene. Vom aloca de asemenea un anumit fond în valută. Ocupați-vă de aceasta, tovarășe Novițki. Să-mi aduceți lucrările necesare la semnat.

Aceasta fusese hotărîrea pe care el, comandantul Direcției Forțelor Militare Aeriene, o luase și o comunicase pe loc. Și, totodată, fără nici o altă încheiere, își termină cuvîntarea.

Ședința a luat sfîrșit. Proiectanții ADVI-ului ieșeau învingători din marea clădire de pe Varvarka, unde era instalată Direcția Forțelor Militare Aeriene. Strada era luminată blînd de razele calde ale soarelui în asfințit. Lîngă ieșire stătea o fată cu un coș mare de flori. Berejkov s-a apropiat în fugă de ea. După ce și-a prins din nou un buchețel minuscul la butonieră, s-a întors provocator spre Șelest, care-l aștepta.

— Grozav, eşti grozav — rosti Şelest. — Ai o înfăţişare grozav de potrivită pentru o întîlnire sentimentală. Ei, poftim, poţi să fugi, n-ai decît să cucereşti întreaga Moscovă.

— Avgust Ivanovici, spuneţi, cum am vorbit?

— Zguduitor — spuse Şelest cu un zîmbet de mulţumire. — Într-un cuvînt: berejkovian.

— Berejkovian? Ca un adevărat om de stat, nu-i aşa?

Berejkov rîse fericit. Dar nici el nu şi-a putut da seama cît adevăr era în această glumă!

11

Povestirea lui Berejkov despre soarta ulterioară a motorului „ADVI-100" a continuat aşa:

— Proiectul a fost aprobat. Construcţia prototipului „ADVI-100" a fost încredinţată unei uzine de motoare de pe Nipru, în Ucraina, care aparţinuse înainte francezilor. În această uzină se fabricaseră motoare de construcţie „Hispano". Am trimis triumfători proiectul, însoţit de toate cele şaptezeci de planşe.

Dar conducerea uzinei n-a primit colile noastre de ozalid, declarînd că nu se poate construi după asemenea desene. Într-adevăr aveau motive să ne rebuteze materialul. Pe atunci nu realizasem încă o disciplină desăvîrşită în îndeplinirea desenelor de execuţie. De pildă, nu indicam întotdeauna toleranţele la prelucrare, ordinea montajului şi alte amănunte. Proiectul făcu de cîteva ori naveta de la Moscova în Ucraina şi înapoi, iar de cîteva ori ne-am deplasat la faţa locului; ne contraziceam făcînd spume la gură şi, deşi ne întorceam istoviţi, furioşi, executam totuşi din nou schiţele tuturor pieselor, numai şi numai să satisfacem cerinţele uzinei. După aceea plecam din nou cu planşele, dar construcţia tot nu începea. Mi-e groază

să-ţi spun, dar trecuse un an întreg în plimbări, în discuţii şi certuri.

Ne scoteau din sărite tot felul de şicane. Cei de la uzină de pildă, nu văzuseră niciodată cilindri cu chiulase ieşite în afară şi susţineau cu încăpăţînare că asemenea chiulase nu se pot fabrica. Le dovedeam că n-au dreptate, ne enervam, insistam, totuşi uzina nu ne primea schiţele. Eram nerăbdători să vedem cît mai repede creaţia noastră întruchipată în metal şi în loc de asta... În loc de asta, pierdeam vremea în dispute. Şi lunile treceau.

— Nici nu-ţi închipui — exclamă Berejkov — ce tortură a însemnat anul acela pentru noi!

În perioada aceasta de hîrţuială cu uzina, Şelest l-a invitat o dată pe Berejkov la el în cabinet. Institutul se mutase în clădirea cu etaj, gata reparată, unde se aflau atelierele, staţia de cercetare şi experimentare, o sală mare de desen şi cabinetul directorului, cu mobilă de stejar.

În faţa lui Şelest, pe birou, era un pachet voluminos, în care se puteau ghici nişte cărţi; deasupra — un plic albastru adresat cuiva.

— Ia loc, Alexei Nikolaevici — zise Şelest. — Ai slăbit. Dar nu-i nimic. Slavă Domnului, ai terminat cu refacerea planşelor de proiect. Şi am încredere ca şi înainte în energia dumitale.

— Din pricina refacerii planşelor, am început să am noaptea coşmaruri, Avgust Ivanovici.

— Iar eu, dragul meu, ţi-am pregătit un leac.

— Ce anume?

— O deplasare în interes de serviciu. Ai să faci un drum, o călătorie în Ucraina. Vreau să te trimit din nou la uzină.

— Din nou la atac?

— Nu. De data aceasta am să propun atenţiei dumitale un alt plan de strategie militară. Vezi... — şi Şelest arboră un aer grav — îmi vine să cred că noi sîntem vinovaţi în bună măsură că rela-

ţiile cu uzina sînt aşa de proaste. Nu se poate să ne certăm la infinit. Trebuie să acţionăm altfel asupra oamenilor. Dumneata eşti un mare psiholog, mă vei înţelege uşor.

Profesorul îl privea cu şiretenie şi bunătate. Berejkov aprobă din cap cu demnitate.

— Mai du-te o dată acolo — urmă Şelest — dar fii înţelept ca şarpele. Prinde în mreje un om, vrăjeşte-l şi sînt convins că treaba va merge.

— Pe cine ?

— Pe inginerul-şef.

— Am mai încercat — spuse oftînd Berejkov.

— Mai încearcă o dată. Găseşte metode subtile ! Uite, ia cu dumneata asta...

Şi Şelest desfăcu pachetul din faţa lui.

— Aici sînt multe lucruri interesante pentru el — spuse Şelest. — Doar e un inginer talentat, foarte priceput. În trecut conta ca un element excepţional. Dacă nu mă înşel, vorbeşte curent trei sau patru limbi. Uite ce-ai să-i duci...

Din ambalajul desfăcut, apăru titlul strălucitor încrustat cu aur de pe coperta unei reviste franţuzeşti de specialitate, dedicată în întregime problemei motoarelor. Era colecţia completă pe un an. Şelest deschise coperta. Pe prima pagină albă, era scris de mîna lui : „Dragului meu Vladimir Gheorghievici, admirator duios şi cavaler al motoarelor, de la un vechi motorist înăsprit, a cărui modestă lucrare a fost făcută praf de o recenzie publicată în această revistă".

Berejkov cunoştea recenzia la care se făcea aluzie. În ultimul volum al cursului său, Şelest analizase în mod critic opiniile teoreticienilor străini, despre principiile de bază ale construirii motoarelor de avion, stabilise într-o serie de cazuri superficialitatea, neclaritatea şi, uneori, chiar lipsa de obiectivitate a unor consideraţii părtinitoare,

fundamentînd pentru prima dată, în mod consecvent și amănunțit, problema rigidității motorului. Revista franceză răspunsese printr-o recenzie plină de nervozitate și aroganță.

— Îmi pare rău să mă despart de această relicvă — spuse Șelest — în afară de faptul că-mi descompletez colecția din biblioteca mea. Dar dacă voi mai avea nevoie de ea, voi folosi exemplarul institutului. O să-i arăți și ediția astea aduse tot din străinătate. — Șelest vorbea răsfoind repede volumul. — Uite, vezi, francezii reproduc în planșele acestea chiulase identice cu cele introduse de noi în construcția noastră. Lasă-l să le vadă, să se topească de admirație și după asta să le execute pentru noi...

— O, n-aveți grijă, am să mă descurc bine. Voi ști cum să-i prezint așa ceva!

Fantezia lui Berejkov începu să lucreze; vedea cu ochii minții cum va decurge întîlnirea ce avea să aibă loc.

— Iată aici — continuă Șelest — și alte capete, dar cu totul de alt gen.

În teancul de cărți, afară de colecția revistei de specialitate, mai erau niște albume cu reproduceri artistice, aduse tot din străinătate. Șelest deschise un album și începu să-i întoarcă cu grijă filele. Erau reproduceri după tablourile pictorilor francezi de la sfîrșitul veacului trecut.

— El adoră toate aceste lucruri — spuse Șelest. — N-are decît să le admire, să se desfete. N-am de gînd să i le dăruiesc, dar ele îți vor ajuta să-i cucerești inima. Este o misiune grea, Alexei Nikolaevici, dar dumneata ești la noi...

— Am plecat! — strigă Berejkov. — Să știu de bine că-mi las oasele acolo, dar tot am să-l vrăjesc pe diavolul ăsta.

12

Peste cîteva zile, în prima duminică, Berejkov coborî din tren în stația Zadneprovie, în apropierea căreia se afla uzina. Sosise dinadins într-o zi de sărbătoare ca să se poată duce la inginerul-șef acasă. Totuși, știindu-l că ține mult la etichetă, Berejkov n-a îndrăznit să dea buzna la el, neinvitat.

În gară a învîrtit mult timp de manivela unui telefon, încercînd cu stăruință să capete legătura cu orașul, iar apoi cu locuința. Aparatul era foarte vechi, producția de dinainte de revoluție a firmei „Erikson". Introduse într-un cofret greoi de lemn, prins de perete ; asemenea aparate nu mai existau de mult în capitală, dar mai erau încă folosite pe ici, pe colo, în orașele de provincie. După urmele lacului zgîriat, iar pe-alocuri complet jupuit, îți puteai imagina că acum vreo douăzeci de ani, această cutiuță de culoare cafenie deschisă strălucise viu. În receptor pîrîia ceva. Se auzeau niște voci înăbușite, apoi brusc, din senin, contactul se întrerupse, orice urmă de sunet viu se stinse, și pînă și vuietul slab al curentului dispăru cu desăvîrșire. Berejkov examină receptorul, găsi un șurub slăbit, cu filetul tocit care se clătina, și dădu să-și scoată din buzunar briceagul, cu diferite șurubelnițe, dar... Dar zîmbi și fluieră ușor.

— Cutia cu secrete — mormăi el și, apăsînd pur și simplu șurubul cu degetul, începu să sune iar.

În cele din urmă, printre zgomotele și trosnetele din receptor răsună :

— Alo...

Eroul nostru întrebă aproape cîntînd :

— Vladimir Gheorghievici ?

— Da. Cine vorbește ?

— Vladimir Gheorghievici, am sosit chiar acum

cu trenul. Am pentru dumneavoastră o scrisoare de la Moscova.

— De la cine?

Berejkov preferă să evite deocamdată răspunsul. El trase ușor de șurub. În aparat coborî o tăcere de moarte. Apăsînd din nou pe șurub, continuă să strige:

— Alo! Alo!... Vladimir Gheorghievici, dumnoavoastră sînteți?

— Da. Nu vă aud bine.

— O scrisoare în plic albastru! — strigă Berejkov. — Și o carte cu dedicație. Permiteți-mi să vi le aduc.

Totuși, inginerul-șef al uzinei căuta, probabil, să-și salveze repaosul duminical. El spuse rece:

— Scuzați-mă, dar tocmai acum e doctorul la mine... v-aș ruga...

Berejkov hotărî și de data aceasta să nu asculte continuarea. Și repetînd manevra, deplasă șurubul, ușor, între degetele sale... Peste o clipă strigă din nou:

— Alo! Alo!... Cartea pentru dumneavoastră are și o dedicație: „Duiosului admirator și cavaler".

— Cum, cum?

— „Duiosului admirator și cavaler".

— Dar de la cine este?

— Vladimir Gheorghievici, nu mai pot țipa să se audă în toată gara. Dați-mi voie să trec pe la dumneavoastră.

— Dar cine sînteți?

— Cum? Cum? Nu aud nimic.

— Am întrebat: cu cine am onoarea?

— Da, cunosc adresa!

— Cu cine am onoarea?

— Caii? Nu vă deranjați, am să iau o trăsură.

— Of... Bine! Veniți!

Lăsînd receptorul, Berejkov oftă și el:

— Uf-f-f... Tehnica la hotar cu fantezia!

Aruncînd o privire recunoscătoare aparatului zgîriat, care-şi făcuse de mult datoria, adresă cîteva glume celor ce aşteptau lîngă telefon, scoase briceagul şi, folosind şi alte mijloace ce-i stăteau la-ndemînă, adică mutînd cîteva şuruburi dintr-un loc în altul, întări contactul.

Apăru în piaţa gării cu o mică valiză în mînă. Era zi de tîrg. Se învîrti puţin şi înfulecă chiar aci, în soare — pentru întărirea forţelor spirituale şi trupeşti — o porţie bună de piftie, cîteva clătite pufoase şi sorbi o ulcică cu smîntînă. Apoi tocmi un birjar şi, într-o trăsurică hodorogită care zdrăngănea, se îndreptă spre cîmpul unde avea să se desfăşoare marea bătălie, spre casa inginerului Liubarski.

13

Orăşelul se întindea de-a lungul Niprului. Zărind de departe oglinda strălucitoare a fluviului, dinspre care se simţea o boare răcoroasă, Berejkov se adresă birjarului :

— Moşule, ia-o spre apă ! Să ne spălăm.

Coborî cu valiza pe-o cărare care ducea spre malul fluviului. Se scăldă, sărind şi cufundîndu-se în apă, făcînd tot felul de giumbuşlucuri, pe care şi le aminti din copilărie, de pe vremea pasionatelor concursuri de natație cu băieţii. Apoi, uscîndu-se la soare, se bărbieri pe valiză şi se primeni în straie curate : pantaloni albi ca zăpada, proaspăt călcaţi, pantofi tot atît de albi şi o cămaşă uşoară, „fantezi". La urmă, îşi luă haina deschisă de vară pe mînă şi se examină cu satisfacţie în oglinda apei.

— Acum, moşule, mergi uşor, să nu faci praf — îl rugă pe birjar suindu-se din nou în trăsură.

Oraşul era plin de verdeaţă — grădiniţe de flori la tot pasul şi multe livezi. Dintr-o parte, pe fondul cerului albastru deschis, se profila coşul negru, de fier, al uzinei. În ziua aceea, duminică fiind, coşul

nu scotea fum, dar Berejkov, scrutînd distrat împrejurimile, privea din cînd în cînd într-acolo. La această uzină, unde mai fusese de cîteva ori cu planşele, va căpăta viaţă opera sa, se va întruchipa în metal proiectul motorului, cu toate amînările fără sfîrşit şi cu toate schimbările mereu repetate, ale desenelor, care îi chinuiau sufletul.

Casa inginerului-şef, cu un frumos acoperiş ascuţit, cu balcoane şi turnuleţ, cu catargele subţirele ale antenei de radio, avea o poziţie admirabilă: domina valea Niprului. Dînd drumul birjarului, Berejkov a deschis portiţa cu emoţie şi a păşit pe aleea presărată cu nisip galben, adus de pe malul fluviului. Printre pomii înfloriţi, răzbătură înăbuşit loviturile unor mingi de tenis. Se distinseră şi nişte voci de femei. Berejkov se îndreptă într-acolo. Printre crengile verzi şi printre tufişuri zări jucătorii. Inginerul-şef lupta singur împotriva a două femei. Îmbrăcat în alb din cap pînă-n picioare, cu mînecile suflecate, bronzat de soare, zvelt în ciuda vîrstei, cu o bărbuţă ascuţită, în care două-trei firişoare argintii străluceau în lumina soarelui, Liubarski alerga cu uşurinţă pe teren, trimiţînd cu putere mingi razante, „tăiate", cum spun sportivii.

— Doctore — răsună vocea lui — e rîndul dumitale să serveşti.

O femeie negricioasă, cam greoaie pentru un asemenea joc, îi zîmbi: „Aha — îşi zise Berejkov — ăsta-i doctorul de care-mi vorbeai la telefon!"

Alături de „doctor" juca o fată — probabil fiica inginerului. Camuflat de tufişuri, Berejkov urmărea scena, nehotărîndu-se dacă să păşească sau nu mai departe. Îl cuprinsese, pe neaşteptate, sfiala. În vizitele sale anterioare la uzină, fusese în cabinetul de lucru al lui Liubarski cu planşele motorului „ADVI-100", se agitase, demonstrase, insistase, dar inginerul-şef reuşise să-l „pună la punct", într-o manieră la fel de corectă întotdeauna, care-l făcea să turbeze şi mai mult.

„O să mă dea afară! — își spuse Berejkov, privind la Liubarski și apreciind, involuntar, cu un ochi de vechi sportiv, loviturile lui puternice și îndemînatice. — O să mă dea cu siguranță afară, în doi timpi și trei mișcări!... Ei, fie ce-o fi, înainte!"

Și plin de hotărîre, ieși din ascunzătoarea-i de verdeață, salută modest și zise:

— Bună ziua...

Jocul s-a întrerupt.

— A, dumneata erai?! — rosti Liubarski tărăgănat.

Berejkov simți că intonația era nimicitoare. Părea că Liubarski i-a ghicit dintr-o privire toate șiretlicurile. Zîmbind fără rost, Berejkov rămăsese cu valiza în mînă, sub privirea lui Liubarski strecurată printre gene. Inginerul-șef nu se grăbea să rupă tăcerea.

— Ia loc — propuse el, în cele din urmă, arătînd spre bancă. — Te rog să aștepți un minut.

Și, întorcîndu-se spre partenere, exclamă pe alt ton:

— Un minut pentru victorie! Doctore, continuă. Sînt gata...

Berejkov se așeză, aruncînd o privire distrată spre trusa medicală de pe bancă și spre bicicleta de damă, sprijinită alături.

Poftim de-l farmecă, dacă poți, pe Liubarski! Și în definitiv pentru ce să-l farmec, să-l lingușesc, să mă-njosesc în fața lui? — se întrebă Berejkov. Doar n-am venit să cer de pomană! În definitiv, diavolul ăsta de inginer-șef a primit o dispoziție, i s-a dat ordin să construiască mașina „ADVI-100". De ce se sustrage? Și l-a-ntîmpinat pe el, pe autorul proiectului, cu o privire atît de jignitoare, strecurată printre gene, de parcă ar fi avut de-a face cu vreun inventator maniac de care i s-a făcut lehamite. Berejkov s-a înroșit reamintindu-și de privirea rece, strecurată printre gene, a lui Liubarski și de zîmbe-

tul lui care acum i se părea stupid. Îl privea pe Liubarski cum zburda pe teren și vedea bine că nu-i mai acordă nici o atenție, de parcă uitase definitiv de el. Îl privea și clocotea de furie. Se simțise împins de dorința de a face scandal. Dar își aminti de sfatul lui Șelest: „Fii înțelept ca șarpele". Da, cel mai inteligent lucru era să evite bătălia. „Bine, am să-l vrăjesc, dracu să-l ia! — se hotărî Berejkov. Să nu mi se spună pe nume, dacă nu-l vrăjesc! Dar cum? Trebuie să inventez imediat o manevră genială!"

14

Totuși timpul trecea și Berejkov nu găsea manevra genială. În trecut, polisportiv amator, alergător temerar pe motocicletă, automobil și aerosanie, Berejkov fusese cîndva și un pasionat jucător de tenis. „Proaste mingi", remarcă mașinal urmărind jocul. O minge se rostogoli pînă la el. Berejkov sări serviabil, o ridică și o pipăi. Mingea era foarte moale. Aruncînd-o și așezîndu-se la loc, se uită deodată cu o atenție ciudată la trusa medicală deschisă. În clipa aceea, nu-și dădea nici el seama de ce îl interesa trusa atît.

— Te pricepi la jocul de șah? — mă întrebă pe neașteptate Berejkov, întrerupîndu-și povestirea. — Știi ce înseamnă o combinație? Te uiți pe cîmpul de șah și n-o observi. Totuși există ascunsă pe undeva, pe tabla de șah. Apoi, deodată, începe să se întrezărească o primă și vagă sclipire. Încă nu s-a desfășurat combinația în toată amploarea pe cîmpul de șah, dar începi s-o presimți.

Berejkov privea și el acum cîmpul său de șah; în locul pieselor — banca, trusa, grădina, bicicleta, terenul de tenis, avîntările rachetei, mingea care sărea greoi și, deodată, în fața lui începu să se contureze o combinație, sau, folosindu-i expresia, începu s-o presimtă. Berejkov nu s-a concentrat însă

asupra ei. Îi apăreau în minte tot felul de alte mutări.

Cîştigînd partida, salutîndu-şi cu un zîmbet partenerele, Liubarski se îndreptă spre bancă. Se apropiară şi femeile. Berejkov se grăbi să se ridice.

— Aşa... Va să zică dumneata erai ? ! — repetă Liubarski. — Bine, să mergem. — Şi întorcîndu-se, adăugă : — Doamnelor, vă cer iertare. Odihniţi-vă, vă rog, zece minute, pînă ce mă fac liber.

Pe Berejkov nu l-a prezentat. Era evident că nu-l considera oaspete în casa sa. Berejkov interveni grăbit :

— Nu, eu sînt cel care ar trebui să vă cer iertare. Scuzaţi-mă că am venit ca un nepoftit. Dar abia am sosit cu trenul, direct de la Moscova.

— De la Moscova ? — repetă fiica inginerului. — Mai bine ne-aţi fi adus nişte mingi noi. Nu pot juca cu mingile astea. Nu-mi face nici o plăcere.

— Într-adevăr, sînt îngrozitor de proaste — strecură printre dinţi Liubarski. — Nu ţi-a venit, domnule, în minte ?

Se uita la Berejkov ca şi mai înainte, afectînd un zîmbet calm, uşor ironic. Privirea lui părea că spune : „N-ai fost destul de abil, domnul meu !" Berejkov simţi din nou că-l cuprinde un val de furie. În aceeaşi clipă, în imaginaţia lui, ca din străfundurile înceţoşate ale unei ape, se înălţă, răzbind la lumină şi strălucind, invenţia, combinaţia lui. Urechile i se înroşiră imediat.

— Ba mi-a venit în minte — răspunse el.

15

Bineînţeles că toţi exclamară :

— Daţi-le ! Unde sînt mingile ?

— Poftiţi, aici !

Transfigurîndu-se la față, Berejkov bătu cu palma peste trusa medicală și, încrucișîndu-și mîinile pe piept, își ridică fruntea.

— Aici ! — repetă el misterios. — Pentru asta nu e nevoie să mergi la Moscova. Peste douăzeci de minute vom juca tenis cu niște mingi excelente, și vă promit că de azi înainte veți avea întotdeauna mingi admirabile. Dați-mi...

Tăcu și privind la cei din jur începu să-și suflece mînecile. Avea încredere nezdruncinată în invenția sa care de-abia i se născuse în minte ; se comporta ca un vrăjitor, ca un artist.

Fata n-a rezistat.

— Ce să vă dăm ?

— Vedeți că în trusă sînt două seringi. Am să vi le cer.

Liubarski îl întrebă :

— Două seringi ? Pentru ce ?

— Am să injectez apă vie în aceste mingi.

— Tată ! Doctore ! Imediat ! Să vedem ce-o să facă... Scuzați, cum vă cheamă ?

Prezentîndu-se, eroul nostru întrebă :

— Dar pe dumneavoastră ?

(Sînt nevoit să spun în paranteză că n-am aflat numele fetei de la Berejkov. Povestind însă, mi-a spus : „Cînd mă privea, în ochii ei..." — și a încercat să mimeze cu ochii lui mici privirea plină de entuziasm a fetei. Dar își reveni. — „Sst ! Despre asta nici o vorbă în povestirea noastră.")

— Acum vă rog — continuă el să comande — să-mi dați o pompă de bicicletă... și puțin ulei de cauciuc.

Peste un minut, fără teamă, ca un chirurg, Berejkov împunse mingea cu seringa plină cu clei de cauciuc. Apoi, alături, la o distanță de doi-trei milimetri, a înfipt a doua seringă, pe care o legase la tubul pompei de bicicletă.

— Vă rog să pompați — spuse el ținînd suspendată cu multă grijă toată instalația. — Încă ! Încă !

Mingea se făcea tot mai elastică, întărindu-se în mîinile lui. Încă ! Acum, stop !

Apăsînd precaut pe a doua seringă, injectă o picătură de clei în minge. Apoi trase repede afară ambele ace.

În aceeași clipă, spectatorii fură dezamăgiți. Aerul ieși prin găuri cu un fluierat subțire. În fața lor vedeau o minge găurită, bună de aruncat, care nu mai prezenta nici un interes. Berejkov se simți scăldat de o transpirație rece. Cum așa ? Ce se întîmplase ? Cum de s-a făcut de rîs ? Oare toată născocirea era greșită ? Totuși, nu și-a trădat tulburarea.

— N-am reușit ! — anunță el triumfător. — Așa și trebuia să se întîmple conform legii lui Aristotel.

— A cui ? — întrebă fără voie fata.

— A lui Aristotel — repetă cu îndrăzneală Berejkov. — Și a naturalistului cercetător rus, Panteleimon Gusin, inventatorul aerosaniei, adăugă repede. — Acum, vă rog, atenție. Cu permisiunea dumneavoastră, iau a doua minge !

Tot ritualul săvîrșit mai înainte cu prima minge, a fost repetat aidoma. Concomitent, mintea lui Berejkov se întreba febril : unde și în ce moment oi fi greșit ? Din nou apăsă cu grijă seringa cu clei de cauciuc... Cu grijă ?... Poate că aici este buba ! Probabil că am fost prea prudent și am introdus prea puțin clei. Ia să apăs mai tare ! Uite așa... Să tragem acum amîndouă acele.

Mingea supusă operației se afla în palma lui Berejkov. Aștepta ! Probabil că va fi nevoit să audă din nou fluieratul subțire al aerului, care va izbucni prin găurele... Nu, urechea atentă nu sezisă nici un sunet asemănător. Mica minune a constructorului Berejkov se săvîrșise. Roasă, moale, vechea minge întinerise, devenind elastică. Aerul nu ieșea ; cleiul astupase într-o clipă orificiile provocate de înțepături, sub presiunea puternică a aerului dinăuntru.

— Poftiți ! — Berejkov aruncă cu putere mingea de pămînt și o prinse sus. — Dați-mi toate mingile ! Brevetul îl păstrez pentru mine.

— Brevetul ? Oare dumneata ai inventat asta ? — exclamă Liubarski.

— Jur că da, și chiar acum.

— Ia dă-mi-le încoace !

Luă de la Berejkov ambele seringi, le răsuci cu interes pe toate părțile, iar de la fiică-sa primi o minge moale și începu să rîdă.

— Simplu ! Uimitor de simplu ! — spuse el.

Înfipse în minge amîndouă acele unul după altul. Berejkov îi surprinse zîmbetul. Oricît de ciudat ar părea, dar zîmbetul acesta al lui Liubarski amintea acum de zîmbetul înnăscut, copilăros, al lui Berejkov. Ascunzîndu-și emoția, care-l scutura ca frigurile, Berejkov începu să pompeze cu înverșunare. Liubarski execută cu multă dibăcie toată operația. Se vedea bine că este și el constructor înnăscut, că lucrurile se supun cu ușurință degetelor sale lungi, îndemînatice. Și de data aceasta, mingea întinerită începu să sară admirabil.

Inginerul-șef își privea acum cu simpatie oaspetele.

Berejkov se simți cuprins de entuziasm.

O, va povesti la Moscova, la Institut, despre eroismul său, despre felul cum a reușit să-l îmbuneze pe acest inginer inabordabil, cu bărbuța ascuțită de Mefisto. Liubarski a mai umflat o minge, apoi a treia, a patra.

— Și dumitale îți place tenisul ? — întrebă el.

— Și încă cum !

Uitînd că e șchiop, Berejkov era gata să se avînte pe teren cu racheta în mînă. Era atît de surescitat, încît ar fi putut probabil să demonstreze cu adevărat un joc de calitate. Dar Liubarski schimbă vorba :

— Unde ți-e plicul albastru ? La telefon ai reușit

de minune să mă faci curios... Ai inventat un întreg roman.

— Vai de mine! Nu inventez niciodată. Am pentru dumneavoastră o scrisoare de la Avgust Ivanovici Şelest şi un volum uriaş. Cuprinde colecţia unei reviste franceze pe care v-a scris o dedicaţie: „Duiosului admirator şi cavaler al motoarelor"...

— Motoarelor? — Liubarski izbucni în rîs. — Ce fel de revistă? Din ce an?

După ce a fost informat, spuse cu însufleţire:

— O, pentru mine este o noutate. O voi citi cu plăcere. Mulţumesc! Dă-mi voie să te invit în biroul meu.

— Nu! — interveni fiica lui Liubarski. — Eu sînt stăpîna casei. Îl invit la ceai pe musafirul nostru.

„Musafirul nostru"! Ce-i mai trebuia lui Berejkov? „Victorie! Victorie!" — repetă el în gînd, de parcă ar fi trimis prin radio mesagii îmbucurătoare colegilor săi din Moscova.

Peste puţin timp, şedea pe terasă la ceai şi zugrăvea doamnelor farmecul vieţii din capitală.

16

După ceai, Liubarski spuse amabil:

— Să trecem la mine...

Uriaşa cameră de lucru, de la domiciliul inginerului-şef, era situată la etaj. Un perete, cu colţurile tăiate pieziş, era aproape în întregime din sticlă, ca o lucarnă. De aici se vedea departe cursul Niprului, ici-colo parcă întrerupt de cotiturile malului, ca să reapară din nou strălucind în mirajul soarelui. Stepa Niprului se întindea cît vedeai cu ochii, întretăiată cînd de fîşii de-un verde proaspăt, cînd de fîşii gălbui, cînd negre. Orizontul nu se zărea desluşit; în pîcla tulbure stepa se contopea cu cerul.

— Splendid! — exclamă Berejkov în admirație. — Splendidă vedere.

— Îți place? — răspunse Liubarski. — Aici am devenit arhitect. Am reconstruit casa și am amenajat această lucarnă.

— Minunat!

Berejkov se uită în dreapta și în stînga, la ambele porțiuni oblice ale peretelui de sticlă.

— Dar uzina, unde-i uzina? — întrebă el.

— În spate. Prin fereastra asta de sticlă nu se vede uzina. Aici nu-i decît perspectiva depărtării nemărginite.

Lîngă fereastră, pe un suport special, lăcuit, era instalat un aparat de radio, care pentru vremea aceea însemna o noutate. Alături se aflau fotolii împletite și un balansoar.

— Îmi place să mă odihnesc aici — spuse Liubarski. — Asculți muzica și privești într-acolo.

Tăcu puțin și apoi declamă încet: „Rusie, biata mea Rusie, cu vînturi, izbe cenușii, ce storc în inima-mi pustie lacrima dragostei dintîi"[1]. Îți amintești?

Spre rușinea eroului nostru, Berejkov nu-și amintea de aceste versuri. Și nici prin fereastră nu văzuse izbe cenușii. Departe, pe malul celălalt, în sat, se zăreau căsuțele albe, de lut, ucrainene. Versurile duioase asupra bietei Rusii nu atinseseră nici o coardă în sufletul său. Dar se grăbi să dea din cap, în semn de înțelegere.

— Ia loc! Stai unde-ți pace — îl invită Liubarski — arătînd spre fotoliu și canapea.

În cabinet, afară de restul mobilei, își găsise loc o planșetă de desen și o masă de lucru nevopsită, pe care Berejkov observă o menghină, scule și-un motor în miniatură, demontat. Berejkov trase cu coada ochiului într-acolo, dar își schimbă privirea ca să nu pară indiscret.

[1] Din poezia „Rusia" de A. Blok. În romînește de Mihail Calmîcu. (N. red. rom.)

— E atelierul dumneavoastră? — întrebă el delicat.

— Da. Uită-te te rog la bagatela asta.

Se apropiară de masă.

— A, Vladimir Gheorghievici, e ceva foarte interesant.

— Un motor construit de mine; are o zecime de cal putere.

— De ce așa de mic?

— Vreau să lansez zilele acestea un aeromodel cu un pasager original.

— Pasager? Cu un asemenea motoraș?

— Da... ești bun să te uiți...

Liubarski scoase și întinse musafirului o fotografie mare. Pe fondul cerului plutea un zmeu în formă de cutie, sub care atîrna un coș împletit.

— Ia lupa... Vezi? Din coșuleț iese afară un botișor de cățel. Asta e cățelul meu-pilot... Îl chem acuși.

Îndreptîndu-se spre una din ferestrele deschise, Liubarski vîrî două degete în gură și fluieră puternic. Gestul și fluieratul de băiețandru îl încîntară pe Berejkov. Și lui îi plăcea în orele libere să-și minuneze prietenii și cunoscuții cu tot felul de scamatorii, și se bucura că recunoaște aceeași trăsătură în Liubarski. Totuși, cîinele nu se prezentă la chemare.

— A plecat probabil cu copiii — spuse Liubarski. — Nu-i nimic, o să-l fluierăm mai tîrziu încă o dată.

Lui Berejkov îi plăcu și acest lucru. Era drăguț că un cățeluș dresat aleargă undeva, în libertate. Se simțea foarte bine și mulțumit în această casă și nu mai avea nici o îndoială că nu venise degeaba și că va ști, cînd va veni clipa hotărîtoare, să obțină totul, cu strălucire și inspirație, ca un artist în formă.

Deocamdată, Berejkov se aplecă deasupra motorașului și-i examină construcția.

— Minunată idee! Şi eu, Vladimir Gheorghievici, am construit cîndva ceva asemănător, dar am adoptat un alt principiu.

Scoase creionul, ceru o foaie de hîrtie şi repede schiţă o schemă. Liubarski îl urmărea cu interes.

— Motorul dumitale a funcţionat?

— Da. Lucra cîteva clipe şi se defecta. Apoi l-am părăsit.

— Apoi l-ai părăsit... Eterna noastră poveste. Temă pentru un roman nemuritor despre Rusia.

— Nu! Mie mi-ar place ca pînă la urmă eroul nostru să-şi realizeze proiectul, să-şi construiască motorul! Asta aş zice şi eu roman!

Acest răspuns îl făcu pe Liubarski să rîdă:

— În tehnică dumneata gîndeşti mult mai original — spuse el şi, fără să mai prelungească discuţia filozofică, luă din nou schiţa în mînă. — Ce-ai spune dacă aş încerca să construiesc un mic motoraş, folosind principiul dumitale?

— Cu plăcere... Cîştigul îl împărţim pe jumătate — glumi Berejkov. — Şi gloria la fel.

Liubarski izbucni din nou în rîs.

— Care cîştig? Care glorie? Pe ce lume trăieşti? Aceste simpatice jucării le fac cu mîna mea şi numai pentru plăcerea mea.

— Bine! Dar acest motoraş poate fi produs pînă la urmă în serie, la uzină, pentru amatorii de aeromodele.

— Ce vorbeşti? Zău că eşti un copil! Unde ai să găseşti la noi o uzină care să producă aceste lucruşoare? Ele cer o atît de fină prelucrare! Doar toate acestea eu le-am şlefuit...

Tot pe masa de desen era şi schiţa motoraşului. Între cei doi s-a legat o discuţie de specialitate. Berejkov şi-a exprimat din nou admiraţia faţă de cîteva subtilităţi de concepţie ale proiectului, apoi a întrebat:

— Vladimir Gheorghievici, îmi permiteţi să vă fac o critică?

Liubarski îi acordă permisiunea, zîmbind.

— Nu vi se pare că grupul acesta — și Berejkov înconjură cu vîrful creionului cîteva detalii ale schiței — nu este prea reușit ? Că îngreunează oarecum întregul ansamblu ?

Inginerul-șef nu mai zîmbea. Da, Berejkov ghicise. În tot proiectul, această parte era singura care nu-l satisfăcuse nici pe el ; rupsese multă hîrtie de desen, dar pînă la urmă se dăduse bătut, acceptînd varianta care i se părea totuși grosolană.

— Ce-ar fi — urmă Berejkov — dacă în locul acesta i-ați da două grade de libertate. Dacă i-ați da posibilitatea să joace...

Într-o clipă, corectă ceva pe desen. Și imediat privi cu teamă la motor. Dar Liubarski îl încurajă :

— Așa, așa... Dezvoltă-ți ideea...

Din cîteva trăsături de creion, Berejkov își expuse ideea pe-o foaie de hîrtie curată.

— Vedeți, atunci întreg grupul...

— Just ! — exclamă Liubarski.

Nu o dată, în căutările sale, se învîrtise în jurul acestei idei, care acum i se părea proprie.

— Just ! Și eu m-am gîndit la așa ceva ! Dar dumneata cum de-ai găsit soluția ?

Berejkov se făcu trandafiriu. Era sensibil la laude.

— Copil-minune — pronunță el cu modestia care-l caracteriza, desfăcîndu-și brațele în lături.

— Copil-minune — repetă rîzînd Liubarski. — Și acum, copile nevinovat, dă-mi scrisoarea pe care mi-ai adus-o...

Valiza sacră fu deschisă imediat. După ce-i înmînă scrisoarea, Berejkov așeză cărțile într-un teanc ordonat pe măsuța rotundă, lîngă canapea. Titlul revistei franceze, imprimat cu aur, strălucі. Liubarski exclamă, fără voie :

— Ah, cum se mai pricep francezii la așa ceva !

Își trecu vîrfurile degetelor peste copertă — o imitație de piele foarte reușită. După ce parcurse

în fugă rîndurile scrisorii, atinse din nou coperta, o deschise şi citi, zîmbind, dedicaţia :

— „Duiosului admirator..." Păcat că de multă vreme n-am mai publicat nimic. I-aş fi trimis şi eu o dedicaţie : „Simpaticului vulpoi, Avgust Ivanovici Şelest". Mi-ar face plăcere să petrec o seară cu dînsul, am mai sta de vorbă, am filozofa... Un articol care-i face praf tratatul ? Interesant...

— Vi-l găsesc îndată.

Berejkov trase spre el volumul cel greu şi... Se produse exact efectul pe care-l prevăzuse Şelest. Sub revistă se aflau albumele. Liubarski le zări :

— Ce-i asta ? Francezii ? — Luă imediat albumele în mînă şi se instală mai comod pe canapea. — De unde le ai ?

— De la Avgust Ivanovici. Le-am cerut pentru drum ca să mă distrez în tren.

— Dumnezeule ! Auzi ! În tren ! Pentru distracţie ! — Liubarski întorcea cu grijă filele mari, zgrunţuroase, cu reproducerile în culori aplicate pe ele, acoperite cu cea mai fină foiţă de ţigară. — Vai ce frumos sînt redate culorile ! În tren ! Barbarule ! Ar trebui să te încînte, să le contempli... Sînt revelaţii artistice, frumuseţea desperării, povestea veacului nostru...

— A veacului nostru ?

— Oare nu te impresionează ? Uite, priveşte... Un beţiv singuratic în faţa păhărelului gol [1]. Uită-te la faţa lui, la mîna asta căzută. Aici pînă şi mîna vorbeşte ! Parcă spune că... — Liubarski tăcu, fără să-şi mai ia ochii de la pictură. — Nu — începu el din nou — asta nu poate fi redat prin cuvinte. Ce beznă ! Nimic înainte ! Nimic ! Doar acest păhărel ! Ce înfricoşătoare poveste de viaţă...

Liubarski tăcu din nou. Se simţea că această pictură îl emoţionează. Desfăcu un alt album. Dădu

[1] E vorba de tabloul „Un păhărel de vin" — operă a pictorului Jean Gigoux (1806—1894), aparţinînd şcolii romantice franceze. (N. red. rom.)

peste tabloul „Plimbarea deținuților" de Van-Gogh,[1] minunat reprodus. În pătratul curții unei închisori, deținuții, scoși la plimbare, pășesc în cerc, unul în spatele celuilalt.

— Dar tabloul ăsta parcă-l mai poți uita! — exclamă Liubarski, privindu-l.

Reținut, cam rece în purtarea corectă din timpul orelor de serviciu, totuși, cu oameni din mediul său (în special cu inginerii) îi plăcea să vorbească. Și nici de data aceasta nu și-a putut refuza această plăcere. Berejkov nu făcea decît să-l asculte. Efuziunile inginerului-șef nu însemnau pentru el decît o dovadă în plus de considerație.

— Privește cu atenție aceste nuanțe — spunea Liubarski. — Cîtă deznădejde exprimă ele!... Pietre albastre și violete... Penumbră veșnică... Aici soarele nu străbate niciodată. Și unde să scapi dintre acești pereți?... Unde să te duci?... Umblă, umblă în cerc... De ce, pentru ce? Nu căuta răspunsul... Sau, mai bine zis, pictorul însuși a dat un răspuns: viața noastră este o închisoare.

Liubarski oftă și continuă:

— O închisoare!... O absurditate sinistră, greu de suportat. Cine dintre ai noștri a știut să redea atît de sugestiv întreaga tragedie a existenței?

Berejkov nu-l întrerupse. Pîndea cu nerăbdare momentul pentru a putea vorbi despre motorul „ADVI-100", despre chiulasele de cilindru cu răcire cu aer. Aștepta încordat ca înaintea unui asalt, impunîndu-și să fie cît mai respectuos. În fundul sufletului i se părea însă comic că acest inginer tolănit comod pe canapea, uscățiv ca un sportiv, bronzat de soare, de-o eleganță neglijentă, care

[1] *Vincent Van-Gogh* (1853—1890) — pictor olandez. Deși în creația lui Van Gogh străbat note de protest social împotriva realității capitaliste („Plimbarea deținuților" de pildă), ideile lui, exprimate prin mijloace formaliste, au rămas în marea lor majoritate neînțelese de popor, străine lui, iar opera în întregimea ei — închisă în cercul strîmt al estetismului. (N. red. rom.)

avea la dispoziția sa o uzină întreagă, care-și amenajase această cameră-birou de lucru și atelier, după propriul său proiect unde-și construise pentru amuzament un motoraș-jucărie — i se părea comic că tocmai el poate afirma atît de afectat că „viața este o închisoare". Din respect și, bineînțeles, din dorința de a stabili un contact sufletesc, Berejkov încercă să adopte, de circumstanță, un ton asemănător, oftînd cu melancolie și prefăcîndu-se a avea — mă rog — o fire aleasă. Dar hotărît că această întreprindere nu-i reușea.

„Ce fel de închisoare?" — se tot întreba el.

Pînă și momentul acesta, cînd inginerul-șef, savurînd, se desfăta liniștit cu albumul deschis în fața sa și, aproape declamînd, interpreta pictura lui Van Gogh, iar Berejkov asculta smerit, cu un aer nevinovat — pînă și acest moment era, cum spunea Berejkov, palpitant, extraordinar de interesant, saturat parcă de electricitate. „Viața este o închisoare." Ce prostie! Dar lupta aceasta pentru realizarea unui motor nu este viață adevărată? Ce culori, ce pasiuni îi lipsesc?!

Penumbră veșnică... De unde i s-o mai fi năzărit și asta? Berejkov privi pe fereastră, la tot întinsul pitoresc, inundat de soare. Acum cînd soarele, încă strălucitor, fierbinte, cobora spre asfințit, totul era și mai clar conturat. Cursul Niprului și nisipurile nu se mai contopeau într-o singură oglindă lucitoare. În depărtare, cerul și pămîntul se despărțiseră; cerul își pierduse paloarea, devenind strălucitor de albastru; norii albi, risipiți, sclipeau ici-colo ca argintul, prinzînd parcă formă, relief. Și se vedea cum frunzele unui plop tremurau în boarea abia simțită a unui vînt ușor și cum prin verdeață se alungau lumini și umbre. Da, iată viața, palpitarea, tremurul ei...

Berejkov ar fi dorit să-i vorbească. Își aminti de ziua cînd îndurerat, înmuiase pensula în borcă-

nelul sacru cu vopsea de email... Şi cum, vopsind albia aceea veche de metal, îşi înmormîntase parcă visele. Şi el se lăsase atunci pradă unor gînduri asemănătoare cu cele pe care le exprima acum Liubarski. Dar, la dracu, oare a doua viaţă în care a păşit era urîtă? Oare n-a dobîndit din nou visuri, cutezanţă, încredere? Ehei, senior Liubarski, văd că pur şi simplu n-aţi ştiut să păşiţi în a doua dumneavoastră viaţă şi aveţi mereu nostalgia celei trecute! gîndi Berejkov.

Totuşi, s-a abţinut să-i riposteze. „Să nu trîntesc ceva nepotrivit!" — îşi spuse el prevenitor. Dar ceva trebuia să spună! Dintr-o clipă într-alta, Liubarski o să-l privească întrebător, solicitîndu-i înţelegerea. Şi, oricît s-ar fi străduit, nu găsea nici o replică potrivită. Să ştii că e de rău! gîndi Berejkov. Trebuia să părăsească cît mai repede acest teren nesigur. Ajunge cu pictorii! Avea pregătit ceva mai de efect, ceva mult mai important, o ultimă şi imbatabilă lovitură. Sosise şi timpul. Venise vremea să-i vorbească de motor. „Daţi-mi voie — şi Berejkov îi salută galant în imaginaţie pe pictori — să vă las cu bine." El apropie uşor colecţia revistei franceze; trăgînd cu coada ochiului, verifică dacă firul roşu de mătase — semnul de carte — se află la locul său şi aşteptă liniştit un timp.

Observînd însă mişcarea lui Berejkov, Liubarski puse mîna pe albumul deschis.

— Nu, nu, lasă-l... — Îşi întoarse din nou privirea spre pictura lui Van Gogh şi oftă. — Închisoare, o închisoare... Cercul deţinuţilor... În faţa acestei pînze am stat cîndva ore întregi... E parcă vorba aci şi de viaţa mea, de noi, dragul meu... Orice ai spune, e o operă genială, nu-i aşa?

Lăsîndu-se pe spate, îl privi în sfîrşit pe Berejkov.

În aceeași clipă, Berejkov îi întinse colecția revistei.

— Dar asta, Vladimir Gheorghievici? Ce veți spune despre aceste opere?

Deschizînd volumul la locul unde era pus semnul de carte, îl așeză abil pe genunchii lui Liubarski, peste album.

— Barbarule! — exclamă Liubarski. — Ai să-l șifonezi!

Berejkov îl ajută imediat să scoată albumul de sub cartea grea și Liubarski se liniști doar după ce reproducerea în culori a vestitei „Plimbări a deținuților" fu acoperită de foița de țigară și sub vălul acesta fu așezată cu grijă pe măsuță. În aceste clipe, Berejkov ardea de nerăbdare, după propria sa expresie. Iată că inginerul-șef se instală din nou foarte comod și-și îndreptă privirea asupra noii opere ce-i fusese prezentată.

După ce parcurse datele de calcul, care erau de-asemenea tipărite, Liubarski făcu cîteva observații subtile.

— Observă — spuse el — cum s-a înscris aici circuitul de alimentare cu ulei. Ușurință pur franțuzească. Dar, în general... În general, nimic deosebit. Lucrul a fost făcut de oameni capabili. Dar unde găsești în el revelație, vrajă, tot ce poate uimi la un geniu?

Berejkov era din toată inima de acord cu el. Avea aceeași părere despre această inovație. Dacă și-ar fi dat frîu liber, cum se întîmpla în discuțiile aprinse la ADVI, s-ar fi ales fulgii de ea. Într-adevăr, avea în față reprodus un mediocru motoraș francez. Nivelul mediu obișnuit, obținut în construcția de motoare europeană. Sistemul de alimentare cu ulei era însă cu-adevărat reușit. Berejkov se bucura că Liubarski simte atît de just și de sub-

til estetica mașinii. El îi făcu acest compliment cu multă delicatețe.

— Estetica mașinii! — repetă mulțumit Liubarski. — Ai fost în Franța? Francezii au estetica în sînge. Acolo totul este grațios. Iată țara în care viața este o încîntare.

Continuă să vorbească cu duioșie despre Franța, declamînd aproape și uitînd cu desăvîrșire că abia cu cîteva minute înainte, interpretînd tablourile pictorilor francezi, citise în pînzele lor desperarea, tragedia existenței. Dar Berejkov nu-l lăsă de data aceasta să plutească în nori.

— Dar chiulasele? Nu găsiți, Vladimir Gheorghievici, că sînt puțin cam lipsite de estetică?

— Care chiulase? A, astea?... — Liubarski se întoarse iarăși spre revistă. — Nu, de ce? După părerea mea, sînt ireproșabile.

Berejkov atîta așteptase. În aceeași clipă, lîngă desenul tipărit în revistă apăru o mică fotografie, făcută în secțiune longitudinală a lui „ADVI-100". Liubarski nu putu ghici de unde a scos musafirul său această fotografie lucioasă, de loc mototolită — din buzunar, din mînecă sau a prins-o din aer.

— Vladimir Gheorghievici, iată... — În glasul lui Berejkov se simțeau accente de triumf și de rugăminte. — Iată, în proiectul nostru chiulasele sînt de același fel!

Cele două desene stăteau acum unul lîngă altul. Ce-ar mai fi putut riposta inginerul-șef? În sfîrșit, în sfîrșit este dezarmat, este prins.

Liubarski luă fotografia și se lăsă puțin pe spate, ca s-o privească de departe. De o oră și jumătate-două, de cînd stătea nestingherit de vorbă cu Berejkov, prinsese oarecare simpatie pentru acesta și privea acum într-un fel aparte lucrarea pe care pînă atunci, în calitatea lui de inginer-șef al uzinei, o refuzase cu îndîrjire.

— Dumneata ai proiectat asta?

— Da, am participat şi eu la proiectare — răspunse Berejkov modest.

— Ce să zic, nu-i rău... Fireşte, n-are nimic deosebit, dar este frumos combinat. Conturul general este ireproşabil. Aş zice că ţi-a ieşit plin de feminitate. Şi eu caut întotdeauna să dau un asemenea contur şi, sincer vorbind, aş putea să te invidiez. Desigur motoraşul e de talia „Hispano"-ului.

— Atunci construiţi-l, Vladimir Gheorghievici!

— Aş face-o cu plăcere! Dar unde?

— Cum „unde"? La uzina dumneavoastră.

— Aici?

Şi cu o mişcare obosită Liubarski arătă undeva, spre spate, dincolo de perete, unde era uzina, care nu se vedea prin geamul uriaş. Pe chipul ars de soare, cu bărbuţă ascuţită, apăru o strîmbătură.

18

— Oare crezi în mod serios — întrebă apoi Liubarski — că putem construi motorul?

— De ce nu? Singur aţi afirmat că nu-i „nimic deosebit". Doar francezii...

— Doamne, eşti într-adevăr un copil! Oameni ca mine şi ca dumneata trebuie să înţeleagă că nu-i de nasul nostru, în văgăuna asta, să producem maşini care se fabrică azi în străinătate. Îmi eşti foarte simpatic, dar, drăguţule, motorul vostru n-o să-l facem.

Liubarski îşi plecă obosit pleoapele. Erau încreţite într-o mie de cute mărunte ca o hîrtie mototolită. Poate că numai ele trădau vîrsta acestui inginer elegant, boieros, care juca în fiecare zi tenis. Acum părea un bătrîn.

Berejkov privi cu ură aceste pleoape. În clipa aceea, distinse sub vălul strălucitor al talentului, al gustului artistic, al culturii, un ţesut mort, un suflet ars pînă la cenuşă. Iată de ce excelenţa sa,

acest marchiz din Zadneprovie, perora despre deznădejde, pustiire, închisoare. El însuşi era pustiit şi lumea întreagă era pentru el cufundată în beznă. Oare se mai puteau găsi cuvinte, care ar fi putut să-l influenţeze cît de puţin? Nu, totul fusese spus. Se consumase atîta energie nervoasă, se utilizase tot ce putea da Berejkov, se săvîrşise şi ultima mutare, atît de bine chibzuită, ca să rămînă fără replică. Şi totuşi... Drept răspuns, Berejkov fu gratulat cu o privire goală, scursă printre nişte pleoape plictisite, lăsate în jos. Nu, aici într-adevăr nu se va construi motorul, atîta timp cît va rămîne inginer-şef acest om nepăsător şi înfricoşător.

Berejkov aruncă o privire spre albumul deschis, aşezat cu grijă pe măsuţa rotundă. Prin foiţa transparentă se zărea pictura lui Van-Gogh: deţinuţii cu capetele plecate scoşi la plimbare prin curtea închisorii. Enervat peste măsură, Berejkov sări în sus şi smulse foiţa de pe tablou.

— La închisoare! — strigă el. — La închisoare!

Şi lovi cu pumnul în album fără nici un respect pentru artă. Liubarski se ridică înmărmurit. Chipul său căpătă deodată o expresie rece şi arogantă.

— Mi se pare că dumneata...

— Nu, să nu vi se pară! — îl întrerupse Berejkov cu glasul liniştit. — Acum nu mai striga. Reuşise să se stăpînească şi vorbea desluşit, calm, apăsînd pe fiecare cuvînt. — Iată unde vă este locul!

— Fii amabil şi dă-ţi osteneala să părăseşti imediat această casă. Poţi face accese de nebunie şi pe stradă — spuse Liubarski.

— Fiţi fără grijă, îmi voi da toată osteneala! Dar să ştiţi că motorul tot îl vom construi, iar pe dumneavoastră... Pe dumneavoastră am să vă bag chiar eu aici!

Şi Berejkov mai lovi o dată cu pumnul în pictura lui Van-Gogh şi, întorcîndu-se brusc, lăsă albumele şi ieşi de la Liubarski.

Trîntind uşa casei inginerului-şef, Berejkov se îndreptă spre hotel. Hotărî să se culce mai devreme, să adoarmă mai repede. Era metoda sa încercată împotriva tuturor necazurilor ; rănile sufleteşti i se cicatrizau mai repede în somn. Ce zi grea ! Cînd se gîndea la Liubarski, îi veneau pe buze numai înjurături. Un ucigaş cu sînge rece ! Un asasin ! Nemernicul, ne-a înăbuşit creaţia. Ba, vezi să nu ! îşi zise Berejkov. După un somn bun, o să-şi adune destule rezerve noi de energie şi mîine dimineaţă va inventa ceva, va mai lupta pentru realizarea motorului său.

Cu toate acestea, se răsucea în pat fără să adoarmă. Cum să adoarmă cînd în faţa ochilor îi apărea mereu blestematul de Liubarski. Iată-l cu ochii mijiţi, cu racheta în mîna arsă de soare, cum strecoară, rece, printre dinţi : „A, dumneata erai ?" Iată-l, tolănit comod pe canapea, cum priveşte plictisit şi-i spune : „Oameni ca mine şi ca dumneata, ar trebui să înţeleagă..." Ca mine şi ca dumneata... Ticălos-putred ! Să-l pui la zid şi să-l împuşti ! Eu am să-l ucid, chiar eu ! Şi Berejkov îşi imaginä scena. Liubarski escortat spre rîpă. I se citeşte sentinţa : „Se face vinovat de faptul că sabotează creaţia... Distruge uzina... Şi-a pierdut onoarea de inginer... Să fie împuşcat !" Şi Berejkov se vedea cum îndreaptă revolverul şi apasă pe trăgaci fără nici o ezitare.

Dar, la urma urmei, de ce să doarmă ?

Şi-a dat pătura la o parte, s-a ridicat din pat şi s-a apropiat de fereastra deschisă. A respirat adînc mirosul de salcîm. Peste tot plutea o linişte adîncă ! La toate ferestrele — întuneric. Orăşelul dormea. În lumina difuză a lunii a deslusit coşul de fier al uzinei, care se înalţa spre stelele cu palide sclipiri. O uzină mică, anemică. Nici coşul nu-l avea măcar de cărămidă. Cu toate acestea, cîte nu s-ar putea

realiza aici ! Şi iar l-a cuprins tristeţea. Berejkov si-a amintit de atelierele şcolii tehnice : cel de strungărie, cel mecanic, cel de turnătorie, forja. Cît de minunate i se păruseră cînd păşise pentru prima oară în ele ! Şi-a neglijat cursurile la institut şi umbla ca un îndrăgostit. Zile în şir, fără întrerupere, a tot meşterit la primul lui motor, motorul de barcă. Îşi mai aminti de uzina din Liudinovo — o puternică întreprindere fruntaşă, unde se fabricau motoare grele, locomobile. Ce fericit a fost, cînd a sosit aci ca student să-şi facă practica ! Şi acum, stînd lîngă geamul deschis deasupra tufelor de salcîm înflorit, i se păru că simte mirosul uzinei — al gazelor degajate de fonta topită, turnată în pămîntul de formare, cu mirosul său caracteristic, vaporii emulsiei de săpun, care răceau cuţitele fierbinţi de aşchiere, şi chiar al aşchiilor proaspete de oţel din jurul maşinilor-unelte.

Auzi, nu se pot turna chiulasele ! se agita Berejkov. Trebuie numai să vrei, să te pasionezi. Este grozav de interesant ! În minte îi apăru gestul dispreţuitor, obosit, al lui Liubarski, arătînd în direcţia uzinei, undeva în spate, dincolo de peretele masiv al biroului său cu uriaşa fereastră. Sibaritul îşi amenajase dinadins fereastra în felul acela. Trebuie împuşcat ! Nu merită altceva decît să fie împuşcat !

Ce zăpuşeală... Nu poţi dormi... Aproape mecanic, fără să-şi dea seama ce face, Berejkov se îmbrăcă şi ieşi. Hoinărea ca un somnambul, purtîndu-şi paşii automat. Dar nu-l atrăsese luna, ci coşul uzinei.

20

Berejkov rătăcea pe străzile pustii, învăluite în noapte. În liniştea care domnea nu-şi auzea decît proprii-i paşi. Ba nu... Se mai deslusea un sunet

continuu, ca un vuiet egal, îndepărtat, de motor. Sau de cascadă... Erau apele Niprului care clocoteau la praguri. Ce departe se auzeau în tăcerea nopții!

O să duduie cîndva nefericitul „ADVI-100"? O să-i atingă vreodată pereții metalici, aspri, o să-i simtă în degete bătaia și căldura? se întreba Berejkov.

De undeva din față se auzi un cîntec. De unde o fi venind? Nu era nici o casă prin apropiere. Berejkov păşea de-a lungul gardului uzinei, în spatele căruia era beznă. Un glas subțire, de tînăr, intona:

Volga, Volga, mama noastră
Volga, Volga, fluviu rus...

Într-un orășel de pe malul Niprului se cînta despre Volga. Nu era nimic uimitor, dar se cînta într-un fel neobișnuit, prea tărăgănat. Berejkov asculta cu atenție. Solistului îi țineau isonul cîteva glasuri tinere. De unde s-or fi auzind? Parcă ar cînta de undeva, de dincolo de gard. Sau, poate, mai departe: după colțul acestei împrejmuiri lungi, ce se profila în întuneric. Petrec? Nu s-ar zice! Nu urla nimeni și nu se auzeau nici fluierături, nici strigăte de beţiv. Au cîntat „Stenka Razin" pînă la sfîrșit. Apoi a răsunat o altă melodie.

Dinspre cerul de amiază
O căldură — să te ții...

Vocile — aceleași — au început să cînte toate deodată. Ritmul era și de data aceasta puțin cam tărăgănat, foarte reținut.

Călăreții lui Budionnîi
S-au desfășurat în stepă.

Ajungînd la colțul gardului, Berejkov zări de după cotitură fișiile oblice ale luminii electrice că-

zînd din cele două ferestre deschise ale biroului principal al uzinei. Într-o încăpere mare, cu mese înclinate, nevopsite, cîţiva tineri desenau şi cîntau. Solistul era un tinerel bălai, ce părea să aibă vreo şaptesprezece ani, purtînd insigna de comsomolist pe cămaşă. Desena cu multă rîvnă. Înainte de a trage o linie, încerca trăgătorul nu numai pe un petic de hîrtie, ci uneori chiar pe mînă. Încheietura mîinii stîngi dinspre partea unde se ia pulsul era împestriţată pînă la adîncitura cotului de liniuţe de tuş. Alături, ţinîndu-i isonul, lucra un tînăr inginer într-o haină de doc, albastră, foarte decolorată, şi pe care Berejkov îl mai întîlnise la uzină. Căută să-şi amintească cum îl cheamă. Parcă Nichiforov. Sau Nikitin. Era şeful serviciului de proiectări. În cursul vizitelor sale anterioare la uzină, Berejkov nici nu-i dăduse atenţie. Aici nu se proiectau motoare noi, funcţia de proiectant-şef fiind socotită inutilă, iar aşa-numitul serviciu de proiectări era, de fapt, după cum înţelesese Berejkov, un birou obişnuit de desen tehnic, care nu avea nici o influenţă cît de cît serioasă asupra activităţii uzinei. Probabil că aşa se şi explica faptul că fusese numit şef un mucos, abia ieşit inginer.

Ce punea la cale acest Nikiforov sau Nikitin ? Dar tabloul care-i apăru în cadrul ferestrei viu luminate trezi în Berejkov amintirea unui lucru foarte cunoscut. Cu multe luni în urmă, elevii lui Şelest stăteau noaptea în „izbuşkă", fără să cînte, şi desenau piesele motorului „ADVI-100", căutînd să termine proiectul cît mai repede.

Din întuneric, Berejkov examină cu atenţie pereţii. Într-adevăr, pe o planşă mare în ramă de lemn era prezentată vederea generală a unui motor. Litere bine conturate formau inscripţia „Zadneprovie-100". Berejkov fluieră încetişor. Oho, proiectează o maşină proprie. Şi tot de-o sută cai putere ! Strîngînd pleoapele, el descifră pe hîrtie un rînd scris mai mărunt : „Proiectul inginerului

P. Nikitin". Iată deci cine dă aici, de fapt, tonul cîntecului! Şi, în definitiv, dacă-l priveşti bine, are o figură interesantă. Pometii cam ieşiţi, nasul puţin acvilin, urechile depărtate de cap cu încăpăţînare. Şi părul — blond închis, puţin ondulat.

La mesele de desen se cînta într-un glas:

Nimeni pe lume nu va putea
Calea parcursă să ne-o ia...

— Pot să intru? — strigă Berejkov.

Stătea acum în lumină, lîngă pervazul ferestrei. Toţi au întors capul.

— A, tovarăşul Berejkov?! — spuse Nikitin. — Poftiţi, poftiţi... Vă arătăm noi îndată drumul. Pavluşa! (Flăcăiaşul-solist tresări.) Sau... Nu săriţi geamul, tovarăşe Berejkov?

— Nu ştiu... Mi se pare că m-au lăsat picioarele.

— De ce?

— Am trecut pe-aici şi am încremenit văzînd...

— Motorul nostru?

— Motorul, de fapt, nu l-am văzut încă prea bine.

— Atunci poftiţi să-l vedeţi... Interesant ce veţi spune.

Nikitin se apropie şi-i întinse mîna. Berejkov o strînse şi dintr-un salt se aşeză pe pervaz. Făcînd o mişcare de rotaţie cu picioarele, se pomeni în odaie.

21

Lui Nikitin începură să-i tremure puţin maxilarele cînd Berejkov se opri lîngă desenul cel mare, în ramă de lemn. Pe obrazul său negricios de sudic, apăru o roşeaţă puţin închisă la culoare, aproape invizibilă. Pe frunte ieşi mai limpede în evidenţă mica urmă albă a unei cicatrice.

Berejkov examină în tăcere desenul motorului. În primul moment, cînd cuprinse cu o privire proiectul, era gata să exclame: „Ce sperietoare!"

A-ha... V-aţi pus în gînd să vă luaţi la întrecere cu noi. De l-ar vedea Avgust Ivanovici ! Nu-i lucrat cu trăgătorul, ci cu toporul. Vai de mine, ce-a făcut Nikitin ăsta cu dinamoul. Văzînd că nu încape în gabaritul motorului, atunci proiectantul — halal proiectant ! — n-a găsit nimic mai bun, decît să-l scoată în afara liniei de contur. Vai, ce ţeapăn stă !

În cameră toţi aşteptau părerea lui Berejkov.

— Văd că am trezit în voi aptitudini creatoare — spuse el, în cele din urmă.

— Tovarăşe Berejkov, pot să vă cer să-mi faceţi un serviciu ?

— Fireşte.

— Spuneţi-vă cinstit părerea.

— Ce să spun ? Sincer vorbind, sînt atîtea lucruri încă nechibzuite, nerezolvate, încît... — Zîmbind fără să vrea, cu superioritate, oaspetele din capitală începu să analizeze proiectul. — Uite, să începem cu asta... N-ai fi putut oare să retezi aceste colţuri, să dai o curbură firească, mai lină, care să micşoreze rezistenţa frontală ?

Nikitin părea calm. Sub pielea oacheşă nu se mai mişca nimic în dreptul pometilor. Roşeaţa închisă se retrăsese.

— Firească ? De asta mă îndoiesc. Colţurile îmi dau rigiditatea. Sînt dezavantajat în ce priveşte rezistenţa frontală, dar cîştig în putere la unitatea de volum şi greutate. Aceste valori pot fi determinate. Şi diferenţa va fi în folosul meu.

Luînd un creion de pe masă, scoţînd din toc rigla de calcul, începu să calculeze chiar pe perete. Pe tencuiala albă apăru repede un şir lung de ecuaţii. Berejkov zîmbea. Caraghios : lui, elevul şi colaboratorul profesorului Şelest, să i se vorbească de rigiditate ! Totuşi se pare că acest Nikitin se pricepe oarecum. Argumenta destul de original. Oare să fi ajuns el singur la aceste formule ? Berejkov îl urmărea cu interes.

— Dă-mi voie — interveni Berejkov — ți-a ieșit un coeficient diferit de cel prevăzut în cursul lui Șelest.

— Poftim. Indicați coordonatele acestei biblii.

— Coordonatele... bibliei ?

— Da. Volumul, capitolul, pagina. Vom găsi numaidecît și vom verifica.

— Pe cine ? Pe Șelest ?

— Dar ce, el nu poate greși ?

Nikitin își duse calculele pînă la sfîrșit și-i întinse creionul lui Berejkov.

— Vă rog să mă combateți !

— N-are cum ! — izbucni flăcăiașul cel bălai.

— Pavlușa, tu să taci.

Cuvintele sunară sever, dar, privindu-l pieziș, Nikitin nu se putu abține să nu-i facă cu coada ochiului. Într-adevăr, Berejkov nu descoperi nici o greșeală în calculul acesta interesant și complicat. Se uită din nou la desen. Hm... În figura aceasta colțuroasă exista într-adevăr un oarecare sistem. Dar, în linii generale, lucrul era, fără îndoială, făcut din topor. Îți venea să-l îndrepți.

— Mă tem — spuse el cu același zîmbet de superioritate — că-mi va fi greu să te contrazic. Vezi dumneata, eu sînt obișnuit să gîndesc nu prin formule, ci prin desene. Și să combat prin desene. Admiți un asemenea mod de discuție ?

— Să presupunem că da.

Berejkov voi să pună mîna pe creion, dar deodată se răzgîndi. Din buzunarul de la piept al hainei scoase fotografia secțiunii principale a motorului „ADVI-100", la fel cu cea pe care ziua i-o arătase lui Liubarski.

— Îmi dai voie s-o prind în perete ?

— Poftim.

Nikitin îl ajută chiar el să prindă în pioneze fotografia pe cadrul de lemn, deasupra planșei lîngă care stăteau. Berejkov se trase cu cîțiva pași înapoi. Ei, de fapt, ce să mai discute ? Era de ajuns

să privești aceste două soluții. Și oftă. Incontestabil, construcția lui „ADVI-100" îi reușise din plin. Ce grațioasă este, în comparație cu acest... Chiar așa, cu această sperietoare!

— Privește, tovarășe Nikitin, ambele lucrări. Și spune-mi absolut sincer, cum ne-am înțeles, oare nu vezi limpede care din ele este mai bună?

— Ba da. A noastră.

— Așa?! — Berejkov nu găsi răspunsul imediat. — Ei, hai să le comparăm. Chiar astăzi, inginerul vostru șef, domnul Liubarski, dracu să-l ia, care s-a lepădat un an întreg de noi, a calificat silueta lui „ADVI-100" drept ireproșabilă. Sau, cum a binevoit să se exprime, ireproșabil de feminină. Privește! Asemenea profil vei întîlni în natură, adică la cel mai mare constructor...

— Totuși — îl întrerupse Nikitin — natura a creat de asemenea și bărbatul, ființă mult mai colțuroasă, construită mai rigid...

Nikitin continua să vorbească. Berejkov se surprinse urmărind din nou cu interes ripostele acestui inginer certăreț.

— Ideea aceasta ar fi ceva — spuse el tărăgănat. — Dar ai realizat-o prea grosolan...

— Cum ați constatat acest lucru?

— Cum? Proiectantul prinde asta din ochi. Are fler...

— Proiectant cu „mila domnului"?

— Mărturisesc că accept și această expresie, deși nu cred în nici un dumnezeu. Dar dumneata renegi această intuiție?

— O supun îndoielii.

Și deodată în cameră a răsunat:

Dinspre cerul de amiază
O căldură, să te ții...

Dirijînd cu mîna mînjită de tuș, Pavluța îi imprima acum cîntecului un ritm voinicesc. Se foia și sălta pe scaun. Deasupra sprîncenelor sale albi-

cioase străluceau picături mărunte de transpirație. Toți cei care ședeau aplecați pe planșetele de desen înțelegeau : Nikitin reușise să apere motorul „Zadneprovie-100", nu căzuse la examen și-l învinsese pe filfizonul acesta, proiectant sosit din Moscova. Glasurile tinere ținură isonul lui Pavluța. Printr-un gest energic, Nikitin a cerut să se facă liniște, dar, întorcîndu-se spre tovarășii săi, i-a scăpat un zîmbet și, ca să nu rîdă — și-a mușcat buzele.

— Văd că te îndoiești de toate pe lume — spuse Berejkov.

— Da. Iată însă ce rămîne sigur.

Înălțînd fruntea, Nikitin a arătat spre bucata de pînză îngustă, roșie, prinsă sus pe perete. Era o placardă de 1 Mai. Pînza roșie era puțin decolorată. Cu trăsături de penel înmuiat în cretă lichidă, care se crăpase pe ici, pe colo, erau scrise cîteva cuvinte despre 1 Mai și chemarea : „Trăiască victoria comunismului în lumea întreagă !"

Berejkov se așează pe taburet. Cîți ani avea acest inginer-matematician cu pometii ieșiți, care punea totul la îndoială ? Probabil că nu împlinise încă douăzeci și cinci. Ăsta n-o să-și piardă vremea degeaba, fără rost. S-ar zice, și Berejkov trase cu coada ochiului la fața cu pometii ieșiți, că n-o să piardă nici o zi.

22

— La ce institut ai învățat ? — întrebă Berejkov.

— La Școala tehnică superioară din Moscova.

— O, și eu tot acolo am învățat. La cine ai urmat cursul de motoare de avion ? La Șelest ?

— Nu, la Ganșin.

— La Ganșin ?

Chiar așa, prietenul său Ganșin, ochelaristul, cu care-și petrecuse tinerețea, a avut timp să crească destui elevi ! Berejkov se uita la Nikitin și părea

că vede în fața sa procesiunea anilor... Trecuseră atîția! Ganșin are elevi... Într-adevăr, Nikitin avea ceva din Ganșin: înclinarea spre matematică, spiritul analitic. Și poate și ironia. Dar în rest, nu-i semăna de loc.

Dintr-o dată găsiră multe subiecte comune, în afara discuției care-i tulburase pe amîndoi. Vorbind cu prietenie, punîndu-și unul altuia întrebări, parcă se odihneau după prima încăierare. Fotografia lui „ADVI-100" sta prinsă tot deasupra secțiunii principale a proiectului, semnat de Nikitin — de acest băiat voinic, zîmbitor, cu dinți albi și cu o mică cicatrice albăstruie, oblică, pe frunte. De unde o fi cicatricea? De la vreun glonte? Berejkov îl întrebă.

— Nu — răspunse Nikitin. — În copilărie îmi plăcea să mă bat „pe pietre", cum se spune aici la noi.

— Aici? Ești din localitate?

— Da... Îl cunoașteți doar pe tatăl meu... Într-una din zile ați ajuns și la el cu desenele dumneavoastră.

Berejkov își aminti imediat. Cum de nu și-a dat seama pînă acum! Da, da, era vorba de bătrînul maistru-șef al atelierului de turnătorie. Au stat mult de vorbă într-o zi! Avea aceiași pometi, același nas acvilin, cu deosebirea că era mai ridicat deasupra gurii. Pînă și în glas, în felul răspicat de-a vorbi, aveau ceva comun.

— Ascultă — exclamă Berejkov — tatăl dumitale o să ne poată turna chiulasele de cilindrii! Trebuie numai ca uzina să accepte desenele.

— Liubarski nu le acceptă?

— Nu, nici dacă te-ai face luntre și punte...

— Nu trebuie să te frămînți atîta! Sper că o să-i frîngem noi capul foarte curînd! Mai bine zis, o să-i facem vînt.

— Dar cînd? Spune-mi, tovarășe Nikitin, sincer: ne veți construi vreodată motorul?

— Sincer ? Nu cred în construcţia voastră.

— De ce ? Priveşte. Este cu adevărat o construcţie ireproşabilă, de nivel european, fără nici un fel de concesie.

— Sînt de acord. Pot chiar admite că o analiză, dacă am reuşi să reducem ambele proiecte la expresii de matematică pură, ar dovedi superioritatea proiectului vostru. Dar trebuie să avem în vedere cel puţin doi coeficienţi de corecţie. Primul — uzina. Motorul nostru se bazează pe posibilităţile uzinei, pe utilajul, pe tradiţia ei. El creează uzinei posibilităţi de dezvoltare. Al doilea... Al doilea l-aş numi maternitate...

— Maternitate ?

— Da. Asta va exista şi în comunism. Noi ne iubim copilul. Şi vom lupta pentru el, vom veghea nopţile, îl vom îngriji cu toţii. Şi-l vom construi, îi vom pune la punct, vom da un puternic şi real motor sovietic.

— Dar... dar motorul nostru ?

— Uzina este obligată să-l construiască... Mi-am spus însă părerea. Este o abstracţiune. Străină pentru mine.

— Aşa s-au întors lucrurile, prietene — îmi spunea Berejkov. — N-am găsit sprijin nici la biroul de proiectări, la tînărul proiectant Nikitin. Trebuie să fac, printre altele, o remarcă. Am împrumutat de la el cuvîntul „maternitate" şi l-am „montat" în mod firesc în filozofia mea de creaţie. El exprimă foarte exact atitudinea proiectantului faţă de opera sa. Doar nu întîmplător madona cu pruncul, zugrăvită de-atîţia pictori, a fost considerată simbol al creaţiei din veac în veac. Ascultă însă mai departe. Trebuie să-ţi mai povestesc despre o întîlnire pe care am avut-o tot în oraşelul acela. Pentru mai multă culoare, să ne transportăm pe stadionul din Zadneprovie, la meciul de fotbal Zadneprovie-Mariupol...

Berejkov își petrecuse ziua fără rost, cerînd direcției uzinei reexaminarea oficială a desenelor, enervîndu-se peste măsură. După șuieratul sirenei, cînd prin ghereta de control dădu năvală mulțimea însuflețită, mai înjură o dată printre dinți și, hotărînd să se destindă, se urcă în trenul muncitoresc ticsit, care mergea spre oraș la meciul de fotbal anunțat de un afiș scris de mînă.

Ocupîndu-și un loc în rîndul strîns al spectatorilor, pe o bancă de lemn nevopsită, începu să privească abătut stadionul.

Echipele își făcură apariția și, după ce procedară la ocolirea tradițională a terenului, se aliniară față-n față, pe cercul din centrul terenului; tricourile portocalii luptau împotriva celor verde închis. Arbitrul îi chemă pe căpitanii echipelor. Din șirul verde al celor de la Mariupol se desprinse în fugă un flăcăiaș înalt, frumos, agil, iar dintre cei de la Zadneprovie, pași, legănîndu-se, fără să se grăbească, un căpitan greoi, cam vîrstnic, cu păr des, ondulat, blond închis. Talia de sub chiloții negri și tricoul portocaliu era departe de a fi ceea ce se numește o talie suplă. Era ceva în acest om — în linia profilului și în felul lui de a se mișca — destul de cunoscut lui Berejkov. Încercă să-și amintească, dar cineva strigă din bănci :

— Pentru Nikitin !

Localnicii, patrioți ai orașului lor, l-au aclamat, l-au încurajat pe căpitan. Unii îl strigau simplu, pe nume. În mijlocul vuietului de voci se auzea într-una :

— Andriușa !

Tînărul din Mariupol zîmbi ușor. Cel căruia i se striga „Andriușa", nu reacționă de fel continuînd să pășească fără grabă, mișcîndu-și ușor brațele îndoite din cot, probabil, destul de puternice. Nikitin !... Iată de ce-i păruse cunoscut lui Berejkov :

același maxilar al familiei Nikitin, același nas acvilin. Dar cu o clipă mai înainte lui Berejkov îi trecu prin minte altceva, o imagine foarte îndepărtată, legată — fără să-și dea seama de ce — parcă de-o zi geroasă, viforoasă, de piața Lefort, acoperită cu zăpadă... Piața ? Nu, nu este asta...

Berejkov întrebă un vecin :

— Cine-i acest Nikitin ?

— Un muncitor de-al nostru de la uzina de motoare. Acum învață la Moscova ca să ajungă inginer. Vine numai vara.

— E rudă cu constructorul Nikitin ?

— Sigur... Fratele lui mai mare.

Așa își explică Berejkov prima impresie. Fără să-și mai bată capul, începu să urmărească meciul.

Desigur, cartea noastră ar fi înfrumusețată prin două-trei pagini vii, dedicate meciului de fotbal. acest joc atît de iubit la noi, pasionant, fie că se desfășoară pe vestitul stadion „Dinamo" din Moscova, fie că are loc pe vreun cîmp neîmprejmuit. bătătorit, pe care bat mingea băieții. Ce ispititor ar fi să zugrăvesc acest tablou : îmbinarea tricourilor verzi și portocalii, inundate de razele soarelui ce coboară spre asfințit, zborul mingii deasupra ierbii arse, îngălbenite, loviturile surde, fuga rapidă după minge, pătrunderile spre poartă, o lovitură, încă una. Și, în sfîrșit, gol ! Primul gol în poarta echipei din Zadneprovie.

În Berejkov se trezise gustul pentru sport. El urmărea lupta cu interes. Și cu cît privea mai mult, cu atît își da seama mai clar de stilul de joc al fiecărei echipe. La echipa din Mariupol, centrul atacant, care conducea minunat balonul, părea că trage spre sine tot jocul. Te cucerea ușurința, grația, talentul său. Tactica echipei consta mai ales în a-i pasa mingea centrului atacant. Echipa adversă părea că n-are o vedetă care să se remarce atît de vizibil. Nikitin, căpitanul, juca mijlocaș și nu căuta de loc să marcheze goluri, deși uneori,

cînd era nevoie, cu toată vîrsta şi cu o oarecare greutate în mişcări, putea totuşi să alerge foarte repede. El deposeda cu iscusinţă de balon pe adversari şi-l pasa cu precizie coechipierilor săi. Această echipă, formată într-un orăşel mic şi puţin cunoscut, n-avea poate jucători străluciţi, dar ea se menţinea prin altceva: prin spirit de echipă, bună organizare şi o concepţie unitară în joc. Numai aceste calităţi — după cum îşi dădea seama Berejkov — permiteau echipei din Zadneprovie să ţină piept atacului maiourilor verzi.

Adversarii terminară jocul la egalitate. După meci, pe terenul de fotbal, echipa locală îşi purtă pe braţe căpitanul. Din tribune năvăliră, trecînd peste linia de marcaj, presărată cu nisip şi care cu o clipă înainte era intangibilă, spectatorii, prietenii echipei. Nikitin zbura în sus, zîmbind, aruncat de zeci de mîini. Lui Berejkov i se păru din nou că-i recunoaşte zîmbetul. Ce-o mai fi şi asta? Nu-l mai întîlnise oare? Dar unde? Cînd? Să fie numai asemănarea cu familia acestui Nikitin, care chinuie în fel şi chip fantezia lui Berejkov?

24

In sfîrşit, după o jumătate de oră, pe cînd se afla pe peronul gării Zadneprovie, unde fusese tras trenul care pornea spre uzină, mintea i se lumină.

Tocmai se plimba pe peron, neştiind încă ce să facă seara. La fereastra unui vagon îl zări din nou pe Andrei Nikitin. Îşi schimbase maioul cu o cămaşă de culoare albastru deschis. De loc şifonată, largă, îl făcea parcă şi mai lat în umeri. Părul pieptănat pe spate, încă puţin umed după duş, începuse să se risipească în şuviţe mari, ondulate. Făcea semne cuiva cu o şapcă cenuşie.

Berejkov întoarse capul şi dincolo de grilajul peronului, în piaţa din spatele gării, îl zări pe Niki-

tin — tatăl, maistrul turnător cu mustăți roșcate. Cu piciorul trecut peste șaua bicicletei, stătea într-o poziție statuară, plină de mîndrie, fără să-și ascundă zîmbetul de satisfacție, care-i tot apărea pe sub mustăți. Berejkov nu apucă să-l privească bine, căci în același moment — ca într-o străfulgerare, ivită din cele mai adînci cute ale memoriei — își aminti de-o întîlnire uitată. Berejkov întoarse privirea brusc. Nikitin tot mai făcea semne.

Da, în ziua aceea geroasă, de demult, făcuse tot așa semne cu căciula, de pe platforma ultimului vagon ce se îndepărta, luîndu-și rămas bun de la cei ce petreceau trenul. Era în decembrie 1919 lîngă Moscova, în stația Perovo, unde prima escadrilă de aerosanii fabricate de „Compas" se încărcase pe platformele descoperite, atașate unui tren blindat. Da, da, același Nikitin, poreclit „moarte lui Berejkov", comandantul detașamentului, pe atunci încă foarte tînăr, primise aerosaniile în piața Lefort. Organizaseră împreună instrucția, cerînd insistent instructajul. Apoi îmbarcarea. Viscolul. Vîrtejurile înțepătoare de zăpadă, mînate de-a lungul podinei. Mitralierele instalate pe sănii și învelite cu pînză de cort. Ultimele strîngeri de mînă. Cuvintele de bun rămas ale tînărului comandant: „Mulțumesc! Odată și odată o să ne mai întîlnim noi!"

O să ne mai întîlnim... Fără să mai stea pe gînduri, Berejkov sări în vagon. Jucătorii care-și schimbaseră hainele și suporterii echipei — amatorii de fotbal — mai ales tineretul de la uzină, înghesuiți pe banchete și pe culoare, comentau însuflețiți diferitele faze ale meciului. Berejkov își făcu loc pînă la Nikitin.

— Tovarășe Nikitin!

Acesta se desprinse încet de la fereastră.

— Tovarășe Nikitin! Andrei Stepanovici, dacă nu mă înșel?

— Da...

— Bună ziua ! Ne-a fost dat, totuşi, să ne întîlnim. Îţi mai aminteşti de mine ? Noi am construit aerosaniile pentru voi. Dumneata şi cu mine...

— Berejkov ? !

— În persoană... nu m-ai uitat ?

Nikitin îi întinse mîna cu elan.

— Cum să te uit ? Cum ne împotmoleam undeva prin zăpadă, pomeneam de Berejkov ! — Nikitin izbucni în rîs prietenește, fără răutate. — Băieţi, faceţi un locşor. Stai colea, tovarăşe Berejkov... Te-am vorbit şi de bine, să ştii... Atunci, cînd am pătruns în Rostov, am închinat un pahar şi pentru dumneata, pentru tot „Compas"-ul dumitale.

Berejkov se aşează pe locul ce-i fusese cedat. Amîndoi începură să discute cu interes despre felul cum au avut prilejul să lupte cu aerosaniile. Nikitin nu era prea vorbăreţ şi, probabil, îi plăcea mai mult să asculte. Povestind unele episoade de pe front, se oprea din cînd în cînd, îşi mai amintea ceva, repetînd ultimele cuvinte. Era chibzuit la vorbă şi se simţea că spune numai adevărul. Totuşi, felul său molcom de a povesti îl cam plictisea pe Berejkov. Nici nu-şi dădu seama cum, la un moment dat, întrerupîndu-l pe Nikitin, se apucă să povestească cu pasiune raidul aerosaniilor pe gheaţă în ziua asaltului de la Kronstadt.

Apoi discuţia se întoarse din nou la ziua aceea. Berejkov simţea dorinţa să împărtăşească cuiva păţaniile sale de la uzină. Trenul muncitoresc se tîra fără grabă. Prin fereastră se vedea Niprul, aprins de flăcările asfinţitului. Cineva îl strigă pe Nikitin :

— Andriuşa ! Bătrînul tău... Ia te uită, nu se lasă.

Alături de tren, pe o cărare bătătorită, care şerpuia pe lîngă terasament, maistrul cu mustăţi roşcate mergea cu bicicleta. Dădea repede din pedale şi se înroşise la faţă ; deşi cozorocul şepcii date pe spate se ţtea în sus, totuşi, bătrînul păstra, ca şi înainte, acelaşi aer de învingător. La uzină

era numit moș, deși firele cărunte apăreau risipite doar ca niște ace răzlețe, prin mustățile stufoase. Observînd că fiul său îl privește, el mări viteza, aparent fără nici un efort, și-o luă înainte. Andrei izbucni într-un rîs binevoitor.

Berejkov scoase din haina sa crem încă o fotografie (cine știe cîte avea acolo) a secțiunii principale a motorului „ADVI-100". Nikitin o luă cu interes în mînă.

— Numai să ai în vedere — îl preveni el zîmbind — că nu sînt decît un student.

Și, făcînd o pauză după cum avea obiceiul, adăugă că învață la Școala tehnică superioară din Moscova și a trecut acum în anul patru.

— Dar specialitatea ? Sper că motoare de avion ?

— Firește... E lucru moștenit.

Se aplecă spre foaia de hîrtie velină, groasă, pe care era imprimat desenul.

— A cui este semnătura ? A lui Șelest ? Profesorul Avgust Ivanovici Șelest ?

— Da.

— Admirabil profesor — spuse Nikitin.

— Ieri fratele dumitale s-a îndoit de autoritatea lui.

Berejkov își țuguie buzele, jignit, ca un copil. Avea de gînd să se plîngă fratelui mai mare, totuși, în ciuda jignirii ce-o avea în suflet, îi plăcea și acum, în taină, îndrăzneala mezinului, pe care Berejkov, constructor neobosit, o simțea și el în sinea lui.

— Așa-i Petea... Petușok — spuse Nikitin. — Ce s-a întîmplat Alexei... Alexei ?...

— Alexei Nikolaevici.

— Ce s-a întîmplat cu motorul dumitale, Alexei Nikolaevici ?

În această întrebare, în felul cum îl numise, Berejkov descoperi o nuanță nouă de respect și atenție. El istorisi toată povestea peregrinărilor

sale și pînă și discuția din noaptea trecută avută cu Piotr Nikitin în biroul de proiectări.

— Închipuiește-ți, Andrei Stepanovici, argumentarea lui : e un lucru abstract, care n-a luat naștere pe baza posibilităților uzinei, și-i este străin. Desigur, el nu va pune piedici, dar n-are sentimente materne față de acest motor. Ei, ce contraargumente mai poți aduce ?

Nikitin zîmbi cu blîndețe.

— Asta i se mai întîmplă... Așa este el, cam exagerat.

— Bine, dar eu știu sigur că există un asemenea sentiment de maternitate la proiectanți. Ce te faci cu asta ?

— Lasă că facem noi ceva... În asemenea cazuri, tata se pricepe cum să-l ia. — Nikitin rîse din nou. — Piotr cu maternitatea, iar noi cu paternitatea.

Ridicîndu-se în picioare, își scoase pe fereastră umerii lați, duse mîinile pîlnie la gură și strigă :

— Tată !

Bătrînul maistru, dînd de zor din pedale, mergea alături de mica și vechea locomotivă, zisă și „cucul uzinei", care pufăia din greu. Auzind vocea fiului său, bătrînul rămase puțin în urmă.

— Tată ! Așteaptă-mă în gară !

Maistrul dădu din cap și, ridicînd pentru o clipă mîna de pe ghidon, își îndreptă șapca, mustățile, și porni din nou să ajungă din urmă locomotiva.

25

— Ei, ce spui, tată, de asta ?

Se apropiau de căsuța familiei Nikitin din așezarea muncitorească din preajma uzinei. Andrei ducea bicicleta tatălui său. Punîndu-și ochelarii cu rama neagră de oțel, maistrul-turnător examina din

mers micul desen al lui „ADVI-100" ; Berejkov păşea alături de el.

Soarele în amurg poleise totul în jur : iarba, piatra caldarîmului, căsuţele văruite, împrejmuirile grădiniţelor, vişinii şi salcîmii. Razele tremurau în luciri de bronz în părul maistrului, iar pielea feţei sale, cum se întîmplă adesea la roşcovani, părea complet trandafirie. Doar gîtul îl trăda că e bătrîn. Şerpuiturile adînci ale cutelor se întretăiau ca nişte albii săpate. Probabil că într-adevăr fuseseră adîncite în decursul anilor, de pîrîiaşele de sudoare, ce se scurseseră neîncetat în atelierul înăbuşitor.

— Am mai văzut desenul — spuse maistrul. — Tovarăşul Berejkov s-a consultat cu mine rîndul trecut şi m-a rugat să mă gîndesc.

— Şi v-aţi gîndit? — exclamă Berejkov.

— M-am gîndit. E lucru fin...

— Stepan Lukici, veţi putea să-l turnaţi?

Cu o mişcare uşoară, bătrînul îşi săltă voinicește ochelarii pe frunte, de parcă ar fi fost obişnuiţii lui ochelari albaştri de turnător.

— Dacă n-am să pot eu, atunci cine s-o facă?!

Berejkov, după cum el însuşi s-a exprimat, a fost cît pe-aci să cadă jos. Odinioară, cînd era tînăr, pronunţase adeseori şi cu aceeaşi bravură, aceste cuvinte, dar de cînd se maturizase n-a mai îndrăznit să le repete. Şi acum, acest bătrîn maistru, de cel puţin cincizeci şi cinci de ani, un talent înnăscut, care lucra cu metal fierbinte, topit, specialist în turnarea oţelului, tot mai îndrăznea s-o spună.

— Eram sigur — rosti Andrei cu un zîmbet de satisfacţie. — Dar Liubarski?

— Dă-mi-l nu numai pe Liubarski, dar pe oricare academician, să mă iau de piept cu el în această chestiune şi să-i dovedesc în practică adevărul.

Maistrul trase cu coada ochiului spre fiu-său să vadă dacă-l aprobă.

— Foarte bine. Acum, tată, ascultă despre Petro.

— Despre Petro? Ce anume?

— Ascultă numai...

— Ce anume ? — Acordînd toată seriozitatea întrebării puse, Stepan Lukici își mută ochelarii pe nas și-l privi pe Berejkov pe sub sprîncenele zburlite, la fel de roșcate ca mustățile. — I-ați văzut proiectul ?

— L-am văzut — spuse Berejkov rezervat. — Ideea e interesantă. Ieri am discutat împreună. Cred că o să reușească.

Tatăl rîse mulțumit.

— O să reușească ! — confirmă el sigur. — În acest proiect am pus și eu destule. Petro ne-a adunat de cîteva ori pe toți bătrînii și a discutat cu noi. Uneori acasă ne certam atît de rău, că nu o dată i-am strigat : „Ai uitat băiete, cînd scoteam cureaua ?" — Bătrînul rîse din nou. — Multe a luat de la mine. Și acum trec prin biroul de desen, verific cum se desenează piesele turnate, dau sfaturi băieților...

— Dar Piotr al dumitale — spuse Berejkov — nu vrea să recunoască și motorul nostru. Și nici nu-l sprijină.

Berejkov continuă să-i vorbească. Maistrul îl asculta și se posomora, încnea. Probabil că plîngerea împotriva fiului său îi era foarte neplăcută. Ajungînd la grădinița din fața casei lor, înainte de a deschide portița, strigă amenințător :

— Petro e acasă ?

La fereastra deschisă apăru un chip drăgălaș de fată, pe care se ghiceau ușor trăsăturile familiei Nikitin, bineînțeles mai îndulcite, dar cu același contur al bărbiei, cu aceleași reflexe de bronz în păr. („O frumusețe !" — exclamă Berejkov. De altfel, orice chip feminin care apărea măcar pentru o clipă în istorisirile lui era, după cum am văzut, fermecător.)

Fata răspunse :

— Ce spui, tată ? Parcă vine vreodată acasă la ora asta ?

— Vine, vine — bombăni tatăl. — Niciodată nu-i acasă cînd trebuie.

— Tată, dar e la uzină!

— La uzină... Bineînțeles, la uzină...

Aruncă iar o privire spre Berejkov, mîndrindu-se în mod vădit de fiul său cel mic, chiar așa supărat cum era. Și îndată luă o hotărîre:

— Haideți la el! Liuba, ia bicicleta!

26

Era încă lumină. La orizont, cerul era scăldat în culorile strălucitoare ale amurgului. Înserarea abia-abia începuse să-și pogoare umbrele, iar în biroul de desen se și aprinsese lumina care dădea, pe fondul întunecat, relief ferestrelor deschise, ca și în ajun. Frunzele unei tufe de liliac, care treceau de pervazul ferestrei, păreau mai întunecate și mai conturate decît cele de jos, care se confundau cu suprafața netedă a fațadei.

Stepan Lukici dădu s-o ia spre fereastră, dar se răzgîndi și se îndreptă spre intrarea principală. Portarul îl salută prietenos:

— A, respectele noastre, Lukici...

Dar maistrul-turnător răspunse dînd numai din cap și, trecînd prin vestibul, păși pe coridor. După el, la cîțiva pași mai în urmă, veneau însoțitorii săi — Berejkov și Andrei Nikitin. La ușa biroului de desen, bătrînul se întoarse spre ei, pufni nemulțumit pe sub mustăți, așteptă puțin, puse mîna pe clanță și iar se răzgîndi. Scoțînd din buzunar un toc negru, uzat, își arboră din nou pe nas ochelarii cu ramă subțire, neagră, de oțel. Ochelarii dădură îndată mai multă importanță și chiar gravitate figurii sale mobile, cu nas acvilin. Se vede că-și da seama și el de lucrul acesta: fără să-și trădeze nervozitatea, deschise ușa cu un gest calm, impunător, și intră.

— Bună, puișorilor ! Cum merge treaba ? — rosti el zîmbind.

— Privește și tu — spuse Piotr Nikitin. — N-o să ne lăudăm singuri. A, și Andriușa ! Și tovarășul Berejkov ! Poftiți, poftiți...

Lăsînd pe masă trăgătorul, Piotr se ridică și, cu o mișcare a capului, își aruncă de pe frunte o șuviță rebelă. Părul său blond închis, ondulat, avea firul mai subțire decît al fratelui mai mare. De altfel, și silueta în haina de pînză albastră, și gîtul, și linia nasului, și buzele, și poate chiar și zîmbetul, totul era mai subțire. Făcu un semn permițînd tuturor colaboratorilor să-și întrerupă lucrul și continuă :

— Iartă-mă, Andrei, n-am putut scăpa de loc ca să vin la meci. Am auzit că jocul a fost tare.

Andrei nu răspunse.

— Nici pe băieți nu i-ai lăsat ? — întrebă tatăl.

— Nu i-am lăsat. Nu se poate. Să terminăm mai întîi proiectul și după aceea ieșim pe teren cu toată echipa... — Piotr privi chipurile celor de la planșete și, fără să vrea, își îndreptă umerii, se întinse. — O să alergăm, o să batem mingea !

Bătrînul mormăi un „hm" și aruncă din nou o privire pe sub sprîncene spre Berejkov, vădit mulțumit de răspunsul mezinului său. Dar imediat după aceea, luînd un aer sever, începu să inspecteze mesele, aplecîndu-se atent deasupra foilor de hîrtie Watman. Ajungînd la flăcăiașul bălai care, ca și în ajun, avea încheietura mîinii împestrițată de liniuțe de tuș, bătrînul îi spuse :

— Frumos te-ai garnisit... Ce desenezi ?

— Un cuzinet, Stepan Lukici.

— Văd că e cuzinet. Care ?

— Cel din spate. De la arborele cu came.

— Așa să răspunzi... Dar de ce bosajul este mic ? V-am indicat doar să faceți bosajul mai înalt.

Piotr zîmbi :

— Tată, pot să-ți arăt calculul.

— Calculul, calculul... Știu eu calculul. Dar așa va fi mai comod de turnat și de prelucrat.

— Am avut în vedere argumentele tale. Am chibzuit asupra lor! Din păcate, ele nu m-au convins în cazul de față.

— Nu te-au convins? — strigă tatăl și-și săltă ochelarii pe frunte cu un gest de enervare.

Cu toate acestea, stăpînindu-se, nedorind să-și verse acum focul, își puse ochelarii la loc și zise:

— Petro, lasă-i pe băieți să iasă pentru cinci minute. Să se mai dezmorțească.

Piotr zîmbi din nou.

— Poftim...

Maistrul molfăi din buze, se apropie de desenul mare al motorului „Zadneprovie-100", care atîrna înrămat pe perete, rămase lîngă el și, de îndată ce se închise ușa în urma ultimului colaborator al biroului, se întoarse brusc.

— De ce îl sugrumi pe tovarășul Berejkov, Petro? — întrebă el direct.

— Nu sugrum pe nimeni. De altfel, n-am nici un fel de legătură cu acest proiect din Moscova. Problema o hotărăște inginerul-șef. Dar dacă sînt întrebat, nu pot ascunde că întreaga construcție a acestui motor îmi este străină.

— Cum o dovedești?

— Adevărul se dovedește prin practică. Uite, o să construim motorul nostru și astfel dovada va fi făcută.

— Și cu asta ce-ai să dovedești? Tu ai să ai un motor și el rămîne numai cu hîrtia de calc. Că doar de construit, nu-l lași să construiască!

— Am mai spus că n-am nici un fel...

Bătrînul însă nu-l mai asculta.

— De ce nu-l lași să dovedească prin practică? Cum adică, noi n-o să putem construi mașina? Să punem la încercare amîndouă motoarele și să vedem care-i mai bun!

Stepan Lukici trase din nou cu coada ochiului spre Andrei şi Berejkov, verificînd dacă cuvintele lui găsesc aprobare. Berejkov dădu uşor din cap.

— Aşa ar fi trebuit să vorbiţi cu el, tovarăşe Berejkov — continuă bătrînul Nikitin. — Dar ce să mai vorbim? Trebuia s-o ştie singur...

Piotr voi să-i răspundă ceva, dar fratele său mai mare interveni:

— Da, Piotr, n-ai avut o atitudine partinică faţă de această problemă.

Erau primele cuvinte, pe care le rostise din momentul cînd intrase aici.

27

— Dacă-ţi închipui — îşi continuă Berejkov povestirea — că în urma acestei întîlniri cu admirabila familie Nikitin, am reuşit dintr-o dată să împing desenele noastre în producţie, te înşeli grozav. Ne aştepta o luptă îndelungată. Şi de data aceasta Liubarski a respins totuşi desenele sub pretextul că utilajul uzinei nu ar permite, chipurile, să se execute o construcţie atît de complicată, din care cauză trebuia simplificată. Totul era argumentat, în aparenţă, în modul cel mai serios, foarte temeinic şi corect, într-o scrisoare oficială semnată: „inginerul-şef al uzinei — V. Liubarski".

Berejkov se întoarse la Moscova cu această scrisoare, scrîşnind din dinţi, după cum spunea el. Îndată ce a ajuns, a avut o discuţie tăioasă cu Şelest. Pentru prima dată de la intrarea sa în serviciu la ADVI, fostul desenator se răzvrăti împotriva directorului său. Raportîndu-i despre întîlnirea cu Liubarski, Berejkov îi spuse indignat:

— I-am strigat că-l voi nimici.

— E o prostie. Cea mai mare prostie — spuse Şelest. — Ai plecat cu o anumită intenţie: să aplanezi lucrurile. În loc de asta...

— Şi nu-mi pare rău. Voi merge mai departe. Voi merge direct la Rodionov...

— Poftim, un alt bîzdîc... Rodionov, crede-mă, ştie şi fără să-l informezi dumneata că uzina refuză să construiască motorul. I-am scris şi i-am vorbit despre asta.

— Nu i-aţi spus cum trebuie... N-aţi găsit cuvintele potrivite. Dumneavoastră, Avgust Ivanovici, nu aveţi curajul să spuneţi că la uzină funcţia de inginer-şef este ocupată de un om care trebuie băgat la închisoare. Este un ucigaş cu sînge rece, un ticălos care ne va sugruma liniştit proiectul... Iată ce trebuie să-i scriem lui Rodionov.

— Iartă-mă, dar cu denunţuri nu mă ocup. Şi, dacă vrei să ştii, nu-mi place nici cînd o fac alţii.

— Nu, nu vă place munca dumneavoastră, Avgust Ivanovici. Nu vă iubiţi destul institutul, nu vă iubiţi destul motorul. Din pricina asta totul poate fi pierdut.

— Totul... Vezi să nu se răstoarne lumea ! Eternele dumitale exagerări pline de violenţă. Firește că am să mă duc la Rodionov. Am să-i raportez că situaţia este intolerabilă.

— Aşa, aşa...

— Dar fără ieşirile dumitale necontrolate. Alexei Nikolaevici, nu se poate să compromitem un inginer. Nu-i cinstit. Există o onoare de breaslă. Iar dumneata te comporţi de parcă ai fi străin de toate acestea.

— Nici nu vreau să aud de aşa ceva !

— Asta înseamnă că avem, din păcate, păreri diferite despre onoare, despre cinste — rosti cu venin Şelest.

— Da. Diferite ! — confirmă provocator Berejkov.

Nu se certară. Spunînd tot ce avea de spus în faţa profesorului, Berejkov se potoli pentru un timp, lăsîndu-l pe Şelest să acţioneze. Dar amîndoi ţinură minte multă vreme această ciocnire.

Tratativele, corespondența, disputele dintre institut și uzină au mai durat două sau trei luni. În sfîrșit, a urmat intervenția Comitetului Central al Partidului. Rodionov a raportat Comitetului Central despre acest caz inadmisibil de tărăgăneală. Directorul uzinei a fost chemat la Moscova și i s-a vorbit foarte aspru. I s-a propus să treacă la construirea motorului „ADVI-100", fără alte amînări și fără să mai caute nod în papură. S-a început construirea. S-a mai scurs aproape încă un an.

— Am plecat din nou în Ucraina — continuă Berejkov. — Ne amestecam în toate, ne făceam nervi; mereu discuții, contraziceri, certuri...

— A venit totuși ziua — urmă el — cînd motorul nostru a fost terminat. Triumfam. Creația noastră, care existase pînă atunci doar pe planșe, luase ființă. Totuși, ne-am temut să pornim motorul la uzină, unde rămăsesem ca și înainte niște străini. Ar fi trebuit din nou să luptăm, pretinzînd sau cerșind ajutor tehnic. În atari împrejurări, am hotărît să-l luăm acasă, la Moscova, pe noul nostru născut, pentru a face încercările în atelierele institutului. Credeam că de-acum nu vom mai avea nevoie de uzină; acasă și pereții te ajută; îl vom pune la punct, cu mașinile noastre unelte.

Am adus motorul la Moscova. A fost cea mai mare greșeală pe care am săvîrșit-o. Ne-am sortit singuri unui eșec inevitabil, deoarece, cum s-a văzut, fără uzină, fără o serioasă bază tehnică, nu se poate face punerea la punct, nu se poate crea un motor de avion bun, care să funcționeze fără greș. De pornit, va porni, dar...

Ca într-o mlaștină fără fund, ne-am împotmolit în acești „dar"... A fost nevoie de multe învățăminte tragice ca să ne convingem, în sfîrșit, definitiv, de un mare adevăr, de care ți-am vorbit de mai multe ori. Iartă-mă dacă am să mă repet:

munca la un motor începe de fapt abia o dată cu punerea lui în funcțiune.

Pe atunci însă noi vedeam altfel lucrurile. Ni se părea că o etapă hotărîtoare și încă din cele mai măreţe fusese parcursă. Într-adevăr, în această etapă a fost conceput proiectul, pregătite desenele, învinse nenumărate piedici, chinurile terminate, maşina creată. Toate treburile astea înghiţiseră aproape doi ani. Acum, ziceam noi, nu rămăsese mare lucru : să facem încercările şi să predăm comisiei de stat motorul terminat. Dar din prima oară cînd am trecut la încercări, au apărut defectările — a început să curgă uleiul, s-a văzut că rulmenţii se încălzesc prea tare — într-un cuvînt, s-au descoperit o mulţime de boli de copii. Am încercat să luptăm împotriva lor prin propriile noastre forţe, strunjeam piesele la strungurile noastre. Dar, cum o scoteam la capăt cu o belea, apărea o duzină de belele noi. Fără să ne pierdem curajul, ne avîntam să îndreptăm nenorocirile, pornind din nou motorul, care se defecta din nou. Constatam îngroziţi că defectele se numărau acum cu sutele. Nu exagerez. Uneori mi se părea că înnebunesc. Aveam impresia că de pretutindeni, din toate articulaţiile, din toate piesele motorului, ies tîrîndu-se ca nişte şerpi tot soiul de defecte. Le tăiam capetele, dar ca într-un basm înfricoşător cu balauri, în locul capetelor tăiate creşteau altele. Şi se înmulţeau, se înmulţeau neîncetat...

Rezultatul a fost că după o jumătate de an l-am dus pe „ADVI-100" înapoi la uzină, copleşiţi de ruşine.

În vremea aceea, la uzină, grupul de tineri tehnicieni şi ingineri în frunte cu Piotr Nikitin îşi terminase motorul de avion de o sută cai putere, de concepţie proprie. O maşină de aceeaşi putere a fost creată şi de un grup de constructori de la fosta uzină „Ikar". Acestor grupuri le-a fost mai uşor decît nouă. Noi ne vîram cu motorul nostru în ate-

liere străine ; eram siliți să blestemăm încetineala îngrozitoare, să implorăm ca un defect sau altul să fie îndepărtat mai repede, în timp ce ambele colective de constructori, cu care eram în întrecere, aveau la dispoziție parcurile lor de mașini-unelte.

Cu toate acestea, și grupurile de constructori din uzine s-au chinuit mult înainte de a crea ceva. Nici noi, nici cei de la Zadneprovie, nici inginerii de la „Ikar" n-am reușit să creăm atunci, în anul acela, un mic motor de avion, de o sută cai putere ; n-am reușit să punem la punct motorul în așa fel, încît să poată rezista la încercările oficiale — cincizeci de ore de funcționare fără defectări.

Scrîșnind din dinți, puneam la punct, terminam construirea motorului „ADVI-100". Am plecat din nou la Zadneprovie, unde, zile și nopți în șir, am muncit în uzină, am pretins, am amenințat, am implorat și, deodată, s-a întîmplat cu mine ceva straniu. Motorul nostru, pentru care fuseseră depuse atîtea eforturi, a început să nu mă mai intereseze.

29

— Nu știu dacă voi izbuti să-ți explic acest lucru — urmă Berejkov. — Închipuiește-ți că scrii — după părerea dumitale — cel mai interesant roman, dîndu-ți perfect de bine seama că lucrarea atinge chiar nervul actualității și că societatea așteaptă o asemenea carte. Muncești cu pasiune la ea, ajungi spre sfîrșit, o pui la punct și, deodată, la început mai vag, apoi din ce în ce mai limpede, îți dai seama că s-a întîmplat ceva ciudat. Nu poți sezisa dintr-o dată ce anume s-a întîmplat de fapt, dar un glas din adîncul tău îți șoptește : cartea pe care încă n-ai terminat-o nu mai este actuală, ea reprezintă ziua de ieri și nu-l va mai pasiona pe cititor. Ceva s-a schimbat brusc în contemporaneitate, au apărut noi

visuri şi năzuinţe, noi oameni, pe care nu-i cunoşti. Şi în virtutea inerţiei îţi continui totuşi romanul, dar în suflet simţi că nu-i ceea ce trebuie.

Care este cauza ? Desigur că, în fiecare asemenea caz, acţionează mai multe forţe. Dar acum vreau să subliniez una : timpul. Ai pierdut momentul potrivit, cum se spune.

Lucrînd cu încăpăţînare pentru punerea la punct a motorului „ADVI-100", simţeam zi de zi că timpul trece, ca un tren ce se depărtează de cel care l-a pierdut. Trenul... Locomotiva timpului...

Trebuie să-ţi vorbesc de-o trăsătură psihologică foarte importantă, după părerea mea, pentru creaţia constructivă. Mă refer la simţul timpului.

Cu mulţi ani în urmă, m-am prezentat la examenul de admitere la Şcoala superioară tehnică din Moscova. Dădeam examen la limba rusă, matematică, fizică şi religie. Primul examen a fost lucrarea scrisă la limba rusă — o compoziţie. În clasă era linişte. Atmosferă solemnă. Deasupra catedrei ticăia un ceas enorm, rotund. Ni s-a anunţat subiectul : „Timpul". Am stat mult să mă gîndesc ce să scriu. S-ar fi putut, firesc, să fac anumite consideraţii asupra erelor geologice, asupra istoriei pămîntului şi a civilizaţiei sau să dezvolt o maximă — „timpul înseamnă bani" (care era o expresie la modă pe vremea aceea) dar mi-am spus că, probabil, toţi vor compune ceva în genul acesta. Şi să scriu la fel ca toată lumea mi se părea lipsit de interes.

Şedeam, privind ceasul rotund şi, deodată, am surprins tocmai momentul cînd minutarul a tresărit şi s-a deplasat cu o diviziune. Şi deodată, în aceeaşi clipă, mi-am închipuit timpul palpabil fizicesc. În minte mi-a apărut tot planul lucrării. Puteam, în sfîrşit, pune mîna pe toc.

Şi am început aşa : cînd un om stă în faţa unui ceas, i se pare că timpul de-abia se tîrăşte. Oricum s-ar uita la ac, acul pare încremenit. Dar dacă acelaşi om goneşte în automobil, scurgerea timpului

devine pentru el mai vizibilă. Pînă apucă să numere „un, doi, trei", au şi trecut pe lîngă el şi au rămas în urmă cîţiva stîlpi de telegraf. Iar obiectele din apropiere — ca, de pildă, pietrele caldarîmului — se contopesc într-o panglică fără de sfîrşit. Fiecare secundă, fiecare părticică de secundă este o bucată din această panglică ce se desfăşoară în goană.

În această imagine am zugrăvit timpul ca mişcare. Îmi amintesc că în compoziţia mea am declarat cu îndrăzneală că la o temperatură de minus 273 grade Celsius nu există timp, pentru că la o asemenea temperatură nu mai există mişcare, ci moarte absolută, un zero absolut interplanetar.

Iar vremea noastră, secolul douăzeci, l-am asemuit unui expres care goneşte ca vîntul.

Dar nu zîmbi, te rog. Căci şi aici trebuie să ţii seamă de timp şi, în special, de vîrsta cutezătorului filozof, care-şi scria compoziţia în bancă.

Aşadar, veacul nostru l-am asemuit unui expres. Dorind grozav să-mi petrec viaţa într-un asemenea expres, m-am şi postat acolo ca un călător. Totuşi, abia sfîrşisem de scris cuvîntul „călător", că am şi simţit cum această comparaţie m-a înjunghiat parcă. Nu, am adăugat eu pasionat, nu călător într-un vagon, ci chiar pe locomotivă visez să-mi petrec viaţa. Pe locomotivă, pentru ca şi eforturile mele să-i accelereze viteza.

Mişcarea trenului am reprezentat-o foarte plastic. Etapele vieţii le-am asemuit gărilor în care staţionează trenul. Prin aceste gări, pierdem pe unii tovarăşi de drum, dar în locul lor se urcă alţii. Şi continuînd compoziţia mea cu din ce în ce mai multă însufleţire, m-a pasionat în mod deosebit imaginea omului care a pierdut trenul. Expresul a pornit ; prin geam se vede cum aleargă cineva, ajungînd din urmă ultimul vagon, dar trenul ia viteză şi toată lumea îşi dă seama că omul nostru nu-l mai poate ajunge. Totuşi, el continuă să alerge desperat. Expresul coteşte la o curbă. Este pentru

ultima oară cînd călătorul nostru, care a pierdut trenul, mai poate fi zărit. Apoi, fiecare clipă ne îndepărtează de el, se cerne vremea, se așterne timpul.

Pentru noi, viitorii ingineri, scriam eu, timpul este o năvalnică năzuință spre viitor ; inginerul este omul tehnicii ; cine vrea să trăiască în pas cu secolul său nu trebuie niciodată să rămînă în urma timpului, să piardă expresul zilelor noastre. Așa mi-am încheiat compoziția și am căpătat nota cea mai mare.

Iar în 1928, luptînd cu încăpățînare să duc la bun sfîrșit motorul „ADVI-100", simțeam tot mai des că timpul trece, ca un tren ce se depărtează de cel care l-a pierdut.

Nopțile aveam coșmare. Se făcea că alerg undeva — cu coatele lipite de coaste, cu trupul aplecat înainte. Gonesc din ce în ce mai repede, respirația îmi devine din ce în ce mai accelerată — și, deodată, constat îngrozit că nu înaintez ci, dimpotrivă, bat pasul pe loc. În somn fac eforturi spasmodice să mă smulg din punctul acela mort, blestemat. Îmi încordez puterile, dar totul e zadarnic ; continuu aceeași goană, înspăimîntătoare, mereu în același și același loc...

30

Într-una din zilele acelea, Ganșin trecu pe la Berejkov, în faptul serii.

Berejkov stătea trîntit pe canapea în camera sa. În ultima vreme, își petrecea deseori serile în felul acesta — fără să facă nimic, fără să se atingă de hîrtia de desen sau de cărți, fără să aprindă lumina.

Auzi zgomot în vestibul și pe Maria Nikolaevna salutîndu-și musafirul... Altă dată Berejkov ar fi ieșit în fugă să-și întîmpine prietenul cu o glumă sau cu un zîmbet. Acum însă nu-i venea să se scoale. Distinse vocea lui Ganșin.

— Berejkov e acasă?
— Da.
— Foarte bine. E nevoie de el.

Nevoie? Deodată inima începu să-i bată tulburată. Berejkov sări în sus. I se păru că așa, deodată, chiar în clipa aceea, în viața lui va interveni o cotitură fericită, neașteptată, nesperată. I se întîmplase de atîtea ori în trecut. Și, în majoritatea cazurilor, vestitorul epopeii noi, neobișnuite, fusese Ganșin. Își aminti că acum cîțiva ani, într-o seară de iarnă a anului 1919, Ganșin intrase tot aici, în aceeași casă, prin aceeași ușă, strigînd din prag: „Berejkov, fără tine sîntem pierduți! E nevoie de tine!" Și după cinci minute cei doi prieteni goneau cu motocicleta pe străzile înzăpezite ale Moscovei, scăldate în lumina lunii, la o ședință a „Compas"-ului. Acum, parcă-ar fi aceeași iarnă și aceeași lună! Iat-o în dreptunghiul nedeslușit al ferestrei. Lumina ei răspîndește în odaia întunecoasă o penumbră albăstruie.

După ce-și găsi repede, pe pipăite, pantofii, Berejkov se repezi să-și întîmpine prietenul, care spusese cu cîteva clipe mai înainte: „E nevoie de el!"

Ganșin își scoase șuba greoaie, îmblănită, și căciula. Își ștergea cu batista ochelarii aburiți. Fără ochelari figura sa își pierdea aerul ironic obișnuit, arăta oarecum neajutorată, blîndă. Devenit profesor de vază, teoretician-cercetător în domeniul motoarelor de avion, conducea secția de motopropulsoare la Institutul central științific de aviație, fiind veșnic ocupat, concentrat asupra cercetărilor și meditațiilor sale, și-și găsea foarte rar o seară liberă ca să-și întîlnească un prieten.

Berejkov prinse amîndouă mîinile lui Ganșin și-l privi în ochi.

— Stai! Nu-ți pune ochelarii! Spune-mi dintr-o dată! Spune ce-o fi, prima frază care-ți vine pe buze! Chiar dacă e o prostie, un fleac, numai spune-mi, spune-mi dintr-o dată!

Uluit de acest atac, Ganșin zîmbea stingherit. Berejkov privea cu încordare în ochii lui miopi.

— Ei ! — îl îmboldi el.

— O problemă interesantă — rosti Ganșin. — Și ți se va plăti bine.

— Plăti ? — Berejkov slăbi strînsoarea mîinilor și brațele îi căzură în lături, fără vlagă.

— Ce ai ?

— Pune-ți ochelarii. Altceva... — Berejkov dădu abătut din cap. — Altceva așteptam, Ganșin...

— Sînt sigur că o să te pasioneze. Este o comandă foarte interesantă. Am aflat întîmplător de ea și am declarat imediat că numai Berejkov poate face o treabă ca asta.

Ganșin vorbea într-un fel, în care altă dată l-ar fi impresionat cu siguranță pe Berejkov. Dar acesta răspunse :

— Acuma minți. Pentru ce minți ?

— Nu mint de loc. Ce-i cu tine ?

Ganșin n-avea nevoie de răspuns. Știa de la Maria Nikolaevna de deprimarea, de melancolia prietenului său ; organizase împreună cu dînsa un mic complot ca să trezească oarecum, să reînvie pe Berejkov cel de altă dată, plin de viață, veșnic pasionat, exuberant și poznaș. Ganșin nu aprobase niciodată rătăcirile și zbuciumările din trecut ale prietenului său ; socotea — și pe drept cuvînt —că pe Berejkov nu trebuie să-l abată nimic de la activitatea sa în institutul de motoare de avion de la calea dreaptă, aleasă o dată pentru totdeauna. De data aceasta însă, hotărîse în mod cu totul excepțional să-l ajute să-și schimbe gîndurile. Ocupîndu-se în mod special, găsise pentru Berejkov o problemă extrem de dificilă, ce promitea în același timp, în caz de reușită, un onorariu frumos. Erau propuneri, care după cum se știa încă mai demult, trezeau în mod obișnuit anumite ecouri în Berejkov.

Totuși, în toată această înlănțuire, se stricase ceva, eșuase ceva. Și chiar de la primele cuvinte !...

Şedeau cu toţii strînşi în jurul mesei din sufragerie. Pe un reşou electric fierbea cafeaua. Berejkov nu-şi pusese haina, rămînînd aşa cum era îmbrăcat, într-o haină de casă din flanel. Pe chipul său de obicei îmbujorat, apăruse o paloare vizibilă şi părea buhăit. Colţurile gurii nu se mai arcuiau în sus ca ale unui copil. Ganşin aşează pe faţa de masă un mic pachet, învelit în ziar — probabil nişte hîrtii. Îl mută din loc, rosti semnificativ „iată"! şi ridică arătătorul cum obişnuia Berejkov să facă ; dar nici această metodă, prin care sconta să trezească obişnuita lui curiozitate nestăvilită, nu avu nici un efect.

— Ce-i cu tine, Alexei ?

— Nimic... Slujbă. Mă duc la birou.

— Parcă ai fi bolnav !

— Nu, n-am temperatură !

— Spirituală ? Asta văd.

Berejkov zîmbi :

— Nu-i nimic, se întîmplă... Stau în pat şi mă vindec.

— Dar de ce nu întrebi ce ţi-am adus ?

— Te-am întrebat.

— Dar pachetul ăsta ? De ce nu strigi : arată-mi !?

— Bine, arată-mi...

Pachetul fu desfăcut. Erau două reviste americane. Într-una, printre celelalte anunţuri, pe o pagină întreagă, se făcea reclama automobilului „Cross" cu cîteva fotografii.

Pe automobil era instalat un motor cu răcire cu aer. În cealaltă revistă, într-un articol serios de sinteză, erau dedicate cincisprezece-douăzeci de rînduri şi acestui motor. Se vorbea despre el, ca despre ultima descoperire a tehnicii. Nu se făcea însă nici o descriere a construcţiei, nu se dădea nici o dată de caloul, nici o schiţă.

— Trebuie proiectat — spuse Ganşin — un mo-

tor de tractor de tipul acesta. Un motor de şaizeci cai putere — cu răcire cu aer, cu ventilator. Se caută un constructor. Cine poate construi un asemenea motor, am fost întrebat? Am răspuns: Berejkov! Numai Berejkov!

Apoi Ganşin analiză foarte limpede problema, făcu un calcul aproximativ al transmiterii căldurii, schiţînd pe marginile revistei două-trei ecuaţii.

— Pentru proiectare — spuse el — se acordă şase luni. Ştiu că tu vei face proiectul în două săptămîni. Şi vei cîştiga trei mii de ruble. Onorariu stabilit prin contract.

Berejkov examina în tăcere fotografiile.

— Ei, de ce taci? Îl faci?

— Probabil c-am să-l fac. Îţi mulţumesc... N-am chef, dar am să-l fac.

— Ce-i cu tine? — întrebă din nou Ganşin. — Ce-ai dori tu?

— Ce-aş dori? Cîndva mă înţelegeai foarte bine. Dar acum... Acum sîntem foarte diferiţi.

— Totuşi, te rog să-mi spui.

— Aş vrea — spuse Berejkov — ca toţi constructorii din America să privească fotografiile motorului meu. Motorului nostru, Ganşin! Şi să spună: „Ei drace, nici o descriere a construcţiei, nici un fel de date de calcul, cum am putea construi şi noi aşa ceva?"

Ganşin nu răspunse.

— Aş vrea lucruri extraordinare! — urmă Berejkov. — M-am plictisit de slujbă, m-am scîrbit de bietul nostru motor de o sută cai putere. Ne batem capul cu el de doi ani! În acest timp s-a învechit. M-am scîrbit de toate, prietene... Îţi aminteşti, visam... Ehei, cîte nu visam!?

— Dar acum ştim bine amîndoi — spuse Ganşin — că în tehnică nu există lucruri neobişnuite. Totul este pregătit de o prealabilă dezvoltare. Există legi ale progresului tehnic, peste care nu se poate sări.

— Tocmai ăsta-i blestemul!

— De ce? Vorbind așa, nu faci decît să te lamentezi. La noi, construcția de motoare se dezvoltă, mergem înainte...

— Mergem înainte... — și Berejkov făcu un semn cu mîna a lehamite.

Nu mai continuă discuția, revenind din nou la starea lui de apatie. Ganșin urmă să-și expună părerile. Un om cu pregătire și gîndire de inginer nu se mai poate îndoi că motorul de avion sovietic va fi creat în curînd. Dacă acest lucru n-a reușit pînă acum, va reuși peste un an sau doi. Baza pentru aceasta există, avem cîteva uzine; trebuie numai să se lucreze. Nivelul tehnic al industriei crește treptat, institutele științifice se lărgesc. Ce mai vrei? Să uimești lumea prin construcții geniale? Să sari peste toate etapele? Prostii! Asta nu există și nu va exista! E timpul să devii realist, să împrumuți filozofia inginerului. Ia-l de exemplu pe Ladoșnikov...

Berejkov tresări.

— Ei, ce face el? Ce noutăți?

Ganșin îi spuse că noul și puternicul avion al lui Ladoșnikov, „Lad-8", și-a trecut cu succes încercarea în aer. Prinzînd interes, Berejkov ceru amănunte. Ce anvergură au aripile acestui „Lad-8"? Ce viteză a atins? Ce încărcare utilă are? Cîte motoare? Unul singur? Ce marcă? Ce putere?

— Ladoșnikov — spuse Ganșin — și-a ales un „Maybach" ultimul tip, șase sute cincizeci cai putere.

— „Maybach"? — rosti Berejkov tărăgănat.

Își aminti deodată de povestea lui „Lad-1", pentru care, la un moment dat, fusese vorba să se obțină motorul german „Maybach", demontat în timpul războiului de pe un „Zeppelin" doborît de tunurile antiaeriene rusești. Acest motor era atunci cel mai puternic din lume. Doar „Adros"-ul îl depășise. Unde-i acum „Adros"-ul? Părăsit, nepus la punct...

Ganşin continuă cu morala:

— Priveşte bine cum lucrează Ladoşnikov. Este un eroism de consecvenţă. Cu o logică de fier trece de la o construcţie a sa la cea următoare. Tu însă te arunci în toate părţile. Te laşi pradă visurilor deşarte. Cine crezi că eşti? Un geniu dezamăgit? Un artist neînţeles? E timpul să pricepi, în sfîrşit, că nu eşti artist, ci om al tehnicii. Poftim, n-ai decît să te vaieţi un an întreg şi să zaci pe canapeaua ta, că motorul nostru o să apară şi fără tine. La început cu o putere redusă, mic, apoi va urma o creştere a puterii, o curbă ascendentă. Dar şi drumul tău ar trebui să fie ascendent. Altul nu ai în faţă! Suportă cu bărbăţie eşecurile şi lucrează. Şi nu mai visa, te rog, la nimic irealizabil.

Berejkov asculta supus. Da, Ganşin îşi găsise un loc în tehnică, în ştiinţă. Devenise un om de ştiinţă cu autoritate, şi toată viaţa sa părea de-acum înainte clară, ca un drum bine trasat. Iar el, Berejkov, continua să se frămînte, fără să se decidă ce trebuie să facă, fără să-şi afle calea de urmat în lume.

Maşa spuse:

— Ganşin, ajunge, nu-l mai certa... Mai bine să-l înveselim cu ceva...

— Bine — se supuse Ganşin. — Unde facem revelionul? Numai la voi nu, doamne fereşte!

— De ce?

— Pentru că acest individ — şi-l ghionti pe Berejkov — răspîndeşte miriade de fluide sumbre. Toată locuinţa voastră s-a îmbibat de ele. Să ne întrunim deci la mine. Sînteţi de acord? O să ne amintim de timpurile trecute, Berejkov. Născoceşte ceva uluitor ca să-i faci praf pe musafiri!

— Bine — rosti într-o doară Berejkov.

Maşa prinsese chef de vorbă, bucuroasă de prezenţa oaspetelui. Berejkov şedea ca şi înainte — tăcut, absent, îmbătrînit, adîncit în frămîntările sale.

Ganşin povesti cîteva noutăţi. În industrie, mai ales în construcţiile de maşini şi în metalurgie, proiectarea se înviorase în mod vizibil. Se proiectează noi uzine. Se vorbeşte că se pregătesc hotărîri foarte importante şi în legătură cu industria aeronautică.

Berejkov întrebă :

— Noi uzine ? Uzine de motoare ? Unde ?

Ganşin nu ştia acest lucru. — Presupun — spuse el — că se va construi o uzină constructoare de motoare de tip „Maybach". Ladoşnikov a înaintat guvernului un raport, arătînd necesitatea de a se construi o asemenea uzină, spre a asigura motoare pentru noile lui maşini „Lad-8". Se vorbeşte de construirea altor uzine noi. Chiar şi uzinele mai vechi vor fi, după cum se spune, mărite, renovate. Uzina de automobile „Amo" din Moscova va fi reconstruită cu siguranţă. S-au şi început lucrările de proiectare.

Amîndoi prietenii nu ştiau atunci că toate aceste zvonuri, toate aceste ştiri erau vestitoarele primului cincinal, ale vestitului nostru prim plan cincinal ; nu ştiau că în mai puţin de şase luni acest plan avea să fie proclamat de la tribuna conferinţei de partid în toată ţara, în toată lumea. În seara aceea, Berejkov încă nu înţelegea, că tînjeala şi plictisul lui nu erau în realitate decît o aşteptare, din tot sufletul, tocmai a acestei noi epoci de măreţe şi neobişnuite realizări.

— Acum se caută peste tot proiectanţi şi constructori — continuă Ganşin. — Tu zaci, te lamentezi, iar între timp, după cîte văd, vine vremea ta. Ridică-te, ia creionul, desenează, desenează mereu ! Sînt convins că ai să faci o carieră de-ai să ne uimeşti pe toţi.

Berejkov îşi aminti de fraza pe care o citise undeva : „Poetul n-are carieră, poetul are soartă". El rosti aceste cuvinte cu glas tare. Ganşin făcu un gest de plictiseală.

— Eşti incorigibil! — exclamă el.

Pentru o clipă, inima lui Berejkov tresări voioasă. „Incorijibil"! Înseamnă că încă mai este cel de altădată? Că deci mai poate fi recunoscut!...

— Ai auzit, poet nenorocit ce eşti — urmă Gansin — că cineva a versificat regulile de circulaţie cu tramvaiul? Acolo figurează şi aşa ceva: „Bătrîne, lasă-ţi aiurelile, te-ncurcă! Prin faţă coboară, prin spate te urcă." Ai înţeles?

Asta nu mă interesează.

— „Bătrîne, lasă-ţi aiurelile..." — mai declamă o dată Gansin şi se porni pe rîs. Îi plăcea acest distih. Luîndu-şi rămas bun, Gansin reînnoi invitaţia pentru noaptea de revelion.

— Anul o mie nouă sute douăzeci şi nouă — spuse el. — În curînd împlinesc şi eu treizeci şi şase de ani.

— Eu treizeci şi patru. Şi încă n-am făcut nimic.

— Ia şi fă mai repede motorul cu baleiaj de ventilator. Du-te chiar mîine să închei contractul. Te duci?

— Am să mă duc. Mai cîştig un ban.

— Mă ironizezi? Încetează cu văicărelile!

— Bine, n-am să mai fac!

Gansin mai întîrzie pînă îşi puse galoşii, şuba. Apoi, începînd brusc să se înfofolească, declară:

— Să ştii că mai am un mijloc de a te trezi din somnolenţă!

— Care anume?

— Să vii neapărat la mine în noaptea de anul nou. O să-ţi pregătim o surpriză. O surpriză de anul nou.

32

După ce-şi conduse musafirul, Berejkov luă din sufragerie revistele lăsate pentru el de Gansin şi plecă în cameră.

Aici domnea ca și înainte penumbra lunii. Pe podea, într-o fîșie luminoasă, albăstruie, umbra stinghiilor de la geamuri formase semnul crucii. Furat de gînduri, Berejkov privea această cruce. Cu o oră sau o oră și jumătate înainte auzise cuvintele lui Ganșin : „E nevoie de el!" și sărise, ca la o chemare a soartei ! Dar prietenul plecase și în viața lui Berejkov nu se schimbase nimic. Comanda ? Am s-o fac, și mai departe ? Zîmbi, aprinse lumina, puse revistele pe masă și începu să le răsfoiască distrat.

Hîrtia velină, groasă, albă ca creta, îi luneca între degete. Vopselele tipografice — cele colorate și cea neagră — erau foarte tari. Revistele tinerei Țări Sovietice nu se tipăreau pe o asemenea hîrtie, cu asemenea culori. Întorcînd încet paginile, Berejkov simțea pînă și cu degetele o altă lume, necunoscută lui — Apusul, străinătatea. Iată anunțurile renumitei „General Motors Company", iată reclamele firmei „Wright", ale firmei „Sidney", iată marca lui Ford, mică, prinsă într-o ramă ovală.

Berejkov răsfoi mai departe. Reclamele, titlurile, fotografiile, desenele artistice și tehnice aduceau în fața lui industria americană de motoare de automobil și avion ; se perinda America industrială.

Pe o pagină întreagă se făcea reclama motoarelor „Sidney". Era reprezentat un leopard în plin salt. Anunțul vorbea despre fabricarea unui nou motor de avion „Sidney-Leopard" de șapte sute cai putere. Firma „Sidney" își denumea toate motoarele în felul acesta : „Sidney-Puma", „Sidney-Jaguar", „Sidney-Lion". Berejkov știa că mai multe firme americane de construcție de avioane care concurau între ele ajunseseră concomitent la această putere a motoarelor atingînd noua culme. Aproape aceeași putere fusese atinsă și de ultimele motoare germane „Maybach", „BMW", „Taifun" și altele.

Dar la noi? Uzinele sovietice începuseră să producă cu mari greutăți motoare de avion numai de trei sute cai putere și acelea de construcție străină, astăzi învechită, și înlocuită în Apus cu tipuri mai moderne. Nici un motor propriu, creat de constructorii ruși! Ce dracu, sîntem noi atît de neputincioși din punct de vedere creator? Cine a spus că americanii sau nemții sînt mai deștepți, mai talentați ca noi? Nu, Berejkov nu va putea fi niciodată de acord cu așa ceva.

Trecuseră mai bine de patru ani de cînd intrase ca o calfă smerită să-și facă școala la Șelest, la Institutul științific de motoare de avion. Își dădea foarte bine seama de ce este capabil să realizeze colectivul acesta, atît de unit în lucru și condus de un om atît de deștept. El însuși fusese mustruluit în acest răstimp, căpătase o pregătire teoretică și devenise, fără exagerare, un specialist perfect instruit. Învățase cu lăcomie, citise de asemenea cele mai noi lucrări de specialitate, privise cu același nesaț la desene. Firește că desenele celor mai noi și mai puternice motoare de avion constituiau secretul comercial al uneia sau alteia din firmele străine și nu se publicau. Dar la Institutul lui Șelest soseau adesea motoare, achiziționate din diferite țări. Aceste motoare erau studiate la centrul experimental ADVI. Șelest se ocupa personal, cu dragoste, cu pasiune, de utilarea acestui centru în noua clădire a Institutului. Se comandaseră din străinătate, la alegerea lui, multe instrumente și aparate de măsurat. La Direcția Forțelor Militare Aeriene, Șelest nu cunoștea refuz cînd cerea alocații în aur pentru acest scop. Rodionov îi spusese: „Veți primi totul, Avgust Ivanovici, numai să dați mai repede un motor sovietic pentru aviație". Dar Șelest nu se mulțumise cu utilajul străin; se gîndea de mult la unele aparate originale, pe care străinătatea nu le cunoștea. Uneori îl lua de braț pe Berejkov și, plimbîndu-se cu el prin sala de experimentare, cu pereții

îmbrăcați în plăci de teracotă, îi împărtășea planurile sale, privindu-l cu blîndețe. Se întîmpla uneori ca, în mijlocul unei discuții, Berejkov, zîmbind, să găsească — cu ușurința care-l caracteriza — soluția constructivă pentru vreo idee de-a lui Șelest. Firește, nu toate ideile puteau fi întruchipate așa de ușor într-un obiect, într-un aparat. Altele nu reușeau dintr-o dată, cereau modificări, puneri la punct, o muncă perseverentă. Șelest era mîndru de centrul său. El susținea că este la înălțimea oricărei instalații similare din întreaga lume. Pentru studiul motoarelor de mare putere fusese amenajat un banc în aer liber, căci atunci cînd motorul era forțat, cînd scotea din el tot ce putea da, în institut nu s-ar fi putut lucra din pricina trepidațiilor și a vuietului, dacă motorul ar fi urlat chiar în interiorul clădirii.

Cu o lăcomie nestinsă, Berejkov se arunca asupra tuturor motoarelor moderne de avion, de marcă străină, care soseau în institut. Petrecea lîngă ele ceasuri întregi, demontînd și montînd din nou mecanismul pentru a sezisa concepția constructorului, făcînd la repezeală schițele în ciornă, aproximative, ale secțiunilor principale. Adeseori, în construcțiile din străinătate întîlnea ceea ce văzuse demult, cu o claritate desăvîrșită, în imaginație, și chiar desenase, dar nu construise, nu realizase, mai bine zis, nu putuse realiza. Atunci avea impresia că cineva i-a smuls din mînă o fericită descoperire constructivă. Dar nu se înfuria: era convins că viitorul îi va deschide noi perspective, că mai devreme sau mai tîrziu va deveni creatorul celor mai admirabile motoare de pe glob. Recunoscîndu-și construcțiile pe care încă demult le văzuse cu ochii minții, se adresa autorului necunoscut: „Ia să vedem, cum ai reușit să realizezi asta?" Unele soluții le găsea fericite, dar în toate aceste întîlniri imaginare cu constructorii străini nu găsise, totuși, nici unul în fața căruia să se încline deschis sau în taină și care

să-l facă să mărturisească: „E un geniu, eu nu sînt în stare de așa ceva". Nu, de fiecare dată Berejkov încerca o oarecare deziluzie, de fiecare dată știa sigur: „Se putea face mai bine!"

De curînd și lui Șelest și lui Berejkov le plăcuse foarte mult un motor puternic cu linie elegantă — motorul firmei americane „Wright" de cinci sute cai putere, pentru hidroglisoare. Autorul acestui motor întruchipase poate în modul cel mai reușit ideea care fusese clarificată și elaborată în mod teoretic de Șelest. În limbajul specific al constructorilor, această idee era definită pe scurt: „rigiditate". În cursul lui Șelest acesta era titlul unui mare capitol, cu multe calcule și formule. Motorul „Wright" se deosebea printr-o așa-numită construcție-bloc, care pînă atunci nu se folosise la motoarele de avion. Toți cilindrii lui „Wright" erau turnați dintr-o bucată de aluminiu, într-un singur bloc, într-un monolit de metal. Încă înainte de a face cunoștință cu motorul „Wright", Berejkov ajunsese la ideea că un motor de avion modern trebuie construit cu cilindri în bloc; imaginase o asemenea construcție, o schițase chiar, și acum, examinînd acest motor sosit din America, demontat în sala ADVI-ului, Berejkov simți din nou că parcă cineva dintr-o țară străină îi furase și-i realizase concepția. Dar acum sentimentul era amar. Oare așa i-o fi lui sortit, să privească numai lucruri făcute de alții? Oare așa o să-i treacă viața? Din nou, dar de data aceasta cu tristețe, se adresă în tăcere autorului necunoscut: „Ei, să vedem ce-ai reușit să faci?" Studiind mașina, descoperi repede slăbiciuni ascunse, care pentru Berejkov, pentru privirea lui pătrunzătoare de creator, erau bătătoare la ochi. Talentatului constructor, autor al motorului „Wright", îi lipsea totuși darul concepției de ansamblu. Mărind simțitor rigiditatea grupului de cilindri, el nu reușise să rezolve pe deplin o problemă mai

importantă, mai grea ; nu izbutise să-şi realizeze ideea în tot motorul, în toate subansamblurile lui, combinate rigid.

Totuşi, Berejkov înţelegea limpede, poate mai limpede decît însuşi constructorul „Wright"-ului, că în acest motor, în bloc, sînt ascunse posibilităţi de dezvoltare, care îl fac să fie cel mai modern din toate cele existente. Simţea în el puterea de a dovedi lucrul acesta, de a pune în evidenţă toate aceste posibilităţi într-un nou motor. Şi de data aceasta putea afirma cu certitudine: „Eu pot face mai bine".

Adeseori, după încercările făcute pe bancuri, era atras cu pasiune spre masa de desen, spre creion. Ar fi vrut să aştearnă pe hîrtie creaţiile imaginaţiei sale, care se năşteau în el, îl chinuiau ca o halucinaţie. Nimeni nu-i comanda însă asemenea lucrări şi îi era imposibil să mai rabde. Ca sub puterea unei hipnoze, cu un zîmbet de visător, oarecum stingherit, pe buze, se încuia uneori seara la el în cameră, izolîndu-se de întregul univers şi, într-o clipă, se desprindea de tot ce-l înconjoară şi începea să deseneze, să transpună pe hîrtie desenele care-i apăreau în minte. Şi deodată, ca şi cînd s-ar fi trezit dintr-un vis, îşi lăsa dezamăgit mîinile în jos. Părăsea, sau alteori arunca furios într-un colţ al camerei foaia de hîrtie mototolită şi creionul.

Pentru cine şi pentru ce să deseneze ? Unde, la care uzină se vor construi toate acestea ?

Să deseneze ca să pună hîrtia în sertar ? Să creeze numai pentru el însuşi ? Să facă artă pentru artă ? Nu, Berejkov nu s-a ocupat niciodată de aşa ceva. Pur şi simplu el nu înţelegea cum un om al tehnicii, al industriei, un creator de maşini, ar putea găsi satisfacţie în nişte proiecte elaborate cu grijă, sortite să rămînă pe hîrtie, închise în sertare.

O uzină, o puternică bază tehnică — iată de ce era nevoie !

Ca capul plecat, cuprins de melancolie, stătea lîngă masă fără să mai răsfoiască revistele, privind trist la reclamele motoarelor americane.

Da, el ar fi putut realiza totul mai bine! Fără nici un vicleşug, fără poză, Berejkov îşi repeta sieşi aceste cuvinte, singur cu sine însuşi, în faţa conştiinţei sale de constructor. Se cunoştea bine, ştia că talentul său ajunsese la maturitate. Cîndva crease din inspiraţie, datorită unui fler propriu, într-un chip miraculos, aproape inexplicabil. Acum, avînd o pregătire serioasă, lucrînd în colectivul lui Şelest, căpătase o orientare tehnică superioară, clară din punct de vedere teoretic, devenise clarvăzător în tehnică, în sferele ei superioare.

Dar unde este punctul de aplicare al forţelor sale? Îşi aminti de Liubarski, pustiit şi parcă ars, carbonizat pe dinăuntru, şi care, pentru propria plăcere, construise un motoraş-jucărie. Cum mai oftase acest inginer cu bărbuţă de Mefisto, frunzărind albumele franţuzeşti!

Berejkov luă maşinal în mînă un număr al revistei americane. În minte îi apăru deodată mister Robert While, icnind voios, frecţionîndu-şi fără jenă în faţa oaspetelui trupul trandafiriu, grăsuţ. Multă vreme se scursese de cînd Berejkov îi aruncase o provocare, spunînd: „O să ne mai măsurăm noi cu America!" Da, trecuse multă vreme... Berejkov avea treizeci şi patru de ani şi încă nu crease nimic, nimic în afară de miste desene şi cîteva motoare părăsite, nepuse la punct.

Cum să schimbe oare această stare de fapt? Ce-ar răspunde, de pildă, dacă cineva l-ar întreba: „Spune, ce-ţi trebuie?" O uzină! O uzină în care desenele, fanteziile mele să devină maşini — iată de ce am nevoie, iată unde mi-aş măsura puterile cu toţi constructorii din Europa şi America. Pentru o clipă, îşi imagină o asemenea uzină; în toate

punctele de control — perdele de apă. Mai întîi te dezbraci, treci printr-o cascadă caldă, şi te îmbraci de partea cealaltă într-un costum alb. Numai aşa se poate păşi pe teritoriul uzinei. O curăţenie excepţională în toate secţiile!

Ei, ce să mai visez?! Oftînd, Berejkov stinse lumina şi rămase mult timp în picioare, privind cum pe dîra de lumină a lunii, risipită pe covor, se aşternuse din nou umbra stinghiilor de la fereastră, sub forma unei cruci strîmbe.

PARTEA A ȘAPTEA

TREI NOPȚI DE ANUL NOU

1

Berejkov își aminti fără nici o dificultate data precisă cînd s-a produs o nouă cotitură în viața sa. De altfel, această dată nici nu putea fi uitată; era legată de un eveniment cu totul aparte, poate chiar straniu. S-a petrecut în seara de anul nou, în ultima zi, mai bine zis în ultimele ore ale anului 1928.

— Dacă vom reuși să redăm cît mai autentic tot ce s-a întîmplat în seara aceea — spuse Berejkov — vom obține o adevărată poveste de anul nou a secolului nostru, cu desăvîrșire fantastică și, în același timp, cu desăvîrșire reală. Ne apropiam de perioada planului cincinal. O epocă de realizări uluitoare. Am simțit asta pentru întîia oară atunci, în noaptea de anul nou. Am simțit-o și am fost cucerit îndată de măreția acelor zile...

În această zi, încă de dimineață, l-a surprins buna dispoziție cu care se trezise. „De ce oare?" — se gîndi el. Îmbrăcîndu-se, s-a apropiat de calendar, a rupt fila și a citit: treizeci și unu decembrie. Ultima zi a anului! Bine că se termină cu acest an care nu-i adusese noroc. Iată de unde-i vine, desigur, buna dispoziție. Ce-l aștepta astăzi? Noaptea de revelion o va petrece, după cum s-a stabilit, la Gansin. Acesta i-a promis o surpriză. Ce va fi oare? Poate vreo întîlnire neașteptată și, în același timp, dorită?

Berejkov privi din nou fila calendarului. O linie neagră tipografică accentua cifra — 1928. Trecuseră mai mult de cinci ani din seara cînd cumpărase două piuliţe nichelate, la chioşcul expoziţiei de lîngă pavilionul „Metal şi electricitate". Rătăcise demult micul hexagon, pe care îşi propusese să-l păstreze toată viaţa... Se rătăcise pe undeva şi fetiţa cea severă. Ce-ar fi s-o regăsească? Nu, ar fi prea absurd să presupună că, astăzi, la Ganşin, care nu ştia nimic de întîlnirea aceea de la expoziţie, ar putea-o revedea pe Valentina. Totuşi, Berejkov îşi spuse: „Dar dacă?" Se mai gîndi, mai visă... Poate, cine ştie, vorba aceea? Anul nou cu fericire nouă...

Berejkov nu-şi mai amintea cu ce se ocupase în ziua aceea...

Cînd a ajuns la institut, în sala de desen spaţioasă şi foarte luminoasă era mai mult zgomot ca de obicei. Sărbătoarea mult aşteptată a revelionului dăduse parcă buzna în mersul obişnuit al serviciului, împrăştiind atenţia. Fiecare dorea ca ziua de lucru să se sfîrşească mai repede. Fiecare aştepta cu nerăbdare noaptea tradiţională a anului nou, cînd în cercul prietenilor se rostesc tot soiul de urări de sănătate, se bea vin şi se petrece pînă dimineaţa.

Cam pe la ora unu a apărut în sală Avgust Ivanovici Şelest. De dimineaţă ţinuse undeva o conferinţă şi de-abia ajunsese la institut. Probabil că nici el nu mai era dispus să se apuce de lucru. Salutînd din cap pe toată lumea, n-a trecut spre biroul său, nu s-a îndreptat spre mesele proiectanţilor, ci s-a rezemat de soba mare, fierbinte, de teracotă albă, ca laptele. Oacheş, cu profil de vultur, cu părul frumos încărunţit, se încălzea liniştit lîngă sobă şi privea undeva prin fereastră cu un zîmbet vag, mulţumit.

Aici îl descoperi în curînd secretara.

— Avgust Ivanovici, vi s-a telefonat de două ori de la Direcția Forțelor Militare Aeriene. M-au rugat să-i anunț de îndată ce vă întoarceți.

— Bine, anunță-i — răspunse Șelest.

Peste un minut avea loc următoarea convorbire telefonică :

— Tovarășul Șelest ?

— Da.

— Vă vorbește secretariatul tovarășului Rodionov. Dmitri Ivanovici vă roagă să veniți aici.

— Cînd ?

— Acum.

— Acum ? Dar ce s-a întîmplat ? Poate îmi puteți da vreo lămurire ?

— Din păcate nu pot să adaug nimic. Dmitri Ivanovici mi-a dat dispoziții să vă găsesc și să vă poftesc imediat la dînsul.

— Dar... — continuă Șelest puțin alarmat — poate că ar trebui să mă gîndesc, să pregătesc problemele ce se vor discuta. Oare nu este nevoie să iau cu mine anumite materiale ?

— Nu. Tovarășul Rodionov n-a spus nimic. Vă rog să poftiți. Vă așteaptă.

Șelest plecă. La ADVI se răspîndi de îndată vestea că directorul institutului a fost chemat nu se știe de ce la șeful Direcției Forțelor Militare Aeriene. Se făceau tot felul de presupuneri. Poate că este vorba de premii, de recompensele ce se dau cu ocazia anului nou ? Dar de ce recompense poate fi vorba cînd institutul n-a izbutit să creeze un motor de avion sovietic, cînd nefericitul „ADVI-100" nu era nici pînă acum pus la punct ? Sau poate că e vorba de-o plecare în străinătate în interes de serviciu ? Nu, mai curînd li s-a trasat o nouă sarcină. Dar care anume ?

Toată lumea aștepta cu mult interes întoarcerea directorului. Cu toate acestea, după o oră jumătate-două, cînd ziua de lucru se apropia de sfîrșit, de la secretariatul lui Rodionov s-a telefonat din

nou la institut. S-a transmis că Rodionov îi roagă pe proiectanții principali ai institutului să vină imediat la el. Toți erau trecuți pe-o listă, aprobată, probabil, de Rodionov.

— Fiecare să aibă și legitimația cu el — fură preveniți de către secretar. Permisele de intrare le vor fi imediat înmînate.

Pe listă figura și Berejkov.

Pînă acum nu se mai făcuseră asemenea invitații. De la institut pînă la Direcția Forțelor Militare Aeriene era cale lungă. Plecară cu tramvaiul. Berejkov uită de presimțirile sale, fiind cu adevărat neliniștit. Fixînd cu privirea geamul înghețat, stătea pe platforma vagonului și simțea un tremur lăuntric. De emoție nu putea vorbi; tăcu tot timpul drumului.

2

În anticamera directorului Direcției Forțelor Militare Aeriene ardea lumina: pe stradă începuse să se întunece.

Intrînd împreună cu colegii săi, Berejkov văzu cîțiva constructori de la secția de motoare a Institutului central de aviație și printre ei pe Ganșin. Acesta ședea pe pervaz, cum nu s-ar fi cuvenit unui profesor, în haina sa roasă, largă ca întotdeauna, cu ochelarii pe nasul cîrn, cu obișnuitul său zîmbet, sceptic, aproape imperceptibil. Constructorii din secția lui îl întrebau ceva; probabil că și ei sosiseră de curînd. Ganșin le răspundea dînd din umeri.

În colțul canapelei ședea Șelest, vădit înciudat sau jignit, îmbufnat. El și-a întîmpinat elevii, constructorii de la AIDVI, fără nici un zîmbet. „Ehei, aici s-a petrecut ceva" — își zise Berejkov. Și se apropie de Ganșin.

— Bună ziua. Ce s-a întîmplat? De ce am fost chemați?

Ganșin răspunse laconic :

— Un motor de mare putere...

— Cum ?

— Un motor de mare putere — repetă Ganșin și iar ridică din umeri.

— Vorbește ca lumea ! — strigă Berejkov.

Secretarul lui Rodionov îl privi chiorîș, dar nu spuse nimic. Berejkov strînse cu putere palmele lui Ganșin.

— Hai, spune o dată !

Își aminti că nu demult stătuse ca și acum, în fața prietenului său, așteptînd să-i spună cîteva cuvinte minunate, încîntătoare. Dar atunci nu-i spusese nimic.

— Întreabă-l pe Șelest — răspunse Ganșin. — Am încasat-o amîndoi acolo...

Și arătă spre ușa grea, capitonată, care ducea în cabinetul lui Rodionov. Secretarul intră în cabinet. Apoi ușa se deschise din nou.

— Tovarăși ! Dmitri Ivanovici vă poftește.

3

Berejkov intra pentru prima oară în viața lui în cabinetul lui Rodionov. De-a lungul peretelui, în spatele biroului la care ședea Rodionov, erau fixate pe o sîrmă machetele avioanelor sovietice. Erau multe. Ieșeau în evidență monoplanele caracteristice ale lui Tupoliov, de același tip ca profil, așezate în ordine și în așa fel, încît fiecare era mai mare decît cel dinaintea lui. Noul lui avion, un bombardier greu, care abia intrase în efectivul Forțelor Militare Aeriene, micșorat mult în machetă, era ridicat ceva mai sus spre tavan și-și avîntase aproape pe jumătate din perete aripile puternice din metal ușor, deschis la culoare. Alături erau aliniate avioanele lui Ladoșnikov, la fel de mari, cu

aripi lungi din aluminiu strălucitor, neatins de vopsea. Berejkov știa: Ladoșnikov, ca și toți ceilalți constructori ruși, suferea din pricina lipsei de motoare indigene. Ladoșnikov nu putea să-și desfășoare din plin talentul, deoarece avea la dispoziția lui numai motoare de mărci străine, rămase în urmă și reprezentînd, cum s-ar zice, crema gîndirii tehnice a zilei de ieri, a zilei care se sfîrșise. Noua industrie de motoare o luase mult înainte și pusese la punct și experimentase noutăți tehnice încă necunoscute la noi.

În comparație cu avioanele lui Tupoliov și Ladoșnikov, celelalte avioane, atîrnate în cabinet, în special avioanele de recunoaștere și de vînătoare, păreau mici. Toate erau create de constructorii sovietici. Dar nici pentru aparatele mici nu existau în țară motoare proprii. Nici în cabinetul lui Rodionov nu exista vreun model de motor de avion. E drept că uzinele noastre produceau unele motoare de mărci străine, dar Rodionov nu le rezervase nici un loc în cabinetul său. Berejkov cuprinse dintr-o privire acest tablou: avioane fără motoare.

Rodionov se ridică să-i întîmpine, uscățiv, înalt, drept, într-o tunică militară de culoare bleumarin. Îi salută pe toți cu un zîmbet, arătînd cu mîna spre scaune.

— Ei bine, luați loc, tovarăși — spuse el vesel. — Vom discuta despre ceva foarte important.

Făcu o pauză, privind figura fiecăruia din noi, așteptînd să se așeze toți. Apoi zîmbi din nou și repetă:

— Despre ceva foarte important!

Berejkov simți îndată — în aceste momente era foarte sensibil — că Rodionov era într-o stare de spirit specială. Peste culoarea obișnuită, aprinsă, sănătoasă a feței sale bronzate, răzbătuse o roșeață proaspătă. Gesturile îi erau repezi, dar reținute. Ochii îi străluceau. Ai fi zis că în el fusese răsucit un arc nevăzut.

— Mi-am dat seama atunci de farmecul lui Rodionov — spuse Berejkov.

Şi, pasionat, intervertind şirul povestirii, anticipînd întrucîtva, l-a zugrăvit pe Rodionov în cuvinte pline de căldură, ca un îndrăgostit.

— În seara aceea parcă l-am descoperit din nou pe Rodionov, l-am înţeles mai bine — continuă Berejkov. — Mai tîrziu, Dimitri Ivanovici ne-a chemat adesea la el şi i-am admirat întotdeauna calitatea expunerii, încordarea permanentă în vederea atingerii unui scop, farmecul pe care-l degaja cînd lucrai cu omul acesta. Rigiditatea în muncă, o anumită inaccesibilitate, precizia şi laconismul în vorbire se îmbinau uimitor cu un farmec extraordinar. Întreaga lui fiinţă şi fiecare gest în parte păreau un îndemn: „La treabă! Mai repede, la treabă!" Cînd îi povesteai ceva şi te întrerupea cu expresia sa preferată, „ei, bine", privindu-te foarte atent în ochi, de parcă ar fi încercat să-ţi citească cele mai intime gînduri în afara celor exteriorizate, te obliga parcă să fii foarte sincer. Ştia să asculte, emanînd un fluid de bunăvoinţă şi încredere.

Totuşi, se întîmpla uneori să se schimbe într-o clipă. Schimbarea aceasta bruscă era una din trăsăturile sale caracteristice. Iată-l, de pildă, vorbindu-ţi liniştit sau ascultîndu-te tot atît de liniştit şi cu multă atenţie. Nu-i ghiceai nici cea mai slabă urmă de tulburare sau enervare şi, deodată, dacă se convingea că vorbele sau faptele tale sînt nejuste, dăunătoare cauzei pe care el o slujea cu devotament, îl cuprindea indignarea. Atunci îşi ridica într-un fel deosebit sprîncenele, se înroşea tare la faţă şi, pe neaşteptate, fără nuanţe de trecere, fără nici un crescendo în glas, izbucnea dintr-o dată, vorbind repede, aprins, aspru, cu gesturi brusce, năpustindu-se furios asupra faptelor sau ideilor, care, după convingerea lui, erau greşite, intolerabile. În asemenea împrejurări, firea lui pasionată irupea ca un vulcan. După o asemenea izbucnire, Dmitri Iva-

novici tăcea cîteva secunde, ca să redevină același Rodionov, liniștit, calm, de întotdeauna.

— Am să-ți vorbesc și de o altă trăsătură de caracter a lui Dmitri Ivanovici — adăugă Berejkov. — Există unii oameni care consideră că, în cadrul serviciului, n-ai voie să rîzi, să glumești. Ei respectă cu pedanterie această regulă și se comportă artificial, așa cum — după părerea lor — trebuie să se comporte, mă rog, „oamenii mari", în postul corespunzător. În felul de a fi al lui Rodionov nu era nimic asemănător. Dimpotrivă. Era foarte receptiv la humor. Orice problemă s-ar fi discutat, el sezisa cu ușurință latura umoristică, mai ales dacă interlocutorul era spiritual și știa s-o scoată incidental în evidență. Rodionov rîdea atunci din toată inima, simplu și vesel. Apoi își întrerupea rîsul brusc și, într-o clipă, redevenea omul lucrului, exigent, atent. Niciodată n-am văzut la Rodionov o trecere lină de la o stare la alta.

Cu laudele, cu tot soiul de încurajări și recompense materiale era foarte zgîrcit. Nu recunoștea munca dusă fără încordare, fără pasiune, fără tensiune. Părea că permanenta lui încordare nu-l obosește. Pentru Rodionov tot sensul vieții consta în lupta lui, în munca lui. Își slujea idealurile, slujea partidul și cred că în aceasta își și afla unica și deplina satisfacție.

În ținuta rigidă, dreaptă, a lui Dmitri Ivanovici, în toate acțiunile sale, pînă și în atmosfera din jurul lui, încărcată parcă de electricitate, se reflecta devotamentul față de sarcina pe care i-o încredințase partidul.

Un îndemn permanent pentru muncă părea că pornește întotdeauna de la Dmitri Ivanovici. Oamenii meschini, pentru care bunăstarea personală, banii, recompensele, carierismul erau lucrul cel mai important în viață, nu-l agreau pe Rodionov și nu rămîneau mult timp în preajma lui. Cei însă pentru care fericirea vieții era creația — de pildă,

cea constructivă — și pentru care recompensa cea mai mare, fericirea cea mai mare, era însăși realizarea unui lucru util, aceia îl adorau pe Rodionov. Venind în contact tot mai strîns cu el, noi, constructorii, ne-am convins curînd că dacă o invenție sau alta, dacă o propunere avea un oarecare rost, ea găsea sprijinul cel mai larg la Dmitri Ivanovici. Știam: el nu numai că va împinge construcția în producție, dar va asigura și un control extrem de exigent al execuției. Și apoi, în caz de reușită, se va bucura împreună cu constructorul, va împărtăși bucuria succesului cu aceeași intensitate ca și constructorul, deși în aparență va părea reținut.

— Acesta era omul — încheie Berejkov — pe care atunci, în ajunul anului nou, parcă l-am descoperit din nou, de care m-am îndrăgostit în seara aceea.

Se apropia ceasul, adăugăm noi, cînd și Rodionov la rîndul său avea să-l descopere din nou pe Berejkov.

4

Rodionov stătea în picioare la masa lui.

— Apropiați-vă — rosti el.

După ce mai așteptă o jumătate de minut, se așeză și, după cum avea obiceiul, trecu direct la subiect.

— Tovarăși, n-am avut de gînd să vă convoc astăzi. Totuși, stînd de vorbă în cursul zilei cu conducătorii dumneavoastră, cu Avgust Ivanovici Șelest și Serghei Borisovici Ganșin, am simțit, din păcate, că ei nu vă vor transmite cuvintele mele așa cum aș fi dorit.

Privind la Șelest apoi la Ganșin el urmă:

— Scuzați-mă că spun pe față aceste lucruri. În asemenea probleme sinceritatea este necesară. Altfel nu vom izbuti să mobilizăm toate forțele noastre, în primul rînd pe cele sufletești, pentru a în-

deplini sarcina care ni s-a trasat de Comitetul Central al Partidului şi de guvern.

Rodionov făcu din nou o pauză. Concentrîndu-se, încruntînd uşor sprîncenele, privea undeva pe deasupra capetelor. Apoi, cuprinzînd parcă în această scurtă tăcere tot ce voia să spună, continuă să vorbească stînd jos, aplecat uşor în faţă, cu silueta suplă şi dreaptă. Ideile expuse erau foarte clare. El aminti de aşa-zisa „doctrină a aviaţiei reduse". Această doctrină fusese discutată cu cîţiva ani în urmă. Problema se prezenta astfel: în comparaţie cu statele imperialiste, occidentale, eram o ţară înapoiată din punct de vedere tehnic. Ce ne facem, dacă izbucneşte un război? Cum să luptăm în văzduh? Putea-vom oare ţine piept, în ceasul cumplit al războiului, atacurilor aeriene ale escadrilelor grele şi rapide ale inamicului? Partizanii „doctrinei unei aviaţii reduse" răspundeau: pentru a fi pregătiţi de război trebuie să ne îndreptăm eforturile asupra dezvoltării aviaţiei uşoare, de apărare, adică în special a avioanelor de vînătoare cu un loc, care s-ar putea ridica şi zbura cu motoare de putere mică. Partidul a respins categoric — şi sînt cîţiva ani de atunci — acest program. Dacă l-am fi acceptat, ne-am fi recunoscut implicit pentru mult timp un stat de mîna a doua, incapabil să participe la întrecerea mondială pentru realizări superioare în domeniul aviaţiei, pentru întîietate în văzduh. Partidul ne-a dezvăluit încă de pe atunci o altă perspectivă: „Ţara Sovietică trebuie să aibă o aviaţie mare şi puternică. Repetăm deseori acest lucru, dar, în fapt, el va fi hotărît numai de lupta pentru poziţia cheie, pe care încă n-am cucerit-o. Mai mult decît atît. În mod tacit, sîntem cu toţii de acord că ea nu poate fi cucerită într-un termen apropiat, adică, de fapt, am alunecat pe neobservate către aceeaşi „doctrină a aviaţiei reduse", pe care, chipurile, am respins-o. Această poziţie cheie este un motor puternic. Am crezut că trebuie să

pornim de la un lucru mic, de la un motor de o sută cai putere. Şi atunci am concentrat eforturile tuturor constructorilor noştri precum şi ale celor din producţie, asupra acestui lucru. N-am reuşit, dar n-am dat înapoi şi, bineînţeles, nu vom da înapoi pînă ce nu vom obţine un succes deplin, care, fără îndoială, este foarte apropiat.

Rodionov relată cu unele amănunte că, la uzina din Zadneprovie, producţia de motoare de o sută cai putere, proiectate de inginerul Nikitin, care lucrează la această uzină, se realizează cu succes.

— Vom avea aceste motoare — afirmă el. — Dificultăţile producţiei de serie sînt biruite cu perseverenţă de uzină. Cu toate acestea, un motor de putere mică nu rezolvă sarcinile mari ale aviaţiei noastre. Avioane ca acestea nu se vor înălţa cu motoare mici.

Rodionov se întoarse şi, cu un gest energic, reţinut, sublinie cele spuse, arătînd spre pasărea argintie din metal, bine reliefată în lumina electrică şi care-şi desfăcuse aripile deasupra geamului complet întunecat.

— Nu orice stat mare — continuă el — are acum asemenea avioane. Dar pentru ele sîntem nevoiţi, după cum bine ştiţi, să cumpărăm motoare puternice din străinătate. Ce se va întîmpla în caz de război ? Ei bine...

Pe masă, în faţa lui Rodionov, era un volum din operele lui Lenin, încă din prima ediţie, cu copertă broşată de culoare cafenie deschisă. Colţurile copertei erau cam ferfeniţite — cartea fusese, fără îndoială, folosită nu o dată. Printre pagini se zăreau două-trei semne de carte. Rodionov deschise cartea la unul din semne :

— „Războiul este neînduplecat — citi el clar — el pune problema cu o ascuţime implacabilă : ori vom pieri, ori vom ajunge din urmă ţările înaintate şi le vom întrece şi din punct de vedere economic... Ori vom pieri ori ne vom avînta înainte cu

pînzele întinse. Așa pune problema istoria"[1]. Iată, tovarăși constructori... N-avem intenția să pierim. — Rodionov zîmbi cu zgîrcenie. — Deci, înainte, cu pînzele întinse.

Rodionov relată pe scurt că acum cîteva zile avusese loc o ședință la Comitetul Central al Partidului, dedicată problemelor aviației.

— Vă transmit, tovarăși, — urmă el — directiva partidului. Înainte! Avem nevoie de un ritm de dezvoltare cum n-a cunoscut nici o țară, avem nevoie de un salt neobișnuit, nemaiîntîlnit în istoria tehnicii. Ce înseamnă asta, dacă ne referim la aviație și, în particular, la sarcinile voastre, tovarăși constructori de motoare?

Rodionov indică suma alocată pe anul viitor pentru investițiile capitale în industria motoarelor de avion. Se alocaseră sute de milioane de ruble evaluate în aur.

Aplecîndu-se puțin spre lampa de masă cu abajur verde, aruncînd din cînd în cînd o privire într-un caiet voluminos, Rodionov citea cifrele cu glas domol. Berejkov fu profund zguduit de acest contrast dintre sobrietate și avîntare. Neîncrezător parcă în propria sa emoție, se uita cînd într-o parte, cînd în alta. Da, aici stăteau colegii săi, constructori, oameni cu pregătire tehnică și cu un fel de a gîndi propriu tehnicienilor; da, în fața lor, a tehnicienilor, au răsunat adineauri cuvintele acelea pline de un romantism ațițător: „Ori vom pieri ori ne vom avînta înainte cu pînzele întinse". Ele au fost citite de acest om uscățiv, serios, care se ținea atît de drept, căruia îi ard ușor obrajii și îi lucesc ochii; le-a citit stînd pe scaun, fără să ridice glasul, aproape fără să schițeze un gest. Felul reținut, cam sec, al lui Rodionov, care continua să facă cunoscute cifrele investițiilor, toate acestea nu făceau parcă decît să sublinieze, să scoată în relief și mai

[1] V. I. Lenin — „Opere" vol. 25, pag. 357—358. Ed. P.M.R. (N. red. rom.)

puternic sensul extraordinar, cu adevărat fantastic (cum exclamase povestind Berejkov) al faptelor pe care constructorii le aflaseră în seara aceea.

— Aşadar, vedeţi — spuse Rodionov — „doctrina aviaţiei redusă" a fost înmormîntată pentru a doua oară. Acum n-o vom mai lăsa să reînvie. O dată cu ea a fost înlăturată şi teoria dezvoltării lente treptate, sau, cum se spune, „normale" a tehnicii, în speţă a tehnicii construcţiei de motoare. Noile uzine de motoare de avion sau, în orice caz, două din aceste uzine vor fi construite şi puse în funcţiune în anul ce vine. Utilajul cel mai bun, cel mai modern va fi cumpărat din Apus. Dar cu acest utilaj trebuie să producem motoare sovietice, pe care voi, tovarăşi constructori, trebuie să le creaţi — motoare care să nu fie mai prejos decît cele mai puternice motoare străine. Partidul ne-a trasat această sarcină — să creăm un motor de avion sovietic puternic, cel mai puternic motor din lume. Avem nevoie de proiect, avem nevoie de construcţie, şi nu numai de una, ci de cîteva construcţii.

5

Rodionov tăcu din nou, lăsînd parcă un scurt răstimp ca cele spuse de el să fie percepute, însuşite conştient.

— V-am convocat, tovarăşi — adăugă el — ca să auziţi de la mine acest lucru. Profesorii dumneavoastră, cu care am stat iniţial de vorbă, s-au îndoit din păcate de posibilitatea realizării acestei importante sarcini. Dacă, desigur, i-am înţeles cum trebuie... Ei bine...

Se uită din nou la Şelest şi la Ganşin. Şelest nu răspunse. Ganşin însă primi provocarea:

— Dumneavoastră, Dmitri Ivanovici, m-aţi întrebat ce cred despre asta. Şi eu, ca specialist, ca inginer...

Rodionov se încruntă. După ton, își dete seama că Ganșin a rămas la vechea sa părere. Bujorii din obrajii lui Rodionov încetară să mai fie vizibili, căci toată fața începu să i se înroșească. Era un semn de mînie. Cu toate acestea, Ganșin încheie :

— Ca inginer, n-am putut să nu-mi exprim îndoielile. Dmitri Ivanovici, dacă de la început ne propunem un scop atît de măreț, am putea să dăm greș.

Rodionov se stăpîni. Nu urmă nici o izbucnire. El nu răspunse nimic. Bujorii îi apărură din nou în obraji. Dar și atunci cînd se stăpînea, Rodionov se pricepea să tragă o săpuneală fără nici un menajament.

— Nu, nu te pot numi inginer — spuse el încet, dar tăios. — Dacă unui inginer i se spune : iată tot ce-ți trebuie, iată o uzină înzestrată cu cel mai modern utilaj, cele mai bune scule și aparate, iată și bani pentru toate cheltuielile de producție, ia totul și construiește cea mai bună mașină din lume — oare, întreb, un adevărat constructor, un adevărat inginer nu se va entuziasma ? Oare un inginer ar refuza asemenea posibilități ?

Berejkov parcă plutea. Nu-și mai simțea propria lui greutate. De emoție parcă-l împungeau niște ace. „Ia totul și construiește". Este oare aievea ceea ce a auzit ? Nu cumva visează ? Privi din nou la vecini, în spate, văzu figura cîrnă, încăpățînată și posomorîtă a lui Ganșin. „Ascultă, ascultă ! — își zise el. — Iată fanteziile mele !" Da, totul se petrecea aievea. Totul era real ! Ce ciudat ! Într-o singură oră rolurile lor se inversaseră. Acum cîteva zile Ganșin își mustra ironic prietenul, cuprins de melancolie, și-i spunea : „Încetează cu văicărelile", iar acum... Care din ei se vaietă ?

Berejkov primea cu inima deschisă fiecare cuvînt al lui Rodionov. Ce neobișnuite lucruri i-a fost dat să audă, ce zi uluitoare !

Șelest se ridică.

— Dmitri Ivanovici !

Figura negricioasă, nervoasă, a bătrînului profesor, dascălul tuturor constructorilor de motoare ruși, era foarte gravă.

— Dmitri Ivanovici! Nu ne-ați înțeles cum trebuie. Noi am arătat dificultățile, însă...

— Ei bine, ei bine...

— Însă care din noi nu visează un asemenea motor? Pentru noi, colectivul institutului, va fi cea mai mare cinste dacă...

— De ce „dacă"?

Șelest se opri. Rodionov îl privi exigent: nu-i plăceau prepozițiile condiționale.

— Pentru noi, pentru colectivul ADVI-ului, va fi cea mai mare cinste — repetă Șelest — să vă prezentăm, să punem pe masa aceasta proiectul de construcție al celui mai puternic motor din lume. Și ziua aceasta va veni, Dmitri Ivanovici!

— Așa, da! Perfect... Dar să nu întîrziați. Veți avea rivali puternici. Cred că și grupul lui Gansin va porni cu tot curajul la lucru. Cu asta, tovarăși, am terminat ședința de azi. Discuțiile sînt de prisos. Începeți să vă gîndiți, să lucrați! Poate că în curînd vom convoca o consfătuire mare, cu discuții asupra desenelor. Ei bine...

Rodionov se ridică. Se ridicară și constructorii.

— Ei bine — repetă el zîmbind. — Vă felicit cu ocazia anului nou, tovarăși! Cu ocazia motorului nou!

6

Ridicîndu-se de la birou, Rodionov se apropie de Gansin.

— Serghei Borisovici, de ce te-ai posomorit așa? Nu vrei mîine, cu ocazia anului nou, să facem o plimbare cu aerosania? Mi se pare că este una din vechile dumitale pasiuni? Sau te-ai trecut în rîndul bătrînilor? Nu mai practici sportul ăsta?

— Ba da, Dmitri Ivanovici. Iau parte la toate cursele.

— Sania este în ordine?

— Da.

— Ei bine, dacă Gansin declară că un lucru este în ordine, înseamnă...

Rodionov începu să rîdă, negăsind cuvintele potrivite.

— Poftiți, pot să v-o pun la dispoziție — rosti Gansin tot atît de încruntat.

— Atunci, Serghei Borisovici, mîine mergem pînă la Volga și înapoi.

— La Volga?

— Da. Să vedem terenul noii uzine de motoare. Ei bine, ce ai de spus? Ieri a plecat într-acolo comisia care va alege terenul. O să picăm și noi. Poate că și ADVI-ul vrea să ne însoțească pe o altă sanie? Ce zici, Avgust Ivanovici?

— Cu plăcere — spuse Șelest. — Alexei Nikolaevici, conduci dumneata sania?

Berejkov nu-i răspunse. Era atît de distrat că aproape nici nu auzea discuțiile. Prin minte îi treceau fel de fel de motoare. Unele, demontate dezordonat în piese separate, îi apăreau în niște combinații absurde și chiar urîte, iar el parcă le privea stînd deoparte, fără să-și dea seama ce se petrece cu el.

— Alexei Nicolaevici! — îl strigă Șelest din nou.

— A?

— Vrei să conduci mîine sania? Dați-mi voie, Dmitri Ivanovici, să vi-l recomand ca pe un campion al aerosaniei.

— Știu, știu — rosti Rodionov. — Sîntem cunoștințe vechi. Am trecut împreună... — și ochiul său stîng se îngustă (ca și cînd ar fi ochit, ar fi țintit un obiectiv cu arma), iar cu dreptul îl privi vesel, prietenos. — Am trecut împreună prin momente grele.

Berejkov tăcu. Doar fața i se înroșise ușor. Da, luptaseră împreună. Rodionov ținea minte acest lucru: și călătoria cu aerosania la Nikolai Egorovici Jukovski, și întîlnirea de pe malul Balticei în noaptea asaltului de la Kronstadt. Și Berejkov își aminti. Ciudat, ce asemănare între înfrigurarea aceea dinaintea luptei, între starea de elan sufletesc pe care Berejkov o trăise acolo, în noaptea aceea îndepărtată de martie, și starea lui de acum. Dar Berejkov nu găsi cuvinte ca să-și exprime acest simțămînt. Acceptă să conducă aerosania, să participe la cursa de a doua zi, pînă la Volga.

— Bine — spuse Rodionov. — Așadar, tovarăși, plecarea mîine la ora nouă dimineața, din piața Lefort. Aveți ceva împotrivă?

— Poate că ar fi mai bine, Dmitri Ivanovici, la ora zece? — propuse Șelest. — Astăzi vom sărbători anul nou.

— Credeți că eu nu-l sărbătoresc? Credeți că voi sta de anul nou la direcție? Dacă n-ar fi revelionul ne-am lua zborul în zori. Deci, la nouă? S-a hotărît? Acum, tovarăși... Vă doresc petrecere frumoasă... Toate bune.

Îngrămădindu-se puțin lîngă ușă, constructorii ieșeau unul după altul din cabinet.

— Un lucru măreț! — spuse Șelest cînd se închise ușa.

Era tulburat și distrat; probabil că și el se gîndea la noul motor. Din aerul posomorît, pe care-l avusese mai înainte stînd aici pe divan, părea că nu rămăsese nici urmă.

— Alexei Nikolaevici — i se adresă el lui Berejkov — te rog ca mîine dimineață la ora șapte fix să fii la garaj... Parc-ar fi venit iar timpurile „Compas"-ului, nu-i așa?

— Da — răspunse laconic Berejkov. — Bine, Avgust Ivanovici, voi fi la șapte.

Vorbea, dar în minte îi apăru ceva nelămurit și neînțeles încă nici de el. Un zîmbet straniu, nepo-

trivit, îi apăru pentru o clipă pe față. Dar își reveni.

— Da, da... Voi fi acolo, Avgust Ivanovici.

7

De pe Varvarka, de la Direcția Forțelor Militare Aeriene, Berejkov și Ganșin se îndreptară prin niște străduțe spre Piața Roșie. Bătea un vînt ușor și ningea. Multe ferestre erau viu luminate. În lumină se vedea cum se rotesc și cad pieziș fulgi mari. De pe caldarîm și de pe trotuarele albite, se ridicau într-una mici vîrtejuri, care te împroșcau cu pulbere de zăpadă.

Berejkov îl luă pe Ganșin de braț. Trecătorii le-o luau înainte. Prietenii nu vorbiră nimic despre ședință, despre motoare, de parc-ar fi încheiat o înțelegere tacită. Berejkov n-avea chef să vorbească despre așa ceva. Parcă-și apăra instinctual zbaterea aceea lăuntrică și neînțeleasă care-l frămînta.

Era plăcut să respiri. Berejkov trăgea adînc în piept aerul rece. Trotuarul părea pe arcuri sub picioarele sale. Unde dispăruse deprimarea care-l chinuise atîta timp?

Pe Ilinka, o stradă animată, se simți îndată forfota plăcută, ca în ajun de sărbătoare. Bărbați și femei treceau grăbiți cu pachete în mînă, ultimele cumpărături pentru masa de anul nou. Se auzeau discuții, rîsete.

— O, e trecut de nouă — spuse Ganșin. — Să mergem direct la mine.

— Cum așa? Dar trebuie să mă schimb!

— Fleacuri. Ai să explici că a fost ceva neprevăzut. Că am fost chemați la Rodionov. Și mîine ne așteaptă drumul ăla la dracu-n praznic...

— Dar tu pe cine aștepți?

Ganșin înșiră cîteva cunoștințe comune.

— În afară de asta, ţi-am promis o surpriză. Va fi.

— Cine este el ? Sau poate este ea ?

— Nu-ţi spun. Surpriză.

— Dacă este ea... — Berejkov se opri în mijlocul trotuarului — atunci, frate, nu pot. Dau fuga să mă schimb.

— Lasă ! — Şi Ganşin îşi trase prietenul. — Simt că astăzi vei fermeca pe toată lumea aşa cum eşti îmbrăcat.

— Ştii, Ganşin... — începu Berejkov.

Şi zîmbetul visător, ciudat, i se ivi din nou pe faţă.

— Ştii, Ganşin, simt nevoia să mă farmec pe mine însumi. Ai simţit vreodată aşa ceva ? E ca atunci cînd încă nu-i dragoste, ci presimţirea dragostei care te farmecă, presimţirea că te va cuprinde în vraja ei.

— Am simţit.

Berejkov declamă pe neaşteptate :

— „Mamă ! Băiatul ţi-e atins de-o boală minunată..."

— Asta ce-i ? De unde ?

— „Mamă ! Băiatul ţi-e atins de-o boală minunată — recită Berejkov zîmbind, fără să răspundă. — Îi arde inima. Surorilor, Liuda şi Olea le zice că nu ştie cum şi unde să se ascundă".

— Ce-i asta ? — întrebă Ganşin din nou.

— Maiakovski. „Norul în pantaloni". O poezie foarte emoţionantă.

— „O boală minunată" — rosti ironic Ganşin. — Nu pricep. E o adunătură de cuvinte.

— Pedantule ! — strigă Berejkov.

Dar fie că pălăvrăgea cu prietenul său, fie că tăcea, în mintea sa continua zbaterea aceea lăuntrică, în afara voinţei sale.

Din cînd în cînd, întrezărea parcă o nouă combinaţie, o nouă construcţie : o privea cu atenţie şi totul se destrăma. Îi venea mereu în minte motorul

de hidroglisor, marca „Wright". „Uite cum mă urmărește și nu-mi dă pace imaginea motorului ăsta! — își spunea Berejkov. Al dracului, din pricina lui nu mai pot distinge altceva, care mi se tot înfiripă confuz în conștiință."

De după colț, în fața lor se deschise Piața Roșie. Drept înainte se zăreau crenelurile întunecate ale zidurilor Kremlinului, se conturau vag, prin perdeaua fulgilor ce cădeau pieziș, siluetele turnurilor, care mai purtau sus vulturi cu două capete. Deasupra Kremlinului filfîia pînza steagului roșu, viu luminat de jos. În partea opusă Kremlinului, felinarele de lîngă clădirea lungă a pieții Torgovîie Riadî aruncau snopi de lumină spre Piața Roșie. Uneori treceau automobile, smulgînd cu luminile farurilor, din pîcla alburie, fîșiile de fulgi ce goneau rotindu-se. În viscolul acesta, în lumea aceasta fantomatică a unei nopți de iarnă, piața vastă, înclinată în ambele direcții, părea bombată, sferoidală, de-a lungul zidului Kremlinului, ca o calotă sferică uriașă.

Berejkov se opri, ridică mîna înmănușată și înălță un deget.

— Ce-i? — întrebă Ganșin.

— Așteaptă. Să stăm o clipă.

— Pentru ce?

Berejkov se plecă misterios spre prietenul său.

— Simți — spuse el, cu vocea scăzută — cum gonim în spațiu?

Ganșin zîmbi.

— Ți-ai dat drumul fanteziei. Să mergem!

— Așteaptă... Auzi foșnetul? Despicăm spațiile eterului...

— Nu, n-aud nimic.

— Taci, pedantule!

Porniră mai departe. Berejkov păși ușor, desfătîndu-se cu viscolul. În semiobscuritatea imaginației, ca și în lumina nesigură a farurilor, se străvedea din nou profilul unui motor. Mergînd la brat

cu scundul său prieten, Berejkov nu mai vedea nimic în afara imaginilor ce-i treceau prin fața ochilor minții.

— Poate că ești pe drumul bun — rosti deodată Ganșin.

Berejkov îl privi surprins.

— La ce te referi ?

— Cum „la ce" ? Nu mai știi ce bombăneai adineauri ?

— Adineauri ? Pe cuvîntul meu că nu știu nimic... Hai, spune-mi ! Ce-am bombănit ?

Îl scutură pe Ganșin de umeri.

— Ho ! Lasă-mă, că-ți spun.

— Ei, ce bombăneam ?

— Blestematul „Wright"...

— Crezi ? — rosti Berejkov tărăgănat.

Ganșin dădu din cap. Porniră mai departe la braț.

— Nu, frate, nu ești un pedant — spuse Berejkov. — Absolut de loc.

Pe drum nu mai vorbiră despre motor, ca și cînd între ei ar fi survenit o nouă înțelegere tacită.

8

Prietenii ajunseră în curînd la destinație. Ganșin descuie și deschise în fața musafirului ușa locuinței sale. De fapt, ca să precizăm, sub această denumire trebuie să înțelegem două camere mici, pe care tînărul profesor, ce-și întemeiase de curînd o familie, le ocupa în așa-numita locuință comunală, foarte populată. Trebuie să adăugăm în paranteză că Berejkov m-a rugat să prezint scuze cititorilor deoarece din istorisirea lui au lipsit evenimentele în legătură cu căsătoria lui Ganșin, cu nașterea fiicei lui, precum și uluitoarea epopee a schimbului celor două camere a soților care locuiau în raioane diferite, cu aceste două camere la un loc, aceleași

în care se desfăşoară acţiunea acestei povestiri de anul nou, cu desăvîrşire fantastică şi absolut autentică, după cum m-a asigurat Berejkov.

...Pînă la miezul nopţii mai era mult. Abia trecuse de ora zece. Îmbujorat la faţă şi cu mîinile înroşite Berejkov adusese cu el un iz de ger. Salutînd în dreapta şi în stînga, spuse cîteva amabilităţi doamnelor, privind în toate părţile cu interes, căutînd parcă pe cineva. Nu, nădăjduise zadarnic la un „dar dacă"... Oare s-ar fi putut să fie aici Valentina, la care se gîndise de dimineaţă, rupînd fila calendarului?

Ce întîlnire îi pregătise totuşi Ganşin?

Dintr-o cameră mai îndepărtată cineva îi strigă:

— Alioşka!...

Un glas cam înfundat, extraordinar de cunoscut. Berejkov se întoarse brusc. Oameni buni, Ladoşnikov! Berejkov se năpusti spre cel pe care nu-l văzuse de cîţiva ani. „Leningrădeanul", cum îi spuneau acum toţi prietenii!

Mihail Mihailovici stătea într-un ungher, lîngă masa de lucru a lui Ganşin, curăţată astăzi de tot ce-ar fi putut aminti ştiinţa, acoperită ca şi masa din sufragerie cu o faţă albă ca zăpada, împodobită cu tacîmuri şi sticle de băuturi înfundate. Statura foarte înaltă, aproape uriaşă, a lui Ladoşnikov părea că subliniază dimensiunile neînsemnate ale încăperii; aveai impresia că este prea strîmtă pentru el. Anii şederii la Leningrad i-au schimbat oarecum înfăţişarea. Pare-se că se dezobişnuise de cizmele înalte şi de cămaşa rusească pe care le preferase cîndva. Acum era tuns îngrijit, îmbrăcat într-un costum lucrat perfect, ca să nu zicem elegant. Şi totuşi, era acelaşi Ladoşnikov de altădată. Privea ca şi înainte pe sub sprîncenele tot atît de zburlite, căzute în ochi — îl privea zîmbind pe Berejkov care se apropia. Păşind în întîmpinarea lui, atinse uşor masa, pe care se clătinară toate sticlele. Ladoşnikov îl apucă energic în braţe pe

tovarășul său de luptă de la asaltul Kronstadtului, pe autorul „Adros"-ului, îl strînse cu mîinile sale puternice, apoi îl îndepărtă puțin și-i spuse :

— Tu, frate, ai întinerit...

Într-adevăr, în seara aceea, Berejkov nu-și putea stăvili nici tulburarea tinerească, nici strălucirea ochilor verzi, care parcă se făcuseră mai vii, nici zîmbetul care-i apărea mereu pe buze. În această lapidară exclamație cu care-l întîmpină, Berejkov îl recunoscu din nou pe Ladoșnikov cel de altădată : părea că nu vede nimic, însă băga totul în seamă. Începînd să mai deslușească ceva în jur, Berejkov nu-și mai lua ochii de la cel sosit de departe. Vechiul său sentiment din tinerețe, de îndrăgostit de Ladoșnikov, puse într-o clipă stăpînire pe inima lui. Remarcă cu duioșie schimbările pe care le descoperea mereu în Ladoșnikov. Părea că-l părăsise vechea jenă, timiditatea lui posacă. În trecut nu l-ar fi îmbrățișat niciodată atît de degajat. Și zîmbetul îi era mai deschis, mai plin. Poate că ar trebui să spunem „mai fericit". Da, acest om, noul Ladoșnikov, cunoștea fericirea creației, succesul...

Gansin se apropie de Berejkov și-l înghionti.

— Ei, îți place surpriza ?

Apoi Ladoșnikov i se adresă lui Berejkov :

— Pînă la mine, la Leningrad, au ajuns zvonuri că îmbătrînești, că ai devenit indolent... Cînd colo, tu...

— Ce indolent, la dracu ! — îl întrerupse Berejkov. — Mîine dimineață plecăm într-o cursă.

— Cu aerosania ?

— Chiar așa. Haide cu noi !

— Merge și Gansin ?

— Nu numai Gansin, dar și Avgust Ivanovici... După cum vezi, o să fie prezent întregul „Compas".

— Ispititor... Și încotro ții calea ?

Cu glasul scăzut — căci nu era recomandabil ca amănuntele referitoare la itinerariul de a doua zi

să fie pronunțate în auzul tuturor — Berejkov răspunse:

— Spre Volga... Să vedem terenul noii uzine de motoare.

Deodată o umbră trecu parcă pe chipul uscățiv al lui Ladoșnikov. Păru că apare pentru o clipă posomoreala de altădată. Poate că în altă ocazie Berejkov n-ar fi surprins această umbră fugară, dar acum, cu pătrunderea unui îndrăgostit, o distinse ușor.

— Ce-i cu tine, Mihail?

Ladoșnikov tăcu puțin, apoi mormăi:

— Astăzi a fost ziua neplăcerilor.

— Dar ce s-a întîmplat?

— Am cerut ceva... Dar n-a ieșit nimic... M-au refuzat...

— Ce-ai cerut?

— E o chestiune importantă... În legătură cu soarta unui aparat de-al meu.

— Care? „Lad-8"?

Ladoșnikov dădu afirmativ din cap. Berejkov nu voi să-i mai pună întrebări în prezența celorlalți. Luîndu-l repede de braț, îl trase în vestibul. Acolo, în mijlocul unui morman de șube și căciuli — unele mai răspîndeau încă frig în jurul lor — se retrăsese o pereche de tineri. De fapt, această izolare era destul de relativă, căci tot aici pufăia din țigară un militar în vîrstă. În timp ce Berejkov examina vestibulul căutînd un ungher mai retras, deasupra ușii de intrare răsună strident soneria. Dăduseră năvală musafirii la unul din locatarii apartamentului. Nu, aici, pe teritoriul acesta de uz comun, nu se putea sta de vorbă. Berejkov era însă bine orientat încă de pe timpul cînd familia Ganșin își serbase mutarea în noua locuință. El găsi îndată soluția — ușa dinspre scara de serviciu.

Lumina vagă a nopții de iarnă cu lună pătrundea prin geamul acoperit de chiciură al unei ferestre nu prea mari, ce se afla ceva mai sus. Cei doi con-

structori, în sfîrșit singuri, urcară pînă acolo, la fereastră. Pe fondul alburiu al luminii ceţoase, Berejkov văzu profilul lui Ladoșnikov, tăiat parcă din carton negru : fruntea bombată, arcadele ieșite în afară, puternic dezvoltate, gura energică, strînsă. Aici în liniște, Ladoșnikov îi povesti pe scurt despre ceea ce numise el „ziua neplăcerilor". Sosind dimineaţa în Moscova, trecuse pe la Direcţia Forţelor Militare Aeriene și fusese primit îndată de Rodionov, care-i comunicase că guvernul a hotărît să nu mai cumpere planurile „Maybach"-ului, ci să construiască o uzină pentru fabricarea unui puternic motor de avion sovietic. Dar un asemenea motor încă nu exista. Și nici proiectul măcar.

— Cine știe — continuă Ladoșnikov — ce va deveni acum „Lad-8" ? Producţia în serie este imposibilă atîta timp cît nu există motorul.

Berejkov asculta, însă nu reușea de loc să dea chipului său o expresie de compătimire. Zîmbetul nestăvilit îi apăru iarăși pe buze. În faţa ochilor minţii se ridicară din nou la suprafaţă niște motoare-monștri, combinaţii vagi, nestabile, de diferite motoare.

Întrerupîndu-l pe Ladoșnikov, Berejkov se apucă să-i redea cu căldură cele petrecute în cabinetul lui Rodionov.

— Ni s-a spus : ori vom pieri, ori ne vom avînta înainte cu pînzele întinse ! Așa a spus Lenin...

— Știu...

— Și totuși îţi pare rău de „Maybach" ?

După o pauză, Ladoșnikov răspunse :

— Ce duet interesant formăm... Și eu sînt cel care cînt refrenul trist.

— Ai să te înveselești ! Ţi-o prezic ! Înainte, cu pînzele întinse ! Așa pune problema istoria ! Înţelegi ?

— Alioșka, mi se pare că tu nici nu bagi de seamă cît e de frig...

— Nu-mi dau seama... Zău că nu.
— Eu, mărturisesc, am cam înghețat.
— În acest caz, să mergem... Astăzi voi distra pe toată lumea. Te voi înveseli și pe tine.

9

Peste cîtva timp, Berejkov povestea celebra lui călătorie cu aerosania.

În casa aceasta, unele înclinații și posibilități ale lui Berejkov erau adeseori privite cu scepticism, dar gloria lui de povestitor nu pălea niciodată.

— După masă am ieșit veseli și însuflețiți în ger — povestea el. — Ne-am apucat să pornim motorul, dar ți-ai găsit... Prieteni, asta-i ceva de neconceput. Pînă acum orice eveniment neobișnuit din viața mea a fost legat neapărat de un eșec neobișnuit.

Berejkov reda toate peripețiile cu pasiune, cu talent înnăscut, de parc-ar fi povestit episodul pentru prima oară. Ca și înainte, ca și pe stradă, simțea cu bucurie că s-a regăsit. Pînă la anul nou, pînă în clipa cînd ceasul avea să bată ora douăsprezece, minutarul mai avea de parcurs aproape un cerc întreg. După obicei, primul toast, primul pahar se cuvenea să fie ridicat fix la ora douăsprezece; Berejkov era însă amețit și fără vin, așa cum i se întîmpla uneori.

După ce mai adăugă cîteva amănunte încîntătoare, își încheie istorisirea. Dar toți doreau să-l mai asculte. Începură să-l roage:

— Mai povestește-ne ceva...

Și Berejkov simțea dorința de a vorbi într-una. Dar despre ce? Să propună Ladoșnikov.

— Mihail! Ce să mai povestesc?

Ladoșnikov își desfăcu brațele.

— Dacă ne povestești ceva, apoi povestește-ne ce crezi tu că este mai interesant. Uite, de pildă, care este evenimentul pe care tu îl consideri cel mai important din viața ta?

— Cel mai important? Lăsați-mă să mă gîndesc.

Berejkov zîmbea. Îl străfulgeră gîndul că poate cel mai important eveniment din viața lui se petrecea chiar atunci, în ziua aceea, începînd din clipa cînd, împreună cu ceilalți, fusese chemat de la institut la comandantul Forțelor Militare Aeriene. Pentru o clipă, zîmbetul său poate copilăros, poate strengăresc, ochii strălucitori, cu pleoapele strînse, se schimbară complet, privirea îi deveni absentă, ciudată, în dezacord total cu tonul lui glumeț. Dar totul nu dură decît o clipă. El exclamă îndată:

— Am găsit! Mi-am amintit de un eveniment de importanță colosală! Dar...

Făcînd o pauză ca să le aţîţe curiozitatea, Berejkov privi pe fiecare în parte.

— Dar n-o să ghiciți pentru nimic în lume despre ce e vorba, deși aventurile mele vă sînt cunoscute multora dintre voi. Încercați să ghiciți ce vă voi povesti...

Fiecare în parte spuse cîte ceva. Se făcură diverse presupuneri, dar Berejkov răspundea invariabil printr-un „nu" scurt.

— Să încerc și eu — rosti Ganșin. Lasă-mă să mă uit în ochii tăi!

— Poftim!

Berejkov se aplecă prevenitor spre prietenul său.

— Iată ce este — spuse Ganșin. — Este vorba tot de-o aventură a ta cu aerosania.

— Să zicem... Ei, și mai departe?

— Mai departe... Este povestea rezer...

— Ajunge! Îmi strici totul! Cum crezi...?

— Da, cred că mergi pe drumul bun...

— Unde merg?

Berejkov era sincer uimit. Se pregătea să povestească o noutate foarte nostimă, de efect, și

gusta dinainte clipa cînd la sfîrşit vor izbucni cu toţii în rîs, împreună cu el. Dar un alt fior pornit din adîncurile vagi ale imaginaţiei lui îşi urma cursul nestăvilit: acolo apăreau şi se destrămau tot felul de combinaţii fantastice, apăreau şi se destrămau, pare-se, fără nici o legătură cu pălăvrăgeala asta, din seara anului nou, cu povestirile sale. Dar ce sens au avut cuvintele lui Ganşin?

— Aşadar, prieteni — rosti Berejkov — pînă la anul nou ne-au mai rămas încă...

Ceasul de perete era în altă cameră. Îşi scoase ceasul de buzunar. Toată povestirea i se închegase, era gata. Şi, deodată, mîna i se opri. Urechile începură să i se înroşească. Nu-şi isprăvi fraza, nu se mai uită cît era ceasul, sau poate că se uită dar nu mai văzu cadranul. Zîmbetul strengăresc dispăruse. Voi să strige ceva, dar rosti încet:

— Scuzaţi-mă, trebuie să plec.

Şi cu urechile roşii ca macul se repezi în vestibul. Ganşin ieşi după el. Maria Nikolaevna se grăbi într-acolo.

— Ce-i cu tine? Unde te duci?

— Am găsit, Ganşin, am găsit! — strigă Berejkov.

— Aşteaptă, unde fugi?

— Să desenez! Am să mă izolez de toată lumea...

— Stai! Frate, mi se pare că vrei să iei căciula altuia.

— Oare? Dar a mea unde-i?

— Stai! Unde o ştergi? — Ganşin îşi prinse prietenul de nasturele de la palton. — Mîine trebuie să conduci aerosania. Ai să-i încurci pe toţi.

— Născoceşte tu ceva. Telefonează-i chiar acum lui Şelest că m-am îmbolnăvit pe neaşteptate.

— Mi se pare că eşti bolnav de-a binelea...

— Da, da. O boală minunată. Pricepi? Hai, dă-mi drumul.

— Alioşa, să vin şi eu? Ai nevoie de ceva?
— De nimic... Dar să acopăr telefonul cu o pernă. Ba nu, cu două perne.
Şi o zbughi pe scară. Auzi din urmă bubuind vocea de bas a lui Ladoşnikov.
— Du-te şi dumneata, Maria Nikolaevna. Ţi-l încredinţăm pe acest posedat.

10

— Ce-ai avut de gînd să le povesteşti? — l-am întrebat cu interes. — Şi ce s-a petrecut cu dumneata în acel moment?
— Am vrut să le spun povestea rezervorului de apă.
— Care rezervor?
— Cum, nu ţi-am vorbit despre această întîmplare?
— Nu.
— Nu pricep cum de mi-a scăpat! Doar este un eveniment colosal din viaţa mea.
Şi Berejkov începu să-mi povestească întîmplarea pe care nu apucase s-o spună în seara aceea la Ganşin.
— Din noaptea aceea — spuse el — cînd ne-am făcut de rîs, neputînd porni motorul, nu mă mai părăsea gîndul că trebuie născocit ceva simplu pentru a încălzi repede motorul în orice condiţii, fie gerul cît de aspru. În curînd am avut posibilitatea să realizez această idee. La ADVI exista o secţie de aerosanii şi, fără a neglija multiplele mele ocupaţii de care eram prins la institut, am început să construiesc o aerosanie după propriul meu proiect. Îmi amintesc că am desenat cu o deosebită satisfacţie minunatele forme aerodinamice ale acestei aerosanii. Toate părţile greoaie, care de obicei ies în afară extrem de necizelat, inestetic, am căutat să le trag înăuntru, sub o singură linie frumos

arcultă. Apoi a venit şi rîndul micii mele invenţii. Născocisem un lucru foarte simplu, pe care-l cunoştea toată lumea şi fără mine, de cel puţin o sută de ani : un samovar. Da, hotărîsem să montez pe sania mea un samovar, sau un rezervor cu apă, care să funcţioneze aidoma unui samovar. Cu cîteva surcele, cu cîţiva butuci uscaţi de mesteacăn, pentru care se va găsi întotdeauna loc sub scaun, puteam obţine pe orice viforniţă, pe orice cîmp pustiu de zăpadă, apă clocotită, ca să încălzesc repede şi să pornesc uşor motorul. Pe desenul meu, rezervorul şi ţevile sale formau o linie ondulată plăcută, înscrisă în profilul saniei.

În cele din urmă, sania fu construită. Toate probele decurseseră perfect. Se anunţase cursa Moscova-Iaroslavl. Printre participanţi figura, firește, şi supusul dumitale servitor. La start i-am uimit pe toţi cu invenţia mea ; toată lumea examina critic sania şi neobişnuitul „samovar", făcînd la adresa lui tot felul de glume, prorocindu-mi în batjocură diferite nenorociri. Drept răspuns, zîmbeam modest. După cîteva clipe, goneam în fruntea tuturor pe cîmpul strălucitor de nea, pe stratul bătătorit de zăpadă. Am sosit primul la Iaroslavl. Trecînd peste marcajul de sosire am cotit brusc sau, cum spunem noi, am virat şi, învăluit în norii de pulbere albă, m-am apropiat din nou de linia unde era aşteptat învingătorul. Deschid uşiţa... O fată splendidă îmi oferă un buchet de flori. Nu, două buchete... Îmi dăruieşte, bineînţeles, şi-un zîmbet fermecător. Şi deodată...

Aici Berejkov izbucni în rîs.

— Pentru oaspeţii lui Ganşin — spuse el — aş fi adăugat probabil şi altele : aş fi intercalat un episod palpitant. Evenimentul de efect ar fi urmat abia după aceea. Dumitale însă ţi-l voi spune dintr-o dată. Iaroslavl, sosirea, linia visată a victoriei, buchetul de flori etc., etc. — totul era încă foarte

departe, nu făcusem decît să le visez, stînd la volanul aerosaniei mele care zbura. Deodată am simţit o zguduitură puternică. Crac! S-a auzit un zgomot neplăcut de parcă s-ar fi rupt sau ar fi plesnit ceva. Şanţul! Nu-l observasem. Totuşi, după acest hop sania a continuat să lunece, numai că-şi pierduse puţin din viteză. Duduitul ritmic al motorului nu încetase. Am tras cu urechea vreme de-un minut. Părea că totul se soldase cu bine. Am mărit cu grijă viteza. Sania s-a smucit uşor şi ceva a început să zdrăngănească, să scîrţîie, pe caroseria saniei. Ce-o mai fi şi asta? Sania mergea doar perfect şi rezistase foarte bine la şoc. Ce loveşte, ce zgîrie caroseria? mă întrebam. Ghicind despre ce era vorba, am apăsat pe frînă, cu inima cît un purice. Sania s-a oprit şi am coborît. Se întîmplase exact ceea ce presupusesem. Minunatul meu rezervor de apă se desprinsese din pricina şocului: de-a lungul saniei atîrnau ţevile rupte. Blestemînd mi-am scos sculele şi am început să deşurubez resturile jalnice, ce se bălăbăneau, ale invenţiei mele. Pe lîngă mine treceau în goană ceilalţi concurenţi bătîndu-şi joc de mine.

— Aici — şi Berejkov îşi ridică semnificativ degetul arătător — aici s-a petrecut un eveniment colosal în viaţa mea. Am înţeles dintr-o dată ce înseamnă rigiditatea. Propriu-zis, cuvîntul „înţeles" e cam impropriu; nu se potriveşte în acest caz. De înţeles înţelegeam şi înainte, că doar citisem despre rigiditate în diferite manuale şi îl auzisem de multe ori vorbind şi pe Avgust Ivanovici Şelest, care apărase în mod sistematic şi dezvoltase în lucrările sale principiul rigidităţii în construirea motoarelor de avion şi ne educase pe toţi în spiritul aceluiaşi principiu.

De atunci, orice construcţie aş aşterne pe hîrtie, îmi spun: „Berejkov, ţine minte, rezervorul de apă n-a avut o construcţie rigidă", şi în taină mă gîn-

desc că, poate, nici unul din constructorii lumii n-a simțit, n-a perceput atît de profund principiul rigidității ca mine. Dumitale, firește, trebuie să-ți explic că noi numim o mașină de construcție rigidă, aceea la care, oricît de puternic ar fi un șoc primit, nimic nu se deplasează, nu se mișcă din loc, de parcă ar fi fost turnată, toată, dintr-o singură bucată de metal. Doar motorul cu ardere internă suportă incontinuu șocuri, explozii în cilindri. Nu-i greu să mărești puterea acestor explozii, dar în acest caz construcția se șubrezește, se desface. Dacă n-ar exista rigiditatea, piesele s-ar rupe, ar cădea cum a căzut la șoc rezervorul meu de apă.

La motorul american de hidroglisoare „Wright" se ajunsese, de pildă, la cea mai mare rigiditate a grupului de cilindri din vremea aceea; toți cilindrii motorului, cum ți-am mai spus într-o zi, formau un bloc, cu alte cuvinte un lingou de metal. După cum vezi, nu degeaba mă urmărea, ca o obsesie, acest „Wright", cînd mergeam tulburat la brat cu Ganșin, după ce ieșisem de la Direcția Forțelor Militare Aeriene.

Apoi, la Ganșin, pe cînd istoriseam tot felul de întîmplări și mă hotărîsem să povestesc cu cît mai mult haz și pățania rezervorului de apă, pe neașteptate, într-o clipă, mi s-a conturat în minte toată construcția. Am văzut mijlocul de a mări simțitor rigiditatea întregii mașini, nu numai a grupului de cilindri, adică am zărit, în sfîrșit, ca în lumina unui fulger, construcția celui mai puternic motor din lume, care nu exista încă nicăieri, în afară de imaginația mea.

Am fugit în vestibul, ca un smintit. Și uitînd de anul nou, de cursa de a doua zi, fără să văd nimic în jur, am pornit pe străzile Moscovei acasă — să desenez, să desenez.

Iată, prietene, ce se poate întîmpla uneori în epoca noastră, în noaptea de anul nou.

11

Trei zile, sau mai bine zis, trei zile și trei nopți, fără să iasă din casă, fără să răspundă la telefon, hrănindu-se doar cu cafea tare, Berejkov își desenă construcția, o desenă în diferite secțiuni, sub diferite aspecte, pe coli de hîrtie cît masa de mari.

Din cînd în cînd, fără să se dezbrace, cădea obosit într-o stare de uitare pentru două-trei ore, întins pe divan, dar și atunci, în fața ochilor închiși, îi apăreau desenele ca niște coșmare, cînd groaznic de strîmbe, cînd uimitor de clare.

În dimineața de patru ianuarie, după ce lipsise două zile de la lucru, sosi la serviciu cu un camion. Camionul se opri la intrarea în institut; Berejkov stătea în picioare la spate, sprijinind cu grijă două planșete ușoare de lemn, așezate una lîngă alta, înfășurate ordonat în ziare și legate cu sfoară. În focul creației nu uitase totuși să-i spună soră-si să-i comande aceste planșete, pe care-i erau prinse în pionèze desenele. Lui Berejkov îi plăcea întotdeauna să-și finiseze pînă la strălucire opera și să și-o susțină într-un mod strălucit.

Tras la față, cu umbre gălbui de oboseală, pe care gerul nu le gonise, dar fără să simtă nici frigul, nici oboseala, ci dimpotrivă, extrem de surescitat, sări jos cu ușurință — îmbrăcat într-o scurtă de blană, cu căciulă, cu pîslari călduroși — apucă cu grijă planșetele și plăti șoferul.

În clipa aceea, se apropia de institut, împreună cu alți doi-trei colegi, profesorul Niland, șeful biroului de proiectări și calcule, un om greoi — greoi, după cum știm, și la figurat — care, de mult, încă de la prima ciocnire din pricina unei piulițe, nu-l agrea pe Berejkov.

— Bună ziua, Filipp Bogdanovici — strigă tare Berejkov. — La mulți ani!

— Bună ziua. Te-ai făcut bine? Te sfătuiesc să-ți închei totuși gulerul. Circulă o gripă care dă com-

plicații. Fii prudent. — Niland se uită chiorîș la povara ciudată a lui Berejkov. — Ce ai aici?

— Ajutați-mă, vă rog — îl rugă Berejkov. — Țineți puțin ușa.

Niland deschise amabil ușa și-l lăsă pe Berejkov să treacă. Se îndreptară spre vestiar.

— Ce ai aici? — repetă Niland.

Berejkov îi răspunse misterios:

— O operă modestă. Veți afla îndată.

— Nu pricep... Ai fost doar bolnav zilele acestea!

Berejkov simți dorința să glumească; se aplecă spre urechea lui Niland și-i șopti confidențial:

— Am petrecut revelionul...

— Patru zile?

— Da. M-am trezit abia azi-dimineață.

— Eu am impresia însă că nici astăzi nu te-ai prea trezit...

Berejkov nu-și putu stăpîni zîmbetul nestăvilit, dar nu mai văzu decît spinarea lui Niland.

Urcă la etajul întîi, cu povara sa incomodă, unde era cabinetul directorului și sala principală de desen. Pe palier observă un anunț cu o inscripție mare: „Atenție!" Majoritatea colaboratorilor treceau pe lîngă el, fără să se oprească; probabil că anunțul fusese citit de toți ieri sau alaltăieri. Berejkov își rezemă desenele de perete și începu să citească o dispoziție dată pe întregul institut. Jos, sub text, figura semnătura lui Șelest. Parcurgînd repede rîndurile, Berejkov recunoscu cuvintele pe care împreună cu ceilalți constructori le auzise de la Rodionov, în ajunul anului nou.

Se vorbea despre sarcinile industrializării, despre mărețele transformări ale întregii țări, despre necesitatea unui ritm impetuos de dezvoltare, nemaivăzut, pentru a ajunge din urmă și a întrece țările capitaliste în ceea ce privește utilarea tehnică. Cuvintele lui Lenin, care de curînd îl zguduiseră pe Berejkov, erau citate și aici: „Ori vom

pieri, ori ne vom avînta înainte cu pînzele întinse". Pentru Berejkov ele nu mai reprezentau ceva nou, totuşi se simţi din nou emoţionat.

În continuare, cîteva fraze erau închinate aviaţiei. „Statul nostru, citea Berejkov, are nevoie de o Flotă Aeriană mare, puternică. Noi, colectivul ADVI-ului, am primit din parte guvernului o sarcină de importanţă istorică : să construim un motor de avion de opt sute-opt sute cincizeci cai putere, adică un motor care să întreacă în putere şi alţi indici cele mai bune motoare de avion străine."

Berejkov se uită la planşele sale. Ar fi voit să zîmbească, dar buzele începură să-i tremure : încordarea nervoasă şi insomnia celor trei zile şi trei nopţi îşi arătau urmările ; îşi strînse buzele. Acum, în faţa acestei coli de hîrtie de pe perete, înţelegea parcă şi mai bine importanţa proiectului pe care-l executase.

În încheiere, se anunţa că în vederea răspunderii deosebite şi importanţei acestei sarcini se creează o comisie pentru conducerea proiectării. Preşedinţia şi-o lua asupră-şi Şelest. Din comisie mai făceau parte academicieni şi profesori, printre care şi Niland. Berejkov nu-şi găsi numele pe această listă — pe atunci nu era decît unul din proiectanţii principali ai institutului şi nu avea nici un titlu ştiinţific. Prima şedinţă în legătură cu problema principiilor de bază ale temei de proiect era fixată peste o săptămînă. Se spunea, de asemenea, că după comunicare va avea loc o amplă discuţie ştiinţifică. La şedinţă erau invitaţi toţi colaboratorii ADVI-ului. Berejkov zîmbi, făcînd cu ochiul distinsei comisii.

12

Cineva se apropie pe nesimţite din spate şi-l cuprinse de talie. Întorcîndu-se, îl văzu pe Şelest.

— Ce-a fost cu dumneata ? — întrebă blînd Şe-

lest. — Arăți prost. Poate că ar fi trebuit să mai stai în pat vreo două zile? Poftim.

— Nu! Vă mulțumesc.

— Uite. Știam că ai să te superi pe mine.

— Pentru ce?

— Dragul meu, de ce să facem pe diplomații? Doar ai citit anunțul...

— L-am citit.

— Nu te supăra. Dar în comisie, după cum vezi, au fost numiți în mod exclusiv numai academicieni și profesori. Acest lucru este necesar pentru prestigiu, pentru reprezentanță în afara institutului. Însă aici, în interior, contez în primul rînd pe dumneata. Vreau să iei parte chiar de la început la toată această muncă. Peste cîtva timp, te rog să mă crezi, te vom include cu toate formele în comisie. Nu te bosumfla. Pregătește-ți pentru ședință toate considerațiile, toate ideile...

— Avgust Ivanovici, nu mai am nici un fel de considerație...

— Deci, tot ești supărat!

— De loc. Am avut niște considerații acum patru zile, cînd... Mi se pare că am înțeles bine ce fel de construcție ați dori să luați drept bază...

— Da, și acum mă gîndesc la asta. N-ar trebui ca în viitoarea noastră realizare... Haide la mine să vorbim... N-ar trebui să pornim de la „Wright" în viitoarea noastră realizare?

— Gata... Totul e gata Avgust Ivanovici.

— Ce anume este gata?

— Nu v-am adus considerații ci un proiect.

— Un proiect? — Șelest privi atent în ochii verzi ai lui Berejkov. — Care? A motorului de mare putere?

— Da.

— Unde e?

— Iată-l!

Berejkov bătu cu unghia în planșetă.

— Arată-mi-l!

— Şi eu de-abia aştept să vi-l arăt! Daţi-mi voie, Avgust Ivanovici, să-l arăt tuturor.

— Dar dacă o să se aleagă fulgii de el?

— Sînt gata de luptă.

— Bine, fie... Haidem în sală. O să-l examinăm şi o să-l criticăm.

Berejkov intră cu planşetele în sala de desen. După el intră şi Şelest. Cu mîinile în buzunare, în aparenţă foarte calm, directorul se opri lîngă pervazul uşii.

13

Despre această apariţie a lui Berejkov în sala principală de desen, cu cele două planşete pe care le adusese cu camionul, mai circulă şi astăzi legende la ADVI.

Emoţionat, nu reuşi multă vreme nici să dezlege nici să rupă sfoara trainică. Unul din proiectanţi, care şedea alături, îi întinse un briceag. Sfoara tăiată a căzut. Ambalajul de ziar a fost pur şi simplu smuls de Berejkov. Pe pereţii sălii atîrnau tot felul de desene de motoare străine care pe atunci se studiau şi se cercetau la institut. Fără să stea mult la gînduri, Berejkov şi-a atîrnat planşetele peste două din aceste desene, pentru a putea fi văzute de toată lumea. Pe colile Watman prinse în pioneze, era înfăţişată o construcţie oarecare în secţiuni longitudinale şi transversale. Inscripţia glăsuia: „Motorul de avion de opt sute cai putere. Creaţia proiectantului A. Berejkov".

Întorcîndu-se, el văzu că în sală nimeni nu mai lucra; gesturile repezite şi tăcerea lui Berejkov reuşiseră să atragă toate privirile; doi-trei proiectanţi se şi ridicară de la locurile lor şi se apropiară de cele două planşete. Într-un colţ îndepărtat, Berejkov zări chipul înroşit de enervare al lui Niland. Acesta se ridică şi se apropie de Şelest.

— Asta... Asta... Asta ce-i ? — rosti el.

— După cîte îmi dau seama, e proiectul unui motor de mare putere — răspunse Avgust Ivanovici.

— Daţi-mi voie, dar proiectul trebuia să fie elaborat de comisie. Pe ce bază el...

— Închipuie-ţi că Niland — povestea Berejkov — era atît de indignat, că nici nu-mi putea rosti numele. Fapta mea i se părea într-adevăr o nedreptate şi o uneltire. De-abia se formase comisia, se stabilise o anumită rînduială, se întocmise o ordine de zi a şedinţei unde trebuiau să se ţină referate serioase cu discuţii în legătură cu principiile de bază ale proiectului, cînd, deodată, hodoronc-tronc, fără să ceară nimănui voie, a ieşit ca din pămînt Berejkov ăsta, care nu era nici măcar membru în comisie, şi şi-a atîrnat proiectul pe perete. Ce nerușinare ! Cu ce drept ? ! A fost, dragul meu, o scenă greu de redat...

Antrenîndu-se, Berejkov mi-a înfăţişat personajele : el, modest, avînd aerul unui mieluşel, cu ochii plecaţi ; Şelest, care se şi aşezase pe un taburet lîngă o masă şi, picior peste picior, examina proiectul ; figura indignată a lui Niland, care striga : „Nerușinare ! Comisia ! Comisia !"

— În ochii lui Şelest — adăugă Berejkov — sclipeau scîntei de umor. El îi răspunse lui Niland : „Ce să-i faci, Filipp Bogdanovici, o calamitate naturală... Trebuie să ţinem seamă de acest... acest fenomen al naturii. Să încercăm, totuşi, să studiem acest proiect. Ce părere ai, Filipp Bogdanovici, despre lucrare ?"

14

— Cînd Şelest l-a mai potolit puţin pe Niland, cu tactul ce-i era propriu — urmă Berejkov — amîndoi s-au întors spre proiect. Aşteptam şi do-

ream să le aud sentința. Niland îmi străpungea proiectul cu priviri de inchizitor. Să vedem dacă o să găsească măcar un singur punct vulnerabil! Stăteam cu spatele la desene, dar le vedeam cu mintea, le priveam cu ochii inchizitoriali ai lui Niland și din nou cîntăream, din nou pipăiam parcă fiecare articulație. Nu, construcția era invulnerabilă, inatacabilă. Concepția pe întregime și fiecare soluție în parte se sprijinea pe experiența tehnicii mondiale, dezvolta formele existente, verificate prin practică. Dresat de Șelest, nu mă depărtasem de fel de directivele lui în această lucrare.

— Ce ai de spus? — repetă Șelest. — Care este părerea dumitale, Filipp Bogdanovici?

— Nimic deosebit — bombăni, în sfîrșit, Niland.

A, nimic deosebit! Ura! Deci nu are de ce să se agațe. Dar el adăugă veninos:

— După părerea mea, pînă la Berejkov, am mai văzut totul la „Wright".

— Iertați-mă — am rostit eu modest. — Este departe de a fi totul. Unde ați văzut un „Wright" de opt sute cai putere?

Niland nu m-a onorat cu nici un răspuns.

— Constructorul „Wright"-ului — am continuat eu — n-a înțeles nici el ce posibilități ascunde motorul lui. Eu le-am descoperit. Atîta tot. Nimic deosebit.

Antrenat de propria sa povestire, Berejkov a redat printr-un gest foarte sugestiv, de boxer, cum a parat lovitura.

— Pentru cartea dumitale — a continuat el — vreau să lămuresc cîteva probleme ale profesiunii noastre. Vezi, eu sînt un creator prin vocație. Posed de la natură proprietatea de a-mi imagina mașina în ansamblu, de a compune obiectul în întregime. Nu orice proiectant profesionist posedă acest talent. În birourile actuale de proiectări, să zicem în construcția de automobile, există, de plidă, un

specialist pentru puntea din spate. Un om lucrează ani de zile la această piesă și o perfecționează de la un model la altul. Există specialiști pentru supape, pentru cutia de viteze etc. Pe mine însă m-a atras întotdeauna elaborarea în ansamblu, concepția generală a mașinii. Acesta este, de altfel, lucrul hotărîtor. De fapt, asta înseamnă să fii creator.

În același timp, nu socoteam rușinos pentru mine în vremea aceea să iau de la motoarele existente anumite elemente, și anume acelea de care eram convins că au perspective mari de dezvoltare în viitor, și să dezvălui în desenul meu această tendință progresivă așa cum o vedeam. După cum știi, am fost întotdeauna atras de născocirile extraordinare, dar și spiritul practic mi-era tot atît de dezvoltat. Și acum, în noua mea combinație, pe care o adusesem la ADVI, nu era nimic fantastic, nici o revelație. Educat, mustruluit de Șelest, gîndeam că trebuie doar început cu ceva! În țara noastră nu exista nici un motor de avion sovietic. Deci, trebuia să învățăm de la străini. Sau, vorbind mai brutal, să trecem prin etapa creației imitative. Înțelegeam foarte bine că o asemenea concepție limitează, frînează fantezia, dar experiența o socoteam necesară. În schimb, oricărui critic, proiectant sau om din producție, care ar fi încercat să demonstreze că un asemenea motor nu se poate construi, că nu va funcționa, puteam să-i răspund: iată prototipul acestei forme, verificat de practică: funcționează.

Dar, după cum vei vedea mai departe, nici măcar această concepție nu ne-a ajutat; nici de data aceasta nu ne-am pus motorul la punct; am mai suferit un naufragiu și încă unul din cele mai cumplite.

Atunci însă, în sala institutului, credeam cu sfințenie în proiectul meu.

Într-adevăr, atunci, în sala institutului, Berejkov credea cu sfințenie în proiectul său.

Toți se apropiaseră de desene; proiectul a fost supus unor atacuri pe care Berejkov le respingea. În asemenea discuții, el recurgea întotdeauna la creion și la hîrtie, dezvoltîndu-și o idee sau alta prin schițe făcute în grabă, demonstrînd pur și simplu ce avea de susținut. Și acum simți dorința să deseneze; dădu să se îndrepte spre tabla neagră care și aici, în biroul de proiectări, purta același nume ca peste tot: „tablă de clasă", însă Șelest spuse:

— Tinerilor, aduceți tabla încoace.

Cîțiva tineri ingineri se repeziră spre tablă și o aduseră într-o clipă. Ținînd într-o mînă cîrpa, iar în alta o bucată de cretă, Berejkov își apăra lucrarea înfrîngîndu-și uneori oponenții prin cîte un spirit care provoca rîsete și rumoare. Murdărindu-și haina cu cretă, o scoase și-și sumese mînecile cămășii albăstrui.

Șelest ședea mai departe pe taburetul înalt din fața unei planșete de desen și asculta cu o plăcere vădită această discuție în contradictoriu, liberă și oarecum dezordonată. Discutau elevii lui, discipolii școlii sale, care-și însușiseră concepțiile lui științifico-tehnice. Ce repede știuse tîlharul acesta să prindă, să transforme și să realizeze ideea care frămîntase mintea lui Șelest! Și cu cît foc apăra acest filfizon șchiop, cu fața murdară de cretă, deviza pe care el i-o imprimase an cu an, zi cu zi: „Nimic fantastic, dacă vrei să creezi ceva".

În focul discuției, se auzi deodată o bătaie în ușa laterală. Această ușă ducea pe drumul cel mai scurt spre atelierele și centrul de experimentare al institutului. De obicei era închisă pentru ca să nu se treacă prin sala de desen. Cîteva perechi de

pumni băteau atît de energic, încît toată lumea întoarse capul.

— Cine-i acolo ?

Erau studenţii veniţi la practică şi absolvenţii care, specializîndu-se în motoare de avion, lucrau la ADVI. Voiau să intre în sală. Aflaseră că în sala principală era expus proiectul unui motor de opt sute cai putere şi că are loc o dispută aprinsă.

Niland urlă :

— Nu se poate ! Această uşă nu se deschide.

— În fraza aceasta, dacă vrei — exclamă Berejkov continuîndu-şi povestirea — se ascunde Niland întreg, tot pedantismul său ! „Această uşă nu se deschide !" Iar studenţii au presat şi — îţi imaginezi ce moment ? ! — au spart uşa.

Berejkov povestea în stilul său personal, recurgînd la expresiile sale favorite, gesticulînd şi scînteind din ochi, de parcă vedea mii de oameni în jurul desenelor sale.

— Chiar au spart-o ? — subliniai eu.

— Ei, să zicem — a cedat el cu uşurinţă. — Principalul e că uşa s-a deschis cu zgomot. Studenţii au dat năvală. Primul era Nikitin, acelaşi Andrei Stepanovici Nikitin, care a apărut nu o dată în unele momente ale povestirii noastre, ba cu o căciulă militară pe cap, ba în tricou portocaliu şi chiloţi pe terenul de fotbal de la Zadneprovie. Îmi amintesc că o clipă m-am şi minunat : oare el, atît de reţinut, de serios, să fi presat uşa cu umărul său puternic ? Printre studenţii care năvăliseră l-am văzut şi pe Fedea.

— Fedea ? Care Fedea ? Nedolea ?

— Da, da, pe el ! Îţi aminteşti, desigur, cum s-a lepădat de minte pe vremea peripeţiilor mele morăreşti ? Apoi ne-am întîlnit din nou. Dar lasă-mă să-mi trag sufletul. Am să-ţi povestesc îndată totul.

Răcindu-se față de fostul său idol, Berejkov-morarul, Nedolea parcurse drumul urmat de mii de muncitori de vîrsta lui : munci într-o mare uzină ca lăcătuș, urmă doi ani cursurile serale de cultură generală și apoi intră trimis de Komsomol la secția pregătitoare a Școlii tehnice superioare din Moscova, unde dăduseră năvală valuri de muncitori.

Într-o bună zi, Berejkov îl întîlni pe stradă. Acum era student al Facultății de mecanică. Și Berejkov era un alt om — nu proprietar de mori, nici inventator-vagabond, ostaș liber al tehnicii, ci lucrător al Institutului științific de motoare de avion, inginer-proiectant principal. Berejkov îl recunoscu îndată după silueta lui șuie, de lungan ; de data aceasta purta însă pantaloni lungi, și nu moletiere verzui, de care nu se despărțise atîția ani. Petrecură seara împreună. Berejkov își dăduse, ca de obicei, drumul fanteziei, vorbind despre o măreață realizare pe care totuși o va crea. Dar trecuseră încă doi ani și nu crease nimic, nu pusese nimic la punct.

În ultimul an, Nedolea, împreună cu un grup de colegi absolvenți, fusese trimis la ADVI pentru practică. Se purta modest, ca un student, îl respecta pe Berejkov, dar uneori, cînd se întîlneau întîmplător, acesta îi surprindea cîte o privire scrutătoare. Nedolea voia parcă să afle dacă acest om, pasiunea lui din tinerețe, va mai inventa sau nu ceva minunat? Să mai aștepte sau să-și curme orice speranță ?

Acum, năvălind împreună cu colegii de an în sala principală a institutului, l-a văzut imediat pe Berejkov, înfierbîntat de bătălie, fără haină, cu mînecile cămășii sale albastre sumese, cu urme de cretă pe chipul tulburat, aprins, întors spre sală ; a citit pe proiect „Creația constructorului A. Berej-

kov" şi deodată s-a înroşit şi el, s-a aprins. Oare sosise, în sfîrşit, clipa în care crezuse atîta timp, oare în faţa lui se afla măreaţa realizare a lui Berejkov ?

Ridicîndu-se pe vîrfuri, întinzînd gîtul, Nedolea stătea în spatele tuturor, dar Berejkov îi zări imediat capul bălai, ochii strălucitori.

— Tovarăşi ! — rosti Berejkov, văzînd limpede din sala întreagă doar ochii lui Nedolea. — Tovarăşi, asta nu este încă o realizare cu literă mare.

El arătă cu mîna, în care tot mai ţinea buretele, spre desene şi, părăsind pentru o clipă discuţia, se adresă studenţilor :

— Voi încerca, tineri prieteni, să caracterizez în mod obiectiv acest proiect. Ştiţi că un motor de asemenea putere n-a fost creat încă nicăieri. Totuşi, această lucrare nu conţine nici o idee nouă, originală. Trebuie s-o spunem cu toată sinceritatea, n-avem de ce să ne ascundem, deoarece... — El ridică cîrpa strînsă puternic în pumn şi repetă fraza, pe care, cu mulţi ani în urmă, i-o spusese americanului la hotelul „Naţional"... Deoarece o să ne mai măsurăm noi cu America !

Cu o nelinişte inexplicabilă, Berejkov se aştepta ca entuziasmul din ochii lui Nedolea să se transforme în dezamăgire. Dar nu, ei ardeau ca şi înainte. În sală era linişte. Tineretul îl asculta.

— Ce trebuie pentru asta ? — urmă el. — Am să repet, Avgust Ivanovici, preceptul dumneavoastră : trebuie să ne urcăm cu amîndouă picioarele pe solul experienţei mondiale. Aceasta este, tovarăşi, tradiţia institutului. Însă... — şi Berejkov privi în jur la pereţii albi, netezi, plini de desene şi zîmbi. — Însă, cu permisiunea dumneavoastră, Avgust Ivanovici, aş săpa aici pe perete o deviză :

— Care ?

— Mai repede ! Mai repede ! Mai repede !

— Te cam aprinzi, dragul meu — spuse blînd Şelest.

Cineva strigă :

— Mai repede şi mai bine !

— Firește ! — îl aprobă Berejkov. — Şi pot afirma : în tehnica mondială nu există astăzi nimic mai bun decît ceea ce am luat şi am dezvoltat în creaţia mea. Sînt gata s-o dovedesc punct cu punct.

Şi discuţia continuă.

Începuse să se întunece, cînd, în sfîrşit Şelest, care urmărise tot timpul cu interes discuţia, exclamă :

— Ajunge ! Ajunge !

Scoase singur desenele din perete şi puse mîna pe ele.

— Daţi-mi-le, Avgust Ivanovici — spuse Berejkov.

Şelest zîmbi.

— Nu, Alexei Ivanovici, nu ţi le dau. Mortul de la groapă nu se mai întoarce ! Le vom apăra împreună în faţa comisiei. Şi-l vom numi aşa...

Ridicînd cu uşurinţă planşeta, instalînd-o comod pe masa înclinată, Şelest scoase un creion şi corectă ceva din inscripţie. Acum se putea citi : «„ADVI-800". Creaţia inginerului A. Berejkov".»

Chiar la prima şedinţă comisia decise să primească proiectul lui Berejkov.

17

Comisia însă n-a avut viaţă lungă.

— Am fost cuprins din nou de focul creaţiei — povestea Berejkov. — Lucrarea mea fusese primită, acum trebuia s-o elaborez în detaliu. Comisia era convocată aproape în fiecare zi. Veneam dimineaţa, aduceam schiţele : iată blocurile, iată schema ; făceau şi alţii propuneri. Începeam să discutăm în contradictoriu, proiectanţii îşi aveau punctele lor de vedere. Eu desenam, Niland obiecta. Părerile membrilor comisiei se împărţeau. O zi,

două, trei de discordie, de ciocniri, de gîlceavă. Colectivul se dezbina, treaba nu mergea.

Șelest căuta să ne împace și nu voia să jignească pe nimeni. O dată i-am vorbit tăios, punîndu-i chestiunea categoric. I-am spus că situația era insuportabilă. Dacă n-o va schimba într-un fel, o să mai batem pasul pe loc încă un an.

În institut aproape toată lumea înțelegea că nu se poate proiecta fără un proiectant-șef, că nu se poate convoca comisia pentru fiecare fleac. În acest timp, în viața mea se petrecu un mare eveniment. Avgust Ivanovici anunță scindarea biroului de proiectări și calcule. Toată partea de calcule îi rămase lui Niland, iar pe mine mă numi proiectant-șef la ADVI.

Urmă din nou o importantă perioadă de creștere creatoare pentru mine.

Aici ne-am apropiat de una din cele mai interesante contradicții ale creației constructive. Pe de o parte, cum ai putut să te convingi urmărind povestirea mea, procesul de creație profund personal, profund individual, chiar intim, inspirația, poezia, pe de altă parte — sala de desen, zecile de mese, disciplina, colectivul care lucrează cu precizie, tehnica proiectării moderne. Trebuie să știi să dai fiecăruia o sarcină, să împarți lucrul, să dai directive în muncă și să unifici totul în mod armonios.

Am învățat multe în acest timp. Poate că am înțeles pentru prima oară ce importanță uriașă are în dezvoltarea tehnicii psihologia oamenilor, care făuresc această tehnică. Acum, dacă se întîmplă ceva cu motorul meu, vreo neplăcere neprevăzută, nu mă rezum niciodată la analiza tehnică, ci caut să pătrund în adîncul psihologiei omenești, caut acolo motivul avariei. Constructorul din ziua de azi nu este numai un mecanic sau un profund naturalist-cercetător, care trebuie să învețe și să învețe neîncetat de la natură, dar și un organizator,

un conducător. El nu va realiza în domeniul său nimic măreț, dacă nu va reuși să cunoască și să înțeleagă încununarea creației naturii — omul, structura sa spirituală, sufletul său. Constructorul din ziua de azi este și politician, și filozof, și psiholog, care știe să se descurce în noianul ideilor, impulsurilor, înclinațiilor și posibilităților oamenilor, deoarece numai cu participarea lor, iar apoi cu brațele lor se creează toate proiectele și toate mecanismele.

Îmi amintesc de zilele acelea... Pentru mine ele n-au însemnat numai o creștere, dar pur și simplu un salt. Parcă mi se deschisese în față o lume de creație necunoscută pînă atunci. Trebuia să mă gîndesc la fiecare om, să-l înțeleg într-un chip cu totul nou, să-i trasez o sarcină pasionantă, interesantă, să-l îndrumez. Poate că atunci am înțeles pentru prima dată, profund, ce fericire este pentru un proiectant să muncească în Patria Sovietică, să se sprijine pe ajutorul unui tineret entuziast, neobișnuit, pe noua generație de ingineri, crescuți de revoluție, pătrunși de ideile și romantismul epocii noastre. Pentru prima dată mi-am dat seama profund ce imbold puternic, ce forță reprezintă în psihologia omului, în munca noastră de constructori, ideea, ideologia.

Îți poți imagina în ce avînt creator mă aflam, dacă tot atunci, printre picături, printre multiplele mele preocupări, am alcătuit și proiectul unui motor de tractor, acela de care-mi vorbise Gansin. Înainte, cînd îmi simțeam sufletul apăsat, nu puteam stoarce din mine, la oricîte eforturi m-aș fi supus, nici o idee bună cu privire la construcția unui asemenea motor, iar acum, ca într-o viziune unică, construcția mi-a apărut ca de la sine, finisată în minte. Nici nu pot să-mi amintesc cînd am desenat-o, știu doar că am făcut și am predat proiectul.

Iar la institut, noi, adică întregul nostru colectiv tînăr, stăteam zi şi noapte, desenînd o mie de piese, sau, cum ziceam noi, „puricînd" proiectul „ADVI-800". Mai repede, mai repede — aceasta era deviza noastră comună. Aflasem că Direcţia Forţelor Militare Aeriene intenţiona să convoace o conferinţă în legătură cu motorul de mare putere şi am hotărît să ne prezentăm cu proiectul complet terminat, elaborat pînă în cele mai mici amănunte, şlefuit pînă la lustru. Am hotărît să-i uimim pe toţi.

În sala de desen, unde devenisem dirijor, lucram şi cîntam nopţi în şir. La timpul său, îmi plăcuse la nebunie cum cîntaseră proiectanţii uzinei din Zadneprovie şi adoptasem acelaşi obicei. Mai mult ca orice cîntam nu ştiu din ce motiv — „Sadko — oaspe bogat".

— Da, erau vremuri admirabile ! Primul plan cincinal ! Noi pe locomotiva timpului ! Înainte, cu toate pînzele întinse, înainte !

18

Mai departe Berejkov mi-a vorbit despre conferinţa convocată în primăvara anului 1929 privind construirea motoarelor de avion. A început cu exclamaţia sa favorită :

— A fost ceva ce mintea omenească nu poate concepe ! Într-un termen scurt, în aproximativ trei-patru luni, au apărut pînă la patruzeci de proiecte de motoare puternice sau, cum spuneam pe-atunci, de mare putere. Lucru uluitor : de îndată ce a răsunat apelul de a crea un asemenea motor, s-a văzut că noi, constructorii sovietici, care ne lovisem de atîtea insuccese şi nu aveam încă la noi în ţară nici o uzină de motoare de avion mai mult sau mai puţin modernă, ţinînd seama de nivelul mondial de atunci, parcă nu aşteptasem decît un asemenea apel.

Un motor sovietic puternic, o aviație puternică, o țară puternică — toate acestea parcă pluteau prin aer. Trăiam numai cu gîndul acesta, respiram aerul pătruns de el și nu doream decît să-l văd împlinit. De unde vrei și de unde nu, țîșneau valuri de proiecte. În afară de cîteva birouri de proiectări, care, din însărcinare directă, se ocupau de problema motorului de mare putere, au sosit proiecte și de la diferite alte colective și proiectanți în parte. A apărut inginerul Gribkov de la uzina din Kolomna, care a propus un motor în stea, fără arbore cotit. Și-a adus desenele Panteleimon Gusin, scumpul nostru Gusin, inventatorul aerosaniei, campion de motocicletă. Inginerul Lukin de la ADVI, un om foarte modest, a tăcut, a tăcut și într-o bună zi a depus pe neașteptate proiectul unui motor de mare putere cu petrol. A reapărut, în Ucraina, Makeev, un vechi constructor rus de motoare de avion, care lucrase încă în 1916 la uzina Russko-Baltiiski motoare pentru avioanele grele „Ilia Muromeț". S-au ivit și proiectele lui Mikulin, Brilling, Șvețov.

Comitetul tehnico-științific de pe lîngă Forțele Militare Aeriene nu putea face față, în cadrul activității sale obișnuite, acestui torent de proiecte. Pe care din ele să le construiască? Pe care să le rebuteze? Cum să aleagă, să sorteze, ce e bun de ce e rău? Un răspuns clar, categoric nu putea fi încă dat acestor întrebări, deoarece construcția noastră de motoare abia lua ființă în acel an și noi trăiam zilele creației. Atunci s-a luat hotărîrea să se convoace o conferință în legătură cu motorul de mare putere.

Și iată că în sala Comitetului tehnico-științific pe Varvarka, s-au adunat aproximativ o sută de oameni, printre care și toți autorii proiectelor.

— La această conferință — continuă Berejkov — mi-a rămas din nou întipărit în minte Rodionov, m-a impresionat din nou la el îmbinarea de sobrietate în muncă și cutezanță. Într-o scurtă cuvîntare în-

troductivă, el a caracterizat sarcina conferinței: va discuta proiectele și va alege pe cele mai bune.

Apoi fără fraze de tranziție, ne-a spus: „Tovarăși, noi primim și dăm împreună o luptă. E lupta cu lumea capitalistă pentru puterea motorului. Soarta țării noastre, tovarăși, se hotărăște acum în asemenea lupte." M-a cuprins din nou emoția cînd acest om uscățiv, care se ținea întotdeauna drept ca lumînarea, îmbrăcat în tunică albastră cu romburi roșii la petlițe, a pronunțat cuvîntul „luptă".

Alte cuvîntări de îndrumare sau felicitare n-au mai fost. Conferința a trecut direct la fapte — a început examinarea proiectelor.

— O, a urmat un adevărat măcel al lui Mamai[1]! — exclamă vesel Berejkov. — În sala de ședință au fost înșirate proiectele de motoare. Fiecare constructor raporta pe rînd despre lucrarea sa. După aceea, autorii celorlalte proiecte făceau să se aleagă numai fulgii din ea.

Noi ne-am prezentat la conferință cu proiectul „ADVI-800". Construcția era desenată pînă la cele mai mici detalii în mărime naturală, în cîteva secțiuni. Unele ansamble erau, în afară de aceasta, înfățișate pe coli separate, dimensiunile fiind indicate cu precizie pînă la zecimi de milimetru. Alături am afișat tabelele de calcul. Prin finisarea desenelor urmărisem să afirmăm că marca ADVI este o organizație de construcții fruntașe și, fără îndoială, în comparație cu aproape toate celelalte proiecte, noi demonstram o execuție de clasă superioară.

Fundamentarea proiectului a făcut-o Avgust Ivanovici Șelest, de autoritatea căruia toți cei prezenți țineau cont. Concepția proiectului nostru era absolut clară. Drept bază se folosise construcția-bloc a lui „Wright", motor de cinci sute cai putere. Iată și modificările noastre: prin cutare și cutare mij-

[1] Conducător de oști mongol (mort în 1380), învins de Dmitri Donskoi în lupta de la Kulikovo (1380). (N. red. rom.)

loc noi măream rigiditatea, modificam dimensiunile, fapt care ne permitea să sporim turaţia şi să obţinem opt sute cai putere. Iată soluţiile noastre constructive, iată calculele noastre.

La conferinţă, cu sprijinul lui Rodionov, am ridiculizat, am deschis focul asupra inventivităţii primejdioase, fanteziste, aşa numita „glonţ-eliconaintare".

Cum ? Nu cunoşti această expresie ? Sînt obligat să-ţi explic de unde vine. Această expresie a fost lansată la conferinţă de unul din participanţi. A fost foarte spiritual. Ne-a povestit următoarele : Într-o zi, a intrat la el, în instituţia militară unde lucra, un inventator.

— Tovarăşe, pot să vă comunic secrete de stat ?

— Firește. Sînt pus aici special pentru aşa ceva.

Inventatorul s-a aplecat şi i-a spus misterios :

— Gazele nu mai există.

— Interesant. De ce ?

— Pentru că am inventat un aparat eliconaintor, care respinge orice atac cu gaze.

Inventatorul îşi arătă desenul. Imaginaţi-vă o mitralieră. Deasupra ţevii era fixată o casetă mobilă care conţinea o cantitate uriaşă de elice mici. Cînd inamicul începea un atac cu gaze, trăgeai cu mitraliera în aşa fel construită, încît pe vîrful fiecărui glonte ce ieşea din ţeavă se aşeza o elice, care, rotindu-se în zbor, producea un curent, gonind gazele în direcţia inamicului.

Inventatorul a fost întrebat :

— De ce ai numit aparatul glonţ-eliconaintor ?

Răspunsul a fost :

— Cum de ce ? Simplu : Glontele înaintează cu elice.

Toată conferinţa s-a prăpădit de rîs.

Supusul dumitale servitor se năpustise cu o deosebită însufleţire asupra oricărui gen de „eliconaintare". Şi ştiţi de ce ? Din fire, sînt înclinat în cel mai înalt grad spre acest gen. Întotdeauna am visat

ceva cu totul neobișnuit, nemaiîntîlnit, realizări ultrafantastice, zguduitoare. Totuși, spre fericirea mea, norocul m-a favorizat să nu alunec pe o asemenea cale primejdioasă și obscură. Spre fericirea mea, am avut prilejul ca încă din copilărie să fiu în preajma lui Nikolai Egorovici Jukovski. De o deosebită importanță pentru mine au fost și întîlnirile cu Ladoșnikov. Și influența prietenului meu Gamșin a jucat un rol de seamă și, în sfîrșit, școala severă de la institutul lui Șelest. Toate acestea m-au înfrînat.

Vezi în ce contradicție eram atunci: inventator, fantezist, — distrugeam invenții; constructor rus, care doream din tot sufletul, mai presus decît orice pe lume, să mă măsor cu constructorii din lumea întreagă, nu ceream decît un singur lucru: să-i urmăm deocamdată pe aceștia. Să luăm tot ce era mai avansat în experiența tehnică universală și numai pe această bază să creăm, să inventăm ceva. Aceasta a fost poziția noastră la conferință, aceasta era rațiunea însăși a proiectului „ADVI-800".

19

— Această expresie — „eliconaintare" — continuă Berejkov — a devenit proverbială la conferință. Totuși, uneori, era în așa fel folosită, încît simțeam din nou că se revoltă ceva în mine.

Îmi amintesc că a luat cuvîntul Novițki. Trecuseră cîțiva ani din ziua cînd ne ciocniserăm prima oară sau, mai bine zis, ne încăieraserăm în prezența lui Rodionov la discutarea proiectului „ADVI-100". Acum el nu mai era șeful secției motoare de pe lîngă Comitetul Științifico-tehnic, ci director la „Motorstroi", pe Volga, una din cele mai grandioase construcții ale cincinalului. Umbla ca și înainte îmbrăcat în haine de croială militară, în bluză de postav cu gulerul lăsat în jos, în cizme de box;

mersul însă i se îngreunase. Aveam impresia că printre noi, proiectanții, care ne adunasem cu proiectele noastre, cu invențiile și visurile noastre, el — omul unei măreție înfăptuiri reale — se simțea parcă mai matur decît toți. Discuțiile noastre înfocate le asculta uneori cu un zîmbet inteligent, puțin condescendent, care după ce se ștergea de pe buzele sale, mai stăruia încă în ochii căprui și vioi. Fusese chemat de pe șantier, pentru a raporta conferinței despre mersul construcției și despre perspectivele uzinei. Era cu adevărat o înfăptuire uriașă. Chiar de pe acum, din primul an, se investea aproape o jumătate de milion de ruble pe zi. Ar fi visat oare cineva în vechea Rusie o construcție de asemenea proporții? Ascultam cu respirația tăiată.

— Ce motor vom fabrica acolo? — întrebă Noviţki.

Se uită la pereții acoperiți în întregime cu desene și am surprins din nou zîmbetul acela inteligent, apărut o clipă în ochii lui.

— Cred că cel mai bun lucru ar fi — continuă el — să începem pur și simplu cu producția unui model străin verificat, pentru a-l înlocui apoi printr-o construcție proprie, care să capete amploare ținînd seama de posibilitățile uzinei. Și, bineînțeles, să nu admitem nici cea mai mică „glonț-eliconaintare"!

Nu-ți ascund că asta m-a șocat. Rodionov ne spusese: „Luptă! Luptă cu lumea capitalistă pentru puterea motorului". Iar directorul „Motorstroi"-ului, acest om sigur de el, care stătea bine înfipt pe picioarele sale, declară dintr-o dată: „Să începem cu un model străin". Oare pentru el toate, absolut toate proiectele noastre, pe care le prezentasem la conferință, erau doar niște născociri copilărești, gen „glonț-eliconaintare"? Nu, nu era chiar așa, nu aceasta era realitatea.

Închipuiește-ți că această expresie a fost și pe placul lui Liubarski în persoană. Acesta fusese scos

de la uzină din Zadneprovie, i se făcuse vînt de-acolo, după cum se exprimase, dacă-ţi mai aminteşti, Piotr Nikitin, şi fusese transferat la Trustul aviaţiei. Boieros ca şi înainte, cu bărbuţa ascuţită, îngrijită, el îşi exprimă de la tribună, fără nici o ironie, mulţumirea pentru noul termen care a îmbogăţit, după părerea lui, filozofia şi ştiinţa. Înţelesesem: tot ce era al nostru, sovietic, rusesc, era pentru el „glonţ-eliconaintare".

Foarte caustic, chiar răutăcios, s-a ridicat împotriva proiectului elaborat la uzina din Zadneprovie.

Dar nu se poate ca în cartea noastră să trecem sub tăcere acest proiect.

20

Proiectul uzinei Zadneprovie a fost prezentat de coautorii: Makeev, cel mai bătrîn constructor rus de motoare de avion, şi perechea sa Piotr Nikitin, dacă nu mă înşel, cel mai tînăr participant al conferinţei. După cum mi se pare că am mai spus, Makeev participase în anii războiului mondial la construirea unui motor pentru avioanele „Ilia Muromeţ", la uzina Russko-Baltiiski. În perioada de grea cumpănă el a trăit undeva într-un colţişor retras, la ţară, în Ucraina. Apoi, după cum mi s-a povestit, a venit într-o bună zi în chip de moşneag cu barbă albă şi cu toiagul în mînă la uzina din Zadneprovie. Sau poate că l-a dibuit pe undeva Piotr Nikitin — asta nu ţi-o pot spune cu precizie. Într-un fel sau altul, ei au prezentat proiectul împreună.

Noi apăram principiul rigidităţii maxime a motorului. Iar Makeev şi Nikitin, care înainte se condusese şi el după teoria rigidităţii, au promovat principiul elasticităţii maxime a construcţiei. Construcţia lor era cu totul originală pentru întreaga tehnică mondială şi se baza pe idei interesante şi bine

gîndite. Știi dumneata ce înseamnă o construcție elastică? Iată, de pildă, turnul Eiffel. Cînd bate vîntul, vîrful său se clatină, se înclină și se întoarce iar la poziția inițială. Zgîrie-norii sînt și ei construcții elastice. Aceste clădiri uriașe se clatină și ele, „se mișcă" cînd bate vîntul. Îmbinările rigide s-ar fi rupt. Makeev și Nikitin demonstrau că motorul de mare putere trebuie să fie elastic la maximum, ceea ce ar permite să se mărească mult puterea exploziei în cilindri. Aplicînd o matematică groaznic de complicată, ei au calculat în așa fel cilindrii, încît aceștia să joace în mers, ca niște clape. Acest lucru deschidea noi posibilități în ce privește mărirea puterii motorului.

Firește, au urmat o mulțime de obiecțiuni. Este imposibil să le expun, fără să nu intru în chestiuni de strictă specialitate. Autorii proiectului au demonstrat matematic netemeinicia obiecțiunilor ridicate. Acum aș fi putut și eu să le reproșez celor de la Zadneprovie că soluția lor e prea abstractă. Dar și aici poziția lor era apărată. Ei au expus planul de reconstrucție a uzinei din Zadneprovie, lucru ce le-ar fi permis, după cum dovedeau, să construiască motorul propus. Nici unul din noi n-avea proiectul bazat pe studiul problemelor tehnice ale producției.

În afară de proiectul nostru, a fost primit și proiectul celor din Zadneprovie. Noi, tot grupul de la AIDVI, am votat pentru el.

Motorului nostru i s-a dat numărul „D-24", celui din Zadneprovie — „D-25". Nu-mi amintesc dacă ți-am explicat de unde venea această numerotație. Litera „D" însemna „motor" [1], cifra — numărul de ordine. Aceste cifre ajunseseră, după cum vezi, la 25 și, totuși, pe avioanele sovietice încă nu fusese instalat nici un motor de construcție sovietică.

[1] Cuvîntul „motor" se traduce în limba rusă „dvigatel". (N. trad.)

— În timpul conferinței — urmă Berejkov — s-a mai produs un incident, pe care nu-l pot trece sub tăcere.

Îmi amintesc că luînd pe cineva de braț și bîrfind, nu fără plăcere, pe socoteala a tot felul de chestiuni mari și mici la ordinea zilei — (ceea ce se numește, după cum știi, discuții de pe culuar) mă plimbam pe coridorul alăturat sălii de ședințe. Și, deodată, era să cad jos, ca trăsnit. Spre mine venea — nu, nu-mi puteam crede ochilor! — venea cît se poate de calm Podraiski. Purta din nou mustăți, potrivite ca și înainte cu o grijă uimitoare, dar acum nu mai erau negre, ci ușor argintate. Îl înfrumusețau și tîmplele cărunte, distinse. Arăta grăsuț, atît cît trebuie, agreabil, serios. Chipul său proaspăt atesta o sănătate perfectă.

Cum nimerise aici? Furase poate de la cineva proiectul unui motor? Sau apărea în rol de coautor, încheind o înțelegere: juma-juma? Pe cine mai jecmănise?

Cu fiecare pas ne apropiam inevitabil unul de altul. Îmi ziceam: probabil că ochișorii „motanului de catifea" vor începe să alunece în toate părțile și desigur că va da semne de neliniște cînd se va ciocni nas în nas cu mine. Închipuie-ți că nu s-a întîmplat nimic din toate astea. În ochii lui Podraiski, care în sfîrșit se întîlniră cu ai mei, nu distinsei nici cea mai ușoară jenă. Dimpotrivă, figura i se înseninâ. Ba, mai mult! Plescăi chiar de prea multă bucurie.

— Alexei Nikolaevici! Iată că ne-am întîlnit!... — exclamă el.

Am rămas pur și simplu uluit. Mi se adresa ca unui vechi și agreabil cunoscut, de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat între noi, de parcă nici n-ar fi existat vreodată mica vilă de lîngă Samotioka.

— Am auzit atîtea despre succesele dumneavoastră — continuă el blajin. — Liolea m-a rugat să vă transmit salutări.

— Liolea? — am repetat eu.

— Da, Liolecika... Soţia mea... Veşnica admiratoare a multiplelor dumneavoastră talente. Este încîntată că vom lucra din nou împreună.

Eram pur şi simplu înmărmurit de impasibilitatea lui Podraliski.

— De ce împreună? Unde? — am întrebat îngrozit. Apoi, prinzînd curaj, am izbucnit: — Şi, de fapt, ce sînteţi acum?

Podraliski îmi comunică amabil că a fost invitat să conducă secţia experimentală de construcţii de motoare la Trustul aviaţiei.

— Cred, Alexei Nikolaevici, în motorul dumneavoastră — gîngurea el. — Cred din tot sufletul. Socotesc de datoria mea sacră să vă ajut. Veţi găsi în mine un prieten devotat. — Plescăind cu poftă, nu cruţa complimentele şi promisiunile, iar eu rămăsesem înlemnit, bombănind ceva nedesluşit.

În fine, ne am despărţit. L-am căutat îndată pe Şelest.

— Avgust Ivanovici, munca noastră este ameninţată de un pericol serios.

— Ce s-a întîmplat, dragul meu?

— Am întîlnit chiar acum pe cel mai mare aventurier. Acelaşi care mi-a furat moara.

— Lucru care, între noi fie vorba, ţi-a prins de minune...

— Avgust Ivanovici, nu glumiţi... Este un individ din cei mai abjecţi. Este capabil de orice pentru bani. Îl cunosc de-a fir a păr. Urăşte puterea sovietică, ne urăşte pe noi amîndoi, urăşte aviaţia noastră...

— Alexei Nikolaevici, de ce atîta patimă? Dă-l încolo... lasă-l în plata domnului.

— Nu cred că o putem face... Dumneavoastră şi cu mine sîntem în mîinile lui. Va răspunde la Trustul aviaţiei de noile motoare. Avgust Ivanovici, nu putem admite acest lucru.

— Dă-mi voie, despre cine vorbeşti ?

— De Podraiski.

— Hm... Cel care a avut un laborator militar secret ?

— Da... E un bandit cum rar întîlneşti.

— Nu exagerezi cumva, dragul meu ? În ultimul timp am avut prilejul să vin în contact cu el. Pare un om serios.

— Unde l-aţi întîlnit ?

— Aici... El a organizat aici, la secţia motoare, un laborator experimental.

— Şi de ce nu mi-aţi vorbit de el ?

— Iartă-mă, dar nu mi-a trecut prin minte să-ţi raportez.

— Avgust Ivanovici, credeţi-mă, e un om fără pic de conştiinţă. Mă cutremur la gîndul că Podraiski va avea în mînă motorul nostru.

— În primul rînd, linişteşte-te... Rolul lui la Trustul aviaţiei cred că nu va fi atît de important pe cît îţi imaginezi...

— O să ne ucidă ! O să găsească el un mijloc ! Avgust Ivanovici, aveţi o autoritate uriaşă. La un cuvînt al dumneavoastră va fi dat afară în mod politicos.

— Nu-i chiar aşa de uşor, dragul meu. Podraiski al dumitale a fost primit în cadrele Comitetului Ştiinţifico-tehnic încă pe timpul lui Noviţki, dacă nu mă înşel. Nu cred ca Noviţki s-o fi făcut în mod nesocotit. Ştiu cu cîtă severitate sînt verificaţi aici oamenii.

— Să mergem chiar acum la Noviţki, Avgust Ivanovici !

— Să mergem.

Noviţki făcea parte din prezidiul conferinţei. Avgust Ivanovici îi trimise un bileţel, rugîndu-l să iasă pe coridor.

După cîteva minute, Noviţki ieşi. Păşea fără grabă. Ochii săi căprui, bulbucaţi, priveau cam adormiţi. Probabil că directorul „Motorstroi"-ului îşi menaja energia nervoasă, odihnindu-se în timpul conferinţei. Şelest îi spuse:

— Pavel Denisovici, am fi vrut să stăm de vorbă cu dumneavoastră. Subiectul e cam delicat... Tovarăşul Berejkov dă acestui lucru, după cum mi se pare, o importanţă exagerată, însă...

— Nu mă mir㠄... Ne-am obişnuit cu tiradele tovarăşului Berejkov! Ni le însuşim cu un coeficient de corecţie... Dar despre ce este vorba? M-aţi făcut curios.

— Este vorba de un om — răspunse Şelest. — Repet, poate că tot ce-o să vă spun nu este chiar atît de grav. Într-un cuvînt, ne cam surprinde faptul că secţia experimentală de construcţii de motoare este încredinţată, la Trustul aviaţiei, tovarăşului Podraiski. Este un om suficient de serios? Dumneavoastră, Pavel Denisovici, aţi lucrat cu el şi de aceea ne-am permis...

— Foarte bine aţi făcut!

Noviţki păru că se trezeşte într-o clipită. De pe faţa sa cam negricioasă dispăruse orice urmă de somnolenţă. Dispăruse pînă şi expresia ironică ce se ascundea aproape permanent în privirea lui.

— Foarte bine aţi făcut! — repetă el. — Asemenea probleme trebuiesc puse direct. O falsă delicateţe nu poate decît dăuna aici, Avgust Ivanovici.

— Daţi-mi voie... Dacă nu mă înşel, m-am făcut vinovat de ceva?

— Avgust Ivanovici, aţi spus că totul nu este poate chiar atît de grav. Oare o problemă referitoare la cadrele de comandă ale industriei aviatice

poate fi considerată lipsită de gravitate? Să încercăm să ne lămurim fără întîrziere asupra celor declarate de dumneavoastră. Să-i verificăm dosarul. Slavă domnului, ne găsim în eparhia noastră.

Peste un minut, Noviţki ne-a introdus în cabinetul pe care-l ocupase o dată — cabinetul şefului secţiei de motoare de pe lîngă Comitetul Ştiinţifico-tehnic al Forţelor Militare Aeriene. La ora aceasta camera era liberă, actualul ei stăpîn participînd la şedinţa conferinţei. Invitîndu-ne să luăm loc, Noviţki chemă la telefon secţia cadre şi, fără să mai adauge nimic, se adresă cuiva după numele patronimic:

— Nikolai Stepanovici, tu eşti? Iată ce rugăminte am la tine... S-a ivit necesitatea de a cunoaşte bine personalitatea politică şi profesională a lui Podraiski. Dă-mi te rog, dosarul lui. De altfel, probabil că e pregătit o dată ce trece la Trustul aviaţiei. Da?... Foarte bine... Fii bun, te rog, şi vino la mine. Da, da... Aici n-o să ne tulbure nimeni.

După ce termină discuţia, Noviţki trase spre masă unul din scaunele aşezate lîngă perete şi se aşeză picior peste picior. Mi se păru că în ochii căprui, inteligenţi, se ivi pentru o clipă obişnuita sa expresie de ironie. De altfel, poate că m-am înşelat. În clipa următoare n-am mai surprins-o.

— Dumneata ai dat alarma, tovarăşe Berejkov?

Am început să vorbesc tulburat:

— Şi Nikolai Egorovici Jukovski pomenea de Podraiski cu un sentiment de dezgust. Zicea că-i un pungaş.

— Jukovski?

— Da... Pot oricînd să jur că, în toată viaţa lui, acest Podraiski n-a săvîrşit nici o faptă cinstită. E în stare să vîndă orice şi pe oricine. Mă tem de motorul meu, deoarece Podraiski o să aibă o oarecare legătură cu el. Cum de-a nimerit în general în aviaţie?

În clipa aceasta în cabinet a intrat funcționarul de la secția cadre — un tînăr militar în tunică bleumarin, uniformă pe care o purtau atunci comandanții Flotei Aeriene. După ce ne-a salutat pe toți politicos, i-a întins lui Novițki dosarul pe care-l adusese.

— Iată, Pavel Denisovici — spuse el încet, cu un respect reținut. — Aici se află copia dosarului personal... De asemenea și unele acte suplimentare.

— Îți mulțumesc — spuse Novițki. — Sper că-i cunoști pe acești tovarăși? — Și arătă spre noi.

Da, într-adevăr, acest funcționar de la cadre ne cunoștea. El confirmă aceasta printr-un nou salut din cap. Novițki ne prezentă totuși. Apoi spuse:

— Te rog să le permiți să ia personal cunoștință de acest dosar... Împrejurări deosebite mă forțează să-ți cer acest lucru.

Căpătînd permisiunea, el ni se adresă nouă:

— Avgust Ivanovici! Tovarășe Berejkov! Apropiați-vă. Să citim împreună...

Novițki desfăcu dosarul și întoarse prima filă. Închipuiește-ți că aruncîndu-mi ochii eram cît pe-aci să mă prăbușesc, surprins. Această primă filă nu era decît fotocopia unei recomandații scrise de mîna lui Nikolai Egorovici Jukovski. I-am recunoscut îndată scrisul mare, cam neglijent. Scrisoarea era datată din anul 1916. În recomandația sa, Jukovski caracteriza laboratorul lui Podraiski drept o întreprindere interesantă, care merită atenție și sprijin, subliniind în mod deosebit faptul că laboratorul a adus un real serviciu aviației, construind avionul lui Ladoșnikov și motorul „Adros".

Am văzut că Novițki mă privește.

— Asta... — am spus eu dezorientat — asta a scris-o Nikolai Egorovici ca să-și ajute elevii. Iar Podraiski a folosit-o....

Fără să facă vreo obiecțiune, Novițki întoarse pagina. Ne apăru în față încă un bilețel de-al lui Jukovski, de data aceasta copiat la mașină. După

cum am înțeles îndată, cu acest bilețel se prezentase cîndva Ganșin la Podraiski. Nikolai Egorovici își exprima speranța că tînărul matematician va fi de folos „în diversele și prețioasele lucrări ale laboratorului dumneavoastră". Acum, aceste cuvinte erau însemnate pe margine cu creion albastru.

Cunoscînd perfect deprinderile lui Podraiski, am rămas totuși uimit de abilitatea lui. Cum de izbutise să bage aici, în dosarul său personal, pînă și acest scurt bilețel al lui Jukovski? Iar eu, cu siguranță, apăream în rol de căpcăun, de mîncinos, care s-a apucat să ponegrească, nu se știe din ce motive, un om.

Între timp, Novițki răsfoia dosarul mai departe. O serie de acte îl caracterizau pe Podraiski ca pe un remarcabil constructor-inventator, autorul amfibiei tout-terrain — conducătorul unui mare laborator. Una din hîrtii era semnată de generalul Polivanov, ministrul Armatei în guvernul țarist, cealaltă de generalul Alexeev, șeful Statului-Major al Comandamentului Suprem al Armatei.

— Și amfibia asta și-a însușit-o — rostii eu mohorît.

Novițki întoarse fila următoare. Am zărit un act eliberat lui Podraiski în anul 1920 de Biroul de invenții din Moscova. În act se spunea că Podraiski este autorul unei prețioase propuneri în legătură cu folosirea terebentinei drept carburant pentru automobile, propunere care în perioada grea a războiului civil, în condițiile unei lipse aproape totale de benzină, a constituit un real ajutor adus transportului auto. Suna destul de convingător, de serios. Adeverința era semnată de cîțiva membri ai Biroului de invenții din Moscova. Printre semnatari se strecurase, vai, și numele meu. Da, așa a fost. La timpul său iscălisem la repezeală această hîrtiuță.

Novițki n-o examină. Lăsîndu-se ușor pe spate, el privi undeva, în depărtare. De bună seamă nu-i

sărise în ochi numele meu. Bine, am s-o las şi eu moartă. Dar abia mi-am sfîrşit gîndul, că a şi răsunat vocea lui Noviţki :

— Din cîte înţeleg, aici a semnat un alt Berejkov !

La dracu, cînd a avut timp să descifreze semnăturile ? Oare toate acestea le studiase înainte, încă pe vremea cînd trona în acest cabinet ca şef al secţiei ? Şi oare le reţinuse ?...

— Nu, nu este altul, ci eu...

— Dumneata ? — se miră Noviţki cu o ironie nemascată.

Nu mai adăugă nimic, dar am simţit că prevenirile mele, cuvintele mele înflăcărate în legătură cu necinstea lui Podraiski îşi pierduseră aproape cu desăvîrşire puterea. Avgust Ivanovici şedea alături de mine. Din cînd în cînd, aplecîndu-se asupra unei file, se apropiase de mine, îi simţisem umărul. Acum se trăsese deoparte. Socotea probabil că toate cele întîmplate n-au fost decît o nouă extravaganţă de-a mea.

Pe paginile următoare era înfăţişată povestea morii „Progresul". Certificatul de autor şi diverse adeverinţe atestau că inginerul Podraiski inventase şi aplicase cu succes un nou tip de moară cu pietrele aşezate vertical. Se pomenea şi de noua dinţare a pietrelor după principiul „spiralei lui Arhimede". Mai departe se adeverea că prin invenţia sa Podraiski a adus folos ţării, a uşurat situaţia populaţiei oraşului, care în perioada de ruină resimţea acut lipsa unei mori de măcinat cerealele.

Citeam în tăcere toate aceste atestări, care apăreau una după alta. Ce să zic, „motanul de catifea" ştiuse să-şi pună în valoare, să-şi aranjeze biografia ! Curiozitatea s-a trezit în mine. Unde dispăruse, unde se aciuase după prăbuşirea morii ? Am văzut : la Direcţia artileriei Armatei Roşii. O referinţă glăsuia că Podraiski muncise ani în şir la invenţia sa cu caracter militar şi se făcuse cunoscut ca un bun organizator şi un chimist capabil. La te

uită, mai era și chimist?! Nu oferise cumva o substanță explozivă Direcției artileriei? Aceeași pe care o inventase și i-o vînduse lui Podraiski ghinionistul de Mamontov și care figurase la început sub denumirea de „moscvit", iar apoi de „lizit"?

Ce mai puteam spune, ce puteam opune acestui val de atestări?

— Cel mai mare aventurier! Un pungaș extraordinar! — am rostit.

Noviţki și-a strîns pleoapele:

— Poate că a săvîrșit vreodată față de dumneata personal o faptă urîtă? Te ascultăm... Împărtășește-ne, te rog, acest lucru.

Și, deodată, din privirea lui Noviţki, privire care cu cîteva minute înainte fusese pătrunzătoare, iscoditoare, iar acum se făcuse nepăsătoare, ba aș putea spune chiar adormită, am înțeles totul: se temea ca nu cumva să mă sperie și aștepta cu încordare răspunsul meu. Avea de gînd să-mi înfățișeze protestul ca o încercare de a mă răfui cu Podraiski pentru diferendele personale din trecut. Ehei, cum de n-am priceput de la început? Acum Noviţki nu-l apăra pe Podraiski, cît pe sine însuși, autoritatea sa, reputația de șef care nu greșește niciodată.

— Poftim, te ascultăm — mi se adresă el din nou.

N-am răspuns nimic.

— Avgust Ivanovici — spuse Noviţki — ce părere aveți dumneavoastră? Avem motive să cerem îndepărtarea lui Podraiski? Avem dreptul moral de a-l defăima?

Șelest răspunse:

— Mărturisesc, Pavel Denisovici, nu simt că aș avea acest drept.

Noviţki ceru și părerea funcționarului de la cadre, care fu de acord cu Șelest.

Ieșiră cu toții din cabinet, doar eu am rămas acolo, singur. Apoi m-am ridicat și m-am oprit puțin în dreptul ferestrei. Unde, la cine să mă duc acum? Noviţki știuse să-mi astupe gura cu hîrtiile.

Uşa s-a trîntit din nou. Întorcîndu-mă, l-am zărit pe Liubarski. Ne-am salutat. El spuse tărăgănat, zîmbind ironic :

— Ehei, cineva l-a indispus pe maestro al nostru.

După cearta sau, mai bine zis, ciocnirea de la Zadneprovie, îl întîlnisem de mai multe ori pe Liubarski. Relaţiile noastre erau reci, totuşi, uneori schimbam cîteva cuvinte. După conferinţă mă felicitase pentru succes ; e drept că şi atunci am simţit ironia din glasul lui.

— Te-au supărat aceşti seniori ? — urmă Liubarski. — I-am întîlnit adineauri. În frunte păşea Noviţki.

Eu tăceam posac.

— Fii filozof ! — mă sfătui Liubarski. — Trăim în ambianţa stereotipă a înfricoşătorului standard care pătrunde peste tot, unde nu este loc pentru visuri îndrăzneţe. Resemnează-te, asta este singura mîngîiere.

N-am fost prea delicat şi am mormăit :

— N-am nevoie de mîngîieri.

Şi am părăsit încăperea.

23

— Simt — spuse zîmbind Berejkov — că trebuie să ne grăbim cu povestirea noastră ; prea se lungeşte. Dă-mi voie să ne situăm cu opt-zece luni mai tîrziu, să-ţi zugrăvesc o zi — din nou ultima zi a lunii decembrie, ajunul anului nou, a anului 1930 care venea.

În dimineaţa acelei zile, Berejkov aştepta nervos sosirea lui Şelest. Se înţeleseseră să se întîlnească la ADVI, la ora zece dimineaţa. Şelest însă întîrzie. Berejkov — cu o şapcă de lucru unsuroasă pe cap, într-o salopetă neagră, pe care străluceau ici-colo pete de ulei, trasă peste costumul de haine — alergă de cîteva ori prin ger de la atelierul unde, după

obișnuita defectare, „D-24" fusese demontat și revizuit cu grijă, la clădirea principală a institutului, și întrebă de Șelest. Ieși în fața intrării, cercetă strada și, în sfîrșit, nemaiputînd răbda, telefonă la Șelest acasă. Acolo i se răspunse că Avgust Ivanovici plecase de-o oră la birou.

— Cum — la birou? Îl așteptăm aici de ni s-au lungit urechile.

— Mi se pare că în drum avea de gînd să se abată pe la redacție.

— La redacție? La care?

Berejkov știa că Șelest era membru în comitetele de redacție ale cîtorva publicații: la secția tehnică a Marii Enciclopedii Sovietice, la Editura tehnico-științifică și la revista „Motorul". Neprimind de la cei de acasă nici o indicație mai precisă, Berejkov a început să telefoneze pe la toate redacțiile. Peste cîteva minute i-a dat de urmă.

— Da, Avgust Ivanovici a fost la noi și abia a plecat.

— Unde?

— Un moment... Scuzați, aflu că este încă aici. A intrat la frizeria noastră.

— La frizerie? — strigă Berejkov. — Transmiteți-i... Transmiteți-i că se duce totul pe copcă dacă nu vine imediat la institut.

— Cum ați spus? Ce se duce pe copcă?

— Totul.

Așezînd cu zgomot receptorul în furcă, se uită încruntat la telefon și porni spre ateliere, la motor.

Peste cîtva timp sosi Șelest.

— Ce ți s-a întîmplat? Am crezut că arde ADVI-ul...

Amîndoi, directorul și proiectantul-șef al institutului, discutau în micul birou de lîngă atelier. Șelest puse pe masă o servietă mare, galbenă, își scoase pălăria gri de fetru, pe care o purta și iarna, și își frecă energic urechile. Berejkov trase cu nasul.

— Mi se pare că aţi binevoit să vă şi parfumaţi — spuse el furios.

Şelest izbucni în rîs. Venise foarte bine dispus.

— Bine că am ghicit — spuse el — cine mi-a telefonat. Altfel... Altfel, dragul meu, aş fi rămas netuns de anul nou.

Îşi trecu mîna peste părul strălucitor, de culoarea argintului înnegrit, acum foarte lins pieptănat, şi-l zbîrli uşor. Berejkov îi aruncă o privire cumplită.

— La dracu, ce an nou ? Avgust Ivanovici, sîntem pierduţi fără rulmenţi.

— Eram sigur... Dacă Berejkov n-a făcut rost de rulmenţi, se năruie tot universul... Aşază-te. Povesteşte-mi. Născocim noi ceva împreună.

— Am şi născocit. Dar am nevoie, Avgust Ivanovici, de autoritatea dumneavoastră.

Berejkov îl informă că în motorul demontat se făcuse ajustarea şi înlocuirea diferitelor piese. Fusese pus un nou arbore cu came în locul celui stricat. Dar se văzuse că a crăpat şi rulmentul cu bile de pe acest arbore. La institut nu exista un rulment de rezervă cu dimensiunile necesare.

— Iar alături — şi Berejkov împunse spaţiul cu degetul său negru, unsuros — închipuiţi-vă Avgust Ivanovici, alături, la depozitul Trustului aviaţiei există asemenea rulmenţi cu bile. Dar trustul nu ni-i dă. Marfă de import! Este nevoie de formalităţi diabolice la treizeci şi trei de instanţe.

— Ce propui ?

— Bineînţeles, să-i telefonaţi imediat lui Rodionov. Dumneavoastră, ca director...

— Ei, lasă-mă... Să-i telefonez şefului Direcţiei Forţelor Militare Aeriene pentru un rulment...

— De ce nu ? Altfel, fir-ar treaba a dracului, motorul o să stea cîteva zile şi cîteva nopţi.

— Nu, refuz categoric. În toate, dragul meu, trebuie să ai tact şi măsură.

— Atunci îi telefonez chiar eu.
— Încearcă — rosti Șelest ironic.
— Bine.
Berejkov întinse mîna spre telefon.
— Alexei Nikolaevici, ce ți-a venit ? ! Este... pur și simplu necuviincios. Să căutăm alte căi. Trebuie să fii cu desăvîrșire prost crescut ca să...
Berejkov îl întrerupse :
— Acum îmi veți spune iar ceva despre onoarea corporației... Nu, Avgust Ivanovici. Știți bine că Trustul aviației ne pune veșnic bețe în roate. E timpul să punem capăt acestei situații !
Fără să mai asculte obiecțiunile, Berejkov puse mîna pe receptor și formă numărul.
— Fii bun, dă-mi te rog legătura cu Dmitri Ivanovici.
— Cine întreabă ?
— Transmiteți că telefonează Berejkov, proiectantul-șef de la ADVI.
— În ce problemă ?
— În legătură cu motorul... Fără Dmitri Ivanovici noi...
— În legătură cu motorul ? Îi raportez imediat. Vă rog, așteptați la telefon.
Încruntat, privindu-l posomorît pe Șelest pe sub cozorocul unsuros al șepcii trase pe ochi, Berejkov aștepta.
— Bună ziua, tovarășe Berejkov — răsună în receptor vocea lui Rodionov. — Ascult.
— Dmitri Ivanovici, scuzați-mă că apelez la ajutorul dumneavoastră... Dar nu putem pierde cîteva zile și nopți din pricina unui blestemat de rulment cu bile.
— Foarte bine că ați apelat... Ei bine, în ce constă încurcătura ?
— Dmitri Ivanovici, Trustul aviației nu ne dă rulmentul. Și lucrul acesta nu-i întîmplător. Cei de acolo își bat joc de nervii noștri...
Gesticulînd, fără nici o timiditate în vorbă, au-

zind din cînd în cînd cîte-un „ei bine" atent, Berejkov expuse situaţia.

— Aşa — spuse Rodionov. — Repetă-mi, te rog, dimensiunile rulmentului, am să notez... Aşa... Imediat să trimiteţi maşina la depozit şi veţi primi rulmentul. Foarte bine că ai ridicat această problemă, tovarăşe Berejkov.

Schimbîndu-se într-o clipă la faţă, împingîndu-şi şapca voinicește pe ceafă, fără să uite să-l privească victorios pe Şelest, Berejkov exclamă:

— Mulţumesc, Dmitri Ivanovici! Înseamnă că spre seară îi dăm drumul şi că în noaptea aceasta, „D-24" vă va ura de aici un an nou bun.

— Dar dacă se opreşte chiar la miezul nopţii?

— În nici un caz! Să trageţi cu urechea în preajma orei douăsprezece. Să deschideţi un ochi de geam şi să ascultaţi. La miezul nopţii o să-l ambalez atît de tare, că ne veţi auzi de acasă.

— Şi motorul va rezista?

— Trebuie să reziste!... Dmitri Ivanovici, mi-am zis că dacă „D-24" va merge de anul nou, înseamnă că în 1930 avioanele noastre vor decola cu ajutorul lui.

— Primeşte, tovarăşe Berejkov, aceeaşi urare de la mine... Prin urmare, noaptea aceasta o petreci cu motorul?

— Da... Numai să avem rulmentul.

Rodionov făcu o pauză. Apoi spuse simplu:

— Ei bine... Trimiteţi maşina.

— De-aci nu ne este departe nici să dăm o fugă! — exclamă rîzînd Berejkov. — Vă mulţumesc, Dmitri Ivanovici. La revedere.

Terminînd convorbirea, Berejkov se îndreptă din spate cît era de mare, îşi vîrî mîinile în buzunarele salopetei negre, unsuroase, şi se propti drept în faţa lui Şelest.

— Da, dragul meu — rosti Şelest îngîndurat. — Mi se pare că am devenit foarte demodat... Şi, probabil că aşa am să şi mor.

În ateliere, cîțiva lăcătuși-montori și cîțiva tineri ingineri proiectanți inferiori ai institutului revizuiau motorul.

Toate piesele fuseseră verificate ; un ochi încercat putea ghici ușor sau, mai bine zis, putea deslușî cuvintele mute, dar expresive ale metalului, după cele mai mărunte semne, după locurile mai deschise la culoare, abia perceptibile, de pe suprafața strunjită a oțelului, după desenul unsorii. Unele subansamble fuseseră din nou montate după revizuire : lîngă altele, pe jumătate montate pe plăcile de oțel perfect orizontale, se mai găseau piese demontate.

Berejkov se apropie repede de plăcile de control. Șelest îl urma fără să se grăbească.

— Nedolea ! — strigă Berejkov.

Așezat pe vine lîngă placă, Nedolea fixa sau regla ceva la unul din agregatele motorului. Șapca o avea pusă pe cap cu cozorocul la spate ; capul i se lipise de mecanismul prin care se străvedea lumina ; cu o mînă parcă îmbrățișase îmbinările metalului și întorcea cu mișcări gingașe, aproape imperceptibile, ale degetelor sale puternice un disc strălucitor, iar cu cealaltă îl sprijinea pe dedesubt. Alături, pe placă, o coală de hîrtie ozalid reprezenta schița acestui subansamblu. Nedolea nu răspunse dintr-o dată, făcu doar o mișcare din umeri ; sub haina cîndva cafenie, iar acum neagră-unsuroasă, i se mișcară ușor omoplații. În sfîrșit, el își luă ochii de la motor, se ridică și, cu dosul palmei, își dădu la o parte părul bălai care-i ieșise de sub șapcă, răspunzînd cu un zîmbet satisfăcut :

— În regulă.

— Peste două ore totul va fi în regulă — spuse Berejkov. — Avem rulmentul ! Prietene, trebuie să zbori după el la depozit.

— Şi-l pornim astăzi?
— Da.
— Mă spăl imediat...

Fără să mai întrebe nimic, Nedolea şi-a cufundat mîinile unsuroase într-o găleată cu gaz şi a început să şi le spele. Apoi a dispărut pentru cîteva minute şi cînd s-a întors era aproape de nerecunoscut: cu o şapcă pufoasă, nouă, într-un costum de haine de culoare închisă, în dungi, bine călcat, cu un pulover călduros de păr de cămilă pe dedesubt, care nu-i acoperea gulerul alb, strîns cu cravata, apăru un tînăr inginer-proiectant al institutului.

— Astăzi te-ai cam gătit — zise Berejkov.

Îi spunea lui Nedolea cînd tu, cînd dumneata, cînd pe numele de botez, cînd pe numele de familie. Nedolea zîmbi stingherit.

— Ştiam — răspunse el — că vom întîmpina aici anul nou. — După ce mai tăcu, adăugă: — Alexei Nikolaevici, am o rugăminte...

— Poftim. Ce anume?

— Alexei Nikolaevici, băieţii... — După obiceiul studenţesc Nedolea îşi numea astfel colegii, tineretul de la ADVI. — Băieţii ar vrea să petreacă şi ei aici, cu noi...

— La dracu, cum de nu m-am gîndit la asta? — exclamă Berejkov. — O idee grozavă! Va fi o noapte de revelion cu totul originală. Să-i tragem o iluminaţie infernală...

Berejkov începu să dea frîu liber fanteziei sale, dar se reţinu.

— Adu rulmentul! Pe urmă ne vom ocupa şi de asta.

— Dar pe mine nu mă poftiţi? — se auzi vocea lui Şelest. Tonul era foarte trist. Nedolea se întoarse.

— Avgust Ivanovici, veniţi cu adevărat?

— Dacă nu vă stingheresc, aş...

— Avgust Ivanovici, noi n-am îndrăznit să vă rugăm!

„D-24" vuia sub un hangar, în aer liber. Noaptea era străpunsă de limbile de foc ce ieşeau din cele şaisprezece ţevi de eşapament. În orice clădire, aceste gaze de eşapament ar fi asfixiat nu numai oamenii, dar şi motorul, care cere şi el oxigen, mereu oxigen... Un reflector puternic lumina tabloul lung cu un întreg aparataj, pe care săgeţi tremurătoare indicau : numărul rotaţiilor pe minut, puterea motorului, presiunea uleiului etc. Alături, în clădirea institutului, în sala centrului de experimentare, funcţiona un tablou-dubletă identic, de unde se putea de asemenea urmări mersul motorului.

Sub hangar, fără să atingă nimic, privind din cînd în cînd la săgeţi, se plimba mecanicul de serviciu. „D-24" urla, cutremurînd fundaţia de beton pe care era aşezat, cutremurînd văzduhul. În felul acesta — fără întrerupere, fără să se oprească nici măcar un minut — motorul trebuia să funcţioneze cincizeci de ore la proba oficială, pentru care fusese pregătit la institut. De fapt, după cum ştie şi cititorul, un motor de avion nu este creat, nu este pus la punct, dacă nu poate rezista numărului acesta de ore de funcţionare neîntreruptă, în diferite regimuri, dacă nu îndeplineşte această normă (astăzi, s-o spunem în paranteză, multă mărită).

În poarta centrului de experimentare, asemănătoare cu poarta unui garaj, s-a deschis o uşă-portiţă. Un şuvoi de lumină electrică s-a revărsat pe planşeul înclinat, pe zăpadă. În sală — un fel de atelier — a intrat încă o droaie de oaspeţi, entuziaşti ai institutului, care veniseră să ia parte la această petrecere de an nou. În fund, printre aparatele şi maşinile de încercare, se zărea o masă, împodobită cu bunătăţi şi băuturi, cumpărate în comun. Deasupra se încrucişau două raze de proiector — una roşie şi alta verde. „Iluminaţia infernală"

împreună cu ghirlandele de brad dădeau sălii un aspect fantastic. În loc de cămin te puteai încălzi la geamul ridicat al unei sobe de gaz, care ardea cu flăcări. De la grinda de macara și pînă la dușumea, se întindea, ca o pînză albă, un rulou desfășurat de hîrtie Watman, pe care erau scrise versurile lui Maiakovski :

Să fii comunist —
înseamnă să îndrăznești
să gîndești,
să vrei,
să cutezi.

Pe placa de trasare, ca pe un podium, stătea un veteran al institutului, un respectabil funcționar de la contabilitate, un pasionat amator armonist, și cînta cu mult foc din armonică. Cineva dansa în sunetele armonicii și, de îndată ce se deschise ușa, greși pasul și se opri. Contabilul continuă să cînte din armonică, întinzînd burduful cît putea de tare și strîngîndu-l apoi din nou. Totuși, nu se mai auzea nici un sunet — „D-24" acoperise totul !

În micuța cameră „de gardă", despărțită de sală printr-un perete subțire de sticlă, într-un cerc de tineri, ședea Berejkov — bărbierit, spălat, tot atît de tînăr. I se telefonase chiar atunci, apucase să răspundă, cînd, prin ușă, năvăli vuietul motorului. Întorcîndu-se spre peretele de sticlă, începu să facă semne cu mîinile, să strige ceva, însă nici el nu fu auzit. Apoi răsunară din nou sunetele melodiei de dans. Ușa-portiță se închise.

26

Peste puțin Berejkov se duse din nou să vadă motorul. De fapt, ar fi putut să rămînă liniștit în sala stației, deoarece aparatele ce se găseau acolo

indicau o funcționare perfectă, o solicitare uniformă a tuturor cilindrilor, totuși era atras aici, sub hangar. Voia să vadă din nou zburînd limbile de foc din cele șaisprezece țevi de eșapament, să privească cu atenție la fiecare, să-și dea seama cum se comportă cilindrul după modul în care avea loc evacuarea gazelor.

Așezîndu-se pe un taburet, simți cum se cutremură pămîntul înghețat sub picioarele de lemn ale scăunelului. În toată lumea nu exista încă un motor de avion atît de puternic. Ce minunat duduie! Berejkov închise ochii, căutînd să distingă eventualele bătăi nearmonioase. Nu, nu ciocănea nimic, nu bătea nimic neregulat. Trecuse exact un an din seara cînd... În minte îi apăru seara aceea; îi răsări în față chipul uscățiv cu un neg mare pe vîrful nasului, cu o dungă mai palidă, nearsă de soare, în partea de sus a frunții, chipul omului cu o ținută atît de dreaptă.

Aplecîndu-se ușor spre lampa cu abajur verde, acest om deschisese volumul lui Lenin cu coperta roasă pe la colțuri și citise: „...Ori vom pieri, ori ne vom avînta înainte cu pînzele întinse. Așa pune problema istoria..." Și în clipele acelea, acolo, în cabinetul lui Rodionov, Berejkov simțise acum un an cum îl cuprind frigurile, cum îl scutură exact ca acum... ca acum pe acest taburet care tremura. Apoi... Berejkov zîmbi amintindu-și cum sărise ca ars de la petrecerea de anul nou a lui Gansin, alergînd în plină noapte pe străzile Moscovei: să deseneze, să deseneze!

Atinse din nou carterul motorului și simți sub degete tremurul fierbinte, viu. Cu un an în urmă, nu era decît o idee, un vis, o fantezie, acum însă iat-o, fantezia vuiește cutremurînd pămîntul. Își scoase ceasul, aruncă o privire pe cadran, îl duse mecanic la ureche, nu distinse tic-tacul-ul și mai privi o dată: secundarul se mișca măsurat. Berejkov zîmbi — nici el singur nu se putea încă obiș-

nui cu puterea acestui vuiet. O! Las'să se răspîndească în noaptea aceasta de anul nou în toată Moscova urletul ca de cascadă al motorului, un urlet cum Moscova n-a mai auzit. Iar în anul ce vine — nu ne mai despărțea decît un sfert de ceas — motoarele „D-24" vor ridica în văzduh avioanele cele mai mari, cele mai rapide.

De sub marginea hangarului se vedea cerul înstelat. Taburetul tremura, limbile lungi, ascuțite, ale flăcărilor se aplecau în direcția vîntului, iar lui Berejkov i se părea că zboară prin spațiu, că gonește pe locomotiva sau corabia timpului. Curtea institutului, slab luminată cu felinare, părea îndepărtată. În zborul lui, Berejkov privea într-acolo de pe corabia sa printr-un ochean: se zărea totul, dar nu se distingea nici un sunet.

...Iată că din ghereta de control a ieșit paznicul, a trîntit fără zgomot ușa, s-a îndreptat spre porțile dinspre stradă și le-a deschis. În lumina farurilor a intrat o mașină mică. A cui o fi? De unde? Mașina încă nu se oprise bine cînd cineva, îmbrăcat în manta militară de culoare închisă, cu căciulă militară și cizme, sări pe zăpadă ușor și foarte vioi. Cine o fi? Ciudat, ce drept se ține. Nu cumva e Rodionov? Da, el era! Se îndrepta spre hangar, spre limbile de foc ale țevilor de eșapamente, spre vuietul motorului.

27

Anul nou a fost întîmpinat de toți lîngă motor.

Rodionov stătea în fața tabloului viu luminat, unde se putea vedea după aparate cum funcționează „D-24"; acum, însă, zîmbind reținut, nu privea la aparate, ci la tinerii constructori care, luînd cu ei paharele și sticlele, părăsiseră sala încălzită.

Șelest strigă la urechea lui Berejkov.

— Redu accelerația la minimum!

Şi arătă spre ceas. Cele două ace erau aproape suprapuse deasupra cifrei „12". Neîncrezător în vocea sa, Şelest mai comandă şi prin gesturi ca motorul să vuiască mai încet. Cineva destupă sticlele cu vin.

Intimidat, Nedolea îi întinse primul pahar lui Rodionov. Acesta îşi scoase mănuşa şi luă paharul. Buzele comandantului aviaţiei se mişcară. Şelest ghici că era veşnicul lui „ei bine", spus acum pe-un ton de încurajare, chiar duios.

— Redu turaţia! — îi strigă din nou Şelest lui Berejkov. — Şi rosteşte un toast.

Arătă prin gesturi că dă cuvîntul proiectantului-şef.

Ţinînd în mîna stîngă paharul de vin ce i se oferise, Berejkov strînse mica manetă a acceleratorului. Acul unuia din aparate arăta că acum, la acest regim uniform, motorul dezvoltă o putere de aproximativ şapte sute cai putere. Berejkov privi aparatul, se uită la toţi cei care aşteptau aici în bătaia vîntului şi în ger toastul de anul nou, dădu capul pe spate şi, cu ochii strălucitori, plini de fericire, trase de manetă, dar n-o trase în jos ci mări turaţia. Acul se mişcă ascultător — şapte sute cincizeci, opt sute, opt sute douăzeci... Oho, ce uşor suportă motorul suprasolicitarea! Probabil că pe toate străzile învecinate au început să tremure geamurile caselor. Probabil că, stînd în jurul meselor împodobite de sărbătoare, mulţi trăgeau cu urechea, schimbînd priviri între ei: cine salută Moscova în această clipă, chiar la miezul nopţii, cînd ceasul bate ora douăsprezece, închinînd parcă o urare de anul nou? Cine? Opt sute patruzeci, opt sute cincizeci... Este motorul sovietic de avion! Ascultă, Moscovă, ascultă! Poate şi Leningradul va auzi? Opt sute şaizeci, opt sute şaptezeci; Berejkov nu îndrăzni să mărească mai departe puterea, şi aşa ea o depăşise mult pe cea proiectată. Arătînd spre aparate, spre motor, avîntîndu-şi mîna în sus, spre

cerul înstelat, propuse tuturor, fără nici un cuvînt, să bea.

Rodionov își înalță paharul, se apropie de Berejkov și ciocni cu el. Berejkov nu mai văzuse pînă acum ochi atît de strălucitori la Dmitri Ivanovici cel sever și aparent destul de rece. Dar ochii lui Rodionov nu erau numai strălucitori. El privea cu duioșie și cu un deosebit interes spre Berejkov, întrevăzînd parcă în clipa aceea ceva cu totul rar, neobișnuit.

Împingîndu-se, ciocnind, strigînd ca să se poată auzi, deși nu se putea auzi nimic din pricina motorului, dar înțelegîndu-se, totuși, unul pe altul, băură cu toții, ca într-o urare fără cuvinte — băură pentru țară, pentru aviație, pentru motor.

Cineva strigă, arătă :

— Să-i ridicăm pe brațe !

Se repeziră spre Șelest și Berejkov. Brațe tinere ridicară și scoaseră sub cerul liber pe profesorul de cincizeci de ani, după ale cărui cursuri învățase și noua generație. Îl ridicară pe brațe pe fondatorul ADVI-ului care, zîmbind, schiță un gest de protest, ținîndu-și cu mîinile pălăria cenușie de fetru. Berejkov reuși să scape, arătînd mereu în direcția aparatelor, îndepărtîndu-i cu energie pe toți. Trăgînd înapoi de maneta care se supunea ușor, el trecu lin motorul „D-24" la vechiul regim de lucru. Apoi mai reduse accelerația. Urletul fu înlocuit treptat printr-un duduit ușor. Acum parcă se puteau distinge vocile. Da, admirabil aparat. Suportase de minune proba la suprasarcină. O, ce bine-i va prinde pilotului în orice manevră grea această „supleță de funcționare" a motorului, posibilitatea de a mări aproape instantaneu turația, de a obține toată puterea.

Totuși, Berejkov nu scăpă. Fu și el ridicat pe brațe. Prinzînd curaj, tineretul ajunse și la Rodionov. Pe el, comandantul aviației, în mantaua sobră

bleumarin, îl ridicară în sus și-l prinseră încet, o dată și încă o dată, zeci de mîini.

Iar „D-24" vuia. Rodionov se apropie iarăși de motor, stătu un timp, se înclină spre Șelest și-i strigă ceva. Berejkov, rîzînd, își plecă și el urechea.

— Cînd o să se strice ? — strigă vesel Rodionov.

— O să se strice, n-aveți nici o grijă ! — urlă Berejkov tot atît de vesel, drept răspuns.

Nu mai era novice în munca asta ; știa cu siguranță că vor surveni defecțiuni și se înarmase cu răbdare, cu perseverență, ultraperseverență, după expresia lui, pentru a pune la punct, a pune mereu la punct motorul.

— Rămîneți cu noi pînă dimineață ! — îi strigă el lui Rodionov. — Poate că atunci veți avea ocazia să vedeți...

Rodionov făcu semn cu capul că nu poate.

Nu apucă să asiste cînd s-a produs prima defecțiune. A mai stat un timp lîngă motor, a intrat apoi în sala de încercare, după care și-a luat rămas bun de la toți și a plecat.

Motorul se defectă într-adevăr spre dimineață, după o funcționare neîntreruptă de paisprezece ore și jumătate. Pentru istorie s-a păstrat o scurtă însemnare profesională despre aceasta, trecută în jurnalul inginerilor de serviciu de la ADVI, în dimineața zilei de 1 ianuarie 1930.

28

Cîteva zile mai tîrziu, Șelest aduse la institut o veste îmbucurătoare. Organele superioare de stat luaseră hotărîrea ca uzina de motoare de avion, ce se construia pe malul fluviului Volga, să fie destinată producției în serie a lui „D-24". În curînd Șelest urma să plece în străinătate cu o comisie specială, care avea însărcinarea să comande și să cumpere utilajul necesar noii uzine. Trustul aviației

primise dispoziție să execute cu precădere în întreprinderile sale toate comenzile ADVI-ului, legate de procesul punerii la punct a motorului.

În calitatea lui de proiectant-șef al institutului, lui Berejkov i se propuse să-l înlocuiască pe Șelest în tot timpul absenței lui ; Berejkov refuză categoric, chiar și după ce îi telefonă Rodionov.

— Nu pot, Dmitri Ivanovici, scutiți-mă. Altfel voi fi negreșit judecat pentru crime groaznice de serviciu.

— De ce ?

— Pentru că sînt ca un lunatic.

— Cum ?

— Lunatic, Dmitri Ivanovici, pur și simplu lunatic. Sînt absolut iresponsabil. Nu văd nimic, nu aud nimic, nu înțeleg nimic, în afară de...

— În afară de motor ?

— Da. Zbor ca un glonte spre un singur țel : să pun la punct motorul.

— Așa, așa... Și trebuie să îndrepți întregul institut spre același țel... Practic, cine va realiza mai bine acest lucru, m-am întrebat ? Și am răspuns : proiectantul motorului.

— Desigur, proiectantul ! — exclamă cu pasiune Berejkov.

Rodionov începu să rîdă.

— Ei bine... Ei bine, glonte... Ne-am înțeles. Îți strîng mîna.

— Așteptați, Dmitri Ivanovici. Hotărîți cum doriți, numai că eu nu vreau să știu decît de motor ; să nu fiu sustras de la asta.

— Dar cine va răspunde ?

— Nu știu, Dmitri Ivanovici, care o să fie situația din punct de vedere juridic, dar eu oricum răspund cu întreaga mea viață pentru creația mea.

Rodionov făcu o pauză, apoi spuse :

— Bine. O să găsim noi ceva. Ocupă-te de motor.

Comisia pentru cumpărarea utilajului, înzestrată cu toate desenele, plecă în curînd. În prealabil se

studiaseră zeci de cataloage ale firmelor constructoare de mașini, fuseseră elaborate specificațiile. Berejkov luase parte activă la aceste lucrări, venise cu o mulțime de propuneri, însoțindu-le de schițe făcute la moment pe marginile cataloagelor sau pe orice foaie de hîrtie ce-i căzuse la îndemînă. După ce-l petrecu pe Șelest, el continuă să perfecționeze motorul împreună cu colectivul institutului.

Într-o zi, Rodionov îi telefonă din nou. Întrebîndu-l de mersul lucrului, Rodionov spuse :

— Alexei Nikolaevici, am să-ți fac o propunere : să zbori cu mine mîine la noua uzină. E timpul să faci o plimbare prin secțiile unde se va lucra motorul dumitale, să cuprinzi totul cu un ochi de gospodar.

— Iar eu — ripostă vioi Berejkov — am o contrapropunere. Ce-ați zice să călătorim pînă acolo cu aerosania ? O să fie o cursă plăcută, Dmitri Ivanovici.

— Cu două-trei aventuri pe drum ?

— Da' de unde ! Nici una.

— Chiar nici una ?

— Dmitri Ivanovici, de bună seamă că nu pun la socoteală întîmplările cu totul neprevăzute.

Rodionov zîmbi, ținînd receptorul la ureche. În aceste zile, cînd puternicul motor de avion sovietic era, pare-se, creat, glumea bucuros pe socoteala lui Berejkov.

— De fapt, de ce să nu trecem și prin aventuri ? — spuse el. — Ei bine... Cine ne oprește ?

— Vom trece ! — exclamă Berejkov. — Vă asigur că vom trece. Nu mi s-a întîmplat încă să fac o cursă și să nu pățesc ceva extraordinar...

— Doar un singur lucru n-aș dori să se întîmple, Alexei Nikolaevici...

— Ce anume ?

— Să ne împotmolim într-un chip cu totul neprevăzut în vreun troian de zăpadă.

— Asta nu se poate întîmpla ! De ce fel de tro-

iene mai poate fi vorba acum? Sîntem în martie. Zăpada e perfect bătătorită. Nu-i nimic mai minunat pe lume.

— Dar sania este gata de drum?

— La ADVI, Dmitri Ivanovici, săniile sînt gata întotdeauna.

— Bine, atunci mîine la şase dimineaţa voi fi în piaţa Lefort.

Berejkov îl căută pe Nedolea în ateliere. Acolo se revizuia din nou, cu atenţie, motorul.

— Fedea, la treabă!

Tînărul inginer-proiectant îl privi nedumerit.

— Fedea, mîine plecăm!

— Unde, Alexei Nikolaevici?

— La Volga, cu aerosania.

— Pentru ce?

— La uzina unde se va fabrica motorul nostru. Trebuie să controlăm dacă e totul în ordine... Să cuprindem totul cu un ochi de gospodar.

Berejkov repetă cu satisfacţie cuvintele auzite cu puţin înainte de la Rodionov. Îl trimise pe Nedolea să pregătească sania pentru drum. Acum tînăra generaţie de la ADVI îşi însuşea repede şi temeinic toate muncile institutului. Nedolea, de pildă, ca şi Berejkov odinioară, lucra cu lăcomie şi în biroul de proiectări şi în ateliere, se pasiona şi de aerosanie, proiectînd pentru ea, împreună cu doi colegi, primul său motor.

29

Nu, pe drum nu li se întîmplă nimic.

Spre ora zece dimineaţa ajunseră la Volga. Berejkov făcu un viraj brusc. Sania, înclinîndu-se, descrise pe zăpada mată, cu una din tălpice, o curbă geometrică precisă. Cu faţa roşie, fericită, Berejkov privi înapoi spre Rodionov, care şedea în cabina de călători. Îi surprinse privirea veselă, semnul din cap, şi-i dădu drumul saniei din plin pe oglinda

albă, imaculată, a albiei fluviului, mărginită de malul înalt cu umbrele adînci ale rîpelor. Soarele de martie începuse să încălzească și în cabină se făcuse cald. Micile creste de zăpadă întărită, adunate de viscol, vizibile doar din apropiere, ce le apăreau necontenit înainte, începuseră să se topească și se făcuseră poroase și fragile.

Închizînd ochii din pricina întinderii albe, strălucitoare, pe care scînteiau miliarde de cristale, Berejkov apăsă pînă la refuz pedala acceleratorului, ținînd degajat mîinile pe volan, ca și cînd n-ar mai fi condus. Se lăsă furat de plăcerea acestei lunecări excepțional de rapide, pe care n-o putea asemui decît zborului pe schiuri din vîrful unui deal, sau cu goana similară a unei aerosanii, pe un strat de zăpadă bine bătătorit, cînd aceasta, pierzîndu-și parcă greutatea, trece cu tălpicea peste pojghița subțire de gheață, lăsînd doar o simplă urmă... Și, deodată...

În nici o povestire, în care era vorba de vreo cursă cu aerosania, Berejkov nu se putea lipsi de acest „și, deodată"... Mă așteptam, după cum îi era obiceiul, să facă o pauză, ca să-mi aţîţe curiozitatea, sau să ridice un deget, să savureze satisfăcut starea mea manifestă de nerăbdare. Dar nu, de data aceasta, contrar obiceiului, Berejkov continuă să povestească cu însufleţire, cu ochii plini de lumină și strălucire.

— Și deodată — repetă el — am tresărit. Crede-mă, că și acest moment a fost unul din cele mai zguduitoare din viața mea! Ai ghicit ce se întîmplase? Uzina! Văzusem uzina!

Dintr-o dată, de după o meandră a fluviului, s-a deschis în fața mea și a celor care călătoreau cu mine șantierul Motorstroi-ului. Malul abrupt îl ascundea din perspectivă; încă nu se zărea pămîntul săpat, circulația pe drumuri, lucrările. Părea că contururile uriașei uzine, estompate de depărtare, se înălțau drept din zăpadă. Se profilară șiruri de

coşuri de cărămidă, unele încă neridicate pînă sus ; şarpantele lungi ale acoperişurilor ici-colo încă neacoperite, aidoma unor dantele ; silueta macaralei-turn ; conturul întunecat al turnurilor de răcire şi al rezervoarelor de gaze ; panourile de oţel ale rampelor ; centrala electrică într-o baracă de protecţie din placaj cu coşuri caracteristice — negre şi scurte, asemeni celor de vapor. Deasupra celui mai înalt pilon al construcţiei, fîlfîia în vînt o pînză roşie.

Cu fiecare clipă, uzina se apropia, devenind tot mai reală. Se puteau distinge vîrfurile paratrăsnetelor de pe coşurile de cărămidă, înfipte parcă în cerul albastru ; iată şi un braţ de macara, care se roteşte, purtînd prin aer, pe deasupra acoperişurilor, o grindă de oţel ; în sfîrşit, siluetele mici ca nişte puncte negre ale lucrătorilor ce muncesc la înălţime ; pe acoperiş se nituiesc căpriorii ; ici-colo se aprind fulgerele sudurii electrice.

Pe Berejkov îl scuturau frigurile. Era doar uzina destinată motorului său ! De mai multe luni Berejkov se ocupa de această chinuitoare punere la punct ; îşi concentrase mintea asupra a mii de mărunţişuri, asupra unei neînsemnate curburi, asupra formei uşor eliptice, pe care trebuia s-o dea arborilor pentru o funcţionare îndelungată, asupra celor mai mărunte interspaţii, măsurate în sutimi de milimetru, care şi ele trebuiau descoperite, sezisate, în urma unor nesfîrşite încercări. În fiecare zi acelaşi lucru : verificarea diagramelor de temperatură şi a celorlalţi indici ai tuturor aparatelor cu înregistrare automată, demontarea motorului, înlocuirea pieselor, reglarea. Şi în ziua următoare din nou : neplăceri cu alimentarea cu ulei, supraîncălzirea, supapele, rulmenţii, garniturile... Şi numai în rare clipe, îndeobşte spre seară, îşi permitea să viseze...

Iar aici, în faţa lui, şi nu în vis, ci aievea, în mijlocul zăpezilor, pe malul abrupt al marelui fluviu

rus, se întindea pe o distanţă de cîţiva kilometri uzina care avea să producă aceste motoare, cele mai puternice motoare de avion din lume.

Alături de Berejkov şedea Nedolea, îmbrăcat într-o scurtă neagră de mînz, cu căciulă de blană cu clapele legate sub bărbie. Şi el privea uzina, aplecat spre parbriz. I se făcuse cald. Trăgînd de şiret îşi scoase căciula şi-şi şterse cu dosul palmei cîteva broboane de sudoare de pe frunte. Curenţii slabi de vînt, care răzbăteau pe undeva, îi zburliră părul bălai. Berejkov aruncă o privire spre el. Tot aşa, aplecat înainte, lipit de mitralieră, şezuse Fedea alături de Berejkov acum nouă ani, cînd goneau cu aerosania pe gheaţa golfului Finic în fruntea şirurilor de infanterie. În faţă şi pe de lături săreau în aer trombe albe de gheaţă sfărîmată şi apă din pricina proiectilelor grele care explodau. Şi acum, departe, pe mal, apăru deodată o trombă aproape identică însă de culoare neagră ; pe şantier se dinamita pămîntul.

Fixîndu-şi traseul urcuşului, Berejkov dirijă sania în sus, pe povîrnişul malului. Creasta albă din faţă ascundea treptat şantierul. Rodionov se ridică puţin, se plecă peste speteaza scaunului de şofer, ca să vadă totuşi uzina. Acum, numai vîrfurile coşurilor se mai zăreau deasupra crestei şi steagul roşu se legăna în vînt tot mai aproape. Pe neaşteptate, Rodionov îl scutură de umeri pe Berejkov şi, rîzînd, arătă înainte, strigînd atît de puternic, încît acoperi zgomotul motorului :

— Ei bine ?

Şi-şi luară zborul pe deal în sus.

30

Berejkov opri sania lîngă baraca de protecţie a centralei electrice.

De aici spre fundul şantierului, spre clădirile prin-

cipale, se croia tranşeea aşa-numitului tunel. Linia lucrărilor străbătea cîmpul încă neacoperit de construcţii. Pămîntul îngheţat era încălzit cu focuri; se înfigeau în el cazmale, tîrnăcoape, lopeţi, răngi, iar unde nu ceda nici în faţa răngii, se băteau cu barosul pane de fier şi tot se desprindea o bucată după alta. În găurile de puţ săpate, artificierii introduceau încărcături de explozibil; răsuna trompeta de semnalizare; oamenii fugeau la o parte; blocurile negre săreau în văzduh bubuind surd; praful se lăsa în jos ca o ploaie neagră; săpătorii, înarmaţi cu lopeţi şi tîrnăcoape, se îndreptau iarăşi într-acolo.

Pe atunci încă nu se fabricau nici excavatoare, nici autocamioane; pe tot spaţiul acela deschis privirilor nu făceau naveta decît cîteva maşini, care săltau la hopuri dintr-o parte în alta; pretutindeni circulau de colo-colo căluţii; terasierii bărboşi, în sumane ţărăneşti, cu opinci în picioare, aruncau cu lopeţile pămîntul surpat, în sănii şi căruţe.

În urma săpătorilor, prin şanţul proaspăt, înaintau dulgherii şi fierarii-betonişti. Chiar aici, în ger, peste căptuşeala de lemn a tranşeei, peste carcasa vergelelor de fier se turna din căzi şi se bătea cu maiul pasta fumegîndă, încălzită, a betonului. Oamenii se strigau cînd cu accentul caracteristic al celor de pe Volga, accentuîndu-l pe „o", cînd în limba ucraineană, cînd punînd accentul pe „a", ca la Moscova. Se zăreau căciuli soldăţeşti încă de pe timpul războiului trecut, kubănci, tricornuri ruseşti, budionovci uzate, căciuli vătuite tătărăşti. Într-un loc Berejkov remarcă un grup ciudat de oameni, îmbrăcaţi în halate vătuite, pestriţe, ca în orient, în „malahaie" asiatice. Erau uzbeci sau cazahi oacheşi. „Ia te uită ce-i Motorstroi-ul, se gîndi Berejkov tulburat. Au ridicat toată ţara în picioare pentru motor."

Rodionov, îmbrăcat în haina neagră de piele, fără nici un fel de semne de distincţie militară şi

purtînd pe cap o căciulă de miel, pe care era prinsă steaua roșie, mergea în frunte. Nedolea, care păşea alături de Berejkov, privi înapoi spre baraca de protecţie, în spatele căreia fusese lăsată la adăpost, în seamă paznicului, aerosania.

— Mai departe nu merg! — spuse el. — Mai stau puţin aici, pe urmă mă întorc să mă-ngrijesc de sanie.

— Ai tot timpul... Să mergem — îi spuse repede Berejkov.

Îl atrăgeau clădirile lungi ale secţiilor din depărtare. Prin golurile luminoase ale ferestrelor fără cercevele şi ale porţilor se putea vedea cum, în interiorul atelierelor, se mişcau locomotive şi vagoane. Sub şarpanta acoperişului se legăna, ridicat pe cabluri de oţel, căruciorul greu al podului rulant, tras spre fermele principale superioare.

O cărăruie îi scoase la drumul de săniі. Săniile ţărăneşti, încărcate cu pămînt, şerpuiau într-un şir nesfîrşit. Pe drum se risipeau bulgăraşi îngheţaţi de argilă şi nisip. Tălpile săniilor turteau bulgăraşii, amestecîndu-i cu zăpada. În depărtare se ivi un autoturism. Înainta încet pe acest drum, care se aşternea pe cîmpul de zăpadă ca o dungă lată de culoare cafenie deschisă.

— Mai departe nu merg, Alexei Nikolaevici — spuse iar Nedolea.

Şi totuşi păşi mai aproape de tranşeea unde clocotea lucrul. Berejkov îl luă de braţ. Timp de un minut, priviră în tăcere. Rodionov se opri şi el.

— La dracu — spuse Berejkov — asta-i o minune. O uzină-minune, nu-i aşa?

— Da — răspunse Nedolea. — Şi priviţi cum muncesc... Priviţi cîtă nevoie are poporul de motorul nostru...

Berejkov rîse fericit.

— Ei, Fedea, ce să-ţi spun, o cam nimerişi... Lui nenea ăsta, pesemne, puţin îi pasă de toate motoarele din lume.

Arătă spre un cărăuș nebărbierit, cu căciula-n cap, care tocmai trecea pe lîngă ei. Cu mănușile sub braț, răsucea în degetele-i groase și murdare de pămînt o țigară de mahorcă.

— Pe de altă parte, dacă vrei să facem puțină filozofie — continuă zîmbind Berejkov — rostul vieții lui constă poate tocmai în faptul că muncește la crearea motorului. Aici este minunea, Fedea, că pe toți acești mujici care habar n-au avut niciodată de motoare, o mînă puternică i-a luat de guler, i-a tras de pe cuptorul rusesc și iată...

Rodionov stătea în apropiere. Deodată gîtul i se înroși. El se întoarse brusc.

— Nu mai vorbi prostii !

Berejkov văzu sprîncenele lui blonde, ridicate într-un chip straniu, chipul aprins de indignare. Nedolea își plecă privirea și se îndepărtă.

— Unde pleci ? — rosti distrat Berejkov.

Nedolea nu făcu decît să grăbească pasul.

— Oare nu-ți dai seama — spuse repede Rodionov, cu o asprime ce nu se potolise — că i s-a făcut rușine pentru dumneata ? !

— Dmitri Ivanovici, eu... Eu am spus numai...

— Ai spus numai că rostul vieții acestor oameni — gesticulînd violent Rodionov arătă în jur — constă în a face motorul dumitale. Ia te uită, există un geniu, Berejkov, iar toți acești mujici, cum ai binevoit să-i numești, trăiesc doar pentru motorul lui ! Monstruos ! Rușinos ! Ei s-au ridicat ca să se răfuiască cu asuprirea de veacuri, au săvîrșit cea mai măreață revoluție din istorie, au luptat pentru ea, și-au vărsat sîngele, au îndurat foamea, au zăcut bolnavi de tifos și totuși au rezistat, au gonit armatele cotropitoare a paisprezece țări. Și acum muncesc, construiesc uzina pe pămîntul lor. Pentru ce ? Ca să-i facă plăcere, sau dacă vrei, spre a-l satisface din punct de vedere creator pe Berejkov ? Pe dracu ! Într-adevăr, puțin le pasă de asta, doar

dacă... Doar dacă dumneata însuți nu ești în slujba poporului ! Și vorbind filozofic, tovarășe Berejkov, rostul vieții dumitale constă tocmai în faptul că dumneata, chiar dacă o dorești sau nu, ești în slujba lor, a mujicilor ăstora, despre care ți-ai permis să vorbești cu atîta dispreț.

— Dmitri Ivanovici, eu... Eu, firește...

— Dumneata, firește, ai îndrugat nerozii ! Popor pentru motor ! Ce prostie ! Noi amîndoi slujim poporul, trăim pentru el.

Berejkov stătea încremenit, încercînd să zîmbească ca un școlar vinovat, rușinat. Rodionov își întrerupse ripostele. Cîtăva vreme tăcu. Sprîncenele ridicate se lăsară și roșeața indignării se șterse de pe chipul lui ars de soare.

Povestindu-mi acest episod, Berejkov spuse gînditor :

— Puteam oare trece peste acest episod în romanul nostru ? Nu, dragul meu, nu puteam. Dumneata trebuie să știi tot. Eroul dumitale era atît de prost sau, exprimîndu-mă literar, atît de mărginit, încît nu putea de loc să priceapă, să înțeleagă profund, sufletește — după cum vezi — și încă într-o vreme cînd nu se mai afla în primii ani ai revoluției, lucrul, în aparență, cel mai simplu : esența populară, omenească, a socialismului. Această esență a socialismului — eliberarea omului de sub jugul exploatării — n-am putut s-o pricep mult timp. Mă cucereau alte aspecte ale măreței noastre revoluții : patriotismul, avîntul nemaiîntîlnit al industrializării, țelurile îndrăznețe ale cincinalului și așa mai departe. Iar esența ei adînc omenească, baza tuturor minunilor noastre, a fost totuși ultimul lucru de care am devenit conștient în socialism. Din păcate, trebuie să fac această mărturisire... Să ne întoarcem, dragul meu, la șantier.

Pe drum se apropia un autoturism. Rodionov se uită într-acolo şi cu un ton complet schimbat, de parcă nici n-ar fi avut ieşirea aceea plină de mînie, îmi spuse :

— Ei bine... Mi se pare, Alexei Nikolaevici, că vine după noi.

De pe scara automobilului sări Noviţki, directorul Motorstroi-ului.

— Dmitri Ivanovici, bună ziua ! — strigă el vesel. — De ce-aţi venit fără să ne anunţaţi ? Aţi vrut să ne luaţi prin surprindere ? Iată că ne-aţi şi luat... A, şi tovarăşul Berejkov e aici ! Bună ziua, poftiţi...

Strîngîndu-i mîna lui Rodionov, el îşi lovi palma de palma întinsă a lui Berejkov şi o încleştă cu putere.

— Alexei Nikolaevici, te aştept de mult. Te muţi curînd ? I-am tencuit şi biroul, Dmitri Ivanovici. Dar unde-i motorul ? Daţi-i drumul, daţi-i drumul că altfel n-o să vă puteţi ţine după noi.

Noviţki era cu doi-trei ani mai tînăr decît Berejkov, dar acum nimeni nu l-ar fi numit tînăr. Haina neagră de piele la fel cu a lui Rodionov nu-i ascundea corpolenţa. Probabil că munca îl pasiona; ochii căprui erau foarte vii ca şi înainte, dar i se iviseră sub ei mici pungi umflate. Reţeaua fină de vinişoare roşii pe albul ochilor, roşeaţa pleoapelor era pecetea unei lipse de somn care dura de luni de zile.

— Ei bine, cum o duci cu sănătatea ? — îl întrebă Rodionov, privindu-l cu atenţie. — Cum stai cu inima ?

— De sănătate vom vorbi, Dmitri Ivanovici, cînd vom pune uzina în funcţiune. Atunci am să plec să mi-o caut... Vreo două luni la sanatoriu. O să-mi daţi voie ?

— Firește.

— Mă tem să nu mi se dea o nouă sarcină de

șoc. Urcați!... — Novițki deschise portiera mașinii. — Dmitri Ivanovici, cu permisiunea dumneavoastră, vă conduc mai întîi să beți ceva întăritor...

— Nu, mulțumesc...

— Atunci, hotărîți... Unde mergem? Ce-ați dori să vizitați în primul rînd? Sau, dați-mi voie, Dmitri Ivanovici, să vă arăt șantierul...

— Pavel Denisovici, haide să facem pur și simplu o plimbare.

— Bucuros...

Porniră. Novițki mergea alături de Rodionov, Berejkov — în spate. Privind în dreapta și în stînga, cufundat în gînduri, el asculta din cînd în cînd vocea puternică, de bas, a lui Novițki.

— ...Acum îi dau zor cu tunelul — explică Novițki. — Podurile rulante vor primi curent de înaltă tensiune exact după grafic: la întîi mai. Și imediat am să încep montarea utilajului.

— ...Depozitarea, Dmitri Ivanovici, merge destul de bine. Controlez asta personal în fiecare zi. N-ați vrea să mergem cu mașina pînă acolo? Ne amenință însă lipsa unor materiale, Dmitri Ivanovici. Am să vă trimit mîine o situație...

— ...Baza am creat-o. Asta s-a realizat, Dmitri Ivanovici. Avem acum un combinat propriu de cherestea, fabricile noastre auxiliare: de reparații mecanice, de beton, de cărămidă, de cazane...

— ...Cu drumurile e greu. Transportul ne omoară, Dmitri Ivanovici. Da, fac o cale ferată îngustă... Dar n-avem suficiente crampoane și plăci de cale. Vă rog, Dmitri Ivanovici, să presați la Moscova.

— ...Îngrădirea? Asta-i lucru greu, Dmitri Ivanovici. Îngrădirea se ridică exact la un milion de ruble. Ne apucăm din primăvară... Nu, numai din beton armat. Cel mai ieftin și mai rezistent material.

Berejkov mergea, prinzînd uneori aceste cuvinte care ajungeau pînă la el, privind corpurile atelierelor ce se apropiau. Îl cuprinse din nou entuziasmul.

Doamne, ce uzină! Un milion de ruble numai îngrădirea!

Pe neașteptate, Rodionov se opri în fața unei barăci lungi, neaspectuoase, înjghebată din scînduri nerindelate, cu ferestre mici, aburite pe dinăuntru.

— Dar aici ce aveți?

— Asta-i o construcție provizorie, Dmitri Ivanovici... În curînd o dăm jos.

— Dar ce-i acolo?

— Cantina muncitorilor.

— Așa... Ei bine, hai s-o vedem...

32

În încăperea cam rece mirosea a ciorbă de varză. Sub tavan plutea aburul, care, de cum se deschise ușa, porni să se miște. Mesele erau aproape goale. Nu sosise încă timpul pauzei de prînz. Doar cîțiva muncitori înhăiburați mîncau ceva din străchini de tablă. Chiar la ușă, în fața unei mese care bara intrarea, ședea o fată cu pîslari în picioare, cu paltonul pe ea, cu un batic de lînă pe cap și citea o carte uzată. În fața ei, pe masă, era un morman de linguri de lemn. Fără să-și ridice ochii, ea dibui mecanic o lingură și i-o vîrî în mînă lui Rodionov. Acesta se încruntă, o luă și spuse:

— Ciudat sistem...

Fata ridică privirea și înlemni.

— Ciudat sistem — repetă Rodionov. — De fapt, pentru ce stai aici cu lingurile astea?

Bîlbîindu-se, fata îl lămuri că, ieșind de la cantină, fiecare muncitor este obligat să predea lingura. Și arătă un coș mare, împletit, de pe masă, unde trebuia aruncată.

— Și dumneata controlezi ca muncitorul să nu ia cu el, doamne ferește, bucățica asta de lemn?

— Da...

Berejkov văzu că gîtul lui Rodionov s-a înroşit din nou. Scoţînd din buzunar o batistă curată, Rodionov frecă lingura primită. Pe batistă rămase un strat abia vizibil de grăsime: era clar că lingura nu fusese spălată cu apă curată. Rodionov se întoarse spre Noviţki. Sprîncenele sale se ridicară brusc.

— Dumitale ţi-ar place să mănînci aici, tovarăşe Noviţki?

Cîţiva muncitori din apropiere traseră cu urechea, plini de interes. Cineva ieşi grăbit de după despărţitura de scînduri din fund şi se opri nehotărît.

— Dmitri Ivanovici — răspunse încet Noviţki — în primul rînd, eu nu mă ocup cu cantinele. Nu-i treaba mea! Asta-i treaba cooperaţiei...

— Nu-i treaba mea? Şi asta o spune un membru de partid, un director, un comunist?

— Dmitri Ivanovici — îl întrerupse la fel de încet, dar ferm, Noviţki. — Aţi fi putut să-mi spuneţi toate acestea în birou, nu aici...

Rodionov se stăpîni. Fără să mai pronunţe un cuvînt, el aruncă lingura în coşul de pe masă şi porni spre ieşire. Coborînd scara în urma lui, Noviţki spuse:

— Trebuie să-mi recunosc vina, Dmitri Ivanovici, dar n-am fost niciodată în această cantină. Nu mi-am găsit timp...

— Şi foarte rău ai făcut. E o ruşine să controlaţi lingurile astea nenorocite! Şi să ţineţi cantina în asemenea murdărie! Creşă pentru copii aveţi la şantier?

— Da...

— Probabil că nici acolo n-ai fost niciodată?

— N-am fost, Dmitri Ivanovici.

— Ei bine, să mergem şi la creşă... Şi apoi la comitetul de partid... Poate că şi acolo eşti un oaspe rar?

Noviţki nu-i răspunse.

Lîngă baracă stătea autoturismul, care-i urmase încet tot timpul cît au umblat pe jos. Rodionov i se adresă lui Berejkov :

— Alexei Nikolaevici, dumneata fă o plimbare, te rog, prin ateliere. Examinează totul gospodăreşte... Ne întîlnim... — Îndoindu-şi manşeta de piele, Rodionov aruncă o privire pe ceas. — Ne întîlnim, dacă n-ai nimic împotrivă, peste două ore, acolo, lîngă administraţia uzinei.

El arătă spre o clădire foarte vizibilă din centrul şantierului, cu trei etaje, gata tencuită şi în parte cu geamurile puse. Apoi se sui cu Noviţki în maşină. Maşina se urni din loc.

33

Exact peste două ore, acelaşi automobil jupuit, care pufăia din cînd în cînd, se opri în faţa clădirii cu trei etaje a administraţiei uzinei.

Faţada era inundată de razele soarelui de martie, ce trecuse de amiază. De pe acoperişul îmbrăcat în ţurţuri de gheaţă, se arunca zăpada grea, plină de apă. O scară lată din plăci cioplite de piatră cenuşie ducea spre intrarea principală : aici erau puse uşi masive de stejar, încă nevopsite, ci numai spacluite. La unele ferestre străluceau geamurile stropite cu cretă lichidă. Intrarea laterală era încă îmbrăcată în schele. Treptele neterminate erau înlocuite cu o podină înclinată, care balansa, făcută din două scînduri. Pe podina aceasta lucrătorii rostogoleau într-una roaba, luîndu-şi avînt, sau cărau tărgi cu ciment, var, nisip.

— Unde-i Berejkov al nostru ? — întrebă Rodionov, ieşind din maşină şi privind în jur.

Noviţki răspunse :

— Probabil că s-a antrenat şi a uitat de toate... E o fire prea impulsivă.

— Asta nu-i rău... Ei bine...

De data aceasta „ei bine" al lui Rodionov te provoca la o discuție. Novițki dădu rezervat din umeri. Dar în aceeași clipă apăru Berejkov. Ieși din clădire, coborî în fugă treptele intrării principale și se îndreptă tulburat spre Rodionov.

— Dmitri Ivanovici, m-au omorît!

Aerul său energic — obrajii ușor îmbujorați de vînt, căciula împinsă puțin pe-o ureche, scurta de blană care bătea în negru, bine strînsă cu o curea, murdărită cu var la umăr, pîslarii moi, înalți, de bună calitate, proptiți în zăpada moale — tot aspectul său contrazicea în așa măsură exclamația, încît Rodionov zîmbi.

— Cine te-a supărat aici?

— M-au omorît pur și simplu! Am colindat prin uzină...

— Ei bine, ei bine...

— E o uzină admirabilă! O uzină extraordinară! Dar pentru munca proiectantului-șef nu s-au creat nici un fel de condiții.

— De ce condiții ai nevoie? — îl întrebă sec Novițki.

— Biroul de proiectări l-ați băgat într-un ungher.

— Un ungher de două sute cincizeci metri pătrați.

— Mie îmi trebuie de cîteva ori mai mult.

— Oho! Poate toată clădirea asta?

— Nu, alta... Care însă nu există... Dmitri Ivanovici, e o scăpare a noastră îngrozitoare. Unde vom studia motorul? Unde este centrul nostru de încercări? Proiectantul-șef are nevoie de o clădire a sa, și care să fie cea mai bună, cea mai minunată din uzină.

— Uite — zîmbi ironic Novițki — a și luat-o razna prin împărăția fantasticului.

— Ba nu, de ce? — rosti Rodionov. — Să-l ascultăm.

— Eu, Dmitri Ivanovici, insist categoric să am o clădire separată. Altfel ne nenorocim singuri mo-

torul. Doar trebuie cu fiecare an să se dezvolte, să se perfecționeze. Trebuie să lucrăm la el! Și unde o s-o pot face? Unde mi-l voi experimenta?

Și Berejkov descrise agitat clădirea pe care o vedea în imaginația sa — cu laboratoare speciale, unde se poate crea o atmosferă artificial rarefiată pentru a studia comportarea motorului la diferite înălțimi, aparate roentgenografice nemaiauzite, ale căror raze să străbată motorul în lucru, și cîte altele de felul acestora. Zîmbind fără să vrea, Rodionov privea din nou cu un interes deosebit la proiectant, ca în ajunul anului nou, lîngă motorul care urla.

— Ei bine, Pavel Denisovici, de fapt, ce poți să obiectezi?

— Zău, aș construi cu plăcere toate acestea — răspunse vesel Novițki. — Și aș transporta aici tot institutul lui Șelest. Dar mi s-a dat un proiect. Pentru mine e literă de lege. Nu pot construi ce-o să-mi treacă prin cap mie sau unui fantezist ca onorabilul nostru Alexei Nikolaevici... Noi avem, ca orice uzină modernă, laboratoare pentru control...

— De altceva am nevoie!

— În orice caz, Dmitri Ivanovici, proiectul s-a discutat de multe ori și nimeni n-a cerut așa ceva.

— Dar le cer eu!

— Bine — spuse Rodionov. — Îți vom da o clădire care să fie a dumitale.

Și din nou, ca întotdeauna, cînd spunea ceva, se simțea că va fi așa cum a spus el.

— O să dăm, Pavel Denisovici — urmă Rodionov — tot ce ne cere proiectantul motorului. Nu ne putem zgîrci, deoarece este în joc... — și Rodionov făcu o pauză — întrecerea mondială. Proiectul trebuie completat în mod corespunzător...

— Am să desenez singur tot! — exclamă Berejkov.

Se întoarseră toți trei la baraca centralei electrice. Soarele mai încălzea, dar nu te ardea. Era asemeni unui glob auriu. Rîpele se întunecaseră. Era timpul să pornească la drum. Luînd-o înaintea tovarășilor săi, Berejkov păşea energic spre aerosanie. Rodionov mai privi o dată înapoi spre uzină, apoi în depărtare la şesul alb al malului, unde se zărea un sătuc aproape acoperit de nămeți, trase adînc în piept aerul îmbibat de mirosul zăpezii topite, se aplecă repede, adună în pumn un bulgăre alb, care se lipi uşor, şi-l aruncă în Berejkov. Bulgărele nimeri în umăr. Berejkov se întoarse. Următoarea lovitură bine țintită îl atinse mai jos de ureche. Bucățele de zăpadă îi căzură pe după guler.

— A-a-a! — strigă Berejkov. — Şi noi ne pricepem la aşa ceva!

Bulgării începură să curgă unul după altul în Rodionov. Primul trecu pe alături, al doilea — la fel, al treilea — în căciulă, al patrulea — aha! — al patrulea, mi se pare, în ureche. Berejkov scoase din nou un strigăt de luptă şi atacînd, apuca zăpada din mers cu mîinile ude, înroşite, şi arunca, arunca fără răgaz, ca să-l oblige pe Rodionov să se întoarcă cu spatele. Dar Rodionov, aplecîndu-se, evitîndu-l cu agilitate, răspundea prin lovituri precise. Fir-ar să fie! Berejkov se opri şi îşi mişcă gîtul; pe după guler se strecuraseră iarăşi şuvițe reci de apă. A, nu! Deşi dumneavoastră, Dmitri Ivanovici, sînteți comandantul aviației, totuşi... Buf! Buf! Buf! Pe haina neagră de piele a lui Rodionov bulgării de zăpadă începură să bată ca într-o tobă.

De după baracă se ivi Noviţki. Văzînd bătălia, el o luă la fugă pe zăpada neumblată, intră în flancul lui Berejkov şi, gîfîind puțin, începu să-l bombardeze cu bulgări. Berejkov se trase înapoi.

— Noi sîntem mai tari, Dmitri Ivanovici! — strigă Noviţki.

Rodionov însă aruncă deodată un bulgăre în el.

— Alexei Nikolaevici, înainte! Să-i tragem o bătaie directorului! Loveşte-l pe formalist!

Berejkov se porni pe rîs. Atacat din două părţi, Noviţki fu gata s-o ia la goană, dar se împotmoli în zăpadă, se aşeză jos şi ridică mîinile. Rodionov se apropie de Berejkov.

— Straşnic! — spuse el. — Acum, prietene, să mergem.

35

— Mai departe, cu durere în suflet, am să-ţi istorisesc — îşi urmă Berejkov povestirea — finalul tragic al epopeii lui „D-24".

Imaginează-ţi, am trecut lunile martie, aprilie şi mai, a trecut vara, a venit încă o iarnă, se apropia următorul an nou, anul 1931; uzina era complet gata pentru a intra în funcţiune. Se făcea proba cuptoarelor pentru tratamente termice, a preselor, a ciocanilor cu abur; meşterii-strungari reglau în admirabilul atelier mecanic tot felul de maşini savante, maşini-unelte automate special comandate pentru executarea pieselor lui „D-24"; zilnic funcţiona în gol principala bandă de montare şi toate conveierele mici, dar... Dar, aceasta era situaţia: uzina exista, motorul nu!

În timpul montării utilajului, Şelest şi cu mine ne repezeam adeseori pînă la uzină şi arătam montorilor care sînt pretenţiile noastre, rezolvam împreună cu ei diverse probleme complicate. Toţi se obişnuiseră să mă considere proiectantul-şef, şi pînă şi clădirea centrului de experimentare, pe care o cerusem, se înălţa la marginea uzinei. Totuşi — blestem! — motorul încă nu era pus la punct.

Se împlinise un an de cînd construiserăm acest „ADVI-800" sau „D-24". Ştii ce admirabil lucra, ce

ușor suporta suprasarcina, atingînd o putere peste cea proiectată, dar nu puteam de fel să atingem norma stabilită pentru proba oficială, adică cincizeci de ore de mers neîntrerupt. În sfîrșit, mi-am suspendat vizitele la uzină, lăsînd în părăsire multe alte treburi, dedicîndu-mi întreaga activitate motorului... Din nou ne chinuiau nenumăratele întîrzieri în executarea comenzilor noastre la întreprinderile Trustului aviației. Eram siliți să cerem de mai multe ori, să țipăm, să facem scandal pentru ca la o uzină oarecare să ni se strunjească un lot de axe, supape sau pistoane. Crede-mă că ajunsesem pînă la a-i cerși lui Podraiski, aciuat la Trustul aviației, orice mărunțiș din cele mai trebuincioase. Căci în procesul celei mai fine puneri la punct este nevoie, fără exagerare, de mii de piese noi. Motorul stătea în permanență degeaba, pînă reușeam să căpătăm piesele necesare. Noi, colaboratorii ADVI-ului, eram de-a dreptul istoviți din pricina asta. Pierdeam zile foarte prețioase în trîndăvie forțată. Ni se fura pur și simplu timpul.

Cu toate aceste neplăceri mărunte și fără de sfîrșit, care ne sleiau, am reușit să ajungem cu motorul în faza cînd s-au stabilit în mod definitiv punctele la care mai trebuia să lucrăm.

Astfel, ne omora defectarea supapelor. „D-24" al nostru „scuipa supapele", cum spuneam noi. De pildă, motorul mergea perfect, se învîrtea zece ore, douăzeci de ore și deodată, cînd era forțat, unul din cilindri ieșea din funcțiune. Mașina hîrîia și șuiera și puterea-i scădea brusc. Știam se însemna acest șuierat blestemat și sălbatic. Opream motorul și cercetam. Acolo unde erau înșirate supapele cilindrilor, se căsca într-un loc o gaură neagră. Întregul motor era neatins. Numai o supapă fusese smulsă. O căutam ore întregi și o găseam undeva la capătul curții sau pe stradă ; uneori se întîmpla să sară la o distanță de aproape un sfert de kilometru.

Toți se așteptau să spunem totuși : motorul este gata pentru proba oficială. Cînd colo el „scuipa supapele" ca și înainte, și, în ceasul al douăzecilea, al douăzeci și treilea, al douăzeci și optulea de lucru începea să șuiere infernal.

Pe dibuite, în baza experiențelor, căutam să stabilim forma supapei, o desenam neîncetat mereu altfel și trimiteam comenzile Trustului aviației, care iarăși ne scotea sufletul.

Și în felul acesta treceau săptămîni, treceau luni, iar noi tot nu puteam raporta : motorul este gata!

36

— De cîteva ori ni s-au acordat amînări — continuă Berejkov — am fost ajutați. Am ajuns pînă acolo, încît comandantul aviației se ocupa personal ca executarea comenzilor noastre să nu întîrzie.

Toate termenele însă au expirat. Pe Volga se construise o uzină nouă, cu adevărat grandioasă, de prim rang, utilată în întregime, o uzină pentru motoare de avion, care nu funcționa din pricina noastră. Guvernul nu mai putea aștepta. S-a luat hotărîrea de a se renunța la motorul nostru și de a se reutila uzina pentru producția unui model străin. S-au cumpărat de la germani, de la firma „L.M.G.", planurile unui motor de avion, pe atunci cel mai puternic din Europa. Firma s-a obligat să ne transmită o dată cu planurile și toate așa-zisele fișe de operațiuni, adică întreaga tehnologie a producției, și garanta fabricarea motoarelor.

Înțelegeam că altă ieșire nu există. În aceste ultime luni mă mira uneori sau, mai bine zis, mă mișca faptul că eram așteptați cu atîta răbdare, că mi se acordau mereu termene peste termene, suspendîndu-se punerea în funcțiune a uzinei de pe Volga. Asemenea unui obstacol care împiedică circulația pe o șosea, motorul nostru nepus la punct împie-

dica circulația întregii țări ; eram pregătit în sinea mea pentru hotărîrea de care ți-am vorbit și pe care o luase guvernul. Totuși, ea s-a abătut asupra mea ca o groaznică nenorocire personală.

Motorul era pentru mine toată rațiunea vieții mele. Dacă nu mi-a reușit motorul, însemna că nu am reușit nici în viață. În afară de aceasta, trebuie să înțelegi că unui proiectant, unui om de creație, îi este propriu sentimentul acela despre care am mai vorbit în paginile cărții noastre și pe care l-am definit „maternitate". Oricît de pregătită ar fi o mamă că-i va muri copilul, speranța n-o părăsește pînă în ultima clipă.

Îmi amintesc foarte vag, în fragmente disparate, de ziua cînd am aflat că lui „D-24" i s-a pus cruce.

Îmi amintesc că Avgust Ivanovici venise în biroul meu. Ascultam raportul inginerului de serviciu, examinam foile de hîrtie milimetrică, indicii obținuți peste noapte de aparatele cu înregistrare automată cu privire la lucrul motorului. Motorul nostru duduia uniform dincolo de fereastră. Pe masa mea se găseau diferitele lui piese. Unele fuseseră în lucru și erau rupte sau uzate înainte de vreme, altele — complet noi, mate, după strunjire. I-am întins lui Avgust Ivanovici o piesă, știind că-l va interesa. El a învîrtit în mînă obiectul mic de oțel și, fără să-l privească, l-a așezat abătut pe masă. Gestul lui m-a făcut să înțeleg deodată totul. I-am dat drumul inginerului să plece. Am întrebat :

— S-a sfîrșit ?

Șelest a început să vorbească, dar n-am auzit, n-am înțeles decît un singur lucru : da, totul se sfîrșise, întîrziasem prea mult cu punerea la punct a motorului. Cîtva timp, am stat buimăcit. Nu-mi mai amintesc nici cum m-am ridicat de pe scaun, nici cum m-am trezit la fereastră, dar clipa următoare mi s-a întipărit în minte.

Stăteam rezemat de pervazul ferestrei și-l priveam pe Șelest, iar el, așezat pe brațul fotoliului,

mi se adresa, îmi vorbea ceva. M-am silit să-l ascult cu atenţie. Alocări, mărire... Despre ce o fi vorbind? Am înţeles că s-a hotărît mărirea institutului, că se vor construi noi clădiri pentru producţie ale ADVI-ului, unde peste doi-trei ani... Ehei, peste doi-trei ani! Dar astăzi sau mîine vom băga în magazie, ca într-un mormînt, motorul nostru răcit pentru totdeauna.

Doamne, dar iată-l — duduie dincolo de fereastră, trăieşte! Era înfricoşător, ca un glas venit de pe lumea cealaltă. Am atins cu degetele geamul: vibra; urechea a prins zăngănitul lui, pe care noi, cei de la institut, încetasem să-l observăm din obişnuinţă. Oare, într-adevăr, totul s-a sfîrşit? Şi nu se mai poate face nimic? Nu-i adevărat, nu există „imposibilul"! Să salvez motorul, să-l salvez! mi-am spus. Ce a urmat apoi, iarăşi nu ştiu, nu-mi amintesc, ca şi cînd aş avea o pată oarbă în memorie. Ştiu numai că m-am repezit la Rodionov. Cum am ajuns, cu ce m-am dus pînă la el, sau poate pur şi simplu am mers pe jos, cum am nimerit în anticameră, cu cine am vorbit acolo — am uitat totul, totul mi-a dispărut din minte.

O nouă licărire — cabinetul lui Rodionov. Odaia lungă pe care ţi-am descris-o cîndva. Foarte multe ferestre. De-a lungul pereţilor — machetele avioanelor sovietice. Şi deodată mi-a sărit în ochi ceea ce nu observasem altă dată. Pe un suport special, pe o vergea înaltă de oţel, era fixată macheta unui motor. Am recunoscut îndată construcţia lui Piotr Nikitin, primul nostru motor de avion sovietic de o sută cai putere. Nikitin îşi dusese totuşi pînă la sfîrşit aparatul, ajunsese la proba oficială, la producţia în serie. Eram copleşit de propria mea nenorocire, dar pentru o clipă mi s-a făcut teamă, într-un fel nou. Închipuieşte-ţi acest tablou: zeci de avioane de diferite tipuri, pînă la cele mai mari nave aeriene, proiectate şi construite în ţara noastră şi printre ele un singur motoraş de numai o sută cai pu-

tere. Modelul lui „D-24" al nostru nu va sta aici. O țară care a luat un avînt atît de mare să n-aibă pînă acum un motor propriu! Să fim siliți să cumpărăm o marcă străină de motor! Dmitri Ivanovici, nu se poate să ne împăcăm cu situația asta! Dmitri Ivanovici, chiar dumneavoastră ați vorbit de lupta motoarelor. Nu putem admite, de o mie de ori nu, să fim învinși.

Era o criză de isterie — nu pot găsi alt cuvînt.

Rodionov, îmbrăcat în tunica militară, mă asculta calm. Îmi amintesc că m-a uimit din nou, ca și altădată, cărarea lui dreaptă, trasă parcă cu linia, care-i împărțea în două părul roșcat, bine netezit. Ce om dîrz, reușise să-l supună! Oricît de ciudat ar fi, mi s-a părut că pînă și negul de pe vîrful nasului său, o umflătură mică, neregulată, făgăduia nădejde. Cum să-ți explic asta? Prin sobrietatea chipului uscățiv părea că se întrezărește în el ardoarea acestei firi, ardoare pe care Rodionov n-o putea de fel înlătura sau stăpîni.

Rodionov asculta fără să mă întrerupă, intercalînd doar din cînd în cînd cîte un „ei bine" al său. În intonație mi se părea că deslușesc: „La treabă, la treabă. Ce propui?" Eu însă nu propuneam nimic. Alergasem la el pur și simplu desperat. Îmi amintesc de răspunsul său clar. Lupta pentru un motor sovietic de mare putere nu este de loc pierdută. Noi mergem spre același țel. Le dăm bani mulți germanilor. În schimb, punem uzina în funcțiune, ne însușim tehnica. Acum cumpărăm de la ei timp și plătim timpul cu aur. Institutul vostru îl vom reconstrui sau, mai bine zis, îl vom construi din nou, îi vom înarma pe proiectanți. Și apoi, din nou la atac! Ei bine...

În această expresie mi s-a părut că aud din nou: „Ce propui dumneata?"

— Dmitri Ivanovici, vă rog... Mai dați-mi o săptămînă. Numai o săptămînă.

— Ce se poate face într-o săptămînă?

— Nu știu. Probabil, nimic. Dar eu voi face.

— Ce anume ?

— Voi rezolva această problemă blestemată. Voi născoci ceva. Am să vin la dumneavoastră peste o săptămînă și am să raportez : motorul este gata pentru proba oficială.

— Alexei Nikolaevici, crezi oare posibil acest lucru ?

— Nu. Strîngeți o mie de specialiști și toți vor răspunde într-un glas : nu ! Și eu aș spune la un asemenea consiliu : nu ! Și totuși o voi face !

În acea clipă privirea lui Rodionov s-a schimbat brusc. Am remarcat că mă privește iarăși, cum se mai întîmplase, cu un interes deosebit, cu o căldură neobișnuită. Mă crezuse ! Poate doar o clipă, dar mă crezuse. Mi s-a părut că s-a înroșit chiar de bucurie.

— Alexei Nikolaevici, dacă ar fi așa... Spune ce-ți trebuie ?

— Nimic. Trebuie să mă gîndesc. Și peste o săptămînă vă voi raporta.

— Bine !

Se ridică și-mi întinse mîna.

Trebuia să plec. Probabil că deznădejdea s-a oglindit iar pe chipul meu.

Rodionov zîmbi.

— Nu descuraja ! Doar am trecut amîndoi prin momente grele...

Am ciulit urechile. La ce se referea ?

— Să ne amintim de Krons adt... Primul asalt a eșuat, la al doilea am cucerit fortăreața... Ei bine...

În acest „ei bine" răsuna voință, încredere, o chemare.

37

Berejkov însă n-a izbutit să născocească nimic, n-a putut să salveze motorul.

— Au fost zile chinuitoare — povestea el. — Se-

deam ore întregi; strîngîndu-mi fruntea, căutînd parcă să storc ceva din cutia craniană, vreo idee genială. Sau mă duceam la motorul rece, amuțit, care după ultima defectare fusese lăsat pe banc, sub hangar. Nimeni nu se mai atingea de el. Toți colaboratorii din institut știau că opera noastră nepusă la punct nu mai era de actualitate. Lumea se purta prevenitor, nu mă plictisea cu întrebări sau cu treburi, nu mă sustrăgea prin nimic de la gîndurile mele, și probabil, mai aștepta de la mine o minune.

Și eu eram convins că îndată îmi va străfulgera vreo idee salvatoare și voi rezolva printr-un mijloc extraordinar, într-o clipă, toate problemele punerii la punct.

Oare există ceva mai simplu decît supapa unui cilindru? De ce să fac filozofie? Să luăm, de pildă, supapele lui „Wright" sau „Hermes" și să le reproducem întocmai, să copiem această piesă — iată soluția. Totuși, acest lucru fusese încercat de noi de zeci de ori și tot de atîtea ori nu reușise: metalul ceda înainte de vreme, supapele erau aruncate dracul știe unde.

De fapt, știam încă de pe atunci care era soluția. Trebuia un punct de sprijin, o industrie, experiență în producție pentru a executa motorul. Și nu numai un motor de avion, un fel de pisc al industriei moderne, dar orice alt mecanism.

Să presupunem că în anii aceia noi am fi construit uzine de automobile. Închipuiește-ți că dumneata, primind un model, un automobil complet pus la punct, să zicem unul cu cilindree redusă, îl vei demonta, îi vei face desenele cele mai exacte, cu dimensiunile cele mai precise și-l vei pune în producție după aceste desene. N-ai să obții nimic, deoarece tot secretul constă în a cunoaște care anume a fost tehnologia producției, adică în ce fel s-a prelucrat acest produs. Ia, de pildă, piesa cea mai elementară, caroseria, caroseria în întregime metalică.

Ai făcut-o în absolută concordanță cu desenul, ai șlefuit-o la perfecție, iar dacă o pui la locul său, pînă și ea poate să plesnească. De ce? Fiindcă nu cunoști istoria punerii la punct. Nu știi prin cîte operații și prin care anume și nici succesiunea prin care a trecut această foaie de oțel. Și tocmai acest lucru contează.

Acum sînt alte timpuri. Am făcut un pas atît de mare înainte, încît astăzi motoarele noastre sînt copiate.

Să luăm următorul caz: e război, și un avion al nostru a fost doborît pe teritoriul inamic. Sau chiar în timp de pace: un avion s-a avariat deasupra unui teritoriu străin. Avionul a dispărut, n-a mai fost găsit. În realitate, a nimerit în laboratorul de cercetări al unui stat oarecare. Așadar, motorul nostru se află în mîini străine. Poftim, imitați-ne, jupuiți-ne... În primul rînd, nu veți obține mult timp nimic, deoarece motorul nu aduce cu sine istoria lui, adică tehnologia producției, a tuturor operațiunilor care l-au adus pe lume. În al doilea rînd, chiar în clipa în care s-a născut intenția de a copia, ați și rămas în urmă, ați întîrziat, n-aveți în mîini decît ziua de ieri a aviației, căci constructorul pe care-l copiați e mult mai avansat și lucrează împreună cu un mare colectiv și cu uzina la următoarea sa creație, pe care o pune la punct.

Dar se mai pune și problema materialului din care este făcut un lucru, metalul. Faci o analiză chimică și îți dai seama care este compoziția metalului și, pare-se, ai obținut exact același metal. Totuși, în lucru el se rupe, cedează. Ce s-a întîmplat? Motivul este că nu știi cum a fost topit acest metal, cum a fost călit, cum a fost răcit. Aici contează cele mai mărunte subtilități tehnologice, pe care nu le poți ghici, care se cunosc doar printr-o îndelungată experiență.

Constructorul este un muncitor. El lucrează sistematic, experimentează, studiază mașina, producția.

Ţi-am mai spus că, de cînd m-am maturizat, sau, cum se mai zice, am devenit un om copt, nu mă numesc aproape niciodată inventator. Mergi pe stradă, ţi-a străfulgerat o idee şi în imaginaţie îţi apare un lucru — gata, eşti inventator. Desigur, şi aici există anumite legi, dar să inventezi — este totuşi lucrul cel mai uşor în profesia noastră. Mai departe vine munca, o muncă fără sfîrşit.

La „D-24" lucrasem, după cum ştii, aproximativ doi ani. Maşina era aproape pusă la punct. Dar de la acest „aproape" nu ne-am mai putut urni din loc. Şi ar mai fi trebuit multe luni, poate un an, ca să trecem peste acest neînsemnat şi blestemat „aproape". Vei întreba de ce să nu pierdem cu punerea la punct încă un an? Pentru că, în afară de toate celelalte, construcţiile motoarelor de avion îmbătrînesc. Ceea ce era modern, avansat, în momentul naşterii motorului devine peste trei ani rămas în urmă şi n-are sens să-l dai în producţie. Astfel, principala dificultate pe care am fost nevoiţi s-o învingem a fost lipsa propriei noastre experienţe tehnologice, a bazei producţiei, a unei industrii moderne aeronautice. Ne luptam cu nenumărate greutăţi ce decurgeau din însăşi esenţa problemei, luptam pentru zile şi ore, iar pe noi ne istoveau nesfîrşite tărăgăneli.

Eram nevoiţi să cumpărăm un motor de la germani. Această hotărîre mi se părea atunci o lovitură monstruoasă, o înfrîngere groaznică, dar, aşa cum vei vedea mai departe, a fost singura hotărîre justă în împrejurările de-atunci. Împreună cu motorul ne-a sosit şi tehnologia, documentarea tehnică a producţiei; la noi s-a ridicat repede o armată de oameni ai producţiei, care au învăţat să construiască puternice motoare de avion. Cumpărasem într-adevăr timp, cum spusese Rodionov. Şi totuşi el, un om cu mintea atît de limpede, mai putuse crede, pentru o clipă, că voi săvîrşi o minune. Nu, n-am săvîrşit nimic, n-am putut salva motorul.

Naufragiul motorului mi-a pricinuit cea mai crudă durere sufletească. Suferind, convingîndu-mă de propria mea neputință, mi se părea că mi se destramă ultimele iluzii. Mă săturasem de atîtea insuccese ! Am luat hotărîrea să nu mai proiectez nici un motor de mare putere ! Și nu-mi voi ridica această interdicție — mi-am spus — cel puțin timp de cinci ani, pînă cînd nu se va naște la noi cea mai nouă industrie de motoare. M-am jurat că-mi voi rupe desenele, dacă vreodată, uitînd de toate, aș începe să lucrez la vreo construcție nouă de mare putere. Nu, nu voi mai începe, nu-mi voi permite să încep așa ceva ! Să mi se usuce mîna dreaptă dacă voi călca acest jurămînt, să mi se usuce în clipa în care voi trage prima linie !

Promisesem să trec pe la Rodionov peste o săptămînă. Dar nu m-am mai dus. Ar fi fost prea greu. Nici măcar nu i-am telefonat. A înțeles totul și așa.

Am depus armele. Motorul „D-24" a fost șters din viața mea.

38

Următorul revelion Berejkov l-a petrecut acasă la el, cu rude, prieteni, tineret. Vom reda doar un aspect al acestei seri.

După ce dansă pe săturate, Berejkov îi făcu semn cu degetul lui Gansin, să vină după el. Se strecurară în bucătărie, luînd cu ei o sticlă de vin și pahare. Acolo se îngrămădiseră platourile cu resturile gustărilor, stivele de veselă și sticlele. Fără să stea mult pe gînduri, Berejkov propuse să se așeze pe jos, ascunși în spatele plitei mari. Se distrase toată seara și băuse binișor. Micul Gansin cel cu ochelari se lăsă pe podea fără să cîrtească și se rezemă de teracota caldă, albă, a sobei. În loc de masă, Berejkov adaptă într-o clipă o albie de metal zincată, așezînd-o cu fundul în sus. Cîndva, tot în bucătăria asta, desfăcuse cu amărăciune borcănelul

sacru cu vopsea de emaïl şi vopsise această albie. Pe laturile ei înclinate şi, ici-colo, pe fund, se mai păstrase un strat cafeniu, pal, care amintea culoarea caimacului de pe laptele fiert înăbuşit. Berejkov îşi scoase haina, trase puţin, cu un gest obişnuit, de dunga pantalonilor ca să nu şi-o strice şi se aşează turceşte lîngă albie. Ganşin spuse:

— Tu şi cu mine sîntem nişte chinezi bătrîni...

— Care înţeleg totul — completă Berejkov, umplînd paharele.

— Pentru ce bem? — întrebă Ganşin.

— Pentru ce? Pentru regulile circulaţiei cu tramvaiul. Îţi aminteşti?

„Bătrîne, lasă-ţi
auirelile, te-ncurcă!
Prin faţă coboară,
prin spate te urcă"

— Şi te-ai lăsat de ele?

Berejkov dădu a lehamite din mînă. Trecuse printr-o criză sufletească, dar acum îşi revenise. Şi se simţea, într-adevăr, admirabil, renunţînd la fantezii, hotărînd să devină, în sfîrşit, realist, un om de acţiune. Se despărţise din nou de iluziile sale, ca şi odinioară de borcănaşul cu vopsea de email, de culoare cafenie deschisă. De fapt, nu făcuse rău. Avea treizeci şi şase de ani. Ajunsese proiectantul-şef al institutului şi era autorul motorului de tractor de şaizeci cai putere, răcit cu aer de la ventilator, pus în fabricaţie la Leningrad. Orice s-ar spune, nu-i puţin lucru. O realizare de la care Alexei Berejkov putea începe o nouă viaţă.

— Poetul n-are carieră — zise el. — Poetul are soartă. Eu însă, frate, nu mai sînt poet. Prin urmare... Prin urmare să bem pentru tine, pentru cel mai mare sceptic al tuturor popoarelor şi-al tuturor timpurilor!

Berejkov ridică, zîmbind, paharul.

— Strașnic ! — continuă el. — Strașnic însoțim pînă în prag anul care se duce, prietene... Călătorie sprîncenată !

Se auzea muzica. Ceasul ticăia în perete. Undeva gonea locomotiva timpului. Cei doi prieteni ședeau într-un colțișor cald. Berejkov filozofa. Întîmpinase foarte vesel noul an.

PARTEA A ŞASEA

„ALEXEI BEREJKOV-31"

1

Şi mie mi-a trebuit mult timp pînă să pun la punct această carte. Uneori Berejkov şi cu mine eram foarte mulţumiţi unul de altul. Mie îmi plăcea cum povesteşte el ; lui îi plăcea cum scriu. Alteori, însă, venea cu cele mai neaşteptate pretenţii. De pildă, o dată era să ne certăm din pricina culorii ochilor săi.

Eu scrisesem : „ochii lui verzi, nu prea mari". Berejkov luă această pagină şi îndreptă : „ochii lui albaştri". Am protestat :

— Verzi ! Te asigur : verzi cu picăţele.

— Ca de pisică ?

— Cam de pisică — am răspuns fără să stau prea mult pe gînduri.

— Nu ! Asta n-o las !

M-a pufnit rîsul. Berejkov însă nu glumea : cerea imperios să fie trecut cu ochi albaştri. Ochi albaştri şi-un zîmbet sfios. Cu multe eforturi, cu lupte, am reuşit să-mi apăr dreptul de a-l zugrăvi în felul meu — aşa cum îl văd eu.

Au fost cazuri cînd s-au organizat la Berejkov mici lecturi publice ale acestui manuscris, în prezenţa soţiei lui şi a doi-trei prieteni. Citeam cu glas tare ; el privea la ascultători, urmărindu-le impresiile, apoi povestirea îl antrena ; ochii săi mici începeau să scapere ; zîmbea, uitînd că trebuia s-o facă, bineînţeles, cu sfială ; chipul i se înroşea uşor.

Îmi amintesc că o dată, în mijlocul unei fraze, Berejkov a început să rîdă cu hohote. S-a lăsat pe pernele divanului, s-a prăbuşit aproape, şi rîdea, roşu ca macul, încercînd să spună ceva printre exploziile de ilaritate.

— Totul e adevărat! — strigă el, în sfîrşit. — Cîte nu făceam pe-atunci!

Ridicîndu-se sprinten, începu imediat să povestească şi să imite personajele povestirii despre care era vorba. Îl ascultam cu uimire şi plăcere: apăreau noi amănunte pe care nu le cunoşteam, se intercalau noi episoade, comparaţii neaşteptate. Berejkov nu se repeta povestind şi ai fi zis că vede în faţa ochilor ceea ce povesteşte. Îmi plăcea mult şi admiram strălucirea talentului său.

Părea că lectura decursese destul de bine. Totuşi, cînd am venit data următoare la el, m-a întîmpinat îngrijorat.

— Aproape tot ce ai citit, prietene, trebuie şters — îmi spuse el.

— Cum aşa? De ce?

— Nu este ceea ce trebuie. Nu-i bine. E nevoie de alt roman.

— Cum alt roman?

— Da. Am realizat împreună o lucrare superficială. Cine are nevoie, de pildă, să ştie cum am petrecut cu Gansin revelionul? Sau povestea cu un borcănel oarecare cu vopsea de email? Toate astea trebuie scoase. Am în minte un plan cu totul nou.

Însufleţindu-se încetul cu încetul, el a început să-şi dezvolte acest plan. Eram abătut. Cu un an în urmă îmi ceruse să introduc în roman povestea borcanului cu vopsea de email. Atunci exclamase convins: „Fără borcan n-o să iasă nici un fel de roman!" Mă provocase cu ideea lui, mă îmbiase cu povestirea lui, iar acum, cînd totul fusese scris, avea de gînd să şteargă totul dintr-un condei, cu inimă uşoară. Acum avea în minte un roman extra-

ordinar, artistico-filozofic, despre legile creației constructive.

— Creație și din nou creație, creația constructorului — spunea el — iată firul roșu al romanului. De rest n-are nimeni nevoie.

Încercam să obiectez, dar în curînd mi-am dat seama că nu trebuie să discut, ci să ascult și să notez tot ce va spune eroul meu despre creație. Chiar așa am și făcut.

2

Vreau să citez cîteva idei de-ale lui Berejkov despre literatură, despre arta scriitorului, pe care le-a enunțat în discuțiile noastre.

— Am să-mi permit — spunea el — să compar scriitorul cu un inventator, cu un proiectant. Astăzi realizarea oricărei construcții este rezultatul activității mai multor oameni : a birourilor de proiectări, a unor uzine întregi de experimentare-cercetare. Diviziunea muncii a pătruns adînc în acest domeniu al creației. De aceea, aici, în profesiunea noastră, principalul este despărțit în mod categoric de secundar. Dacă te apropii de mese poți vedea cu ce se ocupă ajutoarele autorului-proiectant și ce face chiar el. Principalul este ideea, concepția generală sau, cum spunem noi, compoziția lucrului în ansamblu. Acum, în cel de-al patrulea deceniu al veacului nostru, nu se poate cere unui proiectant să-și chibzuiască dintr-o dată construcția pînă în cele mai mărunte elemente componente. Scriitorul se căznește singur, migălind toate detaliile lucrării, pe cînd la noi acest lucru îl fac ajutoarele autorului-proiectant. Avem specialiști în pistoane, în ungere, în supape și așa mai departe.

L-am întrerupt :

— Dar, Alexei Nikolaevici, în creația artistică nu cred să fie cu putință acest lucru.

— Nu știu, nu sînt sigur. Nu-i exclus, prietene, ca marele scriitor al viitorului să fie scriitorul-proiectant. După părerea mea, și în arta scriitorului se poate distinge principalul. Care este el? Uite, citești o carte, o operă minunată, ca, de pildă, „Război și pace" sau „Anna Karenina". Citind, simți că parcă te înalți, te cațări pe pilonul central al lucrării. El este invizibil. Ai impresia că scriitorul îți dă numai detalii, dar în umbra acestor detalii sau, mai bine zis, în miezul lor, simți cu satisfacție prezența acestui pilon pe care te înalți. E asemenea șinelor de cale ferată pe care trenul fuge spre destinație. Pe parcurs vezi tot felul de peisaje, de priveliști, dar senzația șinelor nu te părăsește. Astfel, principalul într-o lucrare este, după părerea mea, concepția generală, ideea, compoziția în ansamblul ei, adică ceea ce aparține la noi inventatorului, autorului-proiectant. Mai există încă un cuvînt potrivit: concepția. Doar e un atribut, un atribut feminin. Știi ce înseamnă asta în traducere? Zămislire, naștere.

Berejkov repetă silabisind:

— Con-cep-ție! Naș-te-re!

Explicînd că există și alte semnificații ale cuvîntului „concepție", de pildă, „fel de a înțelege", „embrion", el a continuat:

— Se spune adesea că arta este un detaliu. Nu, eu nu sînt de acord cu asta. Arta este un întreg! Posibilitatea de a vedea întregul, de a-ți cuprinde cu mintea opera, posibilitatea de a subordona toate detaliile acestui întreg — reprezintă, după părerea mea, cea mai mare însușire a talentului și pentru artist și pentru tehnician.

Făcînd legătura dintre aceste opinii și discuțiile noastre cu privire la roman, Berejkov adăugă:

— Ce reprezintă pentru romanul nostru un asemenea pilon principal, asemenea șine? Creația. Creația constructorului.

Multe opinii ale lui Berejkov mi se păreau profund juste. Eram din tot sufletul de acord cu el. Totuși, aveam o concepție proprie a romanului. Această concepție nu putea fi cuprinsă nici pe departe în cuvintele „creația", „creația constructorului".

Berejkov încercase să mă convingă, spunîndu-mi:

— Cred că secretul talentului unui scriitor poate fi exprimat printr-un singur cuvînt: pătrundere. În general, talentul este, după părerea mea, darul pătrunderii. Numesc scriitor pe acela care pătrunde în sufletul omului, în firea lui. Pentru asta trebuie să-și dea perfect de bine seama de trăsătura fundamentală sau, ca să zic așa, de elementul esențial al caracterului pe care are intenția să-l zugrăvească. Misiunea noastră este de a ajunge pînă la acest esențial, de a-l face vizibil, dînd deoparte tot ce este de împrumut sau neesențial. Iar dumneata îți sustragi atenția de la principal stăruind asupra unor fapte mărunte.

Într-adevăr, îmi erau dragi multe trăsături mărunte ale eroului meu, asemeni unui sculptor care lucrează după natură, și nu voiam să le înlătur. Meditînd la vorbele lui Berejkov, mi-am amintit deodată de o mică scenă, al cărei martor am avut prilejul să fiu. Într-o dimineață, Berejkov frunzărea în prezența mea ziarele proaspăt ieșite. Deodată, scoase o exclamție de uimire. Și strigă de s-auzi în toată casa, chemîndu-și soția din altă cameră:

— Valea! Un articol despre noi! Vino repede încoace!

Ea intră, privindu-l cu un zîmbet drăgăstos, inteligent. Așa privești adeseori copiii. Articolul fu citit imediat cu glas tare.

— Admirabil! Un articol admirabil! — decretă Berejkov. — Toate astea le-am dictat ieri unui corespondent în cinci minute.

În clipa aceea se bucura cu adevărat ca un copil. Peste un sfert de oră însă, cînd ne-am reluat dis-

cuția despre motorul lui, despre creație, despre pasiunea constructorului, el spuse, arătînd cu capul spre ziar, către articolul ce se mai afla încă în fața noastră :

— Da, este plăcut. Dar nu pentru asta se creează. Dacă dumneata, constructor, lucrezi pentru asta, înseamnă că opera dumitale nu face două parale.

Aceste cuvinte mi s-au întipărit în minte. Îmi dădeam seama că ele dezvăluiau ceva foarte profund din personalitatea lui Berejkov, trăsătura fundamentală sau, după expresia lui, esența caracterului său ; am înțeles că aceasta este credința lui. Și, totodată, simțeam că dacă, povestind despre eroul meu, aș fi citat doar aceste cuvinte, fără să redau scena anterioară, n-aș fi izbutit să-l zugrăvesc pe Berejkov cel adevărat.

Totuși nu l-am mai contrazis. Am notat numai. Și mă întorc acum la însemnările mele.

3

— Uimitor lucru este psihologia omenească — își continuă povestirea Berejkov. — Ce uimitor este construită ea de natură ! Îmi interzisesem în mod definitiv și irevocabil să mă mai gîndesc la vreun motor de mare putere, mă hotărîsem să nu mai alerg după această pasăre rară și mă jurasem : să mi se usuce mîna dreaptă de îndată ce voi trage prima linie. Se părea că îmi găsisem, în sfîrșit, o liniște sufletească deplină. Cînd colo, însă...

Am să-ți povestesc acum despre cea mai hotărîtoare și cea mai clocotitoare etapă din viața mea.

În iunie 1931, într-o splendidă seară de vară, am plecat în delegație la Leningrad pentru niște treburi ale institutului. La Moscova, m-am suit în trenul „fulger" cu o mică valiză comodă în mînă. Cunoști sentimentul acesta minunat de desprindere de deșertăciunile pămîntești, de cercul obișnuit al vieții

tale, cînd, în sfîrșit, trenul pornește și ai senzația că zbori undeva, spre alt tărîm, spre o altă lume misterioasă, atrăgătoare ?

Lăsasem în urmă o serie întreagă de realizări concrete : se paginase și aprobase planul cincinal al industriei aviatice, la întocmirea căruia participasem și eu ; se semnase planul cincinal al institutului, fuseseră elaborate tot felul de liste de investiții, specificații, se desenaseră și se aprobaseră proiectele ; se distribuiseră comenzile ; se primiseră alocațiile, fondurile, ordinele de livrare etc., etc. Chiar din clipa cînd roțile trenului s-au pus în mișcare, am început să mă odihnesc. M-am cățărat pe patul de sus al vagonului de dormit, pe așternutul proaspăt ce-mi fusese pregătit. Am visat puțin la întîlnirile ce nu intrau de fel în obiectivul delegației mele, la întîlnirile care, după toate probabilitățile, vor avea loc la Leningrad. De altfel, fericirea pe care o gustam sus, în pat, era tulburată uneori de gîndul la un locuitor al Leningradului — Ladoșnikov. Pregătindu-mă pentru acest drum, mă hotărîsem categoric : la Leningrad n-am să trec pe la Ladoșnikov. Da, nu vreau să m-arăt în fața lui. Dacă ne vedem, n-am să pot evita o discuție furtunoasă. Mai întîi Ladoșnikov o să mă întrebe de Mașa, de prietenii noștri comuni, apoi, inevitabil, îmi va pune o întrebare pe care n-am chef s-o aud. Categoric nu ! Doar mă jurasem : „Să mi se usuce mîna dreaptă..." Și trebuia să fiu consecvent. Să mi se usuce și picioarele dacă mă vor duce acolo unde nu trebuie ! În sfîrșit, ajunge despre asta ! Ducă-se la dracu asemenea gînduri !

Vagonul se legăna lin în mers. Am scos din valiză o carte, un roman de aventuri. Micul bec de deasupra capului îmi lumina plăcut pagina. Nu m-am surprins în nici o clipă măcar, citind mecanic, gîndindu-mă la altceva. După ce am citit cu plăcere, m-am întins cu voluptate, am stins lumina și am adormit.

Berejkov zîmbi.

— În timp ce supusul dumitale servitor dormea, parcurgînd distanţa dintre Moscova şi fosta noastră capitală nordică, vom putea trece în revistă, aşa cum se obişnuia în romanele de altădată, unele evenimente care s-au petrecut de la data insuccesului lui „D-24".

4

Avgust Ivanovici Şelest nu mai conducea institutul. După cîte am aflat, i se propusese să rămînă la noi ca director adjunct sau un fel de consilier principal, însă el a refuzat propunerea.

Şelest continua să ţină cursul de motoare de avion la Şcoala superioară tehnică din Moscova, lucrînd ca şi înainte la redacţia Marii Enciclopedii Sovietice şi, în afară de aceasta, fusese numit în Consiliul ştiinţifico-tehnic de pe lîngă comisarul poporului pentru industria grea. Retragerea sa, după cum vezi, a fost mai mult sau mai puţin onorabilă. Îmi amintesc, totuşi, că de atunci n-a mai apărut vreo doi ani la institut. Pînă şi lucrările le preda acasă.

În locul lui Şelest a fost numit în postul de director al AIDVI-ului un om muncitor, remarcabil, care se făcuse cunoscut prin realizări importante. Era cunoscutul nostru Noviţki, proaspăt decorat pentru terminarea cu succes a construcţiei uzinei de motoare de avion de pe Volga. Semnificaţia acestei numiri era destul de grăitoare. Ea arăta că reutilării institutului i se acordă tot atîta însemnătate ca şi celor mai importante construcţii ale cincinalului.

Venind la noi pentru prima oară în calitate de nou conducător, Noviţki mi-a strîns mîna şi mi-a spus rîzînd:

— Iată concediul meu, Alexei Nikolaevici. Am prezis lucrul acesta... M-au chemat telegrafic de la Kislovodsk.

Totuşi apucase să se odihnească, arăta mai tînăr. Obrazul i se mai împlinise şi, bărbierit proaspăt, nu mai părea întunecat, îmbătrînit. Pungile de sub ochi dispăruseră. Era îmbrăcat ca şi înainte în haine de croială militară — o bluză de postav kaki cu guler, încins cu o centură lată, care nu-i ascundea de fel burticica destul de vizibilă. Cizmele înalte străluceau impecabil. Noviţki îmi surprinse privirea.

— N-avea grijă, o să se prăfuiască repede — spuse el.

Stătea lîngă fereastră, legănîndu-se de pe vîrfuri pe călcîie şi vorbea :

— Am făcut mai adineauri ocolul viitorului nostru teritoriu împreună cu un planificator de la Sovietul Moscovei. Am bătut nişte jaloane, am înfipt cîţiva ţăruşi de brad. În felul acesta perimetrul oraşului s-a conturat... Este plăcut, Alexei Nicolaevici, să-ţi începi astfel prima zi de lucru într-un loc nou.

Şi, într-adevăr, se vedea că porneşte construcţia cu tragere de inimă, cu elan.

— În curînd vom dărîma toate casele astea care se văd — spuse el arătînd prin fereastră. — De aici şi pînă la cîmpul acela, pînă la marginea Moscovei, se va întinde oraşelul ADVI. Dar nu, îl vom numi altfel : ŢIAD. Institutul central al Motoarelor de Avion. ŢIAD-stroi, e bine ? Ce părere ai, Alexei Nikolaevici ?

— Îmi place — răspunsei eu. — Ar fi un fel de rubicon necesar, care...

— Admirabil. Mă bucur grozav. Acum, Alexei Nicolaevici, iată care este prima mea rugăminte. Pregăteşte-mi, te rog, proiectul dumitale cu privire la o uzină de experimentare, la utilarea institutului. Dă-ţi frîu liber fanteziei. Trebuie să privim cu cinci ani înainte. E nevoie de-o lucrare de mare anvergură.

— Nădăjduiesc — spusei eu modest — că asta o să-mi ajungă.

Noviţki făcu ochii mici.

— Crezi ? În caz că vei sări peste cal, atunci... Atunci am să te frînez puțin.

— Mă învoiesc cu anticipație.

— Minunat. În cazul ăsta, probabil că o să ne și împrietenim. Acum continuă-ți, te rog, treburile.

— Nu facem aproape nimic, Pavel Denisovici... E o neorînduială la noi...

— Nu-i nimic. Acordă-mi o săptămînă. Am să mă gîndesc la unele lucruri, am să mă ocup de cîte ceva. Peste o săptămînă o să ne apucăm temeinic de treabă, o să discutăm.

Știi la ce se referea, spunînd vag : „o să mă ocup de cîte ceva" ?

În cursul săptămînii aceleia, pe străzile alăturate institutului pătrundeau într-una autocamioane cu bîrne și scînduri subțiri ; în cîteva zile s-a ridicat un gard de scînduri, care a cuprins străzile cele mai apropiate, cu case cu tot, grădinițe și curți, cu conducte de apă, și pînă și o porțiune de linie de tramvai. Deși era iarnă, locatarii căsuțelor au fost mutați undeva, în alt capăt al Moscovei, în niște apartamente noi. Aceleași autocamioane, după ce descărcau cheresteaua pe caldarîm, în zăpada măcinată de roți, plecau încărcate cu calabalîcul cuiva. Unele clădiri erau imediat dărîmate, altele erau destinate deocamdată să servească drept cămine pentru muncitori. Se doborau gărdulețe, magazii. Pe șantiere ardeau focuri mari din lemn putred și tot felul de alte putregaiuri. În mahalaua aceasta a Moscovei din jurul institutului era un troscănit general.

Acum Novițki venea într-adevăr la institut cu cizmele murdare sau, în cel mai bun caz, prăfuite. Într-una din căsuțele eliberate și-a instalat o a doua reședință, care în curînd a fost numită de muncitori, iar mai tîrziu de noi toți, „biroul lui Novițki". Trebuie să mă înclin în fața energiei sale. În aceeași săptămînă el a înființat serviciul de proiectări. Am fost nevoiți să ne înghesuim în sala principală

de desen şi să cedăm jumătate din spaţiu acestui nou serviciu înfiinţat.

În cursul acestor zile, Noviţki nu m-a salutat decît de departe şi am schimbat cu el doar cîteva fraze. Dar, într-o bună dimineaţă, m-a poftit în cabinetul său.

5

Era acelaşi cabinet, mobilat după gustul lui Şelest, unde intrasem atît de des. Lîngă biroul mare erau fotoliile de stejar tapisate cu piele. Parchetul, ca şi înainte, era bine lustruit şi acoperit cu acelaşi covor. În spatele geamurilor bibliotecii stăteau orînduite în aceeaşi ordine diferite manuale îndrumătoare şi dicţionarele enciclopedice în mai multe volume, în limba rusă şi în limbi străine. Doar din perete fusese scos unul din desene şi pe cui atîrna un palton negru şi o şapcă neagră călduroasă. Noviţki urca de obicei în cabinet nu prin vestibulul principal, ci direct din curte, pe scara interioară, pe drumul cel mai scurt, şi se dezbrăca în cabinet. Pe birou, deasupra unor hîrtii, văzui o cutie de ţigări scumpe. Tot aici era şi un pahar plin cu ceai care se răcise. În apropiere, pe pervazul lat al ferestrei, clocotea un ceainic electric strălucitor.

— Deocamdată totul este de campanie — spuse Noviţki. — Ia loc. Vrei un ceai?

— Nu, Pavel Denisovici, vă mulţumesc.

— Eu am să-mi permit însă această plăcere.

S-a ridicat, a vărsat ceaiul rece în vasul de spălat, a turnat ceai fierbinte şi şi-a pus zahăr. M-am uitat pieziş la masa de lucru şi deodată am zărit, deschis la prima pagină, atlasul desenelor motorului „D-24". Ciudat, de ce l-o fi dezgropat Noviţki? Ce discuţii mai pot fi în legătură cu acest motor? Într-un carneţel voluminos, de asemenea deschis, era notat ceva cu creionul albastru; un scris mare.

Erau niște adnotări : întîi, doi, trei... Micșorîndu-mi ochii, am citit primele rînduri :

«Cu Berejkov :

1) „D-24"...»

Ciudat... Ce putea să însemne asta ? Nu cumva ?

Noviţki se apropie de masă din aceeași parte în care stăteam și eu.

— Ai și văzut ! — zise el, sorbind din ceaiul tare, fumegînd. — Ia loc...

Se așează în fața mea, puse paharul pe masă, se întinse spre atlas și îl trase la marginea biroului. Da, pe coala aceea era reprezentată secțiunea principală a motorului meu. Noviţki spuse :

— Ce facem cu motorul ăsta, Alexei Nikolaevici?

— Nu știu... După cum bine știți, soarta lui a fost hotărîtă. Deocamdată zace în magazie sub cheie.

— Da, am fost acolo și am văzut... zace într-un colț... Dar un gospodar așa ar face ? — Noviţki sorbi din nou din paharul de ceai, luă o țigară și o aprinse. — De bună seamă, Alexei Nikolaevici, înapoi nu putem întoarce nimic. Și nici nu trebuie. Cred că acum înțelegi și singur că ăsta — și el lovi ușor în desen — n-a fost decît romantism... O născocire sortită de la bun început pieirii.

Tăceam. Rezemat comod în fotoliu, scoțînd fumul pe nas, el continuă :

— Foarte bine că înțelegi acest lucru... Acum pot să-ți spun că am fost de la început împotrivă ca uzina de pe Volga să fie destinată producției motorului dumitale. Trebuia de la început să ne adresăm străinilor. Dar n-am fost ascultat.

Vorbea prietenos și oarecum ocrotitor, de parcă ar fi vrut să mă îndrumeze. Mi-am amintit de zîmbetul lui, cînd, cu doi ani în urmă, declarase la conferința în legătură cu motorul de mare putere : „Aș fi preferat să încep cu un model străin". Oare într-adevăr fusese el mai deștept decît toți ? Prevăzuse totul atît de bine ? Mă simțeam îndemnat să-i spun : „Va să zică nici nu trebuia să încercăm ?" Totuși am tăcut și de data aceasta.

— Nu m-aţi ascultat — urmă Noviţki. — Şi totul s-a schimbat... Uzina este dată peste cap. S-a montat utilajul pentru un motor, şi acum vom produce altul. Trebuiesc reutilate multe secţii, cumpărate noi maşini-unelte...

— Care ? — întrebai eu.

Uzina de pe Volga era irevocabil pierdută pentru „D-24" al nostru, totuşi mă interesai, cu o curiozitate dureroasă, ce se întîmplă acolo. În gîndurile lui, Motorstroi-ul trăia încă viu şi, mai mult bolborosind, îmi vorbi de noul utilaj cumpărat pentru uzină. Apoi părăsi această temă.

— Alexei Nikolaevici, acum avem amîndoi grijile noastre. Ce facem cu această moştenire, ce zici?

Luă de pe masă un creion mare, albastru, şi bătu din nou peste desen.

— După cîte ştiu — continuă el — părţile cele mai slabe sînt aici şi aici... — El arătă cu creionul supapele şi alte cîteva piese. — Te-ai gîndit oare să rezolvi radical această problemă ? Pur şi simplu, să măreşti greutatea totală !

— M-am gîndit. În zadar.

— De ce ?

— Pentru că... Înţelegeţi şi dumneavoastră... Atunci se schimbă toate gabaritele. O să obţinem o maşină prea grea.

— Nu-i nimic, las'să fie grea... Vom face un motor de hidroglisor. Avînd acest motor, marinarii din flota militară vor construi asemenea vase, încît... Am şi fost pe la ei, am sondat terenul... Ei ? Ne apucăm, Alexei Nikolaevici ? Scoatem motorul din magazie ?

— Pentru hidroglisor ? — rostii eu tărăgănat.

Într-o clipă mi-am dat bine seama că Noviţki găsise într-adevăr mijlocul de a scoate construcţia noastră din mormînt. Firește, nu va mai fi ceea ce visasem, nu va mai fi un motor de avion... Dar, dă-le încolo de visuri. Asta e o treabă cu adevărat reală. Cu un motor ca ăsta — da, da, într-adevăr,

motorul putea fi făcut mai greu — vedetele torpiloare vor zbura ca glontele. Strașnic om, totuși, acest Novițki !

El luase atlasul pe genunchi și încercuise cu albastru, îngroșînd grosolan pe desen părțile vulnerabile. Apoi, răsfoind albumul, se opri la unele pagini și își expuse cîteva păreri în legătură cu transformările pe care le va atrage după sine în construcție această consolidare. Cu același creion, apăsînd cu o mînă sigură, el corectă unele desene, puse semne de întrebare și făcu alte însemnări. M-am angajat bucuros în discuție. Nu puteam să nu recunosc că stau de vorbă cu un specialist, perfect documentat din punct de vedere tehnic, ingenios și foarte energic.

Închizînd atlasul cu zgomot, el spuse :

— Iată, Alexei Nikolaevici, că perspectivele noastre se limpezesc. Să trecem acest lucru în planul de stat, să-l includem în planul cincinal al institutului.

Tăind titlul copertei, el scrise : „GD-24", „GD" însemna „motor de hidroglisor".

— Una din problemele noastre am rezolvat-o, prin urmare — urmă Novițki și-mi întinse atlasul. — Poftim, e o problemă care-ți aparține.

Am primit bucuros această sarcină. Și m-am uitat din nou cu respect la directorul meu. Da, un lucru absolut real ! Așadar, voi avea la activul meu două motoare — unul de tractor de șaizeci cai putere și ăsta, de hidroglisor. Nu-i rău !

6

— A doua problemă pe care o am de discutat cu dumneata — continuă Novițki — este planul cincinal al institutului, în speță privind sectorul dumitale. De fapt, în momentul de față, planul nu există...

— Desigur, Pavel Denisovici, așa este...

— Deci trebuie să-l întocmim. Fiindcă veni vorba, zilele acestea își va începe lucrările comisia pentru revizuirea planului cincinal al întregii industrii de avioane. Uzinele își iau sarcini suplimentare. Întrebarea este: dar institutul? Ce va da institutul industriei în acest cincinal?

Am întrebat nesigur:

— Vă referiți la motorul de mare putere? Nu-mi imaginez însă...

— Ce anume? După părerea mea, problema este absolut clară.

— Cum clară? Dacă mi s-ar propune astăzi să mai construiesc un motor de mare putere, atunci... Nu știu, Pavel Denisovici... În problema aceasta eu nu văd clar.

— Problema, după părerea mea, este absolut clară — repetă Noviţki. — Pentru ce construim ȚIAD-ul și băgăm aici sute de milioane de ruble, dacă nu pentru a crea un puternic motor sovietic? Să rezolvăm această problemă temeinic, serios, fără a încerca prematur să cucerim culmile tehnicii cu mîinile goale... Mai întîi să construim noul nostru institut-uzină, și după aceea...

Îl ascultam și-l aprobam dînd din cap, fiind de complet acord în toate: Problema părea că devine într-adevăr clară.

— Motorul de mare putere va fi construit în viitorul cincinal — urmă Noviţki. — Va fi construit fără salturi isterice, mergînd la sigur. Și poate că n-o să ne-o ia nimeni înainte.

Îmi povesti care este situația cu lucrarea lui Makeev și a lui Nikitin-junior. În procesul construirii motorului „D-25", bazat pe interesantul principiu constructiv al elasticității maxime, se descoperiseră dificultăți extraordinare tehnologice. Punerea la punct se prelungise ani de zile, ca și la noi.

— Astfel, noi doi trebuie să ne luăm alte sarcini în acest cincinal — spuse Noviţki. — Trebuie ca industria să simtă ajutorul institutului...

Continuînd discuţia, am trasat cîteva sarcini importante : în speţă, transformarea pentru răcire cu aer a motorului „Hispano", care se mai producea încă la una din uzine. Acest lucru, împreună cu „GD-24", era suficient pentru sectorul meu.

— Cu asta ne vom prezenta — spuse Noviţki — la comisia planului cincinal. Cel puţin, de data aceasta, totul este real...

Din nou zîmbi protector. Acest lucru mă şocă din nou. Îmi dădeam oare seama pe atunci că Noviţki, acest om indiscutabil foarte puternic, foarte capabil, „nu trăgea" totuşi suficient, folosind limbajul nostru profesional? Cum să-ţi spun? De bună seamă că, în pofida meritelor lui, îi lipsea ceea ce numea el romantism. Îi lipsea elanul, îndrăzneala. Dar în zilele acelea şi eu, după cum bine ştii, renunţasem în sufletul meu la cutezanţă. Şi de aceea îl ascultam fără să obiectez, învăţam cum să judec cuminte.

— Alexei Nikolaevici, de la noi doi — continuă Noviţki — se vor cere realizări concrete, îndeplinirea planului, care va fi semnat de mine şi de dumneata şi aprobat de guvern. O dată însă ce te-ai obligat, ai semnat — trebuie să execuţi, să răspunzi cu capul. Iată, Alexei Nikolaevici, regula noastră de conduită.

— Admirabilă regulă! Pavel Denisovici, sînt în întregime de acord cu dumneavoastră.

— Ei bine, am epuizat, mi se pare, şi chestiunea a doua. Sper că nu te vei opune dacă am să te rog să fii reprezentantul institutului la comisia de aviaţie de pe lîngă Comitetul de Stat al Planificării.

— Nu, de ce să mă opun — răspunsei eu demn. — Linia noastră îmi este clară.

În sfîrșit, am trecut la problema a treia, poate cea mai interesantă pentru amîndoi : am început să vorbim despre proiectul uriașului nostru viitor institut, al uzinei noastre experimentale. Aveam pregătite o serie de propuneri. Le-am studiat împreună. Noviţki a aprobat aproape totul. În afară de uzină, am proiectat peste zece laboratoare. Unele instalaţii, la care mă gîndeam de mult, ne-am hotărît să le construim cu propriile noastre forţe, chiar în institut. Asta a constituit încă o sarcină pentru supusul dumitale servitor. Am elaborat și planul calendaristic de orientare pentru executarea desenelor.

Din biroul directorial, unde petrecusem amîndoi trei sau patru ore, am ieșit călcînd ferm, ducînd sub braț atlasul „D-24", pe a cărui copertă fosta denumire fusese tăiată prin două linii trase cruciș și înlocuită cu noua denumire scrisă cu litere mari, în creion albastru, și dosarul meu cu tot felul de schiţe și însemnări, făcute cînd de mîna mea, cînd de a aceluia care scrisese apăsat, cu creionul albastru.

La capătul coridorului, m-a întîmpinat prin fereastră soarele de iarnă, care coborîse destul de jos pe cer. Asta mi s-a părut un semn bun. În faţa mea se întindea o cărăruie dreaptă, netedă — covorul de pe coridor. Cu lumina în faţă, nu vedeam unde se termină : aveam impresia că merge pînă departe. Mi-am zis că și asta poate fi de bun augur. Pășind, am ciulit urechile să-mi dau seama dacă dușumeaua nu saltă elastic sub paşii mei. Nu, nu sălta... Slavă domnului! Au fost destule dușumele și trotuare care mi-au săltat sub picioare. Au fost și s-au dus. Ajunge !

De ce te uiţi așa ? Aștepţi un „și, deodată" ? Nu, în ziua aceea, primind de la Noviţki un vagon de treburi pentru un an și jumătate-doi, presupuneam — ba, mai mult chiar, eram convins — că obţinusem totodată și o garanţie absolută împotriva a tot felul de eventuali „și deodată".

7

Acum, înainte de a trece la evenimentul despre care îţi voi vorbi mai departe, am să schiţez în fugă cîteva momente.

Primul — pur liric. Cînd m-am întors de la Noviţki în biroul meu, am pus pe masă atlasul cu planşele motorului, pe care îl consideram şters din viaţa mea şi la care mă sileam să nu mă mai gîndesc. Şi acum, oricît l-aş fi transformat, tot nu avea să reînvie ca motor de avion. Ei bine, după ce am pus atlasul pe masă şi am deschis coperta, mi-am văzut din nou creaţia şi amintirile mi-au năvălit în suflet. Mi-am amintit de toate : cu cîtă încîntare îl schiţasem pe „D-24", închis în cameră după şedinţa de la Rodionov ; cum cîntam cu toţii nopţile „Sadko oaspe bogat", „puricînd" proiectul ; cum am întîmpinat anul nou în ger, lîngă acelaşi motor care cutremura văzduhul şi cum am ridicat paharul, arătînd în sus, spre cerul înstelat, unde motoarele noastre „D-24" vor ridica... Nu. Nu vor ridica nimic ! Pe puternicele avioane sovietice, pe avionul lui Ladoşnikov va fi instalat un motor de marcă străină „LMG", care figura sub numărul „D-30" şi se fabrica în serie la uzina de pe Volga.

În sertarul biroului meu se aflau desenele acestui motor. La timpul său, le examinasem cu atenţie, privindu-le ţintă, căutînd să mă lămuresc în ce punct anume fuseserăm înfrînt de străini. Am scos şi acum aceste planşe. Le-am desfăcut. Nu, puteţi face ce vreţi cu mine, tăiaţi-mă în bucăţi, dar tot n-am să fiu de acord că această construcţie este mai bună ca a noastră. Eram convins ca şi înainte că, în comparaţie cu „D-24", această ultimă noutate este înapoiată din punct de vedere constructiv, că nu are viitor, deoarece... Dar la ce bun mă mai gîndesc ? Asta se putea dovedi doar pe bancul de probă ; acolo fuseserăm înfrînţi. Constructorul lui „LMG" nu cîştigase asupra mea întîietatea nici

prin profunzimea, nici prin strălucirea, nici prin talentul concepției sale, ci... Prin ce atunci ? În Europa există o tehnică dezvoltată, cea mai modernă industrie de motoare, iar noi ne făurisem motorul fără o asemenea industrie, într-o luptă cumplită. Și orice s-ar zice, n-am biruit. Mi-a venit în minte un vers din Maiakovski : „Fac gură, dar în stare nu-s să dovedesc nimic".

Nu sînt în stare, mai exact — nu pot ! Atunci de ce să mai trăncănesc ? Sau să schiaun fără cuvinte, să schiaun jalnic, măcar și aici, în tihnă, singur cu mine însumi ? Drăcia dracului, aici doar nu e vorba de nenorocirea mea personală !

Aviația noastră atît de minunată, cu atîția piloți talentați, cutezători, care a dat lumii întregi teoria zborului prin lucrările lui Nikolai Egorovici Jukovski, va avea aripile retezate atîta timp cît nu vom putea produce motoare proprii de avion.

Țara întreagă luase un avînt nemaipomenit, marcat prin denumirile tulburătoare ale construcțiilor : Magnitka, Dneproghes, uzina de tractoare din Stalingrad, cea de automobile din Gorki, Uralmaș și așa mai departe, iar aici, în sectorul nostru, din pricina noastră, a proiectanților de motoare de avion, rămăsese un cogeamite gol în planul cincinal. Și la fiecare pas, literalmente la fiecare pas, acest lucru se va simți : Uniunea Sovietică n-are motoare puternice, proprii, de avion.

Novițki determinase linia institutului : „Vom construi motorul de mare putere în următorul cincinal". Și eu confirmasem acest lucru, consfințisem. Aici însă, în biroul meu, am gemut, fără să scot o vorbă. Doamne sfinte, în cincinalul următor ! Oare va trebui, cu adevărat, să mai așteptăm atîta groază de vreme ? Și nu se poate născoci nimic ? Dar ce poți născoci dacă nu există o bază, un punct de sprijin ? Da, mai întîi trebuie construită uzina experimentală a institutului. Altă cale nu există. Și ducă-se la dracu văicăreala !

Mi-am alungat toate gîndurile despre motorul meu pierdut, le-am înghesuit, cu pumnii parcă, undeva sub obroc și le-am încuiat acolo cu cheia. Răsucind-o în broască, am vîrît, în înțelesul strict al cuvîntului, desenele motorului „LMG" înapoi, în sertar. Nu vreau să le mai văd în ochi.

Acum să-ți povestesc cum, în ziua de șaptesprezece martie 1931, am comemorat zece ani de la moartea lui Nikolai Egorovici Jukovski. Cu puțin înainte de această dată, am primit un telefon de la Andrei Stepanovici Nikitin. Am uitat să-ți spun că lucra de mult la noi în institut și, de curînd, fusese ales secretarul organizației de partid. Devenise un excelent matematician-calculator. Mi s-a spus că fratele său îl numea în glumă „stea tîrzie".

Telefonul lui Nikitin a fost neașteptat.

— Alexei Nikolaevici, ce-ar fi să treceți pe la noi, pe la biroul de partid? Ne gîndim să organizăm o seară închinată memoriei lui Jukovski.

M-am dus imediat. În camera biroului de partid era agitație mare. Se și întocmise prima variantă a programului acestei aniversări. Nikitin îmi spuse că biroul mă roagă să țin referatul: „Jukovski și motoarele rusești".

— Ei, ce-ați mai inventat! — rostii eu tărăgănat.

Și am izbucnit în rîs din pricina intonației mele. Le-am explicat imediat că, exact cu aceeași intonație, vorbea, la timpul său, Nikolai Egorovici. După acest mic amănunt mi-am amintit și de altele: de borcănelul pătrat care servea drept călimară, astupat cu un dop obișnuit, de tocul ieftin de școlar pe care-l folosea întotdeauna Jukovski, de foile de hîrtie răspîndite peste tot, uneori chiar pe dușumea: sute și sute de file acoperite de sus și pînă jos de scrisul lui mare. Depănam amintirile cu glas tare, povestind tot felul de amănunte despre Nikolai Egorovici, iar tinerețul, prietenii mei cu care trecusem prin atîtea, erau dispuși să mă asculte la nesfîrșit.

— De povestit, vă pot povesti o mulțime de lucruri — am conchis eu — dar o să am oare timp să pregătesc referatul? Îmi cereți să pregătesc, în realitate, un întreg studiu. Și aproape toate materialele sînt nepublicate. Trebuie să le caut.

— O să vă ajutăm, o să ne ducem peste tot — spuse Nikitin. — Înțelegeți, Alexei Nikolaevici, cît de necesar este acum un asemenea referat pentru a întări în sufletul tuturor credința în cauza creării unui motor rusesc de mare putere?

L-am privit atent. Știa oare acest secretar al biroului de partid, om domol, voinic, lat în spate, care te atrăgea prin forța sa reținută, concentrată parcă, cunoștea el oare, sau bănuia măcar, zbaterea mea lăuntrică? Ca un răspuns dat privirii mele, îmi zîmbi.

— Jukovski a crezut doar în acest motor — zise el.

— Cum să nu — exclamai eu. — Dați-mi voie, prieteni, dați-mi voie! Chiar el mi-a spus că în cursul său de mecanică va scrie despre motorul construit de mine și de Ganșin. Nikolai Egorovici n-a terminat această carte, dar probabil că i s-au păstrat însemnările, vreun plan al lucrării, vreun conspect... Trebuie neapărat să le găsim. Pe urmă...

Din toate părțile mi s-a șoptit:

— Alexei Nikolaevici, trebuie să ne vorbiți și despre corespondența dintre Jukovski și Makeev, cu privire la motorul pentru avioanele „Ilia Muromeț".

— De asemenea și de articolul lui Jukovski despre principiul mișcării cu reacție. Trebuie să dezvoltați și această temă: „Jukovski și Țiolkovski [1]".

— Și, bineînțeles, amintirile personale! Neapărat să evocați și amintirile dumneavoastră personale!

---

[1] *K. E. Țiolkovski* (1857—1935) — om de știință și inventator rus, specialist în domeniul teoriei și tehnicii aparatelor de zbor cu reacție. (N. red. rom.)

— Mă apuc, prietenii ; mă apuc să lucrez ! — am declarat eu. — Am îngrozitor de multe treburi, dar o scot eu pînă la urmă la capăt.

Am mai stat, am mai vorbit despre Jukovski, despre felul cum am putea să-i cinstim mai bine memoria.

A doua zi, m-am dus la Institutul central de aviaţie şi am cerut manuscrisul lui Jukovski despre „ADROS"-ul nostru, pe care, cîndva, chiar eu îl predasem. Doamne, dumnezeule ! Din această lucrare nu reţinusem atunci decît ecuaţia pe care o folosisem în practică, ca un şcolar care se uită la răspunsul problemei. Şi cîte minunăţii nu erau acolo, o adevărată revelaţie ! Studierea acestor materiale, a lucrărilor lui Jukovski, în parte — după cum am mai spus — nepublicate, a fost pentru mine nu numai o pregătire pentru referat, dar, fără îndoială, şi un impuls pentru ceea ce am făcut ulterior.

8

Ţi-am mai spus cu ce senzaţie plăcută am pornit în această călătorie. Tot ce stabilisem împreună cu Novitki cu cîteva luni în urmă fusese aprobat de comisia planului cincinal, inclus în cincinalul institutului, printre care şi motorul de hidroglisor şi transformarea motorului „Hispano" pentru răcire cu aer şi încă o serie de lucrări de proiectare. Tot în aceste luni pregătisem planşele lui „GD-24" ; proiectul fusese studiat şi aprobat. În planul institutului nu figura un motor de mare putere. Dar, aglomerat peste măsură de o mulţime de alte treburi, aproape că nici nu mă mai gîndeam la el. Cel puţin aşa mi se părea.

La Leningrad se executa urgent o parte din comenzile noastre pentru utilarea institutului ; în procesul de producţie apăruseră diferite confuzii, dificultăţi, probleme ; plecam acolo să rezolv totul pe

loc ; mai duceam cu mine și unele desene suplimentare. În afară de acestea, aveam și un fel de misiune diplomatică — urmînd să am cîteva convorbiri cu trei-patru profesori din Leningrad, pe care voiam să-i atragem, în viitorul apropiat, la noi, în noul nostru ȚIAD.

Prima zi petrecută la Leningrad a fost foarte fructuoasă. Am fost la uzina „Motorul", mi-am întrebuințat timpul cu folos la Institutul politehnic, întîlnind cîțiva oameni de care aveam nevoie, într-un cuvînt, am fost extraordinar de ocupat. Și totuși, cam pe la amiază, fiind în anticamera cuiva, am ridicat receptorul telefonului și, uitînd că jurasem cu o zi mai înainte : „Să mi se usuce picioarele", am format numărul lui Ladoșnikov. Ne-am înțeles să-i fac seara o vizită acasă, pe bulevardul Kamenoostrovski.

Ladoșnikov m-a întîmpinat în vestibul și m-a dus în camera lui de lucru. Ambianța în care m-am trezit deodată nu amintea cîtuși de puțin camera din căsuța de bîrne de lîngă Ostojenka, unde Ladoșnikov studiase cîndva legile zborului, străduindu-se să fotografieze o muscă în zbor cu un aparat de filmat de fabricație proprie. Acum, pășind pe parchetul ceruit, examinînd mobila rînduită într-o ordine sobră, mărturisesc că nici nu-mi puteam măcar închipui, decît cu mare greutate, că în această locuință ceremonioasă din Leningrad ar putea nimeri vreodată o muscă.

Ultima dată mă văzusem cu Ladoșnikov în seara revelionului la familia Ganșin. De atunci trecuseră mai bine de doi ani. În acest răstimp, trecusem printr-un avînt și o prăbușire. Ba apucasem chiar să mă refac după insuccesele suferite și mă jurasem să nu mă mai avînt. Stăpînul casei nu aduse însă vorba despre treburile mele. El mă instală, primitor, într-un fotoliu de piele confortabil, foarte adînc, se așeză și el într-altul asemănător și începu să-mi pună întrebări despre Mașa.

Perseverent în toate, Ladoşnikov era perseverent şi în prietenie. Deasupra mesei sale de lucru, atîrnau, în rame scumpe şi severe, tablourile pe care i le dăruise sora mea. În centru se afla un buchet uriaş, pestriţ, de frunziş ruginiu, făcut de pictoriţă după braţul de frunze aurii pe care i-l înmînase Ladoşnikov înainte de a pleca la Leningrad.

— Transmite-i, Alioşa, că lecţiile ei n-au fost uitate... Am să-ţi arăt imediat ceva.

De undeva, din fundul bibliotecii, fu scos un album mare, greu, cu coperte de pînză groasă. Pe coli Watman, erau executate cu o mînă fermă, cînd în creion, cînd în peniţă, desene şi o mulţime de schiţe. Elicea, o aripă, trenul de aterizare, profundorul, ampenajul, avionul în întregime — cu un singur motor, cu aripi lungi, puternic... Probabil că Ladoşnikov era acum stăpîn pe arta acestui desen deosebit, de constructor. Mărturisesc că am admirat noua creaţie a lui Ladoşnikov, ce nu exista deocamdată decît în album, şi mi-am reţinut cu un oarecare efort exclamaţiile, de teamă să nu deschid vreo discuţie asupra intenţiilor mele.

Punînd albumul la loc în bibliotecă, Ladoşnikov mormăi :

— N-are decît să aştepte...

N-am întrebat ce trebuie să aştepte noul „LAD", ci m-am apropiat de perete să examinez cu cel mai mare interes un peisaj mic, în ulei. Iazul de la Orehovo... Maşa se ducea acolo să picteze... Apa verzuie, lintiţa de lîngă malul argilos... Aici, pe mal, într-o zi călduroasă de vară, vorbisem pentru prima dată cu Ladoşnikov student — un lungan cu cizme înalte, prăfuite — în timp ce lucram la motorul de barcă. „Te pomeneşti, Alexei, că odată şi odată ai să inventezi un motor propriu"... Pe-atunci ştiam să răspund cu bravură : „Cum să nu ! Negreşit !"

Tot mai studiam oglinda întunecată a iazului din Orehovo, cînd în cabinet a intrat soția lui Ladoșnikov.

— Alioșa, să-ți prezint pe soția mea. Liudmila Karlovna.

O vedeam pentru prima oară. Înaltă, de talia soțului ei, impresiona foarte mult. Poate că se aranjase special pentru musafir, însă părea că niciodată nu și-ar fi permis să fie altfel. Firește, ea era sufletul acestei case perfect rînduite. Pînă și tablourile Mașei fuseseră, de bună seamă, prinse de mîna ei; ea, Liudmila Karlovna, găsise pentru fiecare locul cuvenit.

— Poftiți la masă.

Am fost gata să dau peste un imens dulău de rasă, care-și însoțea stăpîna și, înjurîndu-mă în gînd, am intrat cu un pas demn în sufragerie. Mobilă masivă, de model vechi, curățenie. În toate se simțea un ritm de viață măsurat, egal. Interesîndu-mă de genealogia cîinelui, m-am așezat cuminte în fața tacîmului indicat.

Recunosc că doream din tot sufletul să fac o bună impresie Liudmilei Karlovna, să apar demn în ochii ei. Am căutat să-i prezint cît mai colorat două-trei aspecte din viața Moscovei și am fost răsplătit: am reușit de cîteva ori să provoc un zîmbet pe buzele gazdei. Este drept că am auzit și cîteva observații dezaprobatoare cu privire la viața agitată a moscoviților, în opoziție cu felul stăpînit de a fi al „petersburghezilor".

Ladoșnikov zîmbea din cînd în cînd, fără să vorbească, și veghea ca păharelul să nu-mi rămînă gol. Rosteam toasturi foarte reușite, spirituale. Liudmila Karlovna îmi puse întrebări în legătură cu munca noastră sub conducerea lui Noviți ki. Pentru a-mi sublinia propria mea stăpînire, le-am povestit despre jurămîntul făcut de a nu mă mai ocupa de fantezii infructuoase.

— Să mi se usuce mîna...

Gazdele — nu știu de ce — n-au rîs, deși n-au protestat și nici n-au obiectat nimic. Și, deodată, Ladoșnikov, dîndi la o parte pahărelul, spuse:

— Poate să aveți dreptate, stimate domn, retrăgîndu-vă.

Această expresie a lui Nikolai Egorovici, rostită la adresa mea, îmi alungă într-o clipă amețeala. Discuția nu se mai lega. Curînd, „stimatul domn" le-a urat gazdelor noapte bună și s-a tîrît spre hotel.

9

Dimineața m-au prins treburile. Am fost în cîteva locuri, am discutat chestiuni profesionale, în răstimpuri am admirat frumosul oraș, m-am desfătat cu soarele, soarele blînd de iunie al Leningradului. Căutam să nu-mi amintesc de vizita la Ladoșnikov. Și nu mă gîndeam, parcă, la nici un fel de motor de avion de mare putere.

Totuși, prietene, îți mai repet o dată: psihologia omului este cea mai uimitoare construcție de pe pămînt. Din cîte pot judeca din proprie experiență, există o lege a creației pe care eu o numesc „legea arcului". Ideea care te străfulgeră este ca o pocnitură a arcului, întors tare, care la un moment dat sare. Dacă ai făcut eforturi foarte mari pentru rezolvarea unei probleme, dacă ai meditat mult, cu încordare, asupra ei, dacă ai studiat cărți sau alte materiale legate de ea, prin asta ai pus în mișcare, ai întors arcul creației. Apoi, într-un fel sau în altul, ai terminat cu problema dumitale: fie că ai rezolvat-o, fie că, dimpotrivă, ți-ai recunoscut falimentul, ai depus armele, ai dat înapoi și ai încetat să te mai gîndești oficial la ea (Berejkov s-a exprimat chiar așa: „ai încetat să te mai gîndești oficial"; să rămînă deci expresia lui); ai depășit, după părerea ta, limita. Cu toate acestea, arcul bine întors nu contenește să acționeze: prelucrarea creatoare

a aceleiași teme se desfășoară în anumite sfere ale conștiinței, undeva, nu în focar, nu în cîmpul vizual, ci poate chiar în sfera subconștientului.

Și, în sfîrșit, principalul. Acest arc parcă se întorcea din nou în mine. Se întorcea într-una. Amintește-ți de atmosfera acelor vremuri, pe care am încercat în mai multe rînduri să ți-o schițez. Un motor puternic, un motor sovietic de mare putere! Luîndu-mi o vreme rămas bun de la visul de a deveni autorul acestui motor, auzeam, totuși, vorbindu-se mereu de el. Rodionov pomenea de motor în fiecare cuvîntare, la fiecare întîlnire. Chiar și lucrările nepublicate ale lui Jukovski, pe care le citisem de curînd, te duceau la aceeași concluzie. Acest motor a sunat ca o lozincă în seara închinată memoriei lui Jukovski. Același lucru se discuta în diferite variante la majoritatea ședințelor dedicate elaborării planului cincinal, la care participasem în în modul cel mai conștiincios. Imperativul creării unui asemenea motor pentru țară încordase atît de mult situația, încît atmosfera timpului părea încărcată cu electricitate.

Probabil că în cursul acestei jumătăți de an, din ziua cînd i se pusese cruce lui „D-24", arcul creației fusese atît de bine întors în mine mai-nainte, încît își urmia calea. Așa presupun.

10

Cam în a cincea zi a sosirii mele la Leningrad, m-am dus la uzina „Kommunist". Deoarece nu mă grăbeam, am stat aproape o oră în cabinetul vechiului meu cunoscut — Ivan Alexeevici Makașin, șeful biroului de proiectări-desene. Întîlnirea a fost extrem de agreabilă. Am trecut în revistă tot felul de noutăți, am glumit, am rîs.

Apoi, la fel de bine dispus, am pornit să hoinăresc prin secții. Am coborît în atelier pe-o scară

interioară. Ce-i asta? La fereastră, pe un postament, era așezat un motor de avion pe jumătate demontat. L-am privit cu atenție. Drăcia dracului, este „LMG" — dușmanul meu, rivalul meu urît, căruia i se pusese la dispoziție uzina construită pentru „D-24". Oare motorul ăsta a și fost produs la noi, pe Volga? Da, iată gravată marca noastră „D-30".

La institut nu mai primisem motoare noi pentru cercetări: vechiul nostru centru experimental se mărea și pereții fuseseră dărîmați. Cunoșteam detailat acest motor german din desene. Îl analizasem îndelung, dar pe „D-30" îl vedeam în natură pentru prima dată.

M-a cuprins tremurul. Stăteam și-l priveam. Și, închipuiește-ți, a fost suficientă această singură privire, ca să producă în mine descărcarea creatoare. Acest lucru poate fi asemuit loviturii percutorului în capsa proiectilului sau, vorbind mai simplu, căderii unei scîntei în butoiul cu pulbere. E suficient doar o clipă, ca toată energia potențială pe care o conține în sine pulberea (un praf ce pare atît de nevinovat pînă la căderea acestei scîntei) să se elibereze.

Exact într-o clipă am văzut limpede că noul motor trebuie construit pe baza lui „D-30". Nu, nu m-am exprimat bine. Pe baza utilajului care servea la producția lui „D-30". „De ce să visez la un motor propriu, de ce să proiectez, dacă nu avem o industrie modernă?" — gîndeam înainte. Cum așa, n-avem? Doar motorul acesta, blestematul „LMG", n-a fost fabricat în Germania, ci într-o uzină a noastră, sovietică!

Dumneata poate vei întreba: de ce la uzina de pe Volga nu s-a putut produce motorul „D-24" și, în schimb, s-a putut produce ceva nou? Răspunsul îmi apărea clar: pentru că „D-24" nu fusese pus la punct. Nu fusese pus la punct după ce ne chinuise

lipsa unei baze puternice. Şi în cei doi ani pierduţi de noi, construcţia nepusă la punct îmbătrînise. Acum, văzînd creată, cu ochii mei, baza pentru un motor complet nou, am înţeles: iată baza pentru punerea la punct. O premiză justă duce întotdeauna la raţionamente şi concluzii uimitor de juste.

Repet, toată problema unei construcţii noi, de mare putere, fusese probabil gîndită de mine fragmentar şi neprecis în anumite sfere ale conştiinţei, dar numai atunci, lîngă motorul „LMG", în atelierul uzinei „Kommunist", mi-a apărut în faţă cu o claritate uluitoare ideea noului motor. Şi nu mai raţionam: vedeam!

11

Ce luasem de la „D-30"? Un singur lucru: cilindreea. Chiar August Ivanovici Şelest indicase în urma unor îndelungate cercetări cea mai potrivită cilindree pentru motoarele mari, puternice. „D-30" avea asemenea cilindree. Tot restul construcţiei motorului îl negam, îmi repugna. Şi înainte văzusem limpede că în el, în ansamblul lui, în concepţia însăşi a motorului, nu sînt exprimate tendinţele avansate, progresive, ale tehnicii. Nu fuseseră dezvăluite şi folosite posibilităţile ce se ascundeau în cilindrii mari. „D-30" atingea o mie opt sute rotaţii pe minut. Puţin! Mult mai puţin decît ceea ce s-ar fi putut realiza, dacă... Da, da, îmi şi vedeam creaţia. La duşmanul meu, cilindrii nu alcătuiau un grup unit, ci erau plasaţi unul cîte unul şi fixaţi destul de ingenios. Afară cu toată subtilitatea asta, la dracu cu tot ansamblul! Blocul, un monolit de metal — iată baza noului motor. Mi-au apărut îndată în minte formele lui. Oho, cum creştea turaţia! Două mii! Două mii o sută! Distingeam construcţia imaginată pînă în cele mai mici detalii. Îmi amintesc că am fost gata să ţip cînd am zărit cu ochii minţii

chiulasa bloc, a motorului. Construcția bloc a chiulasei, aici era tot nodul gordian, în aceasta consta rezolvarea întregii probleme. Mi-am imaginat dintr-o dată această chiulasă în formă de tub de absorbție, comod pentru trecerea gazelor. Oho, cum a început să se rotească arborele principal! Ce-ar fi să luăm cîte ceva și de la „ADROS"? Fulgerător, mi-am amintit de manuscrisul lui Nikolai Egorovici, pe care-l recitisem de curînd. Oho! Două mii cinci sute de rotații pe minut! Și chiar mai mult! Aproape trei mii! Construcția nu mai suportă această putere. Deci să mai mărim și rigiditatea. Chiar pe loc, înmărmurit, încremenit parcă, mi s-a descoperit deodată modalitatea de a fixa în mod rigid chiulasa. Ea se strîngea de carter prin șuruburi de ancorare. Desigur, ancorare — aceasta înseamnă cea mai temeinică fixare. Da, în fața mea se afla o construcție complet originală, care nu semăna cu nici una din lume — și nu o construcție americană, ci o construcție a noastră, rusească, construcția noastră sovietică, un motor care realiza peste două mii cinci sute rotații, adică... Adică un motor de o mie cai putere. Asta însemna un salt, un adevărat salt în industria motoarelor de avion, deoarece modelele străine cele mai puternice, „Taifun", „Leopard" sau „LMG" ajunseseră pe-atunci doar pînă la opt sute-opt sute cincizeci cai putere. Nu cumva este... Nu cumva este Realizarea cu literă mare? Și oare există într-adevăr baza unde putea fi construit și pus la punct un asemenea motor? Da, există! Uzina de pe Volga există și funcționează. Aici era cheia rezolvării, tot sensul creației mele.

Am mai stat cîtva timp înlemnit, prinzînd parcă cu urechea vuietul noului motor, simțindu-i trepidația. O să reziste oare la o asemenea solicitare? O să reziste șuruburile? Nu, motorul n-avea nici un punct slab.

Apoi, uitînd cu desăvîrşire de ce venisem de fapt la uzină şi încotro mă îndreptam, m-am întors repede pe aceeaşi scară. Îmi amintesc că, intrînd din nou la Makaşin, am spus maşinal:

— Bună ziua.

El m-a privit cu uimire.

— Bună ziua. Nu ne-am văzut de mult.

— Ivan Alexeevici, scuză-mă, am o rugăminte la dumneata.

— Poftim. S-a întîmplat ceva?

— Nimic. Trebuie să desenez puţin. Fă-mi un serviciu, dă-mi o planşetă.

— Asta-i tot? Am să aranjez imediat.

Întîmplător, un inginer de la biroul de proiectări era bolnav în ziua aceea şi Makaşin m-a condus în sala de desen, unde mi-a pus la dispoziţie masa lui, aşezată lîngă o fereastră mare, deschisă.

— Să-ţi dau o trusă de desen?

— Nu, mulţumesc. Numai un creion şi hîrtie.

Prinzînd o coală mare pe planşetă, m-am apucat îndată să desenez. În extazul creaţiei, cu urechile şi obrajii aprinşi, fără să văd absolut nimic în jur, fără să mă ating de gumă, am desenat toate secţiunile transversale ale motorului, transpunîndu-l din imaginaţie pe hîrtie. La un moment dat, mi-am privit mîna în care ţineam creionul. Doamne, doar nu e mult de cînd făcusem un jurămînt, pe care zilele trecute îl repetasem la Ladoşnikov: „Să mi se usuce mîna, dacă..."

Nu, nu se usca...

Desenam, iar în minte îmi apăreau în fugă o serie de imagini parcă străine... Iată-l pe Rodionov cum mă scutura de umeri, după ce zărisem coşurile uzinei din aerosania ce goneşte pe oglinda Volgăi acoperită cu zăpadă. Iată-l din nou pe acelaşi Rodionov, cu chipul lui uscăţiv, aprins de bucurie, cum mă priveşte încrezător în ziua cînd am alergat des-

perat la el, sperînd că voi găsi totuși o soluție și că vom putea produce la uzina de pe Volga un motor sovietic, nu unul străin...

Stînd lîngă fereastră, n-am observat cum s-a apropiat noaptea albă a Leningradului. Makașin, care fusese ocupat la o consfătuire, a trecut seara tîrziu pe la biroul de proiectări. În sala uriașă m-a găsit singur ; nu vedeam și nu auzeam nimic, sau, cum s-a exprimat el mai tîrziu în mod delicat, eram puțin cam prostit. Susținea că m-a strigat de cîteva ori. Nu m-am dezmeticit decît după ce am auzit în spatele meu un sunet ciudat, nearticulat. Era strigătul de uimire pe care l-a scos bunul Ivan Alexeevici, aruncînd o privire asupra desenului meu. Văzuse secțiunea transversală a unui motor de avion de mare putere, o chiulasă bloc, cu buloane de ancorare, o construcție nemaiîntîlnită, care nu semăna cu nici una, distingîndu-se prin linii simple, line, ce se rotunjeau și se terminau firesc și ușor. După ce-și manifestă surprinderea, mă întrebă :

— Ce-i asta ?

— Un motor de o mie cai putere.

— Dar cum de-ai făcut ?... Cînd ai făcut totul ?

— Acum...

Makașin s-a îndoit de afirmația mea. Și, imaginează-ți, nici pînă astăzi nu mă crede.

13

— Ivan Alexeevici — am spus eu — dă-mi voie să mai stau puțin.

— Dar de mîncat, ai mîncat ceva ?

Abia în clipa aceea mi-am amintit că fusesem invitat la prînz la niște cunoscuți.

— Nu, n-am mîncat. Cît este ceasul ?

— E trecut de unsprezece.

— De unsprezece ?

Pierdusem invitația. Trebuia să telefonez imediat, să-mi cer scuze. Cu toate acestea, închipuiește-ți că am uitat în aceeași clipă și de această bună intenție. Îmi amintesc doar următorul moment: privirea mi-era fixată asupra telefonului și nu-mi dam seama de ce îl tot privesc. Și din nou m-am cufundat, cu cap cu tot, în lumea închipuirilor mele. Ce mi-a mai spus Makașin, cum și cînd a plecat, nu mai știu.

M-a trezit a doua oară aceeași exclamație nearticulată, venită din spate. Era tot Makașin, care din nou se minuna. Am aflat că fusese acasă și, îngrijorat de soarta mea, se întorsese și-mi adusese de mîncare. Și iarăși nu-i veni să creadă că din clipa în care mă lăsase, am putut desena atîta. Acest om admirabil, un inginer foarte onest, aparținea categoriei de proiectanți care socotesc că orice creație trebuie să-și facă veacul luni întregi pe masa de desen.

Firește că și această cale de creație este legitimă. Fiecare construcție își are istoria ei. Există însă, după părerea mea, o singură regulă generală: dacă n-ai aprofundat și, mai mult decît atît, dacă nu ți-ai trăit tema, dacă ea n-a pus stăpînire pe cele mai adînci cute ale conștiinței tale, dacă arcul creației n-a fost întors, ea nu se poate declanșa.

Așadar, spre dimineață, toate secțiunile transversale le aveam terminate. Pînă la venirea colaboratorilor am ațipit o oră-două în biroul lui Makașin. În curzul zilei, jumătate din uzină a defilat prin fața mesei mele. Toți priveau proiectul. S-au încins discuții dacă am soluționat just sau nu anumite probleme: construcția arborelui principal, a chiulasei, metoda de fixare, supapele și așa mai departe. Ascultam, ripostam, îmi trăiam creația și o vedeam din ce în ce mai limpede.

Trebuie să-ți mărturisesc că viața a dezvoltat în mine o trăsătură pe care o consider binefăcătoare pentru un proiectant-inventator — o trăsătură pro-

prie de fapt inginerului sovietic. Cînd se apropia de masa mea un coleg de profesie, n-am avut niciodată dorința să-mi acopăr desenul, să-l ascund, pentru ca, doamne ferește, să nu mi se fure vreo idee. Eram bucuros întotdeauna să aud diferite păreri asupra muncii mele. Îmi dau seama ce mult înseamnă pentru un proiectant procesul expunerii și al discuției în contradictoriu. Ideea pe care ți-o imaginezi grafic sau în obiect se întruchipează deosebit de viu în cuvinte și, în felul acesta, se verifică lacunele și confuziile existente. Povestești, îți expui ideea și în față ți se profilează mai limpede diferitele dificultăți, punctele deosebit de complicate și, adeseori, ți se dezvăluie deodată diferite aspecte ale problemei, la care pînă atunci nici nu te-ai gîndit. Ba uneori se întîmplă ca, fără să fi luat vreo hotărîre în prealabil, fără să fi desenat, ci doar gîndindu-te la o anumită problemă, să iei prima variantă ce-ți iese în cale, conștient poate de la început că nu-i bună, și să te adresezi unui coleg: „Prietene, știi, mi-a venit ceva în minte!" Și-i povestești totul. Bineînțeles că interlocutorul îți răspunde: „cutare și cutare lucru nu-i bine". Știai și tu că nu-i bine, dar el argumentează și-ți spune punctul său de vedere cu desăvîrșire personal, prezentîndu-ți problema sub un nou aspect. Într-o asemenea discuție îți clarifici ideea.

Ladoșnikov spunea întotdeauna că doar oamenii mărginiți se tem de concurență. Adevărații creatori prețuiesc legătura cu orice talent, deoarece în felul acesta ei își înnobilează, își purifică propriul lor talent...

14

Cînd desenele au fost terminate, în primul rînd am dormit pe săturate. Cum m-am trezit dimineața, m-am grăbit spre bulevardul Kamenostrovski.

Am fost primit de Liudmila Karlovna. Gătită, îngrijit pieptănată, mi-a dat să înțeleg în modul cel mai politicos că în timpul zilei soțul ei nu este niciodată acasă.

— Dar unde-i acum ?

— Vă pot spune cu aproximație că nu este nici în oraș.

— Nici în oraș ? Dar să-i telefonez nu s-ar putea?

— Nu...

Ce ghinion ! În oglinda din vestibul, am putut vedea cum arată un om deprimat de-o asemenea veste. Este o priveliște destul de tragică, mai ales cînd omul nostru stă încremenit cu un rulou foarte gros de desene strîns la piept, adică în așa-zisa poză clasică a inventatorului.

Fără să aștept invitația, am intrat în cameră și m-am așezat pe-un scaun. Mă scotea din fire aerul imperturbabil al acestei leningrădence. Ce-o fi găsit Ladoșnikov la ea ? E înțepată și are sînge de pește în vine...

Cu toate acestea, am fost nevoit să-mi retrag imediat lamentările. Jur că femeia aceasta s-a transfigurat, auzind cuvintele „motor de mare putere". M-a silit să-i istorisesc povestea ultimelor zile, apoi, energică, s-a apucat să dea telefoane. În cele din urmă, a chemat o mașină și, împreună cu mine, am pornit în căutarea lui Ladoșnikov. Pe drum mi-a spus :

— Mihail zicea că te poți aștepta la orice din partea dumitale.

Ai să mă crezi ? Cuvintele acestea, în gura ei, sunau ca o aprobare.

15

Liudmila Karlovna m-a dus pînă la ghereta de control a aerodromului, care aparținea, după cîte am înțeles, uzinei unde se fabricau „LAD"-urile. La început n-au vrut să-mi elibereze permis de in-

trare. Funcționarul de serviciu fiind chemat la poartă mi-a explicat că în clipa de față nu se poate ajunge la Ladoșnikov și nici nu se poate telefona: Mihail Mihailovici urmărește o probă, este strict interzis să fie deranjat în acest timp.

M-am jurat că n-am să-l deranjez, că voi aștepta cuminte pînă se va libera. Liudmila Karlovna a adăugat și ea un cuvîntel. Cu ajutorul ei, rezistența flanc-gărzii din ghereta de control a fost înfrîntă: am căpătat permisul. Mi s-a indicat o clădire cu etaj, probabil foarte luminoasă în interior, atît de multe geamuri avea. În cîteva clipe am fost în anticameră — închipuiește-ți că pînă și aici, pe aerodrom, s-a ivit această anticameră de care nu poți scăpa — am trecut hotărît pe lîngă secretarul buimăcit și am intrat în biroul proiectantului-șef.

Lîngă una din ferestre era o masă de scris mare, ca să nu spun uriașă. În apropiere — o altă masă înclinată de desen, pe care se zărea — albă — coala prinsă în pioneze. La nici una din mese nu ședea nimeni. Unde o fi Ladoșnikov? În fine, prin ușa larg deschisă ce dădea spre balcon, l-am văzut. Ședea acolo, pe balcon, într-un fotoliu ușor, împletit, rezemat comod de spătar, cu picioarele-i lungi întinse. În mîini ținea un binoclu prismatic, puternic. Fără îndoială, nu auzise cînd am intrat. După poziția în care ședea, părea foarte liniștit și ai fi crezut că nu face nimic, privind doar în depărtare. Mi-am amintit că, la conacul Orehovo, în fiecare dimineață, Jukovski ședea și el pe bancă în grădină. Așa își începea ziua de lucru. Privind în depărtare, el se lăsa în voia gîndurilor.

Deodată Ladoșnikov și-a dus binoclul la ochi. Pe cerul albastru am zărit punctul unui avion. Probabil că Ladoșnikov urmărea încercarea noului său aparat. Am pășit pe balcon.

— Mihail, iartă-mă că dau buzna peste tine... Dar s-a petrecut ceva...

— Ceva uluitor?

Ladoșnikov știa, bineînțeles, de cîte ori mi se întîmplase să fac boacăne. Eu singur îi povestisem cum m-am prezentat o dată la Șelest cu planșele unei extraordinare turbine cu gaze și primisem în schimb invitația de a ocupa un post de desenator. Totuși, acum n-am binevoit să-i remarc ironia.

— Chiar așa! Am construit un motor de o mie de cai putere.

— Într-o zi?

— Nu chiar. În cîteva. Dar soluția mi-a venit, închipuiește-ți, într-o clipă.

— Dintr-o dată?

Lucrînd toată viața planificat, Ladoșnikov nu cunoștea nici un fel de „dintr-o dată". Totuși, prin ironia lui răzbătea altceva. Mă privea cu totul altfel decît la el acasă, cînd îmi repetasem jurămîntul. Acum i-am vărsat tot sacul: cum am venit la uzina „Kommunist", cum am aruncat o privire asupra motorului străin, care se producea la noi pe Volga, cum am înlemnit contemplînd noul motor ce-mi apăruse în imaginație.

— Să mergem la masă... să-ți arăt desenele — insistam eu.

Mihail s-a ridicat, m-a examinat pe sub sprîncene.

— Bine, dă-mi desenele...

Pe masa lui uriașă de lucru am întins mai întîi vederea generală a motorului, apoi i-am arătat una după alta toate secțiunile. Ladoșnikov se uită mult la fiecare desen. Am încercat să-i explic unele lucruri, el însă mă opri de fiecare dată, bombănind:

— E limpede...

În sfîrșit, am pus pe masă ultima coală de hîrtie. Ce va spune acum Ladoșnikov? El a ridicat capul. Doamne, de cît timp nu mai văzusem asta: ochii îi deveniseră mari, strălucitori.

— Vrei să-mi cunoști părerea? — întrebă el. — Nu știu dacă aș avea dreptul s-o spun dintr-o privire. Totuși, cred că trebuie să zbori imediat la

Moscova şi să-i aduci chiar azi la cunoştinţă lui Noviţki...

Venise rîndul meu să zîmbesc.

— Ei, chiar azi...

— Da. Îţi dau un avion...

Probabil că aveam aerul cel mai tîmpit. N-am găsit nimic mai bun decît să-l întreb :

— Dar cum să-mi justific plecarea ?

— Nu ăsta e lucrul cel mai complicat — spuse Ladoşnikov — o să aranjăm noi la urmă.

Închipuieşte-ţi, două ore mai tîrziu zburam spre Moscova, pe un „LAD-3" de două locuri. Constructorul „LAD"-urilor mă aşezase chiar el în cabină.

16

La Moscova i-am telefonat lui Noviţki de pe aeroport. Am reuşit să-l găsesc în birou.

— Pavel Denisovici, m-am întors.

— De ce aşa de repede ? S-a întîmplat ceva important ?

— Da, foarte important. Vorbesc de la aeroport şi vin îndată la dumneavoastră.

— Bine, îţi trimit maşina.

— Nu-i nevoie, ajung mai repede cu un taxi.

— E aşa de urgent ?

— Da, Pavel Denisovici, foarte urgent.

— Bine. Te aştept.

Cu valiza şi servieta, cu sulul lung din hîrtie de desen legat cu o sforicică, m-am aruncat în primul taxi ce mi-a ieşit în cale şi am gonit spre institut.

Şi iată din nou strada noastră de-a lungul căreia s-a întins pe distanţă de o verstă gardul nou de scînduri, iată intrarea în institut, vestibulul, scara largă, spre etaj, uşa cabinetului directorial. De altfel, prin ea nu se mai putea intra la Noviţki. Era căptuşită cu pîslă, bătută cu muşama şi con-

damnată. În cabinet ducea o altă uşă din camera învecinată, unde Noviţki îşi instalase anticamera-secretariat.

Şi biroul se schimbase. Masa de lucru fusese mutată lîngă un perete lateral. Noul serviciu de scris din oţel de avion precum şi cele cîteva dosare şi cărţi erau aşezate în cea mai perfectă ordine. Unele cărţi de pe masă reprezentau un text bătut la maşină, legat: „Tabloul de titluri al ŢIAD-stroiului", „Planul cincinal al industriei aviatice" etc. Coperţile erau roşii, iar muchiile paginilor — aurii. Se vede că cineva se străduise peste măsură pentru director. Nu mai era nici urmă de şapcă în cui, nici de ceainic electric pe pervazul ferestrei. Acum lui Noviţki i se aducea ceaiul din anticameră. Deasupra mesei atîrna planul general al ŢIAD-ului, lipit pe pînză. Prin fereastră se zărea şantierul. Terenul fusese împărţit, se clădeau corpurile de casă.

Şi Noviţki era îmbrăcat altfel. Nu mai purta bluza din postav militar, cum ţi l-am descris întotdeauna, ci era într-un costum de haine de vară, larg, de dril. În această jumătate de an, de cînd preluase conducerea institutului, Noviţki lucrase mult la noi şi, cum se zice, cu rîvnă; pornise din plin construcţia, îndreptase situaţia în institut, obţinuse exactitate în toate. Avea de gînd să plece în concediu după întoarcerea mea. Pe obrazul său plin, ras, se cunoşteau din nou urmele oboselii: un ten gălbui, nesănătos, faţa umflată, mici pungi sub ochii totuşi foarte vii. Acum privirea îi era puţin îngrijorată. Ridicîndu-se în întîmpinarea mea, Noviţki spuse în glumă:

— Prin urmare, cum spune Gogol: „Domnilor, v-am poftit ca să aduc la cunoştinţă o veste foarte neplăcută".[1] Aşa să fie oare, Alexei Nikolaevici?

[1] Cuvintele de început ale comediei „Revizorul" de N. V. Gogol, rostite de primarul care anunţă sosirea revizorului. (N. red. rom.)

— Dimpotrivă, vă aduc o veste foarte plăcută, Pavel Denisovici.

Desfăcînd într-o secundă sforicica, am așezat desenul pe masa directorului, presînd repede colțurile colii Watman cu ce mi-a venit mai la îndemînă : serviciul greu de scris, scrumiera, un teanc de dosare, o carte groasă. Novițki mă urmărea în tăcere. Apoi se aplecă deasupra mesei fără grabă.

— Ce ai aici ?

— Un motor de o mie cai putere.

N-am mai adăugat nimic. Orice inginer motorist, cu atît mai mult unul deosebit de înzestrat și cu aptitudini de constructor ca Novițki, înțelegea limpede și fără comentarii ce însemnează în întrecerea mondială dintre motoare aceste cuvinte : „un motor de o mie cai putere".

Novițki stătea rezemat cu amîndouă mîinile de marginea mesei. Nu știu de ce îmi amintesc și acum de aceste mîini, cu păr des pe degete și pe dosul palmei.

— Așa — rosti el, privind încă desenul. — E opera dumitale ?

— Da, Pavel Denisovici.

Fără să spună vreun cuvînt, așeză la locul lor scrumiera, serviciul de scris, dosarele și cartea. Colile de hîrtie Watman se răsuciră de la sine.

— Așa — rosti el și se așeză în fotoliu.

Acum am văzut că Novițki era foarte supărat. Dintr-o dată i se umflară pungile de sub ochi. Totuși se stăpînea.

— Ia loc...

Simțind tot mai mult că se va întîmpla ceva rău, m-am lăsat în fotoliu, de parcă m-aș fi prăbușit din ceruri pe pămînt.

— De treburile dumitale personale — continuă Novițki — ne vom ocupa, dacă-mi dai voie, mai tîrziu... Povestește-mi, te rog, ce-ai făcut.

— Pavel Denisovici, dar nu e vorba de nici o treabă personală !

— Bine. Deocamdată să nu discutăm. Cum stau comenzile noastre?

N-am răspuns. De fapt, nu dusesem la bun sfîrşit nici una din treburile încredinţate, iar Noviţki, foarte sever, îmi punea întrebări, înşirînd toate sarcinile cu care plecasem la Leningrad, de parcă le-ar fi citit după o listă. Din listă făceau parte şi motorul de hidroglisor şi utilajul a cărui pregătire întîrzia şi multe altele.

— Aşa! Cu cine te-ai văzut dintre profesori? — întrebă Noviţki? — Cu cine ai căzut de acord?

Am bombănit:

— Abia începusem tratativele.

Şi-a încrucişat braţele pe piept. Probabil că totul colcotea în el. Simţeam că-i gata-gata să dea cu pumnul în masă, însă Noviţki s-a ridicat, s-a apropiat de fereastră, şi-a scoş ţigările din buzunar, şi-a aprins una şi s-a întors spre mine.

— Uite ce este, tovarăşe Berejkov... Una din două... Ori lucrăm împreună, ori... — Păşi spre masă, rupse cu o mişcare bruscă o foaie curată dintr-un blocnotes mare şi mi-o puse în faţă. — Iată hîrtie; scrie-ţi cererea de demisie. Să ne despărţim.

— De ce Pavel Denisovici? Nici nu v-aţi uitat bine la desene! N-aţi ascultat...

— Am să mă uit. Asta ţi-am promis. Scuză-mă, dar ai dat dovadă de cel mai înalt grad de lipsă de răspundere. Este o faptă anarhică, sau, în cel mai bun caz, copilărească.

— Pavel Denisovici!

— Fii bun şi ascultă-mă. Nu vorbesc cu dumneata ca un cunoscut oarecare, ci în calitate de director, de şef al dumitale, de reprezentant al statului sovietic. Dumneata ai plecat într-o delegaţie, te-ai obligat să îndeplineşti o misiune de care depinde punerea în funcţiune, la termen, a unui foarte important obiectiv, pentru care răspundem cu capul în faţa guvernului şi care este înscris

aici... — De data aceasta Noviţki bătu, totuşi, în masă, cu cartea cu coperta roşie, tare. — Pleci şi uitînd de datoria dumitale...

— Pavel Denisovici, datoria mea...

— Te rog să nu mă întrerupi... Uitînd de obligaţiile dumitale, binevoieşti să te ocupi de treburi personale, de nişte inventii pe care nimeni nu ţi le-a cerut.

— Pavel Denisovici, ăsta...

— Ăsta este anarhism de la început pînă la sfîrşit. Faci pe geniul individualist. Dacă doreşti să lucrezi cu noi, supune-te în primul rînd rînduielilor statului, planului, disciplinei. Pe front, pentru o asemenea faptă te-aş fi trimis în faţa tribunalului revoluţionar. Aici însă... Poftim, poţi să-ţi scrii cererea de demisie. Chiar astăzi vei fi eliberat de toate obligaţiile dumitale.

Tăceam, simţind cum acest om autoritar, cu mîna grea, mă striveşte, mă subordonează. Tăcu şi el un timp.

— Aşa... Trebuie să-ţi fac o mustrare scrisă.

— Pavel Denisovici, am doar o singură justificare.

— Care anume?

— Aceste desene! — Am arătat spre colile de hîrtie Watman, care tot mai zăceau sul pe masă. — Pavel Denisovici, n-am întîrziat chiar atît de mult! Chiar azi poate fi trimis cineva la Leningrad. Eu însă nu îndrăznesc să mai pierd nici o zi. Ştiţi cît de necesar este acest motor. Am fost în drept...

— Nu, n-ai fost în drept. Şi ăsta este un raţionament individualist. Ţi-a trăsnit ceva prin cap şi i-ai dat dracului pe toţi şi pe toate! Iartă-mă, dar noi nu ne conducem în felul acesta, nu ăsta-i principiul nostru.

Felul în care pronunţa cuvintele: „al nostru", „cu noi", „noi", mă şoca, mă supăra cum mă supărase şi altă dată, la prima noastră întîlnire. Iar îmi venea să strig: „Dar eu ce sînt, nu-s de-al nostru?

Nu noi ? Nu statul ?" Atunci însă, în zăpăceală, nu mi-am putut formula clar acest simțămînt.

Novițki apăsă pe butonul soneriei. Apăru secretara-stenografă. El spuse :

— Fii amabilă și scrie... Vei bate apoi la mașină și-mi vei aduce la semnat. „Proiectantului-șef al institutului, A. N. Berejkov. Socotind inadmisibilă întoarcerea dumneavoastră samavolnică din delegație, vi se retrag sarcinile încredințate. Vă atrag atenția și vă rog..." Nu, șterge „vă rog", „și cer ca...".

Am intervenit :

— Pavel Denisovici, înțeleg că într-adevăr am nesocotit disciplina.

Novițki mi-a aruncat repede o privire. Chipul încruntat i s-a înseninat. Am văzut dintr-o dată pe fața lui un zîmbet prietenos.

— Alexei Nikolaevici, această recunoaștere mi-a-junge. Dă-mi-o încoace.

Luă de la stenografă foaia scrisă, o rupse și o aruncă în coș.

Iar eu... Ce să-i faci, prietene, dacă e să povestim, apoi să povestim totul. Simțeam în fundul sufletului că dacă ar fi fost să plec din nou — poți să mă și omori ! — dar aș fi procedat la fel. Aș fi uitat de totul pe lume și aș fi desenat motorul, deoarece știam cît este de necesar și aveam totodată o încredere oarbă în creația mea.

17

Novițki se adresă stenografei :

— Poți pleca... și trimite-ne, te rog, două pahare cu ceai.

Apoi îmi spuse :

— Ei, acum să ne uităm, Alexei Nikolaevici, la motorul dumitale de o mie cai putere. Ia un scaun... Vino lîngă mine.

Acest ton, aceste două pahare cu ceai erau, firește, un semn de împăcare. Novițki desfăcu singur desenele, privi atent mai întîi o coală, apoi alta, a treia.

— Nu înțeleg — rosti el — ce construcție ai luat ca bază. Asta e ceva...

— Nou! — am exclamat eu. — O atare soluție nu veți găsi, Pavel Denisovici, la nici un motor din lume. Cămașa cilindrului și acest bloc indestructibil consolidat prin chiulasa-bloc, cum și aceste șuruburi de strîngere, care strîng tot motorul, îi dau o ridigitate excepțională. Totul, Pavel Denisovici, nu este nici american, nici german, ci nou, e al nostru. Ați spus „ți-a trăsnit prin cap". Nu, Pavel Denisovici, aceasta este concluzia logică a cercetărilor mele de mulți, mulți ani. Cît m-am gîndit la rigiditate și abia aici am sezisat-o! Și vă dați seama ce anume este important la acest proiect? Realizarea are astăzi o bază, se sprijină pe tehnologia uzinei de pe Volga. Știți cum mi-a venit în minte această idee?

Novițki asculta. Își aprinse iar o țigară, sorbind ceaiul fierbinte, privind cînd la mine, cînd la desenele întinse pe masă. Ședeam lîngă el, fără să-mi mai simt propria greutate. Parcă pluteam. Îmi revenise întregul entuziasm, elanul, încîntarea pentru propria mea creație. Îi povesteam cum am zărit motorul „D-30" cu marca uzinei de pe Volga, cum am încremenit în fața lui, cum m-am așezat la masa de desen și am uitat de toate, în afară de motorul ce mi se conturase în imaginație — acest motor de o mie cai putere.

— O mie de cai putere... Hm... — Novițki zîmbi. — O aventură de o mie de cai putere, Alexei Nikolaevici.

Era a doua oară în această zi cînd mă prăbușeam parcă din ceruri.

— O aventură? De ce, Pavel Denisovici?

El începu să analizeze motorul. Îmi vorbea ca unui coleg, ca de la inginer la inginer. În primul rînd, își exprimă o serie de îndoieli pur tehnice. Este problematic ca șuruburile să reziste, zicea el. Cum se va comporta chiulasa-bloc ? Totul este riscant, fiindcă n-a fost nicăieri și niciodată supus încercărilor...

Totuși, trebuie să fiu drept față de el : obiecțiunile pe care le-a formulat le-am auzit ulterior și de la alții și încă de atîtea ori, încît mi se împuiaseră urechile.

Am discutat mult. N-am reușit să-i schimb convingerea. Referirea la părerea lui Ladoșnikov n-a făcut decît să-l înfurie.

— De cînd un constructor de avioane se socotește autoritate supremă printre motoriști ? — începu el. — Ladoșnikov n-are decît să dea curs liber imaginației în domeniul lui, în eparhia lui. Dar eu n-am să admit ca institutul nostru să fie din nou scuturat de friguri din pricina acestui proiect îndoielnic.

Am protestat totuși din nou. Noviţki a rămas însă la părerea lui.

— Din orice unghi te-ai apropia — spunea el — motorul dumitale este problematic. Sau, în cel mai bun caz, prematur. Să facem iarăși zgomot, să scoatem iarăși institutul din făgaș ?... Ce zic eu institutul ? Să zăpăcim iarăși uzina ? Știi la ce se lucrează acolo ? Se asimilează tehnica nouă ; ei nu îndeplinesc planul. Dacă am schimba acum modelul motorului, acest lucru ar submina complet toată munca de asimilare. Noi avem, Alexei Nikolaevici, alt plan. Din „D-30" va crește în mod firesc, prin modificări, o construcție sovietică. Am adoptat o anumită strategie. Iar dumneata încerci, de fapt, s-o zădărnicești. Te asigur că în felul acesta nu vom reuși decît să încetinim ritmul...

— Pavel Denisovici, dar eu vreau să-l accelerez...

— Pentru asta ai destule mijloace. Organizează mai bine activitatea grupelor dumitale de proiectanți. Îndeplinește-ți planul cincinal în trei ani... Firește, Alexei Nikolaevici, ești mîhnit, dar din punctul de vedere al statului...

N-am mai putut răbda și am izbucnit:

— De ce socotiți că punctul de vedere al statului este un privilegiu al dumneavoastră? Numai fiindcă sînteți director? Nu s-ar putea întîmpla ca în domeniul lui, un lucrător creator, un proiectant, să înțeleagă mai just decît dumneavoastră sarcinile statului?

Cu un zîmbet calm, Novițki a luat de pe masă una din cărți cu marginile coperții aurite — planul cincinal al industriei de avioane.

— Iată un document de stat — spuse el. — Nu obiectezi nimic?

Am tăcut. Novițki continuă:

— Întocmit, pe deasupra, dacă nu mă înșală memoria, cu concursul dumitale. Este?

— Este!

— Cu toate acestea, creația dumitale nu figurează aici. Ai să te ridici împotriva propriei dumitale semnături?

— Da.

— Și, prin urmare, împotriva cincinalului?

— Pavel Denisovici, iertați-mă, ăsta e un argument formal.

Novițki își îngustă ochii.

— Formal?

— Da!

Deodată mi-a venit limpede în minte bătaia cu zăpadă de pe șantierul Motorstroi-ului; mi-am amintit cum strigase Rodionov, întorcîndu-se spre Novițki: „Lovește-l pe formalist!" Ehei, probabil că nu degeaba îi scăpase lui Rodionov acest cuvînt, care atunci părea spus în glumă.

— Da — am repetat eu categoric. — Cartea aceasta nu este o dogmă. Noi putem, sîntem chiar obligaţi s-o completăm cu realizările noastre.

— Bine ! În acest caz, îţi urez succes.

— Degeaba mă ironizaţi !... La întocmirea cincinalului noi n-am avut acest proiect. El este necesar, este aşteptat. Aşadar, din clipa în care a apărut, s-a adăugat ceva şi în cincinal.

El zîmbi din nou.

— Chiar din clipa aceea ?

— Da, chiar din clipa aceea !

— Alexei Nikolaevici, se poate să te ambalezi aşa ? Eşti un obsedat !

— Socotiţi-mă cum doriţi, dar voi insista asupra proiectului meu.

Noviţki se încruntă.

— Fie ! Să convocăm o consfătuire a proiectanţilor principali ai institutului. Să vedem ce vor spune.

18

Pînă la consfătuirea fixată pentru seara următoare, n-am mai fost în stare să vorbesc de nimic altceva, nici să mă gîndesc la ceva, în afară de motor. Mă interesa să-l arăt unuia, altuia, să ascult diferite păreri.

Totuşi, închipuieşte-ţi, am întîmpinat numai şi numai rezistenţă. O unanimă rezistenţă din partea proiectanţilor principali ai institutului. Cum se explică acest lucru ?

Trebuie să părăsim, prietene, orice bănuială că ar fi fost vorba de răfuieli personale, de ostilitate, de invidie faţă de mine, proiectantul-şef, care intrase în institut ca simplu desenator.

În aceşti ani, începînd cu primele zile de slujbă, începînd cu chiulasa de motor „AIŞ" — poveste pe care o ştii — am adus zeci de proiecte, combinaţii, am pus în mişcare tot institutul, şi ce-am

realizat? Ce-a ieşit din asta? Unde erau şi în ce constau măreţele mele realizări, creaţiile mele?

Vezi deci că, întreaga mea viaţă, întreaga mea biografie de proiectant ar părea să justifice o asemenea atitudine neîncrezătoare a colegilor mei faţă de mine.

Mai tîrziu, după multe eşecuri, m-am potolit. Am intrat — cum se zice — pe făgaş, am muncit de la o zi la alta, mi-am condus serviciul, am predat proiectul motorului de hidroglisor, am reconstruit motorul „Hispano" şi aşa mai departe. Încetul cu încetul, s-au aplanat şi relaţiile cu vechii mei rivali din colectivul nostru, ingineri dintr-o generaţie mai vîrstnică, pe care îi jignisem de atîtea ori, cu, sau fără voia mea.

În general, ei se împăcaseră cu mine, mă acceptaseră aşa cum sînt. Şi deodată iar am explodat. Era din nou ceva de neînţeles şi înfricoşător. Şi, firesc, colegii mei proiectanţi s-au arătat excesiv de critici, de neîncrezători, faţă de proiectul meu.

Seara m-am repezit la Ganşin, cel mai vechi şi mai apropiat prieten al meu. Acum locuia în noul său apartament, în noua casă de locuit a Academiei de Aviaţie „Jukovski". Camera mare de lucru era plină de cărţi, reviste, planşe. Ganşin lucra la volumul al doilea al operei sale capitale: „Istoria şi teoria motoarelor de avion". Primul volum ieşise tocmai de sub tipar, aducîndu-i glorie. Folosindu-se de faptul că i se rărise părul în creştet, Ganşin îşi făcuse rost de o tichie şi, astfel echipat — cu tichie neagră pe cap, cu ochelari, într-o haină de casă roasă, cu degetele murdare de cerneală — avea mutra unui savant inspirat — să-l pictezi, nu alta. Mi-am aşezat îndată desenele pe masa lui, peste paginile răzleţite ale genialei sale lucrări.

Marele sceptic m-a privit şi a întrebat cu glasul cel mai suav:

— Eliconaintor?

— Încetează, Ganşin... Fii serios!

— Foarte serios.

Şi iată că renumitul autor al neîntrecutului studiu „Istoria şi teoria motoarelor de avion" mi-a criticat proiectul. Un bun prieten este de asemenea şi un bun critic. Mă apăram aidoma unui leu, dar îi eram recunoscător, deoarece construcţia devenea pentru mine tot mai clară. Şi, bineînţeles, a rămas în picioare : analiza caustică a lui Gansin n-a putut nici s-o deprecieze nici să-i găsească vreun punct vulnerabil. Spre sfîrşit, Gansin a început să şovăie, á recunoscut că în proiectul meu am luat şi am exprimat cea mai avansată tendinţă în dezvoltarea motoarelor de avion.

Totuşi, mai păstra o mulţime de îndoieli. I-am declarat cu o încredere înflăcărată :

— Ai să vezi că ultimul capitol din cursul tău va fi închinat motorului meu.

— Nu ! — îmi răspunse. — Mai întîi este nevoie de cîteva capitole nescrise încă de istorie.

De fapt, era acelaşi punct de vedere pe care mi-l expusese Noviţki : motorul meu era prematur. Gansin mă îndemna prieteneşte :

— Gîndeşte-te — spunea el — de cîte ori ai dat greş. Şi doar ştii perfect de bine că pentru un proiectant este de ajuns să aibă două-trei eşecuri ca să iasă din arenă. Nu-l mai ia nimeni în serios. Ai avut pur şi simplu noroc că ai rămas teafăr din povestea asta neplăcută, după naufragiul lui „D-24". Te-au lăsat proiectant-şef, potoleşte-te şi nu mai face prostii. Acum n-ai dreptul să te apuci de lucruri riscante. Înţelege, încă un eşec şi cariera ta s-a sfîrşit.

Dar eu nu voiam să-l ascult.

— Dracu s-o ia de carieră !

— Ei, atunci zi-i altfel : soarta !... Soarta lui Alexei Berjekov.

— Dracu s-o ia de soartă ! Am un motor ! El va reduce cu doi-trei ani distanţa pe care trebuie s-o parcurgem pentru a depăşi construcţia de motoare

din străinătate. N-am venit la tine ca să vorbim de mine. Aici nu-i vorba de soarta lui Berejkov, ci de soarta motorului de avion sovietic! Şi într-o oarecare măsură de soarta întregii noastre ţări!

— Totuşi, rămîi un poet! — spuse Ganşin.

— Lasă asta... Ascultă, Ganşin, haide să ne gîndim împreună ce-ar fi spus despre acest proiect Nikolai Egorovici. Oare, ca şi tine, n-ar fi făcut decît să se îndoiască?

Ganşin se uită din nou la motor şi tăcu un timp.

— Am un motor! — repetai eu. — Şi să ştii că acum, într-adevăr, nu-mi pasă dacă-i numai al meu, sau mai este încă şi al altcuiva. Mi-este egal! Am să mă lupt oricum pentru el.

Ganşin îşi scoase ochelarii, se apropie de mine. I-am văzut de aproape ochii cenuşii, atenţi, care nu mai străluceau de ironie, ci de emoţie.

— Am să te ajut — zise el — cu tot ce-mi va sta în putinţă!

Şi, ca să atenueze puţin din gravitatea, aş putea zice chiar solemnitatea acestei clipe, Ganşin zîmbi.

— În cel mai rău caz — adăugă el — ai să-ţi fixezi aici cartierul general. O să ne punem pe lucru ca odinioară. Tu ai să desenezi, eu am să calculez.

Entuziasmat, i-am smuls lui Ganşin onorabila tichie de pe cap şi am azvîrlit-o de perete. Apoi mi-am cuprins prietenul în braţe şi l-am sărutat cu foc.

19

A doua zi, Noviţki a convocat la el în cabinet o consfătuire restrînsă, invitînd numai şapte-opt persoane. Eu am prezentat raportul. Apoi, unul după altul, proiectanţii şi constructorii noştri principali s-au ridicat, făcîndu-mi praf proiectul. Ţinta lor principală era construcţia absolut nouă a grupului de cilindri, care, pînă în ziua de azi, îl deosebeşte

pe „D-31" de toate motoarele existente. Nimeni nu avea încredere în originala cămașă de răcire, în chiulasa-bloc, în șuruburile de ancorare. Spuneau că așa ceva n-a existat niciodată și nicăieri, că este o invenție nefastă, dăunătoare. Cu referiri la manuale, la cărțile lui Șelest, legîndu-se aproape de fiecare piesă, susțineau că cutare sau cutare lucru se va strica negreșit. Am mîncat o papară bună pentru toate, pentru absolut toate.

Novițki conducea calm ședința. Analiza pe care mi-o făcuse el în ajun era, pare-se, confirmată în întregime de discuții. De data aceasta el n-a luat cuvîntul. Eu însă... Cu cît ascultam mai multe obiecțiuni, cu atît înțelegeam mai bine că proiectul era just rezolvat, că găsisem în sfîrșit construcția celui mai puternic și celui mai bun motor din lume. Am exprimat acest lucru cu toată convingerea și am cerut, în ciuda tuturor obiecțiunilor, să se treacă în planul serviciului de proiectări elaborarea creației mele. Novițki a rămas uimit de perseverența mea.

— Mă voi gîndi — spuse el. — Mîine îți voi da răspunsul.

Dimineața m-am înființat la el. Novițki mi-a comunicat că s-a gîndit și a hotărît că n-are rost să se lucreze mai departe la proiect. Vorbea ferm și, în același timp, pașnic, căutînd să mă consoleze, să mă încurajeze:

— În profesiunea noastră nu se admit aventuri. Să construim noul institut și atunci, Alexei Nikolaevici, ne vom ocupa serios de problema motorului de mare putere. Unele idei ale dumitale cred că vor mai prinde bine. Deocamdată, amînă-ți proiectul.

Am încercat să-l contrazic, dar Novițki a arborat un ton oficial și a întrerupt discuția. Peste cîteva zile a plecat în concediu. Pentru mult timp. Pentru o lună și jumătate.

Ce s-a întîmplat mai departe? N-ai să mă crezi, căci este într-adevăr ceva de necrezut : chiar atunci, în zilele acelea — să-ți precizez cînd — în prima duminică după ședință, după primirea verdictului ucigător, repet, este de neconceput, dar, colac peste pupăză, m-am îndrăgostit rău de tot.

Prin urmare, imaginează-ți atmosfera. Personalul superior al institutului se pronunțase împotriva creației mele, Noviţki dăduse verdictul și-mi interzisese să continui lucrarea. Ce era de făcut? Am decis să mă desprind o zi de toate, să mă sustrag de sub vraja proiectului care mă hipnotiza, ca să-l pot privi — cum se zice — cu alți ochi.

Trebuie să-ți spun că pe vremea aceea aveam un mic automobil propriu, marca „ADVI-T". Îți amintești că în anii aceia, la începutul primului cincinal, cînd abia se construia admirabila uzină de automobile de la Gorki și nu apăruseră primele ei produse — neuitatele „gazuri" — se întîmpla uneori să întîlnești pe străzile Moscovei niște automobile mici, caraghioase, adevărate gîngănii vopsite în alb. Garantez că pe-o asemenea mașină l-ai văzut vreodată și pe proiectantul-șef de la „ADVI", pe care atunci nu-l cunoșteai — pe supusul dumitale servitor, care trona mîndru la volan. Noi singuri proiectasem și construisem în atelierul institutului cîțiva pitici din ăștia. După cum ți-am mai spus, îi botezasem „ADVI-T". Misterioasa literă „T" însemna „tărăboantă".

Mai tîrziu au început să forfotească peste tot „gazurile", s-au înmulțit „emki", mașini foarte luxoase pe vremea aceea, iar noi circulam, ca și înainte, pe „advitele" noastre, spre uimirea moscoviților.

Și iată că primind de la Noviţki un ultim și definitiv afront — asta se întîmplase parcă dinadins într-o sîmbătă — lăsînd deoparte deprimarea, m-am

hotărît să fac a doua zi dis-de-dimineaţă o plimbare cu automobilul.

Se nimerise o duminică minunată, însorită. Tărăboanţa mea prindea viteză şi eram ameţit de un sentiment ce mă cuprinsese subit, un sentiment de tinereţe, îndrăzneală, forţă — de parcă zburam pe nava timpului. Ieri la şedinţă fusesem făcut cu ou şi cu oţet, cum se spune, iar acum, în dimineaţa asta, sărisem din pat, ca şi cînd mă stropise cineva cu apă vie, ca în poveste. Undeva în străfunduri îmi răsuna melodia:

Va fi furtună, o vom înfrunta
Şi împotrivă-i vom lupta.

Ieşind pe şoseaua Leningradskoe, cîntam această melodie cu glas tare. Pe lîngă mine treceau în zbor case, magazine. Curînd au zărit cunoscuta clădire în care pe timpuri fusese „Compasul". Am încetinit viteza, în schimb, am început, probabil, să cînt şi mai tare. Aici — şi te rog să reţii că ajunsesem chiar în dreptul „Compasului" ! — m-a oprit fluieratul miliţianului. Acesta susţinea că a cînta la volan înseamnă a viola regulile de circulaţie. Am protestat cu toată energia de care eram capabil. Drept rezultat, miliţianul mi-a cerut actele — permisul de conducere şi aşa mai departe. Cînd colo n-aveam la mine nici un act. Miliţianul mi-a propus să-l urmez la secţie. Adio plimbare de duminică ! Cine ştie cîtă vreme am să pierd pînă or să-mi stabilească identitatea, iar dispoziţia mea, după toată tevatura asta, cu siguranţă că nu va mai fi aceeaşi...

Mulţimea adunată în jurul maşinii mi-era ostilă. Nici gîngania, nici stăpînul ei — un terchea-berchea — nu inspirau încredere. Numele de „Berejkov" şi referirea la titlul de proiectant nu convingeau pe nimeni.

— Să mergem, cetăţene — porunci, în cele din urmă, miliţianul.

De atunci am credința că milițienii aduc noroc. Drept răspuns am auzit:

— Pot garanta eu pentru tovarășul Berejkov.

Am sărit ca ars la auzul acestei voci. Am coborît repede din mașină. O femeie tînără se apropia de milițian. E ea sau nu e ea? De sub bereta albastră ieșeau cîteva suvițe de păr blond. Fără să se uite la mine, îi întinse milițianului un act (după cum am aflat mai tîrziu era carnetul ei de studentă) și începu să-i explice ceva, aproape în șoaptă.

Trebuia să-i văd cît mai repede ochii. Căprui sau nu? Trebuia să-i mai aud încă o dată glasul...

— Mă cunoașteți? — am întrebat tare.

Nu-mi amintesc ce mi-a răspuns, dar glasul mi-era cunoscut, iar ochii îi erau căprui.

Între timp, milițianul se lăsă înduplecat și consimți să se limiteze numai la o amendă. Am plătit-o cu cea mai mare plăcere.

— Circulați, cetățeni — ordonă păzitorul ordinii publice și, salutînd, se îndreptă spre postul său din colțul străzii.

Am rămas doar noi amîndoi. Eu și ea.

— Totuși, Valea, în ciuda anumitor amintiri — începui eu — ai garantat pentru mine. Și bine ai făcut. Ai o intuiție uluitoare.

Valentina izbucni în rîs.

— Nici un fel de intuiție, ci pur și simplu mi s-a vorbit de dumneata. — Și adăugă cu viclenie: — Am auzit multe lucruri, de pildă, despre Institutul de motoare de avion.

— Te ocupi de aviație?

— Mă ocup și învăț. Sînt studentă.

Valea mă lămuri: Pînă la institut, a mai avut multe munci în Komsomol.

Deschizînd portiera mașini, i-am propus salvatoarei mele să ia loc. Doar nu era să stăm de vorbă în picioare! Șovăind puțin, Valentina se instală la

spate, eu la volan. Trebuia să-mi pun în aplicare repede și fără să fiu observat un plan ce-mi străfulgerase prin minte.

Unele piese din interiorul mașinii mele erau fixate cu piulițe mici, de bicicletă. Am deșurubat pe furiș o piuliță și i-am întins-o Valentinei.

— Vezi, am păstrat-o toată viața!

Nu știu de ce, dar viitoarea mea soție n-a fost nici mișcată, nici impresionată de gestul meu. Luînd „suvenirul", n-a făcut decît să zîmbească reținut.

Peste puțin am obținut permisiunea să pornesc motorul, să prelungesc plimbarea. Trecusem de parcul Petrovski. Deodată, din spate, apăru o palmă trandafirie, pe care se aflau două piulițe identice.

— Și eu am păstrat-o toată viața — spuse Valea cu ironie.

Am întors capul. La portiera din dreapta lipsea o piuliță.

— Ai mult spirit de observație — zisei eu amabil.

— Am spirit de observație și îmi place adevărul — îmi răspunse pasagera mea.

Am accelerat motorul și, fără să mai deschid gura, am zburat pînă la renumitul Arhanghelski. Mă gonea teama că Valentina va refuza să meargă mai departe. Plimbarea a fost neobișnuită. Plimbarea aceasta și cele următoare...

În general, prietene, nu poți explica de ce, cum și pentru ce vine dragostea. În orice caz, mai departe ar trebui să urmeze pagini din altă carte, nu din asta. Poate că o dată o vom scrie împreună. Așa se întîmplă în viață. Fără să mă gîndesc cîtuși de puțin la dragoste, absorbit, s-ar părea, de-o mare problemă de creație, de lupta pentru construcția mea, m-am îndrăgostit totuși, deodată, nebunește. Crede-mă că exact peste o lună Valentina mi-a devenit soție.

Noviţki se întoarse din concediu. Mă găsi în sala principală de desen şi-mi zîmbi prietenos de departe. Se apropie de mine. Arăta mai bine şi, plin de bunăvoinţă, îmi strînse mîna cu putere.

— Te felicit, Alexei Nikolaevici.

— De ce?

— Cum de ce? Zvonul se răspîndeşte repede: Berejkov s-a însurat.

Am dat modest din cap.

— Te felicit — repetă el. — Îmi pare rău că am întîrziat la nuntă.

— N-a fost o nuntă grozavă. Aşa... o petrecere foarte modestă.

— De ce?

— Nu-i momentul, Pavel Denisovici. Trebuie să muncim. Planul cincinal...

— Vorbe de aur. Mă tem însă — spuse el vesel, închizînd puţin ochii — că în luna aceasta n-ai fost prea absorbit de lucru.

— Dimpotrivă, Pavel Denisovici, am făcut foarte mult.

— Atunci e perfect. Mîine dimineaţă o să trecem la treabă, o să mai discutăm. — Închizînd din nou ochiul său căprui, mă privi iscoditor. — Prin urmare, te-ai însurat, te-ai potolit?

Am început să rîd. M-am potolit? Asta-i bună!... Totuşi i-am răspuns voios:

— Întocmai, tovarăşe şef.

— Mă bucur! Mă bucur mult pentru dumneata. Ai în faţă un viitor strălucit. Alexei Nikolaevici, transmite-i, te rog, soţiei dumitale salutări din partea mea.

Apoi Noviţki făcu un ocol prin sală, oprindu-se la masa de lucru a cîte unui proiectant, întrebîndu-l de sănătate, de lucru. Costumul de vară larg, confecţionat din dril, îi masca volumul destul de

apreciabil, însă mersul domol, liniștit, era tot greoi ca și înainte. Se opri și la masa lui Nedolea.

— Bună ziua, tovarășe Nedolea. Ai mai progresat? Văd că ai început să desenezi foarte frumos...

Ridicîndu-se în picioare cînd i s-a adresat directorul, Nedolea s-a fîstîcit, firește, și s-a înroșit, naiba să-l ia.

— Frumoasă planșă... Meriți nota cea mai mare, tovarășe Nedolea. Este pentru... — Novițki se opri o clipă, căznindu-se să-și amintească. — Oare pentru care motor lucrezi?

Nedolea ezită să răspundă. M-am grăbit să vin în ajutorul bunului meu prieten. Fedea însă nu m-a așteptat.

— Pentru... Pentru... — repetă el bîlbîindu-se.

Fedea nu știa de loc să mintă și-o trînti direct:

— Pentru cel de-o mie cai putere.

— Cum de-o mie cai putere?

În primul moment, Novițki nu putu să înțeleagă, nu se dumiri. Și nici n-avea cum. În tot timpul cît fusese plecat în concediu, eu, împreună cu cîțiva tineri proiectanți, prieteni de-ai mei, în care aveam încredere, elaborasem în sala de desen a institutului proiectul noului motor de avion de mare putere. Cînd, în sfîrșit, Novițki a priceput totul, s-a dezlănțuit un scandal formidabil.

Bineînțeles, a uitat imediat că am în față „un viitor strălucit". Îmi striga înfuriat peste măsură:

— Astea sînt metodele unei insecte mărunte! Un proiectant care se respectă nu și-ar fi permis...

— Pavel Denisovici, v-aș ruga...

— Nu vreau să te ascult. Mi se pare că ai uitat că te afli într-o instituție sovietică de stat și nu într-o prăvălioară particulară cu firma de proiectant a cetățeanului Berejkov. N-am să admit să dezorganizezi colectivul, să-ți treci prin contrabandă propriile dumitale invenții rebutate. Dacă nu vrei să lucrezi cinstit, poți părăsi definitiv institutul. N-am să te mai previn, să știi.

După ce-mi adresă o ploaie de insulte și răutăți, Noviţki ieși din sală. În aceeași zi, mi s-a dat o mustrare scrisă.

Bineînțeles, Noviţki avea împotriva mea un argument foarte puternic, hotărîtor din punct de vedere formal: procesul-verbal al consfătuirii personalului superior din institut, prin care proiectul meu fusese rebutat. Ce-i puteam spune? În momentul acela doar un singur lucru: convingerea mea. Știam sigur că după tot lanțul meu nesfîrșit de eșecuri, acest lucru conta foarte puțin. Dar cum ar fi trebuit să mă comport, după părerea dumitale? Să mă duc la Rodionov? Da, chiar așa hotărîsem să procedez. Dar nu nebunește, cu mîinile goale, nu cu schițe în creion. Atîta timp cît nu aveam gata un proiect calculat, bine studiat, care putea fi apărat în fața oricărui for științific superior, pînă atunci n-aveam dreptul să risc. Problema era atît de serioasă, atît de importantă, încît eu nu-mi permiteam să mă angajez neînarmat sau insuficient înarmat într-o nouă bătălie.

De altfel, nu trebuia să mai spun „eu", ci „noi"...

22

Chiar așa mi-a și spus în ziua aceea Andrei Stepanovici Nikitin. În ultimul timp lucrase și el cu noi, făcînd calculul motorului.

Ședeam posomorît în biroul meu, amintindu-mi de toată gama grosolăniilor pe care fusesem silit să le înghit. Nikitin a intrat, s-a uitat la mine și a zîmbit.

— Prin urmare, astăzi notăm — zise el — unul la zero în favoarea lui Noviţki.

— Andrei Stepanovici, cum de mai poți glumi? Îți mărturisesc, cred atît de mult în motorul meu, sînt atît de convins că este ceea ce se așteaptă de la noi, încît... pot să-mi interzică de-o sută de ori,

eu tot o să-mi fac planşele. Cum vreţi, dar m-am hotărît să mă retrag în ilegalitate. Şi, la urma urmelor, am să desenez eu singur totul.

Nikitin începu să rîdă. Se aşeză. Era o plăcere să-i priveşti faţa liniştită, părul ondulat, blond închis, maxilarul puternic, greu, care vădea încăpăţînare. Atunci îmi spuse :

— Ştiţi, Alexei Nikolaevici, să nu mai spuneţi „eu". Să spunem „noi".

Am tresărit.

— Noi ? Straşnic ! — Sărind de pe scaun i-am întins mîna. — Dă-mi mîna !

Pentru prima oară mă adresam secretarului biroului de partid spunîndu-i tu, fără să-mi dau singur seama cum de-mi scăpase de pe buze.

Nikitin îmi strînse mîna cu putere.

— Ascultă... Toată lupta o iau asupră-mi, treaba ta este să lucrezi !

Aşa s-a întîmplat că problema lui „eu" şi „noi" s-a rezolvat pentru amîndoi printr-un alt pronume : fără să ne vorbim, am trecut la „tu".

— Dar unde să lucrez ? Şi cu cine ?

— În ilegalitate... — Şi Nikitin izbucni în hohote pronunţînd acest cuvînt.

— Nu, te întreb serios.

— Vom lucra acasă noaptea cu băieţii noştri. — Îl numi pe Nedolea şi pe alţi cîţiva elevi de-ai mei, tineri proiectanţi. — Am să fiu şi eu cu voi. Cred că Valentina n-o să ne dea afară ?

— Ce-ţi veni ? Ea o să deseneze alături de noi.

— Aşa... Aici, la institut, poartă-te în aşa fel, încît... Într-un cuvînt, îndeplineşte-ţi cu sfinţenie obligaţiile. Iar cu Noviţki o să mă încaier eu. — Se întinse zîmbind şi-şi îndreptă umerii laţi. — N-am să permit să fii sustras prin nimic. Datoria ta este să desenezi şi să desenezi, cît mai repede, proiectul. Să nu pierzi nici o oră măcar.

Ne-am mai strîns o dată mîinile. Şi proiectarea motorului a continuat la mine acasă.

Ne adunam în fiecare seară, iar duminicile — de la nouă dimineața. Locuința mea se transformase într-un birou de proiectări. Minunata mea soție fusese înaintată printr-un ordin al supusului dumitale servitor la rangul desenator-proiectant și-și petrecea nopțile împreună cu noi la planșeta de desen. Asta a fost, prietene, luna noastră de miere.

Nikitin apărea de obicei cu întîrziere. Uneori se întîmpla să vină aproape de miezul nopții — totuși venea zilnic. Se adîncea cu bucurie în atmosfera de activitate clocotitoare și se apuca imediat de lucru.

Tinerii proiectanți dădeau cu însuflețire unele soluții, elaborau detaliile. În mijlocul lucrului se strecura deseori cîte o glumă. De pildă, cineva striga, intrînd în fugă:

— Fedea, vine Noviţki. Sări pe geam!

Îți jur că dacă n-am fi locuit la etajul patru, Fedea ar fi sărit într-adevăr pe geam.

De dragul cui acești băieți, tineri ingineri, care crezuseră în mine, își petreceau în felul acesta toate serile și duminicile? Cine îi plătea? Cine îl recompensa? Nimeni. Poate doar Maşa care, în toiul nopții, ne turna neobosită ceai, iar uneori și cafea veritabilă. Dar ajutoarele mele își aduceau cu ei pînă și pîinea și zahărul, deoarece în vremea aceea ni le procuram pe cartelă. Nici unul din noi n-ar fi suportat un efort atît de susținut, dacă n-ar fi simțit cu întreaga lui ființă cît era de necesară țării munca noastră.

Chemarea timpului! Ea ne dădea aripi! Pînă și Gansin, sceptic recunoscut, a venit nu o dată și ne-a ajutat în clipe grele. De fapt, el îl îndruma pe Nikitin în calculul infernal de complicat al motorului.

În sfîrșit, toate calculele, toate desenele, patru coli mari și cîteva mici, au fost terminate. Acum construcția devenise limpede ca cristalul, studiată în toate amănuntele.

24

Într-o dimineață de august, am telefonat la secretariatul lui Rodionov. Mi s-a dat legătura cu Dmitri Ivanovici.

— Bună ziua, tovarășe Berejkov. Ei bine, ce veşti bune ai?

I-am răspuns emoționat:

— Dmitri Ivanovici, vă rog să mă primiți în legătură cu o treabă foarte importantă.

— Știu... Vino...

— Ce anume știți, Dmitri Ivanovici?

El începu să rîdă.

— Te așteptam de mult... Ei bine, cum merge motorul dumitale de o mie cai putere? — Și adăugă pe alt ton, specific unui om care tratează o problemă serioasă: — Vino astăzi la ora zece seara.

Și iată-mă din nou la Rodionov. Încurajîndu-mă cu preferatul său „ei bine" și cu privirea în care citeam aceeași încredere și interesul deosebit ce-mi purta, fapt ce mă determina să fiu foarte sincer cu el, mi-asculta atent vorbele pline de emoție. Cu o sinceritate brutală, i-am povestit cum mă hotărîsem să nu mă mai ocup de proiectarea motoarelor de mare putere și cum, totuși, sub influența imboldurilor vieții...

— Ei bine, ce fel de imboldur?

Mi se părea că pe chipul lui mijea ușor un zîmbet binevoitor, chiar bucuros. I-am destăinuit toată istoria creației motorului de o mie cai putere pînă în momentul cînd am văzut, ca într-o străfulgerare, cum luase ființă undeva, în subconștient.

— Ei bine, ei bine, în subconștient...

Mi se păru că Rodionov iarăşi a zîmbit.

— Dmitri Ivanovici, adeseori am fost contrazis în privinţa aceasta... Mi se spunea că marxismul nu recunoaşte subconştientul.

— Aşa? Dă-mi voie să-ţi spun, Alexei Nikolaevici, că în această problemă eşti un marxist autentic.

— Eu? În această problemă?

— Da, da, imaginează-ţi!

Cum crezi, glumise sau vorbise serios? În orice caz, după cîte mai citisem şi eu în ultimul timp, înclin să cred, totuşi, că nu glumise. Am în această privinţă un citat admirabil...

Dar m-am îndepărtat de subiect. I-am spus lui Rodionov:

— Dmitri Ivanovici, încrederea pe care o am în creaţia mea este neclintită. Conţine multe idei noi, ce n-au existat la nici un alt motor, din care cauză este uşor de criticat şi chiar de respins în întregime. Dar tocmai elementul nou, care deosebeşte motorul meu de toate celelalte motoare, este esenţa construcţiei mele. În asta constă tot sensul ei. Acest element nou trebuie s-o ridice pe primul plan în lume. Nimeni nu mă crede însă, în afară de cîţiva prieteni. Ştiu, Dmitri Ivanovici, că onoarea mea de proiectant, autoritatea — totul se va duce de rîpă, dacă... Pot însă să-mi pun capul pentru această construcţie. Iată capul meu! Tăiaţi-mi-l dacă motorul nu va reuşi.

— Cred că va mai fi nevoie de căpşorul dumitale — răspunse Rodionov. — Dar credinţa este credinţă... Dumneata, Alexei Nikolaevici, eşti pregătit pentru luptă?

— Da.

— Atunci... — Şi Rodionov, luînd un ton serios, zise: — Atunci să convocăm pentru poimîine şedinţa lărgită a Comitetului ştiinţifico-tehnic. Să punem în discuţie proiectul dumitale.

Discutarea proiectului a avut loc în aceeaşi sală, unde, cu doi ani în urmă, în 1929, se ţinuse o conferinţă în legătură cu motorul de mare putere.

Acum, pentru discutarea motorului meu de o mie cai putere, fusese convocată tot un fel de conferinţă. În seara aceasta, sosiră la Moscova cu avionul, chemaţi de Rodionov, directorul şi inginerul-şef al uzinei de pe Volga. Fuseseră invitaţi şi cîţiva proiectanţi din Leningrad. Asistau reprezentanţii Trustului aviaţiei, reprezentanţii uzinelor de motoare din Moscova, conducătorii întreprinderilor de construcţie, profesori cu autoritate din capitală precum şi întregul personal superior al ŢIAD-ului, în frunte cu Noviţki.

Pe pereţi atîrnau planşele noastre. Pînă la începerea şedinţei, specialiştii adunaţi aici le cercetau. Într-un grup se afla Şelest, cu ochii fixaţi pe un desen, cu mîinile la spate. Am trecut pe lîngă el, dar nu m-a observat. Sau poate n-a vrut să mă observe? Dar iată că şi-a întors capul, mi-a întîlnit privirea şi mi-a răspuns la salut. Părea prietenos. Sau nu era decît corectitudinea lui obişnuită? Era elegant ca şi înainte, dar părul nu mai avea culoarea argintului înnegrit, ci era complet alb. Bătrînul meu profesor... Să mă apropii? Dar Şelest stătea cu spatele, examinînd desenul. Pentru prima dată în viaţă apăream aici fără binecuvîntarea şi sprijinul lui, fără sprijinul institutului. Ce va spune astăzi Avgust Ivanovici? Va lua cuvîntul?

Tot aici se plimba şi Podraiski. Zbuciumările anilor trecuţi păreau că nu lăsaseră urme asupra lui. Ocupa ca şi înainte funcţia de şef al secţiei de noi motoare din Trustul aviaţiei. La fel de sociabil, bine crescut, proaspăt, parcă se îngrăşase puţin. Iată-l că s-a apropiat de Şelest, l-a întrebat ceva, a plescăit şi s-a îndepărtat. De la Podraiski, bineînţeles, nu mă puteam aştepta la ceva bun.

N-am să-ți ascund că înainte de ședință eram foarte emoționat. Știam că mă așteaptă o luptă crîncenă. Dintre prieteni, era de față Andrei Nikitin. Valea era acasă. Împreună cu ea, acolo, în odăile mici, în care mesele de desen stăteau îngrămădite, mi-așteptau întoarcerea toți cei cu care creasem proiectul. Nikitin se pregătise. El avea să fundamenteze partea de calcul și avea să spună, probabil, un cuvînt tare. Dar cine va ține cont de părerea lui ? Ce lucrări științifice, ce dizertații avea în spate ? Deocamdată nimic, în afară de calculul acestui motor, respins de direcția institutului.

Cineva îmi strînse cotul. A, Ganșin... Se aplecă și-mi șopti :

— Nu te teme !

— Nu mă tem !

— Poți conta pe mine.

— Știu, bătrîne... Îți mulțumesc.

Da, cuvîntul lui Ganșin avea greutate aici. Toată lumea știa însă că-mi este un vechi prieten. Dar cine, cine o să mă mai susțină ?

În sală apăru Rodionov ; ocolind rîndurile de scaune, nu se așeză la masa prezidențială, ci lîngă fereastră, mai departe. De acolo vedea desenele.

Președintele sună din clopoțel. Peste un minut, toți își ocupară locurile, apoi se deschise ședința. Fură rostite cîteva cuvinte de circumstanță, care, poate, puteau lipsi. Nu înțelegeam nimic. Am auzit numai atît :

— Tovarășe Berejkov, poftiți... Aveți cuvîntul !

Ei, Berejkov, acum, la luptă !

Va fi furtună, o vom înfrunta
Și împotrivă-i vom lupta.

Și iată că în fața acestei adunări de înaltă calificare, am început să-mi expun ideile revoluționare. Părea că neg tot ce susținusem cu doi ani în urmă, în aceeași sală. Atunci nu cerusem decît să

urmăm experienţa tehnicii mondiale, să dezvoltăm formele existente, verificate prin practică, mă încătuşasem de bună voie, mă înfrînasem singur, de teama imboldului meu nestăvilit faţă de „eliconaintare", de pasiunea mea de fantezist. Acum însă am vorbit pentru prima dată cu vocea plină.

Am arătat că în noua construcţie, în acest motor de o mie cai putere, am pornit în primul rînd de la Jukovski, bazîndu-mă pe lucrările sale mai puţin cunoscute, închinate motoarelor de avion şi, în al doilea rînd, că am continuat aceeaşi tendinţă de rigiditate a motorului pe care am susţinut-o şi înainte, însă într-un mod propriu, complet original, fără să urmez vreun model străin. Să punem capăt creaţiei imitative ! Am trecut de etapa aceasta — în chinuri, în eşecuri, dar am depăşit-o ! Să nu mai reproducem formele constructive care au fost create şi elaborate în străinătate, ci să creăm forme noi, proprii, să ieşim cu tot curajul pe primul plan în lume ! Acum doi ani nu aveam cea mai modernă industrie de motoare de avion, pe care astăzi o avem. Pe această industrie se bazează construcţia mea !

N-am vorbit niciodată cu atîta emoţie. Aveam senzaţia — nu ştiu cum să-ţi explic ? — că nu vorbesc eu, că nu eu sînt cel care aleg cuvintele şi alcătuiesc frazele, ci că vorbele mele curg năvalnic de la sine, ca un torent care a rupt zăgazurile. Cînd am terminat şi m-am aşezat pe scaun, mă scuturau frigurile.

Apoi s-a dat cuvîntul lui Nikitin, care făcuse calculul construcţiei. Presupuneam că, în calitatea lui de secretar al organizaţiei de partid, el va pune mai întîi problema, ca să spun aşa, din punct de vedere partinic-politic ; că va dezvălui importanţa de principiu a proiectului. Dar el s-a dus direct la tablă, a luat creta şi, fără nici o vorbă de prisos, fără nici o introducere măcar, a trecut la fundamentarea matematică a motorului. Nefiind în stare să-i

urmăresc demonstrația, pe care, bineînțeles, o știam pe dinafară, îi priveam silueta puternică cu umeri lați, îi vedeam urechile depărtate cu încăpățînare de cap, mîna mare cu pielea mată, care scria cu fermitate formulele pe tablă, și sezisam încordarea, liniștea din sală.

Mai tîrziu, sau, mai precis, în aceeași noapte, cînd Nikitin și cu mine am sosit acasă, unde eram așteptați cu nerăbdare, el le-a povestit tuturor rîzînd că eu, un proiectant fără de partid, vorbisem ca un bolșevic înfocat, iar el, un activist de partid, apăruse în fața adunării ca un proiectant pedant, un specialist mărginit, care nu dorește să știe nimic altceva pe lume, în afară de matematică. Și ne-am îmbrățișat, ne-am sărutat...

Dar m-am îndepărtat din nou de subiect. Să ne întoarcem, prietene, la ședință.

26

Au început discuțiile. Au luat cuvîntul oameni din producție, din uzine. Ei susțineau că piesele turnate sînt greșit calculate, că nu-i justă greutatea, nici calculul, că nu s-a luat în considerație cutare, cutare și cutare, și că, implicit, motorul nu va da rezultatele făgăduite în referate. Și mai ales — construcția bloc — de strîngere nu va rezista la puterea proiectată, se va rupe negreșit, se va desface în bucăți și atunci totul va fi bun de aruncat. Ar fi interesant să citim acum stenograma acestei adunări. Crezi că s-ar putea s-o mai găsești undeva în arhivă?

În numele Trustului aviației a luat cuvîntul Podraiski. Își păstrase arta de a vorbi răspicat, savurîndu-și propriile cuvinte. Mai întîi s-a lăsat furat de amintiri.

— L-am cunoscut pe tovarășul Berejekov încă de pe vremea cînd era foarte tînăr — începu el.

Apoi pomeni de „ADROS".

— Cine putea crede atunci în această construcție a unui student-inventator, bazată pe un principiu cu desăvîrșire nou?

Punînd această întrebare retorică, „motanul de catifea" făcu o mișcare, ce amintea un salut ușor. Trebuia tălmăcită astfel: „n-am să mă refer, aici, la meritele mele".

— Doar cu ajutorul lui Nikolai Egorovici Jukovski — spuse el torcînd — am reușit să trecem la construirea motorului.

Am reușit... Hm... N-are cumva intenția să-mi ofere și de data aceasta cincizeci la sută? Da, parcă, parcă...

— Ca și acum cincisprezece ani — urmă Podraiski — sînt dispus să susțin noul proiect al lui Berejkov.

Anticipînd oarecum, am să-ți spun că „motanul de catifea" — care a dat dovadă și mai departe de o neobișnuită vitalitate — susținîndu-mi proiectul, a voit într-adevăr să adauge la „meritele sale istorice" și sprijinirea noului meu motor.

În cuvîntarea sa, Podraiski a căutat să nu se pună rău nici cu cei din producție, dînd și de data aceasta dovadă de înțelegere, cum se zice. Recunoscînd că industriei i-ar veni greu acum să se apuce de construirea unui asemenea motor, el a făcut o propunere: în primul rînd, motorul trebuie neapărat construit, în al doilea rînd să se înceapă acest lucru peste un an — un an jumătate, cînd industria motoarelor de avion va fi puternică.

Un an, un an jumătate... Nu-i rău gîndit... Eu însă înțelegeam că a pierde timp în construirea unui motor de avion înseamnă a pierde totul.

Apoi au început să vorbească teoreticienii. A luat cuvîntul, firește, Niland, vechiul meu dușman. Ce să spun, și-a bătut joc de proiect! Pe Nikitin a căutat, vorba ceea, să-l facă una cu pămîntul. Cu un ton de catedră, profesoral, Niland formula

retoric întrebările şi, în concluzie, a declarat că i-ar fi dat nota doi pentru un asemenea calcul.

Ştii la ce mă gîndeam cînd vorbea? Din prima zi de cum l-am cunoscut, de la memorabila piuliţă, n-am făcut altceva decît să ne certăm. Cu toate acestea, exigenţa lui excesivă faţă de tot aportul meu în institut, pedantismul său foarte strict — toate acestea mi-au format o anumită educaţie, m-au stimulat, m-au instruit. În desenele noastre, expuse acum în această sală, o părticică — şi poate una nu chiar atît de mică — îi aparţinea şi lui, duşmanului meu Niland. Dar el... El nu înţelegea asta.

În fine, s-a ridicat Noviţki. I-am văzut zîmbetul sigur, calm. Triumfa.

— Tovarăşi, de fapt — începu el — principalul a fost spus pînă acum. Acest lucru mă scuteşte de necesitatea de a explica amănunţit de ce n-a fost primit proiectul de direcţia institutului.

Şi cu acelaşi zîmbet, fără să ridice glasul, a făcut o critică proiectului meu de i-au mers fulgii; se părea că nici nu mai aveai ce discuta. Trebuie să recunosc că discursul lui Noviţki a produs indiscutabil impresie; făcuse sinteza tuturor obiecţiunilor, le strînsese ca într-un pumn şi lovea cu el. Pentru o secundă m-a frapat faţa tulburată a lui Ganşin.

Au fost clipe grele. Unul te ocărăşte, altul la fel, iar al treilea te face una cu pămîntul.

Îţi imaginezi care era starea mea — tremur, nădejde, nerăbdare — cînd, deodată, am auzit:

— Are cuvîntul profesorul Avgust Ivanovici Şelest...

Preşedintele rosti cu respect acest nume. Înlocuit din postul administrativ, Avgust Ivanovici era acum membru în Consiliul tehnic de pe lîngă comisarul poporului pentru industria grea şi rămînea pentru noi toţi, care ne aflam în sală, cel mai remarcabil om de ştiinţă, fondatorul şcolii naţionale

științifice a construcției de motoare. Îmi amintesc și acum, cuvînt cu cuvînt, discursul lui.

— În viața mea — spuse el — am avut prilejul să-mi spun părerea despre multe proiecte. Prin mîinile mele au trecut sute de planșe. Și tot felul de construcții străine, și lucrări de diplomă, și toate proiectele, care au fost discutate aici la ședințele Comitetului științifico-tehnic. Printre acestea au fost și lucrările mele personale, sau lucrări elaborate sub conducerea mea. Cu toate acestea, acum, pentru prima și unica oară în viața mea, nu pot face nici o observație critică cu privire la proiect. Nici un amănunt nu-mi provoacă vreo obiecțiune. Mă simt obligat să mărturisesc că este cea mai talentată lucrare, pe care am avut vreodată ocazia s-o văd.

Iată, prietene, ce a spus profesorul Șelest. Îl ascultam și simțeam cum mă furnica prin tot corpul. „Cea mai talentată lucrare!" Doamne, oare toate se petrec aievea?

Apoi, Avgust Ivanovici a relevat toate meritele principale ale motorului: rigiditatea exprimată cu o consecvență fermă, cum a spus el, în toată construcția; existența șuruburilor de strîngere rigidă, care, după cum a afirmat el, nu se vor rupe, existența unor supape speciale, care măresc posibilitățile de suprasolicitare a motorului și așa mai departe. El a declarat că motorul trebuie construit imediat, fără a se pierde nici o zi.

— Unii tovarăși — urmă el — n-au înțeles din păcate în ce constă talentul acestei construcții.

Novițki nu se putu stăpîni. El dădu o replică ironică.

— Poate, genialitatea?

Șelest făcu o pauză, privi planșele și răspunse:

— Nu. Geniul nimerește ținta pe care numai el o vede. În cazul de față, țelul ne este clar tuturora. Și colegul nostru a nimerit din plin. Îl felicit pe el

și pe toți cei care l-au ajutat. Și mă mîndresc că am fost printre profesorii lui.

Îmi venea să mă reped la Avgust Ivanovici, însă eram țintuit, îmi paralizaseră și mîinile și picioarele. Parcă mă lovise fericirea în cap. Mă durea pînă să și respir.

Noviţki îl întrerupse pe Șelest din nou, cu aplombul care-l caracteriza, printr-o replică. Însă nu ținu cont de faptul că era primejdios să-l jignească pe bătrîn. Șelest se opri din vorbă și profilul său bronzat se înălță ușor. Avgust Ivanovici avusese tot timpul o comportare foarte corectă față de Noviţki, care-l înlocuise în postul de director la ADVI. Fără îndoială, îi venea greu să treacă peste o piedică lăuntrică, ce-i dicta o atitudine reținută. Totuși pași peste ea. Întrerupîndu-și firul gîndirii, Șelest spuse răspicat:

— Tovarășe Noviţki, doriți să vă explic greșelile dumneavoastră? Dacă doriți, o pot face cu plăcere. În primul rînd, n-ați înțeles posibilitățile ce se ascund într-un adevărat talent și, în al doilea rînd, nu vedeți că există o cale de a accelera ritmul...

— Nu mai spuneți! — exclamă ironic Noviţki. — Dumneavoastră ați văzut-o întotdeauna?

— Da, am săvîrșit greșeli grave — rosti clar Șelest. — Eu însă le-am înțeles, pe cînd dumneavoastră nu le înțelegeți nici astăzi pe ale dumneavoastră. Aceasta este deosebirea dintre noi. Și acum, poate că o să-mi dați voie să continui?

Noviţki fu nevoit să înghită hapul acesta. Nikitin îmi dădu cu cotul și șopti:

— Bravo, Avgust Ivanovici! Nu mă așteptam!

Nici eu, mărturisesc, nu mă așteptasem. Dar trebuie să ținem seama că de cîteva luni Șelest colabora direct cu un om ca Sergo Ordjonikidze — comisarul poporului pentru industria grea. Profesor emerit, în vîrstă de șaizeci de ani, trecea din nou prin școala vieții, își însușea temeinic lecțiile

ei. Iar Noviţki... Îmi dam din ce în ce mai bine seama că acest reputat director al marilor construcţii, autoritar, puternic şi capabil, va fi strivit de mişcarea noastră, dacă nu va putea arunca la coş, repede şi cu hotărîre, ca pe un gunoi, tot balastul ce-l trăgea şi-l trage înapoi, ideile sale greşite, care altădată nu erau atît de vizibile. De altfel, despre Noviţki vom mai vorbi.

Următorul a luat cuvîntul Ganşin. Oho, cum se înviorase după discursul lui Şelest ! Şi el a făcut o strălucită apreciere a proiectului şi a declarat categoric că lucrarea este atît de interesantă şi deschide asemenea perspective, încît ar fi o crimă să nu construim motorul, să nu verificăm în practică disputa teoretică. Şi trebuie să construim repede.

Mulţumesc, prietene ! Nici nu-mi trebuie mai mult. Doar atît : să construim, să construim mai repede motorul !

Mi s-a dat cuvîntul de încheiere şi am răspuns oponenţilor. Rodionov n-a spus nimic la consfătuire, dar a stat pînă la sfîrşit şi a ascultat tot. Nu s-a luat nici o hotărîre.

27

După şedinţă, fără să ştiu de ce, m-am apropiat de Rodionov, care îşi părăsise locul de lîngă fereastră. Nu intenţionam să-i spun nimic ; doream pur şi simplu să-i mai întîlnesc o dată privirea încurajatoare, să-i aud cuvîntul la sfîrşit. Cîţiva dintre cei prezenţi îl înconjuraseră.

Kuşcin directorul uzinei de pe Volga, solid, aidoma unui luptător de categorie grea, îl asalta de zor. Apropiindu-mă, am înţeles imediat că vorbeau despre motorul meu.

— Dmitri Ivanovici — îl implora directorul, luptător de categorie grea — trimiteţi unde vreţi istoria asta... S-o construiască, dacă aşa vă este

vrerea... Numai să n-o aruncați în sarcina uzinei noastre.

— Vă agitați prematur — spuse Rodionov. — Nu s-a hotărît încă nimic.

— Da, însă acum este momentul potrivit. Îmi dau seama încotro merg lucrurile. Țineți cont, Dmitri Ivanovici, o să întîrziați adaptarea uzinei... Nu vor putea fi livrate la timp motoarele pentru avioanele de tip greu, dacă noi...

Deodată, gîtul lui Rodionov se făcu roșu.

— Ajunge ! — îl întrerupse el pe Kușcin. — Unui comunist, unui director sovietic nu îi este permis să vorbească astfel.

Dar Kușcin nu-și pierdu firea.

— Dmitri Ivanovici, eu nu mă agăț de fotoliul de director. Nu mă gîndesc la persoana mea, ci la uzină...

Rodionov zîmbi.

— Iaca na, ți-au murit lăudătorii... Dar cine se gîndește oare la persoana lui în asemenea cazuri ?

Aici a intervenit Noviți ki. Pînă acum tăcuse, stînd ceva mai departe.

— Dmitri Ivanovici, nu trebuie să căutăm prea departe exemplul — zise el încet, dar sigur, cu greutate. Am surprins răutatea din tonul glasului său. — Tovarășul Berejkov se gîndește la persoana sa mai mult ca la orice. De rest puțin îi pasă. N-are decît să se prăbușească o uzină, două uzine, avioanele care așteaptă aceste motoare n-au decît să nu intre la timp în funcțiune... n-are decît să se prăbușească totul pînă în fundul pămîntului, numai el, Berejkov, să-și construiască motorul ! — Întorcîndu-se spre mine, Noviți ki adăugă veninos : Cred că dorești teribil să faci vîlvă ? Să ridici în slava cerului numele lui Alexei Berejkov ?

Rodionov vru să răspundă ceva, însă nu l-am lăsat să intervină. Savurînd cu anticipație plăcerea de a-mi strivi dușmanul, simțind că sînt purtat de

valul clocotitor al patimii — patima luptei pentru motor — am strigat :

— Nu-i adevărat ! E o minciună monstruoasă ! Pentru a o dezminți o dată pentru totdeauna, declar că niciodată nu voi numi acest motor creația lui Alexei Berejkov... Creatorul lui este colectivul ! Dacă va fi nevoie să-i dăm motorului nostru un nume, îl vom numi „SMP-1" : Primul Motor Sovietic de Mare putere !

Rodionov începu să rîdă.

— Oare nu vă grăbiți cu botezul ? Nu-i prea devreme să împărțiți pielea ursului din pădure ?... Ei bine, să mergem pe la casele noastre.

Am plecat acasă împreună cu Andrei Nikitin. Ne așteptau prietenii, ne aștepta un chef strașnic. Valentina și Mașa avuseseră grijă de tratație. Adevărat că vinul nu curgea gîrlă. Valentina, pe care o numeam uneori ca și înainte „fetița cea severă", nu se dezmințise nici de data aceasta, cu tot evenimentul excepțional pe care-l sărbătoream. Eram însă înfierbîntat și mă-mbătasem fără să beau. În curînd, cei adunați au început să protesteze. Ajunge despre Novițki ! Destul cu problema individualismului ! Totuși nu m-am putut stăpîni. L-am mobilizat pînă și pe Maiakovski.

— O sută cincizeci de milioane este numele autorului acestui poem ! — declamam eu, entuziasmat, arătînd spre desenele motorului, făcute sul.

Blînda mea surioară s-a apropiat de mine și mi-a șoptit la ureche :

— Nu mai vorbi verzi și uscate !

Pentru o clipă am rămas înmărmurit. Probabil că i-aș fi dat o ripostă nimicitoare, totuși discordiei familiale nu i-a fost sortit să se dezlănțuie. În vetibul a sunat chiar atunci telefonul ; în sfîrșit, centrala interurbană ne dăduse legătura cu Leningradul, cu Ladoșnikov. N-am fost lăsat să mă apropii de aparat. Nikitin răspunse tuturor întrebărilor lui Mihail. M-am resemnat, deoarece mi-am dat seama

că el, cunoscîndu-mi anumite înclinații, n-ar fi dat crezare grandioaselor evenimente din ziua aceea, dacă le-ar fi auzit de la mine.

28

Am mai trăit cîteva zile în chinurile nesiguranței. În cele din urmă, am fost chemat la Comitetul științifico-tehnic și mi s-a comunicat că s-a hotărît construirea motorului meu în ordinea cea mai extraurgentă. I s-a dat numărul „D-31".

Noviţki primise, se vede, o săpuneală strașnică ; devenise amabil și prietenos, de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic între noi. Mi s-au pus la dispoziție fonduri băneşti mari, practic nelimitate, pentru a termina mai repede lucrările de proiectare. Proiectul a fost împărțit pe subansambluri, conducător al fiecărui subansamblu fiind numit cîte un inginer ales de mine ; grupele erau în întrecere, le acordam premii, plăteam munca în acord etc. În rezumat, într-un termen extrem de scurt, într-o lună și jumătate, am terminat desenele de execuție pentru a da drumul motorului în producție.

Imaginează-ți însă că din nou ne-a mîncat sufletul ceva. Motorul trebuia construit, iar industria de avioane refuza categoric să-l construiască. În legătură cu această problemă au avut loc zeci de consfătuiri. Toți reprezentanții industriei de avioane erau potrivnici, repetînd mereu că uzinele lor sînt încărcate și aglomerate cu motoare de serie, că planurile de producție nu se îndeplinesc, că noile uzine nu pot ieși din perioada de neîncetate defectări ale utilajului, de avarii mărunte și că de aceea, în atare condiții, este imposibil să se mai construiască și motorul nostru.

Tocmai în timpul acesta Dmitri Ivanovici Rodionov fusese numit directorul Direcției generale a Industriei de Avioane. Tehnica, industria îi deveni-

seră de mult familiare lui Rodionov. Conducînd Forţele noastre Militare Aeriene, nu se limitase, după cum bine ştii, la ceea ce ar fi alcătuit exclusiv sfera obligaţiilor sale. Nu, el nu cunoştea numai escadrilele, manevrele, instrucţia, personalul aviaţiei, ci atrăsese, inclusese ca să zic aşa, în subordinea sa o serie de instituţii ştiinţifice, avea mereu relaţii cu proiectanţii, cu inginerii, mergea prin uzine, intervenea cu toată exigenţa sa caracteristică şi conducea, împingea, stimula, numea. De aceea numirea lui în industrie a fost înţeleasă de toată lumea.

Am mai fost convocat la o consfătuire — la Comisariatul Poporului pentru Industria grea. Acolo l-am văzut pentru prima dată pe Dmitri Ivanovici în civil. Ţinuta sa, corpul drept se contopiseră în mintea mea cu uniforma militară, cu bluza sau tunica bleumarin, iar acum, în noul costum cenuşiu, Rodionov mi se păru în chip surprinzător uimitor de zvelt. Purta o pălărie de fetru, puţin cam pe frunte. Lîngă părul bine aşezat mai rămăsese o dungă palidă, nearsă de soare, de la chipiu. La consfătuire, reprezentanţii uzinelor şi inginerii de la Direcţia Generală au expus din nou situaţia grea din întreprinderi, au arătat că perioada de asimilare a noii tehnici a fost chinuitor de dificilă, atrăgînd atenţia că o dată cu construirea noului motor se va produce implicit o şi mai mare întîrziere în realizarea planului. Directorul uzinei de pe Volga refuză categoric să accepte comanda noastră.

Rodionov asculta, punea întrebări, convingea. Apoi, înroşindu-se, se ridică şi lovi cu pumnul în masă.

— Ajunge ! N-am să vă explic de o sută de ori importanţa acestui motor pentru ţară. Ordon ca de mîine să se înceapă execuţia motorului la uzina de pe Volga !

Toţi tăcură. Simţiseră că a venit un om cu care nu se poate prelungi la infinit discuţia în contra-

dictoriu. Rodionov se așeză și, întorcîndu-se spre mine, îmi spuse:

— Tovarășe Berejkov, mîine pleci cu proiectul la uzină și începi construirea. Vei lua cu dumneata un grup de ingineri. Dacă întîmpini rezistență la uzină, telegrafiază-mi imediat. Comunică-mi nominal pe toți cei care-ți vor sta împotrivă.

Chiar a doua zi am plecat spre Volga însoțit de Andrei Nikitin, Fedea Nedolea, Valentina Berejkova și de încă două-trei ajutoare.

29

După cum se afirmase, uzina se găsea într-adevăr într-o mare întîrziere cu predarea numărului de motoare „D-30". Acolo era o lipsă infernală de brațe de muncă calificate. Și nu aveai de unde să le iei. În general, ele nu erau suficiente într-o țară care în trecut fusese prin excelență agrară și care luase o asemenea dezvoltare și imprimase un asemenea ritm de transformare industrială. Numai credința nelimitată a bolșevicilor în forțele poporului, descătușate de revoluție, doar această nelimitată credință revoluționară i-a putut hotărî să facă un asemenea pas nebunesc, din punct de vedere ingineresc. Să iei mii de oameni direct din sat, de la munca cîmpului, și să-i aduci pe șantierul unei uzine, să-i repartizezi în barăci, iar după construirea uzinei să-i pui tot pe ei, plugarii de ieri, la cele mai gingașe mașini-unelte automate, să le încredințezi tehnica cea mai subtilă, cea mai exigentă și mai precisă, pe care o reprezintă construcția de motoare de avion! În atelierele grandioase ale uzinei de pe Volga, de curînd utilate cu tot felul de mecanisme din cele mai noi, tot felul de benzi rulante și automatizare electrică, veniseră oameni cu mîini bătucite și neîndemînatice.

Şi iată că aceşti oameni, care nu văzuseră în viaţa lor un desen, care şi-au învăţat meseria o dată cu dezvoltarea uzinei, au dat dovadă de aceeaşi voinţă şi energie, ca şi pe vremea cînd tot ei, sau părinţii lor, luptaseră cu arma în mînă pe nenumăratele fronturi, pentru Puterea Sovietică.

Şi imaginează-ţi că, începînd cu sută la sută rebuturi, trecînd treptat — după cum îmi amintesc — la nouăzeci, optzeci, şaptezeci şi cinci la sută, aceiaşi oameni au început după un timp să îndeplinească planul strălucit, iar acum produc cele mai precise motoare, de construcţie nouă, sovietică.

Şi astfel, în momentul cînd grupul nostru a sosit pe Volga, uzina lucra la crearea cadrelor. Nu numai pe pancarde, dar şi pe autocamioane, pe zidurile clădirilor uzinei, se zăreau lozinci : „Cadrele hotărăsc totul". Se continua cea de a doua etapă de construcţii, terenul era încă răscolit şi peste tot vedeai grămezi de pămînt argilos, umed, aşa cum este întotdeauna toamna. În secţii se produceau defectări de utilaje, avarii mari şi mărunte, mii şi mii de piese de rebut fiind scoase cu roabele. Funcţionau tot felul de cursuri pentru ridicarea calificării, cercuri de tineret pentru însuşirea tehnicii, se tipăreau foi volante, se ducea o luptă încordată pentru adaptarea uzinei.

Şi, de aceea, cînd am mai venit şi noi acolo cu desenele noastre, cu hîrtiile noastre ozalid, firește că asta n-a făcut nici o impresie, n-a minunat pe nimenea şi nici n-a entuziasmat pe cineva. Pur şi simplu, s-a mai adăugat o picătură în oceanul de eforturi şi încordare.

Nu se poate spune că la uzină am întîmpinat rezistenţă. Înţelegeam şi fără să ne spună cineva că oamenilor nu le arde de noi. Toate, începînd cu biroul de planificare, am fost nevoiţi să le organizăm singuri, pentru executarea pieselor motorului nostru. Ne întocmeam singuri fişele de lucru, lucram în biroul de proiectări şi transformam dese-

nele după normele uzinei. În general, ne-am introdus în toate sectoarele uzinei și îndeplineam toate muncile, începînd cu funcția unui obișnuit funcționar de birou, pînă la inginer-șef și chiar director, căutînd în fel și chip să înlocuim unele piese din producția de serie cu piesele noastre. Pentru uzină noi devenisem ca ciuperca aceea otrăvitoare sau asemenea cariilor care se cuibăresc în pereții de lemn, îi distrug, săpînd galerii prin care se mișcă. Un soi de carii ce-și urmăreau ținta și-și croiau drumul eram și noi. Ne construiam motorul pe socoteala neîndeplinirii producției de serie, a planificării ei, făcînd rugăminți, recurgînd uneori la șiretlicuri, alteori la scandaluri, căutînd să-i cîștigăm de partea noastră pe maiștri prin lingușiri, pentru ca, de pildă, la secția termică sau mecanică, piesele noastre să treacă înaintea pieselor motorului „D-30".

La început am venit la uzină cu cinci prieteni, apoi s-au mai adăugat încă zece oameni, apoi încă douăzeci, apoi patruzeci și pînă la urmă grupul nostru ajunsese la șaptezeci de lucrători. Printre ei erau opt ingineri-constructori, iar restul — studenți de la Institutul de Aviație din Moscova, practicanți, tineri care încă nu pricepeau nimic în producție. N-am să-ți ascund că mi s-a ridicat părul măciucă, la figurat vorbind, cînd m-am trezit cu acești băiețandri. Cerusem oameni din producție, ingineri sau maiștri, și cînd colo mi s-au trimis studenți. Ce-am să fac cu ei? Totuși trimiterea acestor tineri avea un rost...

N-am să-ți povestesc totul în amănunt: s-ar strînge material pentru încă un roman. De aceea să ne limităm la cîteva aspecte izolate, ce-mi revin acum în minte.

...O odăiță în oraș. Un orășel mic, vechi, altădată liniștit. Lîngă el s-a ridicat uzina, admirabile

corpuri de clădire. Şi iată că pe deasupra orăşelului liniştit s-a aşternut vuietul necontenit al motoarelor încercate la uzină. Toamnă, frig, un noroi nemaipomenit. Unii muncitori mai purtau încă straie ţărăneşti, opinci. În fiecare dimineaţă, în zori, mergeam prin noroiul ăsta la uzină. Galoşi nu existau nicăieri, orice preţ ai fi oferit.

...Pentru instructorii şi inginerii străini se construiseră vile. Li se aduseseră băi. Luau masa la o cantină specială. Dracu să-i ia, nu-mi părea rău. Probabil că nu vedeau altceva în jurul lor decît sălbăticie, asiatism, murdărie... Totuşi, unii din ei, după cum s-a văzut mai tîrziu, examinau cu prea multă atenţie unele lucruri. Pe chipurile lor încremenise parcă o expresie de dispreţ. Iar noi, care construiam tot aici pe „D-31", cel mai puternic motor din lume, în faţa căruia lăudatul „D-30" era pur şi simplu un motor înapoiat, treceam pe lîngă ei şi ne gîndeam: „Lasă, o să vedem noi care pe care!"

Dacă cineva le-ar fi spus atunci că sub ochii lor, în acest haos aparent, în şuvoiul neîntrerupt de rebuturi, eşecuri, încurcături, se dă lupta, bătălia motoarelor, i-ar fi rîs în nas...

...În secţii, pauza de la prînz se da la ore diferite. Tocmai atunci cînd serviciul de construcţii pleca la masă, eu trebuia să fiu la secţia de turnare sau termică, sau în alt atelier şi nu aveam timp să mănînc. În felul acesta aproape că nu mîncam. Pînă şi severa mea soţie nu putea face nimic cu mine. Pe la două-trei noaptea îmi dădea să mănînc acasă, iar la şapte dimineaţa săream din pat, ne beam laptele şi — la uzină!

De cîte ori am dormit la uzină, undeva pe o masă sau pe scaune. La început primeam cîte o săpuneală de la Valentina. Mai tîrziu însă, a venit un

ordin de la Rodionov : dacă Berejkov va mai fi văzut în uzină după ora douăsprezece noaptea, să fie scos cu miliția...

...Nu se poate ca într-o uzină străină, o brigadă să fie condusă de un fanatic ca mine. La Moscova ajunsese zvonul că eu, îndreptîndu-mă spre țintă, distrug totul în calea mea. Mi s-a trimis un comisar, tovarășul K., de parcă eram Ceapaev pe lîngă care fusese atașat Furmanov. La început am trăit în pace cu el, dar mai tîrziu au început ciocnirile. Nu voiam să țin cont de nimic și eram aidoma unui proiectil perforant. Aveam impresia că acest om venit să ne ajute întîrzia construirea lui „D-31" al nostru.

Îi telegrafiam lui Rodionov : „Luați-l imediat pe K... mă împiedică în muncă". K. telegrafia și el : „Îndepărtați-l pe Berejkov, altfel nu vom avea nici motorul, nici uzina"...

...Rebuturi și iar rebuturi. Pentru a face zece piese bune, se dădeau în producție sute. Uzina lucra în trei schimburi. Zi și noapte se strunjea și doar a zecea parte se dovedea a fi bună. Și noi dădeam în producție patruzeci de piese, pentru a obține patru.

Chiulasa-bloc atît de elegantă și nemaivăzută nu ne reușea de loc. Am turnat piesa de douăzeci și două de ori — numai rebuturi. În sfîrșit și una bună. Trebuia găurită...

...Toți spun : „Nu se poate găuri, o să cedeze metalul !" Totuși eu pretind :

— Găurește ! Pe desen aici este o gaură — deci trebuie să găurești.

— Nu se poate. E ultima noastră chiulasă.

— Găurește. Voi răspunde în fața guvernului.

— Nu se poate! Trebuie să ținem seamă de părerea oamenilor cu experiență.

— Găurește! Dacă cedează, atunci... Atunci, bine, am să mă retrag! Vei comanda dumneata!

Și iată că într-o tăcere de mormînt maistrul dă gaura. Lîngă strung stăteau vreo cincisprezece oameni. Eram sigur de desenul nostru și, într-adevăr, cînd s-a dat gaura și s-a suflat șpanul, s-a văzut că aluminiul nu cedase.

— Vezi! Am să-i telegrafiez îndată lui Rodionov că n-ai vrut să mă lași să dau gaura...

...La montarea motorului trebuiau aduși cu orice preț din Moscova doi ingineri, cei mai buni experimentatori, cei mai buni montori pe care-i știam. N-au vrut să mi-i dea. Cu mare greutate am reușit totuși să obțin să-mi fie puși la dispoziție pe timp limitat. La început au ajuns pur și simplu să mă urască. Din Moscova cea caldă au fost aduși în noroiul ăsta infernal, în frigul ăsta, cantonați undeva într-o baracă, la căminul care n-avea încă apă curentă și celelalte așa-zise „comodități". Și imaginează-ți că peste un an, cea mai mare mîndrie a acestor oameni era că din mîinile lor a ieșit primul motor sovietic de mare putere.

...Dmitri Ivanovici asculta de fiecare dată cu cea mai mare atenție ieșirile mele isterice. Altfel nu pot numi starea în care mă aflam ori de cîte ori mă adresam lui în cazuri extreme. Avea o secretară care spunea întotdeauna:

— A, tovarășul Berejkov? Ați venit de la uzină? Mă duc îndată la Dmitri Ivanovici să-i raportez.

Rodionov nu se lăsa de loc cuprins de panică în fața faptelor strigătoare la cer despre care îi vorbeam. Mă bătea foarte prietenos pe umăr, mă în-

curaja în fel şi chip şi spunea că va chema la el pe cutare, sau pe cutare şi că va da toate indicaţiile.

— Iar dumneata, Alexei Nikolaevici, du-te liniştit şi lucrează...

În aceeaşi noapte, plecam înapoi, la uzină. El chema într-adevăr pe cine trebuia şi, în general, făcea tot ce trebuia.

30

Am început asamblarea unui bloc. Construcţia mea... adică a noastră era, după cum ştii, complet neobişnuită. Nu se ştia dacă se va asambla, dacă se vor potrivi etanş chiulasa şi cilindrul, dacă nu vor răbufni gazele, cum va funcţiona segmentul de etanşare din aluminiu etc. Într-un cuvînt, totul rămînea să fie verificat la montare şi la probă, la prima probă a primului bloc.

Îţi dai seama ce emoţionante au fost clipele cînd, după desenul care nu demult era doar o fantezie, am montat metalul strunjit, real, ponderabil? Or să devină oare aceste piese metalice de aluminiu, bronz, oţel, orînduite lîngă noi, un mecanism, o maşină, blocul unui motor, al primului motor de avion sovietic de mare putere? O să lucreze, o să duduie el oare? Nu aşteptam altceva, nu mă gîndeam decît la asta...

Dar, tot atunci, în ziua încercării motorului, s-a mai petrecut încă un mare eveniment.

În primul rînd, imaginează-ţi atmosfera. Era la vremea cînd se-ngînă ziua cu noaptea, înainte de mijirea zorilor, în atelierul mecanic de asamblare, care se întindea pe o jumătate de kilometru. Atelierul părea pustiu, schimbul de seară plecase, iar cel de dimineaţă nu venea curînd. În depărtare, şirul lămpilor electrice mari, strălucitoare, se pierdea într-un fel de ceaţă fumurie. În atelierul spaţios, mult prea înalt, unde lumina abia ajungea

pînă sus, dacă priveai de-a lungul şirului de lămpi, ţi se părea că te afli pe puntea unui vapor transoceanic, care spintecă valurile în liniştea nopţii.

Cîteva maşini-unelte se învîrteau fîşîind uşor, motoarele electrice bîzîiau abia auzite. Ajustorii, lăcătuşii de revizie, electricienii lucrau aproape fără să se audă, pregătind atelierul pentru dimineaţă. Se făcea revizia instalaţiilor electrice de automatizare. Sus de tot, pe un panou invizibil, se aprinseră, ca pe un catarg, luminile de semnalizat: galben, violet, verde. Şi din nou aveai senzaţia că te mişti, că goneşti prin spaţiu.

Într-o asemenea noapte de primăvară, montam blocul nostru, pentru a-l încerca în tihnă — fără spectatori, fără reporteri, fără reprezentanţi de la centru, care veneau în permanenţă la uzină. Nouă, grupului nostru, ni se repartizase un sector din hala atelierului. Şeful acestui sector era Andrei Nikitin. Pînă la începerea asamblării, totul fusese curăţat de noi, spălat, frecat pînă la lustru. Suprafeţele meselor de trasare şi asamblare luceau mat. Cei doi ingineri trimişi de la Moscova la dispoziţia mea, de care am mai pomenit, oameni foarte ordonaţi, cei mai buni montori din ţară, îşi îmbrăcaseră halatele albe. Ei nu recunoşteau decît această haină de protecţie cînd lucrau la motoarele de avion. Unii membri ai grupului nostru — Nedolea şi alţii — primiseră şi ei halate albe în noaptea aceasta. Nikitin făcuse toate pregătirile pentru ansamblare. Găsise timp să se bărbierească şi să se schimbe înainte de a veni noaptea în atelier. Se prezentă în cel mai bun costum de gală şi nu-şi pusese halatul. Concentrat, grav, puţin palid din pricina emoţiei ascunse, umbla molcom prin atelier de la mesele noastre la maşinile-unelte, unde se mai strunjea cîte ceva pe măsura asamblării, şi dădea ordine fără grabă.

Nu-mi rămăsese decît să supraveghez. Dar puteam să stau fără să fac nimic? Cătărîndu-mă pe un

planșeu metalic, m-am aplecat de acolo spre motor și-mi ajutam tovarășii, introducînd șuruburile în găuri, șuruburile mele de ancorare, și așezînd piulițele. Găurile coincideau perfect, șuruburile se fixau unul după altul pe locurile lor.

În noaptea aceasta, hotărînd să facem încercarea pînă la sosirea schimbului de dimineață, munceam cu toții foarte unit, precis, înțelegîndu-ne de la jumătatea cuvîntului, iar adeseori fără cuvinte. Fiecare îi dădea celuilalt în tăcere piesele și instrumentele necesare. Antrenat, nu mai observam nimic în jur, în afara mecanismului care lua ființă în chip miraculos sub mîinile noastre. Și munceam, munceam de zor. Cu ochii numai și numai la motor, am întins mîna după șurubul următor. Dar nu înțelegeam de ce nu mi-l dădea nimeni. Am strigat :

— Ce s-a întîmplat ? Dați-mi-l...

Nici un răspuns... Am privit în jur. Nu departe, în sectorul nostru de atelier, am văzut un bărbat înalt, voinic, îmbrăcat într-o manta lungă, descheiată.

Bine ! N-are decît să stea. În jurul lui se strînseră însă aproape toți montorii noștri. Iată cum stau fără să facă nimic, îmi ziceam, privind pe cei doi ingineri pedanți, foarte ordonați, în halatele lor albe de lucru. Drăcia dracului, au lăsat montarea ! Și Nedolea, și Valea — de la ei nu m-aș fi așteptat — și-au lăsat lucrul și au întins-o lîngă grup. Și mai venise cineva cu acest militar ; după cît distingeam, părea că este corespondentul ziarului „Pentru industrializare", care mă plictisise nu o dată. Ce să spun, au și găsit momentul potrivit pentru interviuri ! Fără să stau mult pe gînduri, am strigat :

— Tovarășe militar ! Trebuie, totuși, să aveți puțină conștiință ! Dacă ați poftit aici, măcar lăsați oamenii să lucreze !

Drept răspuns la această amabilă apostrofă, militarul își ridică fruntea. Închipuiește-ți, îmi apăru o figură cunoscută tuturor din portrete : mustăți stu-

foase puţin lăsate în jos, puţin argintate, nas acvilin, ochi negri, ca vişina putredă. Cîndva, în neuitatul an 1919, văzusem aceste mustăţi, pe vremea aceea încă negre, cu vîrfurile ascuţite, parcă uşor răsucite, văzusem aceşti ochi — al celui ce făcea parte din Consiliul militar revoluţionar al Armatei a Paisprezecea. În sectorul nostru, la mesele noastre de asamblare, venise Ordjonikidze, comisarul poporului pentru industria grea, tovarăşul Sergo, cum era numit pretutindeni.

31

De-abia am apucat să mă dezmeticesc, cînd am observat că spre grupul strîns în jurul tovarăşului Sergo se îndreaptă Nikitin, şeful sectorului nostru. Mersul îi era ca întotdeauna domol, uşor legănat. Nici el, ca şi mine, nu văzuse încă, nu ghicise cine este omul acesta în manta, care venise în toiul nopţii lîngă mesele noastre de asamblare. Abia m-am stăpînit să nu-i strig : „Prietene, oare nu vezi ce oaspe avem ?" El se apropia tot mai mult şi deodată se opri, de parcă s-ar fi împiedicat de ceva. În clipa aceea îl recunoscuse pe comisarul poporului. Ca întotdeauna, încet la gîndire, Nikitin încremeni pentru o clipă din pricina surprizei neaşteptate.

Apoi schimbîndu-şi mersul, păşi milităreşte şi se apropie de Ordjonikidze.

— Tovarăşe comisar al poporului ! În atelierul încredinţat mie, grupul constructorului Berejkov, care construieşte motorul sovietic de avion de mare putere, „D-31", lucrează la montarea primului bloc.

Sergo asculta cu mîna la chipiu. Şi toţi cei care-l înconjurau pe Ordjonikidze stăteau în poziţie de drepţi. Vreau să-ţi zugrăvesc acest tablou. Noaptea. Atelierul luminat. În imensitatea lui — pustiu. Li-

niște. Comisarul poporului și Andrei Nikitin stăteau față în față. În jur, ca un grup de ostași, încremeniseră montorii. Valea luase și ea poziția de drepți, ca toți ceilalți, și-l privea țintă pe Sergo. Nedolea era foarte grav. Purta halatul alb. Părul bălai era neacoperit. Unde-l mai văzusem oare așa? Și deodată mi-am amintit de o altă noapte — noaptea asaltului de la Kronstadt. Acolo, pe gheața Balticei, fuseserăm îmbrăcați tot în halate albe, bineînțeles de altă croială, lungi, cu glugi; stăteam lîngă aerosănii, încălzind motoarele. Și apoi ne-am avîntat... O asemenea clipă se apropia și acum.

După ce ascultă raportul, Ordjonikidze îi strînse mîna lui Nikitin. Acesta întrebă:

— Ne permiteți să continuăm lucrul?

Ordjonikidze dădu afirmativ din cap.

— Tovarăși, toată lumea la posturi! — comandă Nikitin.

32

Am sărit jos de pe planșeu și m-am îndreptat spre comisarul poporului, cu intenția de a-mi cere scuze. El m-a zărit, a pășit spre mine, mi-a întins mîna și a zîmbit.

— Cam de multișor nu ne-am întîlnit... Să tot fie vreo doisprezece ani?

Am bolborosit:

— Tovarășe comisar al poprului, vă rog să mă scuzați... Vă rog să uitați gafa mea.

— Nu, n-am s-o uit! — Pe sub mustăți se ivi un zîmbet. — N-am s-o uit! — repetă el. — Dacă am fost întîmpinat în modul acesta, înseamnă... înseamnă că aici există disciplină și ordine. Așa e?

Pe neașteptate m-a luat de braț și a pornit cu mine prin atelier.

— Ei, cum merge? S-a asamblat?

Ce ciudat! Folosise expresia noastră profesio-

nală, proprie. Nu m-am putut stăpîni şi, drept răspuns, i-am arătat degetul cel mare.

— Întocmai, s-a asamblat, tovarăşe Sergo.

Acest fel de a mă adresa — „tovarăşe Sergo" — mi-a zburat nu ştiu cum, firesc, de pe buze.

— Chiulasa s-a potrivit etanş?

Iarăşi am fost surprins. De unde ştia exact ce anume mă îngrijora mai mult? Plimbîndu-se cu mine, Ordjonikidze îmi mai puse cîteva întrebări, care dovedeau că era informat pînă în cele mai mici detalii atît despre motorul nostru, cît şi despre toţi cei care lucram la el. Apoi mă întrebă:

— Dar meşterii ăştia ce spun? — El arătă spre cei doi ingineri, care fuseseră trimişi de la Moscova; schimbarăm cîte un zîmbet din care se subînţelegea că este la curent cu toată tevatura aducerii lor.

— Astăzi sînt într-o dispoziţie mai bună — răspunsei eu. — Nu se mai cer acasă, la Moscova...

— Nu-i nimic, chiar dacă o să bombăne nitel... Ei, acum du-te la lucru, tovarăşe Berejkov. Cînd presupuneţi că veţi porni motorul?

— Cred că peste vreo oră jumătate-două...

— Bine... Pînă atunci n-am să vă mai încurc.

— Tovarăşe Sergo, poftiţi cînd vreţi.

— Nu... Dar dacă n-ai nimic împotrivă, am să-l sustrag puţin de la lucru pe tovarăşul... Cum îl cheamă? Conducătorul sectorului vostru.

Lăsîndu-mă să plec, comisarul poporului îşi scoase chipiul, privi cum merge asamblarea, apoi îl chemă pe Nikitin şi porni cu el prin atelier.

33

Mai tîrziu am avut prilejul să mă conving că Ordjonikidze obişnuia adeseori să sosească aşa, inopinat, la cîte o uzină şi să se ducă, în primul rînd, nu la director, în biroul său, ci direct în pro-

ducție, în atelier sau pe șantier. Îi plăcea să ia de braț (așa cum mă luase, de pildă, pe mine) un inginer sau altul, un maistru sau un muncitor și, plimbîndu-se, să vorbească cu el o jumătate de oră, o oră, informîndu-se, dacă mă pot exprima astfel, de la prima mînă de tot ce-l interesa pe el, comisarul poporului pentru industria grea. Deși în vîrstă și puțin cam greoi, se cățăra pe cele mai înalte platforme ale cuptoarelor metalurgice, cobora în gropile de fundație, în puțuri, tunele, umbla în lung și în lat prin uzină, se vîra în cele mai îndepărtate colțuri, fără să-i pese nici de distanță, nici de timp, nici de oră. Și vorbea, vorbea mult cu oamenii. Asculta, căuta să afle, iscodea.

După ce stătu de vorbă cu Nikitin, Sergo părăsi atelierul. Am continuat asamblarea. În sfîrșit, în zori, cînd ferestrele și luminatorul s-au luminat, ultima piuliță era înșurubată.

Nu mai rămăsese decît să apăsăm pe demaror. Firește, doream extrem de mult s-o fac eu singur. M-am apropiat, i-am privit pe toți, cînd, deodată, am zărit chipul lui Nedolea întors spre mine.

Am spus :

— Rog pe toată lumea să se îndepărteze ! Atenție ! Nedolea, dă drumul motorului !

O să pornească sau nu ? — mă-ntrebam. O să dea măcar o explozie ? Sau o să rămînă nemișcat ? Șau... Aceste gînduri n-au apucat încă să se închege bine, cînd, deodată, motorul a început să duduie, primind chiar de la început amestecul de gaze, și a pornit, a prins să vorbească în graiul lui prin sunete deosebite, moi, catifelate. Mi se părea că niciodată nu auzisem ceva mai plăcut, mai melodios.

Încremenirăm cu toții pe locuri, ascultînd. O mînă mi s-a așezat ușor pe umăr. Am tresărit. Lîngă mine stătea Ordjonikidze. Mantaua îi era umedă : afară burnița. Chipiul și-l ținea în mînă. În părul negru, încă des și foarte ondulat, se vedeau cîteva picături de ploaie. Și fruntea îi era udă de ploaie.

— Sper că acum n-ai să mă mai dai afară — spuse el, aplecîndu-se spre urechea mea.

Am strigat entuziasmat:

— Tovarăşe Sergo, auziţi ce sunet catifelat?!

Brusc, Sergo a izbucnit în rîs.

— Catifelat? Urlă ca o sută de draci!

Nikitin interveni cu vocea sa de bas:

— Tovarăşe Sergo, ăsta nu-i decît un singur bloc. O să urle ca o mie de draci!

Sergo tot nu se oprise din rîs.

— Catifelat?! — repeta el. — Asta înseamnă să fii creatorul motorului!

34

Pe vremea aceea, Sergo era preocupat de problema nivelului tehnic în ateliere, în întreaga noastră industrie tînără. Îi plăcuse foarte mult cum erau întreţinute maşinile-unelte şi celelalte locuri de producţie în sectorul nostru şi se interesa de toate mărunţişurile care aveau legătură cu aceasta, pînă şi de construirea dulăpioarelor individuale, introduse de noi. De altfel, cuvîntul „se interesa" nu e prea potrivit cu firea lui Sergo. Ar trebui găsită o expresie mai cuprinzătoare. Punea atîta suflet în orice lucru de care se ocupa, încît şi aici intenţiona să meargă din nou în atelier şi să examineze aceste dulăpioare de aproape. Uitîndu-se însă la mine, spuse:

— Cum merge munca voastră? Cu ce să vă ajut ca motorul să fie mai repede gata?

— Ne rupem în bucăţi, tovarăşe Sergo. Ar mai trebui ataşaţi grupului meu încă cel puţin trei-patru tehnicieni buni.

Am descris sincer şi amănunţit situaţia de la uzină.

— Noi înţelegem — am continuat — că în momentul de faţă, cînd colectivul uzinei îşi însuşeşte

în adevărate chinuri noua tehnică și se zbate pentru îndeplinirea planului de stat, nu se poate pretinde celor de la uzină să mai acorde atenție și motorului nostru de probă.

— Nu se poate cere? — repetă cu îndoială Ordjonikidze.

— Mă rog, e un fel de a spune că nu se poate... Noi cerem, facem chiar scandal, dar pur și simplu uzinei nu-i arde de noi...

I-am repetat comparația pe care o găsisem reușită — a grupului nostru cu insecta sfredelitoare care sapă pe dedesubt galerii ca să-și croiască drum, dar am simțit că nu i-a fost pe plac. Nu-mi răspunsese. După un timp, mă întrebă brusc:

— Cu Nikitin cum te împaci?

— Foarte bine! Este principalul meu sprijin.

— Cheamă-l! — Sergo se ridică. — Am să trec cu el prin toate aceste galerii, pe care le-ați săpat aici.

Mi s-a părut că a vorbit supărat. Poate chiar cu mînie reținută.

— Tovarășe Sergo, eu...

Dar furia lui nu era îndreptată împotriva mea. Nu m-a lăsat să termin.

— Creator al motorului! — spuse el zîmbind. — Altul, probabil, nu le-ar fi săpat...

35

În jurul orei zece seara, eu și Andrei Nikitin am fost chemați la consfătuire în vagonul lui Ordjonikidze. Kușcin făcu un gest de amabilitate și ne trimise mașina. Valea a luat și ea loc în automobil.

— Vă conduc — spuse ea. — Aștept în gară și am să mă plimb pînă ce terminați consfătuirea.

Consfătuirea putea să se prelungească, dar n-am contrazis-o, știind că Valentina îmi seamănă într-o singură privință — este nerăbdătoare. Firește, i-ar

fi venit greu să rămînă singură acasă într-un asemenea ceas.

Cu vreo zece minute înainte de ora fixată, am intrat împreună cu Andrei în vagonul comisarului poporului. Am fost conduşi într-un salon încăpător, cu mobilă confortabilă. Ordjonikidze era îmbrăcat de vară — pantaloni şi tunică de dril. O boare de vînt legăna uşor perdelele ferestrelor deschise.

Am apărut în clipa cînd Sergo vorbea la telefon. Ne invită printr-un gest să luăm loc, iar el îşi continuă convorbirea. În curînd ne-am dat seama că vorbeşte cu Moscova, caută să afle dacă fusese pus în funcţiune primul furnal la uzina din Kuzneţk. Răspunsurile, probabil, nefiind prea clare, nu-l satisfăceau.

— Aflaţi mai precis, apoi daţi-mi un telefon — spuse el şi puse receptorul în furcă.

Apoi se întoarse spre noi şi, cu sinceritatea care-l caracteriza, mărturisi :

— Uneori, tovarăşi tehnicieni, vă invidiez, vă invidiez al dracului. Să pui în funcţiune un furnal, să porneşti un nou motor, ce lucru ispititor !

Andrei spuse :

— Dar revoluţia, tovarăşe Sergo, nu-i un lucru ispititor ?

L-am susţinut :

— Da, oare nu-i ispititor să zdruncini, să schimbi lumea întreagă ?

Sergo se plecă spre mine, îşi duse palma în dreptul mustăţilor dese, de parcă s-ar fi pregătit să-mi şoptească ceva la ureche, şi spuse :

— Să-ţi spun un secret : totuşi, tovarăşe Berejkov, n-aş face schimb de specialitate cu dumneata.

Cineva bătu în uşă. Intră luptătorul de categorie grea Kuşcin, directorul uzinei de pe Volga, ras proaspăt, într-un costum nou de bună calitate, cu ghetele lustruite.

Au mai sosit şi alte persoane convocate de Ordjonikidze. Ceasul din peretele vagonului începu să bată ora zece. Ultima lovitură nu bătuse încă şi, spre marea mea uimire, în uşă apăru Noviţki în veşnicele sale cizme, purtînd bluza de postav de croială militară, strînsă peste mijloc cu o centură lată.

— Noviţki — se prezentă el. — Conform permisiunii dumneavoastră, tovarăşe comisar al poporului, am sosit...

— A, lordul-păzitor al planului de stat — spuse Ordjonikidze. — Punctual...

— Am sosit cu avionul, tovarăşe comisar al poporului.

— Lordul-păzitor al planului de stat — repetă Ordjonikidze — plan legat în copertă aurie. Iar talentele nepotolite, dracu să le ia, violează toate directivele, normele, şi nu te lasă să trăieşti liniştit.

Era clar că Ordjonikidze cunoştea detaliat tot ce se petrecuse la institut.

Noviţki nici nu clipi. Stînd milităreşte, în poziţie de drepţi, răspunse:

— Tovarăşe comisar al poporului, daţi-mi voie, aici în prezenţa tovarăşului Berejkov, să declar: îmi recunosc vina în întregime. A fost un moment, sau, mai bine zis, o perioadă, cînd nu înţelegeam importanţa motorului propus de dînsul. Acum, întregul institut va fi întors cu faţa spre sarcina de a crea în cel mai scurt termen primul motor sovietic de avion, de mare putere.

— Ai vorbit ca din carte — rosti tărăgănat Ordjonikidze.

— M-am gîndit mult.

— Ei, dacă vina este recunoscută făţiş, să gonim supărarea din inimă. Tovarăşi, împăcaţi-vă...

Noviţki se întoarse spre mine...

— Alexei Nikolaevici, n-am avut dreptate. Crede-mă, nu-mi vine uşor s-o spun.

Declaraţia lui Noviţki m-a mişcat,

— Pavel Denisovici, să nu mai pomenim de asta! Îmi întinse mîna.

— Alexei Nikolaevici, de azi înainte vom lupta împreună pentru motor.

— Aprob împăcarea — spuse Ordjonikidze. După ce tăcu puțin, se uită iscoditor la Noviţki. — Dar n-o să vină ziua cînd un conservator pocăit va apăra cu furie acest motor împotriva atentatelor unui constructor neobosit ? N-o să spună oare într-o bună zi tovarășul Berejkov : „Pavel Denisovici, motorul ăsta nu mai merge, s-a învechit, să transformăm totul, altfel..." — Fixîndu-mă cu privirea ochilor săi mari, strălucitori, ca vișina putredă, Sergo adăugă : — Să dea domnul, tovarășe Berejkov, să spui cîndva acest lucru înaintea tuturor.

Apoi deschise consfătuirea.

— Haideţi, tovarăși, să ne gîndim cum să terminăm mai repede acest motor. Avem al dracului nevoie de el, ca de aer, ca de apă. Străinii ne-au vîndut un motor de avion, în schimb ei au și făcut altul mai bun. În caz de s-o ivi ceva, o să fim bătuţi cu motorul ăsta al lor, ca niște copilași. Dar noi nu vrem să fim bătuți. Deși tovarășul Kuşcin, dacă am judeca după faptele sale...

— Tovarășe Sergo — îl imploră Kuşcin — parcă eu sînt împotrivă ?

— Acum nu s-ar mai găsi suciți care să declare că sînt împotriva motorului sovietic. Acum se spun însă altele : nu s-ar putea să mergem mai încet ? Nu s-ar putea să mai amînăm cumva treaba asta ? Cine pune așa problema, acela luptă împotriva ritmului bolșevic, cu alte cuvinte îi ajută de fapt pe dușmanii socialismului, pe dușmanii țării noastre, care contează pe faptul că, în ceasul hotărîtor, vom fi slabi.

Vorbind tăios, fără nici o vorbă mai blîndă, Ordjonikidze mi se adresă :

— Spune, te rog, de ce ai nevoie.

Am enumerat nevoile noastre şi în concluzie am cerut întărirea grupei mele, prin detaşarea cîtorva lucrători buni care să fie puşi la dispoziţia mea.

Noviţki m-a sprijinit :

— Vom alege pentru tovarăşul Berejkov oamenii de care are nevoie din cadrul institutului. Vom mobiliza toate rezervele noastre. Vă rog să-mi permiteţi, tovarăşe comisar, să vin personal aici cu noua brigadă a institutului, pentru a obţine, împreună cu tovarăşul Berejkov şi în cel mai scurt termen, victoria.

Ordjonikidze întrebă :

— Ce părere are în această privinţă tovarăşul Nikitin ?

Andrei răspunse scurt că este de acord cu propunerile mele. Apoi Kuşcin declară că nu are nimic de obiectat împotriva întăririi grupei mele.

Ordjonikidze strînse pleoapele. Mi se păru că întrezăresc sclipiri şirete în ochii lui.

— Aşa ? Aţi ajuns la aceeaşi părere ? Eu însă, tovarăşi, am de gînd să procedez invers. Va fi nevoie să mai reduc grupa lui Berejkov, să-i iau pe cineva.

— Să-mi luaţi ? În nici un caz.

— Doar un singur om. O să ţi-l cer pe tovarăşul Nikitin. Ce are să fie rău dacă va munci tot aici în calitate de director adjunct al uzinei ? Să-i dăm un ajutor lui Kuşcin. De ce taci, Kuşcin ? Crezi că o să-ţi aplice linia sa de conduită ? N-are decît s-o aplice ! N-o să se comporte faţă de un motor sovietic, ca faţă de un copil găsit. Va pune capăt acestei poveşti ruşinoase, cînd grupa lui Berejkov este nevoită aproape prin contrabandă să-şi obţină piesele pentru motor... Părerea ta, Kuşcin ? Poate că ai ceva împotriva acestui adiunct ?

— N-am...

— Dar de ce eşti posomorît ? „N-am"... Nu trebuie să vorbeşti aşa, tovarăşe Kuşcin, cînd este vorba de lucrul cel mai important pentru partid,

pentru Puterea Sovietică. Iată, la uzina de tractoare din Stalingrad am văzut un inginer, pe șeful secției mecanice. Are o rezervă diabolică de energie. Pentru el nu există imposibilul. Trebuie să facem asta? O vom face! În ce termen? Vom face în termen! Greutăți? Le vom birui! Și face, luptă! Uite, ingineri din ăștia, directori din ăștia ne trebuiesc cît mai mulți... Tovarășe Nikitin, primești propunerea mea? Îți iei obligația? Ai să aplici linia noastră comună?

Nu m-am putut stăpîni:

— Primește! O s-o aplice!

În ochii și pe sub mustățile lui Sergo, în colțurile buzelor sale mari trecu un zîmbet. Îndată i se adînci parcă gropița din bărbie.

— Și eu care mă temeam — spuse el cu vicleșug — că tovarășul Berejkov nu ne va da, într-adevăr, pentru nimic în lume, pe nimeni din grupa sa. Ei, dacă proiectantul motorului ne dă binecuvîntarea, atunci...

Se uită la Nikitin.

— Am să muncesc, tovarășe comisar al poporului... Îmi iau angajamentul...

— Dumneata, tovarășe Nikitin, va trebui să te iei la întrecere cu fratele dumitale... și motorul lui se apropie de sfîrșit...

Am întrebat repede:

— Ați fost acolo?

— Am fost să văd... Acum sînteți înainte cu o jumătate de cap, dar... dacă o să căscați gura — vă întrece.

Călcînd ordinea ședinței, urmărindu-și, probabil, firul gîndurilor, Sergo trecu deodată la alt subiect:

— Uite, compar doi constructori — pe Berejkov și pe Piotr Nikitin. Ce diferiți sînt!... Unul — explozie, flacără, străfulgerare, altul — metodică, încordare egală, capacitatea de a prevedea totul. Cît de diferite sînt talentele acestea! Și doar amîndoi sînt bolșevici în tehnică. Și nici n-ai putea spune care-i mai bun.

Ascultîndu-l, savuram dinainte cum îi voi povesti totul Valentinei mele. Talent... Bolşevic în tehnică... Probabil că mutra mea m-a dat de gol. Poate chiar m-am înroşit uşor de plăcere. În orice caz, Sergo a avut grijă să nu mă încred prea tare.

— Piotr Nikitin lucrează însă mai bine cu oamenii, tovarăşe Berejkov. La el Lukin s-a dovedit a fi un excelent lucrător.

— Lukin ? — atît am reuşit eu să spun.

În minte mi-a apărut un blondin cam moale din fire, proiectant principal la ADVI, cu care nu mă împăcasem chiar din primele zile de muncă la Şelest. Acest om cu mintea greoaie mă enerva prin veşnica sa moliciune, încetineală. Devenind proiectant-şef, uneori pierzîndu-mi răbdarea, îi luam desenele şi le făceam singur. Şi iată... La Piotr Nikitin, în grupa sa, se dovedise un bun lucrător, chiar excelent, o dată ce comisarul poporului îl caracterizează astfel. Va trebui să-i povestesc şi asta Valei.

Între timp, Ordjonikidze se întoarse spre Noviţki

— După cum vezi, nu va fi nevoie de o întărire a grupei lui Berejkov.

— Socotesc totuşi necesar, tovarăşe comisar al poporului, să iau parte personal la muncă aici, pe loc.

— Dacă arzi de dorinţa de a munci pentru motorul lui Berejkov, s-ar putea să se găsească pentru dumneata o altă sarcină importantă.

Ordjonikidze, spre triumful meu, începu să vorbească despre uzina care, probabil, va trebui să fie construită pentru producţia lui „D—31". El îl întrebă pe Noviţki :

— Ai vrea să construieşti această uzină?

— Aş socoti asta o datorie şi o cinste pentru mine.

— Bine. Voi ţine minte acest lucru. Şi să ştii că am o memorie bună.

Apoi consfătuirea a continuat. Sergo dezbătu cu noi şi mai rezolvă cîteva probleme organizatorice

și tehnice. Cam pe la miezul nopții, primi un telefon de la Moscova. Chipul deschis al lui Ordjonikidze, cu trăsături viguroase — era de aproape cincizeci de ani — trăda viu, tinerești, stările sale sufletești.

— Așadar, voi fi pe drum cînd îl vor pune în funcțiune ? Trimiteți-mi o telegramă fulger pe parcurs. Cum ? Nu-i nimic, dacă o să mă trezească...

Drept răspuns la o replică pe care n-o auzirăm, rîse. Apoi, continuă :

— Doresc să fiu trezit... Ce, e glumă, primul furnal din Kuznețk !

Punînd receptorul în furcă, mi se adresă :

— Vă amintiți ce bîrfeli au fost în străinătate cu privire la Magnitka și la Kuznețk ? Ne preziceau că o s-o sfeclim... Dar s-a văzut că nu noi o sfeclim.

Apoi reveni la discutarea treburilor noastre.

•

După consfătuire, Ordjonikidze ieși împreună cu noi din vagon, aruncîndu-și mantaua pe umeri.

Strălucea luna plină. Cantoanele, vagoanele de pe liniile de garaj, mărcile de siguranță de la încrucișări aruncau umbre precise. Felinarele din jurul gării luminau peronul. Acolo era lume multă, se aștepta sosirea trenului de Moscova.

Unde era Valea ? Traversînd liniile de garaj, privind în dreapta și în stînga, m-am îndreptat spre gară. O echipă de feroviari, care circulau cu felinarele, pregăteau pentru plecare o garnitură lungă de vagoane de marfă. M-am oprit. Lîngă unul din vagoane se putea distinge o siluetă subțirică de femeie, cu un batic pe cap, de culoare deschisă, pe care-l recunoscui imediat. Interesant, ce-o fi făcînd acolo Valentina mea ?

Aplecată, urmărea cu atîta atenție cum lucra un ungător, încît nu observase cînd m-am apropiat.

— Bună seara, scumpă soție — rostii eu în sfîrșit, nemaiputînd răbda.

Valea s-a îndreptat şi m-a chemat.

— Uită-te cum lucrează. Nu-ţi vine să-ţi iei ochii de la el.

Între timp, ungătorul trecu la o altă osie. Felinarul îi atîrna de piept, avea mîinile libere. Dînd repede la o parte capacul lagărului, printr-o mişcare a cîrligului care nu se putea vedea în semiobscuritate, a tras afară cîlţii negri, îmbibaţi cu lubrifiant, ce acopereau fusul osiei, a apropiat de metalul lucitor gresorul, înzestrat probabil cu un dispozitiv special, şi aproape într-o clipă a turnat cantitatea necesară de lubrifiant, fără să picure măcar un strop pe pietrişul bătătorit. Nu ne dădea atenţie, nu-l văzu nici pe Sergo, care se apropiase de noi cu mantaua pe umeri, lăsîndu-şi capul descoperit în bătaia vîntuleţului rece de noapte.

— Lucrează calculat, chibzuit, precis — spuse Ordjonikidze.

— Îl privesc de mult, tovarăşe Sergo — răspunse Valea.

Ungătorul întoarse capul. Văzurăm un chip rotund, atrăgător, încadrat de o bărbuţă cîrlionţată. Uscăţiv, nu prea înalt, ne examină cu vioiciune. Lumina felinarului său se opri asupra siluetei lui Ordjonikidze.

— Îmi permiteţi să trec mai departe, tovarăşe comisar al poporului ?

— Lucrezi minunat, tovarăşe. E o plăcere să te privească omul — spuse Sergo.

— Înainte nu mi se permitea să lucrez aşa. Cică aş fi călcat regulile. Acum însă s-au încrezut în mine...

— Călcat regulile ? — întrebă cu interes Sergo. — Ce fel de reguli ?

— Mă scuzaţi, tovarăşe Ordjonikidze, acum nu pot sta de vorbă. Trebuie să-mi termin treaba.

— Termină, termină...

Ungătorul trecu mai departe, la osia următoare, iar după el, admirîndu-l, admirîndu-i dibăcia, se ţinea Ordjonikidze. Iată că i se adresă din nou :

— Spune, n-ai vrea să faci o mică plimbare cu mine ? Am sta de vorbă... Te întorci cu primul tren.

— Dar or să mă lase ? — întrebă ungătorul.

— Să încercăm să călcăm regulile — zîmbi Ordjonikidze. — Poate că vor avea încredere şi-ţi vor da voie.

Sergo observă pe peron impiegatul de serviciu, cu şapcă roşie, şi se îndreptă spre el. Valea şi cu mine îl urmarăm. Impiegatul luă poziţie de drepţi în faţa comisarului poporului.

— Peste douăzeci de minute, tovarăşe comisar al poporului, soseşte trenul de Moscova... Vom ataşa de el vagonul dumneavoastră.

— Ştiu... Mă adresez dumitale, tovarăşe, din alt motiv. Pot să te rog să-l laşi cu mine pentru cîteva ore pe ungătorul de colo ? Cum e considerat la voi? Cum este cotat ?

— Un bun lucrător... Prelucrează repede garniturile. — Pesemne că dorinţa lui Ordjonikidze i se părea uimitoare impiegatului de serviciu. — Dar ar trebui, tovarăşe comisar, să se spele, să se schimbe. O să vă murdărească totul pe acolo.

— Nu face nimic. Găsim noi un spălător în vagon. Şi-o să-i găsim, se prea poate, şi ceva îmbrăcăminte de schimb.

După ce-şi luă rămas bun de la Valea şi de la mine, Sergo, însoţit de impiegat, se duse din nou la ungător.

Noi mai hoinărirăm prin gară, apoi pornirăm spre casă pe cărăruia ce şerpuia de-a lungul rambleului. Deoarece Valea îngheţase în jacheta sa tricotată, mergeam adăpostiţi amîndoi sub haina mea.

Aproape de semaforul de ieşire, care lumina cu ochiul său verde, a trecut pe lîngă noi trenul de Moscova. Nu luase încă viteză plină ; lunecînd pe lîngă noi, trecură vagoanele luminate. Iată şi ultimul vagon... Am recunoscut îndată perdeaua pe care mai înainte, cînd geamul fusese deschis, o legăna

ușor vîntul. Acum geamul fusese ridicat. Pe perdea, ca pe o stampă, se profilau vag două umbre. Se distingea profilul lui Sergo, aplecat spre interlocutorul ce-i ședea în față și al cărui chip era încadrat de o bărbuță scurtă, cîrlionțată.

Trenul trecu cu zgomot. Rămaserăm în liniște, sub cerul descoperit.

Valea privea în urma trenului ce dispărea în depărtare, stînd cu bărbia rezemată de umărul meu.

— Sergo procedează cu acest ungător cum a procedat și cu tine! Nu-i așa? El caută peste tot oameni talentați, care calcă șablonul.

Fără voie, mi-a zburat de pe buze:

— Nu ca Novițki.

— Dar nici nu te gîndi să-l compari! Eu nici azi nu-i acord nici un credit.

Învăluiți în aceeași haină, am pornit mai departe sub stelele scînteietoare de primăvară...

Construcția motorului și, mai ales, punerea la punct au mai durat aproximativ o jumătate de an. În sfîrșit, la începutul iernii timpurii a anului 1932, cînd a căzut prima zăpadă, motorul a fost încărcat și transportat la Moscova pentru proba oficială. La uzină fusese încercat și lucrase fără întrerupere șaptezeci și cinci de ore. Aceasta era noua normă mărită oficială.

36

Am să-ți descriu, prietene, o noapte, ultima noapte a probei oficiale a motorului „D-31".

Am petrecut această noapte acasă. Înainte de acest eveniment, nu dormisem de peste patruzeci și opt de ore, dar nu fusesem în stare să mă mișc de lîngă bancul de încercare: ba stătusem jos pe undeva, ba rătăceam, hoinăream fără treabă, deoa-

rece la proba oficială proiectantul nu mai are voie să se amestece în absolut nimic.

„D-31" trecuse de limita visată cîndva — cincizeci de ore de lucru neîntrerupt la diferite regimuri. Acum, însă, exista o normă nouă — şaptezeci şi cinci de ore! Motorul meu mai trebuia să funcţioneze încă o zi şi o noapte. În cel de-al cincizeci şi nouălea ceas al încercării, a sosit Rodionov, m-a văzut, aproape asurzit de vuietul acela înfiorător, cu faţa crispată — după cum îmi dam bine seama — din pricina atîtor zile de nesomn şi a ordonat să fiu băgat imediat într-o maşină şi trimis acasă să dorm.

Îmi amintesc că era nouă sau zece seara. Acasă mi se pregătise baia, am fost hrănit, culcat, însă nu puteam dormi. Valea şedea lîngă mine şi vorbeam încet. Un ochi de fereastră era deschis. Şi prin toate zgomotele Moscovei — zăngănitul tramvaielor, fîşîitul şi claxoanele automobilelor, zgomotul paşilor de sub fereastră, cînd repezi, tinereşti, cînd tîrşiţi, frînturi nedesluşite de discuţii, uneori cîte o exclamaţie, rîsul cuiva — prin toate acestea, distingeam vuietul îndepărtat al motorului.

— Valea, auzi? Au ambalat motorul...

Ea zîmbea.

— E Maşa care umblă la primus... Dormi...

— Nu, primusul e primus... Ascultă, ascultă... Sună ca un firicel de mătase.

Ea îmi răspundea ca unui copil:

— Fireşte, sună... Dormi...

Poate nimeni în afară de mine n-ar fi putut prinde în zgomotul oraşului acest foarte fin firicel de sunet, iartă-mă dacă nu pot găsi o altă expresie. În sfîrşit, motorul a suportat admirabil suprasolicitarea. Turaţia s-a redus cu o sută. Lucrează bine, foarte bine... Coarda, pe care n-o aud decît eu, vibrează egal în văzduhul Moscovei.

Şi am adormit. Liniştit, adînc, fără vise. Am adormit de parcă m-aş fi înecat. Şi deodată, parcă m-a

azvîrlit un resort în sus. Am sărit pe întuneric. În primul moment nu puteam înțelege ce s-a întîmplat, doar sufletul mi-era chinuit de senzația unei groaznice nenorociri. Ochiul de geam era tot deschis. Sub fereastră se auzeau zgomote de metal care răzuia ceva: portarul curăța zăpada de pe asfalt cu o cazma. Trecu un tramvai. Aha, se luminează. Moscova se trezește. Dar ce s-a întîmplat? Ce nenorocire? De ce mi se strînge așa inima? Doamne, dar motorul?

M-am repezit spre ochiul de geam. Ieri seară nimic, nici măcar zgomotul primusului nu mă împiedica să percep vuietul îndepărtat al motorului, singura undă care găsea o rezonanță deplină în sufletul meu și pe care o percepeam cu toți nervii, iar acum, în Moscova liniștită din preajma zorilor, urechea nu mai sezisa nimic. Nu, nu se poate! Am tras din nou cu urechea. Am scos capul pe geam. În zadar. Firicelul se rupsese. Motorul amuțise. Era... Unde-mi este ceasul? Încercarea dura de șaizeci și șapte de ore. Prin urmare, motorul ar mai fi trebuit să meargă opt ore.

Nu-mi amintesc cum m-am îmbrăcat, cum am ieșit în fugă, cum am găsit undeva un taxi, sau pur și simplu o mașină care trecea, și am zburat spre uzina unde se făcuse încercarea. Peste tot se așternuse o zăpadă proaspătă, căzută peste noapte. Era o dimineață liniștită, fără vînt. În pîcla zorilor se vedea cum se ridică drept în sus, spre cerul tot mai palid, fumul din coșuri. Pe cer se mai zăreau încă ultimele două-trei stele, nestinse încă.

Fără vînt... Fir-ar să fie! Ieri bătuse vîntul! Valea îmi spusese — da, da, îmi amintesc perfect, cu o claritate extraordinară — *! „Învelește-te! Vîntul bate drept prin ochiul de geam..." Da, vîntul bătuse spre noi. Așadar, înseamnă...

L-am plesnit cu putere pe șofer peste genunchi.

— Stai!

El m-a privit mirat:

— Aşteptaţi. Trecem imediat de piaţă.

— Opreşte ! — am strigat eu.

El a frînat. Am deschis portiera, am sărit jos. Eram la Porţile Roşii. De aici pînă la locul încercării mai erau cîţiva kilometri mai puţin decît de la fereastra mea. Stăteam pe asfalt, în drumul maşinilor, înfipt ca un stîlp. Da, aşa şi este ! În dimineaţa liniştită, fără vînt, am prins din nou firul foarte fin al sunetului. Motorul trăia, motorul vuia. Şi nu mai auzeam nimic altceva.

M-am trezit din pricina fluieratului unui miliţian. Se apropiase de mine şi-mi fluiera aproape deasupra urechii. Am început să mă scuz. Nu ştiu, dar probabil că în momentul acela aveam pe faţă un zîmbet fericit, lipsit de sens. Severul miliţian de post dădu din cap şi deodată zîmbi şi el. Vru să mă conducă pe trotuar. Dar am ajuns singur pînă acolo.

În urechi — nu, nu în urechi, ci parcă în tot trupul, sau, mai bine zis, în suflet — îmi răsuna sunetul îndepărtat, egal, al motorului. Mergeam spre Lefort. Partea răsăriteană a Moscovei. Şi deodată, undeva, pe Basmannaia, drept în faţă am văzut soarele — mare, în flăcări, puţin ridicat deasupra orizontului. Pe strada pustie, unde la ora aceasta matinală aproape că nu erau trecători, am întins mîinile spre el.

Şase ore mai tîrziu, proba oficială luase sfîrşit. Comisia guvernamentală recepţionase motorul „D-31". În sfîrşit, ţara noastră avea propriul său motor de avion de mare putere, cel mai puternic motor din lume.

37

Trebuie să-ţi mai povestesc despre o întîlnire cu Ordjonikidze. A fost după moartea tragică a lui Dmitri Ivanovici Rodionov, după catastrofa de avion, care ne-a zguduit atît de mult pe toţi...

Așadar, era în toamna anului 1935. La Institutul de motoare de avion unde ocupam mai departe postul de proiectant-șef, ziua de muncă era pe sfîrșite. Și deodată, un telefon de la secretariatul comisarului poporului pentru industria grea. Ce se întîmplase? Am aflat că Ordjonikidze avea urgentă nevoie de mine. În timp ce goneam cu mașina spre piața Noghin, privind prin geamul scăldat de șuvoaiele de ploaie, mă gîndeam despre ce anume îmi va vorbi comisarul poporului. După toate probabilitățile, socoteam că va fi vorba de motorul „D-31".

Pentru producția acestor motoare se construise o nouă și puternică uzină. Novițki fusese mutat sau, cum se spune, transferat ca director al construcției. Știuse să-și afirme din nou calitățile, ce-i drept e drept, și după punerea în funcțiune a uzinei, fusese numit directorul ei.

Și iată că în anii 1933, 1934, 1935, uzina lucrează și produce construcția mea, puternicul nostru motor de avion. Părea însă că toate acestea n-au nici o legătură cu mine. Într-adevăr, la uzină nu fusesem invitat, nici chemat. Rămînînd la institutul ADVI, care se mărise într-un mod de nerecunoscut, și care primise o bază proprie admirabilă pentru experimentare și producție, mă ocupam din cînd în cînd, bineînțeles pe lîngă celelalte treburi, și de motorul „D-31", cercetînd, studiind în forma în care ieșeau de pe banda rulantă a uzinei — modelele primului an, al celui de-al doilea și-al celui de-al treilea an.

Da, motorul era produs, produs exact cum îl predasem cîndva la proba oficială. La început, acest fapt mă bucurase, dar mai tîrziu a început să mă neliniștească... N-am să-ți descriu frămîntările mele. Voi expune numai esența problemei. Motorul aproape că nu se perfecționa. Puterea lui nu creștea. În tehnică există însă legi necruțătoare. Dacă astăzi motorul tău este cel mai avansat, cel mai puternic

din lume, peste un an-doi, dacă n-ai ştiut să-i mai ridici puterea sau, cum spunem noi, „să-l forţezi", atunci, în mod inevitabil, devine înapoiat, neviabil, este înlăturat din întrecerea mondială. De asemenea, nu se putea dezvolta nici noul avion de mare viteză al lui Ladoşnikov, înzestrat cu motorul nostru.

Examinam cu tot mai multă neliniştе exemplarele lui „D-31", care soseau în institut — acelaşi, exact acelaşi „D-31" la care lucrasem cu atîta entuziasm nu prea de multă vreme.

N-am să-ţi descriu nici încercările mele de a mă amesteca în treburile uzinei, făcînd tot felul de propuneri pe care le adresam uzinei. Novitki mă îndepărta cu răceală, mă respingea.

— Eu dau socoteală în faţa guvernului — declara el — nu în faţa dumitale. Şi de uzină poţi să n-ai grijă. Asta nu te priveşte absolut de loc.

— Cum „nu mă priveşte" ? Doar e motorul meu !

— Al dumitale ? Scuză-mă, dar la noi nu există proprietate privată asupra motoarelor.

Şi trecea, după cum am spus, an după an, iar uzina tot nu dădea ţării motoare „D-31" cu putere mai mare.

Ce era de făcut ? În faţa ochilor îmi apărea de multe ori Rodionov, aşa cum îmi rămăsese întipărit în minte — cu integritatea care-l caracteriza în totul : în faptă, în vorbă, oglindindu-se pînă şi în aspectul său exterior. Ştii ce a însemnat el pentru mine.

Uzina unde era produs „D-31" purta numele lui Rodionov, dar la Dmitri Ivanovici nu mă mai puteam duce...

Vechiul meu prieten, Andrei Nikitin, era departe ; el lucra unde lucrează şi astăzi, la uzina de pe Volga. Uneori mă gîndeam că ar fi trebuit să mă adresez direct lui Ordjonikidze.

Şi iată că mă chemase iar la el.

Mai tîrziu am aflat cum se petrecuse totul. Am aflat că în ziua aceea, Ordjonikidze convocase pe conducătorii uzinei „Rodionov". Eu nu știam nimic de această consfătuire. Între timp, în cabinetul comisarului poporului se petrecuseră următoarele. Sergo a pus direct întrebarea: „De ce uzina nu produce motoare puternice? De ce „D-31" devine, încetul cu încetul, un motor rămas în urmă?" Și a început să asculte explicațiile, pătrunzînd, așa cum avea obiceiul, în toate amănuntele, căutînd să afle rădăcina răului. Explicații, firește, s-au găsit. S-a spus că uzina are laboratoare de încercări slab utilate, că ar trebui ridicat gradul de precizie al prelucrării pieselor importante, că unele ateliere ar trebui înzestrate cu utilaj în plus. S-au referit și la construcție; cică prin caracterul său s-ar lăsa extrem de greu suprasolicitat, că motorul se defectează la orice încercare de a-i mări puterea.

Aici Sergo, după cum mi s-a transmis, a pus întrebarea:

— Dați-mi voie, dar unde este constructorul motorului?

Directorul uzinei — Pavel Denisovici Novițki, pe care-l știi — a răspuns că motorul a fost creat prin eforturi comune, că de fapt colectivul este constructorul lui — la timpul său colectivul ADVI, iar acum biroul de construcții al uzinei.

— Eu însă îmi amintesc — spuse Ordjonikidze — că l-am întîlnit pe autorul motorului, pe Berejkov. De ce nu ia parte la consfătuire?

Novițki îl lămuri că Berejkov nu lucrează la uzină, ci la ADVI, la Moscova. Atunci Ordjonikidze dădu ordin să fiu convocat imediat la consfătuire.

De îndată ce am sosit, mi s-a spus să intru, fără cea mai mică întîrziere, în cabinetul comisarului poporului. În clipa aceea vorbea Novițki. Uitîndu-se într-o agendă, el indica niște cifre. Nu departe, ți-

nînd la îndemînă, sau mai bine zis, ţinînd pregătit un dosar gros, deschis, şedea Podraiski, adjunctul său. Totul era în perfectă stare la acest grăsun: costumul, mustăţile cărunte, catifelate, tenul trandafiriu. „Asta nu cade la fund" — mi-a trecut prin minte. Ca şi amfibia tout-terrain. Podraiski îmi făcu un semn prietenesc din cap. Noviţki raporta imperturbabil mai departe. Totuşi, Ordjonikidze l-a oprit printr-un gest. După ce mi-a întins mîna, comisarul poporului m-a întrebat cu severitate:

— Tovarăşe Berejkov, cine este creatorul motorului „D-31"?

M-a uimit severitatea neaşteptată a tonului său. Fără să stau pe gînduri, am răspuns cum obişnuiam să răspund întotdeauna:

— Creatorul motorului este colectivul care l-a executat.

— Dar cine-i autorul? Autorul proiectului care răspunde pentru el? De asta nu te lepezi?

— Nu, tovarăşe Ordjonikidze.

— Poţi să-mi explici de ce nu creşte puterea motorului dumitale?

— Pot. Pentru că se lucrează greşit la el.

— În ce constă greşeala?

— În faptul, tovarăşe Ordjonikidze, că nu există o idee constructivă unică în acţiunea perfecţionării acestui motor. La uzină s-au perindat trei proiectanţi principali. Fiecare face ce vrea. Nu există o voinţă unică. La uzină nu există o creaţie constructivă organizată şi dirijată.

— Şi nu te-a frămîntat de loc acest lucru?

— M-a frămîntat...

— De ce atunci dumneata, proiectantul, n-ai dat dovadă de energie în lupta pentru dezvoltarea motorului dumitale? Văd că în legătură cu motorul dumitale s-a despicat în fel şi chip firul în patru, i s-a distrus viitorul, iar dumneata ai răbdat.

— Tovarăşe Ordjonikidze, am făcut multe cereri scrise.

— Asta nu-i o justificare. Adică n-ai putut să vii la mine? Cine te putea opri, cînd era vorba de viața sau moartea creației dumitale? Cine să se îngrijească de copilul dumitale, să-i urmărească fiecare pas, dacă dumneata, creatorul motorului, taci?

N-aveam ce răspunde, nu mă dezvinovățeam. Sergo continuă cu blîndețe:

— Spune, tovarășe Berejkov, ai putea forța motorul?

— Da. Sînt profund convins că dacă am construit motorul, aș putea să-l și forțez.

— Și ai vrea să te apuci de treaba asta?

— Mai e vorbă?... Sînt gata oricînd.

Sergo se uită la Novițki.

— Nu înțeleg, tovarășe Novițki, de ce nu l-ai atras totuși pe Berejkov la munca din uzină?

Chipul lui Novițki părea congestionat: îi apăruseră pe față mici vinișoare sclerotice. Sub ochi i se umflară pungile. Răspunse categoric:

— Am avut, tovarășe comisar, anumite socoteli în privința aceasta.

— Să le auzim!

— Tovarășe comisar al poporului, am nevoie de un colectiv unit, sănătos, la uzină. Noi, cei care am lucrat mult timp cot la cot cu Berejkov, îi cunoaștem apucăturile. Este nedisciplinat, deseori se comportă ca un individualist, ca un anarhist, poate dezbina orice colectiv. Am socotit deci că e mai cuminte să mă dispensez de serviciile sale.

— Mai cuminte? Poate, mai liniștit?

Sergo pronunțase aceste vorbe înroșindu-se, înfuriindu-se. El dădu cu zgomot scaunul la o parte, se ridică, zvîrli creionul care zbură pe jos și, respirînd greu, adăugă:

— Îmi închipui cum s-ar fi simțit Berejkov muncind cu un asemenea conducător.

Mai expresiv decît orice, pe chipul lui Sergo erau ochii. Există o expresie: ochii aruncă fulgere. Acolo, în cabinet, privindu-l cuprins de furie, am

văzut clar, pentru prima dată, că acest lucru nu e numai o figură de stil în cărți. Stăpînindu-se, el începu să se plimbe de-a lungul mesei sale de lucru.

— Ei bine, tovarăși — spuse el în sfîrșit — să tragem concluziile. Am analizat un caz foarte grav, foarte instructiv. — Privirea lui se opri asupra mea. — Tovarășul Berejkov a construit, a inventat, a pus la punct un motor. O întrebare: cine este stăpînul, părintele acestui motor? Dumneata, tovarășe Berejkov, ești părintele lui. Iar în locul dumitale eu trebuie să lupt pentru copilul dumitale. N-ar fi mai just să numim motorul cu numele dumitale? Adică să nu-i mai spunem „D-31", ci „Alexei Berejkov — 31". Atunci toți vor înțelege cine este stăpînul motorului. Atunci și dumneata, tovarășe Berejkov, îți vei simți răspunderea.

Apoi Ordjonikidze propuse să se ia o hotărîre: să se adreseze oficial o cerere guvernului, în legătură cu schimbarea denumirii motorului.

— Poate că cineva are ceva de obiectat? — întrebă el.

Nu, nimeni nu avea nimic de obiectat.

— Proiectantul principal al uzinei — urmă Sergo — trebuie să fie autorul motorului... Tovarășe Novițki, îți iei angajamentul să creezi noului dumitale proiectant principal condițiile necesare pentru muncă?

Acum Novițki vorbi cu totul altfel:

— Bineînțeles. Toate condițiile vor fi create.

— Ai grijă... Îți acord încredere pentru ultima oară.

ÎN LOC DE EPILOG

S-au scurs două decenii. Avioanele lui Ladoşnikov, motoarele lui Berejkov s-au comportat bine în anii Marelui Război pentru Apărarea Patriei. În zilele de pace ţara a aflat şi de numele lui Ganşin ; cel mai mare sceptic dintre matematicieni a formulat teoria şi calculul motorului cu reacţie, ca o dezvoltare a lucrărilor lui Jukovski.

Ce atitudine vor avea aceşti oameni harnici, eminenţi şi atît de renumiţi, care astăzi au devenit generaţia veche a aviaţiei, faţă de această carte ce se referă la tinereţea lor ?

Luînd cu mine manuscrisul romanului, m-am dus la Berejkov. În vestibul m-a întîmpinat Valea, adică Valentina Dmitrievna. Chipul ei, căruia timpul îi mai luase din strălucire, era prietenos ca de obicei. Cu toate acestea, cînd i-am întins două dosare voluminoase, pe copertele cărora scria : „Viaţa lui Berejkov", se puse în gardă :

— Ce-i asta ? Un nou portret ?

— Dar au mai existat asemenea lucrări ? A mai scris cineva despre Alexei Nikolaevici ? — am întrebat eu cu oarecare nelinişte.

— Au mai fost... — răspunse, fără să precizeze nimic, stăpîna casei.

Împreună cu mine, Valentina Dmitrievna a trecut într-o cameră foarte mare, în care se găsea şi un pian cu coadă. La pian, plimbîndu-şi degetele pe

clape, şedea o fată subţirică, poate studentă. Valentina Dmitrievna mi-a prezentat-o :

— Fiica noastră cea mare...

Între timp intră şi Berejkov în cameră. Oho, se îngrăşase eroul meu ! Mersul puţin şchiopătat devenise cam greoi.

Am arătat spre dosarele pe care le aşezasem pe masa rotundă, lustruită.

— Alexei Nikolaevici, citiţi... Este nevoie de avizul dumneavoastră.

Berejkov a mai zăbovit, a tras cu coada ochiului la nevastă-sa şi la fată, apoi a dezlegat totuşi şireţelele unuia din dosare şi a deschis manuscrisul la întîmplare. Ochii lui mici, verzi, au început să alerge pe textul deschis la întîmplare. La un moment dat i s-a ivit pe buze zîmbetul strengăresc de altădată. Rîzînd, Berejkov a început să citească cu glas tare. Am auzit cunoscutul dialog :

„— Eu n-aş putea veni cu dumneavoastră, Alexei Nikolaevici ?

— Nu.

— E ceva secret ?

— Ssst... Nici o vorbă..."

Ajuns aci, Berejkov îşi întrerupse cititul. Ce are să spună ? El însă tăcea. Trăgînd din nou cu coada ochiului spre ai săi, aranjă cu grijă foile deranjate din manuscris şi legă dosarul.

— N-am să le citesc !

— Alexei Nikolaevici, dar de ce ?

— Am jurat... I-am făgăduit lui Ladoşnikov şi acestor fetiţe severe — şi Berejkov îşi privi nevasta şi fiica — să nu-mi mai dau avizul niciodată asupra portretelor mele... Există, ştii dumneata, o lege fatală.

— Fatală ? Care ?

Prin ochii lui Berejkov trecură scîntei de humor. Ridicînd, ca şi odinioară, degetul arătător, îmi şopti :

— Ssst... Nici o vorbă... Secret...

Totuşi, aveam nevoie de aviz. Am fost nevoit să mă adresez lui Ladoşnikov. Astfel, prin voinţa destinului, manuscrisul romanului şi, implicit, autorul său au făcut o călătorie la Leningrad.

Locuinţa lui Ladoşnikov, care supravieţuise războiului, blocadei Leningradului, nu mi s-a părut atît de impunătoare cum o descrisesem chiar eu în roman, după povestirea lui Berejkov.

Stăpîna casei mi-a ieşit în întîmpinare în vestibul — acelaşi vestibul cu oglindă mare, în faţa căreia cîndva, cu un sfert de veac înainte, Berejkov, strîngîndu-şi desenele la piept, încremenise, după propria sa expresie, în poza clasică a inventatorului. Liudmila Karlovna era ca şi atunci gătită, pieptănată cu grijă. De altfel, din descrierile lui Berejkov mi-o aminteam cu părul negru, acum însă capul ei sobru pieptănat era complet alb, argintiu.

Capul lui Ladoşnikov — ca să mă exprim mai corect, capul academicianului Ladoşnikov — încărunţise şi el. Doar sprîncenele zbîrlite rezistaseră cu încăpăţînare timpului, nu cedaseră, rămînînd sure.

Uscăţiv, puţin cam gîrbovit, Mihail Mihailovici bombăni ceva în legătură cu schimbarea petrecută în aspectul meu şi mă invită pe canapeaua pe care pusesem şi dosarele cu manuscrisul. Bineînţeles i-am povestit despre recenta întîlnire cu Berejkov, despre enigmatica lui frază referitoare la „legea fatală".

Ladoşnikov zîmbi.

— Nu-i nici un secret...

Şi-mi povesti următoarele :

Odată, după război, un cunoscut pictor din Moscova îşi exprimă dorinţa să facă portretul lui Berejkov. Acesta, măgulit, a consimţit. La început n-a spus nimic nici nevesti-si, nici prietenilor. Ulterior, cei apropiaţi au aflat că, înainte de fiecare şedinţă, Berejkov trecea pe la frizer, ducîndu-se la atelierul pictorului bărbierit cu grijă şi îmbrăcat într-o tunică

de gală de general, vătuită, cu toate stelele, ordinele și medaliile pe piept. Aflînd acest lucru, Valentina Dmitrievna a încercat să se amestece, însă Berejkov a declarat:

— Pictorul este pe drumul cel bun. Eu îi dau toate directivele.

Cu cîteva zile înainte de deschiderea expoziției, unde printre celelalte pînze urma să fie expus și portretul lui Berejkov, el își duse familia și prietenii să admire opera terminată. Întîmplător se găsea și Ladoșnikov la Moscova. Berejkov, bineînțeles, îl pofti și pe el la expoziție.

Eroul nostru era înfățișat în picioare. Nasturii de aur, epoleții erau pictați cu o măiestrie demnă de invidie.

— Ei? Ce părere aveți? — îl iscodi Berejkov agitîndu-se, de parcă ar fi fost autorul tabloului.

Cei adunați în fața tabloului tăceau. Ladoșnikov spuse:

— Să mergem cu toții la tine, să stăm de vorbă la un „pahar de ceai".

Ajuns la familia Berejkov, Ladoșnikov se duse direct în biroul stăpînului casei și-și plimbă privirea prin bibliotecă.

— Am văzut o dată pe-aci cartea „Maiștrii artei despre artă".

— Cred că am avut-o — spuse nesigur Berejkov.

— Da, îmi amintesc că am cumpărat-o cîndva.

— Și ai citit-o?

— Cum să nu!? — răspunse Berejkov fără să clipească.

Cu eforturi comune, cartea fu găsită. Răsfoind-o, Ladoșnikov deschise la capitolul „Gînduri despre artă" ale celebrului sculptor francez Rodin. Subliniie cîteva aliniate pe care i le întinse lui Alexei Nikolaevici să le citească. Acesta fu nevoit să înghită un hap amar. Cred că cititorul nu va protesta dacă vom cita aceste aliniate, gîndurile lui Rodin, subliniate de mîna lui Ladoșnikov. Iată-le:

„După o lege neînțeleasă și fatală, cel ce-și comandă portretul se împotrivește din toate puterile talentului pictorului, pe care el însuși și l-a ales. Omul se vede foarte rar așa cum este și, chiar atunci cînd se cunoaște bine, este neplăcut surprins dacă pictorul îi redă adevărata înfățișare.

Omului îi place să fie prezentat sub aspectul cel mai impersonal și banal al unei păpuși oficiale sau mondene. Personalitatea sa trebuie să fie complet absorbită de funcția sau de poziția lui în societate. Pe procuror îl interesează numai toga, iar pe general — tunica cusută cu aur.

...Cu cît portretul sau bustul este mai plin de emfază, cu cît seamănă cu o păpușă de lemn, fără viață, cu atît îl satisface mai mult pe client."

— În locul tău, n-aș mai apare în sălile expoziției, atît timp cît îți va trona acolo portretul — îl sfătui Ladoșnikov.

Ca rezultat al discuției la care luaseră parte și cele două „fetițe severe" — soția și fata mai mare a lui Berejkov — el își dădu cuvîntul în fața prietenului său că niciodată n-o să mai fie recepționarul propriilor lui portrete.

Ladoșnikov consimți să citească manuscrisul. Peste cîteva zile am trecut din nou pe la el. Romanul fusese citit.

Mihail Mihailovici începu :

— Văd că și în profesiunea dumitale se întîlnesc cazuri extraordinare.

Răspunzînd întrebării mute, ivite pe chipul meu, mă lămuri :

— Berejkov și-a dat frîu liber fanteziei, dumneata la fel și, drept rezultat...

Dîndu-mi seama, după tonul cu care mi s-a adresat, de aprobarea dată, l-am completat :

— Minus cu minus dă plus !

— Totuși unele minusuri au rămas... Și probabil că n-ai să scapi de ele. Sînt în firea eroului dumitale. Cu prea mult pitoresc își descrie onorabilul

nostru Berejkov clipele de inspirație... De altfel, n-am să mă apuc să dau sfaturi unui scriitor.

— Dar dumneavoastră, Mihail Mihailovici, ați fi redat altfel toate aceste probleme de creație?

— Eu? Fără îndoială. Și oricare din proiectanții noștri le-ar fi redat în felul său. Dar ar fi fost o altă carte.

CUPRINS

Partea întîi
Motorul „Adros" 7

Partea a doua
Noaptea povestirilor 119

Partea a treia
Fără compas 210

Partea a patra
„ADVI-100" 311

Partea a cincea
Trei nopți de anul nou 408

Partea a șasea
„Alexei Berejkov-31" 517

Lei 11,50